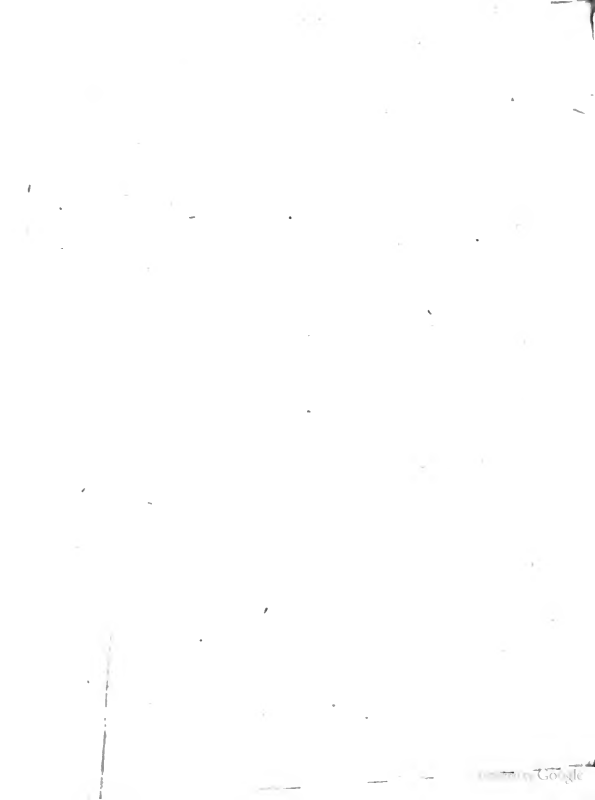

ACTA ERUDITORUM

ANNO M DC XCVII

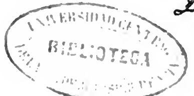
publicata.

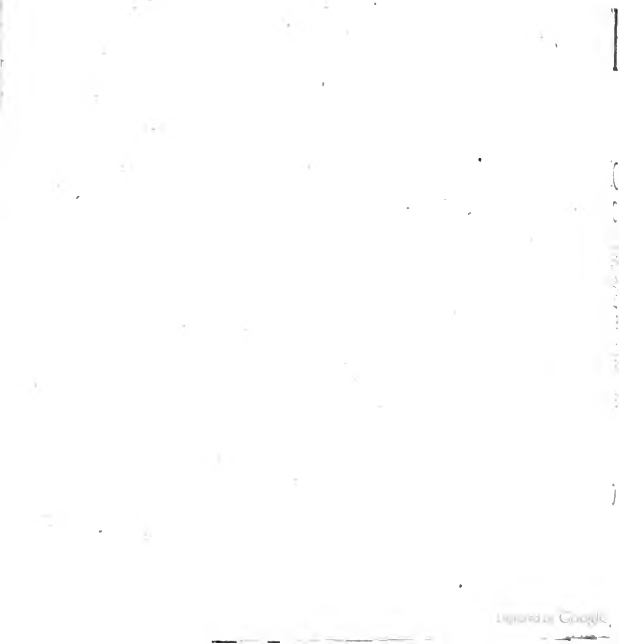
Cum S. Cæsareæ Majestatis & Serenissimi Potentissimique Regis Poloniæ & Electoris Saxoniæ privilegiis.

LIPSIÆ.

Prostant apud JOH. GROSSII Hæredes & JOH. THOM. FRITSCHIUM.

Typis JOHANNIS GEORGII.
M DC XCVII.

SERENISSIMO POTENTISSI-
MOQVE DOMINO

DOMINO

FRIDERICO AUGUSTO,

REGI POLONIÆ, MAGNO DUCI LITHUANIÆ, RUSSIÆ, PRUSSIÆ, MASOVIÆ, SAMOGITIÆ, KYOVIÆ, WOLHYNIÆ, PODOLIÆ, PODLACHIÆ, LIVONIÆ, SMOLENSCIÆ, SEVERIÆ ET CZERNICHOVIÆ; DUCI SAXONIÆ, JULIÆ, CLIVIÆ, MONTIUM, ANGRIÆ ET WESTPHALIÆ, SACRI ROMANI IMPERII ARCHI-MARESCHALLO ET ELECTORI, LANDGRAVIO THURINGIÆ, MARCHIONI MISNIÆ ET SUPERIORIS INFERIORISQVE LUSATIÆ, BURGGRAVIO MAGDEBURGI, COMITI PRINCIPALI HENNEBERGICO, COMITI MARCÆ, RAVENSBERGI ET BARBYÆ, DYNASTÆ IN RAVENSTEIN, &c.

DOMINO NOSTRO INDULGENTISSIMO.

Edecim fluxerunt anni, ex quo Tibi, *Rex Augustissime*, & recordationis gloriosissimæ Fratri, Actorum horum primitias subjectissima veneratione nuncupavimus. Princeps eras ea tempestate floris vernantissimi, duodecimum ætatis annum non ita pridem egressus: sed in divinarum animi corporisque dotium, quas supremi Numinis indulgentia cumulatissime in Te effuderat, admirationem jam tum rapiebas omnes, ac ad summa quæque Te natum universis comprobabas. Nec quisquam tamen fortasse tum exstitit futurorum adeo præsagus, ut tam brevi spatio isti Te fastigio admotum iri auguraretur, in quo hoc tempore Majestatem Tuam collocatam suspicimus. Superstes nempe adhuc erat æternæ memoriæ Pater, cujus integra ætas & vividæ corporis vires seram illi canitiem Nestorisque annos pollicebantur. Isto autem Heroe inter ipsas excubias, pro salute S. Romani Imperii fortissime susceptas, præmature exstincto, ad capessendum Electoratus Saxonici regimen Frater Tuus natalium prærogativa vocabatur, Princeps floridissimæ juventutis, initoque mox connubio Sobolem opinione omnium suscepturus, quæ ad solium Electorale Tibi, *Rex Potentissime*, aditum præcluderet. Enimvero secus visum fuit supremo, quod summorum Principum fatis liberrime moderatur, Numini, quod Fratre Serenissimo improli ac inopinata morte rebus humanis

nis

nis exempto, Electorali Te tunc quidem purpura, nuper etiam Regio diademate indutum ornatumque voluit. Nimirum augustior multo erat virtus Tua, quam ut Principis alieno obnoxii imperio sortem diu sustineret: neque Saxonicis illa provinciis, utcunque insignibus, quarum regimen felicibus auspiciis susceperas, coërceri poterat; sed vastiorem anhelabat campum, in quo vim suam illustrioribus factis laureisque proderet. Nec minus fortissimæ Polonorum Gentis saluti asserendæ, quam promovendis honoribus Tuis, *Rex Serenissime*, Divina Providentia censeri debet invigilasse. Orbata illa erat Rege incomparabili, cujus prudentia ac dexteritate, propulsata, certe sublevata, videri mala poterant, quæ atrocissima olim bella Regno invexerant: augebant ærumnam publicam ex Principis desideratissimi obitu, diversa Procerum de novo Rege decernendo studia; quæ in eas jam simultates exarserant, ut citra prævium civilis funestique belli experimentum, transactum iri haud pauci diffiderent. Quo rerum statu, dubio utique & ancipiti, cum Tu, *Rex Augustissime*, velut Deus ex machina, auspicato intervenires, atque a suscipiendis, si offerrentur, Regni habenis haud alienum Te ostenderes; Inclytissimi ipsius Senatus Polonici, & Nobilitatis Generosissimæ audemus compellare conscientiam, annon omnem expectationem suam votaque superata tum agnoverint? Hanc certe mentem nisi propitia Poloniæ Fata Tibi subdidissent, quid causæ, quæsumus, fuisset, ut cum ipse Electo-

rali

rali dignitate, quæ Regiæ proxima eſt, effulgeres, avitasque terras ab omni turbarum quarumcunque metu immunes fortunate pacateque gubernares, externum diſſitumque ambires Regnum, non hæreditariis acceſſurum provinciis, ſed Tuis opibus & victore exercitu, cum validisſimæ Gentis viribus amicisſime conjunctis, in priſtinum decus atque florem, Deo Ter Maximo juſtisſimis auſibus opitulante, aſſerendum liberandumque a gravi Barbarorum vicinia? Et vero Saxones, quibus Tua, *Indulgentisſime Princeps*, ceu Solis ſui præſentia privari malum eſt intolerabile, fortunam eam Polonis invideremus merito, niſi dextra nunc potius illis, velut Fratribus communem Patrem pari nobiscum obſequio & ſubjectione venerantibus, porrigenda foret; certaque ſpe foveremur, æquisſimo vicisſim animo laturam eſſe Gentem inclytam, ut ubi in Polonia firmatæ res fuerint, exoptatisſimæ lucis Tuæ radiis ex cœlo Saxonico in nos iterum effuſis reficiamur, communiaque nobis ſint partitis vicibus tanti Principis ſolatia. De Tuo ipſius enim, *Clementisſime Domine*, paterno in nos affectu nefas foret vel minimum ambigere aut angi, metuereve ne aliquando animo Tuo memoria amorque noſtri decedat, qui cunas jam Tuas ſumus venerati; qui poſt improviſum prorſus Serenisſimi Fratris exceſſum, Te velut cœlitus delapſum munus excepimus; qui imperanti devotisſimam & ne ulla quidem ſiniſtræ cogitationis macula contaminatam ſubjectionem nunquam non præſtitimus. Inter hæc vero, dum

dum Regium culmen Majestati Tuæ gratulatum undique concurritur, dumque Regni Poloniei Magnates Heroicarum virtutum Tuarum, quas non nisi fama, sed minime fallaci, rerum in Hungaria præcipue adversus Turcas strenue gestarum, cognitas ante habuerant, exempla cominus capiunt quotidie, atque incredibile Tuum pro salute sua studium, regnandi prudentiam summam, & inusitatam illam omnium animos conciliandi devinciendique vim, domi magis indies magisque admirantur: nobis etiam, qui Eruditi Orbis Acta ad posteros propagare studemus, quod devotissimæ gratulationis atque pietatis qualecunque pignus ad Majestatis Tuæ pedes deponere audemus, non futurum arbitramur reprehensioni. Postquam enim præsens operis istius volumen, post alia numero septendecim, divino adjutu absolvimus, illius nunc quidem anni, quem, præter pacem publicam Europæ Christianæ restitutam, delata Majestati Tuæ Poloniæ Corona in omnem ætatem memorabilem reddidit, gesta litteraria complexum; Augustissimo Nomini Tuo idem humillima reverentia sacrum esse cupimus, Supremum Numen ardentissimis precati suspiriis, ut faustum porro atque fortunatum Poloniæ pariter ac Saxoniæ regimen, & præter ea omnia, quæ Regiis ipse desideriis complecti unquam potes, Turcarum & Tartarorum Chersoneso Taurica omnique Europa depulsorum gloriam clementissime Tibi largiatur, Serva interim, *Rex Augustissime*, nobis & subditis tuis universis

niverſis animum priſtinum, & ſi e throno Regio Muſas reſpici a Te fas eſt, Acta etiam hæc noſtra, quæ Divi Parentis auſpiciis olim cœpta, in aliquam jam molem ſuccreverunt, gratia Tua & Regio patrocinio tueri porro ne dedignare. Dabamus Lipſiæ exeunte anno M DC XCVII.

Regiæ Majeſtati Veſtræ
& Serenitati Electorali

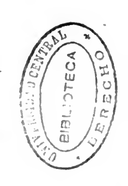
devotisſimi

Actorum Eruditorum Collectores.

N. I.
ACTA ERUDITORUM
publicata Lipsiæ
Calendis Januariis, Anno M DC XCVII.

PRINCIPES DE PHYSIQUE.
Hoc est:
PRINCIPIA PHYSICÆ, AUCTORE NICOLAO HARTSOECKER.
Parisiis apud Joh. Anisson, 1696. 4. plag. 32.

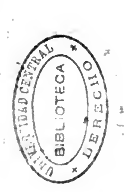
UT Clarissimus Auctor principia causasque præcipuorum phænomenorum naturalium explicet, substantiam, hoc universum replentem, neque ex omni parte duram, neque totam absolute liquidam esse posse censens, duo rerum naturalium elementa esse statuit, quorum primum infinite sit extensum, perpetuo in omnibus suis partibus agitatum, undequaque homogeneum absoluteque liquidum, ita tamen ut dividi nequeat in partes plane a se invicem separatas; alterum vero finite sit extensum & perfecte durum, h. e. constans ex corpusculis numero infinitis, figura & magnitudine differentibus, actu indivisibilibus & impenetrabilibus. Atque hæc quidem corpuscula elemento primo ita innatare supponit, ut ab eodem undique cingantur, nec se invicem contingere possint, nullaque proinde corporum talis detur contiguitas, qualem omnes adhuc Philosophi admittere non dubitarunt. Quæ quidem prolixius exponit *capite primo*, *secundo* agens 25 propositionibus de motu ejusque quantitate, quam cum Cartesianis vocat productum ex numero qui magnitudinem corporis designat, & illo qui denotat ejus celeritatem. Utitur autem hoc quoque axiomate, quodlibet corpus manere in statu vel motus vel quietis, nisi externa causa illud ab eodem depellat, æquilibriumque corporum ex eo deducit, quod corpora, quæ sibi occurrunt mutuo æqualibus momentis, rediguntur ad quietem, & corpora libræ affixa spectari possunt,

ac si directe se mutuo percuterent, cum uno moto alterum quoque moveatur. *Tertio* capite formationem terræ planetarumque describit, hac assumpta hypothesi: Divinum Numen principio rerum creatarum elementis motum impressisse, quo factum, ut secundi elementi, confuse innatantis elemento primo, particulæ minores plus motus acquisiverint majoribus, secessionemque facientes a majoribus lentius motis, & versus circumferentiam tendentes, has ad centrum depulerint, ita ut sphæram, & illam quidem, cum valde differrent figura & magnitudine, ex diversis stratis constantem componerent: fortassis etiam circa centrum ita concurrisse putat moleculas, fornicem ut constituerent subtiliori materia repletum, perinde ut stratorum hinc inde partes, cum residerent, fornicatam induerint formam, sicque ortum globum vallibus, montibus, & cavernis subterraneis instructum, qualis terra nostra est, ruinisque valde obnoxium, si ab ignibus in cavernis subterraneis excitatis ei vis inferatur. Eodem modo reliquorum planetarum & annuli Saturnii originem concipi posse existimat, & *capite quarto* ex hoc corpusculorum subtilium recessu a centro descensum gravium corporum derivat, ac proinde, cum ille percussioni debeat suum ortum, contra Galilæum & Borellum concludit, vi primi statim ictus gravia determinatam spatii longitudinem percurrere tempore determinato. Speciatim aerem gravem esse comprobat experimento barometri, rationemque cur tempore pluvio levior deprehendatur, hanc reddit, quod tum vapores aquei adscendant & quodammodo sublevent aereas particulas, in quas impingunt. Hinc *capite quinto* transit ad naturam & proprietatem plurimorum corporum, tam solidorum quam liquidorum indagandam. Præcipua huc redeunt: soliditatem ex gravitate seu pressione subtilioris materiæ nasci, eamque eo majorem esse, quo altiores sunt columnæ incumbentes, planaque, quibus se contingunt partes corporum, ampliora; hinc & difficilius liquari & malleo tenuari hujus generis corpora, præsertim si plana partium non sunt polita, sed asperitatibus prædita; eidem quoque causæ elasticitatem acceptam referendam esse; fluidorum partes esse sphæricas aut sphæroideas vel etiam polyedras, magnitudine soliditateque differentes, prout ipsa fluida pondere, aut fluiditate sunt diversa, ut v. g. mercurii partes sint sphærulæ solidæ, aquæ cavæ, aeris ex armillis quasi contextæ, & sic porro;

ex

.B. I.
Fig. I.

TAB. I. ad A. 1

fig. 9.

fig. 8.

fig. 10.

...hn sculps. lips.

ex partium configuratione proprietates corporum esse arcessendas. Quod qua sit ratione faciendum postquam variis speciminibus ostendit in auri, mercurii, aeris, soni, ferrique proprietatibus, *capite sexto* describit formationem Solis stellarumque fixarum, ortarum nimirum ex elemento primo, abeunte, cum secundum in planetas coalesceret, in plurimos globos igneos. Horum natura ut eo rectius intelligatur, de igne pluribus agit, ejusque ortum fermentationi tribuit, exemplo usus aquæ fortis limaturæ ferri affusæ; flammam vero putat excitari, cum corporum partes irregulares lovesque in aerem abreptæ, & cum salis aerei particulis fermentantes, primo elemento innatant; pondus autem atmosphæræ terram ambientis flammamque comprimentis efficere, ut ex ea rivuli primi elementi promanent, quos radios luminis appellamus. Supponit ergo, cum fixæ conderentur ex elemento primo, cinctas illas fuisse diversis quasi stratis aut atmosphæris crassioris subtiliorisque materiæ, ignesque illos majores minoresque factos, pro quantitate materiæ combustibilis circumstantis, aut prout gravitate sua magis minusve apta fuit, ut in hos ignes incideret: ipsam autem materiam fixas ambientem pondere suo infinitos rivulos elementi primi seu radios luminis exprimere. Manere porro eadem magnitudine fixas censet, quia fumi partes, qui continue ex illis egreditur, atque nutrimento ipsis fuit, in certa distantia denuo collectæ gravioresque factæ, quam ut viam suam continuare possint, in astra illa recidunt, fermentantesque cum salibus aeris, qui illa cingit, flammam suscitant, novumque stellis alimentum suppeditant. *Septimo capite* Cl. Auctor explanat motum terræ & planetarum eadem fere ratione, quam in *Tentamine novi Systematis Mundi anno 1691 Parisiis edito* ipse tradidit anonymus, cujus hæc brévis summa est: si ponamus (Fig. 1.) punctum T fuisse locum æquilibrii telluris, eam æqualiter impulsam a radiis Solis non ad B usque solum propelli debuisse, in quo resistentia impulsui æqualis, sed ritu omnium corporum ad æquilibrium tendentium, ulterius ad D usque procedere, atque hinc fere usque ad T regredi, sicque plures oscillationes peragere, antequam in B quiesceret; cum vero æqualis illa impulsio locum non habuerit, ob partes telluris heterogeneas, ex quibus fluidæ tantum non recipiunt impetum, quantum solidæ, multumque difficilius telluri fuerit a T procedere usque ad D, quam circa

TAB. I. Fig. I.

Solem gyrum describere, hinc ipsam viam percurrere cœpisse ex utraque quasi compositam, circulum nimirum eccentricum TC. Hoc in cursu tellurem secum abripuisse materiam cœlestem, & circa Solem vorticem effecisse, adeoque viam quasi munivisse reliquis planetis, ut impulsi a radiis solaribus ab occidente versus orientem moverentur. Hinc effici, majorem olim fuisse telluris eccentricitatem, eamque sensim minui, donec tandem tota evanescat. Aphelium locum mutare, quia materia cœlestis a planetis in motum concitata tellurem a suo cursu aliquantum abripit. Planetas aphelios tardius, perihelios velocius revera moveri, quia in hos major agit radiorum solarium quantitas quam in illos, quamvis in tellure id non admodum sit sensibile, quoniam in aphelio terras, in perihelio maria Soli obvertit, atque ita dicta inæqualitas quodammodo compensatur. Tantum motus imprimi a radiis solaribus planetis, quantum impertiuntur materiæ cœlesti ipsis resistenti, ac proinde motum ipsorum non amplius augescere. Planetas olim non determinatos fuisse a radiis solaribus, ut in eodem moverentur plano, sed cum unus alterum quasi secum abripuerit, factum, ut fere in uno plano moverentur, seu ut orbes illorum se intersecarent, & tanto quidem obliquius, quo majori vi cientur, seu quo Soli propiores. Lunam circa Solem quidem primum motam, statim vero cum propior facta fuisset atmosphæræ æthereæ telluris, a radiis solaribus propulsam circa hanc gyrare cœpisse, cumque secum abriperet materiam cœlestem terram cingentem, ab hac tellurem, alias jam impulsam a Solis radiis circa axem, qui per centrum gravitatis ejus transit, in orbem fuisse motam. Jovem citius converti circa suum axem quam terram, quoniam atmosphæra ejus a quatuor satellitibus propellitur, longe velocioribus nostra Luna. Lunam eandem faciem ad nos semper convertere, quia cum fortassis in parte aversa mera sint maria, solidiores autem partes hemisphærium nobis conspicuum componant, gravior pars semper deorsum versus nos propendet. *Capite octavo* fluxus & refluxus maris causa petitur a motu Lunæ, mediante materia cœlesti telluris atmosphæræ aereæ communicato, quæ deinde aquas oceani non ex illis tantum locis, quibus Luna imminet, sed oppositis quoque, propellat. Quod autem fluxus major contingat in noviluniis & pleniluniis æquinoctialibus, ex dispositione marium littorumque derivatur

tur. Porro ut naturam proprietatesque magnetis explicare possit Cl. Auctor, sumit *capite nono*, in terra circulari mollem limum triangularibus prismatibus eodem ordine sitis repletum, ita tamen ut axis circulationis differat ab axe motus terræ diurni, perinde ut contingit in sphæra vitrea aqua repleta, cui injecti cylindruli cavi ejusdem cum aqua gravitatis specificæ (Fig. 2.) prismata vero illa intus cava, illisque ex quibus ferrum componitur similia esse, nisi quod strictioribus gaudeant canaliculis materia subtili repletis, quæ dum terra ab occidente versus orientem convertitur, magno impetu ex illis erumpat, reflexaque a circumstantibus corporibus per circulum redeat in prismata, continuoque circa tellurem gyretur: magnetem autem nihil aliud esse, quam limi prismatibus ferreis repleti partem induratam, commodeque terrellam vocari, cum non secus ac terra a materia subtili, quæ magnetica dici solet, ambiatur & pervadatur. Censet ergo, declinationem magnetis propterea variari, quod poli magnetici limi convertantur ab oriente versus occidentem circa polos motus terræ diurni A & B, in circulo v. g. *a c*, ex succedentium temporum observationibus determinando: ferrum ad magnetem ideo accedere, quod materia, dum magnetem ingreditur, viam brevissimam affectans in solidas prismatum ferri partes impingat: vim magneticam ferro tribui a magnetis contactu, dum partem aliquam atmosphæræ magneticæ recipit & secum aufert, atque hinc quoque magnetes optimæ notæ fieri debiliores, si plura iisdem frusta ferri admoveantur virtute donanda. Quam plurima quoque alia singulariaque experimenta ex sua hypothesi declarat, quæ ex ipso Auctore cognoscere non pigebit Lectorem rerum naturalium curiosum. Ita quoque deprehendet *capite decimo*, ignes subterraneos & terræ motus derivari ex fermentatione analoga illi, quæ contingit, quando limatura ferri cum sulphure mista humectatur aqua, dum dilatat aerem inclusum subterraneis cavitatibus: *capite XI* ventorum causam ordinariam statui motum terræ diurnum, quæ tamen turbetur a radiis Solis nunc hic nunc illic aerem rarefacientibus, ab occursu montium, vaporibus ex terra marique ascendentibus, fermentationibusque in aere factis, & hinc ventorum statorum rationes afferri: *capite* vero *duodecimo* de meteoris, & *decimo tertio* tandem de origine fontium & fluminum docte breviterque tractari.

TAB. I. Fig. 2.

DISSERTATIO DE NOMINE PATRIARCHÆ JOSEPHI A Pharaone imposito, in defensionem vulgatæ Editionis, & Patrum, qui Josephum in Serapide adumbratum tradiderunt, Auctore Fratre GUILLELMO BONJOUR *Tolosano, Ordinis Eremitarum S. Augustini.*

Romæ, typis Francisci de Rubeis, & Francisci Mariæ Acsamitek a Kronenfeld, 1696. plag. 8½.

VExatissimum est cognomen ZAPHNATH-PAHANEACH, quo Josephum a Pharaone condecoratum legimus Gen. XLI, 45, multumque in eo explicando variant Interpretes. Receptissima est sententia, quæ istis vocabulis arcanorum revelatorem innui contendit. Ast versio vulgata per *Salvatorem mundi* ista transtulit. Sed cum a non paucis hactenus ostensum fuerit, quod dicta modo expositio vix ulla ratione alia, quam prævio Hieronymi exemplo nitatur, hinc translationis non minus vulgatæ ac Hieronymi auctoritatem vindicaturus hic viginti quinque annorum Juvenis haud indoctus, Joanni ante omnia Gregorio contradicit, qui asseruerat, eum, qui Hieronymo glossam de vocibus istis per τὸ Salvator mundi exponendis revelaverit, satis ipsi imposuisse. Non enim fugisse perhibet Hieronymum notitiam linguæ Ægyptiacæ, e qua sola tamen clavis interpretationis heic petenda veniat. Atque hoc assertum inde stabilire nititur, quod epistolas, quas Pachomius, Cornelius & Syrus Ægyptio sermone sibi scripserant, & quarum mentionem Gennadius facit in Pachomio, Hieronymus Latinas fecerit, seque Ægyptii sermonis simplicitatem imitatum ipse fuerit professus; id quod manifeste satis edoceat, quam idoneus ipse testis sit significationis vocabulorum hujus linguæ, ac illis omnino præferendus, qui nulla Ægyptii sermonis ratione habita, nomen hoc revelatorem arcanorum interpretentur. Sed ut paulo penitius vocabulorum eruat significationem, per vocem צפנת servatorem notari, primo loco ostendit. Radicem namque צפן idem esse vult ac servare, custodire & conservare, unde Prov. XIII, 22, tam in paraphrasi Chaldaica, quam in versione Syriaca, reddatur per verbum נטר, servavit, eandemque significationem & in aliis, quæ affert, locis obtinere commemorat. Porro Chaldaicum נטר id esse ait, quod Hebraicum שמר: sicut ergo hoc fœminina terminatione

שמרת

שמרת ſit ſervator, conſervator, cuſtos, ita quoque צפנת idem denotare exiſtimat. Quod interim Ægyptius ſermo fœmininam in maſculis terminationem admittat, alibi ſe demonſtraturum dicit, ubi de veteri Ægyptiorum lingua ſit acturus. Deinde altero vocabulo פענח mundum innui ſecundum Ægyptios ſic probat, ut præ cæteris alleget Ægyptium Orphicorum Phaneta, qui ex ovo profuſus hieroglyphice dicatur; ovo autem mundum adumbrari oſtendit. Panam porro eſſe mundum dicit, interque alia id inde probat, quod eum nomine quoque Chemmis donarint Ægyptii; iſtud ipſum vero mundum ſignificare, prolixis uſus deductionibus docere ſatagit. Ad hæc Herodotum teſtari, quod Pan Ægyptiace quoque Mendes vocetur: ſicut ergo Græcorum τὸ πᾶν ſit univerſum, ita τὸ Mendes ipſi idem eſt, quod Latinorum mundus. Tandem vocem פענח aſperrima literarum enunciatione adhibita proferri poſſe *phongbanc*, cui vicina ſit Japonica vox *phongacu*, quæ omnes mundi partes ſignificet. Eo autem nomine ideo inſignitum refert Joſephum, quod cuſtos fuerit & curator theſauri totius orbis. Nam LXX Interpretes Hebraico verbo צבר ſæpe ſubſtituere verbum θησαυρίζω: ut adeo Servatoris mundi nomine quæſtorium Joſephi munus, quo pro orbe terrarum a fame liberando donarit eum Pharao, quam optime expreſſum fuerit. Quid? quod & dicta hactenus ex nomine uxoris Joſephi illuſtrare liceat. Virorum quippe officia dignitatesque in uxores ut recidant, atque inde iis nomen fiat, haut ait eſſe infrequens. Aſt nuncupatam ejus conjugem אסנת Gen. XLI, 45. hoc eſt, reconditricem ſeu coacervatricem, a Syro themate אסן, coacervavit; ſicuti & reconditum eſſe Hebraice dicatur נחסן ab inuſitata radice חסן.

Hæc primi capitis in Tractatu iſthoc contenta ſunt. Nunc in ſecundo Auctor probat, quod in allata quadam ex Grutero inſcriptione *Serapis* Servator Joſephus ſit. Serapis enim, qui & Sorapis, nomen habere ipſi videtur ab Hebraico שור, bos, & אביב, quod ſit ſpica. Id vero omnium optime quadrare in Joſephum, de bobus & ſpicis interpretem. H.c pertinere dicit Serapidis natalitia diebus ſeptem ab Ægyptiis acta, & procul dubio bovem ſpicamque ſeptuplicem innuentia. Porro Oſirim quosdam Serapim exiſtimaſſe edocet. Ægyptios autem vaccam ſub ſolſtitium hybernum ſepties circa templum circumferre ſolitos, quem ritum vocarint indagationem Oſiridis, circulum-

culumque Solis; jam Solis circulum notare ait cursum annuum, unde cum septem boves septem annos olim denotarint, indagatum fuisse ista solennitate Osirim sive Josephum Servatorem mundi, thesauros pro universo a fame per totidem annos liberando facientem. Nec male in eum quadrare Osiridis nomen, quandoquidem Hebraicum אוצר thesaurizantem seu thesauros facientem indigitet. Osirim quoque cum Pana multi esse existiment, occasionem apprehendit Auctor explicandi istum nummum, in quo describendo Rigordus atque Graverollus jam ante desudarunt, prout nos Tomo II. Suppl. p. 369. seqq. dixisse meminimus, ubi & ipse nummus æri incisus potest conspici. In anteriori nempe parte apparere putat Osirim imberbem & cornutum: figuras autem, quæ in postica parte conspiciuntur, crescentis puta Lunæ cornua super tripodem variis tæniis exornata, una cum globulo papillato & quatuor punctis interstincto, similem in modum Osiridi vindicat. Literas adjectas Lc interpretatur λυκάβαντος ς anno ducentesimo. Hunc annum accipit de anno periodi Julianæ 4589, V.C. 629, & ante Christi epocham 125, quo consulatum gesserint M. Plautius Hypsæus & M. Fulvius Flaccus. Hoc ipso autem maximam sterilitatem in Africam intulisse ingentem locustarum numerum, quæ occasionem nummo isti præbuerit, dum Ægyptii, seu consternatione ob istam famem affecti, seu saluti Africæ suis divitiis consulturi, ad Josephum servatorem & nutritium orbis confugientes eundem cudi fecerint. Deinde, quod Ægyptus fame laborantium asylum, ejusque Serapis istorum Servator habitus fuerit, ostendit: hieroglyphicam quoque simulacri Serapidis expressionem a Macrobio lib. I. Saturn. c. 20. delineatam ita explanat, ut cuncta in Josephum haud difficulter quadrare evincat. Serapæum canem Anubim vulgo nuncupari dicit, procul dubio quia Joseph fuerit הניב, progerminans, frugifer, fructum proferens. Inscriptionem apud Reinesium, ubi frugifero Sarapi fortuna adjungatur bonusque eventus, optime quoque de Josepho capi posse, totus sibi persuadet.

Serapidis comes individua Isis est: quamobrem, posteaquam Auctor per Serapim Josephum Servatorem adumbratum fuisse ostendit, ulterius, quod in eundem quoque Isis recidat, capite tertio evictum dare conatur. Potissimum autem in eo est, ut probet, Isidem dictam fuisse salutarem, pictamque eam bovis habentem cornua, utpote

utpote cui vaccas etiam consecrare Ægyptiis placuerit. Nobile hinc argumentum peti posse autumat, quod Isis fructiferum Josephum, bonum somnii Pharaonis interpretem retulerit. Spicas eam capite circumtulisse, e testimoniis antiquis monstrat: has ergo non alium in finem ipsi tributas conjicit, quam ut spicarum a Pharaone visarum imaginem exhiberent. Filium Isidis dictum legi Consum, ideo, quia Josephus fuerit כנס hoc est colligens seu congerens. Munus Consi fuisse, salutaria & fida suggerere consilia: idem fecisse Josephum. Isidi addi Bubastin sive Dianam: hanc vero exhiberi multimammiam spicasque manu præferentem; quod quilibet ad Josephum facile queat trahere. Fabulatos veteres, Dianam aprum immisisse magnitudine & robore insignem, qui terram coli & in ea sata fieri minime siverit, pecoraque omnia & obvium quemvis e medio sustulerit, usquedum Meleager transfosso latere beluam interfecerit. Apro sterilitatem denotari; quia vero sepositis ad usum famelicorum frugibus inopiæ occurrerit Josephus, hinc traditum, quod is aprum interfecerit, dictumque eum Meleagrum, quod Hebræis מלא sit multitudo, & אגר significet congregare, congerere. Isidem dici Inachi filiam; qua fabula respectum credit ad amnem, unde emergentes boves Pharao viderit, ac cum Josepho locutus dixerit: הנה אחו, *Inneachu*. Argum centum oculorum vaccæ Ius sive Isidis custodem refert ad centum conjectores sive prophetas atque sacerdotes Ægyptios, quos Pharao super suo somnio consuluerit. Nec male in eos quadrare ait nomen Argi, quia Hebræis ארחא comitatum seu cohortem significet.

Ita illustrata Iside, Isiorum tempus in obscuritate latere Auctor noluit, præsertim cum Gemini, nobilissimi Scriptoris, ætas exinde possit detegi. Isia videlicet solennia erant Ægyptiorum in honorem Isidis celebrata. Annis vero 120, postquam hæc inciderunt in solstitium hibernum secundum Eudoxum & Ægyptios notatum, Geminus se scripsisse dicit elementa sua Astronomica, librum antiquitatis studiosis pernecessarium. Nisi ergo Isiorum tempora recte determinaveris, nunquam etiam Gemini ætatem determinare certo poteris. Isia proinde Auctor noster in prima Appendice neutiquam cum Scaligero in VI Paophi, nec cum Petavio in XVII mensis Athyr conjicit, sed a prima die mensis Athyr ad quintam inclusive, hoc est,

 V, IV,

V,IV,III,prid. & Kal. Novembris celebrata ostendit. Iis autem,quibus in hoc negotio nitatur, rationibus late deductis, eo tempore, quo scribebat Geminus, quod ante annos 120 Isia inciderint in solstitium hibernum, (Ægyptii enim annum isto ævo vagum adhuc in usu habebant,) necessario actum fuisse annum ante Christi epocham 137, decimum nempe Ptolemæi Evergetis secundi, concludit, mentemque hanc suam pluribus, quam heic referre liceat, declarat.

Sed & alia Appendix superest, in qua de tempore celebratorum ab Ægyptiis Serapiorum disquirit Auctor, idque refert ad octavum anni ipsorum mensem, Pharmuthi nomine insignitum. Quod autem ad diem mensis attinet, observat, Ægyptios diem ad Solis occasum facere, & ad alterum occidentem terminare. Serapia ergo celebrari cœpta perhibet die mensis Pharmuthi vigesimo nono, hoc est, VIII Kal. Maji. Eodem tempore passum fuisse S. Marcum Evangelistam, eumque ipso illo vigesimo nono Pharmuthi die comprehensum, ac trigesimo subsequenti martyrio coronatum statuit. Annum Christi assignat sexagesimum octavum, cyclo Solis XXI, litera Dominicali B, pridiano die in Dominicam elapso. Annum vero Marci tempore apud Ægyptios saltem occidentales, quos inter & Alexandrini, vagum non fuisse perhibet. De Orientalibus autem usque ad Diocletiani tempora longe aliter hoc in capite sentiendum esse demonstrat.

WILHELMI ERNESTI TENZELII HISTORIOGRAPHI Ducalis Saxonici Epistola de Sceleto Elephantino Tonnæ nuper effosso, ad Virum toto orbe celeberrimum, ANTONIUM MAGLIABECHIUM, Serenissimi Magni Hetruriæ Ducis Bibliothecarium & Consiliarium.

Editio secunda. Jenæ apud Bielkium, 1696. in 8. Plag. 2.

POst debitas illustrissimo MAGLIABECHIO laudes, describit Auctor clarissimus locum, ubi sceleton istud repertum est. Tonna, inter Thuringiæ Dynastias haud postrema, Serenissimo Duci Saxo-Gothano hodie subjecta, binos præ cæteris habet pagos ejusdem nominis, quorum alter *Burg-Tonna*, alter *Grafen-Tonna* appellatur. Priori adjacet mons sive collis arenosus, arenam in fundo præbens purissimam albissimamque, in variorum artificum usum longe lateque transportari

tari solitam: quam effodientes anno 1695, ossa quædam maxima reperiunt, ad pedes posteriores spectantia, unum novendecim librarum pondere: deinde globum sive caput rotundum acetabulo insertum, capite viri majus, novemque librarum: hinc majus os femori simile, triginta duarum librarum: mox spinam dorsi cum costis adhærentibus, profundiusque in arena abditos globos longe majores binos, una cum ossibus eo pertinentibus, pedum nempe anteriorum; tum os humeri, quatuor pedes longum, duasque spithamas latum cum dimidia: inde vertebras colli cum vertice acuminato: denique caput prægrande cum quatuor dentibus molaribus, quorum singuli duodecim libras pendebant, & duobus maximis dentibus sive cornubus, duarum & dimidiæ spithamæ crassitie octoque pedum longitudine ex capite prodeuntibus. Dolendum vero, & caput & dentes, exceptis maxillaribus, quos integros ferme acceperunt, & reliqua ossa adeo fragilia, consumta carie, situque corrupta jacuisse, ut nullum eorum ex omni parte incontaminatum erui potuerit, sed in plurimas particulas disjecta fuerint. Cum primum fama emanaret, vulgarem simul opinionem de ossibus gigantis circumferebat, quæ tamen viso capite statim evanuit. Postea duæ opiniones emerserunt, quarum altera pro elephanti sceleto, temporis diuturnitate maximam partem petrefacto; altera pro unicornu fossili, ut vulgo vocant, seu minerali jocantis naturæ fœtu, habet. Prior sententia Tenzelio nostro cumprimis placet, quam ita defendere aggreditur, ut primo ostendat, sceleto Tonnensi omnia convenire, quæ ad vera elephanti ossa requiruntur; deinde evincat, non esse minerale fossile, sed animale petrefactum; denique inquirat, quomodo in has terras ipsumque locum pervenerit elephantus.

Primum ostendit ex collatione sceleti Tonnensis cum anatomia elephanti, ab A. Moulino in Hibernia suscepta & descripta, quam & in Actis nostris A. 1684. mense Decembri memoravimus. Refert Moulinus, in cranio exstare magnum cellularum numerum, plerumque triangularium, membranulis obductarum &c. Has cellulas in fragmentis cranii Tonnensis monstrat Tenzelius, modo oblique, modo directe cranium transeuntes; membranulas autem, vasis sanguineis exsiccatis, firmissime agglutinatas, colore flavo subrubicundo tinctas, scalpro forte tentatas in frustula dissilire, simulque co-

lorem iſtum auferre, ut cranii albedo emineat: meatum quoque medullæ ſpinalis & poſticam cranii partem, in duos prægrandes ſinus ſeu lobos ita dividi, ut clunes humanos referre videatur; quod Raius in Synopſi Animalium Quadrupedum de elephantis notavit. Porro duos maximos dentes, ſingulos centum & amplius librarum pondere, duarum & dimidiæ ſpithamæ craſſitie octoque pedum longitudine ex capite prodire, ſimulque referre nativum lævorem, colorem ſubflavum, nigricantibus maculis ſubinde conſperſum, curvaturam, & ſtrias nullis aliorum animalium dentibus cornubusque communes: imo quod maxime notari meretur, ſupereſſe adhuc cuſpidem dextri dentis, apertiſſimo limationis ſigno conſpicuam, de qua Plinius libri XIIX initio. Allegat etiam Tenzelius mercatoris cujusdam apud Indos diu verſati teſtimonium, ſecundum regulas Indorum ex dentibus illis judicantis, elephantum noſtrum plusquam ducentos annos vixiſſe: idque ex Cadamuſto confirmat, ſimulque ex aliis ſcriptoribus ac itinerariis docet, nec pondus, nec longitudinem dentium Tonnenſium inſolita eſſe. Veterem diſputationem, cornua dentesve ſint appellandi, non definit; placere tamen ſibi innuens Aldrovandi Bochartique de media illorum natura ſententiam, applicat Raii obſervationes de interna illorum conſtitutione, quod ex conjunctis iisque admodum exilibus tubulis conſtent. Dehinc ad quatuor dentium molarium maſſas Tonnenſis elephanti progreditur, evictaque illorum cum definitione Raii ſimilitudine, inquirit cauſam differentiæ, quod alii elephantum quatuor, alii octo dentes habeant molares. Brevioribus abſolvit reliquorum oſſium collationem, quoniam pauca ex illis fragmenta ſuperſunt; varia tamen profert indicia, magnitudinem elephantis Hibernici Tonnenſem bis æquaſſe. Situm denique totius animalis non naturalem vel ordinarium, ſed extraordinarium plane violentumque attendit, quod cornua ſive dentes maximos verſus ortum ac ſeptentrionem protendebat; pes anterior ſiniſter lateri capitis adjacebat extenſus; dexter ſub corpore deorſum inclinatus; ſiniſter poſterior in acetabulo incurvatus; dexter initio ſtatim repertus & hinc inde diſtractus fuit.

Alterum diſquiſitionis caput ita tractat Tenzelius, ut primo ex Kircheri Mundo Subterraneo deſcribat rationem foſſilium ſeu mineralium, calvariarum prægrandium, dentium oſſiumque ſpecie effícto-

effictorum: & cum Kircherus discrimen eorum a veris ossibus in eo ponat, quod hæc semper tibiarum canales fistulososque meatus olim medulla refertos retineant, illa vero solidum lapidem sine ulla tibiarum concavitate mentiantur; Tenzelius ostendit, quæcunque in elephanto sunt ossa concava & fistulosa, medullisque referta, ea in Tonnensi etiam sceleto paria facere; nec reliqua Kircheri observata omittit, probatque ex Conringio, non posse naturam sibi relictam, sine omnibus adminiculis, ossa undiquaque perfecta condere. Multo igitur verisimiliorem censet Anselmi Boëtii sententiam, qui tradit, margam lapidescente aqua irrigatam lactis instar fluere per terræ cavitates, & si in ligna vel ossa vetustate arefacta incidat, ea transmutare eorumque partes sibi assimilare. Hoc sceleto Tonnensi competere prolixe contendit Tenzelius, scrutiniumque chymicum advocat, & varia ossium elephantinorum petrefactorum exempla ex Bartholino, Lambêcio Ciampinoque producit: addens conjecturas de elephanti Tonnensis sedecim pedum altitudine, quo tamen multo majores dari, & nonnullos ad 24 vel 27 pedes adscendere docet.

Tertium caput exorsus Tenzelius removet aliorum conjecturas, qui elephantum quondam Tonnam delatum ibique tumulatum finxerunt, iisque cum alia argumenta opponit, tum ipsam maxime montis arenosi rationem, qui diligentius inspectus nunquam se perfossum & deinceps rursus repletum, manifestissime prodat. Primum stratum suppeditat humus atra quatuor pedum; succedit glarea friabilis duorum & dimidii pedum, cujus medium osteocollæ tofaceique lapides duorum pedum altitudine explent, ut & sub ea dimidii pedis spatium: sequitur argilla arenosa sex circiter pedum, in qua iterum osteocolla duorum digitorum, & infra unius pedis altitudine occurrit: hanc excipit alterum glareæ stratum sex circiter pedum, eique demum subjacet arena alba & pura, cujus profunditas nondum explorata est, quod in ea vix tres pedes effossa elephanti sceleton apparuit. Enimvero si unquam perfossus, injectoque elephante repletus iterum fuisset hic collis, minime strata stratis ordine imposita, sed omnia illa arenarum genera terræ nigræ permixta inveniremus, ut quotidie in tumulis fodiendis fieri solet: multo minus tofacei lapides in hanc duritiem coalescere, aut osteocollæ radices suas venasque, per totum montem ad ipsam usque superficiem conspicuas spargere, tan-

tave quantitate crescere potuissent, ut statim in medio primæ glareæ, quæ atram humum proxime contingit, duos pedes, & sub ea dimidium explerent, seque inferius in argillam arenosam extenderent, spatium duorum digitorum & sub ea pedis unius occupantes. Nihil igitur superesse dicit Tenzelius, præterquam universale diluvium, in quo perierit cum aliis sui generis diversique animantibus elephas noster, undisque immanibus raptus & jactatus, aquis tandem decrescere incipientibus fundum petierit, cui aquæ ista diversarum arenarum strata induxerint, iisque in superficie exsiccatis atra tandem humus sensim accreverit. In subsidium itaque vocat celebrium Medicorum Stenonis & Grandii de diversis illis stratis, Rudbeckii de atra humo, & Conringii de variis in Germania diluvii indiciis, observationes, iisque ad propositum applicatis concludit, Magliabechii aliorumque in Italia eruditorum, Ciampini præsertim, judicio omnia submittens, & collationem cum sceleto elephanti Florentino fieri exoptans.

Atque hac de celeberrimi Tenzelii *sententia retulisse suffecerit, quæ quam pulchre cum nova clarissimi Angli* Joannis Woodwardi *circa Naturalem Historiam Telluris hypothesi (quam nuperrime in* Sectione I Tomi III Supplementorum pag. 7-19. *prolixius exposuimus) congruat, non injucundum erit Lectori Benevolo expendere.*

EPISTOLÆ ANATOMICÆ PROBLEMATICÆ IV, V, VI, AD Virum Clarissimum FREDERICUM RUYSCHIUM M. D, Anatom. & Botan. Professorem; una cum hujus totidem Responsionibus.

Amstelodami apud Joh. Wolters, 1696. in 4. plag. 6. Fig. tab. 4.

TRes exercitatissimi in arte anatomica Ruyschii Responsiones, ad epistolas problematicas Dn. Joh. Gaubii datas, A. 1696 mense Junio p. 270 recensuimus. Postmodum ad novas tres aliorum Auctorum epistolas idem accurate, ut solet, respondere voluit. *Quarta* nempe in ordine Responsio ad Dn. Joh. Jac. Campdomercum dirigitur, qui accuratissimam glandularum, fibrarum atque cellularum lienalium ab experientissimo Ruyschio efflagitaverat explicationem. Liene humano hinc methodo consueta præparato, & vasis sanguineis turgidis factis, substantiam ejus non nisi congeriem arteriarum, venarum, lymphæductuum & nervorum, quæ membranis ambientibus

tibus coerceantur, Ruyschius esse vidit. Molles vero vasorum sanguineorum propagines, glandulas, quæ nullæ tamen adsint, repræsentare, plurimisque præclaris Anatomicis, sibique ipsimet imposuisse, quod fasciculatim disponantur, & in corpuscula molliora, succosa magis, ac rotunda redigantur, ad oculum in TAB. IV. fig. 4. lit. C. (nobis TAB. I. fig. 4.) ostendit. Has inter nullas esse intercapedines aut cellulas, nisi violento modo producantur, comprobat; admittit tamen illas in liene vitulino, quas fibræ, quæ in humano non adsint, innumeræ variaque serie dispositæ, loco ramorum venosorum, ut ex Fig. 3. patet, constituant. *Quinta* scripta est ad Dn. Gerhardum Frenz Med. D. in qua totius corporis periostia vasis scatere sanguifluis evincit, oculisque TAB. V. Fig. 1. & 2. (nobis Tab. I. Fig. 5. & 6.) exponit. Oriri illa docet, inprimis periostii anticnemii, ab utroque latere uniuscujusque ossis tibiæ, & præsertim e vasis suralibus, tamque numerosa detexit, ut infarcta sanguine aut materia ceracea periostium totum summa tingant rubedine. Explicationem viæ, qua billis ad vesiculam felleam descendat, jungit, eamque appellat cum celeberrimo Bohnio ductum cysticum, glandulas tunicæ interioris vesiculæ eidem scopo inservientes adjiciens, quas in collo plures, circa fundum rariores fig. 7. lit. E.E. delineatas exhibet. Radices quasdam e vesiculæ felleæ fundo emergere negat, satis in eo confirmatus, quod vesiculas bile repletas lustraverit, quæ hepati fundo suo nequaquam connatæ, cervice tamen hepati adhæserint. Arterias cysticas non tantum vesiculæ inservire, sed per duplicaturam membranæ hepar ambientis copiose quoque disseminari declarat, jureque eas accenseri posse vasis hepatis communibus non ambigit, idem de venis sanguiferis & lymphæductibus harum partium judicans. Ligamentum umbilicale in homine adulto, & in fœtu humano venam umbilicalem arteriis scatere, ac lymphæductibus conseri, ultimo demonstrat. Petitis D. Joh. Henr. Grætz satisfacturus, in *Sexta* arteriam bronchialem, quam 31 fere annorum spatio elapso in vitulo primus invenit Noster publicique juris fecit, in homine diligentius scrutatur. Exortum hujus, circa quem Naturam sæpius lusisse vidit, frequentiorem in infima parte, & quidem in arteriæ intercostalis superioris trunculo locat, ut Tab. VII. Fig. 2. (nobis Tab. I. Fig. 8.) lit. C. notatur. Hanc anastomasibus associari ramusculis arteriæ pulmonalis minutissimis Fig. 5. (nobis 9.)

TAB. I. Fig. 4.
Fig. 3.
Fig. 5. 6.
Fig. 7.
Fig. 8.
Fig. 9.

lit.

lit. CCC exhibet. Illam vero an vena comitetur, dubius est, cum nedum eam lustrare oculis potuerit; minime tamen necessariam credit, quod in hepate arteria hepatica nullam sibi sociam vendicet venam. Vasa pulmonalia tussi ejici posse, ut alii credunt, sibi non persuadet, polyposasque concretiones fuisse, quæ vasa mentiebantur, judicat: quarum quasdam domi sibi reservari, solaque cavitatis absentia ab arteriis venisque distingui posse, fig. 4. (nobis 10.) ad oculum exprimere voluit.

TAB. I. Fig. 10.

Explanatio Figurarum.

Figura tertia.

A. Portio lienis vitulini, post fasciculorum eductionem ac demum incisionem, oblata.

B. Fibræ transversæ.

CC. Fibrarum intercapedines, quæ cellulæ audiunt, & in liene humano in statu naturali nequaquam inveniuntur.

Figura quarta.

A. Ramulus arteriæ splenicæ.

B. Ramulus venæ splenicæ.

C. Fasciculi ceu penicilli, circa quos notandum, eos a se invicem esse deductos, ut distinctius sese videndos exhiberent: in statu autem naturali sibi invicem impositi sunt.

Fig. 5.

A. A. dextri, B. B. sinistri lateris ramus arteriosus per periostium anticnemii ossis tibiæ distributus.

Fig. 6.

A. dextri, B. sinistri lateris vasa sanguiflua, per patellæ periostium tendinosum disseminata.

Fig. 7.

A. Superficies vesiculæ interior inæqualis atque reticulata, quæ non inepte comparari potest cum superficie melonis reticulati, cujus textura reticularis inæqualitatem meloni conciliat, id quod faciei internæ vesiculæ quoque evenit.

B. Portio ductus hepatici.

C. Portio ductus communis.

D. Ductus cysticus.

E. E.

E.E. Glandulæ per veſiculam diſſeminatæ, quæ haud ſolum inhærent parti inferiori jecori connatæ, verum etiam oppoſitæ, ut & veſiculæ collo, ductui cyſtico, nec non hepatico. Notandum autem, dictas glandulas aliquanto majores eſſe delineatas, ut melius conſpici posſint. Præterea in omni veſicula humana non æque diſtincte conſpiciuntur, quam quidem in ſuilla, aut bovina, idque ob dictam reticulatam faciem internam.

F. Valvuloſa & celluloſa diſpoſitio in ductu cyſtico exiſtens.

Notandum autem, veſiculam hanc eſſe ſecundum longitudinem disſectam, aciculisque expanſam, unde juſto major apparet.

TAB. I. Fig. 8.

Fig. 8.

A.A. Trunculi arteriæ bronchialis e corpore infantis.

B.B.B. Ramificationes ejusdem arteriæ.

Fig. 9

Fig. 9.

A. Portio trunci deſcendentis arteriæ magnæ.

B.B.B. Trunculi arteriarum intercoſtalium abſciſſi.

C. Exortus arteriæ bronchialis e tertia arteria intercoſtali.

D. Portio venæ azygos.

Fig. 10.

Fig. 10.

A. Truncus polypi ex aſpera arteria rejectus.

B.B. Ejus ramuli.

Fig. 11.

Fig. 11.

A. Ramulus arteriæ pulmonalis.

B. Ramulus arteriæ bronchialis.

C.C.C. Inoſculationes ramulorum arteriæ pulmonalis cum ramulis arteriæ bronchialis.

SAMUELIS SCHELGUIGII, S. S. THEOL. D. PROF. P. ATHENÆI Gedanenſis Rectoris & ad S. S. Trinitatis ibidem Paſtoris, QUAKERISMUS CONFUTATUS.

Francof. & Lipſiæ apud J. A. Plener, 1696. in 4. Alph. 2. pl. 18.

Cum Quakerorum colluvies majora ſubinde augmenta capiat, non male de Eccleſia orthodoxa merentur, qui abſurdas, quibus Quakeriſmus ſcatet, opiniones orbi Chriſtiano ad vivum repræſentant, easdemque ſolide refellunt. In quorum numerum ſuo merito referendus celeberrimus Schelguigius, qui in præſenti Tractatu

 pri-

primum Quakerorum hypotheses ex illorum scriptis, quæ haberi potuerunt, summa fide excerpsit, & convenienti ordine, filo quasi historico, contexuit, dein orthodoxas antitheses accurate demonstravit, & tandem objectiones nervose discussit. In prolegomenis, præmissa onomatologia, primo omnium de origine Quakerorum dispicit, observans, Hornium ad Novam Angliam, Americæ provinciam; Lassenium autem ad Scotiam eorundem natales referre: initium Quakerismi a Lassenio anno 1655; a Catone vero anno 1694 vel 1650 alligari, hujusque sententiam verosimiliorem videri, cum anno 1656 Quakeri jam in Hibernia nidificasse a Schledero perhibeantur, in Anglia autem James seu Jacobus Naylor, unus e Quakerorum primiceriis anno 1656 Bristoliæ se pro Jesu Christo, mundi Salvatore, suis adorandum exhibuerit; propter quod facinus in carcerem conjectus, & altero post anno virgis cæsus, litteraque B, ad castigandam blasphemiam, ope ferri candentis in fronte notatus, quin imo & macilento equo sine ephippio, facie ad caudam reflexa, impositus ac circumductus, debitam vesaniæ pœnam luerit. Quakerismum porro fimbrias suas longe lateque extendisse tradit, ac quamplurimas provincias invasisse, ita ut Quakeri palam multitudinem suam deprædicent, seque populum magnum multis hominum millibus constantem jactitent. Incrementorum vero horum *causam* non esse instituti veritatem & bonitatem, nec patronorum in defendendo instituto suo scientiam & prudentiam; sed *a parte Dei*, justam in contemtores veritatis Divinæ iram; *a parte nostri* ignorantiam sanæ doctrinæ, propensionem ad novitatem, aversationem peccatorum palam grassantium: *a parte Quakerorum* gloriationem de donis eminentioribus, speciem pietatis in verbis & factis, querelas de persecutione, sugillationem orthodoxorum, inprimis Ministerii Ecclesiastici, æqualitatem inter complices, largitiones in egenos, impudentiam in propagando errore. Doctrinam Quakerorum difficulter agnosci, quia dictione utantur obscura & perplexa; terminos Theologicos in alia plane significatione, quam hactenus accipi consueverunt, usurpent; dogmata, ex quibus sibi aut factioni suæ incommoda suboriri posse prævident, inprimis de loco de Deo, Persona Christi, Magistratu, regni novi a Christo in terra erigendi conditione, callide occultent; Scholastica studia, adeoque & modum procedendi Logicum aversentur, si Barclajum exceperis,

qui

qui Scholastico ordine in Theologia sua egerit, quamvis in præfatione, facto contrarius, protestetur. Nec a Quakeris sua Systemata luculenta objici posse, cum in iisdem exponatur quidem, quid Quakeri se credere profiteantur, non vero, præsertim in articulis maxime controversis, & in quibus a veritate longissime discedunt, quid revera credant: quod speciatim e Barclaji Catechismo & Confessione probatur, eosque libros cothurno esse simillimos ostenditur. Quibus ita præmissis, ad ipsorum dogmatum examen procedit, ac in primo articulo Quakerismi principium cognoscendi perlustrat, ostendens, Quakeros de veræ religionis principio ante ipsos deperdito haud leviter conqueri: juxta ipsos principium cognoscendi esse internam & immediatam revelationem, eandemque hodie adhuc in rebus spiritualibus dari, ac per lumen aliquod internum fieri; adeoque per revelationem immediatam ab iis non omne prorsus medium, sed duntaxat externum excludi. Et cum lumen hoc toties & tantopere deprædicent Quakeri, paulo curatius illud sibi contemplandum sumit Rever. Auctor, idemque quoad nomina pariter atque rem ipsam ex scriptis illorum luculentissime pertractat, in antecessum monens, neminem debere mirari, si contradictoria sibique mutuo adversantia nonnunquam offendat, quoniam ut veritas semper una, sic e contrario falsitas circa idem objectum frequenter multiplex sit. Agit autem primo de luminis hujus *essentia*, & quidem tum *negative*, ostendendo, lumen illud adversariorum non esse accidens, nec essentiam aut naturam Dei, neque partem aliquam hominis aut facultatem animæ, vel residuum boni post lapsum superstitis: tum *positive*, monstrando istud describi ut (1.) substantiam realem, spiritualem & qua animam, sensibilem: (2.) quippiam divinæ naturæ particeps, imo ipsum Deum: (3.) aliquid non solum in corde hominis, sed etiam extra cor subsistens, quod ante omnes creaturas fuerit; (4.) inseparabile quid a Deo & Christo. Ab essentia hujus luminis ad ejusdem *principia tam essendi quam operandi* progreditur, docens, quod *illa* attinet, Quakeros ad unum omnes consentire, lumen a Deo provenire; pro Christi autem ac Spiritus Sancti dono non posse ab omnibus agnosci, quia nonnulli lumen hoc pro ipso Christo ac Spiritu S. venditent. Qua occasione, circa quæstionem, utrum Deus lumen suum immediate hominibus impertiat, an mediante natura? sive, quod eodem redit, num lumen, de quo

gloriantur Quakeri, ratione originis sit naturale, an supernaturale? notat adversarios (1.) concedere, præter lumen supernaturale dari etiam naturale: (2.) negare lumen suum esse ex reliquiis imaginis divinæ, post lapsum superstitibus, aliove modo ratione originis naturale: (3.) invehi in eos, non absque bile, qui idem illud pro naturali lumine venditent: (4.) quosdam fateri esse lumen naturæ, videlicet ut subjecti, non tamen naturale, nimirum respectu principii: (5.) docere lumen esse in conscientia, ut cereum in laterna, non autem esse ipsam conscientiam. *Principium operandi*, cujus occasione lumen influendo magis magisque se apud homines diffundere creditur, esse silentio conjunctam exspectationem perhibet. Posthæc ad *subjectum quod & quo* se convertit, atque observat, Quakeros tradere, *illud* esse quemlibet hominem sine ulla exceptione; interim asserere, nec Christum, nec Spiritum S. in omnibus existere; adeoque non satis sibi constare, cum doceant, lumen reperiri in omnibus, Christum autem & Spiritum S. qui ex mente Quakerorum illud ipsum lumen sint, non in omnibus inveniri; nec a Barclajo distinctione inter esse in aliquo stricte, id est, per unionem, & late, id est, velut in semine, nodum illum solvi, quia si Christus sit in omnibus velut in semine, utique stricte loquendo foret in omnibus: ipsum Christum lumine hoc imbutum fuisse, a Quakeris perhiberi. *Subjectum quo mediatum* innui, cum lumen nunc in anima, nunc in corde fulgere statuatur: *immediatum* autem *subjectum* esse ipsam conscientiam: per hanc autem Quakeros intelligere nudam cognitionem ejus, quod per aliud, nempe per lumen applicatur & judicatur. Hinc *adjuncta* hujus luminis eaque duplicia, absoluta, quæ lumini in se spectato, & respectiva, quæ eidem in ordine ad alia, præsertim ad hominem considerato, tribuuntur, in medium adducit, ac inter *absoluta* refert, cum lumen a Quakeris, ut *unicum* (non specie duntaxat, verum & numero,) *æternum* (quod non fine tantum, sed & initio careat,) *perfectum*, *immutabile* (tam in essentia, quam sententia) *sibi semper idem*, nec in ulla re contrarium depingitur. Pro *respectivis* habet, cum Quakeri lumen suum asserunt *universale*, de quo omnes homines participent: *intensivum & remissivum*, ut magis in hoc, minus in illo, imo nunc magis nunc minus in uno eodemque homine reperiatur: *clarum*, & perspicue ac absque caligine & se & alia, quæ homini revelanda sunt, manifestans:

festans: *infallibile* ac summæ certitudinis: *sufficiens* ad omnia & pro omnibus, in iis, quæ ad salutem requiruntur: *indemonstrabile* seu *αὐξόπιςον*, cui per se credatur: *Scripturæ & sanæ rationi consonum*: *qua prædicationem*, *antiquissimum*: & denique *qua prædicationem perpetuo duraturum.* Tandem *effectus* lumini a Quakeris tributos exponit, eosdemque in ordinarios & extraordinarios subdistinguit. Effectibus *ordinariis* annumerat, quod lumen istud Quakeris dicatur regenerare, & consequenter Christianos facere, omnia docere, Ita, ut nulla prorsus inscitia relinquatur, bonum a malo discernere, ad bonum movere, intrinsecus accusare vel excusare, æternum salvare vel perdere, prout videlicet recipiatur aut eidem resistatur. Ad *extraordinarios* effectus raptum, visiones, vaticinia & similia, inprimis autem tremorem refert, annotans: (1.) quod Quakeri fateantur, se lumine suo collustratos, interdum tremere: (2.) quod, juxta narrationem eorum, tremor in cœtu Quakerorum quandoque etiam Quakerismo nondum initiatos invadat: (3.) quod tremorem pro divina operatione habeant, tantique faciant, ut contemtores illius peccato se polluere censeant: (4.) quod indecoros gestus corporisque agitationes, quibus primi Quakerorum notabantur, hodie aut negent, aut extenuent. Mente Quakerorum de principio cognoscendi ex scriptis illorum genuinis ita clare proposita, omnia referri posse judicat ad istam propositionem: quicquid lumen internum immediate revelat, verum bonumque, & consequenter credendum ac faciendum est. Hypothesibus Quakerorum postea Antitheses orthodoxas cum probatione solida & nervosa dubiorum solutione opponit sequentes: I. Principium veræ religionis inter Christianos, nec deperditum fuit hactenus, nec deperdi potuit. II. Principium Christianæ religionis non est obligatio ad imitandum Christum. III. Immediatæ rerum spiritualium, ad salutem cognitu necessariarum, revelationes, completo Scripturarum sacrarum canone, cessant. IV. Principium primum & adæquatum Christianæ religionis, non est interna, immediata & objectiva revelatio. V. Non datur lumen internum, per quod ut per ordinarium medium, res spirituales ad salutem cognitu necessariæ, immediate & objective revelentur. VI. Quakeri in congerendis luminis sui synonymis multivariam impingunt. VII. Lumen Quakerorum non est substantia. VIII. Lumen

Quakerorum non eſt divinæ naturæ, aut ipſe Deus, ipſe Chriſtus, ipſe Spiritus Sanctus. IX. Lumen Quakerianum non ſubſiſtit extra hominem. X. Lumen Quakerianum eſt ſeparabile, imo ſæpius actu ſeparatum a Deo & Chriſto. XI. Lumen Quakerianum, ratione originis proximæ, quoad effectus quosdam ordinarios, vere ei competentes, prorſus naturale eſt. XII. Lumen Quakerianum in eo, quod bonum a malo diſcernit, ad bonum movet, & a malo avocat, hominemque intrinſecus, ſi male egerit, accuſat, ſi bene, excuſat, eſt ipſiſſima conſcientia. XIII. Lumen, ut vocatur, Quakerianum, reſpectu quorundam effectuum eſt ſuggeſtio Diaboli, atque adeo tenebrarum rectius, quam luminis nomen gerit. XIV. Lumini vero divinoque accendendo, conſervando & augendo, ex Dei ipſius inſtituto, plurimum conducunt auditus, lectio, colloquia, meditatio ſimiliaque exercitia; parum vero aut nihil cum ſilentio conjuncta exſpectatio. XV. Lumen ſalutiferum non in omnibus hominibus, imo nec in maxima hominum parte reperitur. XVI. Lumen Quakerianum ne quidem in hominibus, qui illuminantur, ſingulis, numero unicum eſt, multo minus in univerſis conjunctim ſumtis. XVII. Lumen Quakerianum non eſt æternum, adeoque nec ante creaturas omnes extitit. XIIX. Lumen Quakerianum non eſt perfectum. XIX. Lumen Quakerianum eſt mutabile in effectu. XX. Lumen Quakerianum eſt mutabile in ſententia. XX. Lumen Quakerianum ſibi ipſi eſt contrarium. XXII. Lumen Quakerorum non eſt univerſale. XXIII. Quakeri lumen ſuum, ſalvis, quas fovent, hypotheſibus, nequeunt ſtatuere intenſivum. XXIV. Lumen Quakerianum non ita clarum eſt, ut absque omni caligine, quæ homini revelanda ſunt, manifeſtet. XXV. Lumen Quak. eſt incertum & fallibile. XXVI. Lumen Quak. non eſt ſufficiens ad omnia & pro omnibus, in iis, quæ ad ſalutem requiruntur. XXVII. Lumen Quak. non eſt αὐτόπιστον. XXIIX. Lumen Quak. & Scripturæ & ſanæ rationi contrarium eſſe poteſt, imo haud raro contrarium eſt. XXIX. Lumen Quak. qua prædicationem ſive doctrinam in Eccleſia, non eſt antiquiſſimum. XXX. Lumen Quaker. niſi forte Deus peccata noſtra continuis pœnis flagellare decreverit, qua prædicationem ſive doctrinam, non videtur perpetuo duraturum. XXXI. Lumen Quak. non regenerat. XXXII. Falſum eſt, quod lumen Quakerianum ita doceat omnia, ut nulla prorſus in ſpiritualibus

bus ignorantia superſit. XXXIII. Lumen Quaker. non ſemper bonum a malo diſcernit atque ad bonum movet. XXXIV. Lumen Quaker. uti per accidens perdere hominem, ita nullo prorſus modo ſalvare poteſt. XXXV. Quakerorum raptus, viſiones, vaticinia &c. quorum quidem notitia hactenus ad nos pervenit, Diabolum agnoverunt autorem. XXXVI. Tremor Quakerorum ſimulari, aut a cauſis naturalibus oriri, aut etiam præternaturaliter a Diabolo immitti poteſt, ut proinde Quakeris, eundem pro ſupernaturali operatione Dei aut luminis ſui indubitanter venditantibus, optimo jure contradicamus. XXXVII. Quakeri e Scriptura demonſtrare nequeunt, quod ullus ſanctorum hominum, propter luminis interni colluſtrationem, per externam corporis agitationem, ἐκστατικῶς, hoc eſt, cum exceſſu mentis, quemadmodum ipſis uſu venit, tremuerit. XXXIIX. Falluntur, aut falli ad minimum poſſunt, quotquot principio illi innituntur: quicquid lumen internum immediate revelat, verum bonumque, ac conſequenter credendum ac faciendum eſt. Sed hæc ſpeciminis loco adducta ſufficiant, cum ex iis ſatis conſtare queat, qua ratione ſubſequentes fidei articulos, ſcilicet II. de Scriptura S. III. de Deo Triuno. IV. de Jeſu Chriſto. V. de creatione & creaturis nobiliſſimis, videlicet angelis & hominibus. VI. de imagine Dei. VII. de peccato. IIX. de libero arbitrio. IX. de gratia Dei pertractarit maxime reverendus Auctor. Quem publico nomine rogamus, ut examen Quakeriſmi ſuper reliquis fidei Chriſtianæ articulis cum erudito orbe propediem communicare ne gravetur.

D. LUDERI MENCKENII SUPR. CUR. PROV. LIPS. ASSESS. Tractatio Synoptica Pandectarum Theoretico-Practica, Juri Communi Uſuique Moderno Imperii, & præcipue Saxonico accommodata, ita ut vice Supplementi Lauterbachiani eſſe queat, in Tabulas redacta & Axiomatibus applicatis illuſtrata.

Lipſiæ apud M. Th. Heibey, A. 1697. in fol. Alphab. 8 pl. 12.

Cum conſultiſſimus Auctor, ipſo docendi exercitio forique uſu invitatus, Pandectarum tractationem, haud paucis laborantem difficultatibus, pro virili adjuvare conſtituiſſet, quo congruam haberet materiarum theoreticam practicamque ſeriem, quam in docendo ſubſecu-

ſecuturis, ſi viveret, annis uſurparet, omnem circa Digeſta laborem in Tabularum formam redegit, illamque exhibendis ac diſcernendis definitionibus, diviſionibus, regularumque ampliationibus ac limitationibus convenientiſſimam eſſe exiſtimavit, cujus methodi rationem plenius in Præfatione commemorat. Quoniam vero præcipue eo contendit, ut principia theoretica cum practicis conjungeret, nec non docendi diſcendique operam ſublevaret, primum ad Leges, tanquam fontes, cum cura reſpexit, iisque Doctorum auctoritates, ubi rem id exigere putavit, adjecit, deinde typorum diverſitate diſtinguenda ſeparavit, in uſu moderno Titulorum conquirendo maxime Carpzovianis, Strykianis, Swendendörfferianis, Schilterianis Huberianisque ſcriptis adjutus. Apprehenſioni Pandectarum, præter ordinis facilitatem, animo ex ipſo Tabularum conſpectu ſe inſinuantem, adjumentum præſtitit per applicationem Axiomatum, quæ litera majuſcula in Tabulis indicavit, & ſingulis, in quibus uſurpata ſunt, Titulis addidit, ita tamen ut ab Axiomatis ſemel impreſſi iterata impreſſione abſtineret. Repetitioni Digeſtorum vero adminiculum paravit per diverſitatem quatuor claſſium, in quas Pandectarum rubricas diſcrevit, utiliores minus utilibus in foro præferendas eſſe ratus; quem in finem tam ſub calcem operis Tabulam, diverſi uſus Titulorum indicem, ſubjecit, quam per literas, numeris ſingulorum Titulorum exprimendis adhibitas, eam differentiam eſſe indicandam duxit. Quamvis autem arbitraria ſingulos Titulos tractaverit methodo, & praxeos Imperii atque Saxoniæ curam geſſerit, ita tamen ad Lauterbachianum Juris Compendium, a JCto Schüzio editum, reſpexit, ut illi præſens Opus ſimul pro Supplemento eſſe queat. Ac proinde primo omiſſos in dicto Compendio titulos ſupplevit, nempe Libri I. Pandectarum t. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. Lib. XVIII. t. 7. Lib. XXV. t. 4. 5. 6. Lib. XXXIII. t. 3. 8. 9 10. Lib. XXXVIII. t. 2. 3. 4. 5. 12. 13. 14. 15. 16. 17. Librum XL. Lib. XLII. t. 6. Lib. XLIII. t. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. Lib. XLV. tit. 3. Lib. XLIX. t. 9. 10. 11. 12. 13. Lib. L. t. 16. 17; brevitatis tamen & prolixitatis normam ab utilitate, quam iſti tituli hodie præſtant, dependere voluit. Secundo eos, quos fori uſus quotidianus commendat, titulos, ubi res exegit, aliquanto accuratius enucleatum ivit, id quod per univerſam tractationem quidem animadvertere licet, maxime tamen eluceſcit

ex

ex elaboratione Lib. I. π. t. 2 Lib. V. t. 1. Lib. XII. t. 2. Lib XXII. t. 1 3 4 5 6. Lib. XXIII. t. 1. 2. Lib. XXV. t. 3. materiæ Succeſſionis novisſimæ circa finem Lib. XXXVIII. expoſitæ, item Lib. XCII. t. 1 t. 5. quatenus huic accedit tractatio de Privilegiis Creditorum, nec non Lib. XLIV. t. 1. 3. 7. Lib. XLV. t. 2. Lib. XLVI. t. 1. 3. Lib. XLVII. t. 1 Lib. XLVIII. t. 5. 18. 19. Lib. XLIX. t. 1. ſeqq. Lib. L. t. 1. 2. 7. Tertio materias ex ipſo fori ſtrepitu notiſſimas, ſed prætermiſſas aut vix tactas in memorato libello, congruis locis adjecit, cujus rei ut quædam exempla referamus, egit de Retractu p. 248. Cambio p. 283. Arelto communi p. 231. & Saxonico p. 288. Annuis Reditibus p. 308. Intereſſe p. 310. Inſtrumentis & officio Notariorum ex R. J. d. A. 1512. p. 321. ſeqq. Executoribus Ultimarum Voluntatum p. 426. Fideicommiſſis Familiæ p. 443. ſeq. Operis Ruſticorum p. 458. Hominibus propriis p 493. Expenſis in litem p. 519. Executionibus Sententiarum p. 522. ſeq. Inhibitionibus p. 541. ſeq. Concurſu Actionum p. 588. Proceſſu Inquiſitorio p. 620. Accuſatorio in ſpecie tali & Bannitorio Imperii, præcipueque Saxonico p. 618. ſeq. Magiſtratibus Civitatum Imperii & Provincialium p. 722. ſeq. Jus olim & noviter controverſum haud neglexit, noviſſimas tamen magis quam antiquatas propoſuit controverſias, ſuppeditata inprimis ratione decidendi, cujus inſtituti cauſam in Præfamine ad Lectorem recenſuit. Itaque hic liber ad commode docenda, apprehendenda repetendaque Jura Digeſtorum compilatus, iis, qui laudatiſſimo Compendio Juris Lauterbachiano hactenus innutriti ſunt, vice Supplementi, Pandectarum vero theoretica & practica fundamenta hauſturis, & in foro, maxime Saxonico, verſaturis, ob immixta Juris tam Communis quam Electoralis Saxonici principia, ſingulari adjumento fore videtur.

FEBRIS EPIDEMICÆ ANNO 1694 & 95. IN NORICÆ DITIONIS oppido Herſpruccenſi & vicino tractu graſſari deprehenſæ, tandemque petechialis reddita Hiſtorica Relatio, in Obſervationum Semicenturiam digeſta a JOH. LUDOVICO APINO *D. Phyſ. Herſpruccenſi & Nat. Curioſ. Collega Nonus dicto.*

Noribergæ ſumptibus Andr. Otton, Swobaci A. 1697. pl. 20.

Quanta hactenus ex decantatissimis Naturæ Curiosorum Miscellaneis in Medicorum scholas redundarint emolumenta, nemini obscurum esse potest. Quorum inclyto Ordini Auctor nobilissimus adscriptus, Specimen aliquod, ut dignum se tanto sisteret honore, Febre epidemica, quæ anno 1694 & 95 in ditione Norica sæviebat, materiam suggerente, exhibere nullus dubitavit. Præmisso discursui, quo principium, incrementum finemque Febris examinat, adjunxit Semi-Centuriam Observationum, quibus, prævia morbi ætiologia, Methodum novam atque expeditissimam, qua usus fuerat, declarat. Principium igitur fontemque ipsum Febris epidemicæ pluvias fuisse creberrimas autumat, quæ A. 1694. mense Augusto ingruentes, ad Decembrem usque perseverarunt. Ex his præhumidum aërem partim cum saliva in ventriculum, partim per inspirationem atque cutis poros in corpus intrasse, atque alimenta & sanguinem vitioso signasse charactere, ipsosque spiritus in motus concitasse inordinatos, non ambigit. Horrorem hinc febrilem ex fuga spirituum propter auram peregrinam deducit, non quod spiritus calidi existant, sed quod ex defectu horum uterque sanguinis motus refringatur, & excursus particularum sulphurearum biliosarumque prohibeatur. Calorem econtra motui spirituum impetuosiori tribuit, quod hactenus coërciti, excusso elasticitate sua hospite peregrino, vehementius agitentur, particulasque sanguinis biliosas in majorem rapiant motum. Mitior hactenus Febris pueros, fœminas gravidas atque pauperculas, raro robustiores infestaverat. Incrementum vero cum Lues epidemica sub ipsis anni 95 auspiciis cepisset, maculas ostendisse petechiales refert, quarum duas allegat causas, manifestam aliam, aliam occultam. Illam subito mutatum tempus rigidissimumque gelu, negotium transpirationis sufflaminans, colluviemque serosam incrassans, fuisse judicat; hanc vero morbidum appellat semen, quod sua virtute fermentativa multiplicandi sese potentiam habuerit. Modum, quo viscidum hoc alia quoque corpora inficere potuerit, indagans, adstruit, latitasse sub hoc sal volatile acrius, mediam ex sale acido & alcalico naturam præ se ferens, quod cum effluviis exhalans ex corpore alios infestare facile potuerit, præprimis illos, quibus majori cum ægris conversatione opus erat. Ad Methodum medendi quod attinet, solenne ipsi fuit, uti Observationes ipsæ

ipsæ testantur, purgatis ventriculo atque intestinis, alexipharmaca & sudorifera exhibere, quibus tamen fermentum febrile, si firmius hæreret, cedere noluit. Corticem ideo Peruvianum sive Extractum hujus illis, captata dosi conveniente, admiscuit, ejusque efficaciam, quæcunque supervenerint symptomata, summopere deprædicat. Febres petechiales ipsas eodem se medicamento, in majori tamen copia exhibito, curasse fatetur, ridetque illos, qui ex sapore adstrictorio Corticis, qui tantus non est, inspissari & coagulari sanguinem volunt, cum magis attendendus veniat odor aromaticus cum sapore amaricante. Denique æstu Solis intensiori Febris, dysenteria superveniente, sublata fuisse videbatur; sed caniculis temperatis pristinam suscepisse iterum faciem, rariorem tamen exstitisse exponit, donec Divina favente gratia, spirantibus ex Oriente ventis, firma ac certa recuperata fuerit valetudo.

THE ENGLISCH HISTORICAL LIBRARY &c.

Hoc est:

BIBLIOTHECA HISTORICA ANGLICANA, SIVE BREVIS Idea atque character plerorumque Scriptorum hodie extantium, sive typis impressorum sive manuscriptorum, qui utiles esse possunt generalem Angliæ Historiam molientibus. Auctore GULIELMO NICOLSONO ***A. M. Archidiacono Carleolensi.***

Londini apud Abelem Swall & T. Child, 1696, 8. plag. 171.

MUltum desiderari a Viris in Anglia doctis, patriæque amantibus, ab annis aliquam multis generalem quandam totius regni Historiam, Cl. Auctor in Præfatione hujus operis nos docet. Et quamvis varii, editis quoque speciminibus, eam hactenus polliciti fuerint, difficile tamen adeo Historici munus, præcipue autem Angliæ res exponere in se suscepturi, esse existimat, ut fere desperet, unquam tale aliquod opus, cum doctiorum approbatione, lucem esse visurum. Sane J. Duntonum, qui tale quid sese moliri, publicata aliqua operis sui delineatione professus est, jam satis prodidisse ait, quam parum aptum Angliæ sese Historicum obtrudat, dum a diluvio operis sui exordium facturum sese esse fuerit pollicitus. Imo ne Seldenum qui-

dem, quod Cl. Gale existimavit, tanto molimini parem fuisse futurum, e Præfatione ejus ad X Scriptores Hist. Angl. item e Spicilegio ad Eadmerum, ejusdemque Jano Anglorum abunde patere arbitratur. Camdenum autem ipsummet imprudentiæ juvenili tribui id voluisse observat, quod Britannicæ scribendæ historiæ animum unquam adjecerit. Miltonum denique atque Templium nunquam id animo agitasse dicit, ut generalem vel illorum, de quibus commentati sunt, temporum historiam scriberent. Optare itaque sese dicit, ut varii Viri docti, sinceri, bellique ac pacis artibus Historico necessariis instructi, linguarumque tum veterum, Britannicæ nimirum, Saxonicæ, Danicæ atque Latinæ, quam recentiorum periti in unam quandam coeant Societatem, omniaque Angliæ monumenta studiose excutiant, atque sic unum aliquod concinnent opus, quod omnium calculo approbatum, luce publica dignum judicetur. Fraternitati hujusmodi imaginariæ inservire se voluisse, Cl. Autor ait. Quamvis enim jam olim hujusmodi Catalogos concinnatos esse non ignoraverit, a Joscelino, Thoma Fullero, P. Heylino, illis tamen vel lucem adspicere non licuisse, vel exiguam solum Historicorum eos partem recensuisse innuit. Enarrat deinceps eos, qui collectiones Scriptorum rerum Anglicarum edendo, bene de patria meruerunt: operam tamen ista accurato examine errorum, tum ab ipsis autoribus, tum ab amanuensibus atque typographis commissorum indigere monet. Inter illos H. Whartoni quoque meminit, quem Angliam Sacram tertio quoque quartoque tomo auctorum fuisse ait, nisi adversa Reverendissimi Patroni ejus fata intercessissent. Dissertationes tamen ejus, quas ipse duobus jam editis tomis inseruit, minime probari Cl. Autori nostro videntur, qui premendas eas & δευτέραις φροντίσιν expoliendas fuisse judicat. Sane sententiam ejus de duobus Ælfricis, quam ipse *tot tantisque firmatam argumentis existimet, ut non facile aliis rejicienda sit*, nulli alii fundamento inniti observat, quam immani cuidam Wheloci errori, Chronicon aliquod Saxonicum male interpretantis. Memoratque Whartonum a nonnemine de hoc errore monitum, novo argumento in Addendis sententiam istam firmare conatum fuisse. Catalogos porro MSSorum varios allegat, quibus in hac Bibliotheca sua concinnanda fuerit usus, hacque occasione ad Catalogum omnium quæ in Brittanniæ Bibliothecis asservantur MStorum

rum

rum delabitur, in quo concinnando ab annis aliquam multis laudabilem operam posuit Vir doctissimus Eduardus Bernhardus. Quod quidem opus ubi ex merito suo commendasset, id saltem sese dolere ait, quod major cura in examinandis Catalogis, qui e locis dissitis ad eum perferuntur, adhiberi non posset. Se enim satis certo persuasum esse, integrarum Bibliothecarum Catalogos in isto opere exhiberi, cum tamen vix ullum voluminum recensitorum in locis indicatis inveniatur. Hoc ipsum autem, quod accuratis thesaurorum suorum indicibus Anglia destituatur, excusationis loco sibi putat inserviturum, multa forte Anglicorum scriptorum millia praetereunti.

Ut autem ad ipsum librum accedamus, in eo ita versatur Autor, ut primo loco Scriptores Geographicos, Chorographicos & Topographicos exhibeat, eosque itidem qui de naturali historia & antiquitatibus, ut & de forma regiminis Anglicani commentati sunt. Inter illos de iis primum agit, qui geographicam Angliae universae historiam, deinde de his qui provinciarum quarundam urbiumque in specie chorographias vel topographias ediderunt. Ad Chronicorum atque Annalium enarrationem inde accedit. Ubi distincte quidem agit de iis quae generalia sunt, atque vel ad Romanorum Brittannorumque tempora, vel ad Saxonum & Danorum aevum, vel denique ad tempora quae post Angliam a Gulielmo Conquestore occupatam abiere, pertinent. Postea vero etiam seorsim Lectorum suorum oculis exponit ea, quae particulares solum Regum, Gulielmo Conquestore posteriorum vitas, in annalium ordinem redactas complectuntur. Et haec quidem sunt, quae in parte priori hujus operis clarissimus Autor exponit. Jam porro ad Historiae Ecclesiasticae in posteriori, quae lucem nondum vidit, Scriptores se accessurum pollicetur, primoque illos recensiturum, qui res in Ecclesia Anglicana gestas generatim, a primis Christianismi in regno isto incunabulis, usque ad Henrici VIII aevum, literarum monumentis consignavere. Deinde eos qui historiam particularium Episcopatuum, Monasteriorum atque Academiarum persecuti fuerunt. Peculiari postmodum capite libros, qui leges monumentaque ad statum hujus regni pertinentia continent, se ait enarraturum, & denique Biographorum notitiam traditurum; ubi distincte iterum de iis qui Sanctorum hujus gentis, qui praestantium in Ecclesia & Republica Virorum, quive Virorum

c. I. c. II. c. III. c. IV. c. V. c. VI. c. VII. c. IX. X. XI. c. XII. c. XIII. XIV.

literis clarorum vitas memoriæ mandaverunt, acturum ſeſe eſſe pollicetur.

Eorum, quæ de ſingulis hiſce Scriptoribus, Cl. Autor tradit, hæc fere ſumma eſt. In ætatem plerumque eorum inquirit; quibus porro ſubſidiis inſtructi, ad conficienda, quorum autores ſunt, opera acceſſerint, & an bene an ſecus rem geſſerint, indicat: & denique ubi edita illorum opera ſint, aut in quibus bibliothecis manuſcripta delitescant, obſervat. Quæ omnia licet ſumma brevitate plerumque perſtringat, tantum tamen abeſt ut jejunus propterea ſit, ut potius largam rerum minime vulgarium meſſem ex opere non admodum voluminoſo Lectoribus promittere audeamus. Liceat ſpeciminis loco, ne quid partibus dediſſe videamur, nonnulla adducere. Inter Geographicos Angliæ Scriptores Venerabilis Beda etiam referendus eſſet, ſi fidem mereretur, quem paſſim alibi etiam clarisſimus Autor caſtigat, Pitſeus. Hic enim librum ejus *de ſitu & mirabilibus Britanniæ* apud Cantabrigienſes in bibliotheca quadam deliteſcere obſervat. Verum affirmat Nicolſonus, deceptum eum eſſe inſcriptione capitis primi Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ Venerabilis illius Viri, quam ab Ælfredo Rege in linguam Saxonicam translatam bibliotheca a Pitſeo allegata aſſervet: aliud ſane nihil, quod hujus argumenti eſſet, e calamo Bedæ profluxiſſe contendit. In Capite III, ubi de Scriptoribus ad antiquiſſimas Brittannorum res facientibus, eaque occaſione de ipſis antiquitatibus Brittannicis multa erudite diſſerit, ſub initium ſtatim linguæ antiquæ Brittannicæ notitiam ab eo, qui hanc Hiſtoriæ Anglicæ partem tradere cupit, requirit. Difficilem linguæ hujus, quantum quidem ex illa reſtat, acquiſitionem non fore ait, ſi magna adeo ejus pars periit, ut, quemadmodum doctiſſimus Bernhardus in Epiſtola ad Hickeſium, Grammaticæ ejus Anglo-Saxonicæ & Mœſo-Gothicæ ſubjecta, obſervavit, Lexicon Brittannicum Joh. Daviſii *ex quadrante ſaltem Cambricum ſit, ſemis habens a Latinis, quadrante altero Anglis dominis concedente.* Verum hanc doctiſſimi Viri obſervationem parum certam eſſe putat, majorem fidem habens Cl. Loydio, qui linguæ & antiquitatum patriarum peritiſſimus hanc ipſam rem penitius examinavit. Ille enim inter decem millia, quæ Lexicon iſtud exhibet vocabula, MD ſolum invenit, quæ Latinis ſimilia eſſe videantur. Quæ tamen Latinæ propterea originis eſſe non concedit. Saltem

poſt

p. 4.
p. 74.

post Cæsaris in Britanniam expeditionem invecta fuisse negat, cum, observante Sheringhamo, inter ea haud pauca sint, quæ Cæsaris temporibus apud ipsos Romanos jam antiquata fuere. CC ex iis cum Anglicis aliquid habere cognationis ait, quæ tamen Anglis non deberi inde probat, quod dimidia eorum pars in Aremorico Ivonis Quilliverii Dictionario quoque inveniatur: reliqua porro omnia Cambrica esse, extra controversiam existimat, cum nullam cum alterutra istarum linguarum convenientiam habeant. Recenset inde clarissimus Autor, quibus subsidiis ad linguæ hujus interiora penetrare liceat, eos, qui Grammaticas & Dictionaria Britannica concinnarunt, diligenter enumerans. In Dictionario Britannico conficiendo Jo. Lelandum quoque operam posuisse Pitseum monere refert, sed falso iterum. Deceptum enim eum fuisse ait syllabo & interpretatione antiquarum dictionum, quas in genethliaco carmine Edoardi VI natalibus consecrato adhibuerat, carmini isti ab eo subjunctum. Verum ad ipsos Historicos deinde accedens, Bardorum eam spartam apud Britannos antiquissimos fuisse ait, qui carmine res gestas virorum illustrium persequebantur. Prosodiam eorum & observatas carminis leges Midletonum investigare ausum fuisse ait in *Bardoniaetz* sive Poetices Britannicæ Arte. Magni inter illos nominis fuisse *Merlynum* ait, cujus verum nomen *Merdhyni* esse, & a patria *Mariduno* ei hæsisse, post Loydium monet; omnia autem, quæ de tribus hujus nominis viris Pitseus cum aliis affert, nugas & fumos esse contendit, aut unicum solum aut nullum Merlinum extitisse persuasus. Similiter e Gilda, quem antiquissimum esse dicit eorum, qui e veteribus rerum Britannicarum Scriptoribus ad manus nostras pervenerunt, temere tres viros conflatos fuisse monet. Equidem Lelandum etiam in ea opinione esse ait, quod a Gilda Historico Poeta sit distinguendus: cujus poema quoddam *Cambreidis* nomine inscriptum, Anglis surreptum & in Italiam ablatum sit, ibi alicubi delitescens. Verum falsa hæc omnia esse ait, nec ullum aliud Gildæ cujusquam poema extare putat, quam istud quod Gildæ fictitii, ipse Lelandus, Pseudo-Gildæ vero nomine Usserius passim allegaverit. Alium supposititium Gildæ librum quoque memorat de Victoria Ambrosii, ex quo Joh. Pitsei Historiam Regum Brittannorum; item de primis insulæ incolis; lites item Luddi & Nennii aliaque concinnata esse observat. Verum nimis diu nos jam detinuit caput, in quo

p. 74.
p. 80.
p. 81.
p. 83.

de

de Britannorum veterum Historicis Cl. Autor agit; quamobrem reliqua quæ in eo tradit, non minus jucunda, transilientes ad alia pergimus. In eo itaque loco, ubi de Saxonum Historicis egit, pro more suo nonnulla ad linguam eorum facientia præmittens, inter ea Ælfrici Vocabularium Saxonico-Latinum commemoravit. Quod una cum Grammatica ejus e codice non optimo ad calcem Glossarii Anglo-Saxonici Somneriani evulgatum ait, melioribus codicibus in Bibl. Cottoniana, & D. Johannis Oxoniensi, quidquid contradicat Whartonus (in Auct. Hist. Dogm. Usserii p. 377. 374.) asservatis. Insignibus autem plane elogiis ornat Glossarium Henr. Spelmanni, maximeque dolet, in postrema editione ei non accessisse notas atque auctaria, quæ in totum opus concinnata, delitescant inter Somneriana manuscripta in Bibliotheca Cantuariensi. Præterea ex hoc Spelmanni, alteroque Somneri Glossario, in magno suo mediæ & infimæ Latinitatis Glossario omnia ea Cangium depromsisse, quæ ad difficiliorum in antiquis Angliæ legibus locorum interpretationem faciunt, observat. Maxime autem hic notari meretur Autoris in Camdenum, Lambardum, Spelmannum omnesque Angliæ Antiquarios atque Historicos strictura, quos tria diversa Legum Anglicarum, Saxonum nimirum Occidentalium, Mercianarum item & Danicarum Legum digesta temere confinxisse arbitratur. Deceptos nimirum eos esse ait falsa vocis *Laga* interpretatione, quam *legem* significare persuasi e *West sexena laga*, *Myrcena laga & Dene laga* triplicem hanc legem comminiscendi occasionem nacti fuerint. Verum *Laga* non legem, sed *regionem* sive *provinciam* notare, ex ipsis legum Ethelberti, Cnuti & Eduardi locis, quæ huic errori occasionem dederunt, evincit, adeoque omnem istam de triplici Anglorum lege famam mendacii arguit. Ex iis quæ de Danicis Historicis refert, nihil attingemus, nisi quod Eddam, ea quam Resenius Hafniæ anno 1665 edidit, multo auctiorem in famosissima Bibliotheca Serenifs. Ducum Brunsvico Lunæburgicorum Guelferbytana extare manuscriptam, monendum esse ducamus. Inter Historicos denique, qui res post Gulielmum Conquestorem in Anglia gestas descripserunt, secundo statim loco ponit, multisque laudibus ornat Marianum Scotum, cujus tamen Chronicum omnibus illis mutilatum, quæ ad Germanorum Historiam non pertinent, in Collectione Pistoriana editum queritur; optimum tamen ejus & perfectis-

p. 103. p. 106. p. 112. p. 139. p. 149.

fectisſimum codicem in bibliotheca Bodleiana extare memorat. Alios quoque Hiſtoriæ hujus temporis periodi Scriptores ubi percenſuiſſet, aliquammultos hodie audacem cepiſſe laborem generalem Angliæ Hiſtoriam compilandi monet, quos inter primas Joh. Marshamo, celeberrimi Canonis Chronici autoris filio, & Jac. Tyrrelio, Uſſerii Armachani e filia nepoti, tribuit. Quorum ille ſi parentis, hic ſi avi eruditionem & fidem ad hoc opus afferant, nil niſi præclarum putat eſſe expectandum.

EXAMEN DE L' HISTOIRE CRITIQUE DU NOUVEAU Teſtament &c. par ANTOINE COULAN.

i. e.

Examen Hiſtoriæ Criticæ Novi Teſtamenti, auctore ANTONIO COULAN, Londini Eccleſiæ cujusdam Gallicæ Paſtore.

Amſtelodami, apud P. Marret, 1696. in 8. Alph. 1. pl. 6.

QUæ Scriptorum, qui ea ſibi convellenda ſumunt, quæ conſtanter ſtatuta ſunt a pluribus, ſententiasque novas & inauditas in orbis eruditi ſcenam prodire jubent, fata eſſe ſolent, ut nunquam tot admiratores habeant, quin hoſtes quosdam profeſſos nanciſcantur; ea abunde expertus eſt Vir ob multa ingenii monumenta celeberrimus, Richardus Simon. Poſt alios autem etiam Auctor opuſculi hujus, virium ſuarum facturus periculum, cum eo in arenam deſcendit. (Part. I. Epiſt. I.) Expoſitis nimirum cauſis, quibus adductus pugnam hancce capesſiverit, quas inter haud poſtrema eſt, quod virorum doctorum ſuper rebus criticis diſceptationes magni momenti quæſtionibus lucem affundant; inquirit, quid Richardum Simonem adduxerit, ut ſub diverſis nominibus titulisque latitare, & mox Hieronymi de Sancta Fide, mox Hieronymi le Camus, mox Simonvillæi, mox alio nomine inſigniri voluerit. Qua de re ſuas conjecturas afferens, ambitionis haud obſcure eum arguit. (Epiſt. II.) Hinc ad rem ipſam progreditur, & primo quidem disputat, an plane neceſſarium fuerit, ea, quæ credenda faciendaque hominibus ſunt, ut æternæ ſalutis compotes reddantur, Divinarum Litterarum monumentis conſignari? Negaverat hoc Simon, ut Traditioni, cui impenſe favet, robur aliquod inde conciliaret. Auctor autem ſecus ſentit, quæſtionemque affirmat, & ad argumenta, quibus Simon utitur, (quod ipſe Chriſtus Salvator minime neceſſarium judicaverit, ut ſe inter mortales verſante, ſua doctrina litterarum monumentis conſecraretur, quin quod nec Apoſtolis, ut hoc facerent,

jusserit, itemque quod Apostoli ferente ita occasione, precibusque quarundam Ecclesiarum adducti scripserint,) ita respondet, ut ea certa ratione concedi posse autumet, sed non ita, ut a Simone proferuntur. Interim ex iis confici posse, non necessarium fuisse, ut doctrina cœlestis litteris scripturaque ad posteros propagaretur, plane abnuit. Quod ad traditionem attinet, de qua ex instituto in epistola III. agit, minime confundendas esse quæstiones ait, *unde nobis constet, libros sacros ab iis auctoribus scriptos esse, quorum nomina præferunt*, &, *unde nobis certo constet, hosce libros esse canonicos?* In priori ad traditionem recte provocari concedit, cum de facto lis sit. Ast canonicam Scripturæ sacræ auctoritatem ex characteribus istis Divinitatis, in ipsis hisce libris conspicuis, nobis certa & infallibili ratione innotescere. Id quod prolixius edisserit adstruitque. Cum vero hinc alia quæstio oriatur, debeatne Scriptura ex traditione, an vero ex regulis sanæ rationis, & artis criticæ explicari? posterius affirmat, sibique demonstrandum sumit. Quæ cum ita sint, concludit, perperam Simonem Protestantium sententiam cum errore quorundam veterum Hæreticorum contendere, aut Patrum illi opponere auctoritatem. Quod itidem satis operose persequitur. Hisce ergo expeditis, quarta succedit quæstio: an Scriptura sacra omnia ea, quæ creditu factuque ad æternam felicitatem consequendam sunt necessaria, contineat, ut adeo nulla opus sit traditione? Affirmat eam citra ambages, & Scripturam pro unica fidei & vitæ regula reputandam esse profitetur, argumentisque comprobat. Sed præcipuum, quo suam sententiam Simon tuetur, argumentum, quodque in ipsius Historia Critica utramque fere paginam facit, hoc est: libros divinos per se intellectu difficiles & valde obscuros esse; accedere verborum phrasiumque ambiguitatem, lectiones variantes, malitiam aut ignorantiam illorum qui translationes in alias linguas adornant, & infinitas interpretum in oraculis divinis explicandis dissensiones: unde porro sequi putat, traditionem non posse non in subsidium vocari. Auctor itaque doctissimus quædam Scripturæ loca obscura & difficilia agnoscit, sed hæc, ut & cetera, quæ Simon objicit, tanti momenti esse, ut ad traditionem sit recurrendum, negat. Quin telum in ipsum retorquet, & traditiones, si non majoribus, saltem iisdem premi difficultatibus, probat. Finit tandem primam partem, demonstrando infallibilitatem, ut vocant, quam Ecclesiæ Simon tribuit, omni plane fundamento destitui. In alte-

Epist. III. Epist. IV. Epist. V. Epist. VI. Epist. VII. Epist. VIII. Part. II.

altera parte ad specialia descendit, & primo contra Simonem evincit, titulos Evangeliis ab ipsis Evangelistis fuisse præmissos. Semper quippe in more positum fuisse, si a Mosis libris discesseris, ut Auctores & nomina & titulos libris a se editis præfigerent. Mosis autem libros ideo illis destitui, quod illo tempore nulli alii extiterint libri, a quibus hac ratione fuerint discernendi. Ostendit etiam, nihil inepti esse, si asseratur, autographa Apostolorum per aliquot secula in Ecclesia extitisse: qua occasione Clerici partes contra Simonem tuendas suscipit. De Evangelio Matthæi ita sentit, nulla plane ratione probari posse, lingua Ebræa illud ab eo fuisse conscriptum. Quod autem Patres nonnulli hoc affirmaverint, ex errore fuisse profectum, quod crediderint, Evangelium Ebræum Ebionitarum ipsum Matthæum habuisse auctorem. Digreditur hic paulisper ad Ebionitas, eosque ab auctore & conditore sectæ Ebione, non autem a voce Ebræa, quæ pauperem significat, dictos fuisse contendit. Marcum divi Petri interpretem eo sensu dici posse concedit, quod aut mandata Petri fuerit executus, aut illum in doctrinæ cœlestis prædicatione adjuverit: sed Evangelium ex Evangelio Matthæi eum concinnasse autumat. De Epistolis Canonicis disserens, Epistolam Jacobi, non a Jacobo Minori, sed eo, qui cognomine Justus dictus est, scriptam esse evincit. De celeberrimo etiam loco 1. Joh. V, 7. suam aperit sententiam, & allatis Simonis, Smithii & Arnaldi sententiis, locum istum genuinum esse pronunciat; rationem autem, qui factum, ut in nonnullis codicibus non legatur, explicaturus, Arnaldo subscribit. Tandem præcipua illorum, qui Divinarum Litterarum auctoritatem impugnant, argumenta refellit, scilicet, quod Scriptores novi fœderis non juxta linguam originalem, sed versionem LXX Interpretum oracula veteris Testamenti proferant, & quod eadem in alium plane sensum quandoque detorquere videantur. Finit totum opus, de usu linguæ incognitæ & peregrinæ in cultu Numinis nonnulla subnectendo.

Epist. IX. Epist. X. Epist. XI. Epist. XII. Epist. XIII. Epist. XIV. Epist. XV. Epist. XVI.

Joh. Wincklers Vertheidigung seines gründlichen Beweises der Kinder-Tauffe.

Hoc est:

JO. WINCKLERI, APUD HAMBURGENSES AD D. MICHAELIS Pastoris, Defensio solidæ suæ demonstrationis Pædobaptismi adversus objectiones quorundam in Belgio Anabaptistarum.

Hamburgi, apud Godofredum Libernickel, A. 1696. in 8.
Conſtat Alphab. 1, plag. 9.

NAtum eſt hoc ſcriptum occaſione ſermonis cujusdam ſacri, quo dictum Chriſti Marc. X, 14. explicuerat, hujusque auctoritate pædobaptiſmum coram cœtu publico adſtruxerat æſtimatisſimus Hamburgenſium Paſtor, Maxime Reverendus Wincklerus. Eum enim latius deductum cum A. 1691 in gratiam nonnullorum, qui tunc a Mennonitis ad Orthodoxos tranſierant, evulgaſſet, reperti ſunt inter Anabaptiſtas Belgas, qui iſti ſe oppoſuere. Horum igitur oblocutionibus jam reſpondet Auctor, ac, ſicut in priore libello ſuas meditationes quinque incluſerat capitibus, ſic totidem ſectionibus nunc quoque ſcriptionem hanc abſolvit, quarum contenta potiora in ſummam more noſtro redigemus. In capite *primo* ante omnia objectionem ſiſtit, quæ mota ab adverſariis hanc ob cauſam fuerat, quod pædobaptiſmum probaſſet e tali dicto, unde nonniſi κατὰ διάνοιαν is inferri posſit, imo quod iſtum ne apice quidem uno adſtruat. Aſt huic ita ſatisfacit, ut primo, nihil ibi de pædobaptiſmo dici nequaquam largiatur, cum quoad ſenſum omnino Chriſtus effato iſto eum ſtatuminet; deinceps vero innuit, doctrinam, quæ e dicto aliquo per legitimam probetur conſequentiam, ſatis valide e Scripturis aſſertam dici poſſe, quandoquidem & Chriſtus Matth. XXII, 31. ſq. reſurrectionem, conſequentia uſus, adverſus Sadducæos roboraverit. Excipientibus vero, a reſurrectionis dogmate ad probationem pædobaptiſmi, in quo adhibenda ceremonia, quæ niti ſemper expreſſo Dei mandato debeat, non valere conſequentiam; regerit, multo magis conceſſum fore, ad ſtatuminandam aliquam ceremoniam conſequentiis uti, poſtquam in fundamentali quodam dogmate easdem adhibere Chriſtus non dubitaverit. Quinimo in Dei ordinationibus externis multas occurrere ait circumſtantias, quas Deus κατὰ ῥητὸν haud præceperit, viri tamen θεόπνευστοι per conſequentiam e verbo ejus deduxerint; quem in finem teſtimonia Apoſtolica Rom. II, 28. Ebr. X, 1. 1. Cor. IX, 9. potisſimum urget. Ulterius cum Anabaptiſtæ fœminas etiam ad baptiſmum admittant, manifeſte ipſos conſequentiis uti docet, cum nuſpiam earum baptiſmus mandatus expresſe fuerit. Ante vero, quam ad textum ſuum principalem revertatur, alibi etiam in Scripturis pædobaptiſmum fundatum

eſſe

esse, quod adversarii quidem negarant, ostendit, eaquepropter dictum Matth. XXVIII, 19, locumque parallelum Marc. XVI, 15. fusius exponit, & ab Anabaptistarum ψευδερμηνείαις prolixe vindicat: ac postea, baptismi utique mandatum exhiberi in verbis Christi, super quibus jam controvertatur, ostendit imprimis ex adhibita ab ipso phrasi ἔρχεσθαι πρός με, cum enim via, qua ad Christum venire infantes possint, ipse sit baptismus, hinc affatim patere ait, quod baptizari infantes Salvator hoc effato jusserit. Frustra autem Anabaptistas innuit reponere, capaces esse debere baptizandos fidei, quam infantibus tribuere haud liceat. Licere enim utique contendit ex aperto Christi testimonio, Matth. XIIX, 6. quo in loco non infirmos sane ac simplices, sed parvulos a Christo describi, & adultis in exemplum exercendæ fidei proponi, multis argumentis evictum dat. Obstacula dehinc, quæ ex Anabaptistarum mente parvulos fidei incapaces reddant, nullius esse ait momenti, cum non humana qualitas, sed operatio Spiritus Sancti extraordinaria utramque paginam hic faciat. Porro, utut Anabaptistæ, fidei necessitatem in omnibus salvandis Marc. XVI, 16. & Ebr. XI, 6. requiri probe perspicientes, varios conquirant modos, textus hosce cum suis hypothesibus conciliandi, nil tamen ab ipsis, præter miseram eorum detorsionem, præstari ad oculum demonstrat. Requiri concedit Gal. V, 24. a credentibus, ut carnem crucifixerint cum affectibus & concupiscentiis; sed hic peculiarem istius loci explicationem suppeditat, Paulumque haud præter rem verbo uti inquit præterito ἐσταύρωσαν; respicere enim ipsum ad Christi meritum, quo effectum fuerit, ut credentium peccata per imputationem æstimentur pro crucifixis, quod est, pro enervatis, & talibus, quæ vim suam damnandi amiserint. Quamprimum ergo quis istud ejus meritum apprehendat, frui ipsum isthoc beneficio, unde & de credentibus parvulis queas dicere, quod per applicationem meriti Christi carnem crucifixerint cum suis affectibus & concupiscentiis, ita, ut in iis non minus ac in adultis pro ipsorum actione reputetur ea, quæ a merito Christi profecta fuerit. His ita deductis, minutiora quædam & velut πάρεργα primi sui capitis Auctor ab adversariorum objectionibus adhuc liberat, ac v. g. explicationem vocis βρέφη de infantibus etiam trimulis, locumque 2. Tim. III, 15. ubi Timotheus ἀπὸ βρέφους Scripturam nosse dicitur, ea occasione illustratum, aliaque similia ulterius confirmat.

Sub initium *secundi* capitis spiritualem ad Christum accessum priorem esse posse in infantibus accessu corporali, quicquid contra asserant Anabaptistæ, statuit, ac ipsos quoque invitatos ait Matth. XI 28, cum peccatis certe onusti sint, jugumque non minus Christi suscipere, ac refectionem ejusdem percipere valeant. Circa loca autem Luc. VI, 47. XIV, 26. Joh. V, 40. VI, 35. male credere observat adversarios, ac si ea ideo adduxisset, ut sigillatim infantium ad Christum accessum iisdem probaret, cum potius accessum fidelium ad Christum generatim iis adumbrare voluerit. Ex ultimo etiam collato cum Joh. VI, 44. trahi infantes a Patre cœlesti multis probat, ac divinam operationem in pusillos etiam quam maxime cadentem prolixis rationibus adstruit. Dixerat Auctor, quod ad Christum venire idem sit, ac ejus adscribi discipulis; hanc ergo phraseos interpretationem amplius tuetur, &, quo pacto ea ex proselytorum historia illustrari possit, commonstrat. Absurdam autem illam consequentiam, quam inde fluere putarunt Anabaptistæ, fore adeo dicentes, ut, sicut proselytus statim a suscepta circumcisione Paschati comedendo aptus judicatus fuerit, ita infantes quoque statim a baptismo ad sacram cœnam debeant admitti; redarguit, dum inter alia ne proselytorum quidem Judaicorum infantes, licet circumcisos, ante discretionis annos ad pascha admissos fuisse perhibet. Dehinc cum per *τὸ venire* infantium ad Christum, in loco præsenti non intelligi queat accessus corporalis, quippe infantibus tenerioribus adhuc negatus; nec beatus per mortem, quippe quem impedire nemo possit; hinc spiritualem solum remanere innuit, & eum quidem non immediatum aliquem, qui rursus a quopiam sufflaminari haud queat, sed mediatum, qui per parentes in allatione ad baptismum promoveatur. Nimis sibi placuerant Anabaptistæ in jactata Tertulliani auctoritate, qui hunc textum nonnisi de liberis adultis intellectum voluerit; sed hanc veritati nihil obesse Auctor regerit, colligit tamen exin, quod ævo jam Tertulliani locus ille de pædobaptismo fuerit expositus, utut hic peculiarem opinionem in determinanda ætate sequi maluerit. Infantes dici posse Christi discipulos, exinde impugnarant Anabaptistæ, quod doctrinæ ejus incapaces sint. Sed Auctor respondet, nec unumquemvis, qui recipiatur in alterius disciplinam, informatione statim imbui, nec infantes doctrinæ capaces asserere absurdum esse, nisi in persuasione eorum, qui rem totam heic ex viribus natu-

naturæ dijudicent. Discipulos Christi eosdem esse ac Christi servos, Anabaptistæ asseruerant, servum autem alicujus vocari non posse, nisi eum, qui voluntatem domini sui norit, & hanc tamen notitiam exulare ab infantibus. Verum notitiam præstandi officii non præcise requiri ab eo, qui in servum conducatur, nec omnem ab infantibus notitiam removendam venire Auctor contra asserit, qua de causa & omnino Christi servos nuncupare eos liceat. Requisivisse olim Johannem & Apostolos a baptizandis confessionem fidei pœnitentiæque & conversionis, non negat Auctor, quia ipsis cum adultis res fuerit; verum haud permittit, ut quis colligat, ac si denegata infantibus eandem edendi potestas baptismum eorum ipsum tollere valeat. Ubi iterum ad auctoritates ventum est, denuo explorat Auctor mentem Tertulliani; istud vero, quod Anabaptistæ asserunt, Tertulliani demum ævo pædobaptismum paulatim fuisse introductum, penitus inficiatur, & nec ex Tertulliano ipso, nec ex aliis talia posse colligi, manifestum efficit. Nec juvare ait Anabaptistas, prout illi glorientur, Justinum, utpote qui adultorum mentionem faciens, infantium certe baptismum in usu fuisse ideo nequaquam docuerit. Impositionem manuum a Christo heic efflagitatam non aliam fuisse, quam quæ in Baptismo facta fuerit, inter alia etiam ex usu hujus ritus, quem primitiva Ecclesia inter baptizandum retinuerit, olim probarat Auctor; nunc igitur & ea antiquitatis monumenta profert, e quibus, quod infantibus quoque baptizandis manus quondam fuerit imposita, dispalescat. Expresso, quod Anabaptistæ requisiverunt, pædobaptismi mandato opus haud fuisse statuit, quandoquidem summa baptismi necessitas jam tum probari satis queat ex Christi verbis Joh. III, 5. ubi neminem potiri posse regno cœlorum dixerit, nisi qui ex aqua Spirituque regenitus fuerit. Quam autem ob rem Deus in circumcisionis præcepto expressam fecerit parvulorum mentionem, inquirit, idque ideo factum esse censet, quod nonnisi octavo die eos circumcidi voluerit. Talem vero mentionem in baptismi mandato non fuisse absolute necessariam contendit, nec, quod ea ibi haud reperiatur, infantibus quicquam obesse vult, quandoquidem alias & fœminæ arcendæ hinc essent, cum nec earum Dominus meminerit. Cæterum inter circumcisionem & substitutum in illius locum baptismum non omnimodam ubivis paritatem intercedere debere monet, atque hoc pacto varias Anabaptistarum objectiones destruit.

ſtruit. Ex eo, quod Chriſtus dixerat, parvulorum eſſe regnum cœlorum, pædobaptiſmum roborare Auctor olim laboraverat, cum nemo niſi per hunc introire queat in regnum cœlorum. Sed cum Anabaptiſtæ locum, quo theſin hanc adſtruxerat, claſſicum, Joh. III, 5. ſugillarint, hinc in eo ulterius defendendo jam totus Noſter eſt, ac imprimis, quod regeneratio non ad ſolos adultos reſtringenda ſit, demonſtrat, ſicuti & ex Eph. V, 26. probari poſſe, quod baptismus ad infantes non minus ac adultos pertineat, iteratis rationibus confirmat. Pluribus quoque evictum dat, recte ſe quondam collegiſſe, pari modo ac infantes V. T. per peculiare quoddam medium in regnum Dei introiverint, infantes quoque N. T. medio peculiari illuc pervenire, quod aliud non ſit, præterquam baptiſmus. Tandem vero nihil amplius actum circa caput hoc ab adverſariis teſtatur, quam quod non pauca argumenta olim allata ſilentio prætermiſerint, econtra vero paſſim verba quædam ſingularia captaverint, inque alienum ſenſum detorſerint. Caput *tertium* fidei infantium aſſerendæ deſtinatum eſt, quam cum decem argumentis propriis impugnare Anabaptiſtæ niſi ſint, ſingula recenſet Auctor bona fide, optimaque dexteritate reſolvit. Nihil autem iſti in medium proferre noverunt, quam obvium in infantibus defectum auditus verbi, notitiæ, aſſenſus, fiduciæ, facultatis exercendi bona opera, unde ad ipſius fidei abſentiam concludendum eſſe arbitrati fuerunt. Sed quam ἀπτῶς hæc dicantur omnia, Noſter eo, quo ſolent alias Theologi Lutherani, modo egregie patefacit, ſimilique ratione ea etiam refellit, quæ decem illis argumentis, quibus ipſe fidem infantium olim adſtruxerat, antagoniſtæ oppoſuerunt. Qua occaſione Lector loca Rom. I, 17. Hab. II, 4. Rom. X, 9. Joh. I, 12. aliaque dilucidata non ſine fructu reperiet. In Capite *quarto* defendit ſuam conſequentiam, ubi ex eo, quod Chriſtus diſcipulis ſuis, qui infantium baptiſmum impedire conabantur, contradixerit, olim collegerat, parvulos utique ad baptiſmum admittendos eſſe. Omnino etiam opus fuiſſe innuit, ut Diſcipuli expreſſum Chriſti interdictum protuliſſent, ſi valide arcere voluiſſent eos qui infantes apportabant; hoc vero eos caruiſſe; quinimo & juxta Chriſti ordinationem integras familias ab iis baptizatas legi urget, quodque ſub his quam maxime & infantes comprehendantur, adverſus Anabaptiſtas circa ſingula exempla ſacra probat. Voluerant Anabaptiſtæ neceſſitatem pædobaptiſmi inter alia

ex

ex hoc fundamento tollere, quod infantes labe originali infecti non essent: sed hoc veritati cœlesti & experientiæ prorsus refragari, consuetis usus argumentis Noster regerit. Rationes, quas pro eodem pædobaptismo ex Act. II, 38. depromserat, latius tuetur, ac sub finem capitis de iis, qui primi in parvulos adeo iniquos sese gesserint, & quorum vestigiis hodienum Anabaptistæ insistant, ex Historia nonnihil suggerit. Caput tandem *quintum* brevissimum est, utpote in quo Auctor paucis ea repetit, quæ de regno Dei (Ecclesia puta, qua triumphante in cœlis, qua militante in terris, hujusque bonis ac mediis) ad infantes pertinente scripserat. Cum enim adversarii momenta rei huic probandæ imprimis servientia intacta reliquerint, ac nihil fere insuper protulerint, nisi quod ex antea dictis abunde queat refutari, hinc post paucarum objectionum examen in pia ad Anabaptistas parænesi desinit.

THESAURI BRANDENBURGICI A LAURENTIO BEGERO concinnati Pars altera.

Coloniæ Marchicæ, 1696. in fol.

GEmmas, quæ in Potentissimi Electoris Brandenburgici cimeliarchio reperiuntur, a doctissimo ejus custode venustissime expositas, & eruditis commentationibus illustratas, præterito mense Septembri anni superioris p. 433. seqq. contemplati, nonnullas earum spectandas exhibuimus, ut ex istis lucidissimis veluti particulis de totius operis splendore documentum daremus. Nunc nummariam instructissimam penum excutiemus, & quædam a clarissimo Begero publico conspectui exposita, ac in dialogi formam composito commentario, in quo ipse sub *Dulodori* nomine veram de quolibet nummo sententiam pronunciat, illustrata Numismata proferemus, Lectoris desiderium ad cognoscenda omnia in pulcherrimo isthoc opere exhibita accensuri. Horum quatuor classes constituit Auctor: in quarum primam ea redegit, quæ a Regibus & illustribus Viris conflata, aut in eorum honorem fuerunt cusa; altera Magnæ Græciæ & Siciliæ antiquos nummos complexus est; tertiam Insularum Græcarum; quartam reliquarum Græciæ urbium & coloniarum, in Asia denique & Africa percussi nummi implent: e quarum singulis quosdam depromemus & Lectorum oculis exponemus.

Ex Regum & illustrium Virorum nummis, etsi præclari omnino

mnino ſunt omnes, qui in Macedonia, Aſia, Syria, Ægypto, Pergamo, Bithynia, Caria, Ponto, aliisve regionibus in honorem Regum ſuorum percuſſi fuerunt; quales hic conſpiciuntur Archelai, Amyntæ, Philipporum, Alexandri Magni, Lyſimachi, Perſei, Pyrrhi, Antigoni, Demetriorum, Seleuci, Antiochorum, Ptolemæorum, Batti, Pruſiæ, Pharnacum, poetarum item Arati, Poſidippi, & aliorum clarorum virorum; præ cæteris producere lubet nummos quatuor elegantia non minus, quam raritate ſua, æſtimandos. Primum in his locum obtinet, qui *Seleuci Ceravni*, atque *Antiochi*, qui Magni poſtea cognomen tulit, Fratrum, refert facies; Dioſcurorum habitu, quem ex pileis atque coronis cognoveris, ideo expreſſas, quod vel locis citra Taurum ab Attalo oppresſis fuiſſent auxilio, vel ob alius ſpem victoriæ.

TAB. II. Fig. I. p. 253.

Secunda Figura *Pruſiæ* Bithyniorum Regis refert vultum, ſed juſto fortaſſe elegantiorem; ſiquidem ut animo varium, ita ſtatura exiguum, facieque illiberali, produnt eum Auctores. Etſi, quod Tzetzes tradidit, ſuperna oris parte loco omnium dentium os continuum ipſi fuiſſe, ad filium potius ejus, ut ex Valerio Maximo & Plinio conſtat, referri debet. Jovem Tarantæum averſa refert (id quod literæ T A indicant) cujus in Bithynia, a Bithyno quippe Jovis filio nuncupata, ſummus erat honos.

Fig II. p. 267.

Sed raritate ſua magis fortaſſe eminet, quod ſub Fig. III. depingimus, numiſma, quodq; *Lydolæ* Corinthii equam exhibet, (*Auram* vocabant,) Minervæ in hoc noſtro propter celeritatem & prudentiam, ut Marti in alio propter fortitudinem & robur, ſacram. Lydolam autem nummus teſtatur fuiſſe domini nomen, non Phidolam, quo nomine illum quinquies vocat Pauſanias, forſan ab aliis, a quibus rem hauſerat, deceptus.

Fig. III.

Sequitur in Fig. IV. *Ulati Ateulæ* nummus. Etſi vero hic ad Attilam Hunnorum Regem (ut viſum clarisſimo Viro alii fuerat) referri, Begero judice, non poteſt; non tamen æque exploratum eſt, quis ille hominum fuerit, quem hic Vlati Ateulæ nomine inſignitum legimus. Ulattum quidem familiæ fuiſſe nomen apud Lugdunenſes, Sponii quædam inſcriptio Lugduni in vico de Flandres reperta indicat:

Fig. IV. p. 313.

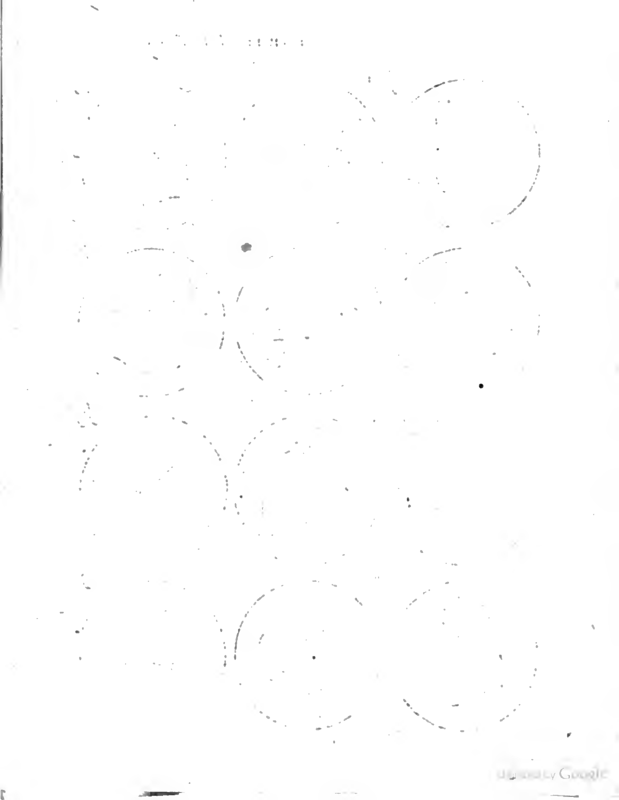
C.ULAT. . . . .
ASPR. . . . . .
HONO. . . .
FU. . .
C.ULATTI.

Hinc

TA

Hinc Ulattum hunc, cognomento Ateulam, Lugdunensem fuisse, non improbabile existimat Begerus. Quicquid de eo sit, juvenile illud caput in altera nummi area expressum esse Cupidinis, ex additis alis cognoscitur. Sed ad secundam classem pergimus, & e tot faberrimi operis nummis duos velut in illustri positos intuemur. Alterum Figura V exhibet, ad *Luceriam* Dauniæ seu Apuliæ potius, utpote celebriorem, quam ad Luceriam Galliæ Cisalpinæ, referendum. Certe nulla fuit, si Dionysio Halicarnassæo credimus, Italiæ urbs, quæ non Herculem aris coluerit & fanis. Cui accedit, quod Luceria illa colonia fuerit Romanorum, qui inter conditores suos Herculem numerabant. Factum inde videtur, ut Latina nummus inscriptione ornaretur, quæ traxit tamen aliquid ex Græco, *OU* pro *U* ponendo, eo prorsus modo, quo Fourium pro Furio legimus. Alterum e secunda classe numum Fig. VI repræsentamus. Is ex Palladis & galli cum stella typis, *Caleniorum*, urbis Campaniæ, haberi potest: sed inscriptio eum *Axuritis* potius, iisque Volscis, adjudicare videtur. Verum Begerus ad oppidum *Circes*, quod centum tantum ab Axure stadiis distabat, respici hic arbitratur, quod ibi Minervæ quoque ara fuerit monstrata, quodque Circe Solis filia & gallus Solare animal fuerit. Cæterum nummi hujus raritatem haud mediocriter auget insueta alias literæ Ξ figura. Eadem enim, sed clausa tamen, quæ hic cernitur aperta, quibusdam in nummis τὸ K, nunquam, ut hactenus quidem est observatum, τὸ Ξ referre visa est. Neque vero abs re cum Auctore Volscos dixeris & Oscos affines inter se literas, quales, utut non figura, potestate tamen sunt K & Ξ (nam si τῷ K junxeris Σ, expresseris potestatem literæ Ξ) etiam figuris affinibus expressisse. Ad tertiam venimus classem, e qua tres nummos decerpi operæ existimavimus futurum. In his septimum nobis locum occupat *Elyriorum* nummus, qualem fere (nisi quod loco capræ arborem depascentis, caput tantum capræ exhibet,) produxerat jam ante Harduinus *in Nummis Antiquis Populorum & Urbium pag. 149.* arbitratus capræ caput signatum, quod Elyrii capellam æneam, teste Pausania, Apollini dono misissent: in aversa parte apem appositam, ad mellis ubertatem & præstantiam, in monte imprimis Carina, cui forte urbs Elyros imposita fuerit, significandam. Begerus vero per apem non mel, quod conficit hoc animal, sed solertiam potius ejus designari censet; cum de apibus Cretensibus Plutarchus referat,

TAB. II. Fig. V. p. 317.

Fig. VI. p. 357.

Fig. VII. p. 403.

ferat, quod promontorium quodpiam ventosum prætervolantes, ne transversæ abriperentur, lapillis sese saburrarint. Neque per capram ad eam putat respici, quæ Apollini missa est, sed ad frequentiam caprarum Cretensium, infesti arboribus animalis. Per literas *MI* api appositas vel Minoëm, seu primum, seu secundum, Cretensium Regem, indicari censet Noster; vel Miletum urbis homonymæ conditorem; vel ipsam denique Minoam, Cretæ urbem: non obstante, quod in altero latere Elyros jam legatur, siquidem duarum quandoque urbium nomina ad concordiam designandam in eodem nummo compareant. Nummus in Fig. VIII. delineatus ad *Marium* Cypri urbem ab Auctore refertur. Qui enim Marioni Alexandrino, quem in Olympicis oleam de lucta meruisse ferunt, ejusque uxori alias incelebri vindicare hunc nummum velit, ei folia ramorum atque coronarum illic expressarum obstant. Siquidem ea non longiuscula sunt, qualia oleæ solent, sed ad rotunditatem vergentia, qualia sunt myrti, quam Veneri æque ac ipsam Cyprum urbemque illius Marium consecratam fuisse nemo nescit. Veneris ergo hic faciem cælari nullum est dubium: virili autem autem facie altera vel Deorum aliquem, ut Neptunum aut Jovem, vel ipsum urbis conditorem Marieum exprimi, facili conjectura assequimur. Quem in Fig. IX exhibemus, *Chalcidensium* nummus est. In illo pugna delineatur aquilæ cum serpente; qua tamen quid significetur, haud adeo apertum est. Auctori quidem non urbis symbolum, aut quoddam prodigium, sed fortitudinem indicari visum est, tropæi maxime figura adjecta, & quod celebretur a Scriptoribus Chalcidensium fortitudo, persuaso. Ad ultimam properamus classem, totidem inde numismata selecturi, quot dedimus e tertia. Neque in Fig. X hærebimus, quæ *Thessalonicensium* refert nummum, a Jacobo de Wilde quidem jam luculenter illustratum, ita tamen, ut Nostro non desint, quæ aut suppleat, aut emendet, ex ipsomet libro haurienda. Ad *Tarseorum* igitur nummum in Fig. XI delineatum progredimur, qui aliam nunc longe ab Auctore, quam in Thesauro Palatino, explicationem est expertus. Siquidem quem olim ad Tarsum Hispaniæ retulit, rectius ad Tarsum Ciliciæ referri nunc putat, quam quidam a Sardanapalo conditam asserunt. Hinc Sardanapali, Assyriorum Regis, hic effingi sepulcrum & statuam, non est a vero illi absimile, ne repugnantibus quidem quatuor literis in nummo adscriptis.

TAB. II. Fig. VIII. p. 409.

Fig. IX. p. 428.

Fig. X. p. 483.

Fig. XI. p. 507.

Nam

Nam ſecunda A & quarta Δ cuivis patent; ſi ergo primam Σ & tertiam P ſtatuas, quod reliquiæ non reſpuunt, principium nominis SARDanapali exſurget. Viri etiam animalculo inſiſtentis pileus, palla regia, ſagittæ, huc quadrant. Neque animal illud auritum, quod ad lupi cervarii formam accedit, cum immenſæ gulæ memoretur, ab indole Sardanapali eſt alienum. Tandem quod ad nummum XII *Beryti* urbis attinet, ſecundas & in eo explicando curas expertus eſt meliores Auctor. Quandoquidem non vexillum amplius & pileos, quibus libertatem urbis adumbrari putaverat, agnoſcit; ſed vexilli loco apluſtre, ſive velum parvum in navigiis uſurpari ſolitum, pileos vero Dioſcurorum ſeu Cabirorum, (ſolum enim nomine differunt, re vera iidem) quibus perinde ac Neptuno & piſcatoribus Berytum dono dediſſe Saturnus memoratur, quique primi navigium dicuntur inveniſſe. Unde & faciem in numiſmate expreſſam aviæ Saturni *Beruth* eſſe, & ab ea Berytum dictam hariolatur.

TAB. II. Fig. XII. p. 512.

SEXTI AURELII VICTORIS HISTORIÆ ROMANÆ BREviarium, cum Notis integis variorum, edente
SAMUELE PITISCO.
Trajecti ad Rhenum apud Fr. Halmam & Gul. vande Water, 1696. in 8.
Conſtat 2. alph. & multis iconibus inſertis.

NEmo ex veteribus Scriptoribus minori compendio priſcorum Romanorum & Cæſarum geſta complexus eſt Aurelio Victore: cujus tamen an omnes libelli ſint, qui ſub ejus nomine feruntur, an diverſos auctores habeant, non extra controverſiam eſt poſitum. Quatuor autem omnino ab eo ſcripti ad nos perveniſſe libelli creduntur: *De origine urbis Romanæ; De viris illuſtribus* urbis ejusdem, a Proca & Romulo Regibus ad Pompejum uſque Magnum, adjecto additamento; *De Cæſaribus*, ab Octaviano Auguſto uſque ad Julianum; *De vita & moribus Imperatorum epitome*, a Cæſare uſque ad Theodoſium. De ſingulis præclare meritus eſt, qui eos anno 1579 & 1582 emendatiores & annotationibus illuſtratos Antverpiæ emiſit in lucem, Andreas Schottus: a quo etiam poſtremus liber, epitomen Cæſarum continens, primum editus & Busbequio dicatus, nomen tulit, ut *Victor Schotti* paſſim a viris doctis citaretur. Quumque plures in illuſtrandis reliquis Victoris libellis ante & poſt Schottum operam poſuiſſent, Dominicus Machanæus, Conr. Lycoſthenes, Janus Gruterus, Elias Vinetus, Juſtus

ſtus Lipſius, Iſaacus Caſaubonus, Frid. Sylburgius: omnium horum (præter Lycoſthenis) Notas, cum ipſo Victore, Gaesbekiani fratres Lugduni Batavorum A 1670 nitidisſime excuderunt, adjectis Imperatorum iconiſmis, quos e nummis fide dignioribus depromſerant. Poſt decem annos in eodem auctore notis & interpretatione illuſtrando, eoque in Delphini uſum concinnando, ſtudium exercuit, ac publice in Gallia eum evulgavit Anna Tanaquilli Fabri filia. Cujus & reliquorum omnium, tam a Gaesbekianis antea collectas integras, quam ſelectas in clarorum virorum lucubrationibus repertas indeque excerptas, animadverſiones & notas nunc uno libro complexus Samuel Pitiſcus, qui Curtium & Suetonium notis ſuis philologicis & imaginibus illuſtratos publico dedit, Victorem etiam eodem pulchro apparatu inſtructum terſisſime evulgavit. Cui operi ne quicquam deeſſet commoditatis, qua editi alii Scriptores gaudent, locupletisſimos verborum & rerum indices ſubjecit; queis ut rectius uti liceat, in commata & paragraphos ſingula capita diſtinxit, & cuivis capiti, licet minus prolixo, breviarium ſeu argumentum præfixit. Nec in nitore libri augendo nullas partes ſuas eſſe voluit: igitur icones, queis Gaesbekiana editio prænitebat, non modo huic ſuæ etiam intulit, verum eandem novis etiam Quirini, Numæ, Anci Marcii, L. Junii Bruti, Horatii Coclitis, Æſculapii, Pyrrhi, Scipionis Naſicæ, M. Marcelli, Antiochi Syriæ Regis, Corn. Sullæ, Mithridatis, Pompeji M. Marci Bruti, Sexti Pompeii, Marci Antonii Triumviri & Cleopatræ imagunculis amplius decoravit, omnibusque ex partibus ſpecioſam exhibuit.

JOACH. VICOFORTII EPISTOLÆ AD CASPARUM Barlæum, cujus reſponſoria etiam inſerta.

Amſtelædami apud Georgium Gallet, 1696, in 12.
Conſtat 11. plagulis.

PLeræque in hoc libello quæ continentur epiſtolæ, inter *Joachimum Vicofortium* Landgraviæ Haſſiæ Conſiliarium & ad Fœderatos Belgas Legatum, & *Caſparem Barlæum* virum doctisſimum mutuæ, familiaribus de rebus perſcriptæ ſunt, & de ſuavisſimæ conſuetudinis & familiaris neceſſitudinis uſu, qui ambobus his præſtantibus doctrina viris interceſſit, nos commonefaciunt. Jucundæ proinde lectoribus, privatarum etiam inter eruditos rerum curioſis, exiſtunt, nativo lepore & ſponte profluentibus jocis ſubinde aſperſæ. His autem & aliis etiam

etiam dotibus Vicofortianas Barlæanæ litteræ vincunt; ut fuit huic viro nativus dictionis nitor, & in soluta æque ac ligata oratione mira suavitas. Et quidem quæ a Barlæo ad Vicofortium datæ hic exhibentur, jam antea legebantur inter Barlæanas, a genero Brantio anno 1667 editas: & inter has eminet, quæ in hoc libello nona extat, consolatoria in obitu patris, (quæ etiam in volumine Orationum ejus p. 383. legitur) & XCIII, quæ dedicatoria Orationibus præfixa est. Vicofortii autem epistolæ nunc primum e bibliotheca Ger. Papenbroeckii prodeunt. In qua cum plures eruditorum virorum epistolas ineditas latere indicet Editor, istius partium erit inde & istas protrahere, inque publicam lucem collocare. In has quidem, quas nunc evulgavit, laudandum est, quod impendit, studium; dum non contentus, sicut a Barlæo & Vicofortio exaratæ fuerant, protulisse, in Gallicam eas etiam linguam transferendas & peculiari libro cum Latinis edendas duxit.

ALTERA PARS AUGUSTANÆ CONFESSIONIS DE ABUSIbus mutatis VII Dissertationibus publicis proposita a D. JO. KAHLER.

Rinthelii, typis Hermanni Augustini Enax, 1696. in plag. 14.

Dissertationes XX, quibus Augustanæ Confessionis articulos explicuit Maxime Reverendus Auctor, in Actis nostris jam anno 1695, p. 116 stitimus, spemque ibi simul fecimus, fore, ut ab eadem ejus opera censuram abusuum Confessioni subjectorum declaratam essemus accepturi. Spem igitur hanc adimpletam nunc testamur, posteaquam septem hasce Dissertationes ad alteram illam Augustanæ Confessionis partem illustrandam facientes emittere Auctori lubuit. Cæterum eandem ille methodum heic tenuit, quam olim adhibuerat. Opus igitur non est, ut denuo de ejus informatione quicquam moneamus, præsertim cum ibi eam & in exemplo peculiari ostensam a nobis fuisse recordemur. Unicum tamen hoc annectimus, quod, antequam ad ipsorummet abusuum examen propior accessus fiat, non hoc solum vocabulum uberius exponatur, sed res quoque ipsa paulo deducatur latius, eruditisque argumentis probetur, intelligi hic per abusus non tantum vitia & errores circa res adiaphoras, quæ Christianam fidem haud impetunt, sed istiusmodi vitia, quæ errores fidei simul & facti involvant, atque circa tale objectum versentur, quod Deus aliter instituerit, cum ut alius de eo formetur in intellectu

tellectu conceptus, tum ut alia circa illud praxis exerceatur. Tales igitur abusus, qua doctrinales qua, morales cum Protestantes inter Papistas deprehendissent plurimos, hinc merito ab iis potissimos taxatos, multos vero ad evitandam prolixitatem prætermissos innuit.

TITULI HONORUM, AUTORE JO. SELDENO. LATINE vertit notasque addidit SIMON JOHANNES ARNOLD, *Ecclesiarum Ballivia Sonnenburgensis Inspector.*

Francofurti, impensis Jo. Schrey, & H. J. Meyeri hæredum, 1696, in 4. Constat Alph. 5. plag. 21. & plagulis 2. figurarum æneacum.

Liber, quem exhibemus, eruditis satis cognitus est, usurpatus etiam *Du Fresnio in Glossario*, *Becmanno in Notitia Dignitatum*, quæ nunc sub novo *Syntagmatis* nomine prodiit, *Feltmanno* & aliis. Hinc factum, ut Reverendus Interpres, cui Latinam hanc elegantissimi libri editionem debemus, ex auctoribus plurimis, qui post Seldenum libros ediderunt, addiderit nonnulla. Qui idem tamen, præter versionem, & de suo quædam addidit, videlicet augustum illud ænigma, quo Rev. & Celsissimus Marchio Brandenburgensis *Christianus Ludovicus* a Fratre in conspectu trium Fratrum receptus est in Ordinem Joannitarum; morem item precandi in creatione Equitum contra vitia, in quæ proni credebantur tempore Principis Nassovici, qui circa medium hujus seculi Ordinis Joannitici Magisterium Sonnenburgense tenuit: & denique diplomata quædam, quibus dignitates in Poloniæ regno collatæ fuerunt; unde patescit, ibi meritorum haberi respectum, natalium minime, & quod singulare est, officium ibi aliquando majus cum majore dignitate non consistere, sed ad inferiora subsellia demittere illo fungentem. Hoc vero Interpretem clarissimum, uti & nos, non immerito male habet, quod literæ sermonis Saxonici antiqui non tanta cum elegantia fuerint excusæ, prout apud *Du Fresnium*, *Mabillonium* & in *Junii* cumprimis *Marschallique Evangeliis Saxo-Gothicis*, leguntur. Videlicet sic typographi, sumptibus parcentes, aliarum regionum doctis persuadent, ipsos Germanos jam non satis nosse avorum suorum sermonem & characteres. Tandem monitos cupit Interpres hujus libri emptores de iconum collocatione, quod ad caput quintum partis secundæ omnes pertineant; Principis Walliæ ad finem §.1. Comitis ad finem §.14. Baronis ad medium §.28. p. 505. Ducis ad finem §. 29. Marchionis ad finem §.30. Vice-Comitis ad finem. §. 31.

(Marginal notes: Parte II. c. 1. §. 61. — Parte II. c. 2. §. 8. — c. 8 §. 5. — c. 11. §. 3.)

* * *

ACTA
ERUDITORUM
publicata Lipsiæ
Calendis Februarii, Anno M DCXCVII.

Vollständige Anweisung zu der Civil-Bau-Kunst &c.

Hoc eſt:

INTRODUCTIO IN ARCHITECTURAM CIVILEM OMNIBUS ſuis partibus expleta NICOLAI GOLDMANNI; *edita notisque & ſchematibus, nec non delineatione Hieroſolymitani templi aucta & illuſtrata a* LEONHARDO CHRISTOPHORO STURMIO, *Mathematum Profeſſore in Academia Guelferbytana.*

Guelferbyti, 1696. fol.

Conſtat plag. 50½, figur. 74, chartæ auguſtæ.

NOn infimo inter eruditos propter ingenium honore ac nomine jam diu fuit *Nicolaus Goldmannus*, Uratislavienſis Sileſius, qui ſuam orbi literario in architectura tam civili quam militari peritiam ſatis quidem demonſtravit, edito de arte muniendi opere libroque de ſtylometris; magis tamen probaturus fuiſſet egregio, quod jam in lucem prodit, ſcripto, ſi ante ſupremum vitæ diem, quem Lugduni Batavorum A. 1665 obiit, ipſi cum publico id communicare licuiſſet. Maxima enim cum cura optima quæque ex præſtantisſimis auctoribus congesſit, & ſolerti, quo pollebat, judicio ita diſpoſuit, auxit & expolivit, haud vane ut dici posſit, omnibus Germanis eum in hoc ſcribendi genere palmam præripuiſſe, reliquis gentibus cultoribus feciſſe dubiam. Quo factum, ut magnum hujus operis deſiderium, quibus inſpicere id licuerat, reliquerit Goldmannus, idque pasſim deſcriptum, ſed plerumque male habitum & mutilatum, ut fieri ſolet, fuerit. Non tulit rei hujus indignitatem eximius prudentiaque pariter & ſcientia matheſeos florentisſimus

mus Senator Lipsiensis, *Gothofredus Bosius*, sed pro eo, quo fertur in has literas studio, & amore in bonum publicum, orbum suo parente opus in fidem tutelamque suam recepit, nullisque pepercit sumtibus, ut non integrum solum, sed nitidum quoque comtumque in publicum prodiret; postquam ejus auspiciis clarissimus *Sturmius*, cum in Lipsiensi adhuc degeret Academia, eidem ornando suam operam adhibuerat. Neque enim hic schemata solum, quæ ipsi ad illustrationem operis facere videbantur, sed notas etiam quasdam, & delineationem templi Hierosolymitani, congruentem cum iis, quæ in Sciagraphia templi Hierosolymitani Lipsiæ A.1694 excusa tradidit, nec non compendium Architecturæ Goldmannianæ, & Architecturam parallelam adjecit, in qua Serlii, Palladii, Vignolæ, Scamozziique dimensiones columnarum ad communem Goldmanni mensuram reduxit, ut una methodo & secundum eandem scalam describi possint. Cæterum ipsa Introductio Goldmanniana methodo conscripta illa, quæ Mathematicis solennis est, in quatuor distribuitur libros, quorum primus de principiis agit Architecturæ generalibus, definitionibus, postulatis, axiomatibus, symmetria eurythmi, taxi &c. Secundus de principiis exponit specialibus, ordinibus præcipue columnarum. Tertius diathesin cumprimis seu compartitionem ædificiorum docet; & quartus tandem de integrorum ædificiorum tam publicorum quam privatorum constructione præcipit. Quæ quidem singula hoc loco percensere nimis prolixum foret. Pauca proinde, secundum instituti nostri rationem, adnotabimus, ex quibus libri hujus genius possit intelligi. Ea ergo propria & præcipua laus est Goldmanni, quod symmetriam ubique exacte observat, petitam non ex principiis tantum Mathematicis, sed Architectura etiam templi Salomonei, (quam fontem putat esse cum Villalpando Architecturæ profanæ) optimisque Græcorum & Romanorum exemplis; ita ut membra columnarum & inter se & cum toto, nec non altitudines ad latitudines concinnam rationem habeant, in singulisque membris constans altitudinis ad projectionem servetur ratio. Et cum huc quoque pertineat unam columnarum seriem alteri ita imponendi scientia, ut, quæcunque fuerit intercolumniorum inferiorum usitata magnitudo, talis eligatur ordo columnarum talesque moduli, ut modulus superioris columnæ, vel, si stylobata adhibendus, hujus ut dimidia latitudo non excedat scapi contracti inferio-

inferioris columnæ ſemidiametrum ſuperiorem, taliaque hinc oriantur intercolumnia ſuperiora, ut antepagmenta, triglyphi, mutuli, pſeudomutuli, denticulique ſcite posſint adhiberi; eaque potius exemplis quam regulis oſtenſa fuerit a Goldmanno; prolixius eandem Cl. Editor in ultimo capite laudati compendii explicavit. Porro quinque columnarum ordines Goldmannus conſtituit, quorum ultimus ornatisſimusque eſt Corinthiacus, eosque dividit cum in humiles & elatos, tum in robuſtos & teneros. Humiles ſunt priores tres, ſinguli 26 modulorum altitudine; elati reliqui, altitudine 30 modulorum. Robuſti ſunt priores duo; poſteriores autem teneri atque delicati. Pro modulo aſſumit ſemidiametrum ſcapi non contracti, eumque in 360 particulas dividit, & in illis etiam minimorum membrorum menſuram ſine fractione addita determinat. Membrorum, ex quibus partes ordinum componuntur, alia neceſſaria conſtituit, & vel ſimpliciter talia ſeu eſſentialia, quæ nunquam omitti poſſunt, vel ſecundum quid, quæ non omittenda niſi urgente necesſitate; alia acceſſoria, quæ pro lubitu abeſſe poſſunt, modo reliquorum altitudo augeatur, ut partis illius quam conſtituunt magnitudo maneat illibata. Alia quoq; communia facit, alia characteriſtica, atq; ea quidem tam concinne diſponit, ut ordines humiles ab elatis, maſculi ſive robuſti a delicatis, ſingulique non ſolum inter ſe, ſed & partes diverſorum ordinum a ſe invicem promte diſcerni posſint. Ita v. g. Tuſcanus ordo habet cymatia ſolum Lesbia, Doricus Lesbia cum Doricis, Ionicus ſolum Dorica, Romanus ſolum Dorica cum aſtragalis, Corinthius Lesbia & Dorica cum aſtragalis. Modulum in columnis, quæ ædificia fulciunt, nunquam majorem 4 pedibus, nec minorem uno pede aſſumit. Scapi contractionem non ſecundum conchoidis ſed circuli curvaturam efformat, in humilioribus ordinibus aſſumens radium 90036 part. moduli, in elatioribus 122910 part. relinquensque in illis altitudinem ſcapi teretis 4800, in his 5760 part. modul. ſemidiatrum autem ſcapi contracti ſuperiorem efficiens in illis 288 part. in his 300 part. moduli Medium intercolumnium reliquorum duplum ut conſtituatur, ejusque epiſtylium, nec non in ordinibus gracilioribus zophorus ex ære fundatur, ſuadet. Speciatim in ordine Dorico cum magnam artifices alii reliquerint difficultatem diſtribuendorum triglyphorum, hanc amolitus eſt Goldmannus, tres effingendo trabeationes Doricas (iisque

duas alias superaddidit Cl. Editor) quarum prima adhibenda in opere systylo, secunda in pycnostylo, tertia in eustylo. Partium, ex quibus ordines componuntur, altitudines ita definiuntur ab Auctore. Stylobatæ cum scamillo, cui basis columna innititur, altitudo in ordinibus omnibus est 6 modulorum: nempe basis stylobatæ $1\frac{1}{2}$ mod. trunci $2\frac{1}{4}$ mod. coronidis stylobatæ $\frac{3}{4}$; scamilli 1 mod. Columnæ totius altitudo in ordinibus humilibus est 16 mod. in elatis 20 mod. altitudo scilicet baseos columnæ 1 mod. in ordinibus omnibus; scapi 14 mod. in humilibus, $16\frac{2}{3}$ in elatis; capituli 1 mod. in humilibus, $2\frac{1}{3}$ in elatis. Trabeationis altitudo est 4 modul. in ordinibus universis; nimirum epistylii, $1\frac{1}{3}$ in singulis ordinibus; zophori $1\frac{1}{3}$ mod. in robustis, $1\frac{1}{15}$ mod. in teneris; coronicis $1\frac{1}{3}$ mod. in robustis, $1\frac{3}{5}$ mod. in teneris. Sed hæc & id genus alia, quæ sine schematum aut numerorum apparatu perspicue tradi non possunt, ex ipso Auctore architecturæ studiosis petenda relinquimus.

JOANNIS NICOLAI TRACTATUS DE GRÆCORUM Luctu lugentiumque ritibus variis.

Marburgi Cattorum, apud Ephraimum Böncke, A. 1696. in 12. Constat plag. $14\frac{1}{2}$.

Exemplum magni nominis Theologi, Martini Geieri, cultissimique Philologi, Joannis Kirchmanni, quorum ille de luctu Ebræorum, hic vero de Romanorum funeribus luculentum evulgavit commentarium, clarissimus Autor secuturus, hunc de Græcorum luctu lugentiumque variis ritibus libellum composuit, in quo sigillatim omnia est executus, quæ ad hanc materiam quocunque modo spectare visa sunt. Etenim a sepultura nunquam non apud gentes quasvis necessaria honestaque habita exorsus, de mortuis post tertium demum diem elatis disserit, ac ad reliquos deinceps ritus progressus, de ista agit consuetudine, qua, cum accideret, ut vir a propriis Laribus remotus mortē obiret, agnatique ad eum venire non possent, ter ejus animam vocaverint; quo more eos gaudium indicare voluisse autumat, quod crederent, corpora defunctorum in propria regione sub terra appulisse; licet alii eorum probe noverint, quod, quamvis clamoribus totam auram explerent, nihil tamen ad animas revocandas propositum hoc esset profuturum. Interim, ut alio modo honorarent Græci homines in peregri-

regrinis oris mortuos, inanes ab iis tumulos fuisse extructos innuit, quæ monumenta cenotaphia vocarint, in quibus proinde describendis sat prolixus est. Inter officia vero morientibus & mortuis coram exhibita, primo loco nominat clausos a propinquis lectoque assidentibus oculos: deinceps agit de pulsatis ipso mortis tempore vasis æneis, quod ideo factum fuisse quosdam ait reputare, ut terriculamenta fugarent, spectraque & furias ab anima abigerent; ipse vero illuc respexisse morem isthunc arbitratur, ut intelligerent superstites, somnone solum obrutus jaceret decumbens, an vero mortuus esset? Postmodum oculos operculo velatos, & faciem linteolo a proximis sanguine junctis tectam, ac denique anima in summo quasi ore versante, & jamjam e corporis hospitio emigratura, osculum ægris fuisse impressum memorat. Corpore exanimato naulum Charonti, offamque Cerebro paratam, ornatumque domorum, ubi mortuus erat repositus, institutum contemplatur. Hinc mortuorum ablutionem, pollincturam, & amiculum ferale, simulque occasione eorum, qui unctionem in se susceperint, libitinarios & pollinctores introducit, ac coronas atque flores, quibus exornati fuerint defuncti, celebrat; coronatos porro ex penitiore ædium loco productos & in vestibulo ad ipsum limē collocatos, & vel humi vel alto lecto impositos fuisse perhibet; post collocationem lectica seu arca super humeros ante Solis ortum elatos, & iis, qui vi peremti fuerant, hastam vel alia arma prælata legi; arcam autem sepulchralem insequentes & ad funus invitatos, interdum pedibus incessisse, interdum rheda vectos fuisse narrat, comitumque horum lacrymas largiter fluentes adumbrat. Nec, quod voce tibiisque ad luctum compositis funus elatum fuerit, dissimulat, ac proin de næniis a mulierculis vel viris tunc ad tibias cantari solitis complura in medium affert. In extraordinario dolore & luctu comam eos rasisse, aut penitus ad cutem usque crines abscidisse, postmodum vero comam mortuorum pectoribus imposuisse ait. Lugentes ab omni potu hominem lætificante pariterque ab usu coronarum abstinuisse, lugubrem contra vestem usurpasse, vestes lacerasse, capillos evulsisse, domi se continuisse, cinerem in caput sparsisse, pectus & femur percussisse, mammas punxisse, genas rasisse, aliaque istius generis similia suscepisse tradit. De locis sepulcrorum diversis, & maxime de cœmiteriis modoque sepeliendi in peculiari capite agit. Post cremationem corporum

 rum

rum intuetur, eamque infantibus, ἀυπχαιεία; item crimine se polluentibus, ac fulguritis denegatam scribit, pyrasque extructas, & eas cupresso, ne fœterent corpora cremanda, cinctas, aliaque ad rogum acta, ossilegium imprimis, ac donaria in rogum conjecta, hominesque cum defunctis simul in pyra combustos monstrat. Inde tumulos & cippos lapideos nomen ac elogia defunctorum continentes ob oculos proponit, variaque epitaphiorum exempla Græca allegat. Inferias & sacrificia mortuorum, sterilem nempe vaccam nigramque ovem nocturno tempore oblatas, ac modum victimas has mactandi; sepulchra coronis exornata; habitas in sepultura honoratiorum seu domi seu in ceramico funebres orationes; instituta nonnunquam ad sepulcrum spectacula; susceptamque post obitum bene de republica meritorum apotheosin dilucide explanat. Reversus ad domum funestam, lustrationem ejus scrutatur, epulisque funebribus interest. Post omnes exequiarum ceremonias isto honoris genere a Græcis mactatos refert mortuos, quod eorum apud posteros memoriam gloriosam esse voluerint, adeo, ut adversus eum, qui secus fecisset, accusationem quoque seu actionem concesserint. Sub finem denique ad statum defunctorum post mortem, quem Græci olim crediderint, considerandum sese confert, eosque duas habitationes designasse dicit, quarum altera sub Jove vitæ præside, altera sub Martis arbitrio sit. Inde autem ansam arripit examinandi, quidnam fuerit Græcorum ἅδης, istoque vocabulo generatim indicatum putat obscurum, absconditum, & ab omni hominum consortio remotum locum, vel rectius statum illum, qui mortem excipiat, sive is esset refrigerii & quietis, sive cruciatuum. Unde & vocabulo ἅιδης & Elysium campum & Tartara denotari innuit; trifariam quoque eos distinxisse monet ἅδην in Paradisum, Gehennam superiorem, & Gehennam inferiorem; de quibus locis sigillatim plura disserit.

LA RELIGION DU LATITUDINAIRE AVEC L' APOlogie pour la Sainte Trinité,

id est:

Religio Latitudinarii, cum Apologia pro Sancta Trinitate. Auctore Dn. PETRO JURIO.

Roterodami apud P. Vande Slaart, 1696. in 8.

Alph. 1.

Quæ

QUæ Jurio Viro celeberrimo cum Elia Saurino intercedunt lites, & tum aliis, tum huic quoque scripto occasionem dederunt, indicatæ jam a nobis sunt, cum Saurini librum, qui Jurii Theologiam sub examen revocat, in Actis hisce mense Majo A. 1695, pag. 193. seqq. commemoraremus. Causam quoque seriemque hujus contentionis, prout Saurinus eam exposuerat, tum quidem enarravimus. Sed nunc tamen denuo hujus rei injicienda est mentio, postquam præsens ad nos pervenit opus, eo quod Jurium itidem in eo satis prolixum & operosum esse videamus, ut, quemadmodum fieri assolet, ubi quisque suæ causæ favet, omnem invidiam a se amoliatur, culpam vero originemque initi certaminis in Saurinum derivet. Et primo quidem id omnibus viribus agit Jurius, ut demonstret, per Synodi Leovardiensis decretum omnino sibi fas fuisse in certamen prodire, & hocce opus Saurino opponere. Probat id inde, quod nulli Theologorum libertas hæreses, ipsum doctrinæ Christianæ fundamentum evertentes, confutandi eripi possit. Addit decretum istius Synodi iis verbis conceptum esse, ut neutiquam obstet, quo minus publicæ luci hoc opus exponi potuisset. Accedere ait, quod summi solum Imperantes, non autem Synodi, ne quis librum edat aut in lucem proferat, prohibere possint. Multa alia hunc in modum affert, & quid Lector ex hocce opere sibi polliceri debeat, paucis innuit. *In Præfat.*

Hisce ita præmissis, certaminis, quod cum Saurino sibi intercedit, historiam pandit. Et initio quidem Epistolam quandam a Saurino ad amicum scriptam profert, ex qua, additis adnotationibus, id se confecturum luculenter putat, nemo ut ambigere possit, auctorem litis Saurinum esse. Hinc ipse rem omnem uberius edisserit, & a primo repetit fonte. Nimirum in Synodo Amstelodamensi, anno 1690 mense Septembri celebrata, quasdam propositiones, summam doctrinæ, quam Latitudinariam appellitat, continentes, communi consensu rejectas, & atro notatas esse lapillo ait, nec diffitetur, se quoque, ut id fieret, justo zelo ductum multum ad id contulisse. Addit & alia, quæ in eadem Synodo gesta sint, quæ Saurino non potuisse non ingrata admodum esse fatetur. Sed tum quidem ullam de Saurino suspicionem animo suo sedisse negat, quin potius inter amicos suos haud postremum se illi concessisse locum asserit. In Lugdunensi autem Synodo, sequenti anno celebrata, demum se intellexisse porro refert, *In Historia controversiæ.*

refert, Saurinum quoque inter illos esse, quos male habuerit, propositiones istas damnatas rejectasque fuisse. Accessisse vero & alia in eadem Lugdunensi Synodo docet, quæ Saurinum magis magisque irritarint. Namque & librum quendam contra se editum jussu Synodi laceratum, & alios Latitudinariorum placita disseminantes, acriori censura notatos esse. Hinc itaque odio quodam inexpiabili accensum Saurinum, ut illud effunderet, nullam prætermisisse occasionem. Et primum velut insultum Saurinum fecisse dicit, cum in eadem Synodo postularet, ut scripta Jurii, tanquam maximis gravissimisque erroribus referta, sub examen revocarentur, irrito quidem eventu. Hic, priusquam ad subsecutas Synodos digrediatur, quid Hagæ Comitum (eo enim Saurinus ex decreto Synodi Lugdunensis ad causam disceptandam se contulerat,) actum sit, exponit. Inter alia refert, in colloquio quodam Saurinum unionem, qua duæ in Christo naturæ junctæ sunt, quamque personalem vocant, pro parastatica & morali venditasse, eundemque Nestorium defendisse, nec semel orthodoxiæ testimonio eum condecorasse. Quod cum abnueret Saurinus in Apologia, seque serio, & ex sua sententia, hanc unionem παραςατικὴν vocasse inficiaretur, admodum operosus est Jurius, ut probet, serio & ex sua sententia locutum esse Saurinum, cum illud assereret. Jam Nardensis imminebat Synodus, suamque Apologiam primam Jurius, ea quidem modestia, ut errorum Saurini nullam ibi injiceret mentionem, luci exposuerat, Saurini quoque amici novo scripto ejus egerant causam, cum utrique silentium imponeretur. Sed in Nardensi Synodo itidem anno 1691 habita bellum velut redintegratum, Saurino iterum poscente, ut Jurii libri examini subjicerentur, ipso quidem Jurio, utpote causæ bonitate freto, adeo non repugnante, ut se paratum ad ea defendenda esse, quæ scripsisset, assereret. Finita autem Synodo, suasu amicorum secundam Apologiam se edidisse, simulque literas ad Consistorium Ultrajectinum dedisse memorat, quibus, nisi Saurini ausus cohiberentur, multa inde oritura mala profitebatur. Arripuit Saurinus hinc ansam, Jurium pro auctore certaminis venditandi, simulque Consistorium impulit, ut ad causam dicendam eum evocaret. Probat ergo Jurius, hinc potius constare, Saurinum hostilem animum ita palam prodidisse, & orti certaminis culpam non posse declinare. Urget porro Apologiam Saurini, quæ mox insecuta est, eaque modestiæ

destiæ limites eum supergressum esse, aliorum quoque testimoniis probare annititur. Tandem ad Ziriczæensem Synodum progreditur, quam Saurinum sibi faventem habuisse non diffitetur, nec tamen dissimulat, illum artibus parum laudandis, ut eam in suas pertraheret partes, usum esse. Nec ita Jurium lacessere desiit Saurinus: quod ut evincat Noster, non unum affert documentum. Sed cumprimis ad Bredanæ Synodi provocat decretum, in quo tantum non omnem certaminis culpam in Saurinum conjici ostendit. Hæc vero est illa Synodus, quæ adeo Saurino displicuit, ut æquitatis & religionis nullam fere rationem, qui illi interfuerant, habuisse palam profiteretur, in Præfatione Operis a nobis l. c. pag. 194 commemorati, eo quod intempestivo motus hosce consopiendi studio tenerentur. Jurius itaque hic quoque docet, mitioribus Synodi hujus consiliis adeo non a Saurino locum relictum fuisse, ut acrius, in sermonibus quoque qui ad populum erudiendum haberi solent, in se insurrexerit. In Dordracensi & Neomagensi Synodis non secus Saurinum ac in præcedentibus se gessisse conqueritur, nihilque fecisse reliqui, ut omnem in se effunderet iram. Hinc & tanto impetu eum in Synodo Neomagensi postulasse, ut libellus quidam Jurii, quem innocentissimum putat, damnaretur. Dum hæc geruntur, ingens illud volumen, sæpius memoratum, a Saurino confectum dicit. Quo ipso palam, se aggressorem esse, Saurinum demonstrasse contendit. Et huc quoque pertinent, quæ sequuntur, cumprimis, quæ de Tergaviensi, Harlemensi & tandem Leovardiensi Synodis disserit. Concludit tandem, sibi vitio verti non posse, si toties provocatus tandem compareat, vim illatam propulsaturus, quin non tam suam, quam totius Ecclesiæ causam acturus.

Part. I. Cap. I.

Rem ipsam dum aggreditur, primo præcipua religionis, quam Latitudinariam vocat, capita sistit. Vocem in Anglia ortam docet, nec alios fere hoc nomine designari, quam ipsos Socinianos, qui & alibi Unitarii vocentur. A latitudine eos nomen sortitos esse, non quod ipsam doctrinam Christianam dilatent & extendant, quippe quam angustis admodum limitibus circumscribant & coarctent potius (namque credere DEUM, providentiam, paradisum, infernum, id quidem ex illorum opinione, ad æternam felicitatem consequendam sufficere,) sed ideo potius hoc nomine illos designari, quod media perveniendi ad salutem extendant, dum non tantum Hæreticis

 omni-

omnibus, ſed Gentilibus ipſis atque Judæis viam ad beatorum ſedes patere doceant. Auctorem ſectæ hujus certum indicari poſſe negat; omni enim fere tempore homines ejusmodi placitis imbutos vixiſſe: qui a Socino tamen & Serveto eam derivet, illum nemini facere injuriam. Saltem in eo cum Socinianis palam eos convenire, quod rationem, quam rectam appellitent, ubique ducem ſequantur. Principes ſectæ hujus Curcellæum, Epiſcopium atque Hugonem Grotium eſſe, quorum nomina omnibus Latitudinariis perquam ſint venerabilia. A Socinianis tamen & Remonſtrantibus in eo differre Latitudinarios, quod non palam, quid ſentiant, profiteantur, ſed cuncta diſſimulent, tegantque, idque omni ratione annitantur, ut pro Orthodoxis reputentur. Eosdem etiam quosdam Socinianorum errores, de æternitate materiæ, de ſomno animarum, & quod DEUS futura contingentia ignoret, rejicere quidem, ſed eos omnino pro levibus habere, ut adeo inde Socinianos non tolerare velle, nefas putent. Denique ut Latitudinariorum doctrinam rite in lucem protrahat, ſummam libri cujusdam de *Ratione humana* exhibet, oſtenditque Auctorem ejus rationem ut ducem certiſſimum & falli neſcium commendare. Quin & ex eodem refert, nullum hæreticum eſſe, niſi qui veritatem, cujus ipſe in conſcientia eſt convictus, inficiatur, aut in dubium vocat; unde porro ſequi docet, omnibus cujuscunque religionis hominibus viam ad æternam ſalutem patere. Concludit denique, Philoſophiam Carteſianam haud exiguum Latitudinariorum erroribus addere robur.

Cum vero tria potisſimum ſibi obſtare videant, qui hisce placitis ſunt imbuti, auctoritatem Patrum, & Eccleſiæ veteris; certos terminos, quibus communi conſenſione Orthodoxi ad tuendam eo rectius veritatem, & Hæreticos ex latebris ſuis protrahendos utuntur; & denique rationis, quam itidem Orthodoxi urgere ſolent, captivationem: in eo omnes Latitudinarios conſpirare docet, ut hinc ſe expediant, & hæc obſtacula amoliantur. Nihil ergo illis ſolennius eſſe, quam in Patrum auctoritatem proterve inſurgere, & magnorum eos accuſare errorum; terminos itidem, *perſonæ*, *hypoſtaſeos*, *Trinitatis*, *incarnationis* &c. ut ineptos & obſcuros rejicere; rationi denique habenas eo usque laxare, ut in rebus Theologicis quoque nihil, niſi quod clare & diſtincte perceptum ſit, admittere velint. Et Saurinum quidem
in

in his quoque capitibus cum iis consentire, eundo per singula probare annititur. Cumprimis autem illi objicit, quod asseruerit, omnes Patres, qui ante concilium Nicænum vixere, fuisse Arianos, qui post illud vixere, Tritheitas, sive tres admisisse Deos. *Cap. II.*

Sed ut demonstret, Saurinum in Antitrinitariorum militare castris, eosque qui Trinitatem admittunt, pro Tritheitis habere, nihil facit reliqui. Ex instituto hoc capite III & IV agit, & in sequenti, incarnationem quoque Christi Servatoris ab eo asseri non posse, probare conatur. *Cap. III. IV. & V.* Hinc paulo accuratius Latitudinariorum circa Trinitatem & redemptionem humani generis dogmata exponit. *Cap. VI.* Nimirum unicum eos profiteri Deum, unam quoq; solum Divinitatis personam, asserit. Cum vero divinæ literæ, præsertim novi fœderis, & Patris & Filii & Spiritus Sancti mentionem injiciant, & singulis Dei nomen tribuant, Latitudinarios Filium non alium esse ac personam Patris docere, affirmat. De Spiritu Sancto id manifestius esse dicit, quod eundem pro persona habeant, sed simul quod abnuant, hanc personam aliam esse a persona Patris. Et ita quidem verbotenus eos cum Trinitariis consentire, Patrem, Filium, Spiritum S. adeoque Trinitatem quandam admittentes, sed re ipsa maximopere ab iis differre. De incarnatione autem Christi ita eos sentire ait, ut unionem, qua divina humanaque naturæ inter se colligantur, moralem solum & παραστατικὴν esse autument. Et ita quidem unam personam, sed mere humanam in Christo illos admittere; eum etiam verum Deum esse fateri, & adeo rursus verbis ad Orthodoxos plane accedere, a quibus tamen, si sensum spectes, toto cœlo differant. Denique & de satisfactione, de peccato originali, de efficacia gratiæ, & aliis doctrinæ Christianæ capitibus minus recte eos sentire affirmat, pluribusque edisserit. Ad Saurinum dum ex instituto redit, omnem elabendi viam illi adimere, eumque Socinianorum errores palam detestando, seculum Apostolicum ab accusationibus, quibus Patres Ecclesiæ veteris suspectos reddiderat, eximendo, & cæteris argumentis quibus ad caussam suam tuendam utatur, aut uti possit, parum proficere, demonstrare aggreditur. Et hoc quidem capite VII, VIII, IX, & X agit. *Cap. VII. VIII. IX. X.* In undecimo autem quæstionem disceptandam sibi sumpsit, quæ huc maxime pertinet, nobisque non est prætermittenda. *XI.* Quo jure enim veritatis hostes terminos in Ecclesia receptos rejiciant? quærit. Plane

nullo autem jure hoc fieri, variis rationibus probat. Divinæ, inquit, literæ varia Numinis attributa, justitiam, misericordiam &c. commemorant. Si quis ergo tot Deos fingeret, quot attributa memorantur, illique responderetur, attributi nomine non designari substantias, & iste vero regereret, ineptam hanc vocem minimeque admittendam esse, quod in Scripturis non reperiatur, nonne is omnium consensione, quod iniquum est, postularet? Addit, non posse Scripturam sacram sine hisce terminis explicari; quin ipsos Unitarios non posse in certamen cum Orthodoxis descendere, sine his aut aliis terminis. Scripturam res ipsas continere; hisce exprimendis certos merito excogitatos esse terminos hoc ipso rebus alligatos: unde qui terminos hosce rejicit, eum non posse non res ipsas iis designatas rejicere. Sic in Scriptura S. diserte asseri, unum esse Deum, simul tamen & Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum commemorari, ut tamen Pater non sit Filius, nec Filius Spiritus Sanctus &c. quod ut exprimeret vetus Ecclesia, adhibuisse vocem *personæ*: qui ergo hanc rejicit, eum rem ipsam hac voce denotatam simul non posse non rejicere. Hac occasione & illorum errores in transitu refellit, qui voces *personæ* & *personalitatis* proprie adhiberi negant, cum de rebus divinis usurpantur. Ex eo vero quod Scriptura hisce terminis, cum de rebus divinis loquitur, non utatur, non colligi posse, eos neutiquam usurpandos; cæteroquin nec de hominibus eos usurpari posse, contendit. Addit tamen, vocem ὑποςάσεως sive personæ in Scriptura sacra quoque reperiri, Hebr. XI, 1. Ibi enim vocem ὑπόςασιν recte *personam* verti autumat, cum persona fundamentum attributa essentialia sustinens denotet. Multo vero minus terminos *generationis*, atque *processionis*, in Scriptura sacra contineri, dubitari posse pronuntiat. Probat quoque contra Saurinum, generationis vocem proprie sumi, cum de Deo adhibetur. Finit denique hanc quæstionem observando, homines istos, qui se ideo hosce terminos repudiare fingunt, quod sibi religioni ducant, aliis vocibus in tanto mysterio uti, ac Scriptura utitur, fumum solum vendere, & ad suos palliandos errores hoc κρησφύγετον excogitare: deinde licet Latitudinarii hisce terminis ad invidiam amoliendam utantur, eos tamen semper alium illis affingere sensum.

Cap. XII. Quæ in ultimo primæ partis capite de imaginibus sanctissimæ Trinitatis in rebus creatis quoque conspicuis disserit, instituti nostri memores prætermittimus, præsertim cum pleraque huc tendant,

ut

ut evincat, Saurinum, imagines a Jurio ad Trinitatem adumbrandam allatas rejiciendo, suum de Trinitate & divinitate Filii errorem prodidisse. In secunda igitur parte Conciliorum Patrumque contra Antitrinitariorum calumnias suscipit defensionem. Initio tamen sententiam, quam sibi a Saurino affictam conqueritur, prolixe & operose a se amolitur. Nimirum non diffitetur, in Patribus Doctoribusque veteris Ecclesiæ errores quosdam deprehendi, sed eos esse excusandos; quod si tamen hodie quis eosdem errores foveat, atque defendat, eum in tanta doctrinæ cœlestis luce neutiquam veniam promereri. Ast detestandas hæreses se hisce Doctoribus unquam imputasse, diserte negat; Saurinum tamen illud facere probat, repetitque, omnes Patres trium primorum seculorum ab eo Arianismi & Sabellianismi accusari. Huncin modum postquam multa disseruisset, in specie Origenem, Hilarium, & Hieronymum contra Saurinum defendit. Origenem multa paradoxa docuisse non abnuit, ast eum Hæreticis ideo annumerare non audet, multo minus de ejus salute dubitat. De Hieronymo ita censet, eum sæpius in Commentariis non ex sua, sed aliorum sententia loqui. Nihil ergo inepti eum asserere, qui locum istum famosissimum, in quo providentiam divinam arctioribus quam par erat limitibus circumscribit, ita capiat, ut non tam propriam, quam alterius, quicunque demum sit, ex quo Hieronymus more suo hæc decerpserit, sententiam eum referre dicat: præsertim cum alibi saniora doceat, & sedulo inculcet. Addit tamen, posse & dextera interpretatione hæc verba Hieronymi emolliri, ut non tam de ipsa providentia, quam modo divinæ providentiæ intelligantur. Hilarium denique errasse, dum negavit, animam Christi corporis patientis dolores sensisse; sed simul hoc sciendum ait, eum Arianos prementem disputationis fervore ac impetu in devia abreptum, omnino venia dignum esse.

Part. II, Cap. I.

Cap. II. III. & IV.

Tandem ad Patres, qui ante Concilium Nicænum vixerunt, progreditur, eosque Arianorum neutiquam doctrinæ favisse, contra Socinianos, cumprimis Sandium, & qui illis frigidam suffundunt, Episcopium, & Curcellæum, quibus Saurinum adjungit, probat. Nimirum enarratis Arianorum erroribus, Patres istos secus existimasse probat testimoniis Cypriani, quem purissimum Doctorem, & Platonica philosophandi ratione minime corruptum vocat, Theognosti apud Athanasium, Dionysii Romani, Dionysii Alexandrini, & Orige-

Cap. V.

nis. Non tamen diffitetur, quosdam Scriptores veteres loquendi formulis parum commodis, quas a Justino Martyre Platonicæ philosophiæ innutrito eos accepisse putat, huic Socinianorum calumniæ ansam præbuisse. Hac occasione & Dionysium Petavium notat, quod autumaverit, secundum Patres Ante-Nicænos Filium non minus initium habuisse quam res creatas: hoc enim falsissimum esse, diserte pronunciat.

A Patribus Ante-Nicænis ad Concilia & Doctores, qui post Concilium Nicænum floruerunt, progreditur. Hisce Tritheismum, referente Nostro, Saurinus objecerat. Cujus erroris eos immunes esse ut ostendat, quinam in veteri Ecclesia Tritheitarum nomine fuerint designati, explicat. Nimirum ex Eutychianorum disciplina hos Tritheitas veteris Ecclesiæ prodiisse probat, adeoque & cum Eutychianis unam solum in Christo eos agnovisse naturam. Eosdem cum Orthodoxis tres personas consubstantiales admisisse, sed in eo & ab Orthodoxis & a cæteris Eutychianis abiisse, quod tres naturas sive substantias in Deo asseruerint, unius tamen naturæ communis participes. Nimirum ad Eutychianorum errorem defendendum, naturam esse negabant, quæ non & persona sit. Cum ergo, ut porro Jurius refert, exemplo personarum in Trinitate urgerentur, non poterant aliter se expedire, quam tres substantias & tria individua in Deo admittendo. Observat autem porro, eodem Tritheitarum nomine Orthodoxos quoque ab Arianis aliisque Hæreticis fuisse insignitos, quod tres personas admitterent, & idem hodie Anti-Trinitariis in more positum esse docet, ut eundem errorem, licet perperam, Orthodoxis objiciant. Hisce ita rite explicatis, Ecclesiæ veteris Doctores non fuisse Tritheitas, primo probat illustri & luculento Athanasii testimonio. Deinde tredecim rationibus idem demonstrat, quarum secunda, eaque minime contemnenda, hæc est, ab omni ratione abhorrere, veteres Doctores, qui Gentilium Polytheismum tam strenue impugnarunt, Polytheismum, si non crassiorem, certe æque crassum admisisse & propugnasse. Cæteras prætermittimus. Nec tamen hic subsistit Jurius, sed respondet etiam ad argumenta, quibus Patrum Tritheismus probari poterat, & illud etiam, quod suis rationibus poterat opponi, diluit. Meminit hic quoque decreti Academiæ Oxoniensis, quo propositiones quædam Tritheismum spirantes rejectæ & damnatæ fuerint. Addit a nonnullis

Cap. VI. & VII.

Cap. VIII. & IX.

Sher-

Sherlokio hanc ſententiam tribui, quibus tamen ſe minime adhibere fidem ait. De qua re alibi fortaſſe ex profeſſo dicturi ſumus. De Cyrillo dum porro verba facit, initio obſervat, Latitudinarios non alia de cauſa magno odio eum proſequi, quam quod, ut Neſtorius, quem ut virum ſanctum revereantur, damnaretur, multum contulerit. Hinc Cyrilli doctrinam contra Derodonem prolixe defendit, in quo inſtituto ut eo felicius procederet, duo cumprimis ſedulo obſervanda docet. Primum illud eſt, modum incarnationis in Concilio demum Chalcedonenſi accurate definitum eſſe: alterum, duplicem eſſe Eutychianiſmum, ſubtilem & craſſum; a craſſo Cyrillum plane abſolvit, ſubtilem autem ab Orthodoxorum ſententia prope abeſſe ait. De Neſtorio autem ita pronunciat, jurene an injuria damnatus ſit, & docueritne ita, ut vulgo creditur, ſe certo definire non poſſe; interim multa ſibi præſto eſſe argumenta, quibus veroſimile ſibi fiat, Neſtorium omnino eo errore imbutum fuiſſe, qui illi tribuitur, adeoque jure fuiſſe damnatum. Hæc argumenta ordine ediſſerit. Atque hinc, quid de Concilio Epheſino ſentiendum ſit, patere putat. Evicta enim Cyrilli orthodoxia, & Neſtorii errore commonſtrato, nullius iniquitatis hocce Concilium inſimulari poſſe, quod hunc damnaverit, illius autem cauſam defendendam ſuſceperit. Addit tamen & alia, quæ pro hocce Concilio faciunt.

Cap. X. *Cap. XI.* *Cap. XII.* *Cap. XIII.*

Quæ in tertia ſive ultima parte diſſeruntur, tribus ſolum indicabimus verbis, ne ultra quam par eſt, prolixi ſimus. Hic ergo primo probat, Saurinum cæteroſque Latitudinarios in rebus Theologicis quoque non alium agnoſcere judicem, quam rectam, ut vocant, rationem. In quo quidem cum Socinianis eos apprime conſpirare, inſtituta collatione docet. Hunc in finem Viſſouatii, haud incelebris Sociniani librum, cui titulus: *Religio naturalis ſeu de rationis judicio*, in compendium mittit, & ſingulas propoſitiones cum dogmatibus Latitudinariorum contendit. Et ne forte Saurinus regerat, ſi in quibusdam capitibus cum Socinianis conſentiat, hoc ſibi cum cæteris Proteſtantium Doctoribus eſſe commune; utriusque partis, Reformatorum & Socinianorum de recta ratione placita inter ſe confert, & quam plane non inter ſe conveniant, operoſe oſtendit. Demonſtrat præterea, Latitudinarios in omnibus controverſiis rationem humanam pro tali judice, qui falli neſciat, agnoſcere, idque cumprimis Her-

Part. III. *Cap. I.* *Cap. II.* *Cap. III.* *Cap. IV.*

Hermanni Alexandri Roëllii testimoniis evincit, quem etiam hac occasione notat. Subjicit articulum IV. Declarationis, quam Ordines Hollandiæ ediderunt, in quo diserte dicitur, totam religionem Christianam, si rationis judicio subjiciatur, in maxima pericula conjici. Et recte quidem istud dictum, prolixe iterum demonstrat. Provocat denique ad experientiam, quæ omnes docere possit, quod supremo hocce rationis judicio admisso, maximis erroribus, quin Atheismo fenestra aperiatur. Meminit hac occasione libri Angli cujusdam Arthuri Burii, cujus titulus *Evangelium nudum*, ab Academia Oxoniensi damnati. Auctorem huncce ait palam Arianorum errorem propugnasse, & Athanasianos (ita enim Orthodoxos eum vocasse dicit) acriter perstrinxisse. Subjicit ipsum Academiæ Oxoniensis decretum, & propositiones ex hoc libro collectas, quarum prima hæc est: *Muhammedem omnes articulos Christianæ doctrinæ professum esse.* Laudat exemplum Episcopi Exoniensis, quo inflammatus Eduardus turpissimæ hæresi obviam iverit. Profert etiam decretum Potentissimi Angliæ Regis, quo petulantiam eorum, qui suos de Trinitate errores in Anglia disseminant, coercet, & serio vetat, ne quis aliis in hoc doctrinæ Christianæ capite terminis utatur, quam qui in Ecclesia sunt recepti. Atque hæc omnia Latitudinarios quoque ferire, asserit probatque. Tandem novas propositiones suspectas ex Saurino colligit, eumque in Latitudinariorum militare castris denuo probat. Conqueritur denique, Saurinum, sive disputet, sive alios errorum accuset, sive sibi objectos amoliatur, parum sincerum esse; & ita ea, quæ Saurinus ut perperam dicta ex scriptis Jurii collegerat, diluere annititur.

Cap. V.

Cap. VI.

PLAIDOYERS ET AUTRES OEUVRES DE M. GILLET.

Hoc est;

Actiones & Opera alia Gilleti Advocati Parlamenti.

Parisiis, apud Jo. Boudot, 1696, in 4. Alph. 3. pl. 15.

Duplicis omnino generis sunt, quæ in hac Operum *Gilleti* collectione continentur. Primo nimirum decem Actiones variis occasionibus ab ipso, quando causarum patroni officio functus est, institutæ comparent; his tres Ciceronis Orationes pro Cœlio & Milone habitæ, & Philippica secunda, ex Latino idiomate in Gallicum trans-

translatæ cum annotationibus quibusdam ſubjunguntur, præmiſſam habentes de genio ac indole Gallicæ linguæ & transferendi ratione doctam diſſertationem. Nos, ut de præſtantia operis quadantenus conſtaret, primam & quintam Actiones ſelegimus, quarum ſummam breviter hic exponeremus. Prima nimirum de ſponſionum agit valore, & in Lalivii cujusdam gratiam habita eſt, qui d. 25 April. A. 1678 cum Launayo de pace Neomagenſi contenderat, illam die 15 Maji Hiſpanos inter & Gallos ſi non publicatam, concluſam ſaltem & obſignatam fore; Launayo viciſſim contrarium, & illo die non fore publicatam, promiſſo quinquaginta aureorum Ludovicianorum pignore, aſſeverante. Ut igitur a ſolvendi neceſſitate Lalivium ſuum, cui eandem alter, quod dicto die pax nondum coaluiſſet, imponere nitebatur, abſolveret, totam ſponſionum materiam pertractat, eandemque ad duas quæſtiones redigit: an ſcilicet ſponſiones conventiones licitæ ſint? & an, ſi ſint licitæ, obligandi vim eædem ſemper habeant? Priorem rurſus in duo quaſi capita ſubdividit, ita ut diſquirat, utrum citra conſcientiæ læſionem fieri ſponſiones posſint? & in jure an permittantur? Primum quod attinet, poſſe omnino iisdem lædi conſcientiam pronunciat, cum ſint ex eorum ludorum numero, in quibus cœco ſolum caſui, absque ullo humanæ ſolertiæ adjumento, locus datur utplurimum, habeantque conſequentias ſat periculoſas, utpote profuſionem bonorum, habendi inordinatum appetitum, & adverſus divinam providentiam indignas non raro murmurationes & querelas; quin imo idololatriæ certam quaſi ſpeciem conſtituere, quando ad Fortunam omnia ſpondentium vota diriguntur, eidemque ſoli fertur acceptum, quicquid forte lucrati ſumus; inde legum quoque autoritate prohiberi, quando omnes ludi, qui ſolo caſu innituntur, exeſſe jubentur e Republica, *L. ſolent. §. 1. ff. de Aleat. L. victum, & L. alearum C. de aleat. & alea luſu*, non ſecus ac aliæ aliorum Principum Statuumve conſtitutiones, Pontificum ſcilicet, Venetorum, Genuenſium, eidem ſpondendi libidini obicem quoque ponunt. Quandoquidem vero Caſuiſtæ æque ac JCti certo quodam diſcrimine ſponſiones illicitas eſſe volunt, ſi ſcilicet honeſtatem lædant, & peccatum habeant comitans; Lalivii quidem ſui ſponſionem eximit earum numero, & cum eadem pacem optare viſus fuerit, honeſtam omnino licitamque declarat; deteriori multum adver-

I ſarii

ſarii ipſius cauſa, ut qui belli continuationem, ex propriæ utilitatis ratione, non potuerit non exoptare. Tranſit hinc ad ſecundam quæſtionem, & poſtquam diſcrimen inter ſponſionem judiciariam & privatam expoſuit, ac huic etiam deſcriptionem ſubjunxit, occaſione generis, quod pactum eſt, ſponſiones ad pacta nuda refert, easdemque inde non aliter obligare colligit, quam ex ſimplici principio decori, & in ſolo honoris tribunali, niſi interveniat circumſtantia quædam, pretii ſcilicet conſignatio; tum enim illas omnino obligare, haud ſecus ac obligationes pure naturales, quibus ſtipulatio acceſſit: ita nimirum apud Romanos olim, qui ſpondebant, annulos digitis detrahere & ſponſionis pretium conſtituere fuiſſe ſolitos, ex *L. Si rem, §. Si quis ſponſionis ff. De præſcript. verbor.* probat. Quoniam autem conſignatio, & ut pretium ſponſionis deponatur apud quempiam, adeo ſunt neceſſaria, ut ne ſufficiat quidem literis conſignatam eſſe conventionis formulam; Lalivii vero cum Launayo ſponſio intra mera verba ſubſtitit, imo ne ſponſionis quidem nomine venire poteſt, cum exorta circa ſubſcriptionis & publicationis terminos difficultate nondum concluſa fuerit: hinc Lalivium in ære adverſarii ſui nequaquam eſſe, multo minus hunc experiri adverſus illum poſſe contendit.

Actione quinta id agit Autor, ut liberos minorennes, citra conſenſum parentum ſuorum, monaſteriis intrudi poſſe inficietur, contra Abbatiſſam regiæ S. Petri Abbatiæ, quæ Lugduni eſt, abs qua puella quædam invitis ejus parentibus fuerat retenta. Obſervat autem, filiumfamilias vel ſervum ſine patris dominive autoritate voto non obligari, ex *L. ſi quis ff. de pollicit.* quam deinceps, obſequiumq; quod parentibus debent liberi, latius explicat, vi cujus nempe ipſorum ſe ſubjicere voluntati & in ſeligendo quoque vitæ ſtatu morem teneantur gerere, adeo ut, cum citra eorum conſenſum ne contrahere quidem, aut matrimonium inire, vel alienare poſſint quidpiam, de ſemetipſis etiam nequaquam valide diſponant. His ita expoſitis ad jus Francicum pergit, & ex Capitul. Carol. M. L. 1. c. 95. & 101. nec pueros invitis parentibus tonſurari, nec puellas velari poſſe oſtendit; imo longius adhuc procedere Ordinationem Aurelianenſem monet, quæ art. 19. ipſos etiam parentes facere id prohibeat, antequam vigeſimum quintum ætatis annum liberi attigerint, quam licet ordinatio Bleſenſis correxerit, & ad mentem Concilii Tridentini in decimum ſextum mutaverit, tamen in præjudicium conſenſus paterni nihil ibi

ibi scriptum reperiri. Quæ cum ita sint, non immerito Abbatissis ejusmodi, quæ vel parentibus liberos suos religiosæ vitæ inhumaniter devoventibus manus porrigunt, vel ipsæ indignis modis eosdem ad se pertrahunt, acclamari posse putat Salvatoris illud *Matth. XXIII, 15. Væ vobis Scribæ* &c. Ut majus pondus habeat hæc ejus sententia, ex Conciliis nunc etiam Patribusque, ac ipsa Scriptura sacra, impietatem instituti hujus demonstrat. Et Concilium quidem Gangrense canone 16 anathema dicit filiis, si qui parentes deseruerint occasione cultus Dei, sicut & Meldense Capitularia Caroli M. observari præcipit. Locum, qui Luc. XIV, 26. extat, objici posse subdit, sed illum de parentibus infidelibus agere, ex Augustino & Chrysostomo probat. Elisæum ad munus propheticum ab Elia vocatum expetiisse, ut osculari sibi parentes prius liceret, & Num. XXX. 4. seqq. vota liberorum irrita pronunciari, quibus parentes contradixerint. Ac tametsi Hieronymus in deprædicanda vita solitaria vehemens sit, adeo, ut si in limine pater jaceat, per calcatum patrem ad eam pergendum arbitretur *in Epistola ad Heliodorum*: tamen in *Epistola ad Nepotianum de vita Clericorum* se ipsum quasi correxisse, & quod in illo ad Heliodorum opere, *dum esset pene puer, pro ætate luserit, & calentibus adhuc Rhetorum studiis atque doctrinis quadam scholastico flore depinxerit*, fuisse fassum; ut quem ad institutum Gregorii Nazianzeni præceptoris sui se conformasse verosimile sit, qui parentis precibus victus ex eremo ad suos rediit; quemadmodum Chrysostomus, cum absolutis studiis Monachum se vellet profiteri, & matrem id ægre videret ferre, consilium quoque non minus laudabiliter mutaverit. Denique quæ sit ipsius S. Thomæ sententia exponit, quod nimirum ne Judæorum quidem liberos citra parentum consensum baptizare fas sit; cumque sit sub S. Benedicti regula illa Lugdunensis Abbatia, in qua inter alia c. 59. si puer minor ætate sit, qui in monasterio offertur, parentes ejus petitionem facere jubentur; indignum omnino Abbatissæ videri factum, quod invitis parentibus puellam hanc in monasterium pertraxerit, concludit. In reliquis, quæ subsequuntur, id agit Autor, ut ostendat fraudem, quæ in exarandis virginis istius nomine literis, tum &, quando in avunculi ejusdem testamento vocabulum quoddam truncatum fuit, commissa sit, & quam injuste nunc dotem puellæ ac sumptus, qui ad solennem voti religiosi nuncupationem necessarii creduntur, Abbatissa & Sociæ ejus exigant.

ANTONII BYNÆI DE MORTE JESU CHRISTI Liber secundus.

Amstelodami, apud Ger. Borstium, 1696. 4. alph. 3.

LIbrum priorem, a nobis anno 1692 p. 425 recensitum, quique in expositione verborum Christi, *non bibam ab hoc tempore ex hoc fructu vitis, usque ad illum diem* &c. desierat, excipit nunc felici sidere liber secundus, spemque una facit nobis, citius absolutum iri, qui restant, librum tertium quartumque. Orsus autem Reverendus Auctor a vaticinio Christi de instante Petri abnegatione trina, historiam Matthæi, Marci & Lucæ ita componit: Jesum, ut apud Matthæum & Marcum est, dixisse ad discipulos, *omnes vos offendemini in me hac nocte.* Respondisse Petrum, *etiamsi omnes offendantur*, &c. Reposuisse Jesum, ut apud Lucam est, *Simon, Simon* &c. Petrum vero regessisse, *Domine tecum paratus sum* &c. Tunc demum dixisse Jesum, quod ab illis tribus relatum est, *Amen dico tibi, quod hac ipsa nocte, antequam gallus cantaverit, ter abnegabis me.* Christum igitur ea nocte ultima, qua proditus fuit, non ter aut bis, sed semel tantum prædixisse, se a Petro ter negandum. Difficultatem quæ movetur ex verbis Lucæ, solvit ex ipso textu; non enim dicere Lucam, *καὶ τότε ἐξελθὼν* &c. *& tunc*, postquam in cœnaculo locutus esset ea, quæ relata sunt, *egressus ivit secundum consuetudinem ad montem olearum*, sed simpliciter, *καὶ ἐξελθὼν*, *& egressus*. Ubi non designetur tempus, quo egressus sit cœnaculo, sed tantum, quo abierit. Porro Jesum verbis illis, *postquam resurrexero, præcedam vos in Galilæam*, allusisse ad id, quod præmiserat ex Zacharia, *percutiam pastorem, & dispergentur greges;* quasi diceret, pastoris more, qui ovibus suis præit, vos iterum præcedam. Miratur vero, Balth. Bekkero, *viro*, ceu ait, *tanti ingenii & tam emunctæ naris*, in mentem venisse hanc expositionem verborum Christi, *Satanas expoposcit vos, ut cribraret sicut triticum*, i. e. *corruptio, quæ a Satana orta est, & pravæ cupiditates vestræ cribrabunt vos.* Ipsam cribrationem Bynæus ita illustrat: velle Satanam ex Apostolis excutere puram fidem, adeo ut nihil maneat reliquum præter falsa præjudicia; sicut in quassatione cribri farina pura excutitur, furfures autem & quisquiliæ remanent. Ut alludatur ad istud genus cribrationis, de quo Ecclesiast. 27, 5. *in concussione cribri rema-*

p. 11.
p. 13.
p. 29.
p. 35.
p. 38. seq.

remanent quisquiliæ. Precibus autem Christi, forsan iis, quæ apud Johan. 17, v. 11 & 15 (addendum comma 12, ex iis quæ infra dicuntur p. 181.) leguntur, effectum, ut fides illorum non plane deficeret. Circa determinationem gallicinii Marcum non dissentire a Matthæo & Luca. Non enim dicere Matthæum, *πρὶν ἀλέκτορα φωνεῖν, antequam gallus cantet*, sed *φωνῆσαι, antequam cantare desierit.* Idem significare Lucam. Clarius autem retulisse Marcum verba Christi, prout a magistro suo Petro didicerat, *πρὶν ἢ δὶς φωνῆσαι, antequam tempus gallicinii eo usque fuerit elapsum, ut bis in eo gallus cantaverit.* Non enim desinere ante tempus illud, quod *conticinium* Latini vocent. Utrum Johannes scripserit, *πέραν τοῦ χειμάῤῥου τῶν Κέδρων*, an *τοῦ Κέδρων*, vel *Κεδρῶν*, non facile posse dici. Non inepte cogitari, Johannem secutum Judæorum Græce loquentium & sono vocis deceptorum modum receptum, qui putarint torrentem Kidron vel Kedron appellari a cedris, uti ab oleis mons olearum. Scripsisse igitur forte *τῶν Κέδρων*, quasi *torrentem cedrorum* diceret; etsi alii malint, scriptum a Johanne *τοῦ Κέδρων* vel *Κεδρῶν* (quod nomen proprium illius torrentis fuit) sed a Græculo quodam illud *τοῦ* in *τῶν* mutatum fuisse. Christum ibi orasse, ajunt Matthæus & Marcus, atque Lucas, sed illi, *ἔπεσεν ἐπὶ τῆς γῆς*, vel, *ἐπὶ πρόσωπον αὐτοῦ*, hic, *θεὶς τὰ γόνατα.* Cum vero genua flectere, & se prosternere in terram, pro eodem ponantur nonnunquam, ceu ex Eusebio & Epistola Marci Aurelii ad Senatum Romanum pateat, non inconcinne observat, Lucam id ipsum dicere cum reliquis. In ipsis precibus apud Marcum, *Ἀββᾶ ὁ πατὴρ,* non fuisse formulam, quod Ludovicus Capellus & alii plures putarint, Græcorum pueris notissimam, sed Judæorum, qui Græce loquentes ex Ab vel Aba voce notissima fecerint *Ἀββᾶ*; huic autem, affectus testandi causa, adjectam vocem Græcam, *ὁ πατὴρ*. Græcis contra usitatissimum dicere, *Ἄππα πάτερ.* Dubiam prorsus & incertam esse conjecturam, qua Angelus corroborans Christum credatur Gabriel fuisse. Contra vero cogitari non inepte, Angelum illum conspectum e longinquo, nempe e cœlo, locutum cum Jesu verbis disertis, eo modo quo *Angelus Domini* Gen. XXII, 11. *clamavit ad Abrahamum de cælo.* Sudorem Christi negat fuisse instar sanguinis concreti. *Descendere* enim vel defluere, *καταβαίνειν*, non convenire grumis sanguinis, sed guttis sanguinis. Quin particulam *ὡσεὶ* notam

p. 40. p. 51. p. 69. 71. p. 94. 95. p. 103. p. 126. 127. p. 130-135.

veritatis hoc loco (nam de ὡς Joh. I, 14. ultro id concedit) non esse, Theophylacto, Photio, Grotio & Joh. Pricæo adstipulatur. Unde negat, Christum sanguinem *vere* sudasse, cum obstet vox ὡσεὶ, quæ tantum similitudinem quandam innuat. Lucam enim dicere potuisse, ἐγένετο ὁ ἱδρὼς αὐτοῦ θρόμβοι αἵματος, vel simpliciter, αἷμα ἵδρωσε, *sanguinem sudavit.* Ad guttarum magnitudinem tantum respici: & guttas veri sudoris tam grandes fuisse ac solent esse sanguineæ, cum defluunt in terram. Non mirum autem, stante hac hypothesi, vanam illi esse disputationem, utrum purus sanguis fuerit, an humor serosus sanguine tinctus? &, utrum hic sudor sanguineus naturaliter eru-

p. 142. perit, an vero miraculose? Verbum Christi apud Marcum XIV, 41 ἀπέχει, ait hic usurpari impersonaliter, & significare Jesum, *jam secum actum esse.* Observasse CL. Grævium ad Florum, id proprie dictum de gladiatoribus, qui vulnerati essent, *habet*, scilicet *vulnus.* Transferri deinde ad illos, qui fatebantur se periisse. Non

p. 192. sine causa tamen mentionem fieri hic a Christo duodecim legionum. Duodecim enim fuisse, quos tangebat periculi metus, Jesum & undecim ipsius Apostolos. Itaque singulis unamquamque legionem, (alludendo ad militiam Romanam, & immensum numerum

p. 212. exprimendo) respondere. Cajapham Pontificem maximum *illius anni* vocari a Johanne, non quod eo tempore semper annuus fuerit Pontificatus; id enim vel solam Pontificum seriem, si inspiciatur, refellere; sed quod pro illo rerum statu, quo Præsides Romani pro lubitu creabant Pontifices, incertum esset admodum, an Pontifex hujus anni fu-

p. 216. turus etiam esset anni sequentis. Ratio genuina, quare ad Annam prius adductus sit Jesus quam ad Caipham, prodita perhibetur ab ipso Johanne: *erat enim socer Cajaphæ.* Ulteriorem rationem hanc subesse, quod Annas per aliquot annos Pontificatu maximo functus, eaque dignitate a Præside Romano nulla sua culpa motus, socerque præterea Cajaphæ, majoris ex veteri instituto, quo durabat officium istud ad vitæ finem, autoritatis potentiæque, quam Caiphas, fuerit. Atque ideo Luc. 3, 2. & Act. 4, 6 Annam & Caipham nominari Pontifices, illumque collocari ante hunc, in ordine generis pon-

p. 223. tificalis. Post ista verba Johannis de Caipha, neutiquam hiatum agnoscit Bynæus. Cyrilli enim autoritate præter meritum abusum Theodorum Bezam & alios. Neque eam Cyrillo mentem fuisse, quod inter-

terje-

terjecto demum commentario, non autem statim, subjungat, *miserunt autem eum ad Cajapham.* Vel explicationis gratia a Cyrillo poni ista, vel ea verba ab aliena manu postmodum commentario illius fuisse addita, citra ullam necessitatem. Cum enim dixisset Johannes, Christum ad Annam adductum πρῶτον, satis indicari, eum postea alio deductum, monente Grotio. Matthæum, Marcum & Lucam omittere hoc; procul dubio quod in ædibus Annæ actum nihil omnino esset, & conventus apud Caipham institutus. Juvenem illum sindone amictum, non fuisse secutum Jesum, antequam veniret proditor, quod Vossio Casaubonoque visum; sed demum, cum ex horto Gethsemanes duceretur captivus. Sindonem vero non fuisse linteum ex pavore subito humeris injectum, sed vestem superiorem & tunicam lineam, quam supra vestes interiores gestare in more positum, hic vero, quod alias insolitum, nudo corpori indutam, ut prosiliens videret, quid ageretur in tumultu: contra Maldonatum, Casaubonum, Grotium, Vossium, Gerhardum, Lichtfootum, alios. Prehensum juvenem illum a militibus Romanis, quos & Græci νεανίσκους & Latini sæpe *juventutem* vocent: non autem ab adolescentulis cohortem Romanam ex urbe secutis. Omnia enim a Senatu Judaico ita fuisse disposita, ut nemo puerorum, quorum consuetudo est sequi captivos, potuerit accurrere. Neque putandum, a Marco lusum istiusmodi puerilem describi. Imo prehensum hunc juvenem ideo a militibus, ne clamore in urbe excitaret e somno alios, cieretque tumultum. Ministrum illum publicum, qui Christo in domo Cajaphæ alapam dedit, non fecisse id, quod metueret, ne & ipse pro fautore illius haberetur, ceu quidam opinentur, decepti verbis Christi præcedentibus, *Ecce, illi sciunt, quæ dixi ego;* ac si notarent, *ipsi vestri satellites satis id norunt.* Id enim esse contra mentem Christi. Neque etiam fecisse id ex obtento zelotarum jure, quod non improbabile quidem, certum tamen haud quaquam sit, sed ex ira. Verba quæ apud Johannem post ista sequuntur, ἀπέστειλεν (nam οὖν abesse a plerisque codicibus,) αὐτὸν ὁ Ἄννας δεδεμένον πρὸς Καϊάφαν τὸν ἀρχιερέα, semper sibi glossema, idque antiquissimum visa, & ex margine irrepsisse in contextum & codices omnes, atque sic omnem solvi difficultatem, Bynæus asserit. Sicut nec in verbis Christi, ὄψεσθε καθήμενον ἐκ δεξιῶν τῆς δυνάμεως, ullam quæsivit; ultro concedens, cum post ascen-

p. 226.
p. 231.
p. 234.
p. 237.
p. 264.
p. 265.
p. 269.
p. 298.

afcenfionem in cœlos accepiffe communionem regni, poteftatis, dominiique a Patre, non honoris fignum tantum. Quod autem fequitur, *& videbunt Filium hominis venientem in nubibus cœli cum potentia & gloria multa*, ita interpretatur: Judæos non multo poft vifuros Jefum fedentem ad dextram potentiæ, & venientem in ira ad fumendam vindictam de rebellibus Judæis, hoftibus fuis præfractis. *In* vel *cum nubibus cœli* enim *venire* fignificare iram ac vindictam, Jefa. 19, 1. Pf. 97, 1. 2. Neque præmittere potuiffe ἀπ' ἄρτι vel ἀπὸ τοῦ νῦν, *ab hoc tempore*, fi ad fera tempora extremi judicii refpexiffet. Inprimis vero Luc. 19, 12. 14. idem dictum effe a Chrifto, *inimicos illos meos, qui noluerunt regnare me fuper fe, adducite huc & jugulate coram me.* Eventum hoc confirmaffe ipfo Pentecoftes die, & cum Evangelium prædicaretur Gentibus, fruftra renitentibus Judæis, atque in everfione templi ac civitatis. Hæc enim figna evidentiffima fuiffe, Jefum adeptum effe regnum a Patre promiffum, & effe filium DEI. His auditis Cajapham fcidiffe tunicam fuam vulgarem. Veftes enim facras fummi Pontificis & reliquorum Sacerdotum reclufas fuiffe in templo, ad miniftrandum in fancto. Atque ideo Paulum Act. 23, 5. ignoraffe, Ananiam effe Pontificem maximum; quod in judicio & fenatu non fediffet cum veftitu fuo pontificali. Sciffionem infecuta fententia mortis decretoria & folennis, cum valida judicum condemnatione, videtur Bynæo; qui libro tertio prolixe afferturum fe promittit, judicia capitalia Judæis ab Augufto poft confifcatam Judæam non fuiffe ablata. Difficilem quæftionem, an Petrus prima vice negaverit Chriftum in ædibus Annæ, ita folvit ex fuperiore hypothefi: Jefu ab Anna ad Cajapham deducto contigiffe demum, quæ fequuntur apud Johannem de negatione prima. Accedere, quod is fecundam tertiamque negationem cum prima fic connectat, ac fi Petrus hactenus in uno eodemque conftitiffet loco, nec inde pedem moviffet. Statim enim poft primam dicere, *erat autem Petrus ftans*, v. 18. & iterum fecundæ tertiæque præmittere, *erat autem Simon Petrus ftans*, v. 25. Narrationes Evangeliftarum quoad circumftantias reliquas, easq; plures, hujus negotii non diffentire a fe invicem, quia Petrus, Marci præceptor, in tanta confternatione non nifi confufe retinere memoria potuerit, quæ contingebant, & difcipulus Chrifti ille, qui cum Petro fequebatur, factum hoc modo cum una, modo cum altera circumftantia narraverit nunc huic

p. 301. p. 303. p. 309. p. 315. p. 333. p. 345.

nunc

nunc alteri Evangelistarum, qui id solum, quod quisque audiverat, descripserint. *Anathema* sibi imprecatum esse Petrum, formula jurandi tunc solenni, i. e. separationem a Synagoga. Id, quanquam pro magno malo duceretur, sensum tamen hunc non habere, quasi Petrus cœperit se ipsum devovere, vel detestari, vel execrari, vel diris se obligare, quomodo prisci dixerint, *sic faciat mihi Deus, & sic addat.* Prolixissimus autem Noster est in eruenda significatione verborum Marci de eodem Petro, ἐπιβαλὼν ἔκλαιε, atque ex universo dissentientium apparatu eligit sententiam Theophylacti, Salmasii, Vorstii & aliorum, qui vertunt *injiciens vestem*, scil. capiti, *flevit.* In Græco enim subintelligi τὴν ἐσθῆτα, ut respiciatur ad morem Judæorum aliorumque populorum obvelandi caput, cum flerent acerbe, tanquam pudibundi. Circa genuinam notionem πραιτωρίου distinguit tempora. Vocem hanc olim denotasse tabernaculum castrense summi Ducis, qui veteri lingua Latina appelletur *Prætor.* Postea cum regiones jure armorum in formam provinciæ redactæ administrarentur ab iisdem Ducibus, habitationes ipsorum retinuisse hoc nomen: eaque notione accipi in re præsenti. Pilatum ἡγέμονα appellatum Matthæo vocat *Procuratorem*, non *rationalem*, qui sine jurisdictione erat, sed qui *vice Præsidis*, vel *cum potestate*, adeoque habentem jus gladii. Et huic traditum fuisse Jesum non ideo, quasi ea tempestate adempta Judæis essent judicia capitalia; sed quia crimen læsæ majestatis, cujus accusabatur, pertinebat ad tribunal Procuratoris Romani. In conflictu opinionum circa mortem Judæ, assentitur Jacobo Gronovio: Matthæum narrare simplicissime strangulationem violentam, ab ipso Juda patratam, ideoque præmisisse Evangelistam ἀπελθὼν, quod alias abundare videbatur. Lucam autem narrare infamiam, quæ post mortem facta sit Judæ cadaveri: simulac enim illa innotuerit, *in præceps datum* ab aliis, ut omnium oculis insepultus ad occasum Solis usque pateret, *crepuisse medium* &c. Quomodo Jeremiæ nomen expressum sit apud Matthæum, cum ipsum vaticinium de agro figuli legatur apud Zachariam, multo adhuc magis torsit Bynæum; adeo ut tandem cum Calvino dicat, *me nescire fateor.* Pium quidem esse, quod Augustinus consulto hæc nomina a Spiritu Sancto permutata fingat, ut innueret, uno eodemque Spiritu olim actos vates. Verum hoc ipsum non modo subtilius multo quam solidius, sed etiam frivolum prorsus videri

p. 365. p. 383. p. 408. p. 411. p. 415. p. 448. p. 462-479. p. 477.

K alie-

alienumque. Cur enim Jeremiæ potius, quam Mosi, aut Davidi, aut Ezechieli tribuerentur ea, quæ apud Zachariam leguntur? Denique sensum istorum verborum Zachariæ non pervertisse Matthæum, sed hunc omnino constare, ostensurum se pollicetur doctissimus Bynæus libro quarto.

JANI VINCENTII GRAVINÆ OPUSCULA.

Romæ, apud Antonium de Rubeis, 1696. in 12. plag. 9.

Humanioris literaturæ cultum si quis Alpes, spretis Italiæ finibus, trajecisse existimet, næ is clarissimo præsentium opusculorum exemplo potest redargui; adeo terso limatoque sermonis genere conscripta deprehenduntur singula & elaborata. Ac *primo* quidem, quod *Specimen prisci juris* inscribitur, id egit Autor clarissimus, ut ex veris ac primis principiis Romanorum Jus Civile derivet. Postquam enim ad Origines Juris Civilis integro opere exponendas animum is adjecisset, aliquem laboris sui gustum hoc specimine, ex prolixioribus commentariis excerpto, dare publico constituit. Ad legum itaque & imperii incunabula ut Lectorem ducat, supponit initio, legem juxta & imperium non sapientibus, sua quibus ratio lex sit & imperium, sed iis posita fuisse coercendis, ad quorum animos componendos ratio non valeat; ut, quæ perturbatio propria ratione non reprimitur, ratione ac potestate publica, aliave majori perturbatione, mortis nempe ac pœnarum metu, contineatur. Si quem lege premi contingat, eum non aliena vi, sed sua potius imperii portione gubernari, ideoque non esse dubium, quin omnium tueri leges intersit, utpote vinculum publicæ salutis, qua contineri unusquisque & suam sentiat.

p. 15.

p. 16.

p. 29. Enumeratis hinc variarum gentium legislatoribus, ex Atheniensium legibus magnam partem manasse Jus Romanorum ostendit: ubi & de Jure Regio, quod Papirianum nominant, disserit, & num omnes leges regiæ, an vero ad stabiliendam dominationem regiam pertinentes solum sublatæ fuerint, disquirit. Inde legum tabulis XII comprehensarum originem, auctores, & confirmationem ita persequitur, ut credas non frustra dictum a Cicerone: omnium Philosophorum bibliothecas unum sibi videri XII Tabularum libellum, si quis legum fontes & capita viderit, & auctoritatis pondere, & utilitatis

30. seq.

33.

tatis ubertate ſuperare. In iisdem colligendis, diſponendis, ac interpretandis laudat Jacobi Gothofredi operam; ſingularum dein tabularum argumenta recenſet, evolutis ſimul, qui paſſim in iis occurrunt, obſcurioribus terminis. Expoſitis tabularum argumentis, ad JCtorum actus legitimos, aditionem videlicet ſeu cretionem hæreditatis, mancipationem, acceptilationem, tutoris ac libertatis dationem, & ſervi aliusve rei optionem explicandam progreditur: quibus ut adoptionem annumerat, Ulpiani auctoritate motus, ſic ex eorundem claſſe eximendam uſurpationem cenſuit. Singula vero in *Libris Originum*, quos promittit, latius ſe velle perſequi innuit.

p. 36.
p. 71.
81.
86.

Opuſculorum *alterum* elegantem dialogum exhibet, quo *Latinæ linguæ* præſtantia luculenter aſſeritur. Largitur equidem diſertisſimus Vir, hiſtorias & diſciplinas popularis quoque ſermonis luce ſatis eſſe jam promtas; negat tamen in aliena lingua oratores & poetas venuſtatem & elegantiam propriam retinere integram, quod nativus lepor peregrino linguarum ingenio corrumpatur, quodque vigor & adſpectus nativæ eloquentiæ novis exteriſque coloribus inducatur ſtatim & aboleatur. Negat vernaculas, quæ a Latina velut a capite perfluant, retineri conſervarique poſſe, niſi ad Latinam, & inde ad Græcam, quæ omnium fons & origo ſit, revocentur. Græcam equidem & origine, & auctoritate, & dignitate præſtare cæteris; unam Latinam nihilominus cogitata hominum & res geſtas in orbis terrarum univerſi partes diſſeminare quam feliciſſime, & adæquare cum omni poſteritate ſcriptoris memoriam. Hinc ad quæſtionem de Romanorum genere, & utrum gentis hujus auctores Græci, an Trojani fuerint? eo potisſimum fine digreditur, ut Latinam non aliunde rectius, quam a Græca erui poſſe demonſtret. Latinæ ſtudium fuiſſe nunquam a Græcarum literarum cognitione ſejunctum, imo quaſi perpetuum elegantiæ fœdus iniiſſent, pulſis Latinis literis ſimul exulaſſe Græcas, iisque revocatis & has rediiſſe. A Græcis porro non modo omnem ſcientiam & eruditionem eſſe profectam, verum & ipſas literarum formas, quas a Phœnicibus Græci perhibentur accepiſſe: non levi argumento eſſe, quod olim eædem fuerint Latinorum & veterum Ionum literæ, teſte tabula Delphica, Minervæ quondam dicata in Palatio. Neque Italiam Græca lingua carere potuiſſe, quod magnam partem Græcorum eſſet coloniis occupata. Populorum commercium commercia do-

p. 101.
p. 106. ſeq.
108.
114.
p. 123.

doctrinarum excepisse, Græcique sermonis usum ad scholas & universa literarum studia simul cum ipsis literis derivatum propagasse. Solenne Romanis fuisse, quotquot sermonis & morum elegantiæ studio incumberent, conferre se in Græciam, ut una cum philosophia & eloquentia Græcæ linguæ usum quoque addiscerent. Celeberrimam scholarum fuisse Athieniensem, ubi philosophia & eloquentia privatis veterum Philosophorum disputationibus excitata, postquam sub umbra consedisset, migrarit in forum. Neque barbaros solum, verum & Regum filios ad ingenuas addiscendas artes eodem missos commemorat. Proximam fuisse Rhodiam, artium & eloquentiæ studiis percelebrem, & vel unum ob Ciceronem a Milone Rhodio perpolitum, quæ summis laudibus efferatur, dignam. Discurrentibus postea Alexandro duce una cum Græcorum armis, artibus & institutis, doctrinarum scholas diversis in regionibus legi fundatas. Alexandrinam cumprimis, ubi Ægyptiorum, singulis morbis certos medicos adhibentium, exemplo tanta fuerit medicæ artis celebritas, ut qui operam iis dedisset doctoribus, apud nationes alias in summa versaretur existimatione doctrinæ. Eloquentiæ & philosophiæ gloria eam cessisse quidem Atticæ; post acceptam vero a Christi discipulis veram religionem, divinarum legum interpretatione, & cognitione sacrarum literarum longe cæteras superasse; quod Clementis Alexandrini, Origenis, Athanasii, & Cyrilli confirmatur exemplis. Græcorum linguam itaque apud omnes omni tempore mansisse incolumem concludit, studiisque disciplinarum, librorum copia, ac inventione omnium artium & facultatum in gentes atque ætates manasse universas. Quod uti secundum Græcam nulli præterquam Latinæ contigerit: sic de vulgaribus sperari nihil horum posse, quippe quæ & amplitudine imperii, & inventorum dignitate, & auctoritate antiquitatis, & consensu universorum destituantur.

(124.) (125.) (126.) (p. 127.)

(p. 129.) His aliisque rationibus utilitate linguæ adstructa, incredibilem, qua pollet, gratiam & voluptatem inde suadet potissimum, quod miris modis ornari, & contrahi modo, modo laxari, & ad numerorum ac sententiarum varietatem flecti queat, verborum item luminibus, mirisque translationibus illustrari. Gaudere enim eam terminationis varietate, qua vocum singularum certas & præcipuas affectiones, sive casus in nominibus, personas in verbis, numerum in utrisque notet

ac

ac distinguat. Duci proinde verba ad numerorum & ornamentorum rationem posse solo dicentis arbitratu: sic ut sententia minime obscurata, perturbatave, trajectis etiam verbis numerose nihilominus atque concinne cadat oratio. quo ornamenti genere vulgares careant. Cætera jucunditatis argumenta quamplurima, præteritione adhibita attingit. Translatione sensum verborum non mutari, dum probatur, consectarii loco monet, e manibus nunquam amittendos esse Comicos veteres, quod hi præ cæteris propter proprietatem sermonis, & popularem loquendi consuetudinem, nativam reddant verborum significationem, qua perspecta id lucremur, ut cautiores in translationibus, imo tutiores & feliciores evadamus. Postrema dialogi pars diversas linguæ Latinæ ætates, & quinam auctores ad unamquamque referri mereantur, explicat. Nativam incorruptamque Latinitatem ad ætatem Augusti in cunctis ejus ævi scriptoribus viguisse; ab hujus vero morte cum propter colluviem peregrinorum, tum propter exterorum dominationem inclinasse, quorum regia ut peregrinis moribus, sic verborum quoque insolentia scatuerit.

130.

134.

137.

Tertium Opusculorum uti pro argumento *Conversionem Doctrinarum* habet, sic Auctor in eo de re literaria, de scientiarum statu, pretio & contemtu, nec non de fatis eruditorum præcipue per Italiam, erudite disserit. Ab hac equidem cum bene vivendi, tum recte sentiendi leges, ipsamque propemodum humanitatem, aliis primum nationibus affulsisse, aliquando tamen in summam artium bonarum ignorationem eam esse demersam: nec defuisse rursus, qui artium liberalium institutionem Italia abactam ac proscriptam, e priscis arcessiverint fontibus, rectaque studia longo jam tempore intermissa revocarint, quorum principem Franciscum Petrarcham facit; melius processisse cuncta, ex quo ad cultum Latinitatis, Græcarum literarum studium accesserit. Græcia enim in barbarorum potestatem redacta, eam vastitatem pervasisse florentissimas olim orbis regiones, ut coacti illius temporis eruditi fuerint, conspiratione animorum facta, patrios Lares cum solo peregrino commutare, avectaque secum Græcorum doctrina, in Italiam velut ad aram confugere. Qua ratione factum, ut semel atque iterum scientiarum lucem Italiæ attulerit Græcia. Porro & eos commemorat, quibus quasi ducibus humaniores literæ Italiam pervagatæ, trajecerint Alpes, sic ut uno tempore non ex Italia

p. 148.

149.

150.

solum, sed e remotissimis quoque regionibus priscum & Græcorum, & Latinorum ingenium eluxerit. Consentiam dedisse Janum Parrhasium, & Pomponium Lætum, vetusti moris juxta & elegantiæ vindicem; Etruriam Politianum, Petrum Victorium, Acciajolum; Venetias Hermolaum: quemadmodum & succedente tempore Erasmus Belgium, Germaniam Reuchlinus, Budæus Galliam, Morus Britanniam Græcis Latinisque copiis instruxerit. Hinc Italorum Poetas adducit, in quibus splendor veterum, vis, ubertas, & artificium revixerit, laudatis simul iis literarum restitutoribus, qui e tenebris eripuerint Hispanias. Latinæ eloquentiæ, cujus primas ferat Italia, non multiplici duntaxat eruditione, verum & abstrusa vetustatis universæ notitia, & infinita linguarum cognitione respondere Galliam. Lambino enim, Turnebo, Ramo, Petro Fabro, Petito, aliisque missis, in unius ait Josephi Scaligeri magnum, uberrimum, & admirabile ingenium confluxisse, quicquid post homines natos mandatum literis, quicquid in obscurissima vetustate reconditum, quicquid illustrius in universarum gentium linguis confusum fuerit ac dissipatum; cui tamen & Casaubonum, Salmasium, Bochartum non dubitavit jungere.

153.

Jurisprudentiam Romæ quidem natam & cultam, verum nugarum mole subinde obrutam, a Nebrissensi, Budæo, Alciato sublevatam esse: a Connano autem, Duareno, Brissonio, Donello, Barone, Revardo, Vinnio, Grotio, Antonio Fabro, quique jus omnium & industriam circumscripserit, Cujacio in lucem revocatam. Vulgarem Physicam Dis, ut ait, iratis natam fugavisse Bernhardinum Telesium Cosentinum, & hujus e schola doctissimos per Italiam viros, quorum catalogum texit, prodiisse. Italorum res eo interim adductas hodie conqueritur, ut quorum scripta dudum exempla fuissent exteris, nunc paucis exceptis, nil nisi jocus sint atque ludibria, consuetudinis pravæ potius, quam ullo ingeniorum vitio. Adeo corruptam enim invaluisse nuper judicandi rationem, ut si quis natura ad eloquentiam sinceramque doctrinam feratur, is pessimorum usu librorum & pravo multitudinis judicio, ab opere recte instituto deterreatur. Non scriptoribus, sed monstris obsideri studiosorum animos, nec virtutibus orationis amplius, sed infucatis vitiis rapi. Conscribi a novorum audacia libros, stylo tam tumido, tam insulso, tam agresti, tam putido, ut cum ab istorum lectione discesseris, ad circum potius, quam ad forum

155. 157. 159.

rum

rum idoneus tibi videaris. Minime ferendos esse, qui Plautum putent, Terentium, Ciceronem ipsum ab Apulejo, Sidonio, Ausonio, Marciano; Horatium a Juvenali & Persio; Virgilium, Catullum, Propertium, Tibullum, Ovidium a Lucano, Statio, Claudiano, Martiali, Silio; Sallustium, Nepotem, Cæsarem, Livium a Floro, Suetonio, & Marcellino superatos. Quemvis sanum & cordatum merito exardescere, ubi leporem a scurrilitate, magniloquentiam a tumore, munditiam a sordibus, nativumque Romani oris sonum ab importuna peregrinitate fugatum viderit. Magistratus & honores divino humanoque jure non opibus, non gratiæ, sed virtutibus ac literis decerni. Reperiri tamen ex judicum eo in genere & arbitrorum numero, quibus non alia conditione proberis, quam si vitam impuram impura cum dictione conjunxeris. Quamvis autem fastigia rerum vitiosa ratio teneat, rectam nihilominus insinuare se nonnunquam privatim, & si minus emineat, saltem repere; sponte sua quoque ingenia interdum in agris veluti incultis ac prope desertis pullulare, & mirabili ratione per se eniti & efflorescere.

p. 164.
p. 167.

De *Contemtu mortis* in *quarto* ita disserit, ut ex arte bene moriendi recte vivendi rationem deducat. Negat inter alia, peregrinum laudaturus, positis Romanis moribus retineri civitatem. Civem enim Romanum esse, non quem septem colles ediderint ac educarint; sed qui e veteribus Romanorum institutis sit expressus ac formatus, quique in antiquitatis memoria versatus probe, e veterum cognitione & imitatione factorum susceperit ac referat mentem animumque Romanum; quo qui careat, eum in Capitolio licet natum, exulem, non civem esse. Contra quisquis constans in retinenda libertate sit, quisquis in sacrorum fide religiosus, in adeundis periculis impiger, fortis in patriis legibus institutisque tuendis: quisquis ad voluptates temperantiam, ad injurias magnanimitatem, ad sumtus magnificentiam, ad secundas adversasque res æquabilitatem animi adhibeat, eum vel extincta Roma veteri, quamvis e media Scythia fuerit exortus, a Romanis virtutibus civitate Romana donari; præsertim si Romanos mores non factis solum, sed incorrupto etiam usu Latini sermonis expresserit. Nominis enim Romani & urbis dignitatem in eo conservari maxime, in quo lingua, morum index, & Romani mores intermortui reviviscant. De cætero fontem vitæ rationem esse, quæ alatur cognitio-

170.
175.
177.

gnitione veritatis & exercitatione virtutum; quorum alterum errorum tenebræ, alterum vitiorum sordes nobis eripiant; adeoque mirum non esse, majori mortis formidine stultos corripi, quod vivere ante desinant, quam ad vitæ limen unquam pervenerint. Sapientis vitam esse perpetuam exercitationem mortis, & mortem æternæ institutionem vitæ, imo aditum ad immortalitatem. Quorum autem nulla pars corporis vacet voluptate, & quorum omne tempus transmittatur vitiis, iis vel eo nomine mortem gravissimam videri, quod omne amittant, cujus causa vitam instituerint, & qui superfit animus, angoribus nunquam finiendis reservetur.

p.179.

184. 188. seq.

De *Luctu minuendo* cum in Opusculorum *quinto* agitur, ostendit inter cætera, non nisi humanam ignorantiam, quæ rerum eventus aliorsum trahat, quam quo Deus intenderit, cuncta propriis affectionibus sic labefactare, ut vel intempestiva appareant nobis, vel immatura. Ubi vero spatium a Deo definitum natura duce quis compleverit, ejus nec immaturum obitum, nec tardum posse videri, perinde ut nec equum tarditatis accusemus, nec aquilam celeritatis nimiæ, quod hæc, quam ille celerius lineam transilierit.

191. 196. 199.

Postremum Leges Arcadum proponit, qui ante sexennium forte, novam societatem Romæ, Musarum cultum & probitatem vitæ promovendi studio, inierunt. Quos inter cognomen *Opici Erymanthæi* assumere ut Gravinæ placuit, sic *Sireni* Nobilissimo Malagonellio (cujus Orationes summum ingenii acumen undique spirantes, in Sectione I Tomi III Supplementorum pag. 43. non ita pridem recensuimus) tributum observamus, qui nec inter prima renascentis Arcadiæ nomina ferri se dissimulat. Hasce leges jam probat, & tuetur Auctor clarissimus, succincta oratione legibus subjuncta.

p. 120.

p. 12.

Quod denique hisce opusculis annectitur, lingua Italica ab eodem Auctore conceptum, dictoque superius anno Romæ impressum, senis absolvitur plagulis, Eminentissimo Cardinali Boncampagnio dicatum, sub titulo: *Delle Antiche Favole*. In illo de μύθῳ sive fabula agit, quæ, uti norunt, quibus remota paulisper cortyna penitiores poeseos recessus introspicere licuit, non epici tantum atque dramatici, sed cujusvis alterius etiam carminis naturam præcipue constituit. Postquam itaque sub initium statim, quid tandem sit in fabula tantopere animis Lectorum auditorumque sese aptum insinuare,

acute

acute satis indagasset; ex hac ipsa doctrina deducit, quam necessarium sit, ut verosimilitudinem fabula obtineat semper, nec quidquam fingat a natura alienum; hoc enim si fiat, actum fore de illa quam habet occulta animos flectendi virtute. Quantus in hac arte magister Homerus fuerit, jam porro ostendit, quem optat ut imitentur moderni poeseos, dramaticæ imprimis, corruptores, qui nihil fingant, nisi quod a natura quam alienissimum sit, contemnentes nihilominus præ se antiquos illos divinæ hujus artis antistites, quibus ingenium defuisse putent, quo minus sublimia, ad quæ scil. ipsi sese attollant, petere valuerint. Verum quam mali veterum judices tales existant homunciones ostendit, in originem erroris eorum satis accurate inquirens. Quo facto genuinum fabularum usum investigare pergit. Qui cum nullus alius sit, quam universales veritates, tam morales quam physicas & theologicas, materiali quasi aliquo habitu induere, ipsisque oculis ita sistere intuendas, ut eo vehementius iis rudioris plebis præsertim feriantur phantasiæ. Omnium fabularum, tam quæ virtutes & vitia repræsentant, quales Tantali, Sisyphi, Furiarum & aliæ sunt, quam quæ ad divinam naturam & attributa spectant, fundamentum atque ortum hinc unice repetit. Et hac quidem occasione in ipsa prima fabularum inquirit incunabula, atque adeo in ipsius poeseos originem. Quam ubi apud Ægyptios invenisset, qua ratione ad Græcos translata sit, docet, Orpheumque imprimis esse ostendit, qui huic animum adjecerit, donec Homeri opera ad summæ perfectionis fastigium fuerit evecta. Ne autem fabularum usus exiguus cuiquam videri queat, in sequentibus luculentis evictum dedit argumentis, aptas magis eas esse, quæ hominum animis sese insinuent, eosque præceptis utilibus instruant, quam si res gestæ historica methodo simpliciter proponantur. Et sic denique ad enarrandas varias poematum, quæ fabula animantur, species procedit; ita ut epicæ primum, deinde tragicæ, post comicæ poeseos naturam paucissimis exponat. Tandem lyricæ quoque carmina expendit, atque ea etiam non minus ac reliqua fabulam suam semper habere, eodemque gaudere, quo prius commemorata, alimento ostendit. Quod etiam de elegiacis, quibus cum Tibullo & Propertio Ovidius inclaruerunt, tenendum monet. Hisque omnibus expositis, præcipuos fingendi artifices, tam Græcos quam Latinos, recenset, ita ut cujuslibet characteres, virtutesque eximias

p. 14. p. 15. p. 21. p. 28. p. 30. 35. 44. 65. 87.

mias nativis coloribus, qua est ingenii elegantia, vividissime depingat.

ERICI ODHELII GOTHI, S. THEOL. D. ET PROF. ORD. Upsaliensis, & paulo ante obitum confirmati Pastoris Stockholmensium primarii & Consist. Eccl. Præsidis, Operis inediti particula, qua certis exemplis ostenduntur conciliationis religionum pericula, & sectariorum callidæ artes irrependi in gregem Domini eumque seducendi.

Strenghesiæ, typis Johannis Ramberg, 1696. in 8. plag. 4½.

Duodecim capitibus hoc specimen absolvitur, e quibus tertium seligere lubet, quod inscribitur *de Liturgica impostura, qua paulo ante hoc seculum Ecclesia Suecana fuerunt divexata.* In hoc capite B. Auctor refert, ab eo tempore, quo Catharina Jagellonica, Regis Poloniæ Sigismundi Augusti soror, Johanni III Duci & postea Regi nupsit, Johannem Herbertum, Antonium Possevinum, aliosque Pontificios Sacerdotes, crebris Stanislai Hosii Episcopi Warmiensis & Cardinalis literis instructos, simul cum Regina, ut Romanæ Ecclesiæ sacra in regnum Sueciæ reducerentur, strenuam operam dedisse, & filio quoque Regis Sigismundo Pontificios præceptores, Nicolaum Mylonium, Nicolaum Raschium & Arnoldum quendam adhibitos fuisse. Inter varias artes, quibus Romanæ sedis emissarii usi sint, has commemorat, quod ab initio sermones suos ita temperaverint, ut nihil monstri alere viderentur; quod rituum evangelicorum simplicitatem perstrinxerint, & reformatione Lutheri contemptim habita antiquitatis studium extulerint; quod Suecos quosdam præstantis ingenii juvenes Romæ & alibi in scholis Pontificiis educari curaverint, quorum ope Papatus in Sueciam felicius reduci posset; quod declarationes suas non simul & semel, sed particulatim editas speciosissimis verbis incrustaverint, & sub prætextu majoris in cultu sacro reverentiæ excitandæ novam liturgiam contexuerint, subdolis verborum involucris ita adornatam, ne Papistici, quos ea continuerit, errores primo statim adspectu deprehendi possent. Enarrat deinde, quanta mala nova hæc liturgia pepererit, cum Rex his aliisque artibus deceptus eam in omnes regni sui Ecclesias introduci jusserit, multique sinceri veritatis evangelicæ confessores dignitatibus exuti, proscripti, carceribus inclusi

aliis-

aliisque modis vexati fuerint, nec pauci tam ecclesiastici quam politici ordinis homines, sive minis territi, sive fraudulentis illecebris persuasi, in hac tentatione nutaverint. At nec defuisse, qui, cum missæ sacrificium aliaque Papismi semina in nova illa liturgia foveri animadverterent, eam non damnare non potuerint, & quidvis pati quam veritatem abnegare maluerint. Hos inter Auctor noster commendat Theologos Upsalienses M. Petrum Jonæ Helsingum, M. Olaum Petri Medelpadium, M. Olaum Luth, M. Nicolaum Olai Bothniensem, M. Petrum Kenisium, & M. Ericum Jacobi Scinnerum, qui ne Academia illa novæ liturgiæ fermento inficeretur, invicta sua constantia effecerint. Commendat insuper Principem sapientissimum Carolum, qui integram fere Strengnensem diœcesin multosque alios eo confugientes immunes præstiterit, nullumq; in Ducatu suo locum Papisticis machinationibus reliquerit. Refert quoque multos, qui parum cauti palpum sibi obtrudi siverant, simul ac latentem in herba anguem conspexerint, velut agmine facto ad invictos confessores accessisse, ipsumque Regem fraude agnita ægerrime, quod eo usque processerat, tulisse, sanctissime contestatum, quod novam liturgiam non in Pontificis Romani gratiam, sed ad augendum ministerii ecclesiastici honorem, & majorem reverentiam sacramento Cœnæ Dominicæ conciliandam approbaverit.

Reliqua hujus Speciminis capita agunt de fraudibus hæreseos Arianæ, de tentatione Interimistica, de conciliatione inter Lutherum & Zwinglium Marpurgi tentata, de concordia Witebergensi, de fraudibus Sacramentariorum in Gallia, de consensu Sendomiriensi, de Ecclesiis Evangelicis in Palatinatu Rheni per Calvinianos occupatis, de Calvinismo Bremensi, de mutatione religionis in Ecclesiis Anhaltinis facta, de Crypto-Calvinistis Witebergensibus & Lipsiensibus, & de synodi Dordracenæ & colloquii Thorunienfis processu. Quanta autem brevitate singula tractentur, ex plagularum numero colligi potest, quem pro more nobis recepto supra indicavimus.

GEORGII WOLFFGANGI WEDELII MED. D. COMITIS PAlatini Cæsarei, Theoret. Profess. Ordin. Consiliarii & Archiatri Ducalis Saxonici EXERCITATIONES PATHOLOGICO-THERAPEVTICÆ.

Jenæ, ſumptu Joh. Bielckii, A. 1697. in 4. Alph. 1.

IIs hactenus Auctor illuſtris ſcriptis inclaruit, ut nemini obſcurum eſſe poſſit, quanta ex illis emolumenta in rempublicam literariam redundarint. Inter graviſſima tamen, quibus implicitus eſt, negotia, petitis ac deſideriis ſtudioſæ juventutis porro gratificaturus, decem Diſſertationes Pathologico-Therapeuticas, quas in uſum ejus antehac juſſit ſeorſim lucem adſpicere, jam quoque conjunctim editas voluit exhibere, ut eo promptius aliorum etiam oculis exponerentur. In eo totus eſt Auctor celeberrimus, ut memoriæ omnium conſulat, univerſamque adeo Praxin Medicam ſuccincte breviterque explicet delineetque, quo abſque nauſea ab omnibus felici cum ſucceſſu poſſit addiſci. Sepoſitis hinc ſententiis aliorum, nova facilique utitur methodo, cujus ideam olim Tabulis Pathologico-Therapeuticis anno 1687 excuſis exhibuiſſe videtur; perſuaſus, accurata Pathologiæ æque ac Therapiæ cognitione rem omnem poſſe abſolvi, quod illa tradat, quid ſit agendum, hæc vero exequatur & deducat in effectum. Cæteras interim Medicinæ partes minime excludit, illasque miniſtrare ac velificari his ut potioribus opinatur. Decem vero conſtituit morborum genera, nimirum febres, inflammationes, dolores, obſtructiones, fluxiones, tumores, ulcera, vulnera (ſub quorum titulo etiam fracturæ ac rupturæ ipſi veniunt) læſiones ſenſuum, & læſio motus; horumque nomine, quicquid corpus noſtrum lædere valet, nitide enucleat, diverſos, qui accidunt, affectus, phænomena, & cauſas enarrando, debitamque ac ſufficientem curam ſingulis adjungendo.

JOHANNIS LOMEIERI, ZUTPHANIENSIS, DIERUM Genialium ſive Diſſertationum Philologicarum Decas ſecunda.

Zutphaniæ, ex officina Johannis van der Spyk, 1696. in 8.
Conſtat Alphab. 1. plag. 10½.

CUm in his Actis noſtris A. 1694. p. 134. primam Dierum Genialium ſive Diſſertationum Philologicarum a clariſſimo *Lomeiero* editarum decadem exhiberemus, indicavimus ſimul, & alteram earum aliquando in lucem eſſe prodituram. Hanc igitur, poſtquam ea in manus

nus nostras commode incidit, simili, quo olim primam, modo recensebimus.

In *prima* nempe Dissertatione agit Auctor de urbe *Zutphania*, (juxta quam ipse anno 1636 in hanc lucem fuit editus, patre in arce & toparchia Keppelio Evangelii ministri munus obeunte;) paucissima tamen, quæ ad ejus historiam possint facere, suppeditat, quin potius in eo totus est, ut catalogum eorum texat, qui Ecclesiæ Christi scholisque, tum in urbe illa, tum extra eam, inde tamen oriundi, præfuerunt. Ecclesiasticos in duas classes dispescit, aliosque ante reformationis tempora cœlestis veritatis testes sub ipso Papatu fuisse, alios post exortam Evangelii lucem floruisse innuit. E priorum numero duos, Gerhardi de Zutphania nomine insignitos, introducit, quos alii quidem, & sigillatim Jo. Isacius Pontanus, confundant, ac non nisi unum istius nominis fuisse statuant. Et facilem quidem fuisse hunc errorem dicit, non ob ὁμωνυμίαν solum, sed vitarum quoque συγχρονισμὸν. Alterum eorum Theologum Coloniensem egisse, alterum vero contemplativæ vitæ addictiorem Daventriæ in domo D. Florentii vixisse, & hunc cognomento Zerbolt insignitum legi perhibet. Hos ex iis, qui ante reformationem inclaruere, commemorat. Sed longe amplior illorum seges est, quos inde a reformationis temporibus floruisse notat, interque hos quam maxime Henrici Zutphaniensis, Hermanni Averkampii, Guilielmi Baudartii, Sebastiani Dammanni, Bernardi Crusii, Abrahami Beckeri, Nicolai vander Meer, Samuelis Basnagii vitas prolixius recenset, de se quoque ipso p. 32 seq. disserens, unde, quod jam inde ab A. 1674 ministerio verbi apud Zutphanienses fungatur, & simul ab annis decem in schola illustri bonas literas ac philosophiam practicam profiteatur, cognoscas. In scholastico vitæ genere claros Zutphanienses Thomam Gyse, Engelbertum Engelen, Wilhelmum Wilhelmium, Georgium Conradum Crusium, Samuelem Pitiscum, Johannem Flenderum & Petrum Gakelium nominat, ac singulorum officia, nec minus plerorumque scripta recenset; tandemque tredecim anagrammatibus e nomine Sutfania formatis hanc Dissertationem concludit.

Secunda Philopatris inscribitur, & post assertam patriæ differentiam, qua alia vocari naturæ, alia civitatis possit, plures natalis sui soli amatores impensissimos enumerat. Sed nec eos omittit,

qui odio maxime indecoro illud fuere prosecuti. Prolixissimus tamen Auctor est in cumulandis talibus exemplis, ubi cives bene meritos patria male habuit; qua occasione de ostracismo quædam inspergit, ac post belli duces indigne a suis civibus tractatos, viros quoque eruditos, quos parum aut nihil curarit patria, enumerat, Anacharsin puta, Socratem, Stilponem Megarensem, Demetrium Phalereum, Hermodorum, atque alios. Tandem in causas inquirit, cur Prophetas suis civibus invisos esse, Servator pronunciaverit. Triplicem nempe ejus rei causam allegat, unam, quæ sit in Prophetis ipsis, eorum videlicet præsentiam ac familiaritatem; alteram, quæ in ipsorum hæreat officio, veritatem odium parientem; ac tertiam, quam in civibus versari ait, invidiam, quæ aliorum fortunam dolentibus & malignis oculis intueatur.

Dissertatio *tertia*, una cum sequentibus *quarta quintaq;, septem sigilla Apocalyptica illustrat.* Ubi sub initium supponit Auctor, scriptum esse Apocalypseos librum non imperante demum Domitiano, sed sub Claudio, nec Johannem tunc in Patmo fuisse tanquam exulem aut deportatum, sed prædicasse ipsum ibi Evangelium. Hæc autem ideo in antecessum observat, ut in sequentibus visionibus potissimis prædictiones futurorum contineri evincat. Deinceps in visione sigilli primi Apoc. VI, 1. 2. descripta, Jesum exhiberi statuit, prout post suas passiones in gloriam ingressus, misso Spiritu Sancto, per Evangelii præconium victorem se universo orbi stiterit. In visione secundi sigilli c. VI, 3. 4. bellum Judæis immissum; famemque istud insecutam sigillo tertio v. 5, 6; quartoque v. 7. 8. pestem illam excipientem notari autumat. Sigilli quinti visionem, v. 9. 10. 11. descriptam, interpretatur de animabus Martyrum, quas Johannes conspexerit sub altari, quo Christum animas sub tutela sua servantem denotari putat. Per vestes albas iis datas, virtutes fructusque Spiritus Sancti intelligit. Circa sextum sigillum tres distinctas visiones considerat, quarum primam a v. 12 ad 17 propositam, excidium Hierosolymitanum respicere existimat, Solis obscurationem de lege ceremoniali post Christi ascensionem abrogata; Lunæ vultum sanguineum de Ecclesia sanguine Martyrum in persecutionibus, tum a Judæis tum a Gentilibus inde a Nerone excitatis, madefactam; stellas decidentes de ministris in Veteris Testamenti ministerio post Christi mortem occupatis; motum montium & insularum

rum de incolis horum locorum in exilium actis interpretatur, similique modo reliqua verba omnia ad miserum Judæorum statum excidii Hierosolymitani tempora concomitantem applicat. Secundam visionem c. VII, 1-8 depictam exponit de Ecclesia Christo e Judæis collecta, atque heic per Angelos insistentes quatuor angulis terræ, ministros Ecclesiæ non in orbe toto sed in Judæa solum intelligit. Tenuisse eos ventos, hoc est, operationes Spiritus Sancti, præsertim postquam sibi silentium imposuissent, ne loquerentur Judæis Evangelium, cum illud blasphemassent, Act. XIII, 46. Sed mandasse tamen Angelum illum magnum Christum, ut, quamvis indurati Judæi excludendi essent, ventos tamen in salutem electorum spirare sinerent. Hos enim intelligit per signandos signaculo tali, cujus ἀρχέτυπον sit Dei æternum eos servandi propositum, ἔκτυπον autem vocatio per verbum & sacramenta, efficax per arrhabonem Spiritus Sancti. Numerum alium facit generalem & incertum, centum puta quadraginta quatuor millia, alium specialem ac determinatum, duodecim nempe millia e singulis tribubus collecta. Circa tribuum enarrationem, cur tribus Dan cum tribu Ephraim omissa fuerit? disquirit, verum incertam esse rationem respondet. Forsan ideo omissam esse tribum Dan, ut ea etiam nunc pœnas daret ejus idololatriæ, in quam patres olim inter primos prolapsi legantur Jud. XIIX, 30. 31. tribum autem Ephraim fortean idcirco, ne excederetur numerus duodenarius, ipsam enim jam in paterna Josephi tribu censeri, aut etiam, ut nova haberetur detestatio peccati Jerobeami, primi Regis decem tribuum, qui ex Ephraimo oriundus conflarit vitulos aureos, atq; adeo auctor fuerit illius schismatis & peccati, quod ejus deinde successores imitatos fuisse constet. In visione tandem sigilli hujus tertia v. 9. ad ultimum, Ecclesiam e Gentilibus colligendam adumbrare innuit, atque in verborum ad rem præsentem accommodatione methodo eadem utitur, quam in antecedentibus adhibuerat. In sigilli septimi visione cap. VIII, 1-6. per factum in cœlo, quod sit, in Ecclesia, silentium intelligit abolitam œconomiam Mosaicam, postquam intercedente aliquo brevi temporis spatio, tubæ datæ Angelis, hoc est, ministri Ecclesiæ ad universale præconium emissi in mundum fuerint. Superioris autem illum ordinis Angelum, Christum, ita ait introduci, prout post suum in gloriam cœlestem ingressum preces piorum Deo offerat, iisque ignem, hoc est, Spiritum San-

Sanctum ejusque dona impetret. Tonitrua vero, & voces, & fulgura, & terræ motus ad præconium Evangelii trahit, Angelosque ad clangendum se præparantes ministrorum in hoc præconio occupatorum promtitudinem notare asserit.

In *sexta* Dissertatione quærit Auctor: *utrum ante suam passionem pascha cum discipulis Salvator noster comederit*? quod negare ipsi placet, cum non alio die, quam Luna decima quarta, pascha comedere licuerit, (opinionem enim, quod Judæi illo tempore festum illum diem protulerint, eumque Luna decima quinta demum celebraverint, ineptam vocat & talem, quæ nitatur solo testimonio hominis Ex-Judæi, Pauli de S. Maria, Carthaginensis primo, deinde Burgensis in Hispania Episcopi, qui A. 1429 floruisse dicatur;) ast hoc die Christum crucifixum fuisse autumet. Addit insuper, dissimiles plane ritus a Christo & discipulis in ultima cœna adhibitos legi, si eos conferamus cum illis, quos in celebratione paschatos Exod. XII. supremum Numen præceperit. In tota enim cœnæ historia non baculum, non lumbos accinctos, non herbas amaras apparere; nec stantes, sed accumbentes comedisse; domo egressum Judam, egressum ipsum Jesum, quod lege tamen vetitum constet. Quid? quod minus quoque necessarium fuerit, ut Christus ad implendam legem ipsum etiam pascha immolaret, cum lex & Prophetæ durare debuerint usque ad Johannem, a quo Jesus baptizatus omnem justitiam legalem impleverit. Equidem duo sibi obstare fatetur, primo quidem, quod Christus dixerit: desiderio desideravi hoc pascha vobiscum edere, antequam patiar. Sed pronomen τῦτο non ad legale Veteris Testamenti pascha, sed potius ad panem vinumque in sacra cœna præsentia nos remittere monet. Deinde habitum Jesum inter ac discipulos de paschate parando colloquium ex Matth. XXVI, 17 17 19. Marc. XIV, 12-16. Luc. XXII, 7-13. sibi ipsi objicit. Respondet tamen, præparationis quidem meminisse Evangelistas, non autem ipsius mactationis, quæ actio posterior priorem haud quaquam necessario sequatur: Abrahamum divinitus parare jussum fuisse sacrificium, quod tamen non peregerit: idem posse dici de paschali hoc sacrificio: monstratum fuisse locum, omnia fuisse parata, sed præsentem se stitisse agnum, mactatum a jacto mundi fundamento, qui singulis, quæ ad typicum sacrificium paranda erant, paratis ipse postridie die decimo quarto, ut in omnibus etiam

mini-

minimis vere se antitypum ostenderet, in cruce pro peccatis nostris mactari voluerit.

In *septima* morem, quem Judæi observarint, *dimittendi in festo reos*, examinat, ac post commemorata illius vestigia apud populos alios, eosque seu Gentiles seu Christianos, seu priscos seu recentiores obvia, inquirit: utrum in solo paschatis festo, an etiam in aliis privilegium hoc obtinuerit? inque priori solum id obtinuisse respondet. Originem ejus a traditionibus πατροπαραδότοις, quibus hæc gens addictior fuerit, repetendam esse censet, forte ob liberationis ex Ægypto memoriam, quæ tamen male huc tracta fuerit. Utut interim humanitatis aliquam speciem consuetudo ista præ se ferre videatur, legibus tamen tam divinis quam humanis eam repugnasse dicit, & argumenta eorum, qui defendere illam conantur, latius refellit.

Octava titulum gerit de *notis quibusdam ac stigmatibus*, inque eam multa curiosa congessit Auctor, quæ ex varia lectione observaverat vel de personis quibusdam singularibus, aut integris familiis notis naturalibus a cæteris distinctis; vel de brutis a natura ipsa notatis, (ubi multa refert de fœtura Jacobi astu producta, nec non ex monumentis res Ægyptiorum attinentibus de Apide bove;) vel de notis, quæ hominibus a causis externis impressæ legantur, puta a Deo, (ubi de signo Caini fratricidæ agit, quale tamen istud fuerit, in medio relinquit) aut ab hominibus aliis, (heic vero simul bestias vel religionis vel discretionis causa notatas memorat,) & istas quidem modo honestas, modo ignominiosas, modo servis inditas, modo religionis aut superstitionis causa, tum a Gentilibus tum a Christianis acceptas constituit; vel de fabulosis, quales quinque Francisci vulnera; vel de stigmatibus, quæ magis a Diabolo tanquam suis mancipiis imprimi perhibeantur. Singulas autem species exemplis ex omni historia petitis nec citra jucunditatem perlustrandis declarat.

Nona consecrata est *Scribis*, ac quinam hi qualesve apud populos diversos fuerint, exponit. Auspicium in ea sumit Auctor ab Hebræis, scribasque illius gentis tum privatos, tum publicos, tum ecclesiasticos, tum politicos, & hos reipublicæ tum in toga tum in sago servientes considerat. Hinc in Ægyptum migrat, ibidemque ἱερογραμματεῖς sive scribas sacrorum imprimis considerat. Ab Ægy-

priis ad Perſas tranſit, inde in Græciam ſe confert, tandemque in hiſtoria ſcribarum inter Romanos degentium ſubſiſtit.

Ex Diſſertatione *decima* non opus eſt ut multa heic referamus; ſiquidem ea farrago eſt diverſorum *poematum*, quibus Auctor aut variorum ſive nuptias, ſive funera, ſive promotiones, ſive libros condecoravit, aut alias poeticam ſuam venam exercuit.

LES ELOGES DES HOMMES SCAVANS, &c.

id eſt:

ELOGIA DOCTORUM VIRORUM, EXCERPTA EX LIBRIS Hiſtoriarum JAC. AUGUSTI THUANI. *Accedunt vitæ ipſorum breves expoſitiones, judicia de iisdem, & elenchi librorum ab ipſis ſcriptorum: auctore* ANTONIO TEISSERIO, *Conſiliario & Hiſtoriographo Electorali Brandeburgico.*

Ultrajecti, apud Franc. Halmam, 1696. in 12. Alph. 1. plag. 18.

Eximia plane fuit in deſcribendis & veluti nota publica ſignandis ingeniis & ſtudiis, cum illuſtrium hominum & Principum, tum doctorum virorum, quorum ætas in ea tempora incidit, quæ commentariis ſuis hiſtoricis expoſuit, *Thuani* diligentia & accuratio. Deſcriptionesque iſtas clarorum virorum, & elogia ingeniorum, tam decenter hiſtoriæ ſuæ inſeruit, ut ſimilem ab ullo alio contextam, aut hujusmodi notationibus exornatam, non liceat advertere. Hinc non immerito ita eum compellavit in epiſtola Caſaubonus: *Quid dicam de illo immenſo tuo in literas amore? quem quidem eximie declaraſti, quum in contexendis annalibus tuis eorum interire memoriam non es paſſus, qui ad illarum illuſtrationem, in hac ipſarum παλιγγενεσίᾳ, vel mediocrem ſaltem aliquam ſymbolam contuliſſent.* Notationum harum in opere Thuani hiſtorico occurrentium amore adductus quidam Anglus, eas inde excerpſit, & Londini A. 1671 peculiari libello incluſas, ſub titulo *Elogiorum Thuaneorum* prodidit: trecentos octoginta & plures doctos viros, qui ab anno 1547 uſque ad annum 1606 floruerunt, & quos Thuanus memoravit, cum ejusdem de iis latis ſententiis enarrans. Hæ ſententiæ licet veræ omnes & exactæ, tamen quum breves ſint & guſtum potius quam ſatietatem cognitionis doctorum horum hominum præbeant; plenius & copioſius de iis diſſerendum ſibi duxit doctisſimus vir *Antonius Teiſſerius*. Ut enim is omnium auctorum veterum & recentium, eorumque

que ſcriptorum, exacta notitia pollet; (quod vel ex inſigni ejus opere, quo eos omnes auctores enarravit, qui librorum catalogos, indices, bibliothecas, virorum literatorum elogia, vitas aut orationes funebres ſcriptis conſignarunt, Genevæ anno 1686 edito, & a nobis Tomo II Supplem. pag. 5. recenſito manifeſtum eſt:) ita nemo magis idoneus extitit, qui vitas, ætates, res geſtas, fata, & alia memorabilia doctorum virorum enarraret; ut pateat, accurato ſtudio ipſum eos ſcriptores evolviſſe, quos longe plurimos in catalogo iſto auctorum enumeravit, vitas doctorum hominum vel ſingulorum, vel integrarum provinciarum, aut ſocietatum, aut artium, qui poſteris tradiderunt. Intra annorum autem ſexaginta ambitum metas hujus ſuæ induſtriæ conſtituit, in quibus qui vita deceſſerunt, a Thuano ſunt memorati: cujus verba vel e verſione Gallica Du Ryer adduxit, vel e libris, quos interpres iſte Gallicos non reddidit, ipſe in Gallicam linguam tranſtulit. Singulis autem elogiis additiones ſubjecit, in quibus vitæ & ſcripta doctorum iſtorum hominum, quos Thuanus laudavit, recenſentur, multaque lectu jucunda nec ubivis obvia, ſelectaque proferuntur. Liber hic ante annos tredecim Genevæ editus quum diſparuiſſet in tabernis librariorum, nec extaret amplius, editionem ejus inſtauravit ſuperiori anno eruditiſſimus Auctor; qui interea Nemauſo relicta Berolinum demigraverat, ibique ſtudiorum tranquillam ſedem, quam Gallia negaſſet, apud potentiſſimum Electorem Brandenburgicum invenerat. Cumque in Belgio nitidiſſime liber is recuderetur, pluribus in locis augendum eum exiſtimavit idem, ſingulisque elogiis novas acceſſiones adjecit, & quæ intra hos tredecim annos ἀξιομνημόνευτα de claris viris hinc inde apud βιογράφυς repererat, diligenter annotavit; ut hiſtoriam literariam uberem iſtorum annorum ſexaginta exhiberi in his commentariis, merito grati agnoſcamus.

REFRACTIO SOLIS INOCCIDUI, IN SEPTENTRIONAlibus oris aliquot obſervationibus Aſtronomicis detecta &c.
Holmiæ, ex officina B. Nic. Wankifii in 4to.
Conſtat 17 plagulis, cum aliquot ſchematiſmis.

SOlem ſub circulo arctico (antarctico) habitantibus ſolſtitii æſtivi tempore non occidere, uti res eſt aſtrorum peritis notiſſima; ita incolis

colis illorum tractuum ipsa oculorum experientia quotannis comprobatur. Id vero phænomeni citerioribus regionibus prope dictum circulum contingere, antequam refractionum leges & scientia Solis astrorumque motibus applicarentur, non æque innotuit; maxime, cum exteris in illas oras excursus rarissimus, & incolis, qui fidem ejus oculati testes facere potuissent, vicissim cum gentibus australioribus nulla fere commercia.

Prima omnium Batavorum in Nova Zembla anno 1597 hybernantium observatio (quibus Sol d. 4 Novembris penitus disparuit, die vero 24 Januarii redordiri cœpit; reditumque adeo suum, consueto tunc calculo astronomico expectatum, sex circiter diebus antevertit) uti enormis & insolitæ Solaris in septentrione refractionis non obscurum fecit indicium, ita Solis inoccidui limites, ac eousque creditum erat, ampliores esse evicit. Neminis tamen Mathematicorum, nedum aliorum, curiositas eo perrexit, ut rem ex causis optico-physicis certissimam, propriis usurpare oculis contenderet.

Rem promiscue hactenus neglectam non dedignatus est Potentissimus Sueciæ Monarcha *Carolus XI*, pro incredibili quo bonas literas scientiasque complectitur studio, cum Borealiores amplissimi regni provincias ante biennium, & quod excurrit, inviseret, omissis tantisper regiis curis attendere, negotiumque ulterioris inquisitionis Viris mathematica scientia instructissimis, Dn. *Joanni Bilembergio* & Dn. *Andreæ Spole* (quorum prior olim publicæ doctrinæ mathematicæ Upsaliæ præfuit; alter id muneris hodie ibidem sustinet,) deinceps demandare. Et Rex quidem laudatissimus, cum anno 1694 *Tornoviæ*, urbe *occidentalis Bothniæ*, sub latitudine 65°. 43′. versaretur, sub medinoctium, 14 & 15to Junii intercedens, quid fidei famæ, per cives de Sole medinocturno sparsæ, subesset exploraturus, cum ad horizontem loci, montibus ac sylvis circumseptum, prospectus interciperetur, conscensa non sine difficultate templi turricula, cum officiis aulæ, quæ præsto erant, aliquot præcipuis, *ad horam usque n. 53 Solem* (uti habet observatio, tanti observatoris manu in pugillares regios relata, & post in perpetuam rei memoriam tabulæ, juxta altare templi suspensæ, aureis literis inscripta) *oculis suis lustravit, quo tempore nubecula tegente paulatim disparuit. Eundem post horam*

horam 12mam & sextum minutum vividissimis radiis e nubecula prodeuntem denuo conspexit: certo indicio illum interea non occidisse, sed nubem tantum in causa fuisse, quo minus tota nocte cerneretur.

Bilembergius vero & *Spolius* anno insequente 1695 regiis auspiciis d. 21 Maji *Upsalia* digressi, variaque per insolitam cœli intemperiem fortuna jactati, die 6 Junii *Tornoviam* pervenere, ibidemque ex accurate & repetito captis altitudinibus Solis meridianis, ejusdem latitudinem supra memoratam reperere: quoad longitudinem vero, beneficio trium horologiorum pendulorum, ad unum usque minutum conspirantium, differentiam inter *Tornoviæ* & *Holmiæ* meridianos 19′. 20″; magnetis autem declinationem 7 quasi graduum magistrissantem. Cæterum cœlo pluvio & nebuloso per aliquot noctes impediti, inter 10 demum & 11mum Junii serena aura Solem ipso medinoctio vestigantes, tres corporis Solaris quartas super horizonte evectas deprehenderunt, una residua subtus horizontem recondita. Hac clara & distincta observatione contenti, continuato boream versus adverso flumine *Torneo* itinere, tertio die ad tuguriolum *Pello* appulere, ibidemque totum Solem, amplius duabus sui diametris elevatum, ingenti cum voluptate conspicati sunt. Die porro 14 Junii ad ferri cuprique officinas *Kangis* enisi, ex navigiis Solem tribus diametris altum observarunt sub latitudine, postero die e meridiano Sole deducta, vix 66. 15′. majore. Ulterius perrecturis difficultates locorum obstitere, æstatis tempore peregrinantibus omnem transitum prohibentes: unde viam secundo flumine plurimis cum periculis relegere coacti, exacto sesquidie *Tornoviam* rediere; indeque per varias regni provincias delati, *Upsaliam* d. 24 Julii reversi sunt. Hæc latius laudatus Dn. *Bilebergius*, in præsenti libello, Suecico simul & Latino idiomate, regio jussu exposuit, variaque eruditione historiam harum observationum expolivit. Nec enim sine fructu & voluptate lector ex eo percipiet *Tornoviæ*, *Kangis*, & ipsius *Bothniæ occidentalis* descriptionem, solique pertransiti genium, & commoda incolis ex tanta æstivi Solis mora, maturandis spatio sex septemve septimanarum segetibus provenientia; itineris difficillimi, navigationisque rationes & discrimina; refractionum Solarium doctrinam; latitudines urbium, *Tornoviam* inter & *Upsaliam* sitarum, cum magneticis ibidem declinationibus; discursum de figura telluris, aliaque quæ brevitatis studio recensere omittimus.

Jo.

JO. PALATII FASTI DUCALES AB ANAFESTO I. AD Silvestrum Valerium Venetorum Ducem.

Venetiis, typis Hier. Albrizzi, 1696. in 4. Alph. 2. pl. 3.

QUi jam pridem tot egregiis monumentis in literaria Republica inclaruit, deque sua non minus edito olim *Leone Maritimo* bene meritus est celeberrimus Palatius; in laudem hujus splendoremque cessurum nunc putavit, si, qui per tot retro secula ad clavum Imperii Veneti sederunt, eorum vitam resque præclare gestas singulari volumine complecteretur. Ex quo enim septimo post C. N. seculo urbs, quæ trecentis fere annis sub legibus Tribunisque floruerat, & a barbarorum per Italiam grassantium metu secura hactenus perstiterat, ad firmius libertatis suæ præsidium caput accepit, quod Ducis titulo insignitum est; illud quidem inficias iri nequit, vixisse viros libertati Reipublicæ prave insidiantes, vitiisque atque sceleribus variis contaminatos, quique adeo concitatam de se expectationem nequaquam sustinuerunt; ast confitendum tamen & illud, plerosque eorum recto tramite ad virtutem contendisse, & quicquid æquum honestumque, & ad gloriam ac incrementum populi sui faceret, ante oculos habuisse. Videas ergo hic tanquam in theatrum quoddam producta excelsæ laudis decora, Principes, qui civitatis suæ imperium rationibus firmarunt, invictaque animi magnitudine propugnarunt non minus ac extenderunt, & ad fastigium illud, in quo hodie persistit, auspicatissime evexerunt; quique ut ornamento suis, ita aliis præsidio identidem & adjumento fuerunt, quando non uno prælio irruentium barbarorum vim modo fortiter stiterunt, modo copias profligarunt, & ab illuvie ipsorum Christiana sacra, quantum ejus potuit fieri, salva præstiterunt. Eorum, quorum centum sunt & novem usque ad Silvestrum Valerium, modernum Reipublicæ Ducem, vitas ex Sansovino, Bembo, Contareno, Nanio & aliis ita exponit Noster, ut omnium, si duos demseris, imagines eleganter expressas, tum vero & numismata, quibus imperium ipsorum & res gestæ designata sunt, ac elogia demum defunctorum conditoriis inscripta, decenti ordine exhibeat. Quando ad Marc. Antonium Justinianum, qui nostra hac ætate imperavit, & anno 1688 gloriosam vitam cum morte commutavit, delabitur, integram orationem, qua mortuum publice laudavit,

vit, inserit, in qua tum virtutes ejus, pietas, justitia, humanitas & prudentia deprædicantur, tum apophthegmata quoque sapientissimi Principis studiose colliguntur. Ex illis hoc illustre pietatis documentum, quod, cum anno 1686 de expugnata feliciter Buda nuntium acciperet, flexis illico genibus notissimum hymnum istum, *Te Deum laudamus*, cum adstantibus recitaverit, alteraque die in basilicam descendens cum Senatu & Principum Oratoribus repetierit, hancque pietatem servaverit sedulo, quoties læta forte annunciarentur, ut a populo hinc *Il Principe delli Te Deum laudamus*, appellaretur; sicut & ad laudem ejus non minus pertinet, quod omnes pene linguas, Gallicam, Hispanicam, Latinam, Græcam &c. calluerit, excepta tamen Turcica, quam *tympanum irati Dei* vocabat. Cæterum illud etiam observatum videmus ab Autore, jam ante Franciscum Dandulum, qui LII est inter Venetos Duces, Dandulorum familiam Canis cognomen habuisse, patremque istius Johannem & avum quoque Franciscum eodem fuisse gavisos, ut vel ex hoc argumento commentum esse pateat, quicquid de Francisco illo dicitur: cum ad Clementem V. Pontificem legatus mitteretur, ut excommunicationem deprecaretur, quam Veneti ob affectatum Ferrariæ dominium incurrerant, non ante eandem obtinere potuisse, quam canis instar ferrea revinctus catena sub mensa ad Clementis pedes provolutus jacuisset, & hinc Canem fuisse appellatum; cujus fabulæ nos meminimus jam ad annum 1688 p. 171, cum de Verdizzotti de gestis Venetorum libris exponeremus. Sufficiunt vero hæc de instituto celeberrimi Palatii, a quo novum de Cardinalibus S.R.E. librum propediem edendum una cum Commentario in Decretalium libros & Lectionibus Patavinis adhuc expectamus.

JOHANNIS BERNOULLI MATHEM. P. P. PROBLEMA Alterum pure Geometricum, priori (videantur Acta Eruditorum A. 1696. pag. 269.) subnexum, ac peculiari programmate Groningæ Cal. Jan. 1697. Eruditis propositum.

AB Euclidis tempore vel tyronibus notum est, ductam utcunque a puncto dato rectam lineam a circuli peripheria ita secari, ut rectangulum duorum segmentorum inter punctum datum & utramque peripheriæ partem interceptorum sit eidem constanti perpetuo æquale.

Primus

Primus ego ostendi in Actis mense Junio A. 1696 pag. 265, hanc proprietatem infinitis aliis curvis convenire, illamque adeo circulo non esse essentialem. Arrepta hinc occasione, proposui Geometris determinandam curvam vel curvas, in quibus non rectangulum sed solidum sub uno & quadrato alterius segmentorum æquetur semper eidem; sed a nemine hactenus solvendi modus prodiit. Exhibebimus eum, quandocunque desiderabitur. Quoniam autem non nisi per curvas transcendentes quæsito satisfacimus, en aliud problema, cujus solutio per mere Algebricas in nostra est potestate.

Quæritur Curva, ejus proprietatis, ut duo illa segmenta ad quamcunque potentiam datam elevata & simul sumta faciant ubique unam eandemque summam.

Casum simplicissimum, existente scil. numero potentiæ 1, ibidem in Actis pag. 266 jam solutum dedimus, generalem vero solutionem, quam etiamnum premimus, Analystis eruendam relinquimus.

M. ABRAHAMI FRENCELII DE ORIGINIBUS Linguæ Sorabicæ Tomus primus.

Sittaviæ, apud Jo. Willisch, 1696. Constat Alph. 3. plag. 3.

NOn prima est præsentis operis, quam facimus, hæc mentio, quandoquidem per distincta temporum intervalla tribus jam tum vicibus de eodem nos dixisse recordamur. (Conf. Acta nostra A. 1693 p. 304. A. 1695. p. 36. A. 1696. p. 92.) Nunc autem Benevolo Lectori istud solum indicamus, singulas, quas separatim hactenus emittere clarissimo Auctori placuit, particulas in unum tomum constipatas haberi, in quo libri etiam secundi capiti secundo ultimum a nobis recensito tertium quartumque accessit, ac istud quidem vocabula Sorabica, quæ per aphæresin, syncopen & apocopen, hoc autem ea, quæ per prosthesin, epenthesin & paragogen Ebræa esse Auctor existimavit, continet. Utrobique methodus consueta retinetur, unde eam in exemplis repetitis heic monstrare supervacaneum censemus.

SUPPLENDA.

In Actis A. 1696. pag. 523. lin. 16. post verba *curvas, quæ* adde: *per evolutionem duarum curvarum describuntur, hoc est, quæ*. Eadem pagina lin. 17. post verba *quæque* adde: *per evolutionem trium, quatuor &c. curvarum describuntur, hoc est,*

* * *

ACTA ERUDITORUM

Publicata Lipsiæ

Calendis Martii, Anno M DCXCVII.

ΠΑΥΣΑΝΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΠΕΡΙΗΓΗΣΙΣ.

Hoc eſt:

***PAUSANIÆ DESCRIPTIO GRÆCIÆ CUM LATINA ROM. Amaſæi interpretatione. Acceſſerunt* GUL. XYLANDRI *&* FRID. SYLBURGII *Annotationes, & nova Notæ* JOACHIMI KUHNII.**

Lipſiæ apud Th. Fritſch, 1696. in fol. Alph. 11.

UNiverſam veterem Græciam, ejusque provinciarum & omnium belli pacisque artibus florentiſſimarum urbium ac populorum notitiam, decem libris complexus Pauſanias, non magis temporum priſcorum felicitatem ob oculos ponit, quam provinciarum iſtarum Ottomannico nunc ſubjectarum imperio calamitates ut expendamus & miſeratione proſequamur, nobis occaſionem ſuppeditat. Accurata ſane omnium locorum, nationum, urbium, fluviorum, montium, ædificiorum, templorum, ludorum, rituum, animalium, ſtirpium, aliorumque memorabilium deſcriptione id effecit, ut Græciam magis perſpectam habeamus quam Latium & Romanas provincias, quarum expoſitioni qui tam accuratum impenderit ſtudium inter veteres auctores, hodie nemo ſupereſt. Ut Græciæ gratulandum ſit de hoc ſcriptore, qui memoriam ejus conſervavit: ipſi autem non in exigua felicitatis parte ponendum, quod integer maximam partem ad nos beneficio Aldi, qui Venetiis eum anno 1516 excudit, pervenerit. Integritati ejus, & ut emendatior ſupereſſet, plurimum adjumenti attulerunt ſæculo ſuperiore *Gul. Xylander* & *Frid. Sylburgius*: ut autem ab iis etiam, qui Græca non ſatis norunt, Græciæ cognitio non eſſet aliena, trans-

lationibus hujus ſcriptoris in Latinam linguam effecerunt Abr. Loſchetus & Rom. Amaſæus, quorum hic anno 1547 Florentiæ, ille 1550 Baſileæ Latinam Pauſaniæ interpretationem ediderunt. Græcum poſtea Pauſaniam, adjecta Amaſæi translatione, ex Gul. Xylandri patris ſui recognitione, Francofurti publicam in lucem emiſit anno 1583 Oneſimus Xylander: cujus editioni notas Frid. Sylburgius ſubjecit, Xylandri annotationibus, ad quintum duntaxat librum perductis, ſuas intertexens. Iſtam editionem anno 1613 Hanovienſes typi iterarunt, interpretatione Amaſæi, quæ in poſteriorem operis partem antea rejecta fuerat, ad latus Græci Pauſaniæ collocata. Hæc poſtrema editio, ante octoginta & plures annos evulgata, quum diſparuiſſet, neque amplius obtineri poſſet in librariorum tabernis, & multi tamen ſcriptoris hujus præſtantiſſimi deſiderio tenerentur; prælo iterum ſubjiciendum eum duxit Lipſienſis bibliopola, in conſilium adhibito, quem Græcæ eruditionis noverat callentiſſimum promum condum, apud Argentoratenſes linguæ hujus doctore celeberrimo, Joachimo Kuhnio, editis ad Ælianum notis, & ad Julii Pollucis Onomaſticon obſervationum ſpecimine, famam egregiam conſecuto. Is quamvis edere Pauſaniam in animum antea non induxerat, tamen a bibliopola rogatus, & exemplar Aldinæ editionis manu Caſauboni paſſim notatum adeptus, ſcriptorem hunc antea a ſe tritum denuo perlegendum ſuſcepit, meliores lectiones multis in locis, vel e dicto Caſauboniano libro, vel ex ingenio repoſuit, librisque in capita ſectis, cujusvis argumenta recenſuit, annotationesque ſcriptore iſthoc dignas adjecit: quas Lipſienſis typographus Sylburgianis notis admixtas, ſuisque locis aptatas, paginis ſubſtravit, eum in modum, quo Stephanus Byzantinus in Belgio binis editionibus intra annos non multos lucem adſpexerat; ut adeo ambo hi Græci Geographi eodem habitu induti eruditis, & veterum regionum populorumque ſtudioſis, ſe oſtentent.

HISTOIRE DES REVOLUTIONS DE SUEDE.

Id eſt:

HISTORIA VICISSITUDINUM RELIGIONIS ET IMPERII, quæ in Regno Sueciæ obtigerunt,

Pari-

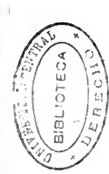
Parisiis, apud Mich. Brunet, 1695. 12. Alph. 1, pl. 5. & Amſtelodami apud I. L. de Lorme, & St. Roger, 1696. 12. Pl. 17.

EA eſt rerum humanarum indoles, ut nulla ullibi terrarum reperiatur Reſpublica, quæ non varias mutationes, qua religionem, qua ipſum regimen, ſubierit. Atque haſce mutationes haud perfunctorie contemplari, & jucundum eſt, & ſalutare admodum. Nec minus de hominum genere quam erudito orbe præclare merentur, qui eas literarum monumentis conſecrant. Operæ ergo pretium fecit Auctor doctiſſimus, Abbas *De Vertot* (non enim Dn. *De Fontenelles*, cujus nomen editio Amſtelodamenſis præfert, ſed hunc libelli genuinum auctorem eſſe, ex *Diario novo Eruditorum Berolinenſi* A. 1696. p. 96. cognovimus) dum rerum ſtatusque & ipſius religionis in Suecia commutationes compto & nitido dicendi genere expoſuit. Quæ autem de Suecici regni antiquitate vulgo traduntur, fabulis atque commentis annumerare non dubitat. Saltem plus quam Cimmeriis tenebris hæc involuta eſſe profitetur, ut arduum perquam & difficile ſit vera diſcernere a falſis. Seriem quidem Regum Suecicorum omnium temporis ordinem ſecutus ſubnectit, ſed ipſam hiſtoriam a decimo quarto demum ſeculo orditur. Moris adhuc ea ætate erat (juvabit enim veſtigiis Auctoris inſiſtendo, præcipua delibare capita) eligere Regem, qui rerum ſummam teneret. Senatus autem regni, Epiſcopi & Clerus, Nobiles, ipſique ruſtici tanta pollebant auctoritate, ut vis omnis imperii penes eos, nomine ſolum & ſpecie quadam Regi relicta, eſſe videretur. Cumprimis Epiſcopi opibus abundantes, magnam regni partem ſibi ſubjecerant. Unde quidem horum præcipue maximopere referebat, auctoritatem Regis arctiſſimis circumſcribi limitibus, ne in periculum ampliſſimas poſſeſſiones amittendi adducerentur. Hinc, judice Noſtro, fons & ſcaturigo omnium malorum, quæ huic regno incubuere. Quoties enim Reges ad priſtinam auctoritatem & potentiam adſpirabant, toties Epiſcopi, ſuffragantibus illis tanto facilius & nobilibus & ruſticis, quanto ſuavius illis videbatur libertatis nomen, in odia inexpiabilia exardeſcebant, quadrata miſceri rotundis ſatius eſſe putantes, quam permittere, ut tale quid impune a Principe committeretur.

Atque hinc triſtia plurimorum Regum Suecicorum fluxere fata.

Circa annum 1363 circiter summam rerum tenuit Magnus Smeck, ast ejectus fuit, regnoque pulsus, quod limites sibi præscriptos migrare ausus fuisset. Nec felicior fuit, quem in ejus locum surrogarunt, Albertus Dux Mecklenburgicus. Namque & hic de regio fastigio dejectus posteros, quam difficile sit amissa semel recuperare, suo erudivit exemplo. Nec enim aliud ejus crimen fuit, quam quod tertiam possessionum clientelarium, sine ullo juris titulo ab Episcopis Nobilibusque usurpatarum, partem sibi vendicaret. Margareta itaque Daniæ & Norwegiæ Regina, Semiramis Septentrionis, in subsidium vocata a Suecis, & in Alberti locum electa, devicto Alberto, rebusque compositis, quod vix quisquam sperare ausus fuisset, effecit, & potentissima Septentrionis regna conjunxit. Calmariensem istam unionem (ita enim vocant,) Suecorum Danorumque celebrant annales, fœcundam multorum bellorum, maximarumque quibus cum per integrum fere seculum Suecis colluctandum fuit, calamitatum, ut Auctor censet, matrem. Egregie rebus suis se consuluisse, arbitrabantur Sueci, rati ex Calmariensi pacto solo fere titulo inposterum gavisuros Principes, suam contra libertatem & auctoritatem, patriosque mores & leges nunc munimento inexpugnabili circumseptas esse. In quo quantopere spes vana illos fefellerit, eventus docuit. Ipsa Margareta pacti legibus adeo non stetit, ut sensim ad summam & absolutam potestatem sibi muniverit viam, & adeo propugnacula Nobilium variis artibus, ut voti damnaretur, ad se traxerit. Simul tamen, qua erat calliditate incredibili, Episcoporum possessiones non tantum non violabat, sed magnis eos cumulabat beneficiis, ut eos dicto semper audientes haberet, & simul divisis Suecorum viribus tutius iis imperitaret. Quam quidem viam cum & cæteri Danorum Reges ingrederentur, Episcopos semper sibi obnoxios habuerunt. Quæ res quantopere Sueciam afflixerit turbaveritque, id quidem est, quod prolixius Auctor edisserit. Mortua Margareta, Ericus Dux Pomeraniæ successit, prudentia & regnandi peritia multum ea inferior. Hinc cum suis indulgeret vitiis, moresque plane tyrannicos indueret, non tantum Sueci, sed Dani ipsi atque Norvegi jugum ejus excussere. Parum quippe huic erat, neglecta Calmariensi lege, cuncta ex arbitrio statuere; permittebat quoque militibus summa crudelitate in Suecos sævire, hostium, non subditorum instar eos habens. Engelbrechtum

brechtum tandem, rei indignitate commotum, cupido incessit patriam in libertatem asserendi: id quod tanta etiam felicitate & celeritate, rusticis Dalecarliæ stipatus effecit, ut ipsi Senatores regni etiam inviti partes ejus sequi, regnumque Erico abrogare cogerentur. Carolus autem Canuti regni Mareschallus, vir opibus & auctoritate florens, & muneris dignitate conspicuus, Engelbrechti partes ita amplexus est, ut Dux simul & caput exercitus constitueretur, hoc ipso ad regiam dignitatem viam sibi structurus. Interim ejecto a Danis quoque Erico, ab iisdem Christophorus Bavariæ Dux eligitur, qui statim, neglecto fœdere Calmariensi, Sueciæ Rex salutari voluit, regnumque etiam, frustra renitente Carolo Nobilibusque obtinuit, eo quod Episcopi Clerusque Danis obstricti illi bene cuperent. Hic antecessorum vestigiis & fatis adeo non deterritus est, quo minus absolutam in Sueciæ regno potestatem concupisceret, ut jam omnibus consilia ejus innotescerent; quæ tamen, eo morte præmatura oppresso, eventu caruere. Hinc tandem cautiores facti Sueci, Christiano I. Comiti Oldenburgico, a Danis in Regem electo, neutiquam se submittere voluerunt. Electus ergo Carolus Canuti, ipsis quoque suffragantibus Episcopis, non tam quod ei bene cuperent, quam quod metu perculsi, refragari periculosum ducerent. Verum cum potentia Regis majora indies incrementa caperet, quam istud sibi displiceret, non amplius dissimulabant; quo ipso magis magisque Rex irritatus, coercere Antistites fastu turgidos, opibusque, quæ adeo insolentes & ipsis Principibus formidandos eos redderent, spoliare instituit. Justissimam ergo ad frenum mordendum causam se habere rati Præsules, Daniæ Regem Christianum ad occupandum Sueciæ regnum evocant, eidem Sueciam ingresso copias suas jungunt, Carolumque victum & fugatum regno excedere, & Dantiscum se recipere cogunt. Facilius sæpe esse regnum acquirere quam partum tueri, & in Christiano patuit. Archiepiscopus enim Upsaliensis motuum omnium auctor, a Christiano se negligi ægre ferens, Regem ob tot, ut putabat, beneficia parum sibi gratum videri, haud obscure significavit, nec a minis sibi temperare potuit. Parum profecto tempestive. Namque Christianus custodiæ commissum, firmisque præsidiis circumclusum in Daniam misit. Male habuit ista severitas tum alios, tum præcipue Lincopiensem Episcopum, qui & arma arripuit, nec semel Chri-

ftiani copias vicit ac fugavit. Interim redire ad obſequium paratus erat, modo Upſalienſi Archiepiſcopo libertas redderetur: quod cum non obtineret, Carolum tandem ab exilio revocatum regno regiæque dignitati reſtituit. Chriſtianus ergo, agnito errore, cum Archiepiſcopo cuſtodia liberato in gratiam rediit, ea quidem lege, ut Carolum regno iterum ſe ejecturum huic polliceretur: id quod tanta felicitate effecit, ut Carolus ipſe caperetur, copiisque ejus ad internecionem cæſis & ejurato regno in Finlandiam relegaretur. Nec tamen ex iſta victoria Chriſtianus fructum cepit, Archiepiſcopo cautius agente, nec regnum reddituro, priusquam ſuæ auctoritati conſuluiſſet; unde ſumma confuſio & perturbatio orta eſt. Quanta vero rerum humanarum viciſſitudo ſit, patuit, cum mortuo Archiepiſcopo, Sueci tot miſeriarum pertæſi Carolum tertia vice revocarent, qui & ſummæ rei admotus quidem eſt, aſt mox vitam cum morte commutavit. Succeſſorem habuit Stenonem Sturium nepotem ſuum, qui ipſius conſilio, ad invidiam procerum amoliendam, Adminiſtratoris ſolum titulo uſus eſt. Magna quidem Adminiſtratorum fuit dignitas, præſertim tempore belli, aſt regia tamen minor. Sed & quoties de regni negotiis deliberabatur, primum locum Upſalienſis Archiepiſcopus, alterum Adminiſtrator tenuit. Idque pluribus Noſter exponit. Nec tamen Daniæ Regibus hoc diſplicere non poterat, quippe quibus nihil ſolennius erat, quam ad Calmarienſe provocare fœdus. Nec verbis & querelis ſolum cauſam egerunt, ſed ad arma ventum, perque annos quadraginta, in Suecia quidem poſt Stenonem Suantone Sturio, in Dania poſt Chriſtianum I. Johanne II. rerum potientibus, ancipiti Marte bellum geſtum fuit, mox Suecis, mox Danis victoriam reportantibus. Mortuo demum Suantone Sturio maximis ſtatus & religionis converſionibus feneſtra aperta fuit. Rerum enim ſumma ad Stenonem Sturium Suantonis filium admodum juvenem, renitente & reclamante Archiepiſcopo Upſalienſi, Daniſque favente, ſpecie tenus autem Ericum Trollium virum ſenem regimini deſtinante, eſt delata. Motus, quos hinc orituros prudentiores providebant, ut conſopirentur, Guſtavo Trollio Erici filio, annitente & per juvenilem imprudentiam approbante Adminiſtratore, Archiepiſcopatus Upſalienſis collatus eſt. Fuiſſe autem Trollium huncce hominem turbulenti ingenii & valde ambitioſum, Auctor exerte teſtatur

Acce-

Accedebat odium erga Administratorem ob repulsam, quam acceperat Pater; quo cum eum accensum esse Dani intelligerent, pollicitationibus aliisq; artibus eum magis magisq; inflammabant, & ad res novas moliendas concitabant. Et faciebat sane Archiepiscopus Danorum spei abunde satis. Namque ut Suecorum animos illis conciliaret, omnem movebat lapidem. Auctor etiam fuit clandestinæ conspirationis, quæ eo spectabat, ut Danis Sueciæ regnum ex lege Calmariensi redderetur. Sed detecta fraus omnis fuit per Arcimboldum Pontificis Legatum, hominem, ut ipse Auctor fatetur, turpissimo & nefando quæstus ac nundinationis genere, ingentem pecuniæ vim undique, maxime autem ex Septentrionis regnis corradentem. Hunc ex Dania in Sueciam migraturum, omnium arcanorum participem fecerat Christianus II. D. R. certa spe fretus, fore, ut consilio Archiepiscopum, & qui cum eo faciebant, adjuvaret, viamque planam ad regnum sibi redderet. Sed liberalitate & beneficiis Stenonis victus, parum memor promissorum, totam machinationum omnium seriem prodit. Hinc convocatis comitiis, conjurationis principes quæstioni subjecti, rem quidem omnem fatentur, ast culpam in Trollium Archiepiscopum conjiciunt. Hinc cum ad dicendam causam comparere nollet, Steno jussu & auctoritate Senatus urbem Steckam, in quam Archiepiscopus se receperat, in suam redigit potestatem; Archiepiscopo infelici rerum successu adeo non deterrito, ut Holmiam commigraret; ubi tamen a Senatu condemnatus, sacramque dignitatem exuere jussus est. Male ista res habuit Romanum Pontificem, sive quod e re Curiæ Romanæ esset Episcoporum partes contra Reges tueri, sive quod jam pridem irati essent Sueciæ Regibus ob Petri denarium denegatum, (qua de re pluribus Auctor exponit) sive denique quod Caroli V. Imp. qui a partibus affinis sui Christiani II stabat, potentiam metueret. Deligitur Arcimboldus, qui Stenonem ac Senatum juberet restituere Trollium pristinæ dignitati; si vero hoc facere recusarent, excommunicationis, ut vocant, in eos vibraret fulmen. Steno causam suam mascule tuetur, & majus crimen a Pontifice committi posse negat, quam quod patriæ proditorem defendendum suscipiat, ipsiq; Arcimboldo spem Archiepiscopatus obtinendi callide facit. Arcimboldus ergo, mutato consilio, ipsam Administratoris causam apud Pontificem perorare incipit, infelici quidem adeo suc-

successu, ut in maximam ipse Pontificis incurreret indignationem, simulque spe Archiepiscopatus obtinendi excideret. Sine mora ergo a sacris solenni ritu Rex & Senatus arcentur, Christianusque Pontificis auctoritate munitus, irruptionem in Sueciam facit, Holmiamque obsidione cingit. Ast victus non tantum obsidionem solvere cogitur, sed magnam exercitus jacturam facit, cumque ventum adversum haberet, domumque reverti non posset, parum abfuit, ut cum exercitu fame periret. Ergo fraude se ulcisci constituit, cum viribus destitueretur. Inducias petit,& in colloquium cum Administratore se descensurum simulat, modo traditis obsidibus, quos inter Gustavum Erici, cujus incredibilis fortitudo indolesque plane divina haud dubiis argumentis multis jam innotuerat, designat, suæ saluti & securitati consuleretur. Ita non tantum commeatum ad aliquot dies consecutus est, sed Gustavum quoque cum cæteris obsidibus, migrata promissorum fide, captivum secum abduxit. Stenone Administratore frustra in omnes se vertente partes, ut libertati Gustavus restitueretur, mòxque minis, mox pollicitationibus ad saniora Regis animum flectere annitente, redintegratur bellum, Ottone Crumpeinio Danico exercitui summo cum imperio a Rege præfecto. Fortiter utrinque res geritur, sed ipso Stenone ex vulnere mortuo, victoria & summa rerum penes Danos mansit. Perditis Sueciæ rebus hoc unicum restare videbatur. Tanta crudelitate in omnes sævitum, tanta protervia jura omnia conculcata, ut nihil nisi dura servitus & fædus squalor undique conspiceretur. Et sane summæ & plane barbaricæ crudelitatis maximum luculentissimumque argumentum Holmiensis illa laniena præbet. Nulla fere gens generis nobilitate conspicua in Suecia fuit, cui non ista fuerit funesta. Accedebat ridicula & execrabilis simulatio, dum religio, Pontificisque auctoritas obtentui sumebantur. In quibus omnibus accurate explicandis, admodum diligens Auctor est & operosus. Sed utramque tamen hic paginam Gustavus Erici facit, quem ut libertatis suæ regnique restauratorem merito Sueci venerantur. Non ignorabat Christianus juvenis hujus præclaram indolem, eamque formidabat; hinc maxima sollicitudine custodiendum curabat. Barnerius tamen a Rege impetravit, ut custodia Gustavi sibi demandaretur. Hinc laxius haberi cœpit, captivitatisque molestia utcunque temperata, tandem & occasio

fuga

fuga sibi consulendi, Gustavo enata fuit. Poterat si non injurius in amicum, saltem ingratus videri, eundem maximo periculo exponendo; sed argumentis gravissimis eidem Lubecæ sibi occurrenti demonstravit, nihil quod nefas esset, se commisisse, unde iram ejus placavit, seque pecuniæ summam, quam solvere ex fidejussionis lege Barnerius tenebatur, ei se redditurum promisit. A Lubecensibus vero frustra auxilium, ad patriam tyrannide liberandam, Gustavus efflagitat. Hinc nulla re alia, quam animi præsentia & fortitudine sua fretus, nec periculi magnitudine deterritus, Sueciam petit. A miraculo prope absunt, quæ hic de Gustavo ab Auctore, consentientibus tamen & aliis, narrantur. Undique hostibus circumdatus, undique insidiis petitus, tandem tamen non tantum evasit, & maxima pericula superavit, sed cum cæteri Sueci fere omnes cum libertate animum quoque & spem libertatem recuperandi amisisse viderentur, solus Gustavus Dalecarliæ rusticos ad aliquid pro patriæ libertate tentandum erexit, & incredibili celeritate & felicitate Sueciam a Danorum jugo liberavit. Ire per singula momenta, instituti nostri legibus repugnat; quare paucis ea complectemur, quæ prolixe Auctor edisserit. Gustavus summi fortissimique Principis partes undique explevit. Parum autem illi fuit expulisse ex Suecia Danos, regiamque dignitatem, consentientibus & ut eam acceptaret efflagitantibus cunctis Sueciæ Ordinibus, præclaris facinoribus promeruisse; fontem quoque omnium malorum feliciter sustulit, id quod in animum induxisse tot antea Regibus funestum fuerat. Nimirum Episcopos in ordinem redegit, quippe qui publica lege, in comitiis Holmiensibus, urbes munitas & propugnacula Regi reddere, militemque quem hactenus aluerant, dimittere jussi sunt. Constitutum quoque fuit, ne in Senatu regni locus illis concederetur, quippe quorum esset sacris operari, non autem de reipublicæ administratione deliberare. Cuncta deniq; bona ecclesiastica, post legem a Canuto Rege ea de re latam, sacro ordini dicata, adempta illis & Regi collata sunt. Quæ ut eo felicius obtineret, non tantum permisit, ut purior illa, & ope Lutheri defæcata religio, quæ in Germania radices jam egerat, propagaretur, sed omni quoque studio & ope illorum, qui hoc sibi sumpserant, institutum promovit. Hic autem ad historiam reformationis Auctor digreditur, ejusque ortum & progressum maxime in Suecia exponit; quæ cum jam pridem

exposita, & partim quoque discussa & confutata ab aliis sint, hisce non immorabimur. Non defuerunt quidem, qui tum nimiam Regis potentiam, tum religionis quoque mutationem ægerrime ferrent: inque his præter Pseudo-Stenonem, Rostochii tandem post infelices conatus capite truncatum, Turo Johannis, magnus regni Mareschallus, homo, Auctoris judicio, vanissima ambitione in transversum actus, & libertatis & patriæ avitæque religionis defensor & propugnator haberi volebat. Faciebant cum eo omnes, qui Romanæ Ecclesiæ sacris erant addicti, & ipsi quoque Dalecarliæ rustici, homines & religionis & morum paternorum tenacissimi. Sed celeritate & fortitudine Gustavi hi motus in ipsa, quod ajunt, herba suppressi, majorem illi addiderunt auctoritatem. Et ita exteris quoque spes omnis Sueciam turbandi erepta est, Rege id agente, ut suas res magis magisque firmaret. Namque summæ & absolutæ, qua gaudebat, potestati hoc unice deesse videbatur, ut justa successionis lege regia dignitas ad ejus posteros transmitteretur. Ast nihil tam arduum erat, quod non prudentiæ Gustavi cederet. Hinc & tandem obtinuit, ut unanimi omnium Ordinum consensu sanciretur, ne Rex imposterum eligeretur, sed ut Gustavi posteri justa serie in regia dignitate se exciperent. Finit Auctor nonnullis de Erico Gustavi filio, Elisabetham Angliæ Reginam frustra, sed invito quoque & dissentiente Patre, ambiente commemoratis. Continuationem opusculi, si, ut speramus, preditura est, recensebimus haud inviti, quamprimum ad manus nostras pervenerit.

THE PRETERNATURAL STATE OF ANIMAL HUMOURS described by their sensible qualities &c. Hoc est:

PRÆTERNATURALIS STATUS ANIMALIUM HUMORUM descriptus per sensibiles eorum qualitates, quæ dependent ex diversis gradibus fermentationis; nec non medela cujusvis particularis cacochymiæ, peracta remediis saporis peculiaris specifici &c.

Auctore JOANNE FLOYER.

Londini, apud Sam. Smith, 1696. in 8. plag. 19.

CUm experientissimus Auctor rationi maxime consonum judicaret, ut præsens ætas admitteret omnes observationes sensibiles a veteribus circa humana corpora factas, easque explicaret & illustraret Philosophia temporis præsentis; constituit in hoc tractatu explicare ani-

males humores, tam per observationes a veteribus traditas, quam per accessiones, quas recentior Philosophia, Chymia & Anatomia illis adjecit. Primo ergo capite de morbis in universum agit, eosque distribuit in morbos partium solidarum, humorum, & spirituum, specialiusque intemperiem solidarum partium explicat. Secundo autem capite fluidarum partium intemperiem ut exponere possit, distincte recenset originarios liquores animalium, ex quibus reliqui secernuntur, eorumque statum naturalem describit, ut eo luculentius præternaturalis hinc possit intelligi. Quem in finem quoque capite tertio præparationem animalium humorum contemplatur, persuasus chylum fermentatione præparari, reliquos autem humores ab illo ortos, serum nempe, sanguinem, & fluida ab his secerni solita, circulatione, longiori digestione, mixtura & secretione, ita ut his mediis acquirant peculiares crases & sapores: contra vitiari chylum, quando fermentatio vel nimis est languida & suppressa, vel major quam naturalis animalium temperies requirit, atque labem suam reliquis etiam humoribus affricare. Quapropter capite quarto in genere agit de nimis debili fermentatione, ejus afferens causas, noxas, & remedia ex sapore specifico cognoscenda, qualia v. g. sunt acria, amara, aromatica, sulphurea mineralia, testacea, nec non illa quæ fermentum animale in se continent &c. qua methodo etiam in sequentibus utitur. Specialius enim in sequentibus vitia humorum ex remissiori fermentatione ortum trahentia considerat, exponens capite quinto de statu mucilaginoso animalium humorum, in specie chyli & lymphæ, qui vulgo pituitosa cacochymia vocatur; sexto de tartarea illorum aciditate vel acerbitate, quæ communiter se exerit in aciditate stomachi nostri; septimo de flatulenta cruda cacochymia chyli aliorumque humorum; octavo de cacochymia serosa. Porro capite nono ad alteram generalem morborum causam, nimiam scilicet chyli fermentationem accedit, & cum illa bilis maxime augeatur, de hujus natura, usu, coloribus & coagulatione per acida, prolixius disserit; ad speciales mox cacochymias hinc oriundas descendens. Nam disquirit decimo capite de scorbuto calido, seu statu oleoso, vitriolico & rancido sanguinis; undecimo de viscidítate seri & inspissatione chyli; duodecimo de salsedine sanguinis aliorumque humorum; decimo tertio de vitriolica sanguinis aciditate, & de-

cimo quarto tandem de putrefactione humorum animalium. Accedunt duæ appendices, in quarum prima de febribus agitur, ostenditurque, veterum pariter ac recentiorum opiniones de iisdem inter se posse conciliari, atque in hanc conjungi definitionem, quod febris sit præternaturalis fermentatio aut effervescentia sanguinis, orta a fermento quodam irritante spiritus sanguinis & nervorum, ut dissolvatur, putrefiat & separetur pars succi cacochymici nutritii ex massa humorum, cui admixtus est. Post traditam autem febrium curam concludit, valde probabile esse, cum singulis fere 40 annis pestis in Anglia recurrat, quæ a putrido humorum statu dependet, reliquas etiam cacochymias, quæ species febrium diversas pariant, quandam habere revolutionem, & has cum illis reverti. Nimirum cum status humorum est mucilaginosus, febrem esse similem quartanæ; cum tartareus, habere symptomata cholica; cum serosus, febrem esse catharrhalem; cum flatulentus, vertiginosam cum flatulentia in primis viis & doloribus vagis: sed si cacochymia est cholerica, produci tertianam; si rancida, oleosa, scorbuticam; si viscida, dolores rheumaticos; si vitriolica, quartanam. Unde sperat, si diligenter observetur, quænam febres quotannis grassentur, explorari posse, quænam cacochymiæ febresque sibi invicem succedant, quibusque temporum periodis illarum recursus sit exspectandus. Appendix secunda introductorius est discursus ad tractatum de asthmate, continens explicationem defluxionis humorum (termini veteribus valde usitati) qua asthma diversique alii morbi chronici producuntur. Ostenditur ergo, omnes humorum fluxus vel ab intermittente vel ephemera febre produci, ejusque causam esse effervescentiam in sanguine; terminum a quo, sanguinem; canales hujus fluxus, venas, arterias, vasa lymphatica, nervos & glandulas excretorias; terminum ad quem, partem affectam. Specialius quoque recensentur morbi hinc profluentes, eorumque cura subnectitur.

JOH. ALBERTI FABRICII BIBLIOTHECA LATINA, SIVE Notitia Autorum veterum Latinorum, quorumcunque Scripta ad nos pervenerunt. Accessit duplex Appendix &c.

Hamburgi, apud Benjaminem Schiller, 1697. in 8.
Alphab. 1, plag. 13.

Melio-

MElioribus literis ornandis strenue incumbit, qui Bibliothecam hancce Latinam earum cultoribus jam aperuit, clarissimus *Fabritius.* Latere id neminem potest, ad cujus conspectum *Plagiariorum Centuria*, subjunctaque ei haud inelegans de *Lexicographis* Commentatio, ab eo, pubertatis annos non multum supergresso, ante octo hos annos publicata pervenit. Nec imminuit, quam jam tum de eo concepimus, spem potissimæ librorum Apocryphorum partis editio, quæ luculentis doctisque προλεγομένοις ornata, paucis admodum post annis lucem publicam adspexit. Nunc dum majora parturit opera, & quæ perfectam maturitatem requirere videntur, Bibliothecam præsentem Latinam, quam Græca pari methodo studioque adornanda suo tempore sequetur, publici juris faciendam censuit.

Tria autem potissimum in ea sibi proponit: quorum primum fuit, ut Latinos Autores veteres, non Ecclesiasticos, quorum scripta ætatem tulerunt, recenseret universos ordine chronologico. Ita quidem, ut eorum in auream, argenteam & ferream ætatem dispertitorum, facto a Plauto initio atque in Cassiodoro fine, non nomina nuda atque ætatem commemoraret; sed concinna brevitate paucis simul, quæ præcipue observari de unoquoque merebantur, perstringeret. Alterum fuit, ut singula eorum quæ extant, nonnunquam tamen & deperdita scripta, illorumque argumenta percenseret, quibusque illa ab autoribus suis inscripta essent ostenderet, & demum genuina a dubiis spuriisque rite distingueret. Tertium denique, ut editiones, non omnes quidem, sed præcipuas, & quæ prodesse maxime posse deliciis hisce pascere sese volentibus videbantur, commemoraret; non prætermissis singularibus virorum doctorum laboribus, quibus vel historiam alicujus autoris, vel loca obscuriora, sive peculiaribus scriptis, sive passim in operibus suis illustraverunt; imo iis quoque, quæ conati illi, sed fati præproperi injuria vel aliis eventibus impediti, abrumpere coacti fuerunt, passim diligenter expositis. Qua dexteritate omnia ista fuerint præstita, experientur, qui pervolvere libellum paucis foliis multa complectentem dignati fuerint. Nec minus persuasum habemus, judicii acrimoniam tum ex aliis, tum ex iis quæ de Manilii nomine atque ætate, de Chalcidii Ausoniique reli-

gione, de variis Palladiis &c. disputavit, Lectori sese esse probatura. Tacemus, quod passim nonnulla, ut varie Lectorum suorum animos oblectet, afferat, quæ alibi quidem rectius forte locum obtinere potuisse fatetur, sed quæ tamen nec huic opusculo dedecori esse existimamus. Inter ea eminet insigne scholiorum Eustathii fragmentum, quo versus octingentesimus octogesimus nonus cum proximis 26 Periegeseos Dionysii Alexandrini præclare illustrantur, quodque in omnibus editionibus desideratum, hic, ubi de Avieni paraphrasi Periegeseos istius agit, inserendum censuit. Quod uti de quibusdam Phœniciæ oppidis memoratu digna aliquam multa habet, quibus aliorum autorum loca illustrari confirmarique queant, ita acceptissimum iis, qui talibus capiuntur, non esse non potest.

Verum de ipso libro pro instituti ratione satis. De appendice enim duplici, mole non multum eo inferiori, nonnulla etiam sunt delibanda. In priori primo varias fragmentorum veterum Poetarum collectiones, quales Stephano, Scriverio, Dousæ aliisque debemus, recenset: ubi simul de Centonibus, quales Virgiliani sunt, & Catalectis, Priapejis item & aliis hujus generis collectionibus satis prolixe agit. Deinde Christianos Poetas eorumque editores & collectores enarrat. His brevem Scriptorum Ecclesiasticorum, primorum IV seculorum, qui apud Latinos floruerunt, notitiam subjungit, ita tamen ut ex quinto, sexto, imo & duodecimo nonnullos addat. Hinc eorum qui fragmenta vel integra opera Latinorum Historicorum conjunctim ediderunt, variaque monumenta antiqua & inscriptiones in lucem protraxerunt, commemorat labores. Quos excipiunt ii, qui Grammaticis Rhetoribusque Latinis similem operam præstiterunt. Porro veterum Romanarum legum reliquias percenset, laudatis qui illustrandis iis vacare voluerunt. Inde veterum JCtorum scripta, e quibus Tribonianus cum sociis, Justiniani Imperatoris jussu, jus civile concinnarunt, ordine chronologico enarrat, moxque corporis juris civilis & canonici exponit contenta. Sequuntur Scriptores rei agrariæ, & tandem medicæ, quorum varias a variis concinnatas collectiones diligenter annotavit.

In posteriori appendice de tribus insignibus impostoribus, qui e fraudibus fucisque compositos libros suos Bibliothecæ Latinæ inferre temerario ausu conati fuerunt, egit, Curtio nimirum Inghiramo,

mo, Alfonso Cicarello, & Johanne Annio Viterbiensi. Et denique coronidis loco celebriores typographos, alphabetico ordine digestos, ex Almelovenio potissimum & Bailleto repræsentavit.

DES KONINGS RECHTEN &c.

Hoc est:

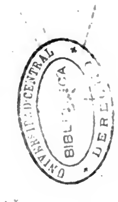
JURA REGIS, ET RATIO ADMINISTRANDI EA SUB UTROque Testamento: sive potissimarum rerum, ad verum eorum, quæ ad ingressum Jesu in Sanctuarium suum spectant, intellectum pertinentium elucidatio. E precibus Davidis Ps. LXXII, 1. elicita a THEODORO *van* TOLL *V. D. apud Wudenbergenses Ministro.*

Trajecti ad Rhenum apud Anth. Schouten, 1696. in 8. pl. 31.

REverendus Autor, qui regia Christi jura ex primo eoque unico commate Psalmi LXXII deducere propositum habet, postquam generalia nonnulla de Psalmi hujus inscriptione, autore & scopo præmonuisset, ad rem ipsam sine mora accedit. Et primo quidem ipsam regiam Christi nativitatem, ex Patre quippe Deo ab æterno geniti, e S. Scripturis occasione textus sui ob oculos ponit. (p. 30.) Imo etiam regiam ejus ex hominibus originem demonstrat, cum ex Davidis semine carnem a se assumendam formari voluerit; (p. 52.) qua quidem occasione totum incarnationis ejus mysterium, & quæ ad illud utcunque pertinent, describit. Regnum autem ejus spirituale, Regemque adeo spiritualem esse docet, cui ut judicia sua Deus tradat, in textu Davidem orare ait. Jam vero porro quænam judicia sive jura illa sint in Jesum a Deo sub utroque Testamento collata, declarat. Primo inter ea loco ponit jus æquas & justas populo suo leges præscribendi, & ad normam illarum eum gubernandi. (p. 77) Hic de lege morali naturalive, de Sinaitico fœdere inter Deum & Israeliticum populum sancito, de lege item ceremoniali atque forensi agit. (p. 102.) De legibus porro, quas Christus tanquam Rex Ecclesiæ N. T. (ita nimirum ipsi loqui sensu tamen minime Arminiano Socinianoque visum fuit) tradidit, exponit. (p. 106. p. 141.) Et hic quidem speciatim de lege fidei differit, de sacris N. T. ritibus, baptismo & cœna Domini, quos similibus Judæorum Gentiumque ceremoniis illustrat, de disciplina denique ecclesiastica sive clavibus. (151. 155 209.) In quibus

bus omnibus, quomodo leges ferendi jus Regis nostri Christi se exeruerit, postquam ostendisset, ad aliud quoddam ejus jus atque prærogativam explicandam se confert, quæ in eo consistit, quod viros elegerit, qui proximi ab eo essent, & pro salute regni curam gererent, officii sui unumquemque admonentes. Primi quos hoc honore dignatus est, Patriarchæ sunt, qui singuli ab Adamo ad Mosis usque tempora percensentur. His successisse Moses dicitur, Josuaque & reliqui Judices, indeque Reges tam Judæ quam Israelis, quotum gesta itidem ad captivitatem usque Babylonicam Autor singulatim persequitur. Inde vero de iis etiam agit, qui in captivitate & post eam populo isti præfuerunt, ubi de Synedrio quoque Judæorum disquisitionem instituit. Tandemque de Johanne Baptista, de XII item Apostolis & eorum munere, Evangelistis item, Doctoribusque & Pastoribus, quibus in N. T. Ecclesiæ suæ curam Rex ille commisit, agit. Quibus omnibus expensis, tertio loco inter jura regia ponit, quod ejus sit semper in regno suo versari, populoque suo esse præsentem. Ostendit itaque, quomodo a primis usque temporibus Patribus, quomodo Israeli in Ægypto, quomodo eidem in deserto fuerit præsens, utpote in quo tabernaculum sibi etiam poni fuerit passus. Tabernaculi hujus structura, & alia quæ eo pertinent, fusius hac occasione explicantur. Cumque deinde populo isti in terram repromissionis delato adfuisse etiam Regem Jesum, ostensum esset, in templo peculiariter, de quo iterum multa annotantur, tanquam domo sua habitasse dicitur. In Babylonia denique, in Ecclesia N. T. imo in nobis ipsis qua ratione præsens semper fuerit, demonstratur. Jamque ad quartum jus sive officium Regis fit progressus, quod est, ut in hostes atque inimicos suos omnes severe animadvertat, vel eos coercitos regni sui cives efficiat. De origine & progressu regni Diaboli inter homines hic agitur, nonnullaque de idololatricorum cultuum incunabulis adsperguntur, & quid Christus, ut a dominio Satanæ nos liberaret, fecerit, docetur. Imo quomodo ultionem suam ab inimicis suis, idolorum & oraculorum gentilium destructione, Reipublicæ Judaicæ eversione, Romani Imperii ruina, Pontificiæ denique tyrannidis per reformationem subversione sumserit, ostenditur. Tempusque venturum esse docetur, quo conversione Israeliticæ gentis ad Deum, & omnimoda Diaboli atque eorum qui partes ejus sequuntur, in extremo

217. 224. 256. 292. 307. 344. 359. 361. 382.

TAB. I Fig. 13.

Fig. 6.

Fig. 8.

A

B

Fig. 9.

A

C

Fig. 10.

Fig. 11

I K H A

J. C. Böcklin sculp.

tremo judicio destructione, gloriosissime ultimum hocce jus suum Jesus Rex noster sit exerciturus.

QUADRATURA UNIVERSALIS FIGURARUM CURVILINEArum per series infinitas, simplici transpositione rectarum linearum formatas, per D. T.

Cum heri legerem, quæ in Actis mensis Decembr. A. 1696 Vir in his studiis profunde versatus *Johannes Bernoullius* de Tetragonismo universali exposuit, mirum in modum ea mihi placuerunt, occasionemque suppeditarunt reminiscendi eorum, quæ circa hanc rem olim fui meditatus, imprimisque methodi a multis jam annis mihi familiaris, cujus ope, absque ullis tangentibus, per simplicem linearum rectarum transpositionem Tetragonismos absolvo; quam nunc cum publico communicare animus est. Nimirum si fuerit spatium quodcunque ABGIK, ducatur recta BK & huic parallela FGHI, fiatque continue FH = GI, & orietur hinc curva CHK. Porro ducta recta CK, & huic parallela, formetur eodem modo nova curva DK, & sic in infinitum. Dico rectangulum ABIK esse ad curvum spatium BGIK, ut 2AB ad AB + Bc + CD + DE &c. Hæc autem series infinita, si quadratura spatii absoluta datur, semper ad seriem finitam potest reduci, idque quandoque statim manifestum est, ut in parabolis infinitis accidit. Nota quoque mihi dudum fuit methodus, omnes quadraturas curvilinearum, quæ expressionem finitam patiuntur, per simplicem linearum transpositionem absolvendi, ejusque specimina jam Parisiis A. 1682 Academiæ Regiæ exhibui, cum observassem, tale quid nec in Parabola Archimedea præstitum fuisse; verum calculi molestia, quotiescunque ad eandem perficiendam me applicui, semper me absterruit, quo minus pergerem in ea numeris omnibus absolvenda, quamvis semper singularia quædam hinc derivaverim, quæ aliquando, si otium suppetat, cum fœnore publico impertiar.

Tab. III. Fig. 1.

JOH. BERNOULLII DE CONOIDIBUS ET SPHÆROIDIBUS quædam. Solutio analytica Æquationis in Actis A. 1695, pag. 553 propositæ. Notatiuncula in Responsionem a Nob. D. T. nupero Novembri editam &c.

Quod in Actis Eruditorum mense Junio superioris anni de Conoidum & Sphæroidum superficiebus complanandis insinuavi, in-

 tran-

transitu velut attigeram, neque ejus mentionem injecissem publice, nisi inter scribendum in mentem mihi incidisset elegans illa coni recti proprietas, quam publico impertiendam duxi, subindicando simul fontem, ex quo fluebat. Est vero materia illa talis, in qua excolenda nemo male suam operam collocabit; eruenda enim restant egregia: cui rei fidem faciam novo & facili sed eleganti theoremate. Esto curva qualiscunque ABC (fig. 2) convertenda circa duos axes DE & DF constituentes quemcunque angulum EDF, sitque recta GDH perpendicularis ad lineam angulum eundem bisecantem, cui parallela EF; Dico superficiem, quæ oritur ex conversione curvæ ABC circa DE, una cum superficie orta ex conversione ejusdem ABC circa DF, esse ad superficiem solam genitam ex circumvolutione curvæ ABC circa GH, ut EF ad ED; Idem intellige etiam de solidis, quæ fiunt ex triplici ista conversione segmenti ACB, vel sectoris ADC, vel alterius cujusvis figuræ. Unde existente angulo EDF $= \frac{2}{3}$ recti, erunt duæ conversiones circa axes DE, DF simul æquales conversioni circa GH, reliquis vero in casibus si fiat curva *abc* similis expositæ ABC, ita ut ducta utcunque Db sit ad DB, ut EF ad mediam proportionalem inter EF & ED, erunt duæ simul superficies factæ ex conversione curvæ ABC circa DE & DF æquales superficiei descriptæ a curva *abc* conversa circa GH. Sin autem Db sit ad DB ut EF ad primam duarum mediarum proportionalem inter EF & ED, erunt duo solida figuræ ACB circa DE & DF rotatæ, æqualia solido figuræ *acb* circa GH conversæ. Hinc patet, qua ratione sphæroidibus, oblongo & depresso, ab eadem quacunque elliptoide descriptis & simul sumtis æquale solidum, illorumque superficiebus una superficies æqualis construi possit; Id quod Hugenio quondam erat unum ex maxime desideratis.

Tab. III. Fig. 2.

Jam addam hic solutionem analyticam (quia hactenus nulla comparuit) æquationis differentialis a Fratre propositæ in Actis Dec. 1695. Compellatus enim a celeberrimo Leibnitio, ut ei me accingerem, vidensque & ipsum nonnihil operæ solutioni impendisse, & Fratrem iteratis vicibus Mathematicos provocando suum problema pluris quam ab initio credideram æstimasse, invitationi diutius deesse nolui. En igitur solutionem, quam per semiquadrantem horæ instituta meditatio mihi suggessit, quamque Dn. Leibnitio, si horum recordari dignetur, jam tum perscripsi, antequam constructio fraterna comparuisset.

Æqua-

Æquatio propoſita eſt hæc: $ady = ypdx + by^n qdx$ (ubi a & b quantitates datas & conſtantes, n poteſtatem quamvis literæ y; p & q quantitates utcunque datas per x denotant) ſeparandæ ſunt in illa literæ indeterminatæ x & y cum ſuis differentialibus a ſe invicem, ut ſaltem per quadraturas conſtrui poſſit; id quod ſic facio: Ut poteſtas n deprimatur ponendum eſt $y^n = v^{\frac{n}{1-n}}$, unde propoſita mutatur in hanc ulterius reſolvendam $\frac{1}{1-n} adv = vpdx + bqdx$, quæ reſpondet formulæ Leibnitianæ in Martio 1696 traditæ. Sed hac depreſſione poteſtatis mihi non opus eſt; immediate enim conſequor finem ponendo $y = mz$, ideoque $dy = mdz + zdm$; quibus ſubſtitutis in æquatione propoſita habebitur $azdm + amdz = mzpdx + bm^n z^n qdx$. Nunc ut hæc æquatio quatuor terminorum ad duos redigatur, pono $amdz = mzpdx$ id eſt $\frac{adz}{z} = pdx$, unde cum habeatur z per x aut algebraice aut ſaltem tranſcendenter eſto, $z = \xi$ (per ξ intelligo quantitatem datam per x & conſtantes.) Quoniam vero deſtructis mdz & $mzpdx$ in æquatione tranſmutata, remanet $azdm = bm^n z^n qdx$ ſeu ſurrogato valore ipſius z, $a\xi dm = bm^n \xi^n qdx$ id eſt $am^{-n}dm = b\xi^{n-1} qdx$, hinc pariter habetur m per x, nimirum $\frac{a}{-n+1} m^{-n+1} = b\int \xi^{n-1} qdx$, poſito ergo $m = X$ (quantitati itidem ex x & conſtantibus compoſitæ) proveniet $y = (zm) = \xi X =$ quantitati pure dependenti ab x & conſtantibus. Q. E. F.

Hæc dum ſcribo, pervenit ad me Nobiliſſimi Dn. Tſchirnhauſii ſchediaſma proximo Actorum Novembri inſertum. Per totum, fateor, profundas ſagaciſſimi ingenii meditationes ſpirat; doleo ſolum aſſequi me non poſſe, utrum noſtras obſervationes circa ipſius meditata Geometrica approbet, an vero improbet. Abſit, ut putem Vi-

Virum hunc, nulli in cognitione abstrusioris Geometriæ secundum, improbare velle talia, quæ quandocunque libuerit, evidentissimis demonstrationibus munire possum. Lubens ergo merito credam, quædam fuisse ab ipso proposita in Nov. 1695, quæ limitanda erant; quæ autem limitatio nec a Fratre nec a me (qui fere eadem haud ex communicato objecimus) percipi potuit. Neque jam in dubium vocabo, acutissimum Authorem mirandas possidere methodos generales, quarum utinam nos participes faceret, ne si quid ipsi humanitus accideret, talia nulli oblivioni tradenda simul interirent. Paucis interim notabo, quæ in novissima ista responsione animadvertere licuit.

Etiamnum sustineo, quod theorema fig. 2, Act. Nov. 1695 expositum *sese extendat ad omnes curvas, sive sint per focos sive aliter quomodocunque & , si vis, libera manu descripta.* Quod autem Vir celeberrimus inde infert, me esse in ea sententia, non omnes curvas per focos describi posse, plane non sequitur: quasi vero una eademque curva per focos descripta non posset etiam mille aliis modis describi. Exemplo nobis sit vel sola Ellipsis, quæ non tantum per filum, sed etiam per regulam secundum latera anguli recti progredientem aliterque æque facile formatur. Hoc duntaxat ex assertione mea legitime sequitur, theorema illud valere in omnibus curvis, non quatenus per focos tantum sed utcunque progenitæ considerentur. Atque sic salva mea assertione non nego, omnes curvas habere focos saltem lineares; an vero etiam habeant simplices seu puncta ex quibus semper per fila delineari possint, hactenus a nemine demonstratum est.

Quod præterea Vir ingeniosissimus innuit, *methodum tangentium inversam ante aliquot annos magno in pretio se habuisse, jam vero eandem non leves ob causas eo loco non amplius a se haberi*, indicium utique est sibi eam adeo planam & tritam fecisse, ut ipsi jam ut ludus sit habendus; unde cum *nihil hactenus propositum viderit*, (ut ait) *quod ejus ope cum operam dare ei licuit, non potuerit determinare*, videre desidero alterum illum modum *parabolæ portiones inter se conferendi*, quem priori suo substituit & cum pluribus speciminibus communicandum pollicetur. Cæterum ingenue fateor, me nondum posse perspicere ex omnibus illis, quæ allegat, quomodo theorema meum de reductione curvarum ad circulares

per

per alias evolutiones quam Hugenianam augeri possit. Pro hoc si habet methodum quam offert, grato animo excipiam, quandocunque communicare libuerit. Hoc tamen in antecessum præmonendum duco, non opus esse ut curvæ reducantur ad extensiones ellipseos, hyperbolæ, parabolæ, altiorisve curvæ, si id fieri possit per circulares, tanquam post rectam simplicissimas. Verum enim vero omnis omnino curva, quotcunque etiam habeat focos, per unicum semper potest describi, id est per evolutionem Hugenianam. Non video igitur, cur recurrendum esset ad evolutiones magis compositas, cum idem perpetuo obtineri possit per simplicissimam.

Subnectit Vir eruditissimus, se habere *singularia theoremata universalia* pro nova doctrina locorum, asseritque sibi valde probabile videri, æqualitatem rectangulorum rectarum se intersecantium (quam ego præterquam circulo infinitis aliis curvis competere nuper ostendi) absolute omnibus communem esse. Id quidem facile largior, si duas tantum rectas se intersecantes intelligat, ut fere innuere videtur, quando dicit *certissimum id esse, in ipsa quoque parabola, hyperbola & ellipsi hanc veritatem, quod duabus rectis se intersecantibus rectangulorum segmenta inter se infinitis modis certa ratione sint æqualia, demonstrari posse*; sed ridiculum prorsus fuisset, si tale quid ut novum venditare voluissem, siquidem prima statim attentione cuivis obvium est, omnem curvam, si non sit circulus, posse a circulo secari in quatuor punctis, per quorum bina & bina transeuntes lineæ rectæ habebunt utique segmentorum rectangula æqualia; adeo ut hoc de omnibus curvis non solum probabile sed omnino certum sit. At sensus mei inventi longe alius est. Non enim duas saltem, sed infinitas, sed omnes rectas e puncto quodam egredientes, quæ secent curvas, volo ut faciant rectangula segmentorum suorum æqualia, atque hoc omnibus curvis convenire nemo demonstrabit, cum contrarium potius in ipsis tribus sectionibus conicis evinci possit. Quod superest, si theorematum suorum vires experiri velit, sat amplam materiam habet applicandi illa in inquisitione curvæ, quam in Actorum mense Junio insolutam relinquo, ut scilicet solidum sub uno segmento & quadrato alterius sit ubique eidem æquale, cujus solutio mihi reperta est. Item quod nuper publice proposui, quærat curvam ita ut summa segmentorum ad potentiam datam elevatorum sit perpetuo ea-

 dem.

dem. Hisce aliisque si satisfecerit (ut non dubitamus) Vir perspicacissimus, haud aptiorem ansam nobis præbebit, de inventis ipsius pro merito sentiendi, quam si methodos ipsas, quas hucusque latere nos voluit, tandem candide aperuerit.

AN ENQUIRY AFTER HAPPINESS &c.
Hoc est:
FELICITATIS VERÆ INDAGATIO, INSTITUTA AB Auctore Christianismi Practici. Volumina duo.
Londini, apud Sam. Smith, 1692. 1696. in 8.
Constant Alphab. 2. plag. 15.

Auctor hujus libri, qui nomen suum ignorare nos voluit, ab alio quodam opere, quod non sine Anglorum suorum plausu jam olim publicavit, appellationem sibi adscivisse contentus, infortunato quodam casu oculorum suavissimo usu privatus fuit. Ut itaque tædium, quod miseræ hujusmodi conditioni natura quasi sua junctum esse videtur, falleret, aliisque ratione qua maxime posset, inserviret, operi huic manum admovere constituit. Cui eo magis idoneus fuit, quod ipsemet, uti fatetur, omnes delicias fuerit expertus, quas prosper & felix hominis status suppeditare potest, ut adeo scire queat, quid ad veram conferre illæ valeant felicitatem. Præterea autem rebus etiam adversis adeo exercitum se esse ait, ut de hominis miseria, virtutisque qua sese erigere & contra niti debeat necessitate, recte se judicare posse confidat. Animam denique suam in corpore, nobilissimo sensu destituto, ita degere ait, ut non multum ejus conditio a separatæ animæ statu distet; quo ipso fieri existimat, ut liberum & corporis affectibus parum corruptum judicium ferat.

Non expectandum autem est, ut accuratam operis hujus recensionem instituamus, quod, uti habet virtutes suas egregias, ita a nemine non salutis felicitatisque suæ studioso legi deberet. Ast vero amittere hujusmodi scripta solent vim pariter & gratiam suam, si quidquam iis demas, & vividam illam qua nitent faciem arida relatione illis detrahas. Contenti igitur erimus tribus verbis summam rerum omnium indicasse. Absolvitur nimirum primum volumen sectionibus tribus: in quarum prima ostenditur, felicitatem nec arduum adeo esse bonum, ad quod ambiendum humana non debeat exsurge-

re

te ambitio; nec leve adeo ac despicabile, ut negligi mereatur. Id tamen nec a tempore & fato quodam, nec a phantasia & inclinationibus nostris, sed a ratione recta & industria, virtute atque religione pendere demonstratur. In secunda, primo quid vere intelligatur per felicitatem, & quænam complectatur illa, edocetur; deinceps vero impossibile non esse, ut eam consequamur, evincitur. In tertia denique in causas inquiritur miseriæ humanæ, ut & frustraneæ felicitatis affectationis; remediaque utriusque optima fide indicantur.

Postquam hac ratione in priori volumine amota essent, quæ a veræ felicitatis studio avertere nos poterant; jam propius ad ejus considerationem in volumine secundo accedit. Cumque ea ex mente ejus sit *status entis perfecti, in intemerata, non interrupta, & æterna fruitione consummatissima voluptatis constituti*; quatuor potissimum esse videntur, quæ definitionem istam ingrediuntur, vita nimirum, perfectio, indolentia atque fruitio. De horum primo, vita nempe, in hoc, de quo nunc loquimur, volumine egit, aliis voluminibus deinceps expectandis reservatis reliquis. Divisit autem hanc quoque de vita commentationem in tres iterum sectiones. In quarum prima quid vita proprie sit, edocuit, deductis inde iis, ad quæ præstanda tenemur, qui vivimus, officiis. In secunda, qua ratione & practicam & contemplativam vitam utiliter instituere debeamus, declarat. In tertia denique, quomodo ita vivere debeamus, ostendit, ut & vitæ quam longissime protendamus terminos, & si brevior nobis obtigerit, talis tamen sit, ut cum longissima bene gestorum ratione contendi valeat.

PETRI HADRIANI F. VERDUIN AMSTELÆDAMENSIS Dissertatio Epistolaris, de Nova Artuum decurtandorum Ratione &c.

Amstelædami, apud Joh. Wolters, 1696. in 8.
Constat plag. 2. & tabulis æneis 7.

OCtodecim & quod excurrit, elapsi sunt anni, cum chirurgicus quidam Scriptor Anglicus *Jacobus Yonge*, Anglico idiomate libellum ederet, cujus rubrica, *Currus Triumphalis ex Terebinthina*, in quo oleum terebinthinæ in hæmorrhagiis, etiam enormioribus, sistendis cuncta hactenus nota & usualia remedia antecellere, prolixa

lixa satis rationum atque experimentorum enarratione ostendebat. Subnectebat huic libello Epistolam ad amicum quendam, in qua novam & singularem methodum, a quodam Anglo *Lowdham* sibi communicatam, amputandi artus corruptos, hisque detruncatis commodius & citius, ac hactenus factum, medendi innuebat. Cujus hæc potissimum ratio, ut portio cutis, & carnis in alterutro membri abscindendi latere, v. g. in tibia furæ maxima, pars trunco annexa relinqueretur, quæ operatione administrata, hujus extremitati ita superinducenda & inducta conservanda, donec per symphysin & insitionis modum, sine ossis abscessione, celerius, felicius & ita consolidaretur vulnus, ut machina seu crus artificiale commodius quoque ipsi applicari posset. Verum, cum circumstantias hujus chirurgiæ non recensuisset Autor, eadem quoque ad paucorum hactenus manus pervenerit, ab illo tempore nihil hujus plus, penes nos imprimis innotuit, donec biennio circiter abhinc, a chirurgo quodam Amstelodamensi hanc operandi rationem felicissime administrari, amici cujusdam literæ nobis significarent. Atque is est ***Petrus Verduin***, cujus ***Dissertationis epistolaris*** argumentum Tibi, L. B. recensebimus. In præfamine perhibet, in Anglia jamdum simile quid fuisse factum: num ab illis, quos nominavimus, chirurgis, subolfacere haud possumus. Hinc primo instrumenta exponit, in operatione, post eandem, & vulneris sanatione absoluta, necessaria; deinde operandi modum, ac denique commoda hinc emergentia. Instrumentorum alia reperimus communia seu vulgaria, alia huic administrandi rationi peculiaria: quorum forsan potissima sunt cingulum latum constrictorium, fig. 3. & 4, patina seu lamina concava, fig. 5. delineata, cujus applicandi rationem fig. 6. & 7. monstrant, quo remoto instrumentum quoddam retentivum applicandum describitur, cujus integri schema fig. 8, in partes divisi fig. 9, 10 & 11, applicationem fig. 12. promunt; quibus demum subnectitur, pro tibia detruncata, crus factitium, fig. 13. descriptum.

Post hæc operandi modum docet sequentem. Femori v. g. cruris detruncandi applicat, inter tendines crus flectentes, & interno ejus lateri, ubi majora sita sunt vasa, splenia duo teretia, & desuper hæc linteum quadruplicatum, femoris inferiorem partem & genu obvolvens ac fasciola firmandum. His cingulum latum constrictorium

fig. 3.

fig. 3. & 4. superimponit, hocque ope breviorum suarum corrigiarum, fibularum & lingularum ad sufficientem vasorum sanguiferorum arctationem firmiter in poplite claudit: imo majoris constrictionis gratia tæniam latam omnibus superinjicit, inter operandum baculo a quodam adstantium contorquendam, quod instrumenti genus, Gallis modernis frequens, *Tourniquet* audit. Vid. fig. 6. Quibus ita adaptatis, illam cinguli latioris partem, quæ genu tegendo destinata, cum loris propendentibus, retrorsum, ne operationem turbent, reclinat. Dein crus paulo supra amputationis locum (qui minime, ut olim tradebant, prope genu, sed ab hoc, quantum licet, remotissimus sit, quo factitium crus trunco commodius & firmius adaptari queat) zona graciliore, ex molliore corio vitulino confecta, & fibula atque lingula instructa, arcte constringit, idemque ministris duobus, alteri circa zonam, alteri prope pedis articulum, immobile tenendum committit. Hinc ipsemet chirurgus suram læva manu arreptam, & ab ossibus quasi avulsam, cultro falcato & ancipiti, ab ipsa zona crus coarctante inchoando, juxta cruris longitudinem, pone ossa deorsum abscindit, reliquas vero cutis carnisque partes ad ossa usque transversim, ut moris, incidit, tandemque retroducta interim, ne a serra lædatur, prædicta suræ rescissæ portione, ossa decurtat. Extemplo vulnus cruentum spongia tepida imbuta leniter abstergit, ne quid scobis remaneat, ac soluta zona, qua crus constringebatur, carnem illam revulsam dicto citius antrorsum & super mutilati membri truncum reflectit, vulneris oras fungo, stupa ac styptico idoneo munit, totam vero extremitatem vesica bubula una vel duabus emollitis operit, fascia emplastro viscoso oblita firmandis. Vesicam desuper eidem trunco applicat linteum complicatum, hinc laminam illam concavam fig. 5. genu vero partem cinguli constrictorii anticam adaptat, & hujus loras longiores laxata tænia constrictoria, super extremitate trunci & lamina decussatas, ac per fibulas illas prominentiæ quadantenus attractas, lingulis suis, juxta fig. 7 claudit, totam denique hanc deligationem fascia quadam muniendo, & paucis post operationem horis cingulum etiam paulum laxando.

Quia tamen chirurgiæ hujus per insitionem momentum potissimum in eo consistit, ne carnes vel mutilatæ partis, vel huic admo-

tæ, lædantur, sed ut ad sui coalitionem arctius conjunctæ serventur, applicat retinaculum fig. 8, 9. &c. hoc modo, ut portio ejus major ac latior A inferius & posticum femoris latus excipiat, crus mutilatum alteri, quam vaginam ait, B incumbat, singulam singulæ fascia alligandam. Vaginæ eminentiam ferream Æ lamellæ curvæ C eousque immittit, ut carnem mutilatæ parti instratam & linteo quadruplicato tectam, sustineat illamque huic probe counitam conservet, vulneri tamen, plagulis & fasciis solutis, quotidie mederi liceat, secundum fig. 12. Sanato autem perfecte vulnere, cruri detruncato crus artificiale fig. 13 ita adaptat, ut aliquid simul motus voluntarii in genu remaneat.

Utilitates & commoda, quæ ex hac chirurgia emanant, sunt 1 hæmorrhagiæ felicior, sine gangrænæ, quæ fasciarum longiorum & & multiplicium constrictionem arctiorem alias facile excipere solet, metu, suppressio: 2, ne os detruncatum desquametur & abscedat: 3, ut labia vulneris brevius & sine magna deformitate cicatrisentur: 4, ut crus supposititium commodius applicetur: ac 5, ut dolor ille sympatheticus, a quo mutilatos ejusmodi quasi in parte rescissa communiter diu satis infestari per experientiam constat, avertatur.

Figurarum explicatio.

TAB. III. Fig. 3. seqq.

Fig. 3. (Auctori Tab. 1. f. 1.)
Cinguli lati constrictorii, ex corio vitulino confecti facies interna; & quidem A partis femori applicandæ, quemadmodum B partis genu adaptandæ.

Fig. 4. (Tab. 1. fig. 2.)
Facies ejusdem totius cinguli externa.

Fig. 5. (Tab. 1. fig. 4.)
Lamina concava, cruri post detruncationem admovenda.

Fig. 6. (Tab. 3. fig. 1.)
Cinguli hujus applicatio seu apparatus in operatione.

Fig. 7. (Tab. 3. fig. 3.)
Ejusdem post operationem apparatus.

Fig. 8, 9, 10, & 11. (Tab. 5. fig. 1. 2. 3. 4.)
Retinaculum integrum & in partes divulsum.

Fig.

Fig. 12. (Tab. 6. fig. 1.)

Hujus retinaculi applicatio.

Fig. 13. (Tab. 7. fig. 1.)

Crus artificiale. Ubi *A* pes ligneus caliga & calceo ornatus. *B* Vagina ex lamina ænea, duobus locis, ad truncum immittendum, incisa. *C* Fibula, qua vagina post immissum truncum, quadantenus clauditur. *D* Locus ubi vagina pedi ligneo est affixa. *E. E.* duæ laminæ ferreæ, quarum ope crus ad genu latera flectitur. *F.* Instrumentum femorale, constans ex lamina ferrea anticum femur ambiente & corio vestita: quod restat femoris corio circuitur, & in postico femore ligamine *G* notato, ordine connectitur. *G* Ligamen prædictum. *H.* Flexuræ locus, cum crus incurvatur. *I.* Caliga ex aluta, qua truncus & femur sunt vestita.

HEYLIGH HOF &c.

Hoc est:

AULA SANCTA IMPERATORIS THEODOSII, DESCRIPTA, emblematibus exornata, elegantibus carminibus illustrata, & observationibus moralibus usui accommodata a P. ADRIANO POIRTERS *Soc. Jesu. Nunc demum post fata ejus edita,*

Ypræ, apud I. B. Mœrmans, 1696. in 8. pl. 19.

AUtor hujus opusculi, cui haud postremum locum inter Poetas Belgas concedi postulat editor ejus, jam ante quatuor hæc lustra, antequam ultimam manum huic fœtui suo imponere posset, in collegio Mechlinensi fatis concessit. Unde etiam ad annum usque trigesimum primum solum Theodosii junioris, cujus aulam hoc opusculo describit, procedere ei licuit, ulterius progressuro, nisi fata filum abrumpere eum jussissent. Scopum ad quem eo potissimum collineavit, ignorare nos haud sinit præfatio, quam ipse ei, antequam moreretur, præmisit. Scilicet suavi hujus Imperatoris, & quatuor ejus sororum, quas inter Pulcheria præcipue eminuit, exemplo, mundi contemtum aliasque Christiano homine dignas virtutes inculcare voluit. Ut itaque eo fortius certiusque persuaderet, non nudam historiam, in cujus enarratione ingenio nonnunquam indulgere

videtur, proposuisse contentus, doctrinas morales ubique luculentè ex ea deducit, & carmina non inamœna, quibus vim quasi faciat lectorum animis, semper inspergit. Cæterum non unicum nec primum hoc opus est, quo inter Poetas Belgas locum sibi illius Autor vendicavit. Eleganti enim carmine prælium, quo anno 1636 Fœderati Belgii copias profligarunt Hispani, celebravit. Imo & anno 1640 Belgico carmine interpretatus est præcipua eorum, quæ de gestis Jesuitici Ordinis hominum præclaris Latina lingua P. Jo. Tollenarius fuerat commentatus. Ut taceamus ea, quæ de vanitate mundi, de larva mundi, de columba in petræ cavernis, de vita S. Rosaliæ, & de sancto denique corde suavissime cecinisse dicitur.

BERNHARDI NIEUWENTIIT CONSIDERATIONES SECUNDÆ circa calculi differentialis principia, & Responsio ad Virum Nobilissimum G. G. LEIBNITIUM.

Amstæledami, apud Johannem Wolters, 1696, 8, plag. 3.

POstquam ea, quæ ad difficultates contra calculum differentialem motas responderat maximi nominis Geometra Leibnitius, ex Actis Eruditorum A. 1695, mens. Julio & Aug. pag. 310, 369, perspexerat doctissimus *Nieuwentiit*, non difficultatum omnino omnium immunia ea ipsi visa fuerunt, speravitque à Viri omnis politioris literaturæ famà clarissimi insita humanitate, ægre latum non iri, si ea, quibus adhuc suspensus tenetur, dubia in his Considerationibus Secundis exponeret. Id vero eum in finem fieri profitetur, ut (quæ ipsius verba sunt) *ad ulteriora jam prorumpens, & veterum fines supergressa Geometria, tutam nec difficultatum vepribus ubique exasperatam semitam inveniat, ac post exhaustas quantitatum assignabilium proprietates, per insolitas quoque, omnuque humana imaginationis vim eludentes partium infinite parvarum considerationes, lapsus ac erroris secura nihil a tergo dubii, nihil indemonstrati relinquens procedere posset.* Fecit autem quinque sectiones harum Considerationum, in quarum *prima* disquirit, an legitime à nobilissimo Leibnitio sit demonstratum, in calculo differentiali quantitates infinite parvas nihilorum adinstar abjici debere: in *secunda*, an, si calculus differentialis primi gradus sustineri possit, differentiationes aliorum graduum ex rationibus a Viro cele-

celeberrimo hunc in finem adductis rite inferantur. In *tertia* solutiones objectionum suarum, quibus calculum differentialem ad casus particulares adhibitum in absurdum desinere, probare annisus fuerat, expendit. In *quarta* ad difficultatem, adversus suam circa infinitesimas ratiocinandi methodum motam, respondet. In *quinta*, num suus calculus ad curvas exponentiales adhibitus, licet tolerari possit, ad identicum redire cum ratione dicatur, & an huic ideo calculus nobilissimi Leibnitii sit præferendus, inquirit. Atque hæc summa libelli capita indicata a nobis fuisse suffecerit, cum momenta controversiarum ipsa recensere, prolixum nimis foret, & opusculum ipsum perlegi facili negotio possit integrum ab iis, qui talium studiis capiuntur. Quemadmodum & ea, quæ nobis, quod in Actis Eruditorum A.1696, mense Februario pag. 81, Mathematicos in unum notas usurpandi modum convenire, & quidem notationi per summas & differentias insisti, obiter optaveramus, in Præfatione libri a clarissimo Nieuwentiit opponuntur, aliorum judicio & examini æquissimo animo relinquimus.

JOH. BERNOULLI PRINCIPIA CALCULI EXPOnentialium seu percurrentium.

Mirari subit, Cl. Dn. *Nieuwventiit in Considerationibus suis secundis* nuper editis conqueri, celeberrimi Leibnitii responsiones non tanti se ponderis deprehendisse, quæ objectionibus suis primum motis per totum satisfacerent. Credebam equidem nostram calculandi methodum semetipsam satis commendare vel solo consensu tot tantorumque inventorum, in quæ hactenus diversis licet insistentes viis incidimus, quæque nullius unquam falsitatis convinci poterunt: quod sane a methodo suspecta nedum erronea expectari nec potest nec debet. Esto nobis instar omnium unicum exemplum famosi illius problematis catenarii, cujus solutiones ad unum egregie conspirantes, illustre Virorum par, Hugenius & Leibnitius exhibuerunt, quibus simul mea accessit, ne in minimis quidem dissentiens; nob. Hugenio sua analysi, nobis vero nostra, sed felicius utentibus: hac enim duce eo usque ultra simplicem solutionem processimus, ut ipse Hugenius mirabundus fassus fuerit ingenue (vid. Hist. Oper. Erud.

quæ Roterodami editur, mense Febr. 1693, p. 251) se non posse imaginari, quomodo calculus eo nos perduxerit.

Sed nolim hic respondere novis objectionibus Dn. Nieuwentiit, quod ipse acutissimus Leibnitius, cujus potissimum res agitur, si ipsi necessum visum fuerit (de quo tamen dubito) bonam causam vindicare non differet. Ultimam duntaxat aggrediar sectionem secundarum harum Considerationum, ut quod jam aliquoties facere volui, ansam habeam exponendi modum tractandi æquationes curvarum, in quibus indeterminata exponentes ingreditur. Cujus inventionem catenus mihi attribuere fas est, quod jam ante quinquennium sponte mea eo penetraverim, Dn. Leibnitio non monente, ut ipse fatetur in Actis anni 1695, p. 314; quod utique non leve argumentum deberet esse, apud Dn. Nieuwentiit præsertum valiturum, calculum differentialem exponentialibus curvis adhibitum plane nullis laborare difficultatibus. Gaudebo interim, si explicatio mea prolixior doctissimo Nieuwentiitio scopulum, quem forte in succincta nimis Leibnitiana offendit, summoverit: sin minus, pro publico tamen laborasse non pigebit.

Quantitatem elevatam ad potentiam indeterminatam (antequam hæc etiam Leibnitio considerata intellexissem) vocabam *percurrentem*, quia omnes possibiles dimensiones quasi percurrit. Hinc æquationes quantitatibus hujusmodi constantes, ipsæque curvæ per illas designatæ, eodem mihi nomine veniebant. Quoniam vero *exponentialium* appellatio magno nostro Geometræ arrisit, in illius honorem hoc alterum nomen & ego ascisсam, misso priori, ne, quod subinde accidit, diversa ejusdem rei denominatio Lectori confusionem pariat.

Exponentialem igitur quantitatem concipiebam ut medium quid inter algebraicam & transcendentem: accedit enim ad algebraicam, eo quod terminis finitis utut indeterminatis constet; ad transcendentem vero, quod nulla constructione algebraica exhiberi possit. Hinc colligere est, quam superfluus fuerit jocus Hugenii, curvas exponentiales appellando *hypertranscendentes*, cum serio potius & congrue illas nominare potuisset *hypotranscendentes*. Est enim & ipsa Logarithmica (omnium profecto transcendentium simplicissima) ex hoc curvarum genere, omnesque aliæ exponentiales

ope

ope hujus construi & earum tangentes determinari possunt, ut ex jam dicendis patebit. Tria interim sunt, quæ maxime suspensum tenent Dn. Nieuwentiit, quo minus assensum tribuat. 1. *Quomodo una eademque indeterminata possit esse in curva logarithmica de applicatarum genere, & simul abscissa alterius cujusdam curvæ.* 2. *Quomodo ex æquatione* $x^v = y$, *deducatur hæc æquatio* $vlx = ly$ (per lx, ly, lz &c. intelligo logarithmos ipsarum x, y, z &c.) 3. *Quomodo lx possit esse* $= \int \frac{dx}{x}$. Hæc ergo satis alias trita, quorum *originem se ignorare* fatetur, ipsum edocebo.

Esto DE (Fig. 14) axis curvæ HGF, illique perpendicularis DC, axis logarithmicæ AB; producatur applicata FE, donec occurrat logarithmicæ AB in B, a quo demissa perpendicularis BC æqualis erit abscissæ DE, est autem BC applicata logarithmicæ, ergo patet, qua ratione abscissæ DE, cujuscunque curvæ HGF, possint esse de applicatarum genere, non solum in logarithmica, sed in quavis etiam alia curva AB, & quidem ita ut salva maneat relatio inter DE & EF, quocunque etiam modo crescat DE, sive æqualiter sive inæqualiter; adeo ut sumtis ex. gr. differentiis axis logarithmicæ Cc æqualibus, nihilominus differentialis FG ad differentialem Ee, seu ipsa FE ad subtangentem EL, suam generalem perpetuo servet relationem. Ad demonstrandum secundum, quod vlx sit $= ly$, inspiciat, si placet, vulgares, quæ prostant, tabulas logarithmicas, quæ e vestigio ipsum docebunt, logarithmum numeri quadrati, cubi, biquadrati &c. esse duplum, triplum, quadruplum &c. radicis: unde generaliter logar. $x^v = vlx$; quid ergo si $x^v = y$, annon & eorum logarithmi sunt æquales, id est, $vlx = ly$? Superest tertium, quod ita ostendo; si AD $= 1 =$ subtang. & BC $=$ numero, erit ut constat, DC logarithmus ejusdem, est autem ex natura logarithmicæ subtang. in Bn $=$ BC in Cc, & per consequens $\frac{Bn}{BC} = Cc$; hinc si BC sit x, y, z &c. & DC, lx, ly, lz &c. erit $\frac{dx}{x}, \frac{dy}{y}, \frac{dz}{z}$ &c.

TAB. III. Fig. 14.

$\frac{dz}{z}$ &c. $=$ dlx, dly, dlz &c. ergo etiam summæ $\int\frac{dx}{x}$, $\int\frac{dy}{y}$, $\int\frac{dz}{z}$ &c. $=$ lx, ly, lz &c. Unde ſatis mirari nequeo, doctiſs. Nieuwentiit, qui eandem fere demonſtrationem ſibi format, hic diſcrimen quærere in literis, concedendo $\int\frac{dy}{y} = ly$, ſed dubitando an etiam $\int\frac{dx}{x}$ &c. $=$ lx; quaſi arbitraria denominatio mutationem rei afferat. Regeret quidem, id de omnibus indeterminatis valere ſi abſolute conſiderentur; ſed hic x & y conſiderandas eſſe certo ad invicem reſpectu: aſt quid tum? demonſtratio generalis eſt & nulla conditione, nullo reſpectu limitata. Demonſtratum enim eſt, quacunque ratione creſcant De, DE ſeu bc, BC; quocunq; demum appellentur nomine ſive x, ſive y; ſive abſolute, ſive reſpective conſiderentur, perpetuo earum logarithmos eſſe Dc, DC. Quod autem aſſumatur AD $= 1 =$ ſubtang. id compendii gratia tantum fit: quamcunque enim quantitatem, quid ni ergo & ſubtangentem, unitati ſubſtituere tuto licet, ſi modo ad aſſumtam cæteræ omnes referantur. Diſcuſſis jam ut opinor difficultatum nebulis, venio ad ipſam exponentialium tractationem.

Quantitates exponentiales ſunt diverſorum graduum, quorum infimus (qui hactenus tantum fuerat conſideratus) eſt, quando exponens conſtat indeterminatis ordinariis, ut y^m, x^n, Z^p; poſito m, n, p eſſe quantitates ſimpliciter indeterminatas. Quantitas exponentialis ſecundi gradus eſt, cum exponens ipſe eſt quantitas exponentialis ut y^{m^n}; & ſic in univerſum quantitas exponentialis cujuscunque gradus habet pro exponente quantitatem exponentialem gradus proxime præcedentis. Idem etiam intellige de æquationibus & curvis exponentialibus ad ſuos gradus referendis. Nota interim, quod ſi æquatio conſtet ex diverſis diverſorum graduum exponentialibus, tunc æquatio ut & curva per illam deſignata ſortietur nomen a potiori. De quibus omnibus hæc habe:

Eſto curva logarithmica quævis AB, ſumtaque ſubtangente pro unitate, & ipſi æqualis prima applicata AD; ordinata BC quovis modo varians, ſive ſit de applicatarum ſive de abſciſſarum genere alterius cujuſcunque curvæ, ſi modo per minima creſcat, ſive æqualiter ſive inæqua-

inæqualiter, ſit $= x, y, z$, adeoque DC $= lx, ly, lz$; Bn $= dx, dy, dz$; Cc $= dlx, dly, dlz$, &c. Unde fluit regula generalis: *Differentiale logarithmi utcunque compoſiti eſt æquale differentiali numeri diviſo per numerum ut*

$$dl\sqrt{xx+yy} = \frac{xdx+ydy}{xx+yy}.$$

Ad differentiandam ergo quantitatem exponentialem primi gradus m^n, fiat $m^n = t$, ergo $nlm = lt$, & differentiando juxta calculum differentialem $lmdn + ndlm = dlt$, at per regulam generalem $dlm = \frac{dm}{m}$, & $dlt = \frac{dt}{t}$, ideoque $\frac{ndm}{m} + lmdn = \frac{dt}{t} = (\text{ob } m^n = t)$ $\frac{dt}{m^n}$; unde dt ſeu $dm^n = nm^{n-1}dm + m^n lmdn$, id quod ſuggerit regulam primam ſpecialem pro exponentialibus primi gradus, poſſunt enim pro m & n quantitates intelligi quomodocunque ex indeterminatis compoſitæ.

Eſto jam exponentialis ſecundi gradus m^{n^p}, ponatur illa æqualis t, adeoque $n^p lmdn = lt$, ſumtis utrobique differentialibus modo communi, $n^p dlm + lmdn^p = dlt$; quoniam autem per regulam primam ſpecialem $dn^p = pn^{p-1}dn + n^p lndp$, & per regulam generalem $dlm = \frac{dm}{m}$, $dlt = \frac{dt}{t}$, habebitur regula ſecunda ſpecialis pro exponentialibus ſecundi gradus, quæ hæc eſt $dm^{n^p} = n^p m^{n^p-1} dm + pn^{p-1} m^{n^p} lmdn + n^p m^{n^p} lmlndp$. Eodem modo inveniuntur regulæ ſequentes pro altiorum graduum exponentialibus. Nec difficilius differentiantur quantitates quomodocunque ex illis compoſitæ, ut $dm^n p^q = p^q dm^n + m^n dp^q$, ubi ſi ſurrogetur valor ipſarum dp^q, dm^n, modo ſupra inventus, prodibit differentiale quæſitum.

Hactenus explicata sufficiunt pro generali exponentialium differentiandarum adumbratione: videamus paucis applicationem in uno alterove exemplo; quorum si aliam solutionem a nostra diversam tradiderit, vel saltem nostram a vero abludere demonstrarit Cl. Nieuwentiit, nobis magnus erit Apollo, cui libenter manus victas dabimus.

I. Construenda est curva, cujus natura exprimitur per hanc æquationem exponentialem $x^x = y$; ejusque tangens determinanda. Sumtis logarithmis habetur $xlx = ly$: facta itaque logarithmica AB, cujus subtangens sit $= 1 = AD$, sitque DE vel $BC = x$, erit $DC = lx$; & per consequens si fiat AD. BC :: DC. DM, erit $DM = ly$, & $MN = y$, cui si æqualis applicetur EF ad abscissam DE, erit punctum F in curva optata HGF. Tangens in F determinatur sic: Per regulam primam specialem $dy = x^x dx + x^x lxdx =$ (substituto y loco x^x) $ydx + ylxdx$; id est $y + ylx. 1 :: dy. dy :: y.$ subtang. $= \frac{1}{1+lx}$: Hinc sumta EL tertia proportionali ad AD+DC & AD, erit FL tangens; Quam proin in terminis ordinariis, id est, finitis expressimus. Judicet jam Dn. Nieuwentiit, quo jure vehementer adeo exprobret Celeb. Leibnitio, ac si sui oblitus nescio quod enorme crimen in Geometriam perpetrasset, dum in Nieuwentiitianâ methodo (meritissime) reprehendit, quod *non exhibeat rationem dx ad dy seu subtangentialis ad ordinatam in terminis ordinariis expressam, neque adeo ductu linearum assignabilium construi possit.* Etenim per ordinarium & assignabile non solum algebraicam sed etiam transcendentem quantitatem, si modo sit finita, comprehendit Leibnitius. Circuli utique peripheria terminis algebraicis exprimi nequit, an ideo non est ordinaria seu finita? an ideo minus assignabilis, cum tamen unico ductu circini assignetur? Hanc de assignabilitate mentem fuisse Leibnitii, venari potuisset ex eodem, quem citat, Actorum loco, versa saltem pagina A. 1695, p. 315, l. 15, ubi acutissimus Author distinguit quantitatum genera in *ordinarias*, *infinitesimas primas seu differentiales*, *differentio-differentiales seu infinitesimas secundas &c.* manifesto certe indicio, per *ordinarias* nihil aliud intelligere quam quantitates finitas. Præterea fallitur Dn. Nieuwentiit, quando *rationis subtangentis ad ordinatam expressio-*

nem

nem in terminis ordinariis (algebraicis vult dicere) *impossibilem plane arbitratur, in casu quo ipsa curva æquatio in terminis ordinariis exponi nequit:* Consideret, ut de possibilitate convincatur, vel solam cycloidem primariam, quæ utut transcendens, ordinata tamen ad subtangentem rationem habet pure algebraicam, eam scil. quam obtinet abscissa ad applicatam circuli genitoris, ut notum est.

Sed revertimur ad curvam nostram, cujus notabiles quasdam proprietates recensuisse non abs re erit; ideo præsertim quod summus Leibnitius eam a me ipsi primo propositam sua applicatione nequaquam indignam reputarit, quin potius occasione illorum quæ super hac aliaque materia repereram & ipsi præscripseram, ipse multa alia scitu dignissima animadverteret, mecumque vicissim communicaret. Applicatæ AG, DH, subtangens puncti G, & AD, omnes inter se & subtangenti logarithmicæ sunt æquales. Item ducta ex H applicata ad logarithmicam HP, & PR parallela ipsi HD secante curvam in O, erit OR omnium ordinatarum brevissima, id est punctum O omnium curvæ punctorum minime distat ab axe DE. Habemus etiam generalem methodum quadrandi hujusmodi figuras, cui ipse Leibnitius licet consimilem invenerit pro ingenii quo pollet acumine, haud tamen facile obviam esse ultro agnovit: Hanc interim animadverto quadraturam præ omnibus aliis memorabilem, quæ ob curiosam seriem, qua exprimitur, mirifice placuit huic Geometræ: Si enim AD vel DH vel AG vocetur 1, erit spatium DAGOH = summæ hujus seriei $1 - \frac{1}{2^2} + \frac{1}{3^3} - \frac{1}{4^4} + \frac{1}{5^5}$ &c.

II. Quod si proponatur curva, cujus æquatio $x^y = a$: habebitur ad logarithmos redacta $y\,lx = la$, unde ut supra per logarithmicam factum est, elicitur curvæ constructio. Differentiando autem per reg. 1 spec. erit $xlxdy = -aydx$, id quod subtangentem determinat.

III. Esto curvæ æquatio $x^x = a^y$, & proinde $x\,lx = y\,la$, quod constructioni inservit: sumtis per reg. 1 spec. differentialibus obtinetur $dx + lxdx = lydy$, ex quo pariter subtangentis determinatio fluit. Observatu dignum hic venit, quod hujus figuræ quadratura citra seriem possit exhiberi, est enim $\int ydx = \frac{2xxlx - xx}{la}$

 IV. Si

IV. Si proponeretur $a^x = y$, adeoque $xla = ly$, prodiret $yladx = dy$, id est ſubtangens foret $= \frac{1}{la} =$ conſtanti; unde concludendum æquationem propoſitam ipſiſſimæ logarithmicæ competere: unico ergo ductu calami *planam regiamque* qualem Dn. Nieuwentiit deſiderat, *viam aperui*, *Logarithmicam hoc tempore nulli non cognitam ad æquationem exponentialem reducendi.*

V. Eſto jam Exponentialis plurium terminorum ex gr. $x^x + x^c = x^y + y$: ſumtis ſeparatim differentialibus cujusque termini per reg. 1 ſpec. reperietur $dx^x = x^x dx + x^x lx dx$, $dx^c = cx^{c-1} dx$, $dx^y = yx^{y-1} dx + x^y lx dy$, quæ rite diſpoſita dabunt æquationem hanc $x^x dx + x^x lx dx + cx^{c-1} dx - yx^{y-1} dx = x^y lx dy + dy$; facto itaque ut dy ad dx, id eſt, ut $x^x + x^x lx + cx^{c-1} - yx^{y-1}$ ad $x^y lx + 1$, ita y ad quartam, erit hæc quarta ſubtangens quæſita curvæ propoſitæ: Nota interim quod multitudo terminorum conſtructionem plane non impediat, cum enim mediante logarithmica ſingulis ſeorſim aſſignari poſſit quantitas æqualis, patet utique quantitates iſtas hoc modo aſſignatas & ſimul ſumtas formare illam ipſam, quæ quæritur.

Exempla huc uſque allata abunde illuſtrabunt proceſſum inſtituendum in aliis primi gradus exponentialibus, exque illis haud difficulter perſpicitur, quomodo methodus applicanda ſit ad altiores gradus; in omnibus enim par operandi ratio obſervanda eſt: quam ſi Nob. Hugenius tantæ raritatis & inſolentiæ deprehendit, ut non niſi ægre admiſerit, jam ſane ſi etiamnum in vivis eſſet, haud ægrius eſſet admiſſurus quam ipſum calculum differentialem, quem ab initio mediocriter ſatis, poſtea vero perſpecto inſigni ejus uſu tanti æſtimabat, ut ejus præſtantiam & probitatem ultro agnoſcere & palam profiteri non fuerit dedignatus; ceu liquet ex iis, quæ exhibuit in Actis an. 1693, p. 475, ubi ipſe ingenue aſſerit occaſione mei in eodem anno propoſiti problematis ſe ad tales Geometriæ ſubtil tates perveniſſe ope calculi differentialis, ad quas ſine illo vix admiſſus fuiſſet. Tanti itaque Viri libera confeſſio invitare deberet Doct. Dn. Nieuwen-

wentiit ad similem ingenuitatem, vel siquidem illius authoritate uti velit, ut id faciat ad amplectendum potius quam ad labefactandum nostram analysin.

HISTORIA DELLA REPUBLICA VENETA.
Hoc est:
HISTORIA REIPUBLICÆ VENETÆ AUTORE
MICHAELE FOSCARINO *Senatore.*
Venetiis, apud Combium & La Nou, 1696. in 4. Alph. 2. pl. 19.

EOrum quidem bellorum, quæ cum Christiani nominis hostibus Turcis Europæi Principes per duo, & quod excurrit, secula gesserunt, Serenissima Venetorum Respublica pars non exigua fuit, postquam nimirum isti longe lateque arma sua circumferre, & Archipelagum Græciamque subjugare, ac ulterioribus deinde regionibus ingruentes ipsius finibus appropinquare cœperunt. Neque est tamen ullum ex illis, in quo fortuna magis secunda eadem usa sit, quam quod hodienum geritur; quippe quo auspiciis Francisci Maurоceni fortissimi imperatoris universa Peloponnesus in ejus potestatem fuit redacta. Illud bellum quomodo cœperit A. 1683; quomodo, cum obsessa a Turcis Vienna, Morlachisque in eorum regiones prædatum excurrentibus, occasio daretur barbaris gravissima quæque Venetis minandi, iidem tutius rati prævenire ejus insultus, fœdus fecerint cum Leopoldo Imperatore Augustissimo ac Rege Poloniæ; quæque deinceps gloriose acta fuerint a Sociis, decenti ordine exponit in hoc libro *Michael Foscarinus* illustre Veneti Senatus membrum: ita ut simul, quem finem habuerit gestum per viginti & quatuor annos in Candia bellum, quæque post conclusam pacem ab A. 1669 porro obvenerint notatu digna, strictim ac breviter tribus prioribus libris exponat. Substitit vero in anno labentis seculi nonagesimo, mortuus quippe biennio post, ac fato adeo prohibitus, quo minus pertexeret omnem præsentis belli historiam ac explicaret.

HISTOIRE DE DOM ANTOINE ROY DE PORTUGAL &c.
Id est:
HISTORIA ANTONII REGIS LUSITANIÆ.
Amstelodami, apud Lud. de Lorme & Steph. Roger, 1696. in 12. pl. 7½.

 Quam

QUam non ſemper conſiliis reſpondeat eventus, cum quotidie novis edocemur exemplis, tum præcipue ſuperiori ævo illuſtris illa, ſed funeſta, Sebaſtiani Portugalliæ Regis in Africam ſuſcepta expeditio, luculentiſſime comprobavit. In qua poſtquam Rex ipſe cum exercitu florentiſſimo periiſſet, rerum ſummæ quidem admotus in Portugallia eſt Henricus Cardinalis, ejus patruus magnus, ſed qui prole deſtitutus, & ob decrepitam ætatem morti proximus, cæteris, qui regnum ſibi deberi contendebant, ſpem ſuccedendi adimere non poterat. Hos inter & Antonius erat Prior Cratenſis, Ludovici de Beja filius, Emanuelis Portugalliæ Regis nepos. Ex illegitimo thoro eum natum fuiſſe, plerique aſſerunt. Sed ſecus ſentit, quæ hanc hiſtoriam compoſuit, & inter fœminas ſcriptis claras hoc ipſo locum promeruit. Matrem Antonii Ludovico, clandeſtino quidem, vero tamen & legitimo matrimonio junctam fuiſſe contendit, & documentis variis etiam comprobat. Laudat inſuper præclaram Antonii indolem, & quanto iniquiorem fortunam expertus eſt, tanto eum digniorem, qui regnaret, fuiſſe affirmat. Ut enim (ita porro cenſet) cauſæ juſtitia Philippo multum fuit ſuperior, ita potentia viribusque inferior fuit, & prælio victus, regnoque excedere coactus, fruſtra, quamvis & Galliæ Regis & Eliſabethæ quoque Angliæ Reginæ auxiliis adjutus, illud recuperare anniſus eſt. Hæc omnia prolixius ediſſerit, & ſubinde epiſtolas, quæ in ejus inciderunt manus, ad rem omnem illuſtrandam & comprobandam inſpergit. Hinc quæ filiorum Antonii, Chriſtophori, & Emanuelis, ejusque ex Emanuele nepotis Ludovici, fata fuerint, indicat. Ut vero inter omnes, quos adverſæ fortunæ comites habuit Antonius, & fide & fortitudine maxime conſpicui fuerunt, Scipio Vaſconcellos de Figueredo, & Gomeſius Vaſconcellos de Figueredo, fratres, non minus generis nobilitate, quam factis præclaris virtutibusque clari: ita magnam quoque hiſtoriæ hujus partem vita horum & res fortiter geſtæ occupant. Et de Scipione quidem obſervat, eos magnopere falli, qui ex inſula Tercera, cui præerat, ideo ab Antonio eum evocatum putant, quod de ejus in ſe fide dubitaret; ſecus enim ſe rem habere, ipſius Antonii literis evincit. Tacemus alia ex libello ipſo ab harum rerum cupidis haurienda.

ANA-

ANALYSE DES INFINIMENT PETITS, POUR l' intelligence des lignes courbes.

Hoc eſt:

ANALYSIS INFINITE PARVORUM, AD LINEARUM CURvarum naturam intelligendam inſerviens.

Pariſiis, ex typographia Regia, 1696, in 4, plag. 25, Tab. æri inciſ. 11.

QUamvis præclare ſuam ponant operam, qui reconditos ſcientiæ mathematicæ theſauros in publicam proferunt lucem, omniumque exponunt uſui; longe tamen majori beneficio ſibi literariam devinciunt rempublicam, qui non ſolum aditum ad illas divitias intento quaſi digito monſtrant, ſed novas quoque inveſtigant vias ad penetralia matheſeos ſine circuitu ducentes, vel etiam easdem nobis muniunt. Id quod egregie jam præſtitit illuſtriſſimus Marchio *Hoſpitalius*, dum Analyſin infinitorum, a celeberrimo ejus inventore ſtrictius propoſitam in Actis Erudit. anni 1684, p. 467 ſq. & a pauciſſimis rite intellectam, doctiſſima commentatione illuſtravit; cum, quanta eſſet hujus præ *Carteſii*, *Barrovii* aliorumque in hoc genere inventis præſtantia, perſpexiſſet. Tam late enim patet ejus utilitas, ut cum ordinariis tum tranſcendentibus conveniat curvis, neque illam morentur ſigna radicalia, aut quantitatum indeterminatarum numerus, ſed ad infinitum ipſum ſe extendat, comparando differentias infinite parvas quantitatum finitarum, imo ultra infinitum, ſi ita loqui fas eſt, porrigatur, dum detegit rationes, quas habent differentiæ differentiarum infinite parvarum, ſeu differentiæ ſecundæ, & harum denuo differentiæ, tertiæ nimirum, & ſic porro. Expoſuit autem Vir genere pariter ac eruditione ſumma inſignis, primam hac vice tantum *Methodi Leibnitianæ* partem, ſeu calculum differentialem, docuitque, quomodo ab integris magnitudinibus deſcendendum ſit ad illarum differentias infinite parvas, cujuscunque ſint generis; alterius vero partis, ſeu calculi ſummatorii aut integralis, (ubi oſtenditur, quomodo ab infinite parvis ad magnitudines, ad quas pertinent, adſcendendum ſit) editionem ſuppreſſit, cum ex Dn. G. G. L. literis certior fuiſſet redditus, eum admoviſſe manum ad elaborandam *Scientiam*

infiniti;

infiniti: ne fortassis publicum opere defraudaret, quod comprehensurum est problemata maxime ardua & curiosa circa methodum tangentium inversam, curvarum rectificationes, quadraturas curvilineorum spatiorum, centrorum gravitatis inventionem, & id genus alia. Idem candide fatetur, plurimum se profecisse *inventis Leibnitianis ac Bernoullianis*, multumque se imprimis *Cl. Bernoullio juniori*, Professori Mathematum Groningensi, debere. Ipsum opus *decem* absolvitur *sectionibus*, in quarum *prima*, retento characterismo Leibnitiano, quia calculum expeditiorem reddit, regulæ calculi differentialis traduntur, præmissis duabus hypothesibus: Quantitatum nimirum, quarum differentia infinite parva est, alteram pro altera assumi posse; & curvam lineam posse considerari tanquam compositam ex infinitis rectis iisque singulis infinite parvis, seu, ut peripheriam polygoni infinitorum & infinite parvorum laterum, quæ angulis, quos constituunt, curvaturam lineæ determinant. *Secunda* in sectione usus calculi differentialis ostenditur, in tangentibus curvarum algebraicarum pariter ac transcendentium investigandis, & speciatim demonstratur modus determinandi tangentes curvarum, quæ ex focis describuntur, cujus ideam primum in Medicina mentis proposuit illustris Dn. D. T, auxit ex consideratione centri gravitatis Duillerius, perfecit nunc Autor illustrissimus. Sectione *tertia* calculus differentialis adhibetur ad invenienda maxima & minima; *quarta* vero calculus differentio-differentialis explicatur, ejusque usus ostenditur in indagando puncto recursus & flexus contrarii linearum curvarum. Sectione *quinta* calculus Leibnitianus applicatur ad curvarum evolutiones; *sexta* & *septima* ad inveniendas causticas, cum ex reflexione, tum ex refractione oriundas; *octava* ad recipienda puncta curvarum, quæ tangunt quotcunque positione datas rectas aut curvas lineas. Sectione *nona* solutio exhibetur problematum nonnullorum illustrium dependentium ex methodis præcedentibus; *decima* vero a priori ostenditur *methodus Cartesiana* & *Huddeniana*, particularis illa tamen, nec cum supra explicata conferenda; cum spectet tantum ad curvas ordinarias, & incommensurabilium sublationem, quæ sæpe numero tædiosissima est, requirat. Constituerat quoque eruditissimus Auctor unam adhuc addere sectionem, expositurus in eadem admirandum hujus calculi usum in Physicis, quantum scilicet ille conducat

ducat ad eam magis limandam, & quantum mechanice hinc possit utilitatis recipere: sed morbo præpeditus destitit a proposito, alio tempore cum fœnore illam publico impertiturus. Quod ut quamprimum faciat, neque diutius premat alteram hujus Analyseos partem, Marchionem generosissimum omnium illorum nomine rogamus, qui in ejus scriptis singularem cum mira perspicuitate conjunctam doctrinam suspiciunt; sperantes non exiguum redundaturum in orbem literarium commodum, si plures eruditione excellentes Viri in eodem argumento illustrando versentur; præsertim cum illustri nostro Leibnitio, plurimis summorum Principum negotiis districto, illa quæ affecta habet egregia quam plurima, tam cito, quam vellet ipsique optamus, absolvere vix liceat.

MARQUARDI GUDII ET DOCTORUM VIRORUM ALIORUM ad eum Epistolæ. Quibus accedunt ex bibliotheca Gudiana doctorum virorum quorundam, qui superiore & nostro seculo floruerunt, & CLAUDII SARRAVII *Epistolæ ex eadem bibliotheca auctiores; curante* PETRO BURMANNO.

Ultrajecti, apud Fr. Halmam & Gul. vande Water, 1697. in 4. 3. alph. 21. plag.

MArquardus Gudius, Vir cum eruditionis fama, tum dignitate, dum viveret, illustris, quum Galliam Italiamque anno seculi hujus M DC LX & sequentibus perlustraret, nobili fortunatoque juveni Sciassio (a quo præclara in ipsum derivata hæreditas fortunas ejus nimium quantum auxit & amplificavit) rector comesque additus, cum sibi præ cæteris fructum eruditæ peregrinationis proposuit, ut quoscunque liceret, codices manuscriptos, aliaque doctorum virorum monumenta inedita, e latebris suis erueret, & quocunque sibi pretio vindicaret, nulli hac in re labori parcens nec sumtui, & vel Crœsos animosa emtione provocans; uti ipse studium hoc suum exaggerat Heinsio epistola, quæ est inter Gudianas septima p. 9. Neque successus destituit diligentiam sagacissimi Viri, qui tot manuscriptis cimeliisque literariis auctus, & tanquam spoliis opimis onustus, domum rediit; ut hac ex parte ipsius bibliotheca, alioquin omnis generis melioribus libris instructissima, privatarum sortem longe superaret,

raret, & regiarum prope fortunam adæquaret. In cætera vero eruditæ elegantiæ supellectile, ingentem copiam literarum, a viris doctis hujus & superioris seculi scriptarum, congestam asservari, pridem monuerat Morhofius Polyhist. Lib. I. cap. 25. Quas quidem ipse, qui collegit, in lucem publicam proferre decreverat; sed civilibus negotiis districtus, quibus instar Wowerii a Cimbrorum Duce & Daniæ Rege admotus fuit, & demum anno 1689 fato functus, non magis illas publico impertiri, quam reliquas lucubrationes suas inchoatas aut promissas perficere & absolvere, potuit. Ast bonum factum! Et epistolæ illæ ex Gudianis copiis, & quæ ad Phædrum recensendum atque illustrandum Vir doctissimus in schedis notaverat, in celeberrimi Grævii manus inciderunt: cujus adeo beneficio & Phædrus ille Gudii tam diu expetitus propediem videbit lucem, & epistolas istas non minus desideratas legere jam contigit; curam illis edendis adhibente doctissimo Petro Burmanno, cui non inficiando disciplinæ suæ alumno, felicissimi ingenii & eloquentiæ excultæ, has vices delegaverat gravioribus in salutem & decus rei literariæ distentus occupationibus Grævius. Non dissimulat Editor, hanc epistolarum collectionem minime respondere expectationi, quam de illis commoverat Morhofius; sed quum plures ad se pervenisse aut in Grævii forulis latere neget, hoc contenti simus Catone; & gratiam iis habeamus, qui istas nobis non inviderunt, quarum lectione desiderium reliquarum tantisper solemur, dum & reliquæ in pluteis Gudianis delitescentes, a Morhofio visæ; perruptis clathris publicam aspiciant lucem.

Distributæ vero sunt epistolæ, volumine hoc comprehensæ, in tres veluti ordines. Primum occupant ipsius Gudii; alterum, quæ ad Gudium scriptæ; postremum variæ doctorum virorum e bibliotheca Gudiana depromtæ. Succedit appendix epistolarum, quas partim in Scipionis Gentilis literaria supellectile repertas, partim aliunde petitas, cum Burmanno amici communicarunt. Denique nova hic spectatur epistolarum Claudii Sarravii editio, eaque expletis e Gudiano codice lacunis, quas editor filius Isaacus Sarravius anno 1654, ne quem offenderet, de industria reliquerat, auctior & integrior. Ex singulis, quæ quidem primum nunc evulgantur, (nam Sarravianæ, doctorum manibus pridem tritæ, nostrum non requirunt recensum) speciminis loco, pro instituti ratione, pauca veluti in gustum apponemus.

E Gu-

E Gudianis, quæ perpaucæ sunt, discimus, Gudium, quum Amstelodami ageret, a Consulibus potentissimæ illius urbis invitatum fuisse, ut Animadversiones Blondellianas in Annales Baronii curaret: sed quum in eo esset, ut laborem hunc aggrederetur, commendatione Gronovii admotum fuisse spei nobilis ac opulentissimi juvenis Sam. Sciasfii, quem per Galliam, Italiam, aliasque Europæ regiones peregrinantem præfectus morum studiorumque comitaretur. Quo in itinere Lutetiam Parisiorum delatus, in gratiam Menagii, quem in edendo Diogene Laertio occupatum offenderat, loca quædam illius scriptoris emendavit vel illustravit epistolis, quæ quod serius a Menagii manuscriptorum hærede Hervæo Petro Simone Valheberto transmissæ essent, in calce præfationis leguntur, & ab ipso Menagio suis in Diogenem animadversionibus maxima ex parte sunt insertæ. Ad eundem de scriptis Theophrasti, Platonis commentatoribus vetustis, Platoni ὁμωνύμοις quatuordecim, ejus ætate, fratribus tribus, peregrinatione in Ægyptum & ad Hebræos, in prima & tribus ei præmissis, Præfationi subjectis, epistolis disserit. Nicolao Heinsio in septima eaque prolixa & bonæ frugis plenissima epistola, inter alia exponit, in quæ inciderit vetera monumenta, quantaque cura & quanto sumtu veteres bonæ fidei codices conquirat, inprimis quanto ducatur studio inscriptionum veterum, persuasus ex omni antiquariorum supellectile has plurimum lucis Romanis scriptoribus inferre; quarum adeo ineditarum aliquot millia se collegisse memorat, e quibus Gruteri volumen infinitis locis emendarit. De Tanaquillo Fabro, ejusque editione Phædri, minus præclare sentit: de suo autem in Phædri fabulas studio multa pollicetur; Livio etiam Gronoviano subsidia haud contemnenda promittit. Amicos non ambitiose colendos, aut morose exigenda præstandave iis officia, eleganter docet. Ex itinere in Belgium reduci Daventrienses munus Professorium in schola sua obtulisse narrat, quod gratiis actis modeste sibi recusandum statuit. Jo. Jonsii, eruditissimi viri & edito de Scriptoribus historiæ philosophicæ libro celeberrimi, mortem acerbe deflet. Ad Ferdinandum Episcopum Paderbornensem & Monasteriensem, doctrinæ fama & elegantioris literaturæ cultu longe illustrissimum, eleganti epistola laudes ejus exequitur, carminum dulcedinem ipsi nativam celebrat, & Hippolyti martyris de Anti-Christo editum a se Parisiis libel-

Ep. XXI. p. 24.

p. 8. 9.

p. 10.

p. 7. 8.

p. 8.

p. 9.

Ep. 10.

Ep. 12. 17. 18.

Ep. 13.

Ep. 14.

Ep. 15. libellum mittit. Cui epistolæ responsoria Ferdinandi subjicitur. Cimbriæ suæ infelicem statum, & res suas inde afflictas, queritur; potiorem tamen literarum quàm aulæ curam gerere se velle pronunciat,
Ep. 19. istarumque tantum sibi amorem esse profitetur, ut nisi cum ipsa vita eum sit depositurus, &, si vacare iis liceat, Crassum se divitiis superare existimet, atque aliis omnia libenter relinquere velit. Interiorum
Ep. 22. harum literarum amorem communem arctissima etiam summæ conjunctionis inter se & Grævium vincula constrinxisse affirmat.
Ep. 27.

In iis, quæ ad Gudium scriptæ sunt, quæ numerum Gudianarum non multum excedunt, sed raro iis respondent, Reinesius Gudio adhuc Jenæ literis operanti indicat Scriptores, qui de cultu reliquiarum Sanctorum sint commentati. Bosius vero Gudium Amstelodami agentem admonet, ut de Clinicis veteris Ecclesiæ dissertationem perficiat, cujus prior pars, præside ipso, Jenæ anno 1657 publicæ disquisitioni exposita fuerat. Idem Bosius If. Vossii diatriben de ætate mundi sibi non probari significat; cujus quidem istud ingenium eamque eruditionem agnoscit, ut, si voluisset, non patre modo Joanne Gerardo, sed & Salmasio, major esse potuisset, verum subaudaculum eum & confidentiorem esse ait, quam par sit, in asserendis de quibus cordatiores dubitant. Grævius multa nova literaria Gudio indicat, & inter alia Thuaneam bibliothecam (cujus indices a Bullialdo contexti extant) viliori pretio venditam esse nunciat, quam voluminum involucra Thuano constiterint. Communicat eidem quatuor inscriptiones, quarum tamen primam in Lusciniam pro genuina non agnoscit, & concinniorem esse quam pro veterum gravitate, adeoque à recentiore manu confictam, censet Gudius. Marcus Meibomius indicat, se, ex quo veterum Musicorum gemina publicaverit volumina, Ptolemæum, cum abstrusiore Musicæ scientia, tum styli obscuritate difficillimum scriptorem, utpote Ægyptium, explicatum difficilibus locis, & sexcentis restitutum, asservare. Horbius a Justello se ait deterritum, quo minus Hæreseon historiam contexat, quæ e paucis ac erroneis Patrum scriptis nulla ἀγχινοίᾳ erui possit: se tamen versari in Nestorianis, & Lutheri de Conciliis librum, in quo Cyrillum damnarit, Nestorium probarit, tueri. De formula *dimidio plus minusve*, quem sensum habeat, Jac. Holstius disquirit. Magliabechius inter alia significat, Elzevirio constitutum esse, Dictionarium

(Marginal notes: Ep. 2. Ep. 5. Ep. 14. Ep. 26. p. 32. Ep. 19. Ep. 20. Ep. 21. Ep. 29.)

narium Italicum della Crusca, seu Furfuratorum, recudere quam nitidisſime; quod tamen morte forſan ipſius interceptum non contigit. Schefferus ad Rachelium (hæc enim epiſtola in hanc claſſem eſt relata, qua ſibi Gudium conciliari petit) poſtquam quales ſint ipſius in Ciceronis Officia annotationes perſcripſerat, Wolfium notat, qui Ciceroni ſæpe affinxerit, de quibus ne per ſomnium quidem cogitarit. Bigotius Tanaquilum Fabrum, bibliotheca ſua vendita, ad otium & tranquillitatem muneris ſui profeſſorii ſe contuliſſe: Homilias Chryſoſtomi in Johannem, a Burgundione cive Piſano in Latinam linguam translatas, ut eo labore redimeret animam filii Hugolini, mortui in itinere Conſtantinopolitano anno 1178, manuſcriptas extare in bibliotheca Ultrajectina: in omnibus Plutarchi editionibus ſe multum deſiderare: Combefiſium majori volumini Hippolyti martyris de Antichriſto librum a Gudio anno 1661 editum inſeruiſſe, narrat. Oldenburgius notas Gudii in Scriptores Geoponicos, & Etymologicon Photii ejus cura recenſitum, (cujus etiam Goeſius mentionem fecerat ep. 24. p. 62.) memorat.

Ep. 22.

Ep. 35.

Ep. 39.

Succedunt epiſtolæ a Gudio collectæ, & ex ejus bibliotheca depromtæ, quinque & ſexaginta ſupra ducentas; in quibus multæ a doctis in Italia viris ſuperiori ævo exaratæ: quorum magna quidem in literas extitere merita, ſed nonnullorum memoria ſic exolevit, ut notorem hodie deſiderent. Cujus vicem doctiſſimus Editor præfando ſubivit, & quicquid illis agnoſcendis faciebat, diligenter indagatum protulit. Agmen earum ducunt Alciati doctiſſimi Juriſconſulti epiſtolæ XXVI, ad Franciſcum Calvum typographum Romanum; quo ita familiariter uſum eſſe apparet Alciatum, ut nec intima animi ſenſa illi credere dubitarit, fratris eum loco ſe habere profeſſus p. 76. Hinc non prohibet ab eo diſſeminari, de ſe Patavium aut Bononiam avocando agi, ut Avenionenſes augeant ſtipendium. Docebat enim, quum hæc ſcriberet, Avenione ſtipendio ſexcentorum aureorum, ſæpe octingentis & amplius auditoribus ſtipatus. Poſtea ad Bituriges eundem vocatum ſtipendio millium ſolarium diſcimus, quum trigeſimum ſeptimum ætatis annum ageret. Incitatus a Calvo ut adverſus Lutherum ſcribat, oneri ſe imparem eſſe fatetur; alibi fortaſſe publice intereſſe cenſet, eſſe aliquem qui tantam licentiam coerceat, & qui etiam injuſta defendat, ut ſaltem juſta obtineantur. Orationem

Ep. 3. & 16.

Ep. 23.

Ep. 8.

Ep. 9.

vero Alciati illam, quam Calvo creditam, & ab eo cum Germanis, Amorbachio, Frobenio & Erasmo, communicatam vehementer indignatur, veritus ne typorum beneficio in publicam lucem exponeretur, non aliam esse, quam eam Epistolam (quo nomine etiam p. 81. eam appellat) ad Matthiam Minoritam de vita monastica fugienda scriptam, quam superiore anno clar. Antonius Matthæus evulgavit, (recensitam a nobis mense Junio præteriti 1696 anni p. 290) jam vidit monuitque Editor: eandemque a Beato Rhenano innui existimamus, quum ad eundem Calvum scribit: *Mitte Cucullomastiga, nosti cujus.* Post Alciati epistolas Marii Nizolii ad Majoragium datæ leguntur literæ, a Morhofio quoque in Polyhistore memoratæ, quibus ob Antiparadoxa edita reprehensus Majoragius ita fuit commotus, ut Reprehensionum libros in Nizolium scriberet. Quas doctorum hominum lites componere allaboravit Seb. Corradus, duabus in hanc rem epistolis Italice scriptis. Hieron. Cardanus de afflicta re sua familiari queritur, literis erudiendi filii sollicitus. Jovium graviter monet Ben. Theocrenus, ut, quicquid scripturus sit posteris, cum ipsa veritate, cujus personam rerum scriptor induit, prorsus consentiat, ne quid amori neve odio quid datum deprehendatur. Festivum vero est, quod Erasmus mitigando Petro Curtio, rhetori Romano, scribit, (quæ epistola etiam in Londinensi Erasmicarum Epistolarum volumine Lib. 30. ep. 68. p. 1954. legitur) qui *Italum* in Chiliad. II. cent. I. proverbio 7. imbellem dictum indignabatur, quod id typographi sit peccatum, qui ex *Attalo*, quem Erasmus scripserat, fecerit *Italum*. Qua occasione graviorem & longe turpiorem errorem in libris suis dolo malo typographi admissum commemorat. Nam quum is xenia non recte sibi ab Erasmo soluta doleret, in libro quem *Vidua* inscripserat, Reginæ Hungariæ dicato, ubi Erasmus scripsisset *mente illa usam eam* (Reginam) *semper fuisse, quæ talem feminam deceret*; ipsum loco *mente illa* reposuisse *mentula*, sensu obscœnissimo, quem trecentorum aureorum jactura redimere & delere maluerit Erasmus. Laocoontis cum liberis draconibusque mirabili nexu implicitis statuam, Plinio memoratam, stupendi artificii opus, in ruinis ædium Titi Imp. repertam fuisse Triultius Pomponio fratri narrat: neque tamen ex uno lapide confectam, quod Plinius censuit, sed plus minus quatuor compaginibus occulte ferruminatam

[Marginalia: Ep. 3. 5. & 6. — Ep. 62. — Ep. 47. — Ep. 41. — Ep. 34. 35. — Ep. 33. — Ep. 52. — Ep. 60. — Ep. 53.]

tam circumlitamque esse, monet. Plures etiam extant Jo. Oporini, clari doctique Basileensium typographi, ad Franc. Cicerinum perscriptæ epistolæ, e quibus multa ad typographiæ reique adeo librariæ rationem attinentia disci possunt, ejusque eruditi librarii erga Majoragii scripta impensum cognosci studium. Julius Pflugius (quem Alciatus p. 82. 92. *Aratum* dixerat) in epistola gratulatoria ad Cardinalem quendam (quem Nicolaum Schonbergium e Nobilitate Misnica fuisse conjicimus) accurate scripta, Cardinali consentit, in Synodis nullam esse spem sanciendæ concordiæ ecclesiasticæ, tollendique schismatis; agnoscitque operam potius dandam, ut vitia tollantur ex ecclesiis, revocataque disciplina veteri Deus a nobis vere ac pie colatur. Sed missis veteribus præteriti seculi epistolis, progrediamur ad propiores ætati nostræ & recentiores hujus seculi eruditorum literas e penu Gudiana depromtas. In quibus Dominicus Molinus epistola Italica ad Meursium data conqueritur, bibliothecam Venetam a Legato Hispanico Hurtado Mendoza esse compilatam, & optima Græca manuscripta a Cardinale Benevone (forte *Bessarione*) huic relicta, in Hispaniam avecta, ibi in regia bibliotheca Scorialensi conspici. Gravis est querela, quam pium Theod. Canteri pectus in sinum Meursii de collapsa Christianorum pietate ac probitate, quæ major apud Gentiles & potissimum Romanos veteres fuerit, effundit. Lipsium Lev. Torrentius gravissima elegantissimaque epistola (quæ etiam in XIIX Decadibus epistolarum Lipsii in Centuriis omissarum, a Jo. Isacio Pontano Harderviei 1621 editis, p. 129. seqq. legitur) hortatur, ut ex sacrarum literarum potius disciplina, quam gentilium Stoicorum placitis morum doctrinam efformet. Kirchmanno Gruterus multa suggerit libro de Funeribus Rom. inservientia; Caselii scripta a Tengnagelio collecta studiose, ut Kirchmannus edat, eum hortatur; eam tamen provinciam Conr. Horneio jam demandatam ab Augusto Duce Brunsuicensi monet; Discursus suos in Tacitum Baudio displicere nil curat; Plautum sub Taubmanni nomine a se edi narrat. Goldastus in Epistola ad Goth. Jungermannum Etymologici, quod Magnum vulgo dicitur, auctorem esse quendam Megalum, inque MSS. constanter reperiri scriptum, Ἐτυμολογικὸν τοῦ Μεγάλου γραμματικοῦ. Daniel Heinsius, se extitisse affinis sui Rutgersii in Suecia defuncti hæredem, ipse profitetur. Piccartus queritur, præstanti ingenio juvenes,

Ep. 77. seqq.
Ep. 107.
Ep. 46.
Ep. 99.
Ep. 115.
Ep. 116. seqq.
Ep. 121.
Ep. 125.
Ep. 123.
Ep. 124.
Ep. 153.
Ep. 150.
Ep. 183.

venes, in quibus Mart. Ruarus, ab Ern. Sonero fuisse corruptos, & Socini erroribus, quos ab Arminio is hauserit, infectos; quorum quidam a Senatu Norimbergensi carcere mulctati fuerint, alii Wittebergam, Jenam & Helmstadium se contulerint, ut plures in partes traherent; Ruarum cœtui eorum museum commodasse, in quo sacramento se invicem obstrinxerint; libros autem eorum publice esse concrematos, interveniente voce præconis, quæ impietatem illam dejerarit, & omnes ejus impietatis fautores complicesque ditione Norica brevi excedere jusserit. Idem Piccartus, post absolutos Observationum historico-politicarum libros, Lexicon criticum se moliri profitetur. Josephus Scaliger Gifanium accusat plagii, qui literas amicorum, ex quibus aliquid didicerit, se accepisse negare consueverit, ut ea sibi posset arrogare. Fuisse addit hominem doctiorem quam probiorem, cujus doctrinam probet, mores exsecretur. Plura ex reliquorum doctorum virorum, Georgii Remi, Jani Rutgersii, Gothofredi Jungermanni, Conr. Rittershusii, Chr. Coleri, Jo. Casselii, Jo. Wowerii, Jo. Meursii, Fr. Lindenbrogii, Jani Gebhardi, Th. Reinesii, Jo. Fr. Gronovii, Is. Vossii, Marqu. Freheri, & aliorum epistolis delibare angustia propositi nostri vetat; nec diutius Lectorem moramur, qui multa scitu non indigna ex ipsis eo jucundius discet, quod præter Latinitatis, in diversa quamvis orationis forma, nativam puramque indolem, τὸ ἦθος scribentium, quod maxime delectat, in iis perspiciet. Nec de *Sarravianis* ut quicquam commemoremus, opus fuerit, quum in iis, jam quadraginta & plures ante annos editis, nunc e Gudiana bibliotheca lacunas modo, ab editore filio Isaaco, ut viventium parceret nominibus, relictas, expletas intelligamus; quas in suo exemplari Gudius, qui autographas Lutetiæ Parisiorum inspexerat, adjectis quæ in his deprehenderat verbis, restituit. Expectamus jam avide, quæ has proxime excipient, *Salmasianas*, quas e literaria penu Guil. Anslarii acceptas Schalbruggium prælo paratas habere, editor harum doctissimus Burmannus confirmat.

Ep. 184.

Ep. 187.

Ep. 25. in Append.

ERRATA.

In Actis anni superioris pag. 149. lin. 10. 11. pro *propriis* lege *rarioribus*. lin. 13. pro *a se* lege *a quibusdam*. In Actis anni mensisque præsentis pag. 104. lin. 4. pro *Rex & Senatus*, lege *Administrator & Senatus*.

* * *

ACTA ERUDITORUM

Publicata Lipsiæ

Calendis Aprilis, Anno M DCXCVII.

JOANNIS SCHILTERI CODEX JURIS ALEMANNICI FEUdalis, cum Commentario ad ſingula capitula, ac Diſſertationibus nonnullis huc pertinentibus. Accedunt ANTONII MINCUCCII *de Prato Veteri libri ſex de Feudis, e bibliotheca Pariſienſi primum editi: item* BARTHOL. BARATERII *libellus feudorum reformatus, &* ANTONII DADINI ALTESERRÆ *de origine & ſtatu feudorum pro moribus Galliæ liber ſingularis.*

Argentorati, apud Fridericum Spoor, 1696. in 4. Alph. 10. pl. 7.

MAgna ſunt hujus Viri merita erga utramque & publicam & rem literariam, quæ nos prædicamus in vivo, quæque poſt fata non reticebunt poſteri. Si ad ſtudia prudentiæ civilis maxime attendimus, nulla prope in his pars eſt, quam non dederit explicatiorem, per juſta ſyſtemata, & commentarios. In ſingulis ad uſum ſpectat hodiernum, ita tamen ut ſatisfaciat lectori ſuo propter varias quoque obſervationes, ac digreſſiones eruditas, ad rem præſentem facientes. Obtinet inter tam præclara ingenii monumenta locum non poſtremum codex ejus juris feudalis Alemannici, cum commentario: quem cum aliis ejusdem argumenti operibus, ibidem conjunctis, paulo uberius quam ſoliti alias ſumus, nunc enarrabimus.

Præmittit ad notitiam pleniorem hujus juris præfationem, in qua de antiquitate illius, de utilitate & auctoritate in cauſis feudalibus dijudicandis ac decidendis agit. Quoniam vero per conſuetudines, inter diverſos populos, jus feudale invaluit præcipue, fontes aperit §. 3, unde vel indagari rectius idipſum, vel reduci atque corrivari majore cum fide & integritate poſſit. Ne tamen in limine ſta-

tim, de nomine ac gente Alemannorum incerti essemus, eos describit in patria ac solo natali; item quo jure in feudalibus usi sint ab initio, proprio nimirum, non aliunde sumto & accepto; item quod successu temporis in scripturam sit redactum. Probat hoc ex potestate constituentium, ac postquam semel ita constitutum fuerat, ex libris judicialibus feudorum, positis in curiis dominorum, patria lingua scriptis, & ad usum perpetuum diligentissime adservatis. Sic vero per occasionem, ac velut in transitu, de lingua vernacula nostra, de forma litterarum ac scriptura majorum disserit: quæ singula, uberius diducta, in glossario Germanico, cujus fecit spem nobis, cœlesti adspirante gratia dabit. Qui successerunt in Imperio Carolingis, eos non pauca addidisse §. 15 ostendit, in comitiis præsertim Noribergensibus, quorum in codicis rubrica mentio facta est. Hinc vero docet, auctoritatem juris hujus renovati, ac per res judicatas, tanquam per supplementa aucti, non ex sola constituentium potestate, sed ex modo pariter constituendi, & more antiquo in comitiis recepto, æstimandam esse. Tempus comitiorum istorum statuit in titulo operis annum, post Christum natum, CIↃ CC IV; in præfatione autem §. *cit. 15 & 17.* annum demonstrat CIↃ CCVIII, ac per testimonia historicorum confirmat: quia tunc post necem Philippi, Otto in comitiis procerum animos conciliare sibi facilius poterat, legibus priscis in patria stabilitis, & additis necessariis aliis. Hisce satis discussis, progreditur ad jus feudale Saxonicum, & id Alemannico recentius tradit per indubitatas rationes. Pergit mox ad jus feudorum commune Longobardicum; quod Alemannico vel ideo præferri non posse ait, quia tantum in subsidium hujus receptum est. Sub finem præfationis ostendit, quinam sint meliores juris feudalis Alemannici codices, tam manu exarati, quam typis exscripti, qualis orthographia sit in illis, ac translatio in sermonem Latinum? Singulis istis probe expensis, contextum undique emendatum subjungit, additis in margine variis lectionibus & concordantiis; quas ita vocant, juris feudalis Saxonici veteris ac Longobardici; ex quibus judicandum rectissime, de convenientia ac differentia consuetudinum feudalium. Prius vero quam hinc transimus, ad capitula singula in commentario, propter auctoritatem juris hujus, adprime confirmatam, notamus adhuc, male & inique censuisse auctorem des kurtzen Gegen-Bedenckens

von

von der Chur-Pfältzischen Vicariats-Gerechtigkeit / anno 1614, quasi jus hoc feudale Alemannicum non sit tam antiquum aut sincerum, inque comitiis publicis receptum, sed opicum, sordidum, nuper excogitatum, superstitiosum & incertum. Scilicet inservit causæ suæ, quisquis ille sit, ac turpiter conculcat, quæ sibi obesse intelligit. Veriora longe sunt, quæ Schardius *cap. XI. de origine Electorum*, ac Meichsnerus *in præfatione*, a nostro adducta, pronunciarunt.

In commentario ipso quædam sunt prænotanda: quod nimirum sine exemplo noster concinnum in jure feudali Alemannico demonstret ordinem ac nexum, eumque nec violentum aut longius petitum, nec a juris contextu alienum: deinde quod per singula capita, genuina juris feudalis principia eruat, & cum aliis in patria nostra juribus receptis conferat, inprimis feudali Saxonico, & communi Longobardorum, addita subinde ad majorem in sensu lucem paraphrasi, & emendatione: denique quod præter casus feudales, quos ita vocant, res judicatas in curiis feudalibus, & inedita plurima documenta proferat, junctis passim monitis practicis, ex usu hodierno: ne jam dissertationes, consilia ac responsa feudalia, per occasionem inserta commemoremus. Ad *rubricam* diversum feudi significatum, ejusque differentiam ab allodio explicat, item quodnam sit vasalli, quodnam jus domini: ubi propter cognationem argumenti, bona emphyteutica, fiscalia, Salica, censualia breviter declarantur, infra autem plenius, de curiis dominicalibus & bonis laudemialibus. In vocem feudi mox inquirit, ejusque ætatem: inque transitu velut mentionem facit constitutionis perquam celebratæ, de expeditione Romana, quam vulgo adscribunt Carolo Crasso; noster autem Conrado Salico vindicat illam, *cap. VIII §. 10 & seqq.* Verum neque satis erat, vocis incunabula detexisse, ipsius pariter juris feudalis originem, & quidem Germanicam, postea corrivat ab institutis nostræ gentis, allatis exemplis, itemque legibus Caroli Magni, ac Lotharii Saxonis. Progreditur hinc ad varias divisiones feudi, ut considerationem hujus doctrinæ universalem rite absolvat: in quibus egregia habetur observatio de *homine ligio*, quem Cujacius cum *colono homologo* Codicis Theodosiani, non recte comparat: item de *Quiritibus* Germanorum ac Francorum, qui vulgo dicuntur *equites*, viri ac milites generosi. In *capite primo* explicat, quomodo moribus

Germanorum nobilitas præcipue ſit orta ex dignitate militari: qua occaſione interpretatur gradus clypei militaris, in Feudiſta Alemanno, & quomodo clypeus hic pervenerit ad eccleſiaſticas perſonas eminentiores, ſive wie ein Krumb-Stab gewachſen ſeye zu einem langen Speer. Notabilis in hanc rem eſt ipſius ſententia § *11.* de clypeo militari eccleſiaſtico. Ex principiis iſtis mox tranſit ad alias perſonas, feudi capaces, & inter ultimos clypei gradus deſcribit breviter die Freyen / Mittelfreyen / Schöppenbahre und Semperfreye / item die Ritter / Knecht und Dienſt-Manne. *Altero capite* pergit in eadem feudi capacitate, ac differentiam inter nobilem vaſallum ac plebejum explicat, tam in ſervitiis militaribus, quam judicialibus, ac ſub finem jus feudale Saxonicum & Longobardicum confert cum Alemannico, in eodem diſcrimine clypei militaris. Sic & *cap. 3.* agit idem, ac de clerico, deque muliere quærit, an ſint capaces clypei, des Heer-Schildes? & reſpondet ex moribus Francorum & Alemannorum, qui epiſcopatibus olim & abbatiis præfecerunt homines nobiles, patricios, & alios inſigni doctrina juxta & pietate claros: immo poſt ſacras functiones admiſerunt eosdem ad inveſtituram ſimultaneam, quam Alemanni die Lehens-Hand/Saxones vero die geſamte Hand adpellant. Hinc varia clericorum jura feudalia adducit, ac potiora ad fœminas theſi finali adplicat. Poſtquam ita præmiſit, quænam perſonæ ſint capaces feudi, *cap. 4.* adquiſitionem feudi originariam ac derivativam proponit. Ad illam refert feudum novum, ubi tres actus declarat, *promiſſionem*, quæ fit per expectativam in caſum aperturæ: *conſtitutionem feudi*, quæ fit per contractum feudalem, ſive inveſtituram: ac *traditionem*, quæ fit per immiſſionem. Ad hanc refert ſucceſſionem in feudo, & alienationem quamcunque habilem, ad fundum transferendum. Quoniam vero in utroque adquiſitionis modo prævalet inveſtitura, eam heic potiſſimum cum Alemanno contemplatur, in vocis ortu, ſymbolo vario, ritu, ac juris effectu: ubi per ceſſionem in curia feudali ſolennem, & receptam, in vaſallum inveſtitum tranſire ſtatim ait dominium ac poſſeſſionem, ex 1. F. 25 & 2 F. 32: unde etiam competat eidem utilis rei vindicatio, contra quam ſentit vulgus Feudiſtarum, quaſi per ſymbolicam ejusmodi traditionem nulla inveſtito competat poſſeſſio, nullum prorſus dominium. Addit, ex quorum fecibus ita turbata ſit jurisprudentia feudalis Germanorum liquida & illimis pla-

ne:

ne: ac sententiam suam ex rationibus & auctoritate meliorum probat. Quæ de fidelitate vasallitica sequuntur, probe excogitata sunt: inprimis quæ monentur de obedientia promissa in jurejurando principum ac statuum Imperii. Ex investitura, sive traditione feudi solenni, coram paribus, porro dijudicatur obligatio inter dominum & vasallum: quæ tamen ita se non habet, sicut mutua de jure civili, a qua neuter invito altero potest recedere: quia tacitum pactum inest regulariter contractui feudali, quamdiu vasallus non resignat bona fide in manus domini feudum, aut refutat illud. Pergit adeo *cap. 5.* ad refutationem feudi, quam definit, in partes suas distribuit, exceptiones ac limitationes addit, Saxonicumque feudale jus cum Longobardico conjungit, ut eo magis illustretur mos Alemannorum, **von Ufgeben / Uffagen**: quorum formulam in refutando feudo receptam declarat, ac simul ostendit, quomodo ex adverso non competat domino refutatio homagii, aut fidelitatis præstitæ: **der Herr mag dem Mann das nicht gethun.** Sicut autem vasallus *refutare*, ita dominus ***homagium guerpire***, sive ***werpire*** dicitur, ex justa causa feloniæ. Post fidelitatem igitur præstitam, refutatione non facta a vasallo, nec justa dimissione ex parte domini, uterque certo jure gaudet: ille quidem pro pari curiæ habetur, hic vero si fidelitas nondum jurata, ante investituram urgere potest eandem, ut sic paratum habeat vasallum, ad obsequia & servitia promissa. Tradit hæc generatim *sexto capite*, nisi quod sub finem pauca de *officio strepæ*, quod Papæ Cæsar debet, annotet: *sequenti* autem describit servitia militaria, inprimis ***herobannum***, quorsum edicto sive banno vocantur omnes, immediati & mediati, sive vasallorum vasalli, qui tenere dicuntur **des Reichs-Afterlehen** / *cap. VIII. §. 7. & seqq.* Inter exempla laudantur Rutheni comites, qui feuda sua Imperialia recognoscant a rege Bohemiæ: ubi de terra Advocatorum singularia. Quia vero in modo mensurave consistunt hæc obsequia, inde de tempore servitiorum, quantum illud sit, deque sumtibus ad præstanda servitia requisitis, differit erudite. *Octavo capite* in specie demonstrat expeditionis Romanæ originem, ad quam obligabantur summi præsertim Imperii officiales, qui præsentes esse debebant, ad splendorem ejus augendum: qua occasione numerum init electorum, sive ex publica administratione docet apertius, quinam inter principes Germaniæ jus

electionis peregerint. Hæc eadem causa est, cur in duplicem de expeditione Romana constitutionem inquirat, & alteram pseudo-Carolinam adscribat Conrado Salico, alteram Friderico Barbarossæ, quæ tamen non sit correctoria prioris. Jungit heic explicationem *hostenditiarum*, sive adærationis, quam Neapolitani ac Siculi vocant *adobam*, nostri den Geld-Anschlag oder Ritter-Pferde/ itemque praxin hodiernam, circa obligatos ex matricula, cum annotatione temporis, quando sit indicta expeditio, & quando finem habuerit. Post explicata militaria, progreditur *capite nono* ad servitia judicialia. Ad facta quidem præclara nati sunt vasalli, sive ad originem clypei spectemus, sive ad virtutis impetum: neque tamen a judiciis & curiis feudalibus abesse possunt, in quibus pares audiunt, propter caussæ ac generis dignitatem præcipue. Quoties igitur vocantur a domino, in curia debent comparere, non ad cognoscendam duntaxat causam, ad suffragandum ac decernendum, sed ad probandum pariter, si forte producantur testes, & postulandum, si lis aut mota fuerit, aut movenda. Ubi non comparent justo tempore, id est antemeridiano, fiunt culpabiles, wethafft / secus ac de jure civili, quo dies integer currit, usque ad finem: nisi excusent illos feriæ, aut dominus ipse sit in culpa, propter justitiam aut restitutionem denegatam rei debitæ. *Decimo capite* pergit ad quæstionem: an, si dominus per annum & diem vasallo justitiam deneget, ipsi pereat actio? ad quam decidendam ostendit forum competens ac praxin, circa litem inter dominum ac vasallum. Ab hac digreditur ad judicium susceptum inter convasallos, & quidem possessorium: in quo explicando notat, quod contra juris communis regulam, non actor, sed possessor ac reus probare debeat. Hac in parte considerantur diversæ species probationum, *per corpus*, sive duellum, *per patriam*, sive honestos & inculpatos testes e patria, per *jusjurandum*, &c. Ubi propter judicii feudalis possessorii competentiam, distinctio inter judicem ordinarium & feudalem expenditur. *Capite undecimo*, in eadem materia titulum possessionis, sive investituram controversam explanat, quatenus contra dominum probatur illa manu jurantis vasalli, aut si hic non sit in possessione, per duos pares, aut literas quoque investituræ. Atque hactenus allata, de investitura pure facta, sufficere possunt. Incipit deinceps *capite duodecimo* tractare investituram ex die incerto, vel sub

sub conditione latentem aperturæ: quæ vulgo dicitur *expectativa*, Geding / Lehens-expectanß / Anfall. Istam describit, ac post multiplicem ejus naturam declaratam, commonstrat statim, quomodo differat ab investitura simultanea, de qua infra *cap. 16;* item quod ejus communis effectus sit, sive cum investitura detur, sive sine illa, ut careat possessione. In casu, quo duobus vel pluribus expectativa concessa est, eaque vel sine designatione, vel cum ea, quæ vim habet expectativæ specialis, ac generali derogat, solidiora ingerit, & *incertum* cumprimis apud Saxones nostros, das Irr-Lehen / ex errore natum esse tradit §. *6.* Hinc in eodem Saxonum jure feudali interpretatur expectativam tacite definitam, wenn das Lehen flüchtiglich / oder zur Fluchtstuhl geliehen / mortis causa, ad lectum possessoris decumbentis. Tandem contextu I. F. 27 diducto & illustrato notat, expectativam priscis Germanis incognitam fuisse, neque huc pertinere ait dogma civile, de fundo demonstrato, & non demonstrato, ad eludendam promissionem honeste factam. In *cap. 13.* hæc sunt potiora: qui possidet, non possidenti præfertur: item quod conditione aperturæ existente, immissionem expectativarius per nuncium a domino petere debeat: illo autem cunctante, si forte expectativam cum investitura acceperit, quod ipse possessionem adprehendere possit. Sequitur feudum annuæ præstationis, das Pfund-Lehen: id quomodo huc pertineat, in connexione docet noster *cap. 14.* si maxime sit facta *investitura nominata* præstationis, vel quantitatis. Heic simul de valore antiqui feudi disserit, deque præstationis annuæ differentia a feudo pecuniario, cameræ & cavenæ, per documenta prius inedita. Superest *cap. 15.* terminus, intra quem expectativarius feudum aperturæ generalis petere debet, annus nimirum ac dies, qui currit a momento scientiæ, ac probandus est ab actore. Quia vero dies non eodem spatio circumscribitur ab omnibus, hunc quoque explicat. Simultanea investitura, sive communio feudalis, *cap. 16.* cum suis effectibus proponitur: quorum primus est, quod simultanee investitus non possit esse testis, in causa feudi communis: deinde quod in alienatione ejusdem consentire debeat, ob jus quæsitum: tandem quod in communione tali viventes nominare debeant provasallum, einen Lehen-Träger / propter servitia domino præstanda. Huc usque de feudo nobili. Aliter se res habet circa ser-

vitia

vitia plebejorum, qui clypeo quidem sunt præditi, sed minus perfecto. Sic in caussa feudali postulare possunt, exemplo parium, non autem nisi in curia domini sui. Hinc quæstio porro examinatur, an vasallus ad postulandum cogi possit? & caput de gravamine in sententia, sive de adpellatione finitur. *Cap. 18.* de numero parium, sive adsessorum in curia feudali, generatim concipitur, qui regulariter est duodenarius. Quomodo autem provocatio fiat speciatim, in feudo mediato, inque immediato, contra dominum, ex instituto majorum demonstratur. Hinc vetera Germanorum judicia provincialia, die Käyserliche Land-Gerichte/ cum praxi hodierna componuntur. *Cap. 19.* occurrit quæstio de expectativa, sine consensu possessoris vivi concessa. Affirmativa placet Saxoni & Longobardo, cujus verbis in *1. F. 27* lux affertur. Negativam probat Alemannus, utut permittat successiones pactitias; sine dubio ex conditione & qualitate prioris ævi, quo diffidationes, die Befehdigungen/ adhuc frequentabantur, per quas vivo possessori vel ignoranti, vel invito, multa poterant inferri pericula. Quæ sententia nec hodie prorsus incognita est in aula Cæsarea, si præsertim superstes possessor immediati feudi contradicat. Ne tamen mitiores laudet Saxones noster, addit rationem juris apud eosdem: quos & Alemanni successu temporis secuti sunt. De jure possessionis deinceps pariter tractat, inprimis *cap. 20.* in cujus principio docet, utile dominium ex investitura simultanea competere, item possessionem absque fructuum perceptione esse posse: quod jus vulgo adpellant den Insatz. Facultatem modumque petendæ & adprehendendæ possessionis, jure investituræ factæ, *cap. 13.* ex nostro discere licet, cujus praxis heic ostenditur. *Cap. 21.* de feudo promisso alteri, alteri autem vendito, deque jure evictionis feudalis agitur. *Cap. 22.* proponit casum, quo dominus vasallum spoliavit feudo promisso, & ordinem judicii format. De quasi possessione quantitatis certæ ac reditus ex feudo pergit in *cap. 23*, & id observat speciale, quod possesione hujus vel quasi non concessa, nulla sit ejus transmissio. Quando autem dominus ejusmodi feudum retinet injuste, quid in foro tunc obtineat, breviter significat. Feudum minoris præstationis non gaudere jure postulandi, sive paragii, ac testimonii dicendi, *cap. 24.* demonstrat. Postquam igitur explicavit modos feudi adquirendi ac retinendi, jam progreditur ad modos feudi amit-

amittendi. Explicantur ex his *cap. 25.* duo, qui jus personæ tangunt, *excommunicatio* sive exclusio a societate ecclesiastica, atque *proscriptio*, sive exclusiò a societate civili: qui olim conjungebantur plerumque; das geistliche Gericht war dem weltlichen Schwerdt behülfflich. Vestigia hujus rei supersunt in ordinatione Cameræ Imperialis, ubi mentio fit *bulla Raymundi*. Si tamen probare vasallus potest, se non incidisse in bannum, tunc neque proscriptio vires habet. *Cap. 26.* agitur de feudo amittendo per alienationem, inprimis per oppignorationem, sub specie ac pacto retrovenditionis: quo casu domino revocatoria condictio ex lege competit. Heic subnectitur elegans observatio, respectu vasallorum alienantium, ex diversa illorum qualitate resultans: per quam alii sunt Lehen-Manne/ ex feudo domini investiti, alii eigen oder ledig Manne/ homines ligii, ex allodio domini investiti, alii denique ewigliche Manne/ qui juri refutandi pro se & heredibus renunciarunt. Post regulam juris, de feudo per alienationem amittendo, quatuor ponit exceptiones, & §. *11.* præcipue docet, quo jure utantur principes Germaniæ, in terris suis alienandis. Quoniam vero in judicio ad privandum solenniora debent esse omnia, ideo majorem definit numerum adsessorum ac testium *cap. 27.* De probatione minus solenni, respectu testium & adsessorum, agit *cap. 28.* Hinc transit a feudis nobilibus, sive militaribus, ad censualia, & quid statuendum sit in casu, quo possessor vasallus censum inficiatur, ex praxi illustrat, & hoc singulare ostendit, quod dominus censum petens, in curia probare debeat, feudum esse censuale. *Cap. 30.* subinfeudationem cum suis limitationibus exponit, ac Longobardi contextum I. F. 6. de titulis ecclesiasticis explanat. *Cap. 31.* jus amissionis propter inficiationem evolvit, atque jura domini, contra ingratum possessorem, ex feudista Saxonico comparat, & probationem zu ihm selber/ per *metteertium*, sive manum tertiam exponit. Sequenti *cap. 32.* justam rerum feudalium, ac pertinentiarum designationem, si dominus eam requirat forte, breviter insinuat, cum praxi quarundam curiarum, in quibus præter feudum ipsum, singulæ ejus partes actis & protocollis inseruntur, eine richtige Verzeichnüß des Lehen-Guts mit Erzehlung aller zugehörigen Stücken; unde fiebat sæpius efficax probatio, tanquam ex instrumento investituræ. Subfeudum a superiore evictum tractatur *cap. 33.* In hoc sunt extantiora, quæ subvasallo competunt

petunt jura, contra intermedium, sive subinfeudantem, feloniæ convictum, & domino ipsi, contra subvasallum: quia hic superiori invito non potest obtrudi. De petitione subfeudi ex jure Alemannico, Saxonico & Longobardico communi, per regulas & exceptiones, agitur capitibus 34. & 35. In *cap. 36.* de feudi amissione, per consensum tacitum, in utramque partem Auctor disquirit. *Cap. 37.* casum illustrat, de vasallo ad certam causam citato, an si dominus vel judex eam negligat, respondere teneatur ad aliam, ad quam non est citatus? Negativam tuetur, ac jus feudale Saxonicum emendat. *Cap. 38.* procuratorem feudalem sub cautione rati considerat, ac triplicem hujus cautionis effectum indicat. *Cap. 39.* natum postumum suspendere ait conditionem expectativæ: quia pater sine liberis non decessit. Inter ultimas species amittendi feudi est defectus natalium, qui *cap. 40.* ex *2. F. 26.* ejusque capitulo notabili admodum *Naturales* deducitur. Hac vero occasione, de matrimonio inæquali, & legitimatione Cæsaris ad successionem, ex archivis notantur particularia. Fluit ex hoc eodem defectu alius in clypeo, non militari, ac nobili: quorsum refertur, si quis proscriptus sit, necem voluntariam alterius, vel spolium commiserit: qui *cap. 41.* inter causas habetur, cur dominus renovationem investituræ deneget: cui subjungitur tractatio de loco ac tempore investiendi. Post feuda nobilium militaria, & minora alia, cum suis juribus declarata, procedit feudista Alemannus ad regalia, sive majora principum, cui noster lucem adfert *cap. 42*; ubi statim in principio naturam eorum interpretatur, item quomodo differant a feudis vexillaribus, quæ imperite confunduntur a nonnullis. Hinc digreditur ad *feuda pontificalia*, geistliche Fürsten-Lehen/ ac post differentias inter hæc & illa monstrat utrisque communia, inprimis *immedietatem*. Ne vero in statu principum aberretur, ac singuli habeantur pro iisdem, eos discernit in mediatos & immediatos, in schlechte und Reichs-Fürsten: quales inter seculares & ecclesiasticos dantur. Alterum commune est *individuitas*, ex majorum instituto: ubi de tempore, quando principatus & comitatus in Germania dividi cœperint. Inter specialia quærit mox, quando episcopis apud nos vexillaria feuda sint concessa, cum jurisdictione criminali? item a quibus & quando hæc jurisdictio data sit urbibus mediatis? Quia autem jura principum sunt varia, hinc de potestate illorum agit ordi-

ordinaria ac delegata, de officio Imperiali, de differentia inter feudum principis, & officium principis feudale, per exempla vicariatuum in Imperio, & judice Cæsaris Palatino. Succeſſio, legitimus ac derivativus modus adquirendi feudi, deſcribitur *cap. 43*, cum feudi renovatione, cui opponitur ejusdem repudiatio. Inter ſuccedentes ab initio tantum erant deſcendentes, quibus poſt preces legitime factas ad impetrandam inveſtituram, dominus erat obligatus, ut feudum concederet. Longobardi deinceps ſucceſſionem ad collaterales extenderunt, quos noſtri & alii ſecuti ſunt. *Cap. 44.* uſque ad *cap. 48.* explicatur petitio feudi, in caſu ſi dominus vaſallum vi expulerit; ubi ſit actio contra dominum inſtituenda; item quod ex facto parium impedita renovatio, poſt petitionem legitime factam, non obſit vaſallo: tandem quomodo teſtes nominari ac produci debeant, in controverſia vaſalli cum domino. In *cap. 48.* cauſſas excuſationum, de non petita inveſtitura, tractare incipit, reſpectu ætatis minoris, ex parte domini ac vaſalli. Heic quidem differit de minore domino, & cum Bitſchio ex *2 F. 3* ſtatuit, quod is quoque minor dicatur dominus, qui egreſſus eſt infantiam, licet adhuc ſit in ætate pupillari: quem Alemannus vocat ***domicellum.*** Ab hoc vero peti omnino debet renovatio inveſtituræ, ſive tutorem habeat, ſive non habeat: quia renovatio hoc in caſu eſt de jure valida, utut ſine auctoritate tutoris facta ſit. Sed qui ſubinfeudavit, eodem jure non gaudet, *cap. LIV.* quia tum demum inveſtire poteſt ſubvaſallum, ſi prius ipſe accepit inveſtituram. *Cap. 50.* ætatem vaſalli, ac pubertatem feudalem, **wenn er lehnbar iſt /** in *ſequenti* autem diverſam pubertatis rationem, ejusque probationem tradit. *Cap. 52.* notat duo, ex praxi feudali: alterum, quod tutor nomine vaſalli minoris renovationem impetrans, promittere debeat, ſeſe feudum pupilli rite adminiſtraturum eſſe; immo nomine tutorio juramentum fidelitatis præſtetur in aula Imperiali: alterum eſt, quod ſi plures vaſalli minores fuerint, ſinguli vel in communione manere, vel dividere feudum poſſint. Illo tamen caſu requiritur, ut major natu renovationem petat nomine reliquorum impuberum: qua occaſione noſter *de jure ſenioratus* breviter agit. Duobus capitibus inſequentibus id ſpeciale jus circa evictionem tradit, quod ſola tutoris auctoritas contra petitorem non ſufficiat, ſed quod ipſe dominus inveſtiens obligetur, ad evictionem impuberi præſtandam:

dam: item quod vaſallus impuberi domino prius non debeat ſervire; quam veſtitus ſit. Quando autem dominus vaſalli minoris tutelam ſuſceperat olim, tunc feudum tale *in cuſtodia domini* eſſe dicebatur, in Anfall/ uſque dum minor ad ſervitia foret aptus. Interea temporis poterat dominus feudi pupillaris fructus ad alium transferre, vel ipſe retinere. Uſum hodiernum noſter ſub finem capitis demonſtrat: ubi de taxa in aula Cæſaris. *Cap. 56.* docet, quid obtineat, in oppignorato feudo a tutore: ſequenti vero, an peti rurſum debeat inveſtitura, ſi minor dominus factus ſit major. *Cap. 58.* alia legitima impedimenta non petitæ inveſtituræ, ac ſimul jus accreſcendi in jure feudali Germanico exponit. Si feudum ex allodio domini fuerit, idemque negaverit renovationem inveſtituræ, quæritur, an vaſallus actionem, & coram quo illam habeat? Reſpondet noſter ex praxi antiqua & hodierna, *cap. 59.* In *cap. 60.* & *61.* agere pergit de renovatione uni vel pluribus facienda ex fratribus; atque juris hujus limitationes; itemque exceptiones proponit, cum declaratione ulteriori *juris ſenioratus*, de quo *cap. 52.* ſub finem dicere cœperat. *Cap. 62.* nova exceptio contra dominum urgetur, quod feudum, ſine conſenſu ejus alienatum, non aperiatur, ſi ſtatim recuperetur ab alienante. Neque corporis vitium, e. gr. in cœco aut muto, cauſa eſt, cur inveſtitura denegetur, aut feudum aperiatur domino. De hoc autem vitio agitur *cap. 63.* prolixius: eſtque vel nativum, vel ſuperveniens, & quidem utrumque rurſus vel corporis, vel animi: quorſum in curia feudali reſpiciendum eſt accurate. Aliter videtur ſe res habere in feudo, quod vidua jure dotalitii poſſidet, aut jam tertio per expectativam *ſi ſine liberis* conditione exiſtente conceſſum eſt, circa renovationem feudi nimirum: quo de caſu agitur *cap. 64.* In ſequenti explicat noſter jus inveſtituræ ſimultaneæ; ſi hæc neglecta fuerit a fratribus, iisque pluribus, qui ab initio feudum acceperant pro indiviſo, poſtea vero ſine conſenſu domini diviſerant, nec in diviſione illam ſibi reſervaverant. *Cap. 66.* evictionem feudalem breviter cum Alemanno tractat. De feudis fœmineis addit, quod renovatio, propter ſervitia non præſtita, non ſit deneganda fœminis: quia loco ſervitiorum præſtent hoſtenditias, ſive decimam fructuum annuorum partem: deque ſimultanea monet *cap. 68.* quod eam filii cum patre quoque petant, ad majorem in jure ſucceſſionis cautionem. Quod ex felonia dominus obligetur ad inveſtituram renovandam, mox traditur

in

in casu, quando vasallus refutat feudum sub conditione accepta, ut alter de illo investiatur: quam tamen non implet dominus, sed feudum sibi retinet. Hinc *cap. 70.* disserit, quomodo ex antiquo vel paterno fiat novum: inque possessorio feudali, ejusque petitione ac feudalis rei vindicatione, transmissione, itemque feudi amissione progreditur per casus ac resolutiones ad *caput* usque *86*; ubi per tria sequentia probatio domini adversus vasallum, & actio ejusdem, ad Imperii servitia præstanda, cum judicio parium declaratur. *Cap. 89.* argumentum explicatur notabile, de alienatione vasallorum, & illustratur per exempla: porro nectitur jus confiscationis, quod ex consuetudine Alemannica mitius deprehenditur erga filios, quam ex jure Romano, a Carolo IV in aurea bulla repetito. *Cap. 90.* tractat de foro competente, in feudalibus; deque modo procedendi, & ad capitula *1 F.26.* ac *2 F.46* pauca adducit, sed a paucis observata. De expectativis, annali termino, satisdationibus, ac retinenda possessione contra tertium, a domino investitum, deque clypei militaris imminutione, homagio, & servitiis præstandis inferiori domino per substitutum, potiora noster in antecedentibus exposuit: quæ aliquot capitibus heic, juxta seriem Alemanni repetuntur. *Cap. 97.* de feudo fiduciario monstrat, quod ita vasallo concedatur, ut illud statuto tempore, pro certa quantitate, restituat domino. Hac occasione differentiam inter pignus & fiduciam ostendit, & casus quosdam feudales huc pertinentes decidit. Quoniam vero sub finem capitis prioris revocatoriæ ex pacto fiduciæ & offerendi mentionem fecerat, ideo sequenti hoc *98*, de probatione domini, in causis & actionibus maxime pœnalibus; quas dominus contra vasallum instituere potest, monita practica & cautelas addit. Hinc aliud pactum, ex vasalli parte, de non refutando exponit. *Cap. 100*, ac duodecim insequentibus de variis speciebus feudorum, de proprio, pignoratitio, de feudo scuti, dem Schild-Lehen / eoque revocabili pro arbitrio domini, de feudo cameræ, conjuncta viri & uxoris investitura, pupillari, de feudo in fraudem domini subinfeudato, de fundo censuali, & feudo censuali, de feudo jurisdictionis, & ambachtiæ, sive gastaldiæ, palatii sive ministerialium, cum Alemanno noster procedit ad ordinem judicii feudalis, sive processum in curia domini: quem deinceps a *cap. 114* continuat ac describit, per communem praxin, intersper-

U 3

terſperſis documentis feudalibus vix dum editis, ad caput uſque *145.* Heic denique regreditur ad quasdam feudorum diviſiones, ac de feudo ex allodio, de feudo caſtrenſi, & expectativa in hoc eodem, item de ceſſione feudali, ſubinfeudatione, tranſmiſſione & amiſſione feudi caſtrenſis notabilia profert varia, inque feudo franco, ac burgo magiſtri concludit.

Quemadmodum vero nihil ſimul incipitur ac perficitur, in ſtudiis præſertim amœnioribus, ita noſter abſolvit quidem commentarios, ad ſingula capita juris feudalis Alemannici, ſed pro incomparabili ſua induſtria quædam, opere jam fervente ſub manibus typographorum, obſervavit non protrita, quæ ſub titulo *Supplementorum* adjecit. In explicatione rubricæ breviter egerat, inque tranſitu quaſi, de *feudo oblato:* heic vero ex archivis nonnulla depromit, notatu digniora. Subjungit mox reſponſum Facultatis juridicæ Argentoratenſis, de *feudo mere hereditario*, & hypotheſi probe firmata, unde quæſtiones feudales decidendæ ſint, porro oſtendit, feudum controverſum, Ingweiler, inter comites Leiningenſes & Hanovienſes, eſſe hereditarium ſimpliciter, in quo fœminæ, una cum maſculis ejusdem gradus ſuccedere, & remotiores agnatos excludere poſſint, allatis variis rationibus dubitandi, eisque ſolutis abunde, ſecundum mores ac jura Metenſis epiſcopatus, itemque ducatus Lotharingici. Addit ſtatim in tali caſu, quousque valeant renunciationes fœminarum. Præter ſupplementa accedunt tres diſſertationes, quarum prima complectitur potiora, ex jure feudali Teutonico, *de inveſtitura principum Imperii ſimultanea*, ſpeciatim quoad ſucceſſionem Lauenburgicam. Facta hæc eſſe videtur, non tam ex caſu noſtræ ætatis, quam ad voluntatem ſuperioris, qui de Germanorum inſtitutis feudalibus, per Saxoniam imprimis, certior eſſe volebat. Cum hac, propter auctoritatem juris, quo principes utuntur, in cauſſis præcipue ſucceſſionum decidendis, conferri poteſt §. *20.* diatribæ, *de natura & origine juris publici.* Altera eſt *de curiis dominicalibus* von Ding-Höfen/ in Alſatia frequentatis, ſicut ex documentis connexis patet. Ultima eſt *de bonis laudemialibus*, quæ vulgo adpellant Ehrſchätzige Güter/ ad mores pariter directa, in ſuperiore Germania. Ideo autem has diſſertationes indicare tantum voluimus, quia in manibus doctorum jam antea fuerunt, & propter argumenti convenientiam,

imo

imo & propter solidiorem argumenti tractationem, recusæ sunt. Talis quoque est *commentatio*, perquam erudita, ad *2 F. 50* de natura *successionis feudalis*, in qua *linealis* præsertim origo, atque usus ejusdem in foro Germanico demonstratur. Hæc quoque data occasione scripta censetur, studio justitiæ & veritatis, citra affectum & juris detorsionem.

Hisce præmissis & accurate traditis, ex jure ac moribus Germanorum, aliorumque populorum, noster ad edendum atque emaculandum opus ineditum feudale Antonii Mincuccii de Prato Veteri accessit, idque cum præsenti commentario feudali conjunxit. Quantas ipsi gratias hoc nomine debeant juris feudalis doctores & studiosi passim, facile intelligimus: quia plures inde a scriptoris obitu crebram ejus mentionem fecere; alii propter ordinem & lucem in feudalibus majorem, vel inspicere tantum voluere sex Antonii Mincuccii libros, quasi depositum venerabile; nonnulli denique editionem promiserunt ejus, ex codice unico, quem exstare adhuc opinabantur. Sed omnes illi vana spe turbarunt vota meliorum. Rittershusii sententia, contra Goldastum, qui opus hoc ab infesta manu putabat interversum esse, probatur eventu: quod nimirum Antonius iste nondum perierit, sed latiter in bibliotheca, inque lucem protrahi aliquando possit, si in manus inciderit hominis, rerum feudalium non imperiti. Ericus Mauritius, primum in Academia Tubingensi, hinc in Kiloniensi celebris antecessor, tandem in camera Imperiali adsessor, propter scientiam juris, & variam doctrinam habebatur pro illo, qui ex codice proprio melioris notæ opus feudale hoc restitueret. Verum desideriis undique flagrantibus non satisfecit, quod vel negotiis publici muneris impediretur, vel sanitate minus constanti ab hoc proposito averteretur, usque dum per fata spem cunctis de se, atque libro toties injectam prorsus extenuaret. Fuit tamen in peregrinatione, laudabiliter suscepta ac peracta, non infelix, nobilissimus vir, Christianus Guilielmus ab Eyben, in aula Brunsuico-Cellensi consiliarius hodie, qui inter libros manu exaratos, in bibliotheca regia Parisiensi, Mincuccium hunc forte deprehendit, & de reperto viros celeberrimos Obrechtum & Schilterum certiores reddidit. Ille cum bibliothecario Thevenotio statim egit per litteras, ut thesauri hujus copiam faceret Jo. Philippo Schmidio, Argentoratensi. Hic vero memor offi-

officii sui, quod ad studia pertinebat inprimis amplificanda, librum clarissimo Schmidio concessit, a quo alter, id est noster, illum accurate descriptum recepit, & per editionem denique ejus vota absolvit eruditiorum. Plura in præfatione ejus ad opus ipsum conferantur. Ne tamen solus iste, ex diuturno squalore, Musis indignantibus, prodiret in conspectum omnium, comitem ei dedit Bartholomæum Baraterium, Italum pariter, nec ætate, nec indolis bonitate adeo disparem. Jam antea quidem ediderat illum Nicolaus Rigaltius, non tamen ubique ad fidem codicis manuscripti. Noster igitur, sicut eundem denuo collatum, immo auctum & emendatum acceperat a laudato Schmidio, ita quoque integrum, pro candore sincero, & affectu singulari erga hæc studia, ad usus communes vulgavit. Quoniam vero isti fere explicant jus commune feudorum, neque ad gentem nostram adeo, vel aliam respiciunt, cui peculiares circa feuda sunt consuetudines ac leges, ideo sub finem operis recensiti, coronidis instar adjicitur liber Ant. Dadini Alteserræ, de origine & statu feudorum, pro moribus Galliæ; qui nec amplus est nimis, ut lectorem in alienis detineat, nec brevis est ita, ut parum lectori prodesse queat.

Martin Diefenbachs / Evangelischen Predigers zu Franckfurt am Mayn / Judæus convertendus,

Hoc est:

MARTINI DIEFENBACHII, FRANCOFURTI AD MOENUM Verbi Divini Ministri Evangelici, Judæus convertendus, sive varia Theologorum celeberrimorum doctorumque virorum aliorum judicia & consilia, quo pacto Judæi alicujus conversio omnium optime institui queat.

Francofurti ad Mœnum, apud Fridericum Knochium, 1696. in 4. Constat Alphab. 1.

EX sacri, quod gerit, muneris ratione, duobus Judæis ob sua facinora Francofurti ad Mœnum ultimo supplicio afficiendis adesse, eorundemq; ad fidem Christi conversionem tentare jussus fuerat perquam reverendus Auctor, qui ut hoc negotium eo rectius perficeret, diversos diversorum Auctorum libros consilia eo spectantia exhibentes sedulo evolvit, ac ut laboris hujus fructus ad publicum quoque redun-

redundaret omnibusque communis esset, ista in hunc tractatum peculiarem congessit, qui proin, ut ipse alicubi innuit, Catalogus Bibliothecæ Anti-Judaicæ haud immerito nuncupari posset. Præfatus autem aliqua de insignibus difficultatibus, quæ Judæorum, ac inprimis maleficorum, conversionem circumstent quidem, non penitus tamen inter τὰ ἀδύνατα detrudant; ad ipsam modorum, quos ad hunc scopum saluberrimos varii subinde judicarint, enarrationem progreditur, consiliaque primum Lutheri commemorat; inde, quid e Lutheranis Nicolaus Selneccerus, Wolfgangus Franzius, Michael Havemannus, Georgius Calixtus, aliique, & inter hos præ reliquis Jo. Mullerus, ac hodienum superstes celeberrimus Esdras Edzardus heic suggesserint, prolixe tradit. E Reformatis Joannem Hoornbeekium & Johannem Coccejum in hoc labore occupatos introducit. Ex Arminianis Hugonis Grotii & Philippi a Limborch monita & exempla allegat. Ex Socinianis Faustum Socinum ipsum & Valentinum Smalcium doctores huc advocat, & ex Papistis maxime Thomam a Jesu, Petrumque de la Cevalleria methodum Judæos convertendi itidem præivisse asserit. Mentem vero auctorum hactenus a nobis insinuatorum aliorumque solum indicasse nondum ipsi satis est, quin potius ad unamquamque sententiam sigillatim refert, quid circa eam aut alii monuerint, aut ipse monendum existimet. Qua occasione sensum atque pondus dictorum Gen. XLIX, 10, 11, 12. 2. Sam. VII, 19. Jer. XXIII, 5, 6. XXXI, 31. seq. Dan. IX, 27. & similium, a Theologis Christianis opponi alias Judæis solitorum, uberius explanat & confirmat. Inter cætera autem Scripturæ Veteris Testamenti loca, quinquagesimum tertium Esaiæ caput maximopere celebrat, ejusque singularem adversus Judæos vim demonstrat. Quæstionem, utrum ex solo Testamento Veteri convinci queant Judæi, affirmando definit, non raro tamen & Novum Testamentum cum fructu adhiberi posse addit. Doctrinam de Chiliasmo parum heic idoneam esse ac proficuam contendit. Talmudem & libros Rabbinicos, itidemque Cabbalam Judaicam, subsidium exiguum aut plane nullum hodie Christianis, Judæorum conversionem quærentibus afferre statuit. Ridiculos etiam, similiterque nimium severos procedendi in hoc labore modos indicat, & indicatos serio dissuadet. Generatim autem observat, non unam aliquam determinari posse methodum, veluti ubivis æque commode

inservituram, sed habendam esse imprimis personarum rationem, ac aliter doctiores & peritos, aliter indoctos ac rudes, alio modo sponte sese offerentes, alio invitandos demum tractari debere annotat. Francisci Henrici Hoyeri, Pastoris in Frisia Nordensis, methodum olim adhibitam valde commendat, eamque ex libello ipsius Germanico Helmstadii A. 1679 sub titulo, *Conversus Judaeus*, vulgato his partibus absolutam refert: quod convertendum primo de Judaismi hodie vigentis facie infausta, ac deinceps de Christianismi in Mose, Prophetis ac Psalmis apprime roborato fundamento convicerit. Mox aliquot exempla in medium adducit, quam miranda saepe ratione in praeparandis ad conversionem Judaeorum animis, & in obstinata eorum malitia reprimenda, divinae providentiae uti placuerit; quemadmodum & auctorum, qui plura ejuscemodi collegerint, indicium haud contemnendum subministrat. Ulterius se deprehendisse testatur, quod apud istos, quibuscum sibi res fuerit, Judaeos duo haec argumenta magnum prae reliquis pondus obtinuerint; (quamvis neutrum eorum aut istis aut aliis quibuscunque victum doleat;) unum, quando e Deut. XXI, 13. suspensum abominabilem esse coram Deo dixerit, unde amplius hoc urserit, quod ipsis, utpote qui suspendio jam puniendi essent, non aliud abominationem istam effugiendi medium suppetat, nisi fides in Christum, qui maledictionem hanc suo merito sustulerit, & propterea ipse inter suspensos numeretur: alterum, quando Judaeos perpetuo de sua salute anxios haerere, at Christianos e contra firmissima heic fiducia gaudere ostenderit. Quibus ita pertractatis, in voto tandem isto desinit, ut non pii modo Magistratus, sed & Christiani quilibet, de removendis obstaculis frequentiorem Judaeorum ad fidem Christi adductionem impedientibus solicite cogitent. In horum autem obstaculorum numero nimia esse censet privilegia, quae subinde Judaeis in terrenae felicitatis augmentum (quod eorum pervicaciam magis magisque confirmet,) offerantur, vitamque deinceps Christianorum impiam ac dissolutam, quam Judaei in eodem cum his consortio degentes, nunquam citra scandalum & ipsius religionis uberiorem detestationem intueantur. Haec summa est praesentis operis, cui duplicem adhuc appendicem subjungere reverendo Auctori visum est. Harum una narrationem exhibet de Judaeo, Pragae A. 1694 rotae imposito ob homicidium nefandum, quod

is

is in puero, alterius cujusdam Judæi filio, transitum ad Christianos machinante patraverat. Hunc nullis Jesuitarum suasionibus, quibus eum ante a Judaica superstitione revocare studuerint, commotum fuisse, ast in rota jacentem, & plurimis gravissimisq; percussionibus jam pæne confectum, alta voce baptismum postulasse, & hoc impetrato in clara nominum Jesu, Mariæ & Josephi invocatione spiritum emisisse, ex actorum publicorum fide Auctor recenset. Inde vero ansam apprehendit plura eaque notatu haud indigna coacervandi, unde satis colligas, quanto odio Judæi suos, quos a Christiana fide parum abhorrere intelligunt, prosequi consueverint. Posterior appendix opposita est iis ex Papæorum numero, qui Martinum Bucerum sub finem vitæ Judaismo se addixisse perhibent. Commentum enim hoc malevolorum esse Noster docet, quod ubi latius refutavit, eundem nec a Zwinglii partibus stetisse, adversus alios contendit.

DISSERTATIONS SUR L' EXISTENCE DE DIEU &c.
Hoc est:
DISSERTATIONES DE EXISTENTIA DEI, QUIBUS VERITAS illa ex universali prima mundi antiquitatis historia, ex Epicurei & Spinosiani systematis vanitate, & denique e characteribus, divinum quid in religione Judaica, nec non in propagatione Christiana esse evincentibus, demonstratur ab ISAACO JAQUELOT.
Hagæ Comitum apud Steph. Foulque, 1697. in 4. alph. 4.

REServavit nos in ea tempora DEUS, quibus Evangelii quoque radiis collustrata, eoque melior mundi pars, in eum furorem adigi vidit complures, ut de prima eaque evidentissima veritate stulte addubitantes, in eo ipso non postremam ingenii atque eruditionis suæ laudem collocent. Quos licet tanquam insanos & mente captos merito prudentiores contemnere possint, ea tamen humanæ indolis in omnem malitiam, absurdissimamque etiam, pronæ est conditio, ut facile permiserit majora indies capere insaniam istam incrementa. Quod cum viderent ii, in quorum præcordiis altiores virtus atque religio egerant radices, aperto Marte monstrum istud oppugnare, & a DEO, quem sancte venerabantur, insane sese efferentis creaturæ

injurias defendere aggressi fuerunt. Attamen eorum nonnulli, omnis generis sine delectu adhibitis argumentis, effecerunt, ut non defuerint adversariis latebræ, ad quas sese passim recipientes, confici penitus atque aboleri hactenus non potuerint. Alii metaphysicis tantum usi rationibus, omnium captui minime attemperatis, ita comparata esse plerorumque hominum ingenia fuerunt experti, ut non facile moveri se patiantur argumentis, a mentibus eorum, quæ corporeis tantum rebus assuetæ sunt, tanto intervallo remotis. Utrumque igitur sibi cavendum esse clarissimus Auctor, cujus in hoc negotio exantlatos labores nunc exponere constituimus, existimavit. Qui diligentissime omnibus hujus controversiæ expensis momentis, in luce adeo clara veritatem hanc sese collocasse confidit, ut non posse non dare manus persuasum habeat eos, qui argumentorum nexus mente sequi didicerint. Præstare autem hoc aggressus est quatuor Dissertationibus, quarum summa capita, qua fieri potest brevitate perstringentes, efficere tentabimus, ut Lectori de genio hujus libri luculenter constare possit.

In prima igitur harum Dissertationum existentiæ Dei veritatem ex historia mundi evincit. Quam prout a Mose tradita fuit, in dubium vocari non posse, omni profuso eruditionis, qua gaudet, apparatu persuadet. Ut autem potiora eorum, quæ allata ab eo sunt, recenseamus, primo statim loco eum ostendere monemus, existentiam divinam in ipsis sacris literis non tanquam doctrinam, quæ fide simpliciter sit amplectenda, proponi, sed argumentis ab hujus universi creatione petitis solido dari confirmatam: quam ob causam etiam hujus creationis historia fuse & luculenter ob oculos nobis ponatur. Hanc autem minime scrupulosorum hominum dubiis relinquere locum, ex ipsa ejus consideratione clarum evadere, cum non tantum creatum esse mundum in ea Moses indicaverit, sed certo etiam tempore ætatem ejus definiverit, omneque quod ab ea ad suam usque ætatem patebat spatium, rerum gestarum impleverit narratione: cum contra nationes istæ, quæ canam adeo jactent antiquitatem, quæ omnem fidem superet, facile vanitatem suam prodant, rerum defectu, qui tantum in eorum historia inane relinquat: perpetuus autem veritatis historicæ character sit, si continua serie rerum gestarum narratio procedat, ita tamen ut cum aliis consentiat monumentis. Præterea exiguam adeo ætatem mundo ad suum usque ævum tribuere

[Margin: cap. I. — c. II. — p. 29.]

Mosen,

Mosen, ut facillime falsitatis convinci potuisset, si aliter res sese habuisset. Imo cum post diluvium denuo quasi resurrexisse mundum, atque etiam aliquot post illud ætatibus unam linguam inter homines obtinuisse dicat, facile ab Ægyptiis, Assyriis aliisque vicinis, incredibilem antiquitatem jactantibus, unico monumento in diversa lingua ante illud tempus exarato refutari eum potuisse. Quorum populorum linguam sapientiamque cum Mosen maxime sibi reddidisse familiarem constet, quod ausus fuerit brevem adeo ætatem rebus hisce tribuere, nisi divinitus de veritate historiæ suæ convictus, probabile non fieri. Ast vero inquiunt ii, qui sua maxime interesse putant, ne impietatis planè deserantur partes: facile fuit Mosi, quicquid visum fuerit, comminisci, & suæ pariter ac sequentium ætatum hominibus obtrudere, cum incognita prorsus sit temporum, quorum historiam persequitur, ratio, nec monumenta supersint vel superfuerint unquam, e quibus falsitatis aperte ille convinci potuisset. Quod ipsum miserrimum latibulum cum pro arce veluti stolidi homines habeant, ad bellum religioni faciendum commodissima, maximo conatu dissipare clarissimus Auctor est aggressus. Atque adeo ostendit, quod quamvis immanem optimorum monumentorum vim temporum injuria nobis iverit ereptum, non careamus tamen iis, quæ abunde nobis veritatem historiæ Mosis persuadere queant. Imprimis eo tempore, quo maximo studio hujusmodi quæstiones inter Christianos Paganosque agitatæ fuerunt, ingentem monumentorum huc pertinentium numerum superstitem fuisse observat. Speciatim autem commemorat eos, qui de fundationibus urbium, de artium atque scientiarum inventione, de illustrium nationum gestis aliquid literis consignaverant; item qui annales aliaque hujus generis scripta condiderant, quos multa negotio isti conducibilia præclaro studio conservasse existimat. Verbo, quemadmodum Judæi pervulgata sententia Christianorum feruntur bibliothecarii: ita Græcis quoque divinam providentiam usam esse, ut eorum auxilio conservarentur monumenta, Mosaicæ historiæ confirmandæ idonea. Quæ etiam effecerit, ut iis pariter atque Romanis causa occasioq; non una fuerit subnata, qua ad ea curiosius indaganda adigerentur. Præcipue observatu non censet indignum, quod etiam ante Christianismi origines, Epicurei sua de mundi nativitate sententia aliis Philosophis, æternitatem ejusdem defendenti-

c. III

p. 25

p. 31

p. 30

p. 32

 bus,

bus, studium istud necessarium quasi effecerint, ut antiquissima monumenta sedulo rimarentur, si quod inde opinioni suæ præsidium peti posset. Nec multum juvare existimat adversæ causæ patronos, quod hujusmodi monumenta, licet tum extitisse concedantur, hodie tamen nuspiam compareant: namque Auctores diligenter recenset nostræ ætati familiares, qui, quantum præsenti negotio sufficere posse videtur, scriptis suis summa cum cura inseruere. Ut autem eo magis pateat luculente, insignem omni ævo hujusmodi monumentorum, quæ ætatem tulerint, eoque vel confirmandis vel destruendis Mosaicis traditionibus inservire potuerint, extitisse copiam, aliquot capitibus venerandas hujusmodi antiquitatis reliquias, quarum apud Auctores aliqua mentio extat, narratione persequitur. Inter eas primo loco recenset hymnos, quibus antiquissimis temporibus rerum gestarum conservabatur memoria, cujus moris vestigia in ipsis S. Literis curiose indagavit; urbes item, templa aliaque ædificia æternitati consecrata, quæ cum innumera fere fuerint, inscriptionibus suis illustria, probabile non esse ait, in tanta copia tres diversarum linguarum inscriptiones reperiri non potuisse, XII seculis solum Mose antiquiores, (quo tempore ille universo orbe unicam adhuc linguam obtinuisse dicat) nisi verissima ista ejus assertio esset. Simili modo a Deorum simulacris & consecratis iis anathematibus, a sepulchris atque tropæis, a virorum illustrium statuis, columnis item atque aris, quibus obrectum fere universum, qua habitatur, orbem fuisse ostendit, argumentatur. Præterea nummos quoque & annulos inter monumenta refert, quibus rerum hujusmodi notitia conservari potuerit. Eidemque rei gentium quoque commercia inserviisse demonstrat, quibus earum inter se invicem bella, & mercium commutationes, ab antiquissimis temporibus occasionem dedisse ait, quas proinde cognitas sibi invicem fuisse, ex cultuum & ceremoniarum sacrarum communione, ex nominibus quibus se mutuo appellarint, aliisque rebus dat probatum: quin & exilia, Philosophorum itinera, & alia hujusmodi non permisisse, ut parum cognitæ sibi invicem essent nationes, longis licet terrarum spatiis divisæ, prolixe confirmat. Bibliothecas deniq;, in quas tanto studio omne genus priscorum monumentorum antiquissimis temporibus congestum fuit, studiose commemorat, atque adeo tandem concludit, ex tot monumentis difficile non fuisse curiosis rerum indagatoribus

p. 33

c. IV.

p. 10

c. V

c. VI. VII.

c. IIX

c. X

ribus

ribus veras mundi origines pervestigare, frustraque omnino Libertinismi esse patronos, qui hujusmodi monumentorum defectum callide obtendentes, incredulitati suæ inde præsidium petant. Quamvis autem propius examinatis hisce tam insignibus antiquitatis monumentis, non facile sit in eam descendere sententiam, quæ æternum esse mundum dicit, utpote quorum nullum altius quam historia Mosaica adscendat, quod insigni Macrobii aliorumq; confessione egregie confirmatur: sapientissimi tamen etiam in hunc errorem sese induci passi fuerunt, varias mundi conflagrationes atque inundationes, ut eum utcunque tueri possent, comminiscentes. Quas ubi Cl. Auctor parum ad illum stabiliendum idoneas esse ostendisset, atq; hinc versa vice veritatem, ex veritate autem divinitatem historiæ Mosaicæ evicisset, solicite causas, ob quas eum, nequicquam contradicente historiarum fide, persuaderi sibi siverint, investigat, inque iis explodendis nonnihil operæ ponit. Hinc propius ad alteram propositionem, quam hac dissertatione suscepit defendendam, accedit, quod scilicet historia mundi tot monumentis, a tot auctoribus conservata, cum Mosis traditione exacte conveniat. Cujus rei primum argumentum ipsi est, quod jam olim, cum Epicurei mundi æternitatem impugnarent, atque intra eosdem, cum Mose, temporis terminos eum fere redigerent, nihil plane habuerint, quod ipsis ex vetustis monumentis opponere possent, adversarii: quod contra Judæos item quidquam afferre non valuerint ii, qui infesto in religionem eorum animo erant, quo chronologia historiaque Mosaica everteretur, uti vel Appionis doctissimi Grammatici exemplo constet: quodque simili fortuna eædem controversiæ cum Christianis ad Theodosii usque tempora fuerint disceptatæ. Secundum argumentum ei suggessit exiguum spatium, quo omnis Græcorum decurrit historia. Illa enim cum a prima Olympiade sit exordienda, quæ pluribus quam octo annorum centuriis nativitatem Christi non antevertit, tempore illo exiguo omnium artium atque scientiarum inventionem apud Græcos circumscribit. Ast vero gentem tanta ingenii vi præditam, quanta Græci fuerunt, tam commodum præterea nactam situm, ut cum cultissimis nationibus commercia facile potuerit inire, aliquot annorum millenariis incultam prorsus atque inertem desedisse, probabile nemini visum iri putat, ideoque hoc ipsum recentioris mundi originis validissimum esse credit argumentum. Contra, spatium temporis

c. XI. p. 129 p. 130 p. 131 132. p. 135. 140. c. XII. p. 142. p. 145. p. 146. c. XIII. p. 151. 155.

quod

quod requiri videtur, antequam ex illo terræ angulo, in quo ortum genus humanum fuit, in paulo remotiores Græciæ regiones homines possent transmitti, atque ibi stabilem aliquam Reipublicæ formam, quæ Historicis scribendi materiam suppeditaret, constituere valerent, sagaci cura indagans ostendit, tantum fere annorum a tempore diluvii usque ad primam Olympiadem abiisse, quantum istis omnibus fuerit opus. Fuse deinceps statum Græciæ, qualis ante Olympiades, & circa Trojana tempora fuit, ex Thucydide aliisque gravissimis Auctoribus describens, luculenta hinc argumenta deducit, quibus novas istis temporibus in regionibus illis gentes, quæ eas habitabant, fuisse evincat. Imo ad altiora pergens, & ipsorum temporum mythicorum historiam repetens, ultra bis mille annos ante Christum natum ne fabulas quidem in recensendis Græcorum Latinorumque originibus adscendere, atque adeo ne in illis quidem aliquid esse, quod cum Mosaico systemate exacte non conveniat, demonstrat. Cumque contra istud argumenti genus nihil aliud præsidii adversariis supersit, præterquam id, quod in diluviis quæ variis temporibus contigerunt, rerumque præteritarum quasi aboleverunt memoriam, quærunt; multis exceptionibus illud Auctor denuo ex instituto destruit. Atque postquam aliis quibusdam objectionibus respondisset, novum argumentum pro mundi novitate proponit, quod a coloniarum deductione potissimum sumit, quæ magnam terræ partem, iis temporibus, quibus frequentes adeo coloniæ erant, nondum hominibus satis refertam fuisse evincant. Quartum argumentum Græcorum Romanorumque ludi atque festivitates ei suggesserunt, Lupercalia scilicet, Panathenaica, Isthmia, Pythia & Olympia, quæ, cum omnis historiæ, Græcæ præsertim, ab iis pendeat certitudo, temporum eam constituant rationem, quæ a Mosaica nulla ex parte dissentiat, eamque, quæ supra rebus Græcorum attributa fuit, ætatem, luculente confirment. Integro porro capite, quam recens sit omnium artium atque scientiarum apud Græcos cultura, expendit, atque inde quintum pro, causa quam agit, argumentum petit. Jamque porro a Græcis ad Assyrios progreditur, quorum antiquissima monumenta, quæ studiosissime exponit, cum nihil quoque contineant, quod historiæ Mosaicæ sit contrarium, iis quoque causam suam firmiorem reddi ostendit. Simili modo in Lydorum

p. 153. c. XIV. p. 177. c. XV. p. 182. c. XVI. c. XVII. c. XVIII.

Lydorum, Phœnicum, Indorum, & Scytharum historia nihil esse ad convellendam eam idoneum evincit. Cum tamen nationes sint prodigiosam adeo antiquitatem jactantes, quæ cum ista conciliari nulla ratione queat, in eam præcipue studiose inquirendum sibi esse censuit. Adeoque solicite imprimis Chaldæorum Saros examinat, quos ab Ægyptiorum Toth, sive annorum 1460 cyclo, diversos non esse statuens, idque alibi uberius se confirmaturum pollicitus, eo in conjecturam hancce primum inductum se esse ait, quod a Canicula nomen cyclus ille acceperit, Caniculam autem apud Arabes ***Al-Shaari*** vocari Abul-Pharagii autoritate constet, unde ***Syrii*** & ***Sari*** nomen ortum esse, indubium ipsi videtur. Immensum autem temporis per Saros hosce computati spatium, quod sibi vindicant Chaldæi, manifeste adeo fabulosum esse ait, ut ne opus quidem refutatione habeat; interea tamen aliquibus rationibus illud ivit destructum. Atque observationes etiam Chaldæorum antiquissimas tantopere jactatas, variorum autorum inter se collatis locis, ad epocham Nabonassaream fere reducendas esse monstrat. Imo & tabularum astronomicarum ope facile observationes confici potuisse addit, quæ ultra mundi origines adscendant: adeo ut ex iis, nisi cum historia jungantur, de mundi ætate recte quidquam colligere non liceat. Pari modo antiquitatem, quam Iberis Strabo, Atheniensibus vero Plato tribuit, sub examen revocat. Ast fusius, quam in his omnibus, versatur in historia atque antiquitatibus Ægyptiorum Sinensiumque, e quibus longe fortiora contra systema Mosaicum argumenta peti posse, impii homines persuasum habent. Dum latius hic sese effundit, atque pro more suo multa, non quidem ad rem, quæ præcipue agitur, spectantia affert, inter alia quoque de nomine Pharaonis sententiam suam aperit, quod Regem simpliciter significare Josepho neutiquam largitur, eo potissimum argumento inductus, quod ***Rex Pharao*** in Scripturis junctim plerumque dicatur. Credit itaque, Pharaonis nomen aliquid cum Ebraica voce פרע cognationis habere, Regemque notare qui a nullo alio pendens, in reliquos Ægypti Regulos imperium exercuerit. Verum ut de re ipsa potius dicamus, notissimas fuisse Scriptoribus sacris Ægypti res, ex divinis Scripturis probat, multumque omnibus temporibus Judæis cum Ægyptiis intercessisse commercii, iis imprimis qui Alexandriæ degebant, evincit. Monumenta præterea in Ægy-

c. XIX.

p. 221, 171.

p. 220.

p. 221.

c. XX. XXI.

p. 234.

p. 235.

p. 240. pro quam plurima fuisse ait controversiæ huic decidendæ idonea, inter quæ columnas in terra Seriadica quoque recenset, de quibus præter conjecturas jam olim a doctis prolatas, novas quasdam proponit, quas hic explicare fusius rerum, quæ restant dicendæ, moles prohi-
p. 243. bet. Ex hisce autem cum Chronologiam suam Ægyptiam descripsisse se jactet Manethon, hujus examen quoddam, pro rei magnitudine non nimis prolixum, suscipit. Atque imprimis, quæ tam Marshami quam Pezzeroni de redigenda in ordinem Chronologia ista sententiam difficultates tantum non opprimant, ostendit. Ast utcunque
p. 245. se illa habeat, non multum Atheis in Chronologia ista præsidii esse putat, cum ipsi antiquissimi autores, opinioni de mundi æternitate utut cætera addicti, tanquam fabulosam tamen istam Ægyptiorum Chronologiam fictitiamque rejecerint; unde & nemo illo argumento contra Judæos vel Christianos ausus fuerit uti. Imo ut qua-
p. 246. cunque ratione verosimilitudinem commentitiæ huic Ægyptiorum chronologiæ restituerent, mensem alios, ut Diodorum Siculum, alios duos menses, ut Censorinum, alios plures, annum Ægyptiorum veterem absolvisse statuere docet; quas tamen eorum opiniones nullo fun-
p. 209. 253. damento sustineri probat, Sacerdotum potius quorundam Ægyptiorum, qui ipsimet fateantur, nulla prorsus primorum CXXX Regum monumenta extare, fingendi libidini fabulas istas omnes deberi persuasum habens, simulque ex ipsa Scriptura figmentorum suorum eos
p. 251. arripuisse occasionem ostendens. Ast præcipue observat, catalogis istis Regum Ægyptiorum totas eorum genealogias insertas, atque hoc ipso immane quantum & Regum & annorum numerum auctum fuisse. Ut itaque aliquo modo, quid verum sit in hac historia, assequi liceat, consilium dat, ut seligantur ex istis catalogis Reges quidam, quos obscuros non esse patiantur complura literarum monumenta, ut puncti cujusdam fixi filique Ariadnei loco in istis chronologiæ labyrinthis esse possint. Cujus rei ipsemet in Sesostre specimen edit, cujus tempora in Danai ævum incidere evincit, Danai fratrem eum
p. 261. fuisse existimans. Simili ratione Sinensium chronologiam incertam esse variis argumentis evincit, a recentioribus eam, gloriæ nationis suæ studentibus, confictam fuisse, non contemnendis rationibus osten-
c. XXII. dens. Atque sic ad argumenta ab astronomicis observationibus petita procedit, ut iis Mosaicam de ætate mundi doctrinam quoque det confir-

confirmatam. Id autem faciens, a prolixa satis locorum Genes. I, 14 & Jobi IX, 9 exorditur illustratione, atque inde vestigia, quæ in sacris literis habentur annorum, mensium, hebdomadum atque dierum observatorum rimatur. Astronomiæ porro apud alias gentes antiquissimis temporibus floruisse studia ostendit, atque ea occasione de Magis eorumque autore Zoroastre, qui ea potissimum secuti fuere, paulo fusius agit. De insignioribus postea sideribus nonnulla notat, a quibus observata primum ea fuerint investigans; similia de zodiaco, de motu astrorum, de inventis ejus in ordinem redigendi gratia cyclis observat, atque ex his omnibus colligit, non admodum antiquum apud Ægyptios quoque & Babylonios astronomiæ studium fuisse. Id quod magis adhuc confirmat inde, quod sero demum fixarum stellarum motus iis innotuerit. Certe enim nec fixas eas atque immobiles esse credidissent, nec arietem in ipso puncto æquinoctiali collocassent, si annorum 2202 habuissent observationes. Fixarum autem motum semel deprehensum longissimis periodis excogitandis occasionem dedisse censet, quibus præterlapsis ad idem punctum omnes redeant. Indeque vastas illas periodos Babyloniorum & Ægyptiorum aliud esse putat nihil, quam suppositiones, quæ non magis ad historiam spectent, quam Vietæ aliæque consimiles a recentioribus excogitatæ periodi. Denique quam recens sit antiquissimæ eclipseos observatio, ex Ptolemæi Almagesto docet, atque adeo concludit, hanc astronomicarum scientiarum novitatem solide fabulas de incredibili mundi antiquitate destruere, contraque Mosaicæ chronologiæ facere fidem. Tria adhuc supersunt argumenta, quibus idem evincit, brevissime nobis expedienda. Primum petit a novitate literarum omnisque scribendi rationis, quam Patriarchis adhuc incognitam, a Mose demum inventam fuisse contendit, inde ad alias nationes eam pervenisse docens. Alterum lingua Hebraica ei suppeditat, quam postquam primævam esse confirmasset, inde concludit necessario sequi Historiæ sacræ veritatem, manifestumque esse, originem ex ea gente cæteras ducere, a cujus lingua eorum linguæ deriventur. Tertium denique argumentum a conservata apud Gentiles præcipuarum rerum, a Mose traditarum, memoria desumit. Vetustissimorum itaque autorum loca, in quibus historiæ de creatione, de primo homine, de serpente, de diluvio, de turri Babylonica, & aliis

p. 267. 270.
p. 273.
p. 274.
p. 281.
p. 286.
p. 287.
c. XXIII.
p. 293.
c. XXIV.
p. 300.
c. XXV.

non obscura comparent vestigia, exhibet. Atque superstitiosam etiam Gentilium theologiam, post Vossium, Bochartum, Huetium & alios ex sacræ historiæ abusu traxisse originem, cujus etiam luculenta vestigia servet, ostendit. Omnium postremo horum pro veritate Historiæ Mosis argumentorum ἀνακεφαλαιώσει instituta, tria ista inde consectaria deducit. 1. Creasse DEUM in principio, de quo loquitur Moses, cœlum & terram. 2. Hocce historiæ principium, cum verum sit, non posse non esse divinum, utpote quod absque revelatione nequeat cognosci. 3. Diluvium linguarumque multiplicationem eo, quod Moses indicavit, tempore contigisse, ut adeo recipi sine scrupulo deinceps queat ut vera, imo ut divina, quam a Mose habemus, Historia.

c. XXVI. p. 314.

Postquam hac ratione Autor, ab æterno non extitisse mundum, sed eo, quod Moses indicavit, tempore cœpisse existere, probatum dedisset, jam in secunda dissertatione contra eos qui, æternitate mundi repudiata, cœco tamen materiæ motu eum productum esse arbitrantur, disputat. Duo autem sunt, quæ demonstranda hic sibi sumit; primum, quod rerum universitas Menti cuidam intellectu præditæ originem debeat: alterum, quod ipsa materia quoque, ex qua illa composita fuit, ex nihilo ab eadem ista Mente fuerit procreata. Prius ut evincat, statim Epicuri doctrinam de motu atomorum aggreditur, quem cum a gravitate earum ad loca inferiora eas propellente ille deducat, absurde id statui Noster ostendit, cum in spatio infinito, in quo moveri atomos Epicurus supponat, inferius superiusve nullum detur. Deinde motum declinationis, quem idem atomis suis tribuit, consistere non posse probat cum motu ad centrum eas deprimente. Frustra itaque fuisse omnem ejus circa motum atomorum philosophiam, atque motum ad materiæ essentiam non pertinere evincit, atque adeo hoc ipso tanquam primo argumento utitur, quo evincat a Mente quadam superiori motum eam recepisse. Alterum quo utitur argumentum ita fere procedit: si mechanicis cœci materiæ motus legibus compactum hoc universum fuisset, mutationibus earum virtute effectis semper obnoxium esse mundum oporteret: ast nihil tale observatum in eo fuisse, omnes historias testari ait, indeque evidens esse putat eo, quo nunc est, statu atque conditione, a Mente intelligente statim eum productum fuisse. Tertium argumentum ei

c. I. p. 319. c. II. p. 321. p. 323. p. 325. c. III. c. IV.

rerum

rerum fines suppeditant, quos multifarios esse ostendens, ab adversariis autem id quod largiuntur accipiens, finem scilicet non nisi a causa intellectu prædita posse intendi, denuo inde veritatem, quam probandam suscepit, confirmat. Quartum ab animalium hominumque speciatim creatione petit, quos cum e terra fortuito motu prodire non potuisse, vel ipsa experientia aliisque notissimis argumentis contra Diodorum Siculum aliosque nugatores evicisset, a Mente potentia sapientiaque pollente procreatos fuisse concludit. Ast cum tum ex aliis rebus, tum ex eo præcipue, fungorum instar natos homines esse, delirantia quædam capita confirmare sustinuerint, quod alia conveniens ratio excogitari nulla queat, qua in insulis & in America præsertim homines cœperint existere, peculiari capite hocce præsidium diruit, & quomodo in istas regiones deferri homines potuerint, ostendit. His ita disceptatis, jam porro paulo distinctius Mentis cujusdam intelligentis existentiam confirmare aggreditur. Quod facit animam humanam in medium producens, quam ut substantiam cogitantem & speciatim intelligentem expendens, incorpoream adeoque spiritualem essentiam habere, contra Epicuri de grege porcos, methodo potissimum Cartesiana fuse demonstrat. Postea autem voluntatem quoque liberam mentis humanæ considerans, hinc quoque spiritualem eam esse, nihilque corporeæ naturæ habere, contra eosdem Epicureos atque Spinosam evincit. Cumque ut argumentorum horum vim eludat, ea potissimum opponat Spinosa, quæ somniantibus nobis solent accidere, integrum caput solvendis ejus sophismatibus impendit, posteaque iis respondet, qui eo, quod obscura sit animæ natura, infirmare hactenus tradita conantur. Utcunque enim id sese habeat, naturam ejus a corporea toto genere esse diversam, actiones & facultates ejus nos abunde convincere docet. Cumque adeo mentem aliquam intelligentem existere, animæ rationalis exemplo monstrasset, jam demum directe supremæ Mentis, nimirum DEI, existentiam demonstrare aggreditur. Stupidum autem esse oportere putat, qui non agnoscat Ens quoddam necessario esse a se ipso existens, cum omnia reliqua entia necessariam illam non habeant existentiam: illa enim cum nascantur & pereant, sequi inde censet, esse aliquid, quod nunquam pereat, quodque necessario semper existat. Sane agnovisse hujus sequelæ veritatem ipsos Philosophos credit, indeque

c. V. c. VI. c. VII. c. HX. c. X. c. XI. p. 413.

 alios

alios rerum universitati, alios coelo, materiæ alios immutabilem illam perpetuamque existentiam vindicasse. Cumque rerum universitati & coelo æterna illa existentia tribui non possit, utpote quæ coepisse aliquando, & eo quidem, quod Moses indicaverit, tempore in antecedentibus demonstratum est, nihil superesse putat, quam ut Epicuri maximeque Spinosæ commenta destruat, qui materiæ æternitatem
p. 414. illam adscribunt. Tanquam obscurissimam itaque primum Spinosæ demonstrationem condemnat, quæ vel ex solo principio, ab ipso non repudiato, *quicquid clare & distincte cognoscitur*, *illud verum est*, re-
p. 415. jici mereatur. Et cum in Mathematica methodo, unius propositionis falsitate reperta, tota concidat demonstratio; positionum ejus nonnullas & definitionum sub examen revocat. Subire illud potissimum jussit definitionem 7, quam parte I Ethices suæ proposuit, item propositiones 28, 30, 32, & 33. Postea demonstrare aggreditur primo, Deum existere, postea spiritualem esse, & denique eum ipsum mundi esse
p. 418. architectum. Existentiam probat ex materiæ statu, quæ cum necessario non existat, opus habeat aliquo, a quo producatur, exornetur
p. 421. item, variisque formis induatur. Spiritualitatem ex sensu quem habemus animæ nostræ rationalis, quam corpoream non esse, intellectum voluntatemque ejus considerans, denuo contra Spinosam pro-
p. 425. bat, atque hinc ita argumentatur: si in homine spiritualis quædam habetur essentia a corpore diversa, quanto magis in rerum universitate substantiam aliquam a materia distinctam existere erit necesse? cum hominis mens a se ipso non existens, ab alio, quicquid habet, acceperit, quod proinde similis cum eo naturæ esse debeat. Jam itaque materiam & spiritum in rerum universitate habemus, sed quæritur, utrum alteri originem debeat, summumque adeo principium sit.
p. 426. Ut itaque omnia plana evadant, trium propositionum veritatem Cl. Autor evincit. Prima est, nec esse, nec esse posse plura, sed unicum
p. 428. tantum Ens, necessario & a se ipso existens. Altera, Ens necessario
p. 429. existens omnibus gaudere perfectionibus debere. Tertia, Ens hoc-
p. 430. ce perfectissimum non posse non esse Spiritum. Quibus probatis Spinosæ Deum in lucem protrahit, & quam absurda ei facies affictа ab
p. 436. homine illo fuerit, ostendit. Atque ex istis omnibus tandem quartam conclusionis loco propositionem deducit, omnia nimirum alia quæ existunt, atque adeo materiam etiam & corpus, existentiam suam Enti

Enti illi perfectissimo debere, quod non corporea sed spirituali natura gaudeat. Cui postquam considerationes nonnullas, quibus captui nostro facilior reddatur materiæ creatio, subjecisset, ex instituto denique principia demonstrationis Spinosæ sub examen revocat. Quod potissimum subire jussit definitionem ejus III, propositionem item II, III, IV, V, VI, & VII. Deinceps autem totam ejus philosophiam, larva obscuritatis detracta, in compendio quasi nobis ob oculos sistit, & quam ridicula ea sit ostendens, secundæ quoque huic dissertationi finem imponit.

p. 437. c. XII. c. XIII.

In Dissertatione III, quæ in Religionis Judaicæ consideratione, ejusq; divina origine probanda versatur, primo perbrevis quædam Judaici populi texitur historia, eaque occasione prolixa de Synedriis Judæorum instituitur disquisitio, quæ nonnisi post Aristobuli tempora, bello se mutuo liberis ejus prosequentibus, omnemque Judæam in quinque partes a Gabinio divisam, instituta esse, Cl. Autor contendit. Deinde quid aliis gentibus de Judæis innotuerit, exponit, vera pariter ac falsa, quæ Græci Latinique Scriptores de iis tradidere, producens. Ex quibus duo ista conficit, quod & antiquissimam nationem illam esse ex iis pateat, quodque tantum absit, ut Historiæ sacræ de Judæis traditio profanorum Scriptorum autoritate infringi possit, ut hæc potius illam confirmet, cum quæ eorum quoque, quæ perperam isti tradiderunt, confingendorum occasio fuerit, ex illa luculente constare queat. Jam porro ad ipsum Mosen accedit, quem & extitisse, & iis temporibus, quibus credimus, vixisse fuse satis probat, adductis tam ecclesiasticorum quam profanorum scriptorum testimoniis. Atque ex eo ipso librorum quoque ejus, quorum autorem eum esse supponit, antiquitatem demonstrat; quam tamen ut eo magis daret confirmatam, tam argumentis ex historia Ptolomæorum, Antiochorum &c. petitis, quam insitis etiam ulterius ivit assertum. Legum inde Mosaicarum divinitatem, tum ex perpetua earum observatione, nemine unquam eas auso immutare, utut omnium legum, quarum brevem historiam texit, antiquissimæ & molestissimæ sint: tum ex ipsa earum natura, qua omnes alias leges eas superare ostendit, sive instituta earum moralia, sive ad rempublicam statumque civilem spectantia, sive cæremonialia denique, quorum fines solicite indagandos suscepit, considerentur.

c. II. p. 479. c. III. p. 48?. c. IV. c. V. c. VI. c. VII. c. VIII. c. IX. c. X.

Quar-

Quarta denique Dissertatione, quæ existentiam divinam ex Religionis Christianæ mirabili ortu & propagatione probat, primo ostendit, solam ex omnibus religionibus Christianam esse, quæ excellentia sua hominum ita præstrinxerit animos, ut nequicquam ejus incrementis opposito ingenti maximorum impedimentorum acervo, catervatim ejus mysteriis sese voluerint initiari; cum reliquæ omnes vel vanis hominum ingeniis, vel commodis in politicum statum redundantibus unice debeant, quod per tempus quoddam florere illis licuerit. Inde ex profanis potissimum historiis evincit, extitisse exiguo post Christi tempora spatio homines, qui ejus doctrinam & nomen professi fuerint; nec non ipsum Christum, eo quod Evangelistæ designarunt tempore, inter homines esse versatum. Et hac quidem occasione, inter alia denuo examinandum sibi celebrem Josephi de Christo locum sumit, quem pro genuino agnoscere non dubitat; nec mirum cuiquam videri debere existimat, honorificis adeo verbis de Christo illum loqui. Omnia enim cum historiæ suæ voluisse inserere, quæ qualicunque modo Judaicæ gentis honori inserviebant. Et sicuti Christianismus cognitus jam omnibus erat, & cum Judaismo passim confundebatur: ita Josephum, ut honorifice de ejus autore loqueretur, eadem fere, quæ Christiani credebant, de eo retulisse. Namque eandem ob causam Judæ Esseni quoque & Jo. Baptistæ non sine laude eum meminisse, persuasum habet. De ipsa religione ejusque autore postquam ista attulisset, legibus Evangelicis primorumque Christianorum praxi considerandæ paulisper immoratur, & quantum Christianismus legum illarum sanctitate vitæque innocentia alias religiones superet, evidens reddit. Speciatim autem zelum patientiamque Christianorum in persecutionibus monstratam, divinum quiddam arguere urget. Post quæ ex vaticiniis in V. T. prolatis, nec non ex miraculis a primis Christianismi propagatoribus patratis, veritatem hujus Religionis evincit. Quæ ut pro firmissimis ejus argumentis haberi possint, quid inter ea & editas inter gentiles præstigias intersit, ostendit. Et denique brevi summorum capitum, hactenus in IV istis dissertationibus pertractatorum, instituta repetitione, toti operi finem imponit,

c. I. c. II. c. III. p. 602. c. IV. c. V. c. VI. c. VII. c. VIII. c. IX.

OLAI

OLAI BORRICHII CONSPECTUS SCRIPTORUM CHEMICO-rum illustriorum, Libellus posthumus. Cui præfixa Historia Vitæ ipsius ab ipso conscripta.

Hauniæ, apud Sam. Garmannum, 1697. in 4. plag. 9.

NOn ignobile in his Eruditorum Actis *Olai Borrichii*, Polyhistoris ac Medici clarissimi, nomen est, cujus *de Somno & Somniferis Dissertationem* A. 1682 p. 153, *Analecta de Lingua Latina* anno eodem p. 156, *Dissertationes Academicas de Poetis* A. 1683 p. 281, *Poemata* denique a viro celeberrimo Friderico Rostgaard edita A. 1694 p. 33 recensuimus. Nunc posthumum illius de *Chemicis illustrioribus libellum* exhibemus, cui non immerito Borrichii ipsius, Chemicis illustrioribus summo jure accensendi Vita, partem maximam ab ipsomet conscripta, in cæteris ex Programmate celeberrimæ Academiæ Hafniensis nomine, cum funus nostro ducendum esset, publicato suppleta præfigitur. In hac, ut summa tantum ejus capita delibemus, docemur, in lucem editum fuisse Borrichium anno hujus seculi vigesimo sexto: ab anno quadragesimo quarto ad quinquagesimum usque, in Hafniensi Academia triumvirorum clarissimorum, Olai Wormii, Thomæ Bartholini ac Simonis Paulli informatione dexterrima usum: quadriennium inde aut quinquennium exegisse formandæ in Schola Hafniensi ad pietatem & bonas artes juventuti; hinc in aulam illustrissimi viri Joachimi Gersdorfii, primarii eo tempore Regni administri, ut filiorum ejus moderaretur studiis, accersitum, eoque munere per quinquennium ita defunctum, ut a Potentissimo Daniæ Rege FRIDERICO III Philologiæ, Poeseos, Chemiæ & Botanices professioni destinari meruerit: anno sexagesimo iter ad exteras regiones permissu superiorum ingressum, Belgium primo, inde Angliam, Galliam, Italiam perlustrasse, illustrium ubique virorum, nec Polyhistorum minus quam Medicorum familiaritate ac insigni benevolentia gavisum: Hafniam tandem ex Italia per Germaniam, transacto inter peregrinandum sexennio integro reversum, officium Professorium ipso opere gnaviterque administrandum suscepisse. Id qua fide ac dexteritate viginti annorum spatio gesserit: quosnam eo temporis intervallo libros bono publico ediderit; quos inter quidem, præter supra memoratos, *Co-*

gitationes de variis Linguæ Latinæ ætatibus; *Analecta Philologica & Judicium de Lexicis Latinis Græcisque hactenus editis*; *Prodromus de Ortu & Progressu Chemiæ*; *Hermetis, Ægyptiorum & Chemicorum Sapientia, ab animadversionibus Hermanni Conringii vindicata*; *Docimastice Metallica*, aliæque lucubrationes memorantur: ut inter Medicos Regios, nec non inter supremi Tribunalis Assessores fuerit cooptatus, tandemque & Consiliarii in Cancellaria Regia dignitate auctus: ut post sustentatos Christiana patientia acerbissimos ex calculo dolores, die 3 Octobris anni 1690 animam Deo reddiderit, enarrari porro in ista Borrichii vitæ Historia videas. Nam ut de Collegio Medico magnifice ab ipso exstructo, ac munificentissime, supra sortem privati hominis dotato hic dicamus, necesse non est, cum de eo jam in Actis A. 1694 p. 33 exposuerimus.

Atque hæc tot in Rempublicam literariam meritis illustris Viri memoriæ danda fuere. Nunc ad posthumum ejus de Chemicis celebrioribus opusculum progredimur, ex quo pro instituti modo pauca annotabimus. Inter eos, qui quidem monumenta nonnulla ad metamorphosin metallorum spectantia (ipsa enim artis semina jam inde ab Adamo ad posteros derivata fuisse, non dubitat Borrichius) reliquerunt, primus celebratur *Hermes Trismegistus*, qui columnis insculpi quædam jusserit, ex quorum attenta speculatione Agathodæmon seu Hermes secundus aliique primordia artis hauserint. Eidem Hermeti Trismegisto decantatissimam illam *Tabulam Smaragdinam*, inter generales tamen solum præceptiones se continentem, quam suppostitiam Kircherus aliique reputarant, fidenter vindicat. Sicut & *Hermetis secundi* opuscula Chemica, quæ subinde a Græcis Latinisque ad partes vocantur, germana æstimat; licet non diffiteatur, *septem* illa *Capitula Hermetis*, quæ publici juris sunt, recentiori cuidam scriptori, *Hermeti tertio*, esse attribuenda. Eodem candore, quod proximum Hermeti primo locum sibi vendicet, *Scriptum Isidis* Horo filio dicatum, quale nunc quidem in larariis doctorum custodiatur, spurium esse agnoscit, Venere licet & arte non destitutum. *Democriti* etiam libellos, quorum alter *βίβλος προσφωνηθεῖσα Λευκηπῷ*, alter *Φυσικὰ καὶ Μυστικὰ* inscribitur, non dissimulat temporum injuria & incuria librariorum oppido esse mutilos & male sibi cohærentes; ita tamen, ut (quod mireris) in uno quandoque dicto totius

totius Magiſterii clavis deliteſcat. Democritum ſequuntur *Zoſimus Panopolites*, cujus ſcripta in Bibliotheca Regia Pariſienſi dicuntur asſervari, male tamen & ipſa librariorum vitio multata; *Syneſius Philoſophus*, ſed in ſecundis ſubſiſtens, cujus extat in ſcripta Democriti Scholion; *Theophraſtus junior*, *Hierotheus*, & *Archelaus*, qui artem ſacram & divinam (Chemicam innuunt) Jambicis verſibus ſunt complexi. Tacemus anonymum libelli de *modo dealbanda aqua divina* auctorem, *Heliodorum*, *Pappum*, *Pſellum* aliosque.

A Græcis ad Latinos, Arabes, Maurosque digreſſus Borrichius, poſt *Turbam Philoſophorum*, librum ex veterum Chemicorum ſententiis conflatum, *Artephium*, *Moriennum Romanum*, *Gebrum Arabem*, *Rogerium Baconem* aliosque producit, ſeriemque eorum, qui in Chemicis vel quid præſtiterunt, vel quid arroganter moliti ſunt, ad recentiſſima uſque tempora noſtra pertexit, deque ſingulorum ſcriptis judicium ſuum cordate aperit. Hos omnes, & quæ de iis memorantur, a nobis recenſeri, prolixum nimis foret. Tria itaque tantum ex penu ſatis ampla decerpemus, cum Benevolo Lectore adhuc communicanda. Primum eſt, quod *Arnaldi de Villa Nova*, variis Chemicis operibus clari, qui circa annum Chriſti milleſimum trecenteſimum floruit, & in Aula Romana ſpecimen aliquando χρυσοποιήσεως edidiſſe vulgo creditur, poſteros hodieque ſuperſtites eſſe Auctor refert, in agro Avenionenſi degentes, nec adhuc Chemiæ imperitos. Alterum concernit *Raymundum Lullium*, de cujus vita, morte ac geſtis neminem rectius commentatum monet, quam *Vincentium Mutium* in Hiſtoria Majoricana A. 1650 Hiſpanico idiomate edita, qui in inſula Majorca Lullium A. 1235 natum, A. 1315 Bugiæ in Africa martyrio coronatum memoret. Unde traditionem vulgarem, Camdeno licet & Seldeno probatam, quod Eduardo III Angliæ Regi Lullius, ad bellum contra infideles gerendum, ſex milliones auri arte chemica confecti ſubminiſtraverit, falſitatis arguit, cum Eduardus III multis a morte Lullii annis demum gubernaculis Regni Anglici fuerit admotus: aut, ſi quid veri traditioni inſit, Eduardo potius ejus nominis poſt Wilhelmum Conqueſtorem primo eam Lullii liberalitatem patuiſſe, arbitratur. Tertium ſpectat ad Chemicum opus de Secretis Adeptorum a *Johanne Segero Weidenfeld* A. 1684 Londini editum. Et id quidem in Actis noſtris A. 1685, menſe Februario, p. 87 ſeqq. recenſuimus; ſuſpenſo pro

 inſti-

instituti ratione judicio nostro, nisi quod operis illius Auctorem Spiritus vini Lulliani, quem tamen ceu fundamentum omnium descriptorum menstruorum extollat, descriptionem penitus subticuisse, obiter monuimus. Nunc cum de scripto isto sententiam suam Borrichius majore cum libertate, quam nobis nos indulgemus, in hoc libello exposuerit, eam hic ipsiusmet verbis exhibere non dubitamus. Ita vero Borrichius pag. 39: *Johannes Segerus Weidenfeld de Secretis Adeptorum opus practicum nuper concinnavit, & illud magna industria lectionisque omnino varia argumentum. Decretum illi, hoc scripto omnes veros Chemicos in speciem diffidentes redigere in concordiam; atque ideo omnium processus, etiam prima fronte pugnantes approbat, tanquam veros, dummodo in illis aliquid Spiritus Vini Lulliani vel tacite, vel explicite reperiatur; creditque nullum adeo dari processum, in quo is non delitescat vel sub proprio, vel alieno nomine. Sed ut hac ipsi concesseris (quod tamen vix ferent delicatius judicantes) nusquam docet, quid sit Spiritus ille vini Lullianus, quo genio incalescat, ex qua progerminet radice; ut proinde, quamdiu hoc ignotum est, menstruum quoque vere universale ignorari necesse sit. Quin & difficile est creditu, spiritum illum vini Lullianum innoxie permisceri tot aquis fortibus, regiis, tot lixiviis, salsis, acidis, ut nihil de integritate sua deperdat. Circumspectius, meo judicio, veteres omnes hic aquas fortes exterminarunt, quod, quemadmodum bene Lullius in suo* Vade mecum, *non sit bona matris filios suos interficere.*

ΘΕΑΤΡΟΝ, *IN QUO MAXIMORUM CHRISTIANI ORBIS Pontificum Archiatros* PROSPER MANDOSIUS, *Nobilis Romanus, Ordinis S. Stephani Eques, spectandos exhibet.*

Romæ, typis Francisci de Lazaris, A. 1696. in 4.
Alphab. 1. plag. 7.

QUi e Bibliotheca, quam composuit, Romana erudito orbi pridem innotuit illustrissimus *Prosper Mandosius*, in peculiare hoc volumen (quod studio illustris Magliabechii ad nos pervenit) illos congessit ex Medicorum classe, qui summorum Pontificum valetudini tuendæ inde a temporibus sat antiquis præfecti fuerunt, atque eapropter omnes, quotquot hinc a seculo post C.N. nono ad præsens usque

ævum

ævum innotuerunt, (sunt autem eorum ultra centum,) recenset, antiquissimum inter eos constituens *Ursum*, Nicolai I. Archiatrum, recentissimumque ac hodienum superstitem *Lucam Tozzium*, post mortem Marcelli Malpighii ad hoc fastigium evectum. Non sola autem eorum nomina, patriamque, & quicquid alias ad singulorum personam spectat, annotasse contentus est, sed scripta etiam ab iis confecta imprimis enumerat, & ad Auctores, qui de hoc illove ipsorum plura literis consignarunt, Lectorem sæpius remittit, usque adeo, ut passim nec inscriptos ipsis ab aliis libros reticeat. In enumerandis autem eorum nominibus, non temporis, quo vixerunt, ordinem observat, sed potius ad pronominum initiales literas alphabeti serie dispositas respicit. Ut tamen & de tempore distinctius constet, indicem præmittit, in quo Pontifices a Nicolao I. ad Innocentium usque XII ad chronologiæ ductum nominat, atque eorum cuivis unum pluresve Medicos subjicit. Sub calcem quoque libri indicem alphabeticum cognominibus noscendis servientem exhibet. Quemadmodum autem Medicorum abs se recensitorum familias ubique semper celebrat, ita illorum quoque parentes, fratres, filios, nepotes, cognatosque alios, tametsi a professione Medica alienos & artibus diversis deditos, non raro simul in medium adducit, unde heic doctos sanctosque viros haud paucos e familia Petronia, Gamuccia, Turina, Leonina, Buoninsegnina, Maggia, Columbina, Honuphriana, Gottefridiana, Canana, Seriustia, Veralla, Brumana, Pasquana exortos deprehendas. Cæterum juvabit notatu digniora nonnulla, quæ hinc inde in eodem obvia sunt, heic sistere. Medicorum, qui ad Episcopatus aut Archiepiscopatus dignitatem adscenderunt, exempla in *Augustino Bagliono* p. 39. in *Balduino de Balduinis* p. 40. in *Hieronymo Provenzali* p. 90. in *Johanne Burgio* p. 118. exhibet. *Hieronymo Sessa*, Pauli IV. Archiatro, Cardinalitiam epomidem ab hoc Pontifice oblatam, sed ab illo repudiatam, p. 94; vicissim autem a *Ludovico Scarampo* seu *Mediarota* sub Eugenio IV, & sub Pio IV a *Simone Pasqua* eandem susceptam fuisse, p. 152 & 216. memorat. Medici Papalis munus, ob præsagia astrologica parum sibi proficua visa, sub Paulo V repudiasse, ast sub Gregorio XV haud invitum obiisse *Pompejum Caimum* p. 194 & 196 refert. Non Latine modo & Græce, sed Hebraice etiam, Chaldaiceque & Arabice doctum Medicum *Matthiam Naldium* p. 161

introducit. Eorum, qui magnas opes ex hoc officio collectas, morientes reliquerint, plures p. 62. 69. 83. 105. 142. 163. 216. nominat. *Franciscum Columbum* post scientiam medicam abs se excultam, adeo exacte versatum ait p. 70 in libris Platonis, (quem præterea semper in ore habuerit,) ut & ipse Platonis cognomen indeptus, & ejus posteri per multos annos eodem insigniti fuerint. Pag. 48 occurrit titulus, quo seipsum decorare voluit *Bartholomæus de Pisis*, dum servum Papæ se vocavit. *Petrum Leonium* ab Innocentio VIII in Medicum delectum amicis sæpe dixisse narrat p. 187, subitæ sibi mortis periculum in aqua portendi, unde flumina crebrasque navigationes formidarit; ast eundem denique suapte sponte, incertum qua de causa, in puteum se præcipitem dedisse, p. 188 innuit. *Franciscum Frigimelicam*, Medicum sub Julio III celeberrimum, intestinorum dolore lancinante aliquando correptum, calculum magnitudine ovum gallinaceum æquantem per alvum excrevisse, p. 74. observat. Obiter inspersa & a materia libri paulum aliena hæc sunt, ubi p. 20 *Augustinum Oldoinum* plura confecisse notat volumina, ad ingens opus de Scriptoribus Italis omnibus, ejusque partem manuscriptam apud se esse testatur; prout & *ἀνέκδοτα* quædam Carmina Italica *Pauli Zacchiæ* (cui quoque ipsi inter Archiatros Pontificios locum assignat, se possidere p. 184. affirmat. *Jano Nicio Erythræo* in Pinacotheca parum esse credendum, p. 21. contendit, cum is facile in omnes invehatur, omniumque fere famam post nonnullas laudes vehementer lædere studeat. Nec mitius p. 221. de *Garimberto* censet, quem Scriptorem vocat mendacissimum, & mox dubiæ fidei seu nullius, utpote qui Pontifices & Cardinales sæpe injuste maledictis oneret, & idcirco sui momoscopus ævi nuncupetur.

SAM. LIB. BAR. DE PUFENDORF DE REBUS A CAROLO GUSTAVO Sueciæ Rege gestis Commentariorum Libri VII.

Noribergæ, apud Christophor. Riegelium, 1696. in fol.

Constant $7\frac{1}{2}$ alphab. & ingenti figur. æn. copia.

ILlustris multotiesque nobis laudati Pufendorfii novum, sed posthumum hoc est monumentum, quo memoriæ rerum a *Carolo Gustavo* invictissimo Suecorum Rege egregie gestarum consulere, neve

neve apud posteros tanti Herois fama unquam in obscuro esset, prohibere aggressus est. In quo quidem adornando tametsi non æque lata spatia decurrenda habuerit, quam cum belli a GUSTAVO ADOLPHO suscepti, & CHRISTINÆ deinceps auspiciis in Germania compositi historiam conderet, aut FRIDERICI WILHELMI MAGNI Brandenburgensium Electoris vitam gloriose ac inter tot victoriarum adoreas transactam explicaret; tamen & in hoc vix unius sexennii complexu is præclarorum factorum cumulus, is splendor meritorum, ea consiliorum solertia se offert, ut si quis isthæc cum annis conferat, ætatem ultra putaturus sit. Absolvitur autem Commentarius hic, plurimis iisdemque elegantibus valde tabulis æneis exornatus, septem omnino libris, in quorum I. præter ea, quæ succesfionem CAROLI GUSTAVI post abdicatum a Christina imperium, tum coronationem ejus & matrimonium concernunt, motus a Bremensibus excitati quorsum evaserint, occupatis aut tributo subjectis Ducatus quibusdam locis; quomodo sisti cœperint Kœnigsmarckii industria, ac adventu dehinc Stenbockii cum exercitu; & tandem Rosenhanio ministro qua ratione & quibus legibus finiti sint, explicatur. Videas hic describi Bremensis urbis statum, & regii juris fundamenta, quæ legisse & expendisse talium rerum curiosos non pœnitebit. II. liber de cœpti A. 1655 cum Polonis belli primordiis exponit. Postquam enim Jo. Casimirus per legatum suum Henricum Canasilium novo Regi super jure regni controversiam movisset, neque vellet concedere, ut regnum transferretur in alteram familiam, clamque hinc in Dania jam & Holsatia, ac apud Brandenburgicum de subsidiis ageret, classemque adversus Suecos compararet, & Hagæ quoque fœdus in eum finem agitare diceretur; tum Carolus Gustavus, re communicata cum Ordinibus, missisque subinde in Poloniam, qui consilia Regis & rationes viresque una pervestigarent, prævertendum ratus quicquid erat hostilium machinationum, in Poloniam transferre bellum suscepit. Quod consilium quem habuerit eventum, ut præmisso cum exercitu Wittenbergio Posnaniensis primum & Casiliensis Palatinatus cum quindecim militum millibus in verba Regis redacti, & accedente deinde Rege Warsovia expugnata, ad Czarnoviam & Donaicam flumen pugnatum sit fortiter, Jo. Casimirus porro e Regno in Silesiam trepide profugerit, & Cracovia se dediderit, tum

§. 27.

Quar-

Quartiani, ſtatus Polonorum miles, ac univerſus dehinc exercitus iſtorum ſecutus exemplum, & deſerta a Jo. Caſimiro Republica eam ſibi neceſſitatem impoſitam videns, Regi ſe permiſerit; quid in Maſovia interim Stenbockius egerit; quomodo Gardius Razivilium ad Regis obſequium & una magnam Lithuaniæ partem perduxerit, licet hic diſcere. Equidem Brandenburgicus Elector & Gedanenſes remoram facturi aliquantum videbantur Suecorum victoriis, nitentes pro viribus, ne Boruſſia hi potirentur, quorum etiam hos Vrangelius claſſe ad Boruſſiam appellens incaſſum ſollicitabat; at Elector tamen, poſtquam R in Borusſiam receſſiſſet, Thoruniumque eodem fere tempore, quo Holmæ Carolus ipſi filius naſcebatur, ac mox Elbingam quoque ſui juris faceret, permovebatur, ut fœdus cum Carolo Guſtavo faceret, cujus Regiomonte concluſi capita hic & pacta feudalia, quibus Warmienſis quoque Epiſcopatus in ſeculare feudum converſus ac Electori fuit conceſſus, in medium producuntur. Qui L. III. ſequitur annus 1656, parum Suecis initio fuit auſpicatus, cum Poloni mores eorum pertæſi, & religioni ſuæ timentes, deficerent magno agmine, & ipſe quoque regius exercitus ex itinere Jaroslavienſis intenſiſſimo frigore ſuſcepto, non parum affligeretur, ut cum fame eidem & morbis luctandum, totque ab agreſtibus in palantes hinc inde non raro incidentibus injuriæ eſſent perferendæ. Evaſit tamen, quicquid erat malorum, fortisſimus Princeps, cum ad Golumbium pagum cum Czarnecio feliciter dimicaret, & ſuperato Sano fluvio omnem Lithuanorum exercitum in fugam conjiceret, ac tandem inito Mariæburgi novo cum Electore fœdere prope Warſaviam inſignem illam victoriam reportaret, qua diſperſæ Polonorum copiæ & Warſavia denuo fuit occupata. In ipſo prælio, quod per tres fere dies duravit, Rex manifeſto periculo vix ereptus, cum ſolum Travenfeldium ſecum habens a ſeptem Tartaris lanceis & jaculis invaderetur, quorum duos brevioribus ſclopetis ſtatim occidit, tertii, qui lanceam Regis freno implicuerat, caput ita gladio percuſſit, ut deflueret, hinc Travenfeldio, qui jam duos globis trajecerat, ſubveniens, ut ultimi duo fuga ſalutem quærerent, effecit. Inde Moſci a Belgis & Cæſareis inducti, & ſpe freti fore, ut provincias mari Baltico adſitas recuperarent, titulos ſibi non accurate tributos querentes, in Careliaam Ingriamque impetum faciunt, & late omnia vaſtant, hinc

§. 67. 68. 69.

§. 26.

hinc majori nisu Livoniam insultant, occupatisque Duneburgo & Cackenhusa, ipsam Rigam acriter obsident; quam tamen Gardius tam strenue defendit, ut post sex septimanarum moram, & aliquot millium jacturam, eosdem illinc oporteret facessere. Quale interim fœdus Regem inter & Cromvellum, de mercibus potissimum & militibus conducendis, factum sit, utque super arctiore ille cœperit movere; ut Belgæ quoque Borussiæ portus Suecis inviderint, eisdemque hostes clam excitare susceperint, donec de commerciorum in mari Baltico libertate cum iisdem tandem Elbingæ transigeretur, copiose simul explicatur. Videbatur annus 1657, cujus historiam IV liber percenset, Suecorum rebus non parum firmamenti attulisse, cum Ragotsius Transylvaniæ Princeps in societatem, frustra renitente Cæsare, perductus, exercitu quinquaginta fere millium Carolo Gustavo auxilio proficisceretur, in cujus potestatem Cracovia illico, ac Brestia deinceps, nec non Warsovia post obsidionem aliquam deveniebant; at idem tamen eorum consilia non vulgariter disturbavit, cum Dani illinc ingruentes id efficerent, ut Sueciæ Regem alio destinare bellum, relictisque, qui Borussiam tuerentur, paucis, omnem exercitum oporteret educere; hinc Austriaci approperantes Ragotio metum injicerent, qui cum neglectis sanioribus consiliis in Volhyniam secederet, eidemque exercitus Polonicus propius incumberet, Cosaci quoque, Moldavi & Transylvani domum confugerent, ad turpe cum Polonis pactum ineundum est compulsus, ut scilicet mitteret legatos deprecaturos apud Polonos, Hungariæ Regem & Portam Ottomannicam, Tartarorum Chamo & primario ejus Veziero daret honorarium, Brestiam & Cracoviam redderet, exiretque Polonia, ac ob illata damna, quadraginta uncialium millia solveret. Multus est illustris Autor, ut Regem suum ab ea culpa, ac si socium hunc suum in illud exitium præcipitaverit, absolvat, qui & eadem occasione, a propriis ministris proditum fuisse Ragotium, non levibus argumentis demonstrat. Quod Danicum vero bellum attinet, suasu Joachimi Gerstorfii potissimum susceptum, ejus hic initium, quasve illi causas scripto publico a Theodoro Reinkingio condito prætexuerint; quæ successuum minus felicium fuerint rationes; quid in Bremensi Ducatu a Danis primum, hinc ejectis iisdem Vrangelii industria, in Holsatia a Rege, ac in mari postmodum inter utramque classem gestum sit, memoratur.

§. 71. Cumprimis meretur observari, ipsum Daniæ Regem, insciis plerisque ac Regina quoque, classem conscendisse & Gedanum versus navigasse, ut Carolum Gustavum, quem in Sueciam remeaturum fama erat, interciperet; quem tamen, ubi Gedanum devenisset, jam terra Stetinum versus iter ingressum esse cognoscebat. Neque erit ingra- § 42. s. tum, quibus modis Sueciæ Rex de excludendis Imperatoria dignitate Austriacis laboraverit, quique factum, ut in cassum caderet isthæc negotiatio, perspexisse. Quem liber V annum 1658 describit, is eo illustrior evasit, quo magis insperatus fuit transitus Suecorum e Jutia in Fioniam, factus die Saturni, ultimo mensis Januarii, supra Baltici freti glaciem, cum die Martis præcedente aqua adhuc pura ibi fluxisset. Successit ingens Danorum clades, cum ex quinque & amplius millibus vix trecenti hostium manus effugerent, & tantus omnes invasit metus ac trepidatio, ut actum de isthac Sueciæ tam adversa Carthagine Danica videretur. Declinarunt tamen Dani majorem perniciem pace Roschildiæ conclusa, quam cum subscriberet Joachimus Ger- §. 12. storfius, literas ut nesciret, fertur optasse. Nec fuit tamen ea amicitia diuturna, cum Dani, censente Nostro, moras necterent circa pacis executionem, & novos delectus facerent, & nova cum Belgis inirent consilia; ut de extorquenda firmiori pace cogitare Carolum Gustavuũ, & sequenti æstate denuo in Seelandiam oporteret transire. Quam trepidarint tunc omnes; quæ Friderici fuerit generositas, cum, ut in Norwegiam aut Belgium securitatis gratia concederet, suadentibus, §. 96. in nido se moriturum responderet, nec superstitem suo regno fore, accurate exponitur, additurque, fuisse famam, quod ad duellum evocatus sit a Friderico Carolus Gustavus, ut eodem omnis semel controversia finiretur. Quod vero non ipsa Hafnia, sed Croneburgum primo appeteretur, Hannibalem Seestedium effecisse scribit Pufendorfius, qui Vrangelio res pretiosas, quæ Croneburgi asservarentur, multis deprædicaverat; Terlonum quoque Galliarum Regis Legatum dissuasisse Hafniæ assultum, quod plures essent in urbe, qui mœnia defenderent, quam Suecorum, qui ea impugnarent; quin & plerosque credidisse, lubentibus Sueciæ proceribus id obsidium irritum fuisse, ob infaustam semper Sueciæ cum Dania conjunctionem, & quod timerent, ne sedes regni in Daniam transferretur. Ac Croneburgum quidem post 20 dierum obsessionem a Vrangelio expugnabatur,

batur, Danis vero Hafniam muniendi sic relictum spatium. Percurritur dehinc Belgicæ classis, quam Opdamus auxilio Danis adducebat, adventus, quodque d. 29 Octobr. prælium inter utramque classem hoc est commissum eventu, ut Hafnia expetitis diu copiis ad firmandum præsidium potiretur; quidque fœderatus Cæsaris, Polonorum ac Brandenburgici in Holsatia exercitus molitus sit; quamque injucunda Suecis Nidrosiensium in Norwegia defectio contigerit. Multa quoque de electione Cæsaris Leopoldi, studioque Regis pro isthac impedienda, tum & facie aulæ Imperatoriæ, qualis eo tempore fuit, insperguntur; quam plane Angli ad arctius fœdus non potuerint permoveri; quam iniquum se Curlandiæ Dux præbuerit Suecis, amicique leges, qui neutrarum partium est, male servaverit, ut occupata Mittavia, Rigam eum captivum oportuerit abduci; quam parum in Borussia, gliscente jam Polonorum erga Austriacos diffidentia effectum, & non nisi Thoruniensis urbs, post longissimam obsidionem, Oxenstierna hostes callide & miro stratagemate detinente, ac ad honestissimam demum pactionem adigente, recuperata sit; utque induciæ demum in triennium cum Moscis coaluerint. Sequitur liber VI, & una annus 1659, sub cujus initium Hafnia quidem frustra noctu oppugnata fuit, cum de consiliis Suecorum, Cornificii Ulfeldii proditione, jam constaret in urbe; Langelandia tamen, Falstria & Lalandia felicius occupata sunt. Ut Fœderati Fionia ne potirentur, Oweni Coxi navarchi Anglici virtute cumprimis contigit, qui hostium bellicas naves prope Mittelfartum partim cepit, partim delevit igne, & sexcentos Brandenburgensium, quingentos Cæsareorum captivos abduxit. Inde classis Anglica primo vere in Oresundam devenit, ductore Montacutio prohibitura, ne Dani plane opprimerentur, & ne conjuncto cum Opdamo Reutero, Belgarum in Oresunda potentia nimium excresceret. Late hæc omnia deducuntur, & de compacto Gallos inter, Anglos, & Belgas inito, binisque deinde vicibus repetito memoratur, ut pax scilicet inter Boreales Reges constitueretur, & dissentiens ex illis, junctis Anglorum & Belgarum viribus ad acceptandam eam compelleretur. Inde tractatuum inter Suecos atque Danos, positis ad urbem Hafniam tentoriis, factum initium, duæque conspirationes in Suecorum perniciem susceptæ miro casu detectæ. Sed mox Fœderati, Eberstеinii auspiciis in Fioniam im-

§. 46.

§. 119.

§. 122.

§. 10.

§. 25.

§. 52.

petum faciunt, & profligato Suecici exercitus duce Philippo Sulzbacensi, magnam cladem edunt, cæsis duobus fere millibus; utque visceribus Daniæ Carolum Gustavum avertant, in Pomeraniam irrumpunt, atque occupatis quibusdam locis, Stetinum quoque, tametsi incassum, obsident. Quod in Curlandia Suecorum res sensim pejores factæ sint, ac in Borussia quoque juncti Cæsareis Poloni Graudentum atque Hauptum suæ potestatis fecerint, sub libri finem legitur. Nos de Cornificio Ulfeldio, & quomodo Hannibal Seestedius, ipsius utut affinis, fortunam memorabili dolo everterit, hæc enotabimus.

§. 52. Scilicet (verba sunt Auctoris) ne iste apud Suecos veterem gratiam repararet, reditibusque suis libere in Dania frueretur, Seestedius Friderico Regi suggessit, ut sibi Holmiam proficiscenti in mandatis daretur, causam Ulfeldii apud Senatum Sueciæ commendare. Id quippe non posse non ipsum suspectum reddere, si pro illo is intercedat, in cujus gratiam idem proditionem suscepisse arguebatur. Sueci dolum istum haud sentientes, & quia post mortem Regis, bellique finem, non omnia ad unguem resecanda ducebant, Ulfeldium absolvebant, velut haud satis convictum, nec defensum, morbo loquelæ usum adimente. Ast Seestedius, cum astutia sua contrarium effectum sortita esset, ad Comitem Brahæum accedebat, ab eoque contendebat, ut sententia Senatus haud divulgetur, sed sibi tradatur, quo eadem Ulfeldio exhibita suam gratiam facere posset. Mox sententia accepta, Terlono ac Sidneio persuasit, Ulfeldium a Senatu damnatum, rogavitque, ut idem per literas Ulfeldio propere significent, quo is saluti suæ per fugam consulere possit. Quorum literis acceptis Ulfeldius territus, elusis custodibus Malmogia Hafniam malo suo fato evasit, & citra præviam reconciliationem in Daniam accedens, apud Fridericum Regem haud indebitam ultionem invenit. Finitur Libro VII omnis rerum a Carolo Gustavo gestarum historia, ac anno adeo 1660 gloriosa simul magni Herois vita. Statuerat is in Norwegiam parare impressionem, ne Nidrosia gratis amitteretur; hinc Laurentius Kaggius Haldam oppidum jussus est obsidere, quod & fecit strenue, licet eventus nequaquam responderet spei, cum morbi exercitum affligentes, ac cœli inclementia, & subsecuta demum Regis mors destinata interrumperent. Contigit ea d. 12. Februarii, postquam cum febri maligna aliquandiu fuisset luctatus, ac

im-

imminente jam fatali hora, res suas, atque regni negotia, quæque tutelam maxime tenelli tum adhuc Caroli concernebant, solerter ordinasset; ita ut intrepido animo, & nec ad extrema deficiente, inter Gabrielis Oxenstirnæ & Nicolai Brahæi brachia placide obdormiret. Ejus subnectit Elogium singulare Pufendorfius, ac inter alia, cum Nicopiæ sacro lavacro initiaretur, sacerdotem scribit vidisse lucem capiti infantis ad limbi instar circumfusam, idque & protinus adstantibus & post constanter adseverasse. Post domesticam institutionem, Upsaliam missum, cum annum decimum sextum ætatis ageret, & ne crederetur aliquid opinionum circa sacra publicis regni confessionibus repugnans in ædibus paternis hausisse, Professoris Theologiæ Jo. Lenæi contubernio fuisse concreditum, qui circa divina eum instruxerit, & in ejusdem abituri gratiam libellum *de Veritate & Excellentia Religionis Christianæ* conscripserit, ac Archi-Episcopus factus Upsaliensis non parum momenti ad successionem Christinæ obtinendam attulerit. Post biennium Upsaliæ consumtum, exteras regiones lustrasse, ac per Daniam & Germaniæ maritimam oram in Belgium Fœderatum, inde in Galliam se contulisse, per Helvetios Argentoratum adiisse, ut Bernhardo Vinariensi innotesceret, sed eo per id tempus defuncto Parisios revertisse; superesse Itinerarium ipsius manu Latina lingua scriptum; didicisse Latine, quantum Regi potest sufficere; Gallica lingua promte, Germanica non minus quam Suecica vernacula in vicem, Italica sic satis usum esse; inde bellandi artes in Germania sub Leonardo Torstensonio addidicisse &c. Reliqua pars hujus libri occupatur in describendis tractatibus tum Olivensibus, quibus pax d. 23. April. inter Suecos, Polonos, Cæsareos & Brandenburgicos, Ludovicæ Mariæ Poloniæ Reginæ maxime industria coaluit, tum Danicis, quibus d. 27. Maji non gravi minus bello finis fuit impositus; cum unius Regis virtus sex populos sustinuisset, duorumque Regum alterum extra fines regni sui ejecisset, intra regiam alterum obsedisset, progressibus victoris sistendis tota propemodum Europa excitata.

§. 3.

CRITICA SACRA EDUARDI LEIGH, DENUO NUNC EDITA cum Prodromo Critico a JOANNE HEESER, *Sigena-Nassovio, V. D. M.*

Amstelædami, typis viduæ Joannis a Someren, A. 1696. in fol.
Constat Alphab. 10. plag. 6.

DUdum est, quod Eduardus Leigh, Eques, L.A.M. & aulæ Magdalenæ Oxonii Præpositus, Criticam hanc sacram, eamque bipertitam, concinnavit, ac varias observationes Philologicas Theologicasque, in omnes radices Veteris Testamenti, & omnes Græcas voces Novi Testamenti in eandem congessit. In opere autem hoc, maxima ex parte, Anglico sermone usus fuit; unde istud in Latinum idioma traduxit, & A. 1678 edidit Henricus a Middoch; ex quo tempore, ob exemplarium defectum, & in Belgio & nuper etiam in nostra Germania, impressio illius sub isthoc habitu semel iterumque repetita fuit. Novissimam autem hanc editionem Amstelædamensem additamento carere noluit vir reverendus Joannes Heeserus. Cum enim & ipse integram aliquam Criticam sacram omnium vocum, qua Veteris qua Novi Testamenti meditetur, inque ea veram vocabulorum originem, propriam item & genuinam significationem, diversasque eorum apud LXX Interpretes translationes exhibere constituerit; hinc Prodromum illius, quem vocat, Leighio subnectere nunc voluit, & in eo quidem circa crisin sacram omnium vocum Chaldaicarum in Daniele, Esra & Jeremia occurrentium versatus est; multa tamen Hebraica vocabula simul inspersit, utque hæc ab istis eo melius distingui possent, Chaldaica asterisco notari curavit. In disponendis radicibus & earum derivatis, ordinem e Buxtorfii Lexico minori huc adhibuit, ac in gratiam eorum, qui in eruendis radicibus parum exercitati sunt, indicem vocum Hebraicarum & Chaldaicarum, ordine alphabetico magis dispositum subjunxit.

INSIGNIS AC CELEBERRIMI DE SS. TRINITATE LOCI 1. Joh. V, 7. Divina Autoritas, Sensus & Usus Dissertatione Theologica demonstratus a M. FRIDERICO ERNESTO KETTNERO, *Stolbergensi.*

Lipsiæ, apud Heredes Friderici Lanckisii, 1696. in 4.
Constat Alphab. 1.

TAmetsi comma illud, quod in prioris Epistolæ a Johanne perscriptæ quinto capite est septimum, uti a compluribus Theologis aliis, ita

ita imprimis a nostro Gerhardo dudum solidissime expositum, suæque auctoritati, diversis diversorum contradicentium strophis impugnatæ, redditum fuit: placuit tamen Auctori Exercitationis hujus reverendo suam quoque circa illud exercere industriam, ac diligenter colligere, quæ alii hinc inde olim de eodem fuere commentati: prout & universam fere de SS. Trinitate doctrinam heic repetiit, ac usus qua fidem qua mores informantes, qui alias deduci solent generatim e toto hoc articulo, tractationi huic accommodavit. Exorsus autem ab indagine illarum rationum, ob quas Johannis Evangelistæ imago quædam constituatur aquila, mox ad enumerationem Auctorum pergit, qui divinam esse dicti hujus originem negarunt, eorumque nomina ex Gallia, Batavia, Anglia, Saxonia, Italia, Polonia, Transsylvania, Helvetiaque allegat. Hinc manuscripta Biblica, quæ dicto illo careant, octo & triginta ordine alphabetico disposita, Ecclesiæque Patres altum de eodem silentium tenentes, versiones etiam ac editiones, quæ nihil horum verborum hoc in loco ostendant, introducit. Porro de dicti per varias lectiones corruptione agit, textusque cum antecedentibus connexionem a nonnullis, si istud addatur, pro inepta habitam commemorat. Postmodum vero argumenta, quibus dicti auctoritas corroboretur ac vindicetur, cumulat, primoque loco obviam ejus in non paucis Patribus scriptisque ritualibus allegationem urget; deinceps e depravatione Epistolæ Johannis primæ, hæreticis admodum familiari, negotio haudquaquam difficili factum fuisse colligit, ut & præsens locus rapaces eorum manus fuerit expertus; ulterius quam pulchre istud cum scopo & cohærentia totius Epistolæ Johanneæ conveniat, deducit; præstantiam hinc & sinceritatem manuscriptorum, in quibus id oraculum extet, celebrat; nec tandem dicti cum phrasi Johannea, analogia fidei, aliisque similibus χριτηρίοις consensionem omittit. Quibus pertractatis, de stylo, quo heic uti placuerit Apostolo, disputat, eumque nec Hellenisticum esse, nec Platonicum, nec Chaldaicum, nec Talmudicum demonstrat. Verba singula & eorum sensum ponderat, post quem prolixius illustratum usus, quos supra diximus, subjungit, ac ultimo appendicis in vicem triginta dispositiones iis, qui in cathedra sacra textum hunc tractare voluerint, inservituras superaddit.

LE

LE NOUVEAU TESTAMENT &c.

Hoc eſt:

NOVUM TESTAMENTUM DOMINI NOSTRI J. C. concinnis perſpicuisque notis in verſionem, qua vulgo Eccleſiæ Reformatæ utuntur, illuſtratum, præfationibusque exornatum a DAVIDE MARTINO *Eccleſiæ Walonicæ, quæ Trajecti ad Rhenum eſt, Paſtore.*

Traj. ad Rhen. apud Franc. Halmam & Wilh. van de Water, anno 1696. in 4. Conſtat alphab. 4. plag. 8.

Difficile foret, omnium editionum, quibus Genevenſis Novi Teſtamenti translatio recuſa fuit, numerum inire. Tot enim vicibus, tam variis formis, poſt R. Olivetani tempora, lucem illa adſpexit, ut integrum volumen implere poſſit impenſorum in illam laborum hiſtoria. In qua, ſi componenda ab aliquo eſſet, merito ſibi etiam locum reverendus *Martinus* eſſet vindicaturus. Ille enim in ea, quam nunc exhibemus, editione, non id tantum operam dedit, ut nitida emendataque, quam fieri poteſt maxime, verſio illa extaret: verum etiam notis ſuis efficere ſtuduit, ut plana magis atque perſpicua rudioribus illa redderetur. His enim ut præcipue inſervire hac opera ſua ſeſe velle oſtenderet, ſervatas in aliis Genevenſis verſionis editionibus variantes Græci textus lectiones prorſus omiſit. Imo etiam in notis ſuis, nulla fere inſtituta Græci textus cum hac verſione collatione, ut eam vel defenderet vel emendaret, ſimpliciter argumentum ſacrorum librorum explicaſſe contentus eſt. Qua in re aliud ejus conſilium eſſe non potuit, quam quod turbare hujusmodi rebus infirmiorum animos fuerit veritus: quam multa enim ex inſtituto Colomeſius, quam multa alii ſparſim in Genevenſi illa N. T. verſione reprehenderint, eum non latuiſſe putamus. Præter notas iſtas ſuas, quas textui ſemper ſubjecit, in margine loca alia parallela copioſe diligenterque allegavit. Singulis autem libris præfationem non adeo prolixam præmiſit, in qua ſummam & ſcopum eorum expoſuit. Univerſo denique operi generalem præfationem præfixit, in qua veritatem Religionis Chriſtianæ, allatis breviter potiſſimis argumentis, aſſertum ivit.

* * *

ACTA ERUDITORUM

Publicata Lipsiæ

Calendis Maji, Anno M DCXCVII.

TRAITE' DE LA MANIERE D' EXAMINER LES Differens de Religion &c.

Id eſt:

TRACTATUS DE RATIONE CONTROVERSIAS DE RE-ligione examinandi. Auctore MICHAELE LE VASSOR.

Amſtelodami, apud P. Brunel, 1697. in 12. Alph. 1. pl. 4.

PLacuit Auctori doctiſſimo cum celeberrimis Eccleſiæ Romanæ propugnatoribus, præſertim cum Nicolio & Meldenſium Præſule Jacobo Benigno Boſſueto, deſcendere in arenam. Aggreditur autem ipſum caput cauſæ, & de ejusmodi quæſtionibus diſceptat, quibus expeditis cætera fere ſua ſponte corruunt. Primo enim in methodum, qua veteres in capitibus doctrinæ cœleſtis, ſuper quibus lis forte orta erat, dijudicandis uſi ſint, inquirit: ſimulque probare annititur, longe aliam hodie eſſe rerum faciem, quam olim fuit, nec adeo rationem iſtam diſſentientes convincendi, veteribus frequentatam, hodie uſurpari poſſe. Nimirum Gnoſticos aliosque hæreticos ait ſemper in ore habuiſſe traditiones quasdam, quas ab Apoſtolis ſeſe accepiſſe gloriati ſint, & ſine quibus divina Novi Fœderis oracula intelligi non poſſe, contenderint. Hoſce ergo homines ut confutarent purioris cœtus Doctores, non potuiſſe in aliam viam ingredi, quam ut ad Eccleſiarum, quas aut fundaverant Apoſtoli, aut quibus præfuerant, teſtimonium provocarent. Si enim arcanam quandam habuiſſent doctrinam, quæ literis non eſſet conſignata, ſine dubio cum Eccleſiis, quas plantave-

Cap. I.

rant, eandem communicassent, & curassent, ut in iisdem conservaretur. Quæ cum ita sint, mirum non esse concludit, quod Irenæus & Tertullianus aliique subinde in ejusmodi disceptationibus ad Ecclesiæ testimonium provocarint. Cumprimis autem valde prolixus est in explicanda methodo D. Augustini, quem ejusmodi Ecclesiæ imaginem animo concepisse simul affirmat, quam cum re ipsa parum convenire, eventus & subsecutorum temporum historia luculenter comprobarit. Hinc discussis velut in transitu aliquot Nicolii & Bossueti dubiis, nec Christum, nec Apostolos unquam aut Ecclesiæ infallibilitatem, aut traditionem in subsidium vocasse, quotiescunque cum veritatis hostibus illis res esset, commonstrat. Hisce ita expeditis, controversias, quæ hodie inter Protestantes & Romanenses agitantur, magnum omnino trahere momentum asserit, eundoq; per præcipuas, de infallibilitate Conciliorum, primatu Romani Pontificis, numero Sacramentorum, invocatione Sanctorum, cultu imaginum, &c. idem evincit. Notat quoque Nicolium, existimantem, unumquemque prolixa horum capitum discussione facile supersedere posse, modo ad mores, non adeo, ut putat, probos illorum, qui Ecclesiæ Romanæ errores primum emendare cœperunt, attendat. Namque inter eos ipsos, qui primi jugum Romani Pontificis excusserunt, fuisse viros, ipsorum Romanorum confessione, puræ integerrimæque vitæ, demonstrat. Inquirendum itaque in veritatem inquit, sed quomodo? Num ad traditionem aut Patrum auctoritatem recurrendum? Non quidem hoc plane necessarium dicit, cum Divinæ Literæ hunc in finem mortalibus sint concessæ; interim non diffitetur, si de oraculi cujusdam sensu lis sit, haud male quandoque veteris Ecclesiæ Doctores consuli. Cumprimis autem Patrum, qui ante Concilium Nicænum vixere, sententiam minime contemnendam esse judicat. Quod ad illos attinet, qui a Concilio Nicæno ad Chalcedonense usque vixere, licet prioribus doctrinæ puritate, vitæque sanctitate cedant, in quibusdam tamen capitibus itidem non male eos in subsidium vocari, pronunciat. Hæc dum uberius prosequitur, ad Vincentium Lerinensem tandem sermo devolvitur, cujus methodum dissentientium placita ad examen revocandi, plane non convenire cum methodo, quam Romanæ Ecclesiæ Doctores commendant, id quidem est, quod sibi demonstrandum sumpsit. Sed cum ad Ecclesiæ infallibilitatem ubique Ro-

Cap. II.

Cap. III.

Romanenses provocent, & in ea omne causæ suæ præsidium collocent, in hanc paulo diligentius inquirit. Delineata itaque paucis Ecclesiæ natura, quam animo concepit, ut sibi demonstretur postulat, quænam Ecclesia ista fuerit tempore Christi, quæ infallibilis dici possit. Ad Synedrium provocari non posse ait, nisi quis R. Simonis asserta jam pridem explosa, aut Rabbinorum admittere commenta velit. Nec rectius Sapientes istos, aut Vatum in scenam produci collegia. Qui vero Scribas & Pharisæos huc advocent, plane falli. Dixisse quidem Servatorem: *in Mosis sede sedent Scribæ & Pharisæi: quicquid igitur vobis dixerint exequendum, exequimini & facite &c.* Matth. cap. 23. v. 2. 3. Sed sensum hujus effati hunc esse: *quicquid igitur vobis dixerint exequendum, siquidem cum lege Mosis convenerit, exequimini &c.* Non aliter hoc oraculum intelligi posse, prolixe evincit. Respondet etiam ad loca, quæ in hac disceptatione subinde proferri solent, Matth. XVI, 18. 1. Tim. III, 14. 15. 16. Matth. XXVIII, 19. 20. Ephes. IV, 11. 12. 13. Matth. XVIII, 17. Et circa Pauli quidem effatum in Epist. ad Timotheum, præter alia monet, verba ita etiam distingui posse: *hoc tibi scribo, sperans me ad te venturum brevi; ut, si tardem, scias, quomodo sis in domo Dei versandum, quæ est Dei viventis Ecclesia. Ecce veritatis columen*, &c. Sed fatetur se veterum auctoritate destitui. Locum Matth. XXVIII, 19. 20. de Apostolis tantum intelligit, & verba, *usque ad finem seculi*, de Reipublicæ Judaicæ eversione capit. Insistit eidem argumento in sequenti capite, & Nicolii rationes, pro Ecclesiæ infallibilitate, a traditione desumtas, sub examen revocat; hac etiam occasione de Græcæ Ecclesiæ cum Romana consensu, quem Romani fingant, ut & de miraculis disserit, Nicoliique institutum, quo morum integritatem vitæque puritatem multis Ecclesiæ Romanæ addictis tribuerat, eamque in cœlum sustulerat, perstringit. Et ita quidem ad Concilia progreditur. De quorum origine, natura & auctoritate dum disserit, a Deo ea instituta esse, ad lites finiendas, diserte negat. Nec Servatorem, nec Apostolos Concilia præscripsisse, ostendit. Quod vero vulgo afferri solet ex Actor. 16. capite, Concilium Hierosolymitanum, id vero concilium accurate loquendo fuisse, plane abnuit. Unam enim Ecclesiam alteram super quibusdam quæstionibus solum consuluisse ait, id quod nondum ad concilium sufficiat. Quando autem Apostoli scripserunt: *visum est Spiritui Sancto & nobis*

Cap. IV.

Cap. V.

bis, hoc non ita intelligendum esse, quod Spiritus Sanctus Doctoribus in concilio congregatis speciali ratione adsit, sed quod de voluntate Spiritus Sancti, & per miracula, & per clarissima divinarum literarum effata, certiores essent redditi. Frequentari autem deinceps concilia cœpisse, dum Ecclesiæ ex metropolitanis propagatæ, si dubium aliquod ortum esset, illarum Antistites consuluerint, qui ne soli sententiam dicere viderentur, aliarum Ecclesiarum Præsules adhibuerint in consilium, eosque hunc in finem convocare soliti fuerint. Interim ex eo, quod Gentilibus omnem furorem in Christianos effundentibus, concilia non celebraverint, etiamsi lites non deessent, luculentissimum pro sua sententia argumentum duci posse putat; nunquam enim hoc intermissuros fuisse, etiamsi vidissent, maximis inde periculis se expositum iri, si putassent, a Deo hunc modum lites componendi aut præscriptum, aut commendatum fuisse. Falsum autem esse, quod dicitur, Spiritum Sanctum conciliis peculiari modo adesse, eundo per præcipua veteris Ecclesiæ concilia, quæ aut ab aliis conciliis, aut certis tamen & magnæ auctoritatis Doctoribus rejecta fuerint, probare annititur. Cæterum cum Bossuetus affirmasset, Protestantes articulum Symboli Apostolici, *credo sanctam Ecclesiam Catholicam*, rejicere, & vel ex hoc solo capite erroris convinci posse, Auctor hoc sibi datum reputat, ut in horum verborum sensum inquirat, & Protestantes eo modo de Ecclesia sentire evincat, quo Symboli hujus conditores senserunt. Quod dum agit, inter alia observat, Apostolos hominibus a se conversis non aliud dedisse symbolum, quam quod in verbis Christi Matth. XXVIII, 19 continetur. Ut enim Christianitum a Judæis tum ab Ethnicis discernerentur, suffecisse putat, si Deum unum in essentia, trinum in personis confiterentur. Judæis etiam, cum jam Deum unum admitterent, ad Ecclesiam Christianam transeuntibus, satis fuisse hæc verba in Symboli vicem proponere: *credo Jesum Christum esse filium Dei*. Act. VIII, 37. 38. Sed cum deinceps magnæ multæq; super doctrinæ cœlestis capitibus disceptationes orirentur, aliis quidem Deum Patrem Christi creatorem esse cœli & terræ negantibus, aliis Christum nudum fuisse hominem a Josepho & Maria genitum contendentibus, nonnullis eum vere mortuum & cruci affixum esse abnuentibus, istis quidem verba: *creatorem cœli & terræ*; illis verba: *qui conceptus est de Spiritu S. natus ex Maria virgine*; his verba: *passus sub Pontio Pilato*

Cap. VI.

Pilato &c. opposita, & ita subinde aliis erroribus ab hæreticis disseminatis, alios quoq; novosque articulos adjectos fuisse, contendit. Quod itaq; ad articulum de Ecclesia attinet, quando Orientales eundem Symbolo adjecerint, vix certo definiri posse, indicat: in Occidentali autem Ecclesia, occasione certaminum cum Novatianis, hunc articulum additum esse, profitetur. Hos enim Ecclesiam, eo quod reciperet eos, qui idolis sacrificia obtulerant, vera tamen pœnitentia crimen expiaverant, impuram & commaculatam clamitasse: quibus ut se opponerent Doctores, adjecerint Symbolo: *Sanctam Ecclesiam* &c. In capite septimo iterum cum Nicolio congreditur, probaturus, sententiam ejus, qua sibi & aliis persuadere voluerat, cum Protestantibus non esse ex Divinis Literis disceptandum, cum schismatis palam rei sint, omni carere fundamento. Explicata ideo paucis natura schismatis, testimonia Patrum, Optati, Paciani, Hieronymi, & Augustini, contra Novatianos, Donatistas, & Luciferianos prolata, huc non quadrare evincit. Atque idem argumentum in sequenti capite prosequitur, ubi ex instituto de Augustino agit. Cum vero præcipue Romani, ut Protestantes schismatis convincant, urgeant unitatem Ecclesiæ, hanc vero in eo consistere dicant, quod unum habeat caput, Romanum videlicet Pontificem; de ejus primatu Noster etiam multa disputat. Fatetur tamen, a Blondello & Launajo hoc argumentum tam exquisite pertractatum esse ut hactenus Romani nihil solidi reposuerint. Cuncta vero redeunt ad decantatum istud Servatoris effatum: *Tu es Petrus* &c. Matth. XVI; quo argumento cum etiam Bossuetus usus sit, Noster hoc sibi discutiendum sumpsit, evicturus, Ecclesiam non aliter super Petrum fundatam dici posse, quam quod in convertendis Judæis pariter ac Gentilibus, præcipuæ Petri fuerint partes: inde autem ad Pontificum Romanorum primatum stabiliendum quicquam elici posse, plane abnuit. Non minus & eos falli dicit, qui Ecclesiam Romanam pro centro communionis ecclesiasticæ venditant. Notat hic præ cæteris Petrum De Marca, eumque, ut Romano Pontifici blandiretur, in Ecclesiæ Gallicanæ libertatem palam injurium fuisse dicit. Nec aliter evenire posse ait, quam ut secum pugnantia scribant, qui Ecclesiæ Gallicanæ libertatem ita defendere in animum inducunt, ne offendant Pontificem. Suam itaque sententiam partim ex Divinis Literis, partim veteris Ecclesiæ auctoritate probat. Et apud veteres quidem

Cap. VII.

Cap. VIII.

Cap. IX.

Cap. X.

dem Romanam Ecclesiam pro centro communionis ecclesiasticæ non fuisse reputatam, inde probat, quod in maximi momenti negotiis, sæpius ejus auctoritas neglecta olim fuerit, aut insuper habita, adeo quidem, ut nonnulli Doctores & Episcopi non tantum se ab ea dissentire testati fuerint, sed a sacris etiam arcere, & erroris ac criminis palam arguere, nulli dubitaverint. Hæc documentis pluribus, ex veteris Ecclesiæ annalibus petitis, demonstrare nititur. Quibus ita declaratis, ad Petri De Marca argumenta respondet, & primum parum bona fide eum egisse observat, quod prætermissis Ecclesiæ Orientalis Doctoribus, quorum auctoritas citra controversiam plurimi hic facienda sit, ad Latinæ solum & hinc pendentis Africanæ Ecclesiæ Doctores provocaverit; quorum testimonia vel ex hoc capite non tanti facienda sint, quod multæ istarum Ecclesiarum a Romana fuerint propagatæ, aut alias causas eam venerandi habuerint. Ad specialia dum descendit, nec Cyprianum, nec Hieronymum, nec Augustinum, cæterosque quos laudaverat Petrus De Marca, huic causæ patrocinari, contendit. Nec concedit (quod idem Petrus De Marca asseruit, & acriter, libertatis Ecclesiæ Gallicanæ, quam hoc ipso, censente Nostro, plane evertit, immemor propugnavit) Romanum Pontificem esse Ecclesiarum Occidentalium Patriarcham. Quod ut refutet, præmissis nonnullis de origine Ecclesiarum Metropolitanarum, ut & Patriarchatuum, nec potestatem Episcopos in omnibus Occidentis Ecclesiis in sacrum ordinem recipiendi, nec facultatem leges sacras præscribendi, aut circa Ecclesiæ disciplinam aliquid constituendi, olim Romano Episcopo competiisse, adductis ex historia documentis comprobat: abnuit quoque plane, in more positum fuisse ad Romanum Episcopum provocare, aut causas, ut loqui amant, majores ad eum deferre. Fatetur quidem, interdum Romanum Pontificem, si forte aliquid magni momenti accidisset, ea de re ab Episcopis certiorem fuisse redditum, præsertim si nova orta esset hæresis: sed cum Ecclesiæ, quarum una ab altera, omnium consensione, non pependit, eundem frequentaverint morem, sæpiusque ipsæ Orientales ab Occidentalibus, & hæ ab illis, aut consultæ, aut contra novum errorem velut in subsidium vocatæ fuerint, pro Romani Pontificis Patriarchatu nihil inde colligi posse, pronunciat. Sic & illos falli autumat, qui responsa veterum Pontificum in controversiis statim pro legibus aut decretis venditant. Simul tamen monet,

Cap. XI.

multa

multa veterum Pontificum, quæ afferri ſolent, decreta ſpuria eſſe & ſuppoſititia. Ipſorum quoque veterum Pontificum teſtimonia minus recte adduci contendit, partim quod in cauſa propria verſentur, partim quod falſo & lubrico fundamento illorum ſententia fuerit innixa. Hiſce hunc in modum diductis, ad Eccleſiam Anglicanam accedit, demonſtraturus, jure eandem Romani Pontificis jugum excutere potuiſſe. Nimirum non deterioris eam conditionis fuiſſe ait, quam aut Africanam, aut cæteras Occidentis Eccleſias: quas tamen non ita a Romano Pontifice pependiſſe, ut ejus imperio ſe ſubtrahere non potuerint, abunde probatum putat. Quin veteres Britannicas Eccleſias longe celeberrimas, & ſubinde ab antiquiſſimis Doctoribus Græcis & Latinis memoratas, nullam Romani Pontificis in ſe agnoviſſe poteſtatem, vel inde probari poſſe autumat, quod nullum extet decretum, quo Romani Præſules aliquid conſtituerint ad Eccleſias Britannicas pertinens. Ex iis etiam, quæ circa erroris, quem Pelagius commentus eſt, rejectionem contigerunt, intelligi poſſe, Britannicas Eccleſias ſuas lites ad Romanum Antiſtitem non detuliſſe. Hoc enim placita ſua ſpargente, non Romanum Pontificem, ſed Eccleſias vicinas, præſertim Galliæ, hac de re certiores, ut autumat, fecerunt. Et licet oppreſſa per Saxones Britannia, Eccleſiiſque illius in ſummas anguſtias redactis, Auguſtinus quidam, Romanæ diſciplinæ alumnus, in Britanniam Romani Pontificis juſſu venerit, Chriſtianam religionem inſtauraturus, tantum tamen abeſſe, ut Eccleſiæ ſuperſtites Romanos ritus admittere voluerint, ut potius illas, quas a majoribus ſuis acceperant, acriter defenderint. Ex eo vero, quod Auguſtinus in Britanniam miſſus fuerit, nullo modo probari poſſe, quod Romano Pontifici poteſtas quædam in Anglicanam Eccleſiam competat, prorſus contendit. Ergo nec nefas fuiſſe concludit, ejus jugum excutere. Atq; cum in eo nec quod divinis literis, nec quod traditioni purioris antiquitatis repugnet, commiſerit, falli Boſſuetum inquit, dum, ut demonſtraret, non ſine crimine Romani Pontificis imperio Eccleſiam Anglicanam ſe ſubduxiſſe, Henrici VIII, Annæ Boleniæ, Cranmeri, & cæterorum, quibus reformatio Anglicanæ Eccleſiæ imputari ſolet, mores acriter perſtrinxit. Etiamſi enim inquit horum mores tam pravi fuiſſent, ut vulgo feruntur, inſtituto tamen huic ſaluberrimo, & in ſe optimo, non potuiſſe eſſe fraudi, & varia ad Anglicanæ reformationis hiſto-

Cap. XII.

Cap. XIII. historiam spectantia inspergit. Tuetur tandem Anglicanæ Ecclesiæ sententiam, de potestate summorum Imperantium circa sacra, contra Romanorum accusationes, eamque & Divinis Literis & puriori traditioni conformem esse, commonstrat. Probat exemplis Constantini, Justiniani, aliorumque Imperatorum, in veteri Ecclesia sæpius leges circa sacra latas, & talia ab Imperatoribus suscepta fuisse, ex quibus pateat, eos supremam circa sacra in externis potestatem sibi, nemine refragante, tribuisse. Valentiniani I exemplum Romanis parum prodesse ait, cum sub ejus imperio tam turbidus rerum status fuerit, ut Imperatorem bellicis rebus impeditum, Ecclesiæ instituta parum curasse, mirum non sit. Valentinianum II autem rursus etiam Ecclesiæ non minus, quam Imperii habenas capessivisse. Disserit quoque hac occasione de legibus, quas olim Episcopi condiderunt; itemque de pœnis, ut vocant, canonicis & ecclesiasticis: nec has vere pœnas, nec illas proprie leges esse, adeoque ex hisce similibusve nihil omnino, quod jurisdictionem arguat, colligi posse concludit. Petri De Marca autem & Bossueti rationes discutiens, rursus de Cranmero & Thoma Becketo disserit, illiusque de potestate summorum Imperantium circa sacra opinionem, toti Ecclesiæ Anglicanæ tribui posse abnuit.

Cap. XIV. Finit autem totam dissertationem demonstrando, quod Ecclesia Anglicana auctoritate & auspiciis Regis sui, doctrinam Ecclesiæ corruptam revocare sub examen, & emendare potuerit. Quod ut extra dubitationem ponat, initio contendit, fas esse Regibus in dogmata, quibus Ecclesia personat, inquirere, rejicere errores, stabilire veritatem; idque Imperatorum veterum Regumque Franciæ, cumprimis Caroli Magni exemplis comprobat. Deinde qualis Ecclesiæ totius status fuerit, eo tempore, quo Anglicana se emendavit, rem omnem altius repetendo edisserit, & hinc de reformatione Ecclesiæ per Germaniam, ut & de Concilio Tridentino prolixe exponit. Et hoc quidem ita comparatum fuisse autumat, ut mala Ecclesiæ auxerit, tantum abest, ut iis attulerit medelam. Id quod tum ex historia ejus, tum ex singulis fere decretis, quæ ordine recenset, patere ait. Cum ergo corruptus Ecclesiæ status corrigi aliter non potuerit, & Anglicana quoque Ecclesia nihil commiserit, si etiam modum spectes, quod divino juri aut veteris Ecclesiæ moribus repugnet, criminis cujusdam aut schismatis accusari eam non posse concludit.

G. G. L.

G. G. L. COMMUNICATIO SUÆ PARITER, DUARUMQUE alienarum ad edendum sibi primum a Dn. Jo. Bernoullio, *deinde a Dn.* Marchione Hospitalio *communicatarum solutionum problematis curvæ celerrimi descensus a Dn.* Jo. Bernoullio *Geometris publice propositi, una cum solutione sua problematis alterius ab eodem postea propositi.*

PRoblemata proponere Geometris dudum usitatum & publice utile est, cum non sit animo suos profectus jactandi, sed alienos excitandi, ut dum quisque methodos suas exercet, ars inveniendi augeatur. Sæpe fit, ut viri eruditi quidem, & in recepta analysi versati, sed nihil altius agitantes, dum de iis, quas didicere, methodis nimium sibi pollicentur, vulgari doctrinæ securi indormiant, magno scientiæ detrimento: nam qui sibi persuadent, nihil superesse, quod, si modo animum adhibere velint, non sit in potestate, nova non quærunt, & suæ simul desidiæ & vanitati litant. Hi igitur non melius veterno suo excutiuntur, quam si problemata proponantur, elegantia vel utilia, præsertim si magis sint artificiosa quam laboriosa. Et puto ea re maxime factum fuisse, ut methodus infinitesimalis differentiarum & summarum (cujus calculum differentialem appellare placuit) a me proposita increbresceret, & a viris egregiis in usum transferretur, quod appareret, problematibus insignibus solvendis aptissimam esse. Cum enim forte *Dn. Abbati Catelano*, nescio quæ contra *Dynamica* mea opponenti, & alioqui *Cartesianis* methodis nimium tribuenti, in Novellis Reipublicæ Literariæ responderem, venit in mentem ipsi pariter aliisque eadem sentientibus proponere Problema (non admodum quidem difficile) *Lineæ Isochronæ*, in qua descendens grave uniformiter appropinquaret horizonti. Sed illis silentibus, solutionem dedit Dn. *Hugenius*, quod elegans ipsi quæstio videretur. Cumque aliqua consulto indicta reliquisset, hæc ego suppleveram, & demonstrationem adjeceram in *Actis Eruditorum*: idque magis feceram, ut problemati ultimam manum imponerem, quam ut aliquem magnopere fructum inde mihi pollicerer. Verum uti aliqua est rerum omnium concatenatio, fecit hæc mea demonstratio, ut Dn. *Jacobus Bernoullius*, qui antea calculum differentialem, quem in *Actis* iisdem dudum communi-

nicaveram, minore fructu aspexerat, majorem inde lucem subito hauriret, & percepto methodi ad quæstiones Physico-mathematicas usu, problema *Lineæ Catenariæ* a *Galilæo* frustra tentatum mihi proponeret. Quod cum ego reperissem, & publicata solutione possem qualicunque illa laude solus frui, malui tamen alios in partem venire, ut in excolenda pulcherrima methodo adjutores mihi pararem. Certum enim est, egregia ingenia laude duci solere, & libentius ea tractare, in quibus non omnia aliis, sed multum etiam sibi debent. Itaque significavi publice, me solutionem *Galilæo* frustra quæsitam reperisse, editionem autem in annum differre constituisse, ut aliis spatium daretur, vel suas excolendi methodos, vel nostram meditandi, & rite adhibendi. Id vero feliciter successit. Nam Dn. *Hugenius* (quem nunc ereptum nobis dolemus) sua quadam methodo ad solutionem aliquam, licet (ut ipse postea ingenue agnovit) imperfectiorem, pervenit. Sed Dn. *Jo. Bernoullius*, meo calculo profundius inspecto, ejus ope optatam solutionem obtinuit, problemate, quemadmodum & a me factum fuerat, ad Hyperbolæ aream reducto, eo tantum discrimine, quod ipse per Curvæ parabolicæ rectificationem, ego per Logarithmos constructionem exhibuissem. Hic autem successus tam insignis Dominos *Bernoullios* fratres mirifice animavit, ad præclara porro ope hujus calculi præstanda, efficiendumque, ut jam non ipsorum minus quam meus esse videretur; ipso mox *Hugenio*, qui antea de eo tenuius senserat, utilitatem ejus & privatim experiente & publice prædicante, aliisque, sed inprimis Dn. *Marchione Hospitalio* in Gallia, & Dn. *Craigio* in Anglia exempla eorum sequentibus. Et præ cæteris quidem egregia fuere, quæ Dn. *Jac. Bernoullius* Professor Basileensis circa *Lineam Veli* & circa *Elasticam* dedit. Sed Dn. *Marchio Hospitalius* præcepta ipsa methodi justo opere nuper exposuit, multisque exquisitis speciminibus mirum in modum illustravit.

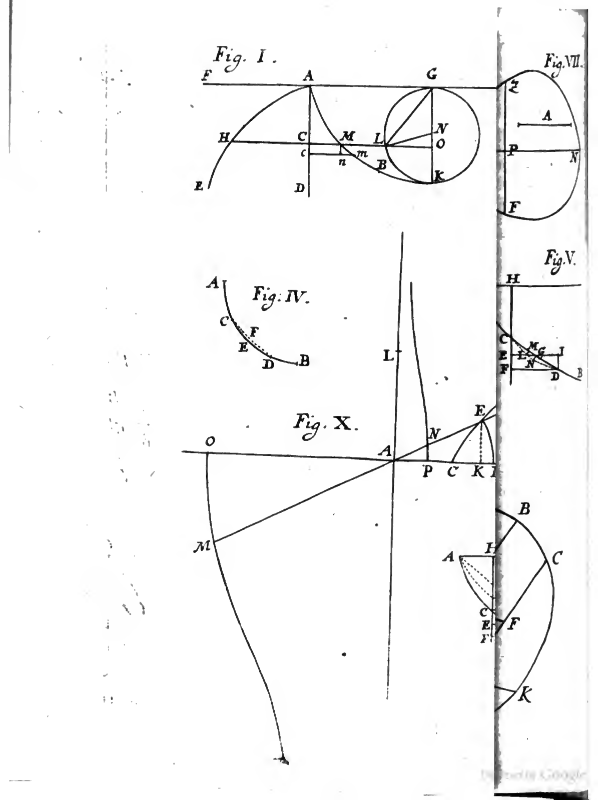
Tandem novissime Dn. *Bernoullius* Professor *Groninganus* aliud problema nempe *Lineæ brevissimi descensus*, itidem a *Galilæo* frustra tentatum, problemate *Catenariæ* lineæ pulchritudine usuque non inferius, examinandum sibi sumsit, solvitque, & aliis etiam solvendum commendavit. Ita duo problemata illustria a *Galilæo* pulchre quidem proposita, sed nequicquam ab ipso & male tentata, ope calculi nostri solutionem accepere. Fuit sane *Galilæus* Vir ingenii judiciique maximi, sed

ſed quod ipſius tempore Ars Analytica nondum ſatis promota eſſet, pars autem ejus ſuperior ſeu infiniteſimalis adhuc in tenebris jaceret, ſolutiones hujusmodi ſperare non debuit. Conjecit quidem *Catenariam* eſſe Parabolam, & *Lineā breviſſimi deſcenſus* eſſe Circulum; ſed longiſſime aberravit, cum *Catenaria* per logarithmos ſeu per arcus parabolicos in rectam extenſos, at Linea breviſſimi deſcenſus per arcus circulares rectificatos determinetur. Sed Dn. *Jo. Bernoullius* melioribus rem auſpiciis aggreſſus, non tantum primus reperit *lineam breviſſimi deſcenſus* eſſe Cycloidem, ſed & aliud myſterium in linea hujusmodi *brachyſtochrona* latere reperit, radiorum lucis ſcilicet curvaturam in medio continue difformi, quam ipſe Dn. *Hugenius* in libro de lumine conſideraverat quidem, ſed determinare in ſe non ſuſceperat. Hoc Problema igitur Dn. *Bernoullius* in *Actis Lipſienſibus* intra ſex menſes ſolvendum publice propoſuit, & privatis literis a me poſtulavit, ut aliquid temporis ei impenderem. Ego vero, velut miſſione dudum impetrata, potuiſſem hoc labore ſuperſedere, dum tot alia urgent, niſi pulchritudo problematis me velut invitum pellaci ſua vi ad ſe traxiſſet. Evenit autem, ut mox feliciter voti fierem compos. Solutione igitur mea *Autori* problematis communicata agnitoque conſenſu, ſtatim ipſe ſolutionem ſuam mihi tranſmiſit, & ſuo tempore edendam apud me depoſuit. Cum autem ſex menſes præſtituti fuiſſent elapſi, neque alius quisquam ſolutionem a ſe repertam ſignificasſet: potuiſſet Dn. *Joh. Bernoullius* ſolutionem ſuam publicare, & gloriam inventi elegantiſſimi ſibi pene ſoli vindicare; idque ego quoque ipſi ſuaſiſſem, ſi magis laudi noſtræ privatæ, quam utilitati publicæ velificari voluiſſemus. Cum vero nobiſcum expenderemus, præſtare ad incrementum ſcientiæ & rei memoriam, ut plures participes fierent ſucceſſus, placuit ipſi pariter & mihi, ut terminus ad ſex alios menſes prorogaretur; tametſi prævideremus facile, egoque ipſi in literis meis prædixiſſem, eos ipſos, quos nunc ſolutionem tandem aſſecutos videmus, præſertim anterioribus noſtris inventis communicatisque adjutos, ad eam eſſe perventuros, ſi ſatis animum intenderent. Et ſane notatu non indignum eſt, eos ſolos ſolviſſe hoc problema, quos ſolvere poſſe conjeceram; nec vero niſi illos, qui in noſtri calculi differentialis myſteria ſatis penetravere. Cumque præter Dn. *Fratrem Autoris*, tale quid de Dn. *Marchione Hoſpitalio* in Gallia fuiſſem auguratus,

adjeceram ex abundanti, me credere Dn. *Hugenium*, si viveret, Dn. *Huddenium*, nisi hæc studia dudum seposuisset, Dn. *Newtonum*, si operam hanc in se reciperet, quæsito pares fore; quod ideo repeto, ne excellentes viros contemnere videar, quibus nostra tractare aut non licet, aut non vacat. Cæterum Dn. *Joh. Bernoullii* solutio ad me fuit missa mense Augusto anni superioris; Dn. *Jac. Bernoullius* quid & quo tempore præstiterit, docebunt ea, quæ ipsemet recta transmisit ad *Acta*. Sed Dn. *Marchionis Hospitalii* solutio literis mense Martio hujus anni ad me datis fuit adjecta. Porro Dn. *Joh. Bernoullius*, præter solutionem, etiam methodum quandam suam publicare voluit, qua ad solutionem pervenit: sed cum duas habuerit, prodit hic indirecta tantum, ut sic dicam, etsi perelegans, nempe sumta ex consideratione dioptrica; sed habet adhuc aliam magis directam & magis ex ipsis visceribus sumtam, quam petentibus non denegabit. Est autem in hoc problematum genere, circa *Maxima* & *Minima* tali modo proposita, aliquid inusitatum, & longe superans vulgares de *Maximis & Minimis* quæstiones, quibus solis *Fermatius* (primus aliqualis circa ipsa Methodi autor) *Cartesius*, *Huddenius*, *Slusius* aliique Methodos suas (de quibus quidem constat) aptavere. Nam in ipsorum quæstionibus res fere eo redit, ut quæratur maxima vel minima ordinata alicujus curvæ datæ, quod non nisi corollarium est Methodi tangentium vulgaris seu directæ. Sed hoc loco curva ipsa aliquid *optime* præstans quæritur, cujus sæpe adeo recondita est natura, ut ex datis conditionibus, ne tangentium quidem proprietas appareat, adeoque nec ad methodum tangentium altiorem seu inversam facile quæstio reduci possit. Et ipsum problema *curvæ Catenariæ* talis naturæ foret, nisi præparatione facta ad methodum tangentium inversam reducatur. Quæritur enim ibi, quæ sit forma curvæ inter duo data puncta magnitudine data sic interceptæ, ut ipsius centrum gravitatis maxime descendat. Unde apparet, quam longe hactenus Analysis a perfectione abfuerit, quicquid aliqui de Methodis suis jactarint. Cæterum ex solutione Dn. *Joh. Bernoullii* hunc præterea fructum insignem capimus, ut problemata duo Dioptrica maximi momenti, quæ *Hugenium* aliosque omnes ipso difficultatis aspectu a tentanda solutione absterruere, soluta habeamus, & jam curvaturam continuam radiorum lucis, pariterque undæ radiationibus formatæ lineam definire possimus.

Cæte-

UNIVERSIDAD CENTRAL
BIBLIOTECA
DERECHO

Fig. I.
F
A
G
H
C
M
L
N
O
c
n
m
B
K
E
D
Fig. VII.
Z
A
P
N
F
Fig: IV.
A
C
F
E
D
B
Fig. V.
H
C
M
G
I
E
L
N
F
D
B
L
Fig. X.
O
A
N
P
C
K
E
M
B
H
C
A
C
E
F
F
K

Cæterum meæ ſolutioni exponendæ non eſt quod immorer, cum cæteris conſentiat, mihique quæſiti determinatione contento rem porro illuſtrare non vacaverit. Niſi forte obſervari operæ pretium videbitur, quod calculus mihi obtulit, lineam quæſitam eſſe figuram ſegmentorum circularium repræſentatricem. Nempe ſi linea ABK talis ſit naturæ (fig. I) ut circulo deſcripto, qui imo ejus puncto K occurrat, & horizontalem per A tangat in G, ductisque axi verticali AC normaliter occurrentibus in C, & lineæ in M, & circulo in L, & diametro ejus verticali GK in O, ſint ordinatæ CM proportionales ſegmentis circularibus, rectangulumque ſub ſemiradio circuli & ipſa CM, æquale ſegmento comprehenſo ſub arcu GL & chorda GL; tunc AB, arcus lineæ inter duo data puncta A & B interceptus, erit linea, per quam grave vi deſcenſus a puncto A ad punctum B quam citiſſime venire poteſt. Hanc autem figuram ſegmentorum eſſe Cycloidem vulgarem, ita facillime oſtendi poteſt: quia OC ſemiperipheriæ GLK, & LM arcui KL erit OL†CM = arcui GL. Sumto circuli centro N, jungatur NL; patet rectangulum ſub ſemiradio & ſub OL † CM æquari ſectori GNLG: rectangulum autem ſub ſemiradio & ſub OL æquatur triangulo GNL, ergo rectangulum ſub ſemiradio & ſub CM æquatur ſegmento GLG, reſiduæ ſcilicet parti ſectoris, detracto triangulo GNL.

TAB. IV. Fig. I.

Quoniam autem Dn. *Io. Bernoullius* aliud quoque magni momenti problema nuper propoſuit pure Geometricum: invenire lineam, quam recta quævis per punctum fixum tranſiens ita ſecet in duobus punctis, ut ſumma poteſtatum a ſegmentis, interceptis inter punctum fixum & alterutrum punctum curvæ, æquetur quantitati conſtanti; ideo ſolutionem ejus adſcribere placet, quam didici eandẽ prorſus eſſe cum ea, quæ ipſi *Autori* problematis occurrerat placueratque, etſi ipſe non minus, quam ego, rem aliis adhuc modis infinitis præſtare poſſimus. Solutio autem noſtra hæc eſt: in fig. X, quæritur linea CEF D, quam recta quæcunque AEF per punctum fixum A tranſiens ita ſecet in duobus punctis E & F, ut ſit $AC^{\frac{e}{\cdot}} + AF^{\frac{e}{\cdot}} =$ conſtanti b. Jam AE (vel AF) vocetur x, & EK vocetur y, aſſumtaque recta quadam in vicem unitatis, & conſtante aliqua c, fiat $cy = bx^{\frac{e-1}{\cdot}} - x^{\frac{2e-1}{\cdot}}$ Quæ æquatio exhibebit naturam curvæ quæſitæ, modumque puncta ejus determinandi: quod deſiderabatur.

TAB. IV. Fig. X.

 IOH.

JOH. BERNOULLI CURVATURA RADII IN DIAPHANIS non uniformibus, Solutioque Problematis a se in Actu 1696, p. 269, propositi, de invenienda Linea Brachystochrona, *id est, in qua grave a dato puncto ad datum punctum brevissimo tempore decurrit, & de curva Synchrona seu radiorum unda construenda.*

TOt quidem hactenus apparuerunt methodi, quas *maximorum & minimorum* vocant, ut nihil fere tam subtile restare videatur hanc concernens materiam, quod earum acumine penetrare se posse non putent illi, qui se vel autores ipsos vel autorum asseclas gloriantur. Interim jurent, quantum volent, in verba magistri, videbunt, si tentare velint, nostrum problema minime coerceri intra angustos methodorum suarum limites, qui eousque tantum sese extendunt, si ex datis pluribus infinitisve quantitatibus invenienda sit una *maxima* vel *minima*. Verum ubi ipsæ quantitates, quod in nostro contingit, ex quibus eligenda maxima vel minima, non magis sunt determinatæ, quam id ipsum quod quæritur, hoc opus, hic labor est. Ipsi illi insignes viri, *Cartesius*, *Fermatius*, aliique, qui olim ita acriter pro præstantia suæ cujusque methodi, tanquam pro focis & aris militabant, aut pro ipsis nunc eorum sectatores, ingenue fateantur necesse est, non nisi methodos ab ipsis traditas scientibus hic aquam hærere. Non meum est, nec etiam volo aliorum inventa explodere. Præstiterunt utique multa, & finem quem sibi proposuerant, egregie consecuti sunt. Quemadmodum enim de hujusmodi maximorum & minimorum consideratione nil quicquam in eorum scriptis reperitur: ita pariter pro aliis quam communibus resolvendis suas methodos non venditarunt.

Non ego polliceor universalem methodum, quam quis frustra quæreret, sed peculiares modos, non solum quidem in hoc, sed & in pluribus aliis succedentes, quibus problema hoc feliciter enodavi, solutionemque meam, dum alii alias quærerent, Celeb. *Leibnitio* statim submittere decrevi, ut illam quondam cum publico communicaret cum sua, si quam reperiret, de quo quidem non dubitabam, sagacissimi Viri ingenium plus satis compertum habens; & reapse dum hæc scribo, ex privatis ejus literis, quibus me crebro cohonestat, intelligo,

supra

ſupra ſpem ipſi placuiſſe problema meum, &(quod illum, ut dicit, pulchritudine ſua, ut pomum Evam, ad ſe traheret) protinus ſolutionis factum eſſe compotem. Quid alii præſtiterint, exitus monſtrabit: dignum utique oportet ſit hoc problema, cui ſolvendo aliquid temporis conſecrent Geometræ, cum tanto Viro negotiis licet diſtractiſſimo tale viſum fuerit, ut horam ſuam non inutiliter collocaſſe exiſtimaverit. Et id ipſum illis ſatis lucri eſto, quod, ſi ſolverint, ad ſecretiſſimas veritates, quas ſine hoc vix eſt ut aſſequantur, aditum habituri ſint.

Merito quidem miramur, quod *Hugenius* primus invenit, in *Cycloide vulgari* grave facere deſcenſus tautochronos, a quocunque *Cycloidis* puncto incipiat moveri: ſed neſcio, an non obſtupeſcas plane, cum dixero, hanc ipſiſſimam *Cycloidem* ſeu *tautochronam Hugenianam*, eſſe noſtram *Brachyſtochronam* quæſitam; ad cujus cognitionem duabus viis perveni, indirecta altera, altera directa. Inſiſtendo priori, mirum conſenſum detexi, inter curvitatem radii luminis in medio continue variante, & *Curvam* noſtram *brachyſtochronam*; aliaque obſervavi, in quibus neſcio quid arcani ſubeſt, quod proderit in Dioptricis: quamobrem verum erit, quod in propoſitione problematis aſſerueram, *non in nuda ſpeculatione conſiſtere, ſed in aliis ſcientiis*, in Dioptricis puta, *uſum habere quam maximum*. Sed ut quæ diximus re ipſa confirmentur, en priorem ſolvendi modum!

Fermatius in Epiſtola ad *De la Chambre* (vid. Epiſt. Carteſii Lat. Tom. III, p. 147, & *Fermatii* Opera Mathem. p. 156 ſeqq.) ſtabilivit, radium luminis ex medio rariori in denſius tranſeuntem ita refringi ad perpendicularem, ut habita ratione temporis, radius (qui a puncto luminante ad punctum illuminatum ſucceſſive procedere ſupponitur) viam faciat breviſſimam; ex quo principio oſtendit, ſinum anguli incidentiæ eſſe ad ſinum anguli refractionis in mediorum ratione data directa raritatum, vel reciproca denſitatum; id eſt in ipſa ratione velocitatum, quibus radius media penetrat. Quod poſtea acutiſsimus *Leibnitius* in *Act. Erud.* 1682, p. 185 ſeqq. & mox Celeb. *Hugenius* in ſuo tractatu *de Lumine* p. 40, ſuccinctius demonſtrarunt, ipſumque principium phyſicum, vel metaphyſicum, potius, quod *Fermatius* ſua demonſtratione Geometrica contentus, & facile nimis de jure ſuo decedens, *Clerſelerio* urgente deſeruiſſe videtur, validiſſimis argumentis adſtruxerunt.

Si

Si nunc concipiamus medium non uniformiter densum, sed velut per infinitas lamellas horizontaliter interjectas distinctum, quarum interstitia sint repleta materia diaphana raritatis certa ratione accrescentis vel decrescentis; manifestum est, radium, quem ut globulum consideramus, non emanaturum in linea recta, sed in curva quadam (notante id jam & ipso *Hugenio* in eodem tractatu de *Lumine*, sed ipsam curvæ naturam minime determinante) quæ ejus sit naturæ, ut globulus per illam decurrens celeritate continue aucta vel diminuta, pro ratione graduum raritatis, brevissimo tempore perveniat a puncto ad punctum. Constat quoque, cum sinus refractionum in singulis punctis sint respective ut raritates medii vel celeritates globuli, curvam habere eam proprietatem, ut sinus inclinationum suarum ad lineam verticalem sint ubique in eadem ratione celeritatum. Quibus præmissis nullo negotio perspicitur, curvam *brachystochronam* illam ipsam esse, quam formaret radius transiens per medium, cujus raritates essent in ratione velocitatum, quas grave verticaliter cadendo acquireret. Sive enim velocitatum incrementa dependeant a natura medii magis minusve resistentis, ut in radio; sive abstrahatur a medio, & ab alia causa acceleratio eadem tamen lege generari intelligatur, ut in gravi: cum utroque in casu curva brevissimo tempore percurri supponatur, quid vetat, quo minus altera in alterius locum substitui possit?

Sic generaliter solvere licet problema nostrum, quamcunque statuamus accelerationis legem. Eo enim reductum est, ut quæratur curvatura radii in medio secundum raritates, prout libuerit, variante. Esto ergo medium FGD (Fig. I) terminatum ab horizontali F G, in qua punctum radians A, verticalis A D, axis curvæ datæ A H E, cujus applicatæ HC determinant raritates medii in altitudinibus AC, vel velocitates radii seu globuli in punctis M, radius incurvatus ipse qui quæritur A MB. Vocentur AC, x; CH, t; CM, y; differentialis Cc, dx; diff. nm, dy; diff. Mm, dz; Constans quædam ad arbitrium assumta, a; Erit accepta Mm pro radio, mn sinus anguli refractionis seu inclinationis curvæ ad verticalem, & proinde per ea, quæ modo diximus, mn est ad HC in ratione constante, id est $dy : t = dz : a$, quod hanc suggerit æquationem, $a\,dy = t\,dz$ seu $aa\,dy^2 = tt\,dz^2 = tt\,dx^2 + tt\,dy^2$; quæ reducta generalem dabit æquationem differentialem $dy = \frac{t\,dx}{\sqrt{aa - tt}}$ pro

TAB. IV. Fig. I.

cur-

curva AMB quæsita. Atque adeo una opera duo insignia problemata, opticum unum, mechanicum alterum, ultra quam ab aliis petebam, resolvi, ostendique, quamvis ex diversissimis matheseos partibus sint desumta, ejusdem tamen esse naturæ.

Sumamus jam specialem casum, & quidem hypothesin communem a *Galilæo* primitus introductam & demonstratam, quod velocitates gravium cadentium sint in ratione subduplicata altitudinum emensarum; in hoc enim propric quæstionis tenor consistit. Quo supposito, curva data AHE erit parabola, id est $tt = ax$ & $t = \sqrt{ax}$, quæ si substituantur in æquatione generali, habebitur hæc $dy = dx\sqrt{\frac{x}{a-x}}$ ex qua concludo: curvam *Brachystochronam* esse *Cycloidem vulgarem*. Si enim circulus GLK, cujus diameter $= a$ rotetur super AG, & initium rotationis sit in ipso A, describet punctum K cycloidem, quæ reperietur eandem habere æquationem differentialem $dy = dx\sqrt{\frac{x}{a-x}}$ positis AC, x; & CM, y: potest tamen hoc a priori & analytice inveniri sic: $dx\sqrt{\frac{x}{a-x}} = \frac{x\,dx}{\sqrt{ax-xx}} = \frac{a\,dx + 2x\,dx}{2\sqrt{ax-xx}} + \frac{a\,dx}{2\sqrt{ax-xx}}$, est autem $\frac{a\,dx - 2x\,dx}{2\sqrt{ax-xx}}$ differentialis quantitas, cujus summa $\sqrt{ax-xx}$ seu LO; & $\frac{a\,dx}{2\sqrt{ax-xx}}$ est differentialis ipsius arcus GL, ideoque summata æquatione $dy = dx\sqrt{\frac{x}{a-x}}$ habebitur y seu CM = GL − LO, ergo MO = CO − GL + LO; quoniam vero (assumta CO = semiperipheriæ GLK) CO − GL = LK, erit MO = LK + LO, & ablata communi LO erit ML = LK, quod docet curvam KMA esse Cycloidem.

Ostendendum adhuc restat (ut problemati plenissime satisfiat) quomodo a puncto dato tanquam vertice describenda sit *Brachystochrona* seu Cyclois transitura per aliud punctum datum; quod sic facillime expeditur: Conjungantur duo puncta data A, B (Fig. II) per lineam rectam AB, & super horizontali AL describatur Cyclois, quæcunque libuerit, initium sumens in A, secansque rectam AB in R; quo facto fiat ut AR ad AB, ita diameter circuli genitoris Cycloidis ARS ad

TAB. IV. Fig. II.

quartam, quæ erit diameter circuli genitoris Cycloidis quæsitæ ABL transituræ per B.

Antequam finiam, non possum, quin iterum admirationem meam prodam, animo revolvens inexpectatam illam identitatem Tautochronæ *Hugenianæ* nostræque *Brachystochronæ*. Quod notabile præterea existimo, illud est, quod hæc identitas in sola hypothesi *Galilei* reperitur: adeo ut vel ex eo conjicere liceat, illam naturæ esse consentaneam, quod quemadmodũ semper operari solet modo simplicissimo, ita & hic per unam eandemque lineam præstet duo diversa officia, cum in quavis alia hypothesi duabus ad id opus esset lineis, alia nempe pro oscillationibus æque diuturnis, & alia pro celerrimo descensu. Ut si ex. gr. celeritates gravium cadentium essent non in subduplicata sed subtriplicata ratione altitudinum, *brachystochrona* foret algebraica, *tautochrona* autem transcendens; verum si celeritates essent ut ipsæ altitudines, utraque fieret algebraica, illa quidem circularis, hæc vero recta.

Non ingratum fore Geometris judico, si appendicis loco solutionem ipsis dedero problematis consideratione pariter dignissimi, quod ex occasione præcedentis inter scribendum in mentem incidit: *Quæritur in plano verticali* (*fig. III*) *curva PB, quam Synchronam appellare liceat, ad cujus singula puncta B grave ex A descendens per Cycloides conterminas AB æquali tempore perveniret.* Sit AG horizontalis, & AP verticalis. Sensus problematis talis est, ut descripta super AG Cycloide quacunque, abscindatur ex illa portio AB, ad quam percurrendam ex A descendens grave idem tempus requirat, quod requireret ad decidendum ex determinata altitudine verticali AP, quo peracto erit punctum B in *curva Synchrona* PB, quam quærimus.

TAB. IV. Fig. III.

Si attente considerentur ea, quæ supra diximus de radio luminis, haud obscure patebit, hanc curvam eam ipsam esse, quam *Hugenius* in suo *tract. de Lumine* pag. 44, in schemate suo per lineam BC repræsentat, vocatque *undam*, quæ quemadmodum omnes radios ex puncto luminoso emanantes normaliter secat, ceu optime notat *Hugenius*, ita & nostra PB omnibus Cycloidibus AB, commune initium A habentibus, ad angulos rectos occurrit. Quod si problema hoc modo in pure Geometricum reductum proponere libuisset: *invenire* scilicet *curvam, quæ omnes Cycloides communis initii normaliter secat*, profe-

profecto res magnæ molis fuisset Geometris; ex altera autem facie, qua descensum gravium respicit consideratum, ita facillime construo: Sit Cycloidis ABK circulus genitor GLK, ejusque diameter GK: abscindatur arcus GL æqualis mediæ proportionali inter determinatam assumtam AP, & diametrum GK, dico ductam LB, parallelam horizontali AG, secare Cycloidem ABK in puncto B. Si quis methodum suam in aliis exercere velit, quærat lineam, quæ ordinatim positione datas curvas (non quidem Algebraicas, quod haud arduum foret, sed) transcendentes, ex. gr. Logarithmicas super communi & axe, & per idem punctum ductas, ad angulos rectos secat.

JAC. B. SOLUTIO PROBLEMATUM FRATERNORUM, Peculiari Programmate Cal. Jan. 1697 Groninga, nec non Actorum Lips. mense Jun. & Dec. 1696, & Febr. 1697 propositorum; una cum Propositione reciproca aliorum.

GEometræ methodum de *Maximis* & *Minimis* ad illa duntaxat Problemata hucusque adhibuerunt, in quibus ex infinitis partibus seu functionibus unius datæ Curvæ aliqua maxima minimave requiritur; neque cogitarunt de ejus applicatione ad talia, ubi ex ipsis infinitis Curvis non datis una desideratur, cui maximum aliquod minimumve competat, licet hæc & subtilitate inventionis & utilitatis præstantia cæteris minime sint inferiora. In horum numero est, quod *Frater* m. Junio primum proposuit, cujusque solutioni terminum elapsi anni finem statuit, Problema de invenienda *Curva Oligochrona*, per quam descendendo grave a dato puncto, brevissimo tempore perveniat ad aliud datum punctum. Quanquam autem hac *Fratris* provocatione me non teneri existimabam, nihilominus cum superaccessisset humanissima Cel. D. *Leibnitii* invitatio, laborem solutionis amplius subterfugere non potui. Postquam enim hic Vir literis d. 13 Septembr. ad me datis significasset, se solvisse Problema, juxtaque desiderare, ut & a ii tentarent: ad ejus sollicitationem aggressus sum, quod alias intactum reliquissem, idque optato protinus successu; solutionem enim sexto Octobris jam habui, & ab illo tempore amicis ostendi. Cur autem non citius ad *Acta* communicarim, causa est, quod cum terminum

ſolutionis in exterorum gratiam ad Paſcha uſque præſentis anni prorogatum intelligerem; ego interea ſpeculationem ad alia quoque difficiliora Problemata nunc una proponenda promovere ſtatuiſſem. Priusquam vero ad ſolutionem præſentis Problematis accedam, ſequens præmitto Lemma:

TAB. IV. Fig. IV. Si curva ACEDB talis ſit, quæ requiritur, h. e. per quam deſcendendo grave brevisſimo tempore ex A ad B perveniat, atque in illa aſſumantur duo puncta quantumlibet propinqua C & D: Dico, portionem Curvæ CED omnium aliarum punctis C & D terminatarum Curvarum illam eſſe, quam grave poſt lapſum ex A breviſſimo quoque tempore emetiatur. Si dicas enim, breviori tempore emetiri aliam CFD, breviori ergo emetietur ACFDB, quam ACEDB, contra hypoth.

Fig. V. Eſto igitur in plano utcunque ad horizontem inclinato (nec enim verticale ſit, neceſſe eſt) Curva deſiderata ACB, per quam deſcendens grave ex A breviori tempore perveniat ad B, quam per aliam quamcunque in eodem plano poſitam; & ſint in illa ſumta ubivis duo puncta C & D infinite propinqua, ductæque intelligantur recta horizontalis AH, ejusque perpendicularis CH, & huic normalis DF, biſectaque CF in E, compleatur parallelogrammum DE ducta recta EI: quæritur in hac punctum G, i. e. inclinatio particularum curvæ CG, GD ad ſe invicem, quæ faciat, ut tempus deſcenſus per CG + temp. deſc. per GD (quod ſic denoto tCG + tGD, intellige ſemper poſt lapſum ex A) ſit minimum. Ad hoc indagandum, intelligatur in recta EI aliud punctum L, ſic ut GL ſit incomparabiliter minor ipſa EG, ductiſque CL, DL, ſuper C & D deſcripta concipiantur arcuum elementa LM, GN, erit ex natura minimi tCL + tLD = tCG + tGD, adeoque tCG − tCL = tLD − tGD, quo poſito ſic arguo:

CE. CG :: tCE. tCG. EF. GD :: tEF. tGD, Ex nat.
CE. CL :: tCE. tCL. nec non EF. LD :: tEF. tLD, deſc. grav.

Ergo CE. CG−CL (MG) :: tCE. tCG−tCL.. EF. LD−GD (LN) :: tEF. tLD − tGD

(ob ſim. Δ MGL, CEG) MG. GL :: EG. CG.... (ſim. Δ LNG, GID) LN, LG :: GI. GD.

Quare CE. GL :: EG in tCE. CG in tCG−tCL.. EF (CE) GL :: GI in tEF. GD in tLD−tGD ideo-

ideoque EG in $\sqrt{CE}$. CG in $\overline{\sqrt{CG}-\sqrt{CL}}$ :: GI in $\sqrt{EF}$. GD in $\overline{\sqrt{LD}-\sqrt{GD}}$, & permutando, EG in $\sqrt{CE}$. GI in $\sqrt{EF}$ :: CG in $\overline{\sqrt{CG}-\sqrt{CL}}$. GD in $\overline{\sqrt{LD}-\sqrt{GD}}$ :: (ex nat. minimi, ut dictum) CG. GD.

Sed EG in $\sqrt{CE}$. GI in $\sqrt{EF}$ :: $EG : \sqrt{HC}$. $GI : \sqrt{HE}$, ex nat. desc. grav. quare $EG : \sqrt{HC}$. $GI : \sqrt{HE}$, :: CG. GD.

Ubi in transitu considerandum proponimus Cl^mo^ D. *Nieuwentiit* usum differentio-differentialium (quæ ipse immerito explodit) in eo, quod assumere coacti fuimus particulam GL ipsis EG, GI infinite parvis infinities adhuc minorem, absque quo non video, quomodo ad solutionem Problematis via patuisset. Sunt enim EG, GI elementa abscissarum AH; quemadmodum CG, GD elementa ipsius Curvæ, & HC, HE ipsæ ejus applicatæ, earumque elementa CE, EF; adeo ut Problema ad puram Geometriam redactum huc redeat, ut inveniatur Curva, quæ elementa sua habeat composita ex elementis abscissarum directe, & radicibus applicatarum inverse: qua quidem proprietate *Isochronam* illam *Hugenianam*, nunc & *oligochronam* futuram, tritam nempe notamque Geometris *Cycloidem* gaudere deprehendo; quod in fig. VI, ubi ACP semi-Cycloidem; CM, GN duas ejus tangentes; RQP semi-circulum genitorem refert, ita porro demonstro:

TAB. IV. Fig. VI.

$GD.GI :: GN.GX ::$ (ex nat. Cycl.) $VP.VX :: VR.RX :: \sqrt{RP}. \sqrt{RX}\ (\sqrt{HE})$.

$GI.EG :: GI . EG$.

$EG. CG :: CS.CM ::$ (ex nat. Cycl.) $QS. QP :: RS. RQ :: \sqrt{RS}\ (\sqrt{HC})\ \sqrt{RP}$.

Ergo $GD.CG :: GI$ in $\sqrt{RP}$ in $\sqrt{HC}$. EG in $\sqrt{HE}$ in $\sqrt{RP} :: GI$ in $\sqrt{HC}$. EG in $\sqrt{HE} :: GI : \sqrt{HE}$. $EG. \sqrt{HC}$. Q. E. D.

Quod si nunc determinanda sit Cyclois, quæ transeat per data puncta A & B, describenda est super base horizontali AH quovis circulo genitore Cyclois AT, quæ ductam rectam AB, & productam, si sit opus, secet in T; quemadmodum enim recta AT est ad rectam AB, sic diameter circuli genitoris Cycl. AT est ad diametrum genitoris quæsitæ AB. Alterius generis nec minus elegans Problema foret, si jam porro quæreretur, quænam ex infinitis Cycloidibus (aut saltem Circulis, Parabolis aliisve Curvis) per A transeuntibus, ac super eadem basi AH constitutis, illa sit, per quam descendens grave minimo tempore ex A ad datum perpendiculum ZB appellat. Qui speculationem

 de

de Maximis & Minimis promovere volet, tentabit. Nobis sufficiat proposuisse.

Atque ita Curva hæc, quæ tot Mathematicorum ingeniis exercita fuit, ut nihil in illa eruendum restare videretur, nova proprietate conspicuam sese nobis sistit, quam velut perfectionum suarum colophonem, quasi nihil futuris seculis debitura, sub finem adhuc præsentis adipisci voluit, postquam initio ejusdem natales, ac medio dimensiones omnes cum aliis præclaris affectionibus accepisset.

Cæterum monendum est, quod iisdem insistendo vestigiis, pari facilitate reperiri possit Curva, quam mobile per medium inæqualis densitatis vel raritatis latum minimo tempore percurrat, quæ quidem convenienter principio *Leibnitiano m. Jun. 1682* demonstrato, eadem reperiatur necesse est cum *Curva Refractionis*, quam *Hugenius* in Tractatu de Lumine p. 44 contemplatur, & cujus identitatem cum illa, quam primo consideravit Celeb. D. *Leibnitius m. Septemb.* 1692 pag. 446, nosque *m. Jun. 1693, p. 254.* construximus, conscio *Fratre* jam olim deprehendi.

Sed per has speculationes ad alia quoque difficiliora Problemata patet accessus, qualia sunt, quæ de Figuris Isoperimetris formari possunt. Quæritur ex. gr. quænam ex iis omnium sit capacissima (vulgo creditur esse Circulus, & recte, sed sine demonstratione.) Quænam centrum gravitatis areæ & peripheriæ suæ habeat a base remotissimum, quam *Frater* observavit esse *Funiculariam*, sed ex diverso fundamento &c. Hæc itaque & talia per methodum maximorum ei resolvenda proponimus. Præsertim vero, si vicem reddere volet, sequens generale tentabit: Quæritur ex omnibus Isoperimetris super communi base BN constitutis illa BFN, (Fig. VII) quæ non ipsa quidem maximum comprehendat spatium, sed faciat, ut aliud curva BZN comprehensum sit maximum, cujus applicata PZ ponitur esse in ratione quavis multiplicata vel submultiplicata rectæ PF vel arcus BF, hoc est, quæ sit quotacunque proportionalis ad datam A & rectam PF, curvamve BF? Huic, ne detrectare possit, adjungimus alterum, quod de infinitis Cycloidibus supra motum fuit, majoremque cum suo affinitatem habet. Et cum iniquum sit, ut quis ex labore in alterius gratiam & cum proprii temporis dispendio rerumque suarum damno suscepto nihil emolumenti percipiat, prodit nonnemo, pro quo ca-

Tab. IV. Fig. VII.

veo,

veo, qui soluturo *Fratri* ultra laudes promeritas honorarium 50 imperialium decrevit, hac tamen lege, ut intra tertium ab hujus publicatione mensem se suscepturum promittat, ipsasque solutiones finito anno, utcunque licet per quadraturas exhibeat. Hoc enim elapso si nemo dederit, meas exhibebo.

Hæc itaque occasione Problematis Physico-Mathematici a *Fratre* m. Junio primum propositi hac vice dicta sufficiant. Quæ ibidem de Complanatione superficierum conoidicarum attigit, cum me propius spectarent, jam *m. Octobri* pertractavi. Nob. *Tschirnhausium* uterque eodem mense Junio notavimus. Unicum igitur in schediasmate *Fraterno* superest, quod, ne quid intactum prætereamus, enucleandum restat, methodus vid. quam celavit, inveniendi Curvam ex sola data relatione ipsorummet Curvæ punctorum ad se invicem. Quærenda sit ex. gr. Curva AEC (fig. VIII) talis, ut projecta utcunque ex dato puncto D recta DC, secante curvam in C & E, rectangulum CDE æquetur constanti spatio, puta unitati, quod primum est exemplum *Fratris*. Ad datam positione rectam DG ordinatim applicentur EP, CG in angulo arbitrario, & sit DE $= x$, EF $= y$, DC $= z$ & CG $= t$, erit per hyp. CDE seu $xz = 1$, & $x = z^{-1}$; dein propter sim. Δ DEF & DCG, EF seu $y = tx : z = tz^{-2}$. Fundamentum solutionis: Talis supponatur æquatio seu relatio inter x & y, ut substitutis ipsarum valoribus modo inventis, similis vel eadem inter z & t relatio resultet, quæ inter x & y; quod hic ita fit: Pono $y = ax^{m} + bx^{n}$, erit facta substitutione $tz^{-2} = az^{-m} + bz^{-n}$, sive $t = az^{-m+2} + bz^{-n+2}$, quæ ut assimiletur priori $ax^{m} + bx^{n}$, comparo az^{-m+2} cum bx^{n}, & bz^{-n+2} cum ax^{m}, ac reperio utrobique $b = a$, nec non potest. $n = 2 - m$; unde concludo, naturam curvæ quæsitæ esse $y = ax^{m} + ax^{2-m}$, vel, quod eodem modo ostendetur, $y = ax^{m} + ax^{2-m} + bx^{n} + bx^{2-n}$. Haud absimiliter solvuntur duo sequentia, quæ habet, Problemata pag. 266, quorum posterius in Programmate suo generaliter ita proponit, ut loco utriusque segmenti sumatur quæcunque ipsorum potestas, quæ sit m. Huic Curva satisfacit, quæ exprimitur per $y = x : x^{m} - x^{2mn}$. Quæ vero ultimo subjungit pag. 267, sed absque solutione; his curvæ

TAB. IV. Fig. VIII.

væ satisfaciunt mechanicæ, quarum natura est $y = x\overline{a \pm \int \overline{dx : x\,lx}}^{\,n}$ pro fig. 2; & $by + cyy + ey^3$. &c. $= \overline{a + \int \overline{dx : x\,lx}}^{\,n}$ pro fig. 3 (intellige per lx logarithmum ipsius x.) Quanquam tacere non possum, assumi hic aliquid dubiæ & suspectæ veritatis, videl. portiones semper esse unius ejusdemque numero Curvæ, quæ eadem æquatione denotantur. Dari enim possunt exempla in contrarium, saltem in Curvis mechanicis, ubi hoc non contingit, eademque æquatio diversas numero Curvas designat, quod vel ex his ipsis exemplis liquet; quandoquidem hæ æquationes $y = x.\overline{a + \int \overline{dx : x\,lx}}^{\,n}$ &c. non magis quadrant pro hypothesi $xzz = 1$, quam pro quavis alia xz^3, aut xz^4, aut $xz^p = 1$; quibus tamen hypothesibus omnibus unam eandemque Curvam satisfacere implicat. Hoc itaque ulteriori Lectorum scrutinio perpendendum relinquimus.

Pene hæc absolveram, cum perferrentur ad nos *Acta m. Nov.* in quibus Nobil. *Auctor Meditatorum geometricorum*, eodem mense anni 1695 publicatorum, motis sibi scrupulis nonnullis satisfacere ac sua vindicare satagit, eoque ardentius in nobis desiderium accendit, videndi penitiusque introspiciendi tam præclara inventa. Dixi enim, me nullatenus dubitare, quin pro excellenti quo pollet acumine, quicquid pollicitus est, præstare possit; atque optare tantum, ut speciminum loco talia promat, quæ etiam iis, quibus de vastissimo Viri ingenio aliunde non constat, persuadere queant, quo nomine ipsum iterata vice & perhumaniter pulsandum censemus. Nam quod proprietatem spectat, quam focis curvarum attribuit, cum ea quibusvis punctis, adeoque non focis qua focis competat, difficulter quis capiat, quid hæc ad naturam focorum, aut curvarum per Focos cognoscendam conducat. Quemadmodum etiam intellectu haud facile existimo, quomodo quæ fig. 1 & 3 de Ellipsi & Parabola ostendit, ad omnes alias etiam dissimiles & diversorum generum curvas applicari possint, cum illa duntaxat ejusdem generis & speciei curvis quadrent, ac præsertim posterius illius tantum generalioris consectarium sit, quod jam A. 1692 exhibui. Et quod ultimo docet de abscindendis ex quavis curva portionibus in data ratione, hoc plane fallere dixi in Parabola, quod etiam agnoscere videtur acutissimus *Auctor*, aut si dubitet,

tet, ego paratus sum demonstrare; unde, si nihil aliud, saltem hoc novo exemplo roborari opus haberet.

DOMINI MARCHIONIS HOSPITALII SOLUTIO Problematis de Linea celerrimi Descensus.

PRoblema hoc (de quo *Galilæus* prop. 36 motus accelerati) cum difficile admodum mihi prima fronte visum est, tum valetudine utor adeo incerta, ut ab illo abstinere primum decreverim. Atque huic quidem sententiæ eo firmius inhærebam, quod intra sex menses, ad illius discussionem concessos, id a nemine solutum videretur, si tamen unum excipias Geometram insignem *Leibnitium*, qui illud solvit non modo, sed &, utpote dignissimam exercitio utili materiam, adhuc inquirendum relinqui, alterumque quatuor mensium spatium, quo in id a pluribus incumbi posset, ab Autore concedi impetravit. Desidem hac in parte ac operis asperitate deterritum erexit me doctissimi Autoris *Bernoulli* programma Cal. Jan. anni hujus 1697 editum, quo Geometras ad hujus problematis solutionem iterum invitat. Tanta igitur hujus quæstionis commendatio & fama me tandem victum compulere, ut illi' solvendæ studio in societatem laudis ac gloriæ cum tantis Geometris venirem. Nec opem fefellit eventus, imo superavit, cum id solverim problema methodo adeo generali, ut non modo *Galilæi* hypothesin, sed & aliam quamvis de descensu gravium possibilem complectatur. Quod autem in solutione problematis de curva *funiculari* præstiterunt olim *Hugenius*, *Leibnitius*, & *Bernoullius*, id ego nunc a me problematis hujus solutione præstandum censeo, meam scilicet alias palam facturus methodum, cujus tamen jam (exeunte Februario) clarissimo Problematis Autori *Bernoullio* privatim copiam feci.

Problema.

Datis in plano verticali duobus punctis A & B assignare mobili M viam AMB, per quam gravitate sua descendens & moveri incipiens a puncto A brevissimo tempore perveniat ad alterum punctum B.

Solutio.

Tab. IV. Fig. IX.

Ducta per punctum superius datum A linea horizontali AC, describatur Cyclois ordinaria, quæ incipiat a puncto A, & cujus Diameter AD circuli generatoris AEDF qui volvitur super AC talis sit, ut pun-

ctum describens A transeat per alterum punctum inferius datum B, Dico portionem A B Cycloidis sic descriptæ proposito satisfacere.

Si supponatur, quod celeritates acquisitæ sint in ratione altitudinum emensarum; dico curvam quæsitam A B fore portionem circuli centrum habentis in horizontali A C, & transeuntis per data puncta A & B. Unde liquet, conjecturam *Galilei* veram evadere in hac hypothesi ab ipsius multum diversa.

Tandem si vocentur abscissa A C, x; applicata CB, y; & generaliter supponatur, quod celeritas acquisita ex descensu per altitudinem CB exprimatur per $y^{\frac{m}{-}}$: dico naturam curvæ quæsitæ exprimi per æquationem differentialem $dx = \frac{my^m dy}{\sqrt{1 - mmy^{2m}}}$

DOMINI MARCHIONIS HOSPITALII SOLUTIO PROblematis publice propositi a Dn. JOH. BERNOULLIO.

Misit ad me nuper clarissimus (*Joh.*) *Bernoullus* Matheseos Groningæ Professor, Programma quoddam ipsis Cal. Jan. anni hujus 1697 ibidem editum, in quo Mathematicis problemata duo solvenda proponit, quorum alterum physico-geometricum legitur in *Actis Lipsiensibus mense Junio anni proxime elapsi*, *pag. 269*; quod *Authori* jam solutum misi. Alterum vero pure geometricum, quod pariter solvi, his verbis exprimitur:

Problema alterum pure Geometricum, quod priori subnectimus & strenæ loco Eruditis proponimus.

Ab *Euclidis* tempore vel Tyronibus notum est, ductam utcunque a puncto dato rectam lineam, a circuli peripheria ita secari, ut rectangulum duorum segmentorum inter punctum datum & utramque peripheriæ partem interceptorum sit eidem constanti perpetuo æquale. Primus ego ostendi in eod. *Actor. Jun. pag. 265*, hanc proprietatem infinitis aliis curvis convenire, illamque adeo circulo non esse essentialem: arrepta hinc occasione, proposui Geometris determinandam curvam vel curvas, in quibus non rectangulum sed solidum sub uno & quadrato alterius segmentorum æquetur semper eidem, sed a nemine hactenus solvendi modus prodiit; exhibebimus eum quandocunque

cumque desiderabitur; Quoniam autem non nisi per curvas transcendentes quæsito satisfacimus: en aliud, cujus solutio per mere algebraicas in nostra est potestate.

Quæritur Curva, ejus proprietatis, ut duo illa segmenta ad quamcunque potentiam datam elevata & simul sumpta faciant ubique unam eandemque summam.

Casum simplicissimum, existente sc. numero potentiæ 1, ibidem in *Actis pag. 266* jam solutum dedimus, generalem vero solutionem quam etiamnum premimus, Analystis eruendam relinquimus.

Huc usque verba doctissimi Bernoullii; hoc ipsum Problema quod solvi, cujusque solutionem Geometris eo lubentius impertio, quod & simplicissima sit & generalissima. En itaque

Problema.

Eam invenire Curvam CEFD, cui ducta FA ab ipsius puncto quovis F ad fixum aliquod punctum A diametri CD, ita semper occurrat in altero puncto E, ut rectæ FA & AE ad eandem datam quamvis potentiam elevatæ, eandem simul & ubique summam constituant,

Solutio.

Tab. IV, Fig. X.

Sit p potentia data quævis, ad quam sigillatim ducendæ sunt FA & AE; sit præterea numerus quicunque m. Jam sumptis ad libitum duabus rectis AB, AL, (puta AB = 1, AL = b) ducatur centro A & radio quovis AG = x, circumferentia GF; assumpta deinde AH = $\frac{bb}{x^m \sqrt[p]{(1-x^p)^{m-1}}}$ Ducatur HF constituens angulum quemvis datum CHF cum recta CD. Hoc facto, dico punctum occursus F rectæ HF cum arcu GF, semper esse ad Curvam quæsitam CEFD.

In exemplum sit Casus, quem doctissimus *Bernoullus* construxit in *Actis Lipsiensibus* pag. 266. In quo nempe $p = 1$. Si præterea ponatur $m = 0$, ut quam simplicissima fiat curva quæsita, invenietur AH $\frac{bb}{1-x}$, seu AH tertiam esse proportionalem ad BG & AL.

Porro constructionem hanc ortamque inde Curvam, quam simplicissimas esse, palam est. At, quod notatu dignissimum, Curva hæc eadem duabus insuper constat partibus OM, PN, invicem oppositis circa eandem asymptotum AL ordinatis parallelam, quarum hæc

indoles est, ut ducta quavis ad ipsas usque per punctum A recta MAN, differentia partium AM & AN sit semper æqualis eidem AB. Unde hac eadem arte simul solvitur & alterum problema, quo exquireretur curva proprietatis ejus, ut differentia rectarum AM, AN, ubique sit æqualis eidem constanti magnitudini; adde quod id toties fieri possit, quoties p est numerus impar.

Quod spectat Demonstrationem, cum generalis nihilo difficilior sit, quam specialis casus mox soluti, hunc demonstrare sufficiat. Quapropter e puncto A per punctum quodvis F curvæ CEFD ducatur AF cum ordinata FH, ponaturque (ut superius) AF vel AG $= x$, ac præterea AL $= y = a - x$; & AK $= \frac{bb}{a-y} = \frac{bb}{x}$. Jam ex constructione sequitur AH $= \frac{bb}{a-x}$, punctumque E, in quo KE, parallela HF, occurrit circumferentiæ factæ centro A & radio AI, fore semper ad Curvam quæsitam CEFD. At AH $(\frac{bb}{a-x})$. AF (x) :: AK $(\frac{bb}{x})$. AI aut AE $(a-x)$. Ergo punctum E est etiam in recta AF; atque adeo recta hæc AF duobus in punctis F & E ita occurrit curvæ quæsitæ CEFD, ut sit ubique FA + AE = AB — constanti & eidem. *Quod erat demonstrandum.*

DE METHODO UNIVERSALIA THEOREMATA ERUENDI, quæ Curvarum naturas simplicissime exprimunt; de Problemate item Bernoulliano, &c. per DT.

Diffiteri non possum, ingenium meum nunquam proclive fuisse ad problemata ab aliis proposita resolvenda: quoniam, alias ut silentio præteream causas, Auctores problematum plerumque casu, & nihil tale quærentes, in admodum faciles deducti fuere vias ea efficiendi, quæ alius non sine magno labore, multoque temporis dispendio, potest consequi; præsertim cum in ipsa analysi infinite parvarum quantitatum, ad magnam hodie perfectionem evecta, non semper in triangula similia, facillimam resolutionem offerentia, (quod caput rei semper existimavi) incidamus: ac proinde, quacunque etiam utamur methodo, ingenti oportet ut labore defungamur. Nota sunt præclara illustris Hugenii circa Cycloidem suam εὑρήματα, quæ si solicite quisquam perpenderit, haud difficulter clavem reperiet ad solutionem

nem Problematis *Bernoulliani*, Actorum anni 1696 mens. Junio p. 96 propositi, de *Curva celerrimi descensus*, qui ipsi huic Cycloidi quadrat: citra horum autem cognitionem res hæc scrutantibus longe erit intricatior, operosiorque; si vel maxime certum sit, de quo tamen non temere ambigi potest, proprietatem hanc uni tantum Curvæ convenire. Utcunque hoc sit, nolim sententiam & consuetudinem meam inpræsentiarum mutasse me credi, dum universalissimam commonstro viam, qua resolvi posse censeo Problema Geometricum a Cl. Dn. Joh. Bernoulli in A. E. 1697 mense Febr. p. 96 propositū; cum ea duntaxat de causa id faciam, ne aliquando, cum de hujus generis Problematibus publice agendi dabitur occasio, aliorum inventa mihi arrogasse videar: quem in finem etiam, cum jam monuerim ante biennium, celeberrimo Dn. Leibnitio me talia singularia theoremata, mihique jam diu nota, ex quibus solutio derivari potest, coram aperuisse, ipsam indicabo nunc methodum, & qua occasione in illam inciderim.

Notum est, Dn. Des-Cartes curvarum Geometricarum omnium naturas certis includere Æquationibus, quæ ex duabus indeterminatis certisque cognitis componuntur. Atque hæ quidem universalia theoremata pro omnibus curvis suppeditant, sed difficilem & non eodem modo formatam compositionem habent. Quapropter cum aliquando talibus indigerem Theorematibus universalibus, quæ facilem & æqualem compositionem tam quoad indeterminatas, quam cognitas rectas habent, serio in hoc incubui negotium, primoque animadverti, æqualem compositionem indeterminatarum modo sequenti obtineri posse. Sit Curva quæcunque GDBCKL, rectæque indeterminatæ GK & LC; nec tantum, prout Des-Cartes vult, assumantur $GI = x$, & $IC = y$, ad curvæ naturā definiendam, sed etiam $IK = u$, & $LJ = z$, atque ex hisce quatuor rectis determinetur Curvæ natura: ita semper theorema, ut patet, invenietur, æqualem compositionem indeterminatarum quantitatum habens. Verum hoc non sufficit, sed *secundo* notandum, ut hæc theoremata etiam æqualem facilemque compositionem circa cognitas quantitates nanciscantur, maxime attendendum esse, quænam cognitæ sint eligendæ; alias enim compositio mirum in modum difficilis evadet, ceu calculus in singularibus quibusdam exemplis me docuit. Hic autem sequentia observavi; si Curvæ natura determinata sit, etiam lineæ maximæ

Tab. IV. Fig. XI.

HB & DF dantur, per varias methodos maximum determinandi; & hinc quoque AD & AB tangentes Curvam in punctis D & B. Ex hisce ergo AD & AB ut cognitis assumtis, & indeterminatis GI, IC, IK & IL theoremata inveniuntur pro omnibus curvis, æqualem compositionem etiam quoad cognitas habentia. *Tertio* vero, ut generalitatem theorematum talium consequamur, expedit ut non particularibus curvis hæc adplicetur methodus, sed omnibus ejusdem gradus in universum: ita enim pulcherrima proveniunt theoremata, quæ vel a tyrone analyseos calculo investigari possunt, ut necesse non sit, plura huc adferre, præsertim cum ad alium locum pertineant. Id tantum adjicere lubet, non solum hac methodo problema *Bernoullianum*: Curvam invenire talem, ut summa segmentorum ad potentiam datam elevatorum sit perpetuo eadem; sed adhuc universalius, ut summa illa sit ad aliam quantitatem constantem in quacunque ratione data, resolvi posse, atque insuper determinari, quantum in Curvis Geometricis id possibile sit aut impossibile; Tametsi problema istud pluribus aliis, atque jam quidem indicavi, modis resolvi possit: quos inter adeo faciles sunt, ut vix ausim eosdem in his Actis tam Eruditi Orbis conspectui exponere. Uti etiam resolutio ejusdem præcipua mihi causa non fuit, ut theorematum supra dictorum mentionem facerem, sed potius ut doctis Geometris significarem, per ejusmodi theoremata universalia quadraturarum possibilitatem aut impossibilitatem singulari ratione posse determinari.

Ex his Lector perspicax facile videbit, quomodo intelligenda verba mea, quibus indicavi proprietatem duorum rectangulorum æqualium non esse circulo essentialem, sententiamque meam longe diversam ab illa, quam Dn. *Bernoullius* fuisse mihi suspicatur. Ipse quoque, si Acta inspicere non gravetur, deprehendet, nullibi me dixisse in ea illum sententia esse, Curvas per focos describi non posse, sed tantum, quod videatur esse in hac sententia. Non ignoro quidem, a nemine hactenus demonstratum esse, Curvas Geometricas ex focis simplicibus seu punctis per fila delineari posse, sed dudum tamen ejus rei facillima demonstratio mihi nota fuit. Alia, quæ publico pollicitus sum, suo tempore, quamprimum mea permittent negotia, consequentur, exsolvamque, ut spero cuncta, quæ debeo; imo illa etiam, quæ jam A. 1690 mense Febr. in A. E. p. 68, promisi; cum huc usque

nihil

nihil viderim, quod a mea me sententia dimoverit, quamvis prægnantes ob causas adhuc ab eorum publicatione abstinuerim.

EXCERPTA EX TRANSACTIONIBUS PHILOS. ANGLIC. M. JAN. 169$\frac{6}{7}$.

EPISTOLA MISSA AD PRÆNOBILEM VIRUM D. CAROLUM Mountague Armigerum, Scaccarii Regii apud Anglos Cancellarium, & Societatis Regiæ Præsidem: in qua solvuntur duo problemata Mathematica a Johanne Bernoullo Mathematico celeberrimo proposita.

Problema I.

Tab. IV. Fig. XII.

INvestiganda est curva linea A D B, in qua grave a dato quovis puncto A ad datum quodvis punctum B vi gravitatis suæ citissime descendet.

Solutio.

A dato puncto A ducatur recta infinita A P C Z horizonti parallela, & super eadem recta describatur tum Cyclois quæcunque A Q P recta A B (ductæ & si opus sit productæ) occurrens in puncto Q, tum Cyclois alia A B C cujus basis & altitudo sit ad prioris basem & altitudinem respective ut A B ad A Q. Et hæc Cyclois novissima transibit per punctum B & erit curva illa linea, in qua grave a puncto A ad punctum B vi gravitatis suæ citissime perveniet. Q. E. I.

Problema II.

Fig. XIII.

Problema alterum, si recte intellexi (nam quæ in Actis Lipsf. ab Auctore citantur ad id spectantia nondum vidi) sic proponi potest. Quæritur curva K I L ea lege, ut si recta P K L a dato quodam puncto P, ceu Polo utcunque ducatur, & eidem curvæ in punctis duobus K & L occurrat, potestates duorum ejus segmentorum PK & PL a dato illo puncto P ad occursus illos ductorum, si sint æque altæ (id est vel quadrata vel cubi vel quadrato-quadrata, &c:) datam summam PKq + P Lq vel PKcub. + PLcub. &c. (in omni rectæ illius positione) conficiant.

Solutio.

Per datum quodvis punctum A ducatur recta quævis infinita positione data A D B, recte mobili P K L occurrens in D, & nominentur A D, x; & P K vel P L, y; sintque Q & R quantitates ex quantitatibus quibuscunque datis & quantitate x quomodocunque constantes & relatio

tio inter x & y definiatur per hanc æquationem $yy + Qy + R = 0$. Et si R sit quantitas data, rectangulum sub segmentis PK & PL dabitur. Si Q sit quantitas data, summa segmentorum illorum (sub signis propriis conjunctorum) dabitur. Si $QQ - 2R$ datur, summa quadratorum (PKq + PLq) dabitur. Si $Q^3 - 3QR$ data sit quantitas, summa cuborum (PKcub. + PLcub.) dabitur. Si $Q^4 - 4QQR + 2RR$ data sit quantitas, summa quadrato-quadratorum (PKqq + PLqq) dabitur. Et sic deinceps in infinitum. Efficiatur itaque ut R, Q, $QQ - 2R$, $Q^3 - 3QR$, &c: datæ sint quantitates, & problema solvetur. Q. E. F.

Ad eundem modum Curvæ inveniri possunt quæ tria vel plura abscindent segmenta, similes proprietates habentia. Sit æquatio $y^3 + Qyy + Ry + S = 0$, ubi Q, R & S quantitates significant ex quantitatibus quibuscunque datis & quantitate x utcunque constantes; & Curva abscindet segmenta tria. Et si S data sit quantitas contentum solidum illorum trium dabitur. Si Q sit quantitas data, summa trium illorum dabitur. Si $QQ - 2R$ sit data quantitas, summa quadratorum ex tribus illis dabitur.

THOMÆ CRENII
ANIMADVERSIONUM PHILOLOGICARUM ET HISTORICARUM
Pars secunda.

Lugduni Batavorum, apud Davidem Severinum, 1696. in 8vo, Constat plagulis sedecim.

Qui Acta nostra A. 1695. mense Septembri publicata evolvere dignatus fuerit, p. 419. s. Animadversionum Crenianarum partem primam memoratam, & notatu quædam digniora hinc excerpta deprehendet. Istam igitur cum altera nunc pars exceperit, non possumus, quin & de ea verborum nonnihil faciamus. Sicut autem in colligendis doctissimorum Virorum codicibus & manuscriptis diligentem admodum se nunquam non fuisse Auctor clarissimus testatur, (quod quidem non sine detrimento rei suæ familiaris factum, p. 92. harum Animadversionum monet,) ita nunc etiam non natas solum ex diversorum codicum collatione observationes varias, sed varia quoque κειμήλια, nondum hactenus impressa, cum erudito Orbe communicat. Ini-

Initium præsentis partis cum initio prioris conspirat, dum exempla aliquot omissarum in repetitis librorum editionibus dedicationum præfationumque veterum recensere pergit. Passim vero deinceps ea inserit, quæ ad noscendos plenius Scriptores quosdam celebriores, qua veteris, qua recentis ævi, pertinere videntur; quandoquidem de cujusvis & persona & editis in lucem publicam monumentis judicia, utplurimum in utramque partem lata, refert. Legas proin non pauca hujus generis, eaque ad curiosi cujusvis palatum futura, de Alberto M. p. 2, de Vitruvio & Horatio p. 10, Plutarcho & Vellejo p. 12, Henrico Cornelio Agrippa (cujus mentionem dum facit, rationes simul allegat, ob quas a magiæ crimine, quod ipsi plures intentant, absolvendus sit,) p. 13, Jacobo Sadoleto p. 17, Aonio Paleario p. 18, Conrado & Johanne Bergiis p. 27. 37, Jac. Acontio p. 30, Paulo Merula, Gaudentii filio, p. 110, Andrea Dudithio, (quem potius Duditium scribendum esse, e quadam epistola manu ipsiusmet exarata probat,) p. 138, Conrado Grasero p. 155. 164, Petro Kirstenio p. 168, Bodino p. 177, Avicenna p. 184, Phalaride, (quem a quamplurimis ob tyrannidem illius non immerito culpari, sed ob ingenium singulare magni nihilosecius æstimandum sistit,) p. 177, Efromo Rudingero p. 195, & aliis.

Sed & ad veteris Ecclesiæ Doctores oculum subin reflectit Auctor; velut ubi in epistolarum, quæ S. Ignatio vulgo tribuuntur, γνησιότητα inquirit, earumque editiones p. 33. delineat; ubi Ambrosium illius in Epistolas Paulinas commentarii, qui sub ejus nomine circumfertur, auctorem esse p. 87. negat; ubi nec sermonem de cruce & passione Domini, nec librum de passione imaginis Christi, ab Athanasio confectum, p. 88. & 165. perhibet.

Nec varia eruditorum quorundam παροράματα notare omittit. Maxime autem in J. H. Heideggerum censoriam stringit virgulam, eumque in suo, quod edidit, Enchiridio Biblico, sæpius & nomina & religiones Commentatorum confudisse, sæpe quoque in productis eorum ad S. Biblia lucubrationibus cespitasse, nec raro optimas interpretationes omisisse, p. 101. ostendit. Antonium Teisserium cum Placcio provocare ait ad Philippi Melanchthonis carmen elegiacum Græcum, quo is Siracidem reddiderit. Ast vero se istud nec vidisse unquam, nec credere, quod in eo conficiendo ille

 occu-

occupatus fuerit, p. 23. testatur. Quæ in Gerhardi Joannis Vossii Historia Pelagiana carpit & supplet, p. 114. & seqq. legi commodius, quam heic referri a nobis possunt, idemque esto judicium de iis, quæ p. 82. ad Salmasii Defensionem Regiam observat.

Erudita non minus ac jucunda sunt, quæ p. 82. disserit ad quæstionem: utrum olim Hebræorum Rex, si sui immemorem officii se gessisset, verberibus expositus fuerit? quam quidem negando definit. De modis sepeliendi variis, & sigillatim de sepultura in templis, p. 155. lemmata peculiaria coacervat. Pag. 169. verba 1. Pet. III, 6. illustrat, virumque olim ab uxore frequentissime vocatum reperiri dominum edocet. Dextrumne an sinistrum latus Christi perfossum fuerit, p. 164. ex aliorum mente disputat. Libelli, cujus titulus: *Sesquiseculum Anglicanum*, auctorem credi Jacobum Thomasium p. 89 affirmat.

Quod ad MSta ab Auctore in medium producta attinet, in duas ea classes non incongrue diviseris, in quarum una epistolas, in altera vero annotata eruditorum ad libros integros collocaveris. Inter epistolas occurrit p. 97. aliqua Salmasii ad Curatores Academiæ Lugduno-Batavæ, in qua moras suas in Gallia excusat, aliaque p. 99. idem agens ad Jo. Weulinchovium, urbis Lugdunensis Syndicum. Pag. 57. seq. prolixa legitur fanatici illius, Petri Serrarii, epistola, in qua de fatis suis multa fidenter disserit. Pag. 131. Jac. Acontii literas, judicium de dogmate Sabellii circa Christum Dei filium continentes, exhibet. Pag. 153. Lingelshemii apparet ad Scipionem Gentilem epistola, quæ judicium fert de Andrea Duditio. Omittimus ipsius Duditii p. 140. allatam epistolam, & alias Pauli Merulæ, Simonis Episcopii, Stephani Curcellæi, Jac. Arminii, quas p. 113. 127. 130. legere est.

Quæ manu sua ad Conradi Bergii Praxin Catholicam Divini Canonis passim annotarit Rivetus, p. 27. recenset. Stylum quoque a Salmasio in Defensione Regia adhibitum, adscriptis ad marginem notis, a viro quodam literato passim taxatum, p. 90. conspiciendum dat. Pag. 10. refert, esse apud se exemplar Horatii, a Jano Rutgersio anno 1613. editi, ad cujus frontispicium hæc sua manu consignarit Rutgersius: Dan. Heinsio J. Rutgersius D. D. in talis amoris signum, qualem neque unquam fuisse scio, neque futurum puto. Frater fratri.

Gerhardi

Gerhardi tractatum de Interpretatione Scripturæ Sacræ, ejusdemque argumenti librum Wolffgangi Franzii, Dannhaueri Hermeneuticam, Glassii Philologiam, Zeisoldi Logicam Sacram, Thesaurum Grammaticum Buxtorfii, Grammaticam Græcam Sacram Novi Testamenti Georgii Pasoris, Casparis item Finckii & Mœbii Canones junctim se edere, & imprimis Glassii Philologiam accuratissimo indice augere velle p. 107. innuit. In addendis atque emendandis incidisse se ait in egregium quoddam epistolarum Scaligeri exemplum, quod vir doctus quispiam manu sua totum correxerit, & notis in margine positis nonnullibi auxerit, novæ etiam editioni, ut ex libri principio constet, pararit. Id, si desideretur, typographo se haud negaturum, quin & plures Scaligeri epistolas nondum editas adjecturum pollicetur. Interim tractatum aliquem jam A. 1669. impressum, sed brevem admodum, Josephi nempe Athiæ defensionem contra Samuelis Maresii judicium de Bibliis Hebraicis, per Judæum illum A. 1667. editis, heic p. 121. recudi fecit.

Deinde prolixam subjicit præfationem, quæ ante Fasciculum secundum Dissertationum Historico Critico-Philologicarum (de quarum collectione a Crenio nostro suscepta olim A. 1691. p. 335. diximus,) legi debuisset. In hac de numismate census ad Matth. XXII, 18. varias affert opiniones, & occasione tractatuum in Fasciculo illo obviorum, imprimis de Paradiso terrestri, deque adagiis Scripturæ S. multa commentatur.

PROJET d'UNE NOUVELLE VERSION FRANCOISE DE LA BIBLE &c.

id est:

LINEAMENTA NOVÆ VERSIONIS GALLICÆ SACRARUM Literarum, quibus & argumentis & autoritatibus allatis evincitur, Versiones hactenus editas in plerisque locis textus originalis sensum minus apte repræsentate, adeoque perquam esse necessarium, ut nova eaque melior versio concinnetur: quam etiam molitur Lineamentorum horum Autor,

CAROLUS LE CENE.

Roterodami apud Petrum van der Slaart, 1696. in 8.

Alphab. 2. plag. 10.

VIr clarissimus, qui suum de adornanda nova versione Gallica S.

Literarum consilium, specimine isto edito eruditis innotescere voluit, id in eo potissimum egit, ut earum, quæ hactenus procusæ sunt, Gallicarum versionum, & Genevensis præsertim, nævos per certas quasi classes disponeret. Sub initium itaque statim in iis reprehendit, quod frequentes adeo voces Hebraicas, quales in V. T. *Schilo*, *Hazazel*, *Hallelujah*, in Novo *Rhaca*, *Mammona*, *Gebenna* & aliæ consimiles sunt, quas interpretari merito debuissent, retinuerint. Deinde quam parum recte sentiant illi, qui literæ textus originalis strictissime inhærendum esse existimantes, versiones quæ plane intelligi nequeant, procudi velint, ostendit. Cumque ii hanc suam sententiam Mosis Deut. IV, 2. & S. Johannis Apoc. XXII, 18. autoritate niti existiment, loca illa ex Fagii Grotiique mente explicata nihil plane ad præsens negotium facere evincit, atque tam rationibus puerilem istam superstitionem impugnat, quam exemplis compluribus monstrat, quam nullo plane sensu pleraque vertantur, si literis & apicibus stricte nimis inhæreamus. Sic v. g. 1. Tim. II, 14. facillime intelligi posse verba Pauli existimat, si ex commate præcedente vox *primus* repetatur, hoc modo: *Et Adam non est seductus primus* &c. Sic alia quam plurima loca in versionibus vulgatis oppido obscura, in luce clariori posse collocari, observat. Cum autem porro ea, quæ figurate in S. Literis dicuntur, facile turbare rudiorum mentes possint, non abs re fore censet, si interpres propriis verbis illa eloquatur. Ubi itaque de manibus Dei sermo, omnipotentiam ejus, ubi de oculis, scientiam, ubi de visceribus, misericordiam mavult substitui. Taxat propterea versionem Genevensem, quæ Ebraicam vocem פנים, *faciem* proprio significatu, figurato *iram* sæpissime denotantem, *faciem* tamẽ frequentissime transtulerit, ubi de *ira* sermo est: quam & alias hujusmodi expressiones superstitiose nimis quandoque inculcare arguit. Præsertim autem observat, hyperbolicos istos loquendi modos, quibus orientalium autorum more sacri Scriptores usi fuerunt, neutiquam secundum literam esse accipiendos. Sic omnem istum Esaiæ sermonem, quo capitis XIII commate 10 terribile Dei judicium, in Babylonios exercendum, ob oculos ponere auditoribus suis satagit, non alium quam istum sensum admittere dicit: *terribilia mala Regibus Babylonia evenient, incidentque illi in manus inimicorum suorum, qui crudelissime, nulla misericordia*

c. I. p. 4. c. II. p. 15. p. 17. p. 18. c. III. p. 20. p. 27. p. 28. p. 29. p. 30.

cordia tacti, in eos desævient. Et quamvis in hujusmodi locis sensum tantum exprimendum esse, verbis omnino repudiatis, non judicet, cum verba æque illustria linguæ nostræ suppeditare nequeant; id tamen, quod Christus de Regina Sabæ dicit, venisse eam ab extremis terræ, vertendum omnino putat: *quod venerit e regione valde dissita.* Sic phrases, quibus omnes homines mendaces dicuntur, aliasque consimiles, additis vocibus *pene*, *ferme*, vel aliis hujus generis mitigandas censet. Sic, ut id quoque addamus, Gen. XI, 1. vertendum esse autumat: *omnes terra incola eodem animo erant, eadem consilia agitabant.* Dum autem ita in versionibus reformandis versatur, quæ fata olim hodieque experti fuerint, qui tale quid ausi sunt, Hieronymus, Santes Pagninus, Erasmus, Junius & Tremellius, Beza, item ii qui versionem, quæ ex Portu Regali prodiit, concinnarunt, expendit: quorum tamen omnium, utcunque primum impugnatorum, cum grata mente plerique operam hodie agnoscamus, sibi quoque de omnium favore non desperandum censet. Præcipue cum ii, qui vel impensissime favent Genevensi translationi, omnino tamen mendis eam carere affirmare non audeant; ipsi proinde ejus emendationem, quæ tamen plerumque in exoletarum vocum phrasiumque eliminatione substiterit, aliquoties aggressi: quo tamen postremæ Synodi Nationalis Ecclesiarum Gallicarum, quæ celebrata fuit Julioduni anno 1659, decretis nondum sit satisfactum. Istis obiter annotatis, ad versiones literæ textus originalis stricte nimium inhærentes redit, quas vix alteri cuiquam usui inservire posse, quam linguæ Ebraicæ Græcæque addiscendæ putat; unde & Santes Pagninus aperte profiteatur, harum linguarum studiosis solummodo operam translatione sua navare se voluisse. Instruendæ autem in voluntatis divinæ cognitione Christi plebi plane idoneas illas non esse censet; indeque Augustino quoque & Hieronymo improbatas eas fuisse docet: imo Christum quoque atque Apostolos, Veteris Testamenti allegantes testimonia, sensum sæpius, quam verba repræsentasse observat. Atque ut fortius impugnet versiones literam exacte nimis sequentes, earum abusum plerisque superstitionibus originem dedisse docet. Et inter alia hujus rei exempla, validissima Romanæ Ecclesiæ argumenta, quæ ex S. Scriptura pro Sanctorum cultu petere solet, evanescere ob-

p. 41.
p. 43.
p. 50.
c. IV.
p. 58.
c. V.
c. VI.
p. 82.

re observat, si inepta translatione literali neglecta, sensus exponatur. Quemadmodum autem versiones nimium literales superstitiones, ita errorum inutiliumque controversiarum vastissimam molem hujusmodi versionum nævos peperisse, deinceps conqueritur. Sic Origenem, & ante eum Judæorum haud paucos, de impiorum dubitasse resurrectione, quod secus, quam debebant, acciperent versaque haberent loca Davidis Psalm. I, 5. & Esaiæ cap. XXVI, 14. Sic Diabolis ad gratiam reditum patere, eundem Origenem confirmasse ex Ps. XXXI, commate 20, nihil habente, quo ejus errorem retunderet, Augustino, cum LXX Senum versio manifeste Origeni favere videretur. Sic quoque, ut alia taceamus, unicæ vocis Luc. XIV, 23 falsam interpretationem arma Pontificiis suppeditasse, quibus suam de hæreticis interficiendis persequendisque doctrinam parum humanam tueantur. Præterea plane ineptas esse versiones literæ nimis inhærentes, quæ plebis Christianæ usibus inserviant, evincit; adeo eas esse obscuras, ut intelligi non possint, ingenti exemplorum farragine demonstrans. Ex iis ut unum e multis commemoremus, obscurissimum esse monet, prout in omnibus fere versionibus exhibetur, locum Genes. IV, 7. In eo tamen si observetur, vocem שאת opponi verbis proxime præcedentibus ויפלו פניו, adeoque elevationem vultus significare: per חטאה autem notari sacrificium expiatorium, quod deinceps לפתח h. e. ad ostium tabernaculi offerri solebat, perquam claram emergere versionem istam existimat: *Si bene agis, vultu eris erecto: ast secus si feceris, expiatorium sacrificium ad ostium nonne procumbet? Et Abel ad te confugiet, tuaque autoritati sese submittet.* Id enim ultima verba sibi velle, ex simili phrasi Genes. III, 16 probat. Hujusmodi exemplis compluribus coacervatis, aliis quamplurimis ostendit, versiones parum accuratas id efficere haud raro, ut sibi ipsi contraria Scriptura esse videatur. Inter quæ ultimo loco minime reponit id, quod Ez. XX, 25 de legibus suis non bonis dicere Deus videtur; quem tamen locum nihil omnino difficultatis habere ait, si suppleatur in versione omissa per ellipsin interrogativa ה, & vertatur ac si legatur וגם־האני *Atque num quæso ego dedi iis præcepta, quæ bona non sunt?* Aliis oppido multis Scripturæ locis ad hanc classem spectantibus examinatis, per saturam quasi nonnullos versionum nævos indicat, atque im-

c. VII. p. 88. p. 94. c. VIII. p. 111. c. IX. p. 153. p. 168.

imprimis de nominibus quibusdam divinis agit, quomodo ea rectissime transferenda sint, exponens: nec non de vocibus quibusdam Hebraicis, quales *Rephaim*, *Ariel*, *Theli* & consimilibus, quarum difficilior est interpretatio: & speciatim de arborum plantarumque nominibus, quæ sæpe in versionibus vernaculis confundi & perperam exponi soleant. Ea inde loca hujusmodi versionum notat atque emendat, in quibus gemmarum nomina male expresserunt. Quibus denuo diversi generis errores subjungit, ac postea eos commemorat, quib us rituum morumque veterum ignorantia occasionem dedit. Quam varie porro in ponderibus & mensuris explicandis versiones aberraverint docet, utpote quas vel Ebraicis nominibus servatis plane non, vel perperam explicaverint. Personarum quoque sæpius nomina cum regionum gentiumque nominibus confusa esse observat, non attendentibus S. Literarum interpretibus, regna, urbes & nationes autorum fundatorumque ac regum suorum nominibus frequentissime appellari. Ejus rei exempla illustria ex Genes. X, & 1. Chron. I. affert: ibi enim commemoratos *Mitsraim*, *Ludim*, *Kittim* &c. pro singulis personis, versionum vitio, a plerisque haberi ait, per quos tamen integræ nationes sint intelligendæ. Speciatim quoque hic agit de phrasibus πᾶσα ἡ γῆ, πᾶσα ἡ χώρα & consimilibus, in quibus haud raro versiones impingant. Nominaque regionum locorumque studiose annotat, quæ monstris factisque incredibilibus, monstrose explicata, locum fecerint. Quemadmodum Judic. XV, 19 omnes versiones petram mortarii instar excavatam, quæ *Malles* appellabatur, in asini maxillam transmutasse, Vatablus, Junius, Tremellius & L. de Dieu observarunt. Regiones porro populosque cum regionibus populisque confusos esse, sæpissime notat: similesque errores in fluviorum & marium transferendis nominibus admissos docet; item in iis, quæ ad personas pertinent, aliasque rerum circumstantias: ubi inter alia quamplurima loca, quæ de Judæorum in patriam reditu agunt, de eorum conversione, & vice versa, quæ ad conversionem eorum pertinent, de reditu in patriam accepta esse observat. Integro postea eoque satis prolixo capite ostendit, omnia fere animalia, quorum in S. Oraculis mentio est, vel in alias plane res in versionibus transmutata, vel perperam inter se confusa esse. Ast cum hactenus recensiti er-

p. 180. p. 217. c. X. p. 260. p. 266. p. 271. c. XI. c. XII. p. 318. p. 320. p. 323. p. 330. p. 332. p. 362. p. 367. c. XIII. c. XIV.

rores exigui esse momenti quibusdam videri queant, jam denique ad graviores procedit, quos impiorum hominum flagitiis patrocinari posse persuasum habet. Sic locum Deut. XXI comm. 11 seqq. prout in Genevensi, Tigurina & Vulgata versione habetur, minime exprimere ait aversionem, qua Deus prosequatur libidinosos cum exteris atque captivis concubitus: quam longe rectius significet, si ita vertatur: *Si videas inter captivas egregia forma fœminam, ejusque amore capiaris, ita ut eam rapias* (violentum enim raptum hic significari putat) *quo uxor tua evadat: in domum tuam adducatur, suumque caput tondeat, & ungulas crescere sinat* (ut scilicet hac deformitate sua a consilio tuo te avertat) *imo & vestimenta* (elegantiora) *dimittat, quibus, cum caperetur, induta fuit.* Præsertim autem hac occasione versionem Genevensem castigat in omnibus iis locis, in quibus de induratione in peccatis agitur, vel de divina etiam circa peccata providentia, quæ ita in ea plerumque repræsententur, ut ad Deum indurationis peccatorumque culpa redundet. Locum quoque 2 Reg. V, 18 inter alia producit, quem ita plerumque verti ægre fert, ut favere videatur iis, qui aulicis ministeriis implicati, superstitiosis cæremoniis quandoque aliquid tribuere coguntur: cum plane non faveat, si, quod patiuntur Hebraica verba, ita vertatur, ut de præterito tempore Naaman loqui intelligatur. Ea porro loca ex instituto examinat, quæ opinionem parere possent, ac si Dei consilio & prædeterminatione horrenda maxime crimina patrata fuerint, qualia sunt Act. II, 23. IV, 27. 28. 1 Pet. II, 8 &c. item alia, quibus Deus autor humanæ infelicitatis videtur constitui. Et quis omnia enarraret, quæ offensioni in plerisque versionibus esse possent, a cl. Autore accurate plerumque indicata? Ad finem denique properandum, quem huic specimini imponit, ubi æquivocas Ebraici Græcique textus voces, multis versionum erroribus originem dedisse monstrasset: quas, cum eo sensu essent explicandæ, qui scopo sacrorum Scriptorum convenientissimus est, ita plerumque expositas esse observat, ut opiniones sectæ, in qua nomina profitebantur interpretes, exigere videbantur, vel etiam sensu plane obscuro esse translatas. Ut hic quoque ex tot exemplis illustrissimum aliquod adducamus, omnem de Justificatione controversiam pendere ab æquivocis vocum δικαιῶν & πίστις acceptionibus monet. Cum enim

p. 431. p. 458. p. 469. p. 473. c. XV. p. 775.

nim illa quandoque *absolvere reum*, nonnunquam *condemnare* eum, alibi *justum facere*, item *justitiam inspirare*, vel *media justitiam exercendi suppeditare* significet: hæc autem nonnunquam *simplicem persuasionem*, nonnunquam *fiducialem apprehensionem*, imo *objectum* etiam *fidei* notet; facile omnes illas de Justificatione nostra coram Deo controversias componi posse arbitratur, si ubique scopo conveniens vocibus istis explicatio adhibeatur.

OEUVRES MESLÉES DE MONS. CHEVREAU.
Id est:
OPUSCULA MISCELLANEA URBANI CHEVRÆI.

Hagæ Comit. apud Adr. Moetjens, 1697, 12. alph. 1. plag. 6.

URbani Chevræi nomen jam tum illo tempore in republica litteraria clarum extitit, quo Christina Sueciæ Regina florem virorum eruditorum ex Germania, Gallia, Belgio in suam aulam evocaverat, Nam & Chevræus summis illis viris admixtus est, quorum doctissimis sermonibus Pallas illa Borealis ardua imperii negotia dispungere consueverat. Christina regno abeunte, Noster auctorari se passus est, ut Regi successori esset ab epistolis. Exardescente vero belli Polonici flamma, Lodunum in patriam reversus ad otium litterarium sese retulit, perscriptisque ad eruditos Galliæ viros, inprimis Tan. Fabrum, litteris, ingenii variæque doctrinæ stricturas subinde emisit. Vicissim doctissimus ille Salmuriensis Professor eidem Chevræo plures epistolas philologicas a se editas inscripsit, ex quibus perspicere licet, quantum is huic Viro in critica arte tribuerit. Unde haud immerito Bailletus, in Judiciis Eruditorum de præcipuis Criticis parte II Tomi II pag. 488, Urbanum hunc inter illustriores Grammaticos seu Criticos retulerat, qui quidem ipsius ævo floruerint. Quod quum ita accipi potuisset, ac si in vivis non amplius esset Chevræus, Bailletus in iis, quas Judiciis Eruditorum de Poetis præmisit, priorum tomorum Correctionibus pag. 202. lectores admonuit, non modo superesse ipsum, sed & parare opus Chronologicum & Historicum: quod quidem Gallice scriptum, præferensque titulum *Historia Mundi*, anno 1686 prima vice Parisiis est editum, cumque denuo anno 1689 prodiisset, a nobis in Tomo I Supplementorum pag. 390 fuit recensitum, nuncque quartum

 mul-

multis accessionibus locupletatum proditurum dicitur. *Hujus ergo Scriptoris, qui maximum hujus seculi spacium vivendo emensus est, anno quippe tertio decimo hujus seculi (quod effigies operi præmissa indicat) in lucem editus, *Miscellanea* nunc sistimus, quibus continentur Epistolæ & Poemata, diversis quidem temporibus conscripta, multa tamen a grandævo Sene his proximis annis sic elaborata, ut de ingenii elegantia ac viriditate senectutē nihil detraxisse sentiamus. Possunt vero non incommode ad duo veluti capita referri, quæ his opusculis continentur. Alia enim ingenium & eloquentiam Scriptoris sapiunt: alia multam lectionē & eruditionem variam, in emendandis dijudicandisve veterum & recentiorum scriptis produnt. Quanquam & ingenii operibus gratos Chevræus aspersit eruditionis flosculos, & eruditæ κρίσεως severitatem amœno ingenii lepore mitigavit. Neque enim ex illo genere eruditorum est, qui cruda & indigesta multarum rerum notitia onerarunt memoriam, multæque lectionis laude omnem eruditionis ambitum metiuntur; sed ita in veterum Romanorum, Græcorum, Hebræorum, Arabum etiam monumentis versatus est, ut altero oculo vitam moresque hominum respiciens, ex variæ doctrinæ copiis fructum perciperet sapientiæ. Hinc factum, ut ingenii elegantiæ non modo nihil offecerit contracta cum veteribus familiaritas, sed lumen potius illi decusque conciliaverit. Cui rei argumento sunt non minus polita hæc, quam erudita Miscellanea, in quibus primum locum tenent Epistolæ, inde usque ab anno hujus seculi LII ad amicos perscriptæ: quarum prima negat vitio vertendam carminis lugubris scriptori aliquam negligentiam; neque enim luctui convenire periodos calamistratas & ad numerum cadentes. Altera in Scuderio, nobili inter Gallos Eroticorum scriptore, laudat ingenii fertilitatem, & ad instar Jovis Lucianici τοκάδα κεφαλὴν, eundemque Platonicæ philosophiæ, non fructibus modo sed & floribus conspicuæ, in genere epistolico vocat instauratorem. III ad Salmasium data queritur, Gallos mutuis obtrectationibus in aula Suecica nomen suum gentile infamare. IV solatur Tristanum, Poëtam Gallum, cujus versus Reginæ Suecorum minus placuerant: multisque exemplis probat, viros doctissimos in ferendis sententiis inter se dissidere, rejicientibus aliis, quæ ab aliis fuerant laudata. V Dujatio Jurecon-

p. 1. p. 4. p. 7. p. 9. p. 11.

reconsulto Parisino confirmat, magni cum a Regina Suecorum fieri, litterasque illius magnopere probari. VI in Medicum, eundemque Poëtam pessimum, Burdelotium invehitur. VII deplorat obitum Balsaci, quem parentem vocat eloquentiæ Gallicanæ. VIII Christinæ animum vitæque rationem prorsus immutatam, post abdicationem regni, fatetur; negat vero illam vi aut necessitate adductam descendisse solio regio, sed sua sponte id consilii cepisse asseverat. IX ridet carminis cujusdam tumorem. X venuste gratulatur Razillio præfecturam Hagenoæ militarem. XI in depravatum Provincialium poëtarum gustum ludit, & sacram quoque poësin omnes delicias & Veneres carminis recipere, exemplo Sanctamantii docet. XII Tanaquillo Fabro amicitiam, quam expetierat, offert; timetque, ne exemplo Scaligeri & Salmasii, a Batavis & ipse Galliæ eripiatur. XIII ejusdem fere est argumenti, sed exigente Fabro Latine scripta. XIV Fabricio Theologo Heidelbergensi vices reddit, qui litteris ad Fabrum datis Chevræum nostrum laudaverat. XV Criticum quendam explodit, qui Balsacium negaverat eloquentem, nec Scaligeros a Principibus Veronæ oriundos fuisse concedere voluerat; quorum gloria litteris quæsita longe sit anteponenda nobilitati generis. XVI exponit Bocharti sententiam, unde ad Gentiles profluxerit opinio a Judæis asinum adorari; ejusdemque argumenti Dissertationem a Jo. Frontone conscriptam petit. XVII deprecatur laudes a Lud. Frontone in se congestas. XVIII negat Alexandro Moro, ad eruditum quoddam certamen provocato, opus esse suo auxilio. XIX agit de ratione commentariorum suorum in Malherbam, celebrem Poetam Gallum. XX recusat oblatum sibi a Duce Brissaco Canonici locum. XXI amico scripta a se edita petenti negat sibi ulla superesse, eaque optat periisse, indicatque nævos, quibus ea laborent. XXII judicium fert de Alex. Moro, tunc Ecclesiaste Carentonensi, viro diserto & Latinis, Græcis atque Orientalibus litteris probe exculto: quem vulgus Dallæo prætulerit, sed qui Dallæum non sibi modo, verum & Calvino ipsi, anteponendum censuerit. Videatur & de eodem judicium p. 409. XXIII, eaque Latina, ejusdem Mori promissas requirit epistolas. XXIV senis cujusdam cum juvencula inauspicatum matrimonium facete narrat. XXV mittit ad Fabrum tres characterismos seu ethopoeias, ut Rhetores vocant, Tremolliæ

p. 13. p. 15. p. 17. p. 20. p. 21. p. 23. p. 26. p. 27. p. 31. p. 34. p. 37. p. 39. p. 41. p. 41. p. 43. p. 45. p. 47. p. 49. p. 50. p. 52. p. 60.

p. 78. molliæ Duci exhibendas. XXVI poemata Frizonis e Soc. Jesu sibi
p. 80. donata laudat. XXVII jussu Landgraviæ Hassiacæ ab auctore Cassellis agente ad illustrem fœminam Gallicam exarata, tota est officiosa,
p. 84. & in laudibus ejus versatur, ad quam scripta est. XXIIX narrat, se ex solitudine & otio in lucem & negotia rursus protractum, nunc Hafniæ agere, ubi aulæ regiæ sanctitatem satis mirari non possit.
p. 86. XXIX relicta vita actuosa in otium & secessum suũ redire cupit, fruiq; voluptate ex floribus ab amico sibi promissis. XXX modeste
p. 88. elevat spem ab amico injectam, fore, ut ipsius quoque ratio habeatur inter eruditos illos, quibus Regis Galliæ liberalitas annuum hono-
p. 90. rarium constituit. XXXI vitam tranquillam & otium litteratum præfert splendori & potentiæ, quæ publica & tumultuosa vita para-
p. 93. ri possit. XXXII Dacerium filium patri remittit, affirmans littera-
p. 94. tis in aula vix ullum relinqui locum. XXXIII laudat Frizonis Disser-
p. 96. tationem de poemate, & XXXIV ejusdem Xaverium, prosa &
p. 98. carmine descriptum. XXXV deterret a versibus scribendis amicum, qui invitis Musis carmina pangebat; & quum veritatem hanc illi ingratam fore suspicaretur, historiolam affert de Christina Regina, quæ Romæ statuam nudæ veritatis magna voluptate intuens & dilaudans, Cardinale quodam, qui officii causa illam sequebatur, exclamante, rarum esse in Regibus amorem veritatis, dixerit:
p. 101. *credo, neque enim omnis veritas est marmorea.* XXXVI esse doctos quosdam ingenii & judicii expertes, & contra ingeniosos multos & disertos nulla doctrina imbutos, gemino exemplo compro-
p. 104. bat. XXXVII suas in Malherbæ poemata observationes manuscriptas ab amico cum Menagio communicatas, & ab hoc excerptas editasque
p. 108. pro suis queritur. XXXVIII dotes P. Oliverii, cujus libro quodam
p. 109. donatus fuerat, prædicat. XXXIX notat Poetam quendam venæ sterilioris, sed sibi valde Suffenum, & carmina in orationem prosam
p. 111. translata Venere sua exui observat. XL Cenomanensium Duci
p. 114. novum annum gratulatur. XLI e versu Gallico efficit epigramma Latinum in Jos. Scaligerum, & versionem duorum Virgilii versuum
p. 116. affert. XLII in Rabbinorum lectione quæ occurrant ridicula & absurda, & contra, quæ scite dicta & sapienter præcepta, refert,
p. 125. nonnulla etiam versibus exprimit. XLIII disputat de Psyllis, qua arte serpentum morsus curaverint; & simul de variis antidotis disserit.

ferit. XLIV amico adversa valetudine laboranti respondet, sibi p. 134.
(tum octogenario) causam non esse, cur senectutem vocet morbum;
eruditionis vero suæ quæ sit ratio, modeste ostendit. XLV illustri p. 137.
Fœminæ promittit librum quendam suum simul ac prodierit, ei-
demque indicat, se in usus suos confecisse librum precum e ver-
bis Scripturæ contextum, quem inscripserit *Breviarium Eremitæ.*
XLVI duas fœminas depingit, alteram deformem, exsuccam & ta- p. 139.
citurnam, alteram loquaculam & licentiorem. XLVII frustratus p. 141.
promissis a Monacho floribus, nusquam tutam esse fidem conque-
ritur. XLIIX seni octogenario exprobrat studium poetandi Apol- p. 144.
line nullo, & XLIX reprehendit ejus consilium nuptias contrahen- p. 148.
di cum puella vicina. L deflet obitum Car. Catonis Curtii, (ad p. 151.
quem extat epistola Latina p. 241.) & quantus vir fuerit, ostendit. p. 153.
Hinc pluribus Epistolis metro illigatis Cenomanensium Duci, Lu- seqq.
dovico Augusto Borbonio, Regis Galliæ filio naturali, disciplinæ ac p. 220.
fidei suæ credito, saluberrima præcepta morum instillat, eundem- seqq.
que litteris aliquot Latinis ad studium linguæ hujus potissimum ex- p. 359.
citat. Quæ sequuntur Epistolæ, sunt criticæ & philologicæ, quibus 538. 547.
vel carmina Gallica inter se aut cum Italicis Latinisque contendit, p. 361. 369.
fontesque imitationis unde profluxerint, demonstrat: vel etiam de 527. 609.
Græcis Latinisque convertit, aut ab aliis conversa examinat: vel p. 243. 253.
locutiones quasdam & translationes tuetur Græcorum Latinorum- 279. 286.
ve auctoritatibus, ac recentiorum magni nominis Poetarum exem- 384. 522.
plis illustrat. Nonnunquam & vitia styli notat, veluti inanes argutias, p. 263. 363.
frigidas allusiones, translationes audaciores, hyperboles usum nimiũ 525.
& intempestivum, gentilium Deorum nomina vero Deo profane p. 504.
applicata, obscœna, κακόφατα, quæque pudori & honestati ullo mo- p. 376.
do adversantur, metaphoras rerum dignitati impares, aliena aut re- p. 487. 520.
pugnantia rerum attributa, ut cum faci tribuitur invidia. Observat p. 598.
quoq; plurima, quæ ad linguæ Gallicæ usum & puritatem inprimis faci- p. 269. 274.
unt. Sed & in vocum originem, proprietatem & significationem inqui- 311. 443. usq;
rit: veluti quod sit etymon *Tragœdiæ, Gehennæ*; Narcissum florem non ad 487.
traxisse nomen a puero fabuloso; quis color dicatur purpureus, κυά- 539. 541. 593.
νεος; quomodo mors ab Homero dicatur purpurea; vocabula *fortis*, p. 342. 427.
pulcher, *bonus*, significationes inter se permutare; verba sensui cuidam p. 346.
propria ad alios sensus transferri, ut verba visus ad auditum, & contra; p. 250. 336.

 tenu- 352. 334.

p. 381. *tenuem* frontem Horatio esse angustam, non vero nitidam; & *atrocem*
p. 316. animum Catonis, quem idem vocat, esse inexorabilem; pinum ab
p. 322. eodem dici *nobilem silvæ filiam*, Hebraismi figura. De *grabati* voce
p. 601. notat, eam esse plebejam, & vilem lectulum indicare; Monachum
p. 605. vero quendam ab Abbate suo excommunicatum, quod in Historia
p. 272. Evangelica *lectum* pro grabato pronunciarit. Significationem au-
p. 373. tem vocum non origine, sed usu metiendam esse monet. Est etiam, ubi veterum Scriptorum loca emendat & restituit. Sic illum Senecæ
p. 397. locum, epist. 53. quo de podagra dicitur, *utrosque pedes dextros fecit* (de quo Sarravius quoque Salmasium consuluerat) Faber conjecerat legendum, *utrosque pedes tumefecit*, Noster mavult *utrosque distortos*
p. 415. *fecit*. In Hieronymo, qui Porphyrium *Bathanaoten & sceleratum* vocat, rescribit de sententia Tanaquilli Fabri *Botanioten*, ut qui her-
p. 420. bis vescebatur. Suidam Noster bis corrigit: primum in voce σμάραγδος, ubi de Polycrate annulum in mare projectum recipiente narratur historia, & his verbis concluditur, ἔλεγχος βεβαιωτὴς τῆς θεοσεβείας, Noster reponit τῆς εὐτυχίας. Deinde
p. 421. ubi Commodus fertur colosso Rhodi suum imposuisse caput, pro τῦ ἐν Ῥόδῳ, legere jubet, τῦ ἐν ἱερᾷ ἕδῳ. In Petronio improbum
p. 589. mulieris dictum: *hoc* (vasculum) *cras in promulside libidinis militabit*, distinctione sanat & legit, *mi*, seu *mihi*, *litabit*. Ubi & ob-
p. 590. servat, & exemplo e Petrarcha petito comprobat, literas capitales in vetustis codicibus omissas, ut a pictoribus exornarentur, erroris & depravationis sæpe occasionem fuisse. Emendatum a Fabro ver-
p. 397. sum Horatii jam tum a Piccarto in Periculis Criticis; locum Taciti
p. 399. de moribus Germ. a Colero & Conringio; versum Ovidii a Gifanio,
p. 410. Dousa, Salmasio ita lectum & restitutum esse monet. Correctionem
p. 315. Scip. Gentilis, qui in versu Catulli: *Qui illius culpa cecidit velut prati*
p. 553. *ultimus flos*, reposuerat *parati*, & Angeli Politiani, qui, in Persii prologo *Pegaseium nectar* substituit, ubi *Pegaseium melos* legebatur, rejicit, & falsa metri lege utrumque deceptum fuisse arguit. In Gramma-
p. 414. ticos corruptores librorum, quos emendandos suscipiunt, affert hoc Athenæi: *tria esse magna mala, Grammaticum, malam mulierem,*
p. 401. seq. *& paupertatem*. De Lucano, Silio Italico & Seneca Tragico judicia doctorum in utramque partem affert. Huartum, auctorem Scruti-

nii

nii ingeniorum, notat, qui Esaiæ cap. VII. v. 15. explicans, mera somnia narraverit, prorsus a verbis & mente Scriptoris sancti aliena. In alium animadvertit, qui negaverat, fas esse Deorum gentilium nomina a quoquam memorari, & cultum litterarum jure exstinctum affirmaverat, ut religio stabiliretur. Ubi refert, in Italiæ quadam urbe ante paucos adhuc annos, cum Senatus cogeretur, a præcone proclamatum fuisse: *foras*, *foras*, *litterati*! Quin & loca difficilia Scriptorum alicubi interpretatur & illustrat: velut Catulli epigramma in Cæsarem; Lucani versum: *victrix caussa Diis placuit, sed victa Catoni*; nec non Horatii versum 16. ex Epod. 15. Tuetur & Longini censuram in eum, qui luserat voce *κόρη*, quæ *pupillam oculi* & *virginem* significat. Sacræ quoque Scripturæ loca exponit: veluti Joh. XIII, 23. quid sit in sinu alicujus cubare; dictum Pauli 1. Cor. XVI, 22. ubi de triplici excommunicatione Synagogæ; Matth. XI. 11. de Johanne Baptista, maximo eorum qui nati ex mulieribus; Matth. V, 21. 22. de voce *Raca*; & Matth. XII, 32. de peccato in Spiritum S. Conciliat quoque locum Gal. I, 8. 9. & 2. Cor. XI, 5. 6. & Evangelistas horam mortis Christi diversimode indicantes. Denique seu Scriptorum dicta illustrans, seu quæsitis eruditorum respondens, multa docet quæ ad eruditionem augendam faciunt: veluti, totum Oceanum Indicum a veteribus dictum esse Mare rubrum; alnum non ineptam esse navibus exstruendis; quæ fuerit Dido; Patavinitatem Livio exprobratam esse studium Pompejanarum partium; (quæ Benisi fuit sententia, a Morhofio confutata) inter hypocritam & superstitiosum, quem Galli significantiore vocabulo *bigot* dicunt, quid intersit; quid sentiendum de miraculo Vespasiani; num Arabum lingua sit omnium copiosissima, & qua in re cæteras vincat aut iis concedat; quinam fuerint majores & posteriores Gamalielis, ad cujus pedes sedit Paulus, & quod discrimen sit inter *Rab*, *Rabbi*, *Rabban*. Inspersa quoque sunt ingenii monumenta & poemata, de quibus illorum esto judicium, qui Veneres linguæ Gallicæ intelligere rectius & arbitrari possunt.

p. 550. p. 346 p. 347. p. 349. p. 418. p. 390. p. 603. p. 648. p. 617. p. 621. p. 630. p. 633. p. 638. p. 624. p. 640. p. 331. p. 333. p. 355. p. 424. p. 627. p. 646. p. 653. p. 660.

LIBRI NOVI.

Rariorum Plantarum Horti Medici Amstelodamensis Descriptio & Icones, auctore Jo. Commelino. Amstelod. apud P. & J. Blaeu & Abr. a Someren, 1697. fol.

Phi-

Philosophia Mentis & Sensuum, secundum utramque Aristotelis methodum pertractata, Metaphysice & Empirice, a Joanne Baptista Ptolemao Soc. Jesu. Romæ ex Typographia R. C. A. 1696. fol.

Trattato dell' Acque Correnti, diviso in tre libri: dato in luce con le delineazioni dal Cavalier Carlo Fontana. In Roma, nella stamparia di Gio. Francesco Buagni, 1696. fol.

Lettere Memorabile, Istoriche, Politiche ed Erudite scritte e raccolte da Antonio Bulifon. Raccolta quarta. In Napoli presso Ant. Bulifon 1697. 12.

Commentarius Academicus & Forensis in duos priores libros Codicis Justinianei, auctore Abrahamo de Pape. Amstel. apud Janssonio-Waesbergios, 1697, 8.

Joannis Ciampini Romani, Explicatio duorum sarcophagorum sacrum Baptismatis ritum indicantium. Romæ typis Bernabò, 1697. 4.

Novissima Sinica, Historiam nostri temporis illustratura. 1697. 8.

Jo. Francisci Buddei Elementa Philosophiæ Practicæ, quibus Ethica, Iurisprudentia Naturalis ac Gentium, & Politica succincte traduntur. Halæ Magd. sumptibus I. F. Zeidleri, 1697. 8.

Joh. Reinhardi Hedingeri Conspectus Naturalis Jurisprudentiæ Universalis. Ulmæ apud G. W. Kuhnen, 1697. 8.

Güntheri Christophori Schelhammeri Natura Sibi & Medicis vindicata; sive de Natura Liber bipartitus. Kiliæ apud I. S. Riechelii, 1697. 4.

Emblemata Moralia, scripta quondam Hispanice a Iohanne de Boria, Latinitate autem donata a L. C. C. P. Berolini apud I. M. Rudigerum, 1697. 4.

Specimen Sapientiæ Indorum veterum: id est, Liber Ethico-Politicus pervetustus, dictus Græce Στεφανίτης &c. Nunc primum Græce ex MSS. Cod. Holsteiniano prodit cum versione nova Latina, opera Sebast. Gottfr. Starkii. Berolini apud I. M. Rudigerum, 1697. 8.

Pastorale Evangelicum, seu Instructio plenior Ministrorum Verbi, adornata a Jo. Ludov. Hartmanno. Ex MSS. B. Autoris posthumo multis in locis auctum. Norimbergæ apud W. M. Endterum, 1697. 4.

Histoire de la Republique de Genes, suivant la copie de Paris 1697. 12.

Suite des Nouveaux Essais de Morale, par Jean La Placete. Tomes III. IV. A Amsterdam, chez G. Gallet, 1697. 12.

* * *

ACTA ERUDITORUM

Publicata Lipsiæ

Calendis Junii, Anno M DC XCVII.

BIBLIOTHECÆ HISPANÆ VETERIS TOMUS I, complectens Scriptores Hiſpanos omnes, qui ab Octaviani Augusti imperio usque ad annum M floruerunt, Autore D. NICOLAO ANTONIO, HISPALENSI J. C. *Ordinis S. Jacobi Equite &c.*

Romæ ex typogr. Antonii de Rubeis, 1696. in fol. Conſtat Alph. 5. plag. 20.

INtegra ſex abiere luſtra, ex quo Vir eruditione & dignitatibus illuſtris, Nicolaus Antonius, Bibliothecæ Hiſpanæ tomos duos, ſeculi XVI & XVII Scriptores Hiſpanos omnes complexos, in lucem evulgavit. Et ſpem quidem jam tum fecit, fore fortaſſis, ut orbi literato aliquando reliquos etiam Viros, qui in gente iſta, a primis usque Romanæ Monarchiæ incunabulis, ſcriptis monumentis poſteritati famam ſuam commendarunt, ſimili ingenii ſui luce colluſtratos intueri liceret. Veruntamen & vaſtiſſima operis iſtius moles, quod quam fieri poterat perfectiſſimum doctorum conſpectum ſubire volebat, & quamplurima impedimenta, quæ Viro publicis negotiis vehementer occupato, præter ordinem etiam ſeſe oggerebant, fecerunt, ut vita prius (id quod anno hujus ſeculi LXXXIV contigit) ipſi fuerit exeundum, quam vivere hunc fœtum ſuum, & inter eruditos verſari, videre poſſet. Præcipue autem id quoque remoratum eum eſſe videtur, quod poſtquam anno 1672 Bibliothecam Novam Hiſpanam Vir doctiſſimus ediciſſet, Roma, ubi Sereniſſimi Hiſpanorum Monarchæ negotia, Agentis generalis

neralis titulo, summa dexteritate hactenus tractaverat, amplissimaque 30000 voluminum instructa Bibliotheca, lautissimis qui ex Canonicatu Hispalensi ad ipsum redibant, fructibus adjutus, rem literariam egregie promoverat, Potentissimi Regis sui nutu fuerit avocatus: qui Matriti interConsiliarios Regii Senatus Cruciatæ eum sedere volebat, in supremæ Justitiæ Senatum mox cooptandum, nisi modestia ejus singularis, & otii litterarii desiderium, ut spartam istam a se deprecaretur, ei suasisset. Et forte etiamnum post fata Autoris cum tineis colluctandum esset præstantissimo operi, nisi opportune ILLUSTR. Cardinalem DE AGVIRRE patronum invenisset. Ille enim & amore Antonii, quem Salmanticæ olim in juris studio habuerat condiscipulum, & summo, quo ardet, bene de litteris merendi studio ductus, autoritate liberalitateque sua effecit, utlucem tandem desideratissimo operi intueri liceret. Emmanueli itaque Marti id dedit negotii, ut ipsius cura in ordinem redactum, quam emendatissime sumtibus suis, in typographia a se erecta imprimeretur: ut adeo novo hoc nomine denuo sibi devinctum litterarium orbem teneat Vir ille Eminentissimus. Ad ipsum autem opus, ut propius ad illud accedamus, quod attinet, quibus subsidiis in eo adornando fuerit usus, fuse satis in Prolegomenis ipsemet Antonius persequitur. In quibus etiam de laudibus Hispanæ gentis, quas in omni litterarum genere omni ævo promeruit: de Bibliothecarum hujusmodi usu: de variis earum autoribus, & iis præcipue qui Hispanos scriptores recensere instituerunt; quales Lucius Marinæus Siculus, Alphonsus Garsias Matamorus, Valerius Andreas Taxander, (quem non alium a Valerio Andrea Dessel io esse, qua erat sagacitate, Antonius invenit) Andreas Schottus & alii, satis prolixe agit: multaque de iis notatu digna observat, diligentius hic percensenda, nisi eadem prorsus Prolegomena Bibliothecæ Novæ jam præmissa fuissent, adeoque curiosioribus dudum dubio procul essent notissima.

De Methodo Bibliothecæ hujus Veteris Hispanæ paucis adhuc, antequam penitius eam perlustremus, Lectores monendi sunt. In ea nimirum non, uti in Nova fecerat, eum ordinem sequitur, quem nominum prima elementa suppeditant, sed pro ætatis ratione cuivis scriptori locum concedit Antonius: ita tamen, ut ad finem demum perdu-

perducta uniuscujusvis seculi scriptorum historia, junctim commemoret eos, quos vel perperam Hispaniæ vindicant, in alieno ortos solo, vel nuspiam alibi, quam in corrupto cerebello suo natos male credulis obtrudunt, tum alii, tum imprimis spuriorum Dextri, Maximi, Juliani, Luitprandi, Hauberti & aliorum Chronicorum architecti. Quos uti quacunque occasione data severissime impetit, passim etiam nominetenus appellato eorum primipilo Hieronymo Romano Higuera (quem inter alia ornandæ antiquis imaginibus familiæ suæ causa, fraudibus hisce animum appulisse inde potissimum colligit, quod in schedis quoque ejus lucubratio fuerit reperta, quæ in eo tota sit, ut in quatuor familiarum, quas sanguine ille contingebat, *Higueras* scilicet, *Romanos*, *Pennas*, & *Cuellares*, originem inquirat, & quæ cum fictitiis illis Chronicis amice conspirare deprehendatur:) ita peculiare opus Pseudo-Dextri Maximique næniis explodendis destinasse videtur. Uniuscujusque autem eorum, quos recenset, Autorum non elogium tantum texit, veterumque ac recentiorum de eo testimonia adducit, sed vitam accurate persequitur, & quicquid in ea obscurum esse poterat, ingenii luce illustrat, dispulsis, quas ei veteratorum fraudes & inepte credulorum superstitio affuderant, tenebris. Hinc scripta diligenter omnia tam deperdita, quam communi stragi erepta, tam edita, quam in Bibliothecarum forulis adhuc delitescentia, percenset: genuina ab iis, quorum suspecta fides est, discernit: & denique editiones, translationes in linguas vernaculas, curasque a sequiorum temporum viris doctis iis impensas studiose commemorat. Quin & MSos codices semper fere indicat, quibus Viri eruditi, operam suam veterum alicui deinceps navaturi, juvari queant. Cumque non minimam laudis partem inter Hispanos mereantur Arabes Ebræique Scriptores, peculiarem Bibliothecam Arabico-Hispanam, & Hispano-Rabbinicam adornavit; ita tamen, ut eos utriusque gentis Scriptores, qui abjuratis erroribus Christianismum amplexi sunt, in reliquorum Autorum censum retulerit. Et Arabico-Hispanam quidem Bibliothecam quod attinet, ea una cum Bibliotheca Scriptorum Hispanorum, quorum incerta est ætas, ad calcem tomi II hujus operis adtexta comparet: Hispano-Rabbinica autem non

p. 376
p. 155. 239

 exiguo

exiguo harum litterarum detrimento periit, nullaque industria ab Eminentissimo Cardinali potuit recuperari.

Si omnes eo animo essent Lectores nostri, quo sunt eorum plerique, qui ad eas, quarum illustris est fama, Bibliothecas accedunt, & quorum plerumque omnis curiositas in externa earum specie hæret, ita ut numerum librorum mirentur, ordinem collaudent, & reliqua ornamenta studiose perlustrent, parum de eo soliciti, ut rariora volumina inspicere, atque inde doctrinæ & eruditionis incrementa capere iis liceat; satisfecisse omnino officio nostro nobis possemus videri: qui Antonianam Bibliothecam ita hactenus oculis eorum subjecimus, ut contenti esse queant ii, qui ideo solum Bibliothecas vident, ut vidisse se dicere valeant. Verum cum aliam mentem haud paucis esse non ignoremus, officiosorum age Bibliothecariorum partibus defungamur, depromptoque veluti ex forulis volumine uno & altero, φιλομαθέσιν aliquid oblectamenti afferre nitamur. Post *Hyginum* itaque secundo statim loco *Lucius Cornelius Balbus* in hac Bibliotheca se nobis offert, qui Augusto imperante floruit, *& Ephemeridem*, nec non *Exegeticorum libros* in eam intulit. Cum autem duo hoc nomine celebres inter veteres ferantur, quorum alter alterius ex fratre nepos exstitit, in iis a se invicem distinguendis, rebusq; eorum accurate explicandis, multum desudat Antonius. Utriusque mentio est apud Plinium H. N. V, 5, cujus verba, prout emendata ab eo fuere, non possumus non hoc loco repetere. *Omnia*, inquit *armis Romanis superata, & a Cornelio Balbo triumphata, uno omnium externorum* (vulgati habent *unius omnium externo*, Harduinus vero legi voluit *uni huic omnium externo*) *curru & Quiritium jure donato. Quippe Gadibus nato civitas Romana cum Balbo majore patruo data est.* Ad utrum eorum scripta modo commemorata (temporum injuria nobis erepta) pertinuerint, conjectari se vix posse ait, quamvis eo magis propendere videatur, ut seniori ea adjudicet: quem *Balbum Cornelium Theophanem* a Capitolino in vita Balbini c. VII non absque errore appellari observat, Theophanem nimirum, litteris Pompejique amicitia, non minus ac Balbum, florentem, ideoque civitate pariter ac istum, forsan ab eo donatum, cum Balbo temere confundente. Locum a *Balbo* non nimis remotum *M. Annæus Seneca* occu-

p. 5. p. 6. p. 7. p. 13.

occupat, in cujus recensenda familia diligentissimus est Antonius noster, non immerito sane, cum omnis Annæa gens litterarum gloria quam maxime effloruerit. Ex ea unicum *Junium Annæum Gallionem* commemorare hic liceat, *M. Senecæ* filium, *Lucii Annæi Senecæ* fratrem, a Junio Gallione patris familiari adoptatum, indeque nomen ejus sortitum. Prolixum nimis esset recensere, quos Andreas Schottus & Mart. Ant. Delrio, duos Galliones istos passim confundentes, commisisse ab eo observantur errores. Sufficiat annotasse, scripta nonnulla ei ab Autore nostro tribui, loco Senecæ Qu. Nat. L. V, c. 11, & Plinii in indice autorum, e quibus librum XX H. N. concinnavit, subnixo: itemque ab eodem non alium esse credi a Gallione, coram quo, Proconsulatum in Achaja gerente, D. Paulo intentatum fuisse judicium in Apostolicis Actis c. 18. legimus. Consulem autem unquam eum fuisse, neutiquam ei verosimile videtur, quamvis Plinius L. XXXI c. 6 H. N. id innuere videatur; in cujus textum *consulatum* pro *proconsulatu* irrepsisse persuasum habet. De *Quintiliano* tum alia, quæ refert notatu digna, prætermittimus, tum ea quoque quæ contra Lipsium de *Dialogo de Oratoribus* accurate disputavit, quem Quintilianum potius quam Tacitum habere autorem ipse quidem etiam censet, id tamen Lipsio dandum haud esse putat, ut idem ille *Dialogus* cum libro Quintiliani *de corruptæ eloquentiæ causis* esse credatur. Ea autem breviter repetere, quæ de Domitiani sororis nepotibus, quorum institutioni Quintilianum præfecit, commentatus est, dividiæ forsan haud fuerit. Non alios itaq; eos esse censet, quam Vespasianum Domitianumque juniorem, quos successores sibi, teste Suetonio, Domitianus Imperator destinaverat, a Flavio Clemente patruele suo, ex Domitilla, quæ una cum marito martyrium subiit, susceptos. Domitillam istam, quam tertiam, ut a reliquis hujus nominis illustribus fœminis eam distinguat, vocavit, non sororem Domitiani, Domitillam secundam, quam e Flavia Domitilla prima præter Titum & Domitianum susceperat Fl. Vespasianus, esse putat: cum Domitillam istam secundam, Fl. Vespasiani filiam, patre adhuc privato e vita abiisse, testetur Suetonius: Domitillam autem tertiam, Fl. Clementis uxorem, marito superstitem, a Domitiano in Pandatariam insulam relegatam esse constet: quam proinde filiam esse credit Domitillæ secundæ, ab ea nescio cui nupta

p. 21.

p. 22.

p. 59.

p. 54.

genitam. Indeque esse ait, quod eos quos instituendos acceperat Quintilianus, Prooem. L. IV *Domitiani sororis nepotes* appellet, qui tales nimirum proprie fuerint, non quod Turnebo placuit, *ex sorore* nepotes, quem sensum a Quintiliano adhibita verba ex usu Latinae linguae non admittant. De Domitilla ista tertia ejusque marito Flavio Clemente plura affert e Dione Coccejano, eam autem aliam esse a Domitilla II, Domitiani sorore, filia Vespasiani, imo hujus natam esse illam, egregie confirmat ex inscriptione apud Gruterum p. 225. in qua *Flavia Domitilla, filia Flavia Domitilla, Caesaris Vespasiani neptis* mentio habetur. Atque adeo tribus hisce Domitillis, quarum prima Fl. Vespasiani conjux, secunda filia Domitiani soror, tertia neptis, Fl. Clementis conjux fuit, in clara satis luce collocatis, quartam etiam jungit, Fl. Clementis ex sorore neptem, virginem, a Domitiano, teste Martyrologio Rom. ad d. VII Maji, in insulam Pontiam relegatam, & denique Terracinae jussu Trajani martyrio consummatam. Hanc postremam enim quamvis cum tertia Domitilla Fl. Clementis conjuge confundat Scaliger in notis ad Eusebii Chron. p. 205, Pontiam quoque & Pandatariam insulam pro eadem idcirco haberi cupiens, renitente Plinio H. N. III, 6, & Mela de Situ orbis II, 7; atque adeo virginitatis gloriam Domitillae abjudicet: ex Eusebio tamen H. E. III, 18. Nicephoro H. E. III, 9. Eutropio l. 9 & aliis Antonius noster evincit, diversam ab illa hanc esse, utpote quam Fl. Clementis ex sorore neptem fuisse, expresse autores isti omnes testentur. Verum satis de Domitillis, & qui de iis disserendi occasionem suppeditarunt Antonio, Domitiani nepotibus. Ad illustrissimum nunc inter Hispanos Scriptorem, *Hadrianum*, pedem promoveamus, cujus inter alia *libri Catacriani*, Spartiano commemorati, dudum crucem doctis hominibus fixerunt. Omittimus studiose ab Autore annotatas de isto opere Lil. Gyraldi, Jani Parrhasii, Herm. Barbari, Scaligeri, Casauboni, Turnebi, Salmasii & Rosweydi eruditas conjecturas. Ipse in ea sententia est, *Catacrinos* seu κατὰ κρίνων libros illos inscriptos fuisse. Κρίνον autem *cucurbitam* significare, ex Suida docet. Indeque in ea sententia est, quod scripserit forsan satyricum quendam *de cucurbita* commentarium, qualis & Senecae ἀποκολοκύνθωσις est, Imperator *Adrianus*. Et eo etiam respexisse putat istud Apollodori Architecti scomma, in eum

p. 76.

e um privatum adhuc conjectum, quod Dio nobis servavit, *ἀπελ-θε καὶ τὰς κολοκύνθας γράφε*. Id quod Turnebo jam in mentem etiam venerat, qui tamen vocabulum paulo longius a vulgari lectione recedens, *κολοκύνθας* nimirum pro *catacrianis*, apud Spartianum substituere ausus est. *Antonium Julianum* Rhetorem Hispanum, Gellio passim commemoratum, eundem esse credit cum eo, quem Minutius Felix laudat, Judæorum Historico: cumque de ætate ejus Vossius incertus hæreat, post illatam ab Adriano Judæis stragem eum scripsisse, ex ipso Minucio evincere conatur. Quæ de Hierotheo Dionysii Areopagitæ præceptore, Galeno, Sereno Sammonico aliisque Scriptoribus, quos Pseudo-Dexter, Luitprandus aliique hujusmodi nugivenduli autores Hispanis vindicant, (quos totum etiam tertium seculum fumis hujusmodi, hoc est fictitiis scriptoribus, implevisse ait, cum veros illius ævi Hispania scriptores nullos habeat,) observat, hic referre nimis prolixum foret. Missis itaque larvis istis, quas satis erudite impugnat atque evanescere cogit, ad meliora tempora pergamus. Magnum autem inter alios quarti seculi scriptores *Gregorii Bætici* nomen est, cui præter alia adscribitur *opus de fide*; quod recte fieri, contra Trithemium, Labbeum aliosque, Faustino Presbytero illud asserentes, cum Baronio Barthioque defendit. Inde quæ de eo Pseudo-Luitprandus fingit, fuse persequitur, fabulisque accensenda esse ostendit. Imo & *Gregorium Toletanum*, quem Pseudo-Dexter Hispanis obtrudere conatus est, plane eliminat: & denique inventum non ita pridem *Martyrologium*, Gregorii Bætici nomine inscriptum, & a Gregorio Argaizio incaute cum aliis hujusmodi nugis, in quatuor volumina, generali titulo vulgaris linguæ *Poblacion Ecclesiastica de Espanna* insignita conjectis, tanquam genuinum esset, publicatum, sub examen revocat, multisque argumentis illud quoque impostorum solertiæ deberi contendit. Multus etiam est in *Priscilliani* hæretici illustranda historia, in qua haud pauca, valde alias implicata, satis concinne expedit, a nobis tamen prætereunda, quod difficile sit ea exponere, nisi integra historia hic quoque pertexatur. De *Damaso* Papa agens, in patriam ejus studiose inquirit, sibique probabile maxime esse ait, Lusitaniæ originem illum debere. Inter opera vero ejus ex Trithemio quoque *tractatum de Fide contra Hæreticos*

p. 82. p. 88. p. 99. p. 104. p. 110. p. 113. p. 129. p. 139. p. 141.

reticos refert, cujus istud initium sit: *Quoniam post Concilium Nicænum.* Ipsemet tamen censet, nullam hic fidem Trithemium mereri, cum nemo Veterum operis istius meminerit. Veruntamen, si e verbis initialibus a Trithemio positis conjecturam facere liceat, videtur tractatus ille non alius esse, quam Fidei Confessio a Damaso ad Paulinum missa, quæ apud Theodoritum H.E. V, 11 habetur, & ab iisdem plane verbis incipit. Inter *Paciani* opera λέρβος, pro quo alii κέρβος legunt, ab Hieronymo referri observat. Ipse κέρνος legendum esse suspicatur, quæ vox vas fictile denotat in loculos distinctum, quod variis fructibus onustum sacris adhibere solebant. Ita autem opus varia complexum non minori jure quam πέπλον, ςρῶμα vel Ἀμαλθείας κέρας appellari potuisse statuit. De *Lucio Dextro* ubi agit, breviter solum de vero *Dextro* Chronicoque ejus deperdito disserit, cum ut monitum jam a nobis fuit, peculiari opere tenebrionem illum sinistrum, uti a nonnemine appellatus est, qui nugax istud Chronicum quod hodie circumfertur, Dextro supposuit, debellare propositum ei fuerit. Simile quid de *Maximo* etiam inferius pollicetur, utrumque tamen consilium ejus præpropera forsan fata interverterunt. Duo interea ex ista ejus de Dextro narratione hic repetere liceat, primo falsum esse quod plerique ajunt, Bivarium primum illius Chronici esse editorem; qui primus enim edidit Jo. Calderon Franciscanus est, cujus cura Cæsaraugustæ anno 1619 prodiit. Deinde, quod dicat Antonius, Chronicorum Dextri, Maximi, atque Luitprandi exempla, quæ primo vel habuit, vel jactavit se habere Higuera, fraudum istarum præcipuus architectus, (& quæ an e Germania ille acceperit, dicere non audet,) plane diversa esse ab iis, quæ edita fuerunt. Qua de re ut luculenter omnibus constet, ex Estepani Marchionis bibliotheca antiquius hujusmodi exemplum sub finem tomi II hujus Bibliothecæ repræsentavit. *Rufo Festo Avieno* Epitomen Rerum Romanarum, quæ Sexto Rufo vulgo adscribitur, a nonnullis tamen Avieno tribuitur, abjudicat. Fragmentaque præterea Avieni ex libro de urbibus Hispaniæ mediterraneis, quæ passim laudantur, apud Petrum de Roxam scilicet in Historia, & ipsum Higueram in Historia Toletana MS., qui ea ex Cardinalis Carrafa bibliotheca se habere dixit, suspectis Higueræ mercibus accensen-

p. 149. p. 155. p. 239. p. 161.

censenda esse, prolato quoque horum fragmentorum quodam, docet. *Melchiadem* Papam Hispanis non tantum eripit, quamvis Primus Episcopus Cabilonensis, (cujus *Topographia Sanctorum* quam lubrica fides sit, hac occasione ostendit,) Mantuæ Carpetanorum eum vindicet; sed & utramque ejus epistolam, tam eam, quæ de Constantini donatione agit, quam alteram, quæ ad omnes Hispaniæ Episcopos data est, spuriam esse pronunciat. *Vigilantium* contra Baronium & alios cum Gennadio, non Hispanum, sed Gallum esse tuetur, atque aliquot ex ipso Hieronymo loca producit, quibus istam confirmet sententiam. *Cauponem* autem *Calagurritanum* & *Quintilianum mutum* ideo ab illo eum dici arbitratur, quod in Gallia natus inde Caligurrim pervenerit, ibique habitaverit. *Isidorum Cordubensem*, qui inter Seculi IV Scriptores a Sigeberto Gemblacensi refertur, parum abest quin plane eliminet. Nullum enim hoc nomine hominem exstitisse, argumento ei est, quod neque Hieronymus, neque Gennadius, nec Isidorus, nec Ildefonsus ejus meminerit, sed post XII demum secula solus Sigebertus. Quem in errorem illum inductum fuisse putat homilia quadam S. Augustini de assumtione Mariæ virginis, quam genuinam perperam crediderit. In ea enim cum Isidorum allegatum inveniret, aliquem Augustino antiquiorem comminisci necessarium illum existimasse ait. Verum ipsa illa verba, a Pseudo-Augustino allegata, apud Isidorum Hispalensem obvia esse, adeoque ruere istum tibicinem observat. Nec obstare credit, quod Isidorus Hispalensis *Junior* dicatur, adeoque antiquiorem aliquem exstitisse hoc cognomine suo arguat: recentiores enim tantum, præjudicio de Isidoro Cordubensi occupatos, id nominis ei tribuere dicit. Multo autem adhuc acrior in Pseudo-Dextri, qui duos Isidoros Cordubenses comminiscitur, everrendis quisquiliis est. Verum ad alios pergendum. De *Aprigii* Commentariis in Apocalypsin, quorum mentionem multi fecere, accuratius se dispexisse memorat. Primo itaque monet, vastum illud opus, quod e Vaticano codice descriptum, in compluribus Hispaniæ bibliothecis exstat, Aprigioque vulgo adscribitur, non ejus, sed Beati, seculi X Scriptoris esse, qui illum etiam nominetenus alleget. Verum autem Aprigii Commentarium ex codice Barcinonensi olim edere voluisse ais Ludovicum de S. Laurentio Cordubensem; quod ejus exemplum seipsum transcripsisse Antonius testatur. Invenisse tamen se ait, ne hoc

p. 174. p. 175. p. 188. p. 210.

quidem opus unum habere Autorem. Ea enim quæ ad quinque priora, itemque postrema quinque Apocalypseos capita annotantur, accurata & omnibus numeris absoluta, reliqua autem desultoria & minus concinna esse observat. Cumque posteriora hæc maximam partem inveniri deprehenderit in Pseudo-Victorini Comment. in Apoc. Paris. 1540. & in Bibl. P P. edito; Aprigii Commentarium ea ex parte hiantem ex Pseudo-Victorino, ab aliquo manci codicis possessore suppletum esse suspicatur. De *Liciniano* ubi agit, locum ex epistola ejus de libro regularum ad Gregorium Papam producit, in quo inquit, ***Homiliarum in Job extare libellos sex S. Hilarii Episcopi Pictaviensis, quos de Græco Origenis in Latinum verterit, quamvis non omnia secundum ordinem libri S. Job exposuerit:*** unde dubium amplius nullum esse posse colligit, Origenem Commentarios in Jobum scripsisse, quamvis difficile sit judicare, an iidem illi sint, qui inter opera ejus hodie leguntur. Inter *Fulgentii Astigitensis*, quem a *Ruspensi* diligenter distinguit, opera, Expositionem ejus in omnes Psalmos cum elogio memorat, cujus adhuc ineditæ editionem Em. Cardinalis de Aguirre in margine pollicetur: qui etiam paulo inferius Sisebuti Regis epistolas, & vitam Desiderii Viennensis ab eodem scriptam expectare nos jubet. Diligentissime porro de *Isidori Hispalensis* vita & scriptis commentatur, quemadmodum & de *Isidoro Pacensi* non minori accuratione egit inferius, ubi simul ex instituto *Isidororum* historiam pertexit: quæ omnia paulo fusius hic essent exponenda, nisi tantum chartæ nos jam implevisse videremus, ut de fine narrationis hujus paulatim sit cogitandum. *Ildefonsi* quoque res intactas inviti prætermittimus, cui præter Epigrammata pleraque a Pseudo-Juliano ei supposita, libros etiam contra eos, qui disputant de perpetua Mariæ virginitate, Sermones XIII a Fevardentio editos, Coronam B. Virginis a P. Alva & Astorga in Bibliotheca Virginali publicatam, & denique Revelationem, quam an. 1674 una cum Diss. de Pane eucharistico, azymo & fermentato, Mabillonius edidit, multis argumentis abjudicat: Continuationem quoque Chronicorum Isidori pro interpolata saltem, si non spuria omnino est, habens. *Juliano Toletano* antistiti *Pomerii* cognomen perperam a nonnullis tribui ostendit, eidemque, ut alia taceamus, Continuationem operis Ildefonsi de Viris illustribus perperam a Baronio abjudicari, & Juliano Diacono Toletano tribui docet. De Elipando

p. 211. p. 235. p. 275. p. 254. p. 328. p. 286. p. 303. p. 309.

de agens dubitat, pœnitentiam eum egiſſe. Vitam enim S. Beati a Jo. Tamajo editam, & Actis SS. inſertam, in qua id affirmatur, nullius autoritatis, & a Tamajo ex Pſeudo-Chronicis interpolatam eſſe oſtendit. *Claudium Taurinenſem* inter alia cum *Claudio Clemente Scoto*, a Labbeo perperam confuſum eſſe notat. Taurinenſis tamen Commentarios in S. Litteras eſſe, defendi poſſe ſtatuit. *S. Eulogii* librum MS. de Scriptoribus Eccleſiaſticis in Bibliotheca Toletana extare, id quod P. Alva & Aſtorga teſtatus eſt, falſum eſſe monet. Paulo fuſius de *Joanne Hiſpalenſi* Epiſcopo agit, quem nono ſeculo floruiſſe, inde probabile ei redditur, quod idem eſſe videatur cum eo, ad quem *Alvari Pauli Cordubenſis*, qui illa ætate vixit, aliquot extant epiſtolæ; quamvis extra omne dubium id haud poſitum eſſe dicat. *Sacras Scripturas* eum *Catholicis Expoſitionibus Arabice ſcriptis declaraſſe*, teſtatur Rodericus Toletanus. Unde colligunt nonnulli, verſionem Bibliorum Arabicam in gratiam gentis ſuæ, iſti linguæ ſub Maurorum dominio paulatim aſſueſcentis, eum concinnaſſe. Id quod eodem ævo R. Saadias Gaon aliusq; anonymus totam Scripturam Sacram, & Harit Ibn Sina Legem tantum Arabice interpretati, fecerunt. Attamen de Joannis Hiſpalenſis interpretatione res dubia adhuc videtur Antonio, conſentitque cum eo (ut anticipando hoc dicamus) Thomas de Leon Jeſuita Granadenſis, in epiſtola, quam ad D. Martinum Vaſquez Siruelam Hiſpano idiomate ſcripſit, paulo inferius ab Autore noſtro exhibita. Sane enim Roderici verba, quibus ducti verſionem Joanni quidam adſcripſerunt, ita accipi etiam poſſe obſervant, ut Commentarios ſolum Arabico idiomate ſcripſiſſe intelligatur. Et quamvis Jo. Mariana & Paulus Eſpinoſa in Hiſpalenſis Eccleſiæ armariis verſionem Joannis aſſervari dicant, nullo tamen idoneo Autore id confirmare eos ajunt, qui linguæ iſtius ſatis peritus teſtari queat, ab editis diverſam, & a Joanne profectam eſſe, quæ ibi extat, verſionem. Equidem in Bibliotheca Scorialenſi etiam librum Evangeliorum Arabice verſum a Joanne, ab Arabibus *Zaid Almatrud* cognominato, ſervari, ex Catalogo conſtare Antonius obſervat. Verum iſtum Joannem incerti ævi ſcriptorem, aliumque ab eo de quo nunc agimus, eſſe cenſet, qui Aſtrologicis potiſſimum ſcriptis Arabice vertendis operam navarit, & de quo fuſius ipſe inter incertæ ætatis

p. 336.
p. 342.
p. 354.

tatis scriptores egerit. Atque hac occasione a *Johanne Toletano* qui eodem ævo floruit, Joannem Hispalensem quoque distinguit, & Pseudo-Julianum fraudis convincit, qui cum illo hunc perperam confundere, & Toletanæ sedi vindicare annisus est. Sed ut ad versionem redeamus, id quoque, ut nullam fuisse ostendat, addit Thomas de Leon, non opus ea fuisse, cum aliæ complures jam antea exstiterint, & apud ipsos quoque Mahometanos fuerint in veneratione. Verum ut ad cognomen tandem Jo. Hispalensis etiam deveniamus, quo *Cacit Almitran* eum ab Arabibus appellatum esse Rodericus testatur, in eo explicando totus est in modo laudata epistola Thomas de Leon. Cujus eo redit summa, ut primo *Almitran* ex Nomenclatore Copto-Arabico, à Kirchero edito, *Metropolitam* notare ostendat: deinde tamen *Seniorem* etiam vel *Decanum* istud vocabulum notare doceat: istam autem significationem Pseudo-Juliano Toletanæ sedi, cui Joannem nostrum asseruit, primatum vindicare cupienti, imposuisse observet, ut *Archi-Episcopum Almitran* Seniorem inter Archiepiscopos, h. e. Primatem interpretatus fuerit; cum tamen istam dignitatem nunquam voce *Almitran*, sed voce *Alavili* Arabes exprimere soleant. Subjungit deinde nonnulla de etymologia vocis *Almitran*, & sic demum ad alterius vocis *Cacit* interpretationem transit. Primo itaque hic respici negat ad vocem *Caidon*, gubernatorem sive præfectum notantem, unde Hispana vox *Alcayde*, cum nunquam in sensu ecclesiastico usurpata vox illa occurrat, vocem vero *Alcadi*, quam Episcopum passim interpretantur, non *Caidon* esse, sed *Cadi* statuit. Et quamvis ex loco Constantini Porphyrogenneti colligi posse videatur, *Sanctum* vocem *Caidon* notare, perperam tamen id fieri ait, cum occurrens ibi vox *καδῆς* sit Arabice *Cades*, Sanctus, quam cum *Cade*, quæ Judicem notet, perperam itidem confundat Meursius in notis p. 20. Præterea *Caidon* vocem non esse observat, qua a Mauris victoribus, pauper quidam Sacerdos, qualis Joannes in ista Hispanæ gentis servitute erat, appellari potuerit. Pro *Cacit Almitran* igitur apud Rodericum *Cacis* legendum censet. Significare autem *Casis* Arabibus *Presbyterum*: atque ad hanc significationem vocis istius etiam respexisse Pseudo-Julianum, cum ait: *apud S. Lucam Toleti sepultus est S. Joannes, non Presbyter, sed Archiepiscopus Tole-*

p. 361.
p. 359.

Toletanus. Forsan prolixi nimis in Joanne isto fuimus; brevissimis itaque quæ restant expediemus. *Alfonso M.* Regi vindicat Antonius noster Chronicon, quod *Sebastiano Salmanticensi* omnes, a quibus editum illud est, tribuerunt. Mutilo tamen eo nos uti, passimque a Pelagio Ovetensi interpolato, observat. Contra *Dulcidio* Chronicon, quod nomine ejus inscriptum Barcinone A. 1663 *Jos. Pellicerius* edidit, abjudicat. Denique, ut finem tandem faciamus, ultimum in priori hac Bibliothecæ suæ parte locum Luitprando & Hauberto concessit. Illius primum veram historiam exponit, & ab Higueræ commentis repurgat. Deinde ad suppositum ei Chronicum accedit, & primo quidem præmissas ei epistolas duas præliminares validissime oppugnat. Quarum posteriorem cum exemplari inedito contendens, ex insigni diversitate, quæ inter illud & editum exemplar intercedit, argumenta fraudis elicit. Simili modo exemplar Chronici ipsius ineditum, quo Higuera usus fuit, cum edito comparat, fraudesque & interpolationes ab impostore factas in clarissima luce collocat. Denique quod potissimum Higueræ in fraudibus hisce vendendis consilium fuerit, aperit: scilicet Ecclesiæ Toletanæ primatum vindicare, Hispaniam honoribus & viris illustribus ornare, Benedictinum denique ordinem miris modis extollere, ei propositum fuisse ait. Quod ut obtineret, viros illustres qui alibi exstitere, imo & Concilia, Hispanis eum vindicasse; nominum locorumque æquivocationibus abusum: rebus in historia controversis judicem se obtrusisse: obscuris lucem ex cerebello suo afferre ausum fuisse: carmina quibus nugas suas confirmaret, veterum nomine confinxisse, quam pluribus exemplis ostendit, atque adeo totius operis egregium specimen ob oculos ponit. Pari modo Hauberti Hispalensis scripta, a Gregorio Argaizio una cum aliis ficulneis hujusmodi mercibus primum publicata, explodit. Quæ ab Antonio Lupian de Zapata e Bibliotheca S. Dionysii Parisiensis furto subrepta se accepisse, ægre tandem Argaizium fassum esse dicit. Zapatam autem istum experta olim in Dextro vanitate subnixum, Haubertum, nec nomine notum, prodigiosi hujus Chronici auctorem domi suæ fingere ausum esse ait. Argumenta vero, quibus fumos nobis vendere Pseudo-Haubertum illum evincit, hic repetere supersedemus, præcipue cum adeo prolixos in recensendo primo

p. 362

p. 363.

p. 364.

p. 382.

p. 386.

p. 391.

p. 393.

p. 400.

p. 401.

hoc Hispanæ Bibliothecæ Veteris tomo nos jam fuisse videamus, ut secundi tomi enarratio, quam huic subjungere constitutum nobis initio fuerat, in sequentem mensem necessario sit differenda.

EXCERPTA EX EPISTOLA G. G. L. AD HORUM ACTORUM COLLECTORES.

Dn. Joh. Wallisius, Vir magnis in Geometriam meritis celeberrimus, occasione quarundam suarum ad me literarum significavit, nonnulla circa recensionem Operum suorum Actis Junii superioris anni insertam monenda occurrisse. Nempe in ea videri oblique insinuari, quasi nostrorum inventorum parcius meminerit: se vero non potuisse dicere de ignotis; quæ autem viderit, candide retulisse. Calculi autem differentialis ne nomen quidem audivisse, antequam absoluto utroque volumine operum, pro ultimo præfigendæ præfationis folio jam typos posuissent typothetæ. Ac tum demum ab amico, qui peregre fuerat, mentionem ejus apud se factam, & typis transmotis a se insertam; sibi autem hac ætate, cum annum octogesimum superaverit, condonari posse, si non omnia sit sciscitatus. Henricum Oldenburgium & Nicolaum Mercatorem a se non fuisse recensitos inter Anglos, sed de iis tantum dictum, *apud nos:* sibi perinde esse, ex qua quis gente sit, Tros Tyriusve, modo bonus sit & bene meritus. Quod Quadraturæ suæ, aliquæ scilicet, non omnes (paraboloidum credo & his reciprocarum) jam ante Fermatio, Robervallio & Pascalio notæ fuisse dicantur, id si ita sit, clam se fuisse; nec ab illis fuisse editum, nedum demonstratum. Cavallerium potius fuisse nominandum, qui paraboloidum quadraturas (sed aliquas tantum) Tract. de Usu Indivisibilium in potestatibus Cossicis ante exhibuerat & demonstraverat, ipso tamen Wallisio tunc inscio, & ex aliis principiis. De processu inductionis abunde a se dictum Algebræ c. 78 & 79, & recordandum fuisse, sibi tunc propositum fuisse, non demonstrandi sed investigandi Methodum novam dare, quæ ipsis adversariis visa sit non contemnenda. Etsi autem in ipsa Arithmetica Infinitorum demonstrationem plenam non dederit, hoc tamen pro aliquibus saltem seriebus, speciatim quadraticis & cubicis, speciminis ergo postea fuisse factum Algebræ c. 78, & paradigmata posita id ipsum faciendi

or

pro aliis seriebus. Et licet inductio non sit pariter applicabilis ordinatis irrationalibus verbi gratia seriei subsecundanorum in parabola; huic rei facile subveniri applicando eam ordinatis complementi, quæ in parabola dant seriem secundanorum. Quod dicatur, Methodum illam ad solas figuras integras, non ad earum partes pertinere, id ab autore recensionis non malo quidem animo, defectu tamen attentionis dictum videri. Altitudinem enim A, pro numero terminorum sumtam, itemque terminum ultimum etiam in quovis segmento intelligi posse; & notissimum esse, quod non totum solummodo spatium cycloidale, sed & quodvis segmentum a se fuerit quadratum, etsi contrarium dicat recensio p. 254; idemque de Cissoidali verum esse. Quod Historiam Cycloidis attinet, se quoque ipsius lineæ inventionem Galilæo, quam Mersenno tribuere malle: revera tamen multo adhuc antiquiorem reperisse hanc figuram. Nam inter Cardinalis Cusani opera in codice, qui apud ipsos extet manuscriptus circa annum 1454, ipsius Wallisii dono in Bibliothecam Savilianam Mathematicam illatus, delineatam reperiri eadem forma, qua est apud Dettonvillium, posito circulo genitore in ejusdem altero vel utroque extremo; sed in editis exemplaribus perperam describi. Sed & apud Bovillum dici, extare circa annum 1510. De invento Neilii, qui traditis a se Prop. 38. Arithm. Infin. insistens, primus omnium invenit æqualem curvæ rectam: quod dixerat Hugenius (eum non procul abfuisse, non tamen omnino assecutum) id mox ipsum retraxisse Hugenium in suis ad ipsum Dn. Wallisium literis, jussisseque, ut id ipsum iterum Neilio assereret. Num Neilius statim sciverit per omnia, qualis esset ista curva, se certo non scire, sed Brounkerum & se statim detexisse, paraboloidem esse, quam ipse Dn. Wallisius nominarit semicubicalem. Hæc sunt Viri præclari monita, quæ mihi pleraque magna ratione dicta videntur, nec recensioni vestræ adversa, si verba probe inspiciantur, & potius ad eam illustrandam inservitura. Et puto, esse errorem typographicum in recensione p. 254, ubi legendum esse *Cissoidale*, non Cycloidale, apparet ex contextu. Nam segmenta quoque Cycloidalia ipsum quadrasse, manifestissimum est: ibi vero sermo est de dimensione Cissoidis Hugeniana, quam dicit recensio Dn. Wallisium quoad totum saltem spatium methodo inductiva

ctiva

ctiva seu per interpolationes invenisse: sed quia ipse idem de quovis etiam Cissoidis segmento in suis ad me literis visus est affirmasse, ideo librum Viri Clmi de Cycloide & Cissoide inspexi, reperique ibi quidem de solo toto spatio Cissoidali, non vero de partibus ejus, tale quid methodo interpolatoria ostendi; partium tamen dimensionem, licet alia ratione, in ejus Mechanicis doceri. Tantum autem esse scio ipsius acumen, ut, quod opto, sperem nos ab ipso adhuc doceri applicationem methodi ejusdem ad generales seu omnium segmentorum dimensiones; siquidem possibilis est, non obstante illa, quam subesse video, difficultate cessantis numerorum in unum additionis ad habendas illorum progressiones interpolationi aptas. Quod supplementum methodi interpolatoriæ, insigne scientiæ incrementum continet.

EXCERPTA EX DN. BERNARDI NIEUWENTIIT Considerationibus Secundis circa Calculi Differentialis Principia.

Cum nuper hunc libellum recenseremus, putavimus ob ejus brevitatem sufficere, si indicem quæstionum, quas tractat, exhiberemus, quoniam ipse exiguo tempore percurri potest. Sed moniti postea ab amicis fuimus, desiderari aliquid explicatius, ex quo Lectores de Considerationum Autoris utilitate & pondere nonnihil judicare possint; præsertim cum Acta nostra abundent schediasmatibus ad calculum differentialem spectantibus, & ab hujus calculi amatoribus legantur; qui si forte in libellum Cl. Dn. Nieuwentiit non inciderent, saltem aliquid certi de eo ex nostris cognoscere possent. Hæc ergo Excerpta, nobis aliunde communicata, ipsis Domini Autoris verbis fideliter transcripta exhibebimus.

Sect. 1. §. 4. pag. 6. Neque sequitur ideo negligendas esse quantitates infinite parvas, *quoniam nulla constructione exhiberi possunt*, cum in analysi etiam ordinaria plurima *considerentur*, quorum constructio nobis absolute impossibilis est, nec tamen idcirco negligantur. Quis, si data exponatur linea a, ipsius potestates cubum excedentes imaginatione, nedum constructione repræsentavit? §. 6. pag. 7. Positis hisce principiis (adversariorum) *proxima ac per distantiam infinite parvam sejuncta qualibet duæ applicata*

cata sibi mutuo aequales sunt in qualibet curva [quia] quæ differentiam habent incomparabiliter parvam, sunt æqualia . . . *Corollarii* loco hinc posset inferri: *omnem curvam secundum hac principia abire in rectam axi parallelam , tangentesque curvarum cum axe nunquam concurrere.* §. 9. pag. 9. Inspiciatur Act. Lipf. anni 1684. pag. 473. ubi problema inclyto Geometriæ promotori R. Cartesio a Beaunio propositum soluturus Nob. D. Leibnitius, hoc argumento colligit curvam quæsitam esse Logarithmicam; quod per æquationem inventam *ordinata w* (sunt ipsa Celeb. Viri verba) *sunt ipsis dw suis incrementis sive differentiis proportionales.* Quæ quomodo rite conciliari possint, non video. Sane cum proportio sit rationum similitudo, quantitates proportionales inter se rationem habebunt, juxta quam inter se comparari poterunt. Cumque ordinatæ ex ipsa Leibnitiana methodo differentiis suis proportionales sint, ac idcirco rationem inter se habeant, sequi videtur, has easdem differentias incomparabiles differentiis suis minus apte dici, adeoque cum his æquationem constituentes nihilorum ad instar legitime rejici; nisi quantitates rationem inter sese habentes nihilominus inter sese incomparabiles esse posse velimus, quod Eruditiss. D. Autoris instituto ac sententiæ consentaneum esse vix arbitrari audeo. Inprimis cum ex §.2. X. eas solas inter se comparabiles statuat, quibus Euclidea Def. V. Libr. V. competit, hoc est, quæ rationem inter se habent. Quo autem modo infinitesimæ in nihilum redigi, atque e quantitatibus finitis pro arbitrio possint rejici, in Schol. Gen. Anal. Infin. N. XIII ostendere ex principiis inibi traditis conatus sum.

Sect. 2. §. 4. pag. 13. Ex eo quod concedam *dx* esse quantitatem . . . . sic argumentatur [Dn. Leibnitius] liceat distinctionis gratia in forma ratiocinium proposuisse pag. 315. lin. 2. Omnis tertia proportionalis ad duas quantitates, *x* & *dx*, utique est quantitas; sed hæc tertia proportionalis in quibusdam casibus est differentiarum differentia, seu *ddx*; ergo differentiarum *dx* differentia *ddx* quibusdam in casibus est quantitas. Majorem concedo, si duæ priores quantitates *x* & *dx* sint finitæ, quo in casu ex hac propositione nihil poterit inferri, nisi *dx* pro finita contra hypothesin assumatur. Si vero *dx* statuatur infinite parva, negatur hæc ipsa major. Quam hac sub conditione non procedere, argumento mere geo-

metrico demonstrare conabor. . . . Tum insuper negatur minor . . . . quod prævidens Nob. Dn. Autor, minoris hujus probationem intendit per æquationem logarithmicæ $a\,dx = x\,dy$, quam posita dy constanti rursum (quod notetur) differentiat in $a\,ddx = dx\,dy$, quæ applicatæ ad priorem ejectaque dy exhibet $x\,ddx = dx\,dx$, unde rite infert esse x ad dx ut dx ad ddx. Verum hanc argumentandi rationem tanto Viro festinanter nimis excidisse credibile est; impossibile enim alioqui mihi apparet, Analystam isthac ingenii subtilitate pollentem, longoque rerum usu exercitatissimum, petitione principii conclusionis propositæ demonstrationem intendere, ac argumentum, quo evincere nititur, dari differentias secundas, ex ipsa secunda differentiatione desumere. Nisi enim æquationis differentialis $a\,dx = x\,dy$, secunda differentiatio in $a\,ddx = dx\,dy$ tanquam concessa supponatur, quæsitam hanc proportionem x ad dx, ut dx ad ddx plane coincidere manifestum satis est. §. 8. pag. 15. Provehor jam ad illud argumentum vere subtilissimum, quod supra omnem dubitationis incertitudinem ulteriores cujuscunque gradus differentiationes attollere celeberrimus Dn. Autor arbitratur. . . . Hæc autem argumenti pag. 369, A. 1695. Actor. Lipsiensium propositi vis est: Differentiæ cujuscunque gradus possunt per rectas ordinarias (assignabiles) proportionales exprimi, unde cum hæ rectæ habeant differentias, etiam differentiæ per ipsas proportionaliter expressæ habebunt differentias. [Verum hoc argumentum non procedere, sic demonstratur] §. 9. pag. 6: Sint fig. 3. EP. & FQ. ordinatæ duæ assignabiles, ac IH & KM inassignabiles aliarum ordinatarum differentiæ, videtur inassignabilium IH, KM ratio per assignabiles EP, FQ, exprimi non posse. *Demonstr.* Si neges, sit EP assignabilis ad FQ assignabilem, ut IH inassignabilis ad KM inassignabilem, erunt, cum EP, FQ sint applicatæ assignabiles, interceptæ AE & AF itidem assignabiles, & assignabiles erunt applicatæ IE & MF. Quocirca & juxta Lemm. 1. [*duarum quantitatum assignabilium differentia est quoque assignabilis*, quod suppositum demonstrari non meretur] harum differentia KM assignabilis erit, contra Hypothesin. §. 14. pag. 23. Merito concludi videtur, analysin infinitarum in ipsa applicatarum differentiæ notione non rite fundari, cum si curvarum essentialis character ex applicatarum differentiis sit desumendus, præcedentes difficultates evitari posse vix credam

dam. Quapropter & hinc aperte satis constare arbitror, characterem curvarum formalem non in differentiarum IH & MK &c. inter se habitudine, sed in cognita ipsius GH ad IH seu partium infinitesimarum axis, ad partes infinitesimas applicatarum, aut subtangentium ad applicatas ratione consistere. §. 15. p. 24. Ne autem scrupulositate nimia arti inveniendi obicem posuisse, ac tali prætextu optime inventa rejiciens studia hæc retractare magis, quam augere voluisse censear.... ostendere conabor, *sola æquationum ad infinitesimas reductione* (seu primi generis differentiatione) *omnia obtineri posse, quæ differentiationum gradibus utcunque remotis legitime inveniri queunt.* Sint in exemplum K & r quantitates constantes, x abscissa, y applicata; b, z, f, indeterminatæ erunt respective earum differentiales dx, dy, db, dz, df; mihi eædem per infinitesimas respectivas hasce designantur e, a, u, i, o, dataque sit æquato Circuli $2Kx - xx = yy$ erit hæc ad infinitesimas redacta $Ke - xe = ya$, quæ pro e & a positis symbolis Leibnitianis dx, dy, cum prima differentiatione hac convenit $Kdx - xdx = ydy$. Hæc si secundo ex Methodo Leibnitiana differentietur posita dx constante, fiet $-dxdx = yddy + dydy$. Hujus succedaneum ex meis principiis sic obtinetur: fiat ut e ad a, ita r ad z erit $ze = ra$, quæ applicata ad æquationem $Ke - xe = ya$ exhibet æquationem $Kr - rx = yz$ quantitatibus assignabilibus constantem, quæ ad infinitesimas redacta seu differentiata exhibet $-re = yi + za$, seu terminis differentialibus $-rdx = ydz + zdy$. Hæc jam plane eadem erit cum Leibnitiana secundo differentiata, si per dx, dy, ddy eadem ratio significari intelligatur, quæ per r, z, & dz, seu r, z, & i, designatur. Unde secundæ quantitatum differentiæ hic saltem necessariæ non videntur. p. 26. Quod si Vir ingeniosissimus ea, quæ mense Augusto 1695. prioribus addere placuit, hoc modo ipsis ordinatarum interceptarumque infinitesimis applicuisset, missa secundi tertiique &c. trianguli characteristici, ac secundæ tertiæque applicatarum differentiæ consideratione, multis, ni fallor, manente eadem methodi extensione, difficultatibus immunem eam præstitisset.

Sect. 3. §. 2. pag. 29. Si sit $ds\ dds = dx\ ddx$ [posito $dsds = dxdx + dydy$ & dy existente constante] erit utique $ds = dx$. Licet enim non ignorem, in æquationis ab infinitesimis ad indeterminatas

reductione occasiones quandoque occurrere, quibus æquationi reductæ termini determinati sub variis etiam signis ac magnitudine varii addi queant (quod Anal. Inf. cap. X. breviter ostendi, & ad hunc quoque casum applicare facili negotio possem;) cum autem hoc *nonnisi* æquationum differentiationi *primæ* conveniat, seu cum ab infinitesimali ad indeterminatam fit regressio, quo pacto hoc æquationibus secundo differentiatis applicetur, lubens edocerer. §. 4. p. 29. Ait Vir celeberrimus A. 1684. p. 468. lin. 23: *itaque punctum flexus contrarii locum habet, quando neque v, neque dv existente o tamen ddv est o.* Quod ipsum ex calculo Dn. Autoris est lineæ rectæ criterium, quo a curvis distinguitur. Sic anno 1695. pag. 370. lin. 29. expresse statuit Vir eruditissimus, lineam rectam carere differentiis secundis, seu licet v, ac dv sint aliquid, tamen ddv esse nihilo æquale. Unde concludi posse videtur, eundem esse curvarum flexus contrarii ac rectarum characterem proprium: quod, uti modo dixi, obscurum mihi quadantenus apparebat; neque enim videbam, quare curva in puncto flexus contrarii magis quam in aliis suis punctis ista proprietate gauderet.

Sect. 4. pag. 31. Numeri infiniti m, per alium numerum b multiplicati productum bm est impossibile. *Demonstr.* Si neges, sit possibilis, ergo bm erit majus ipso m, per axioma, adeoque m non erit numerus maximus, ac proinde per hujus 4. non erit infinitus contra hypothesin. *Scholium.* Ne tamen hinc ob rerum harum insolentiam oboriatur scrupulus, ac hinc inferre me quispiam credat, expressionem Algebraicam $2m$, $3m$ &c. semper impossibile quid designare, dico $2m$ si significet m per 2 multiplicatum, impossibile; si vero exprimat 2 per m multiplicatum, possibile quid denotare [cujus & rationem aliquam profert.]

Sect. 5. §. 3. pag. 40. Si tamen aliunde derivaverit hoc theorema [ſ. $dx : x$ = logar, ipsius x, etiamsi non x, sed y sit logarithmicæ applicata, x vero abscissa potius vel intercepta] uti & primum, p in log. x = log. y [quando $x^p = y$] nihil habeo, quod regeram, nisi horum Canonum (quorum demonstrationem Domino Autori adjungere non placuit) originem me ignorare; quæ idcirco porismata, quo pacto ex logarithmicæ natura profluant, optarem edoceri.

DAN.

DANIELIS GEORGII MORHOFII OPERA POETICA, EDITA *cum Præfatione* HENRICI MUHLII.

Lubecæ sumptibus Petri Böckmanni, 1697. in 8. alph. 3.

INter cæteras felicissimi ingenii Morhofiani dotes, quibus Vir doctissimus rem litterariam ornavit, & præclaris variisque editis ingenii industriæque monumentis æternam nominis famam sibi acquisivit, non postrema fuit carminis pangendi & scientia & facultas. Rei quidem poeticæ quæ fuerit in eo scientia, quamque recondita divinæ hujus artis cognitio, ex eruditissimo ejus *de Germanorum lingua & poesi* intelligimus commentario, vernacula lingua edito, & a nobis in Actis Sept. A. 1682. recensito. Qua vero polluerit carminis etiam scribendi facultate, & quam dextrum in hac senserit Apollinem, argumento esse poterant cum Germanica carmina memorato libro subnexa, tum Latina cumprimis longe plurima diversis temporibus ab eo composita atque edita poemata, nunc ab hæredibus optimo consilio in unum corpus collecta; ut quæ dispersa evanescebant, conjuncta rectius servarentur. Exhibet hæc Morhofianorum carminum collectio (1) *Charitum* libros tres, quorum primus argumenti sacri poemata complexus, *Otiorum Divinorum* nomine ab ipso auctore quondam fuit publicatus; duo reliqui in honorem Principum, aliorumque illustrium & clarorum virorum, scripta exhibet carmina, maximam partem gratulatoria. (2) *Venerum* libros totidem, qui & ipsi antea lucem adspexerant, & epithalamia sistit; ut *Manium* qui (3) sequuntur libri itidem tres, epicediis constant. Succedunt (4) *Primitiæ Parnassi Kiloniensis*, sub Academiæ Christian-Albertinæ auspicia anno 1665 fusæ. Has excipiunt (5) *autoschediasmata* poetica, & (6) nova classis variorum carminum, quæ titulum præfert *Horarum subsecivarum* poeticarum. Hinc occurrunt (7) *Miscellanea* poetica, cum epigrammatis selectis, a quibus distincti sunt (8) duo alii *Epigrammatum* libri. Porro (9) *Jocorum* librum constituunt *Lessus in Ciconiam*, *Querela Halecis*, & *de Ente rationis* eruditis acutissimisque salibus respersa poemata. Subjecta sunt (10) *Prætermissa*, in quibus est Cento, seu, ut ipse appellat, Lanx satura, e Virgilio, Statio, & Claudiano, in χριστογονίαν. Agmen claudunt (11) *Adoptiva*,

va, quæ vel mentionem faciunt Morhofii, vel ab eo sunt edita, cum alios haberent auctores, veluti elegantissima Johannis Laurenbergii Satyra de rerum bonarum abusu, ejusque Querimonia de suo & Academiæ Soranæ statu. His ita hæredum arbitrio congestis atque ordinatis, *Præfationem* præmisit dignissimus Morhofii successor CL. Muhlius: qui pro insigni, quo pollet, poeticæ rei usu & peritia, ad nobilissimum Poetarum Belgicorum par, Petrum Francium & Janum Broukhusium, de his Morhofii operibus poeticis judicium fert incorruptum, candide laudans horum carminum virtutes, nec dissimulans quæ in iisdem desideret. Primum vero judices recusat eos, qui præ crudis & musteis tersa & elaborata, præ pravis & affectatis docta & castigata fastidiant. Hæc poemata ad veterum imitationem esse composita contendit, judicemque adeo requirere in veterum scriptis versatum. Multis autem priscos illos, ad quorum exemplum, ceu regulam & normam, & sua & aliorum scripta exigenda senserit docueritque Morhofius, sordere & negligi; contra corruptissimum quemque maxime probari. Sic avorum memoria fuisse, & adhuc esse, quibus in pedestri oratione suaviores videantur Apuleji, Flori, Barclaii glandes, quam Ciceronis nectar & ambrosia. Puram Latini sermonis facilitatem, sinceri ac incorrupti stili fundamentum, veluti humilem nimisque obviam explodi; inflatam frigidamque orationem, ingenii quadam & argutiarum specie, plerisque admirationi esse atque imponere. Ad eundem modum non deesse in poeseos cultoribus, qui Persium Horatio, Statium ac Claudianum Virgilio anteponant, nugasque canoras & ampullas pluris faciant, quam versus faciles, eruditos & elegantes. Nec diffitetur, Germanos maxime esse ac Belgas, qui arguto illo & affectato scribendi genere capiantur, quod Poetæ Hispani in Latium invexerint; quo prioris meliorisve ævi candor obscuratus fuerit, nativusque lepos & gratia perierit. His ergo corruptis judiciis tribuendum putat, quod vulgo tanti fiat Barlæus, recentiorum quidem præstantissimus Poeta, & nec Grotio Heinsioque postponendus, sed qui & verbis impurus, & sententiis frigidus, & numerorum negligens, multum absit a veterum laude & perfectione, quod Claudianum imitari maluerit quam Virgilium. Esse quidem Claudiani dictionem satis numero-

sam

ſam & ſonoram, ac ultra ſeculi ſui genium caſtigatam; at multum infra accuratam Virgilii gravitatem ſubſidere, quæ ſummo judicio numeros rebus ſubjectis attemperaverit, & literarum ſæpe junctura rei naturam apte jucundeque expreſſerit. Hujus curæ & diligentiæ, quæ apta numerorum ac periodorum varietate carmini decorem ſuavitatemque conciliat, nullum in Statio, Lucano, Claudiano, Silio Italico, animadverti veſtigium. Claudiani quidem numeros ad aures ſuaviter allabi, ſed verbis rebusque elimato judicio inter ſe comparatis, neſcio quid puerile & ſubſultans in iis deprehendi. Nicolaum Heinſium ſero tandem doluiſſe, quod in legendo iſtoc auctore tam diu hæſerit. Juventuti vero, niſi a prudentioribus magiſtris moneatur, deteriores præ melioribus, corruptos præ ſanis, fucatos præ pulchris, turgidos & inflatos præ grandibus arridere, ſuo quoque exemplo docet. At Morhofium melioris conſilii fuiſſe adoleſcentibus auctorem, iisque ad optimos quosque imitandos, cum exemplo, tum præceptis Polyhiſtoris ſui capp. 13. 14. 15. 16. traditis, viam præiviſſe. Quæ cur nonnemo in Academia Batava elevarit & tanquam puerilia aſpernatus ſit, cauſſam nullam eſſe: cum in tradenda imitandi ratione viri ſummi operam poſuerint, & in eloquentiæ ac poeſeos ſtudio omne punctum imitatio ferat. Hanc ergo imitationis viam ingreſſum eſſe Morhofium: qui licet ad ſummum faſtigium forte non pervenerit, uberem tamen venam, divinum quoddam ingenium, & bonorum ſcriptorum lectionem diligentem in his carminibus usquequaque conſpici. Cum vero recentior etiam ætas protulerit Poetas ad veterum gloriam aſſurgentes, hos quoque, ut antiquorum virtutes rectius intelligeret, ſibi legendos cenſuiſſe Morhofium, & nonnunquam ſequendos. Omnium enim ſibi virtutes propoſuiſſe æmulandas, magnamque curam ad ſcribendum carmen attuliſſe. Nonnulla quidem illi excidiſſe extemporalia, quæ ut culpa, ſic laude vacent: nonnullæ a dulcibus illis, quæ Fabius vocat, vitiis non prorſus aliena eſſe: quædam prorſus Noſter mallet omiſſa, quibus lima defuerit, reliquis ſcriptis ſtudioſe adhibita. His tamen Morhofianæ laudi & famæ apud æquos judices nihil iri derogatum, ut qui ſciant Muſas non ad nutum Poetis eſſe præſto, quos ad alienum ſæpe arbitrium carmina oporteat ſcribere. Nec inter optimos Poetas ullum

lum unquam extitisse, qui non humani aliquid sit alicubi passus. *In Morbosianis* autem *carminibus semper aliquid arguti, quod lectorem alliciat, aliquid eruditi, quod διδασκαλίαν habeat, aut ad vitam moresque faciat, occurrere. Nunquam illi deesse ad invenienda venusta argumenta ingenium, nec ad ordinanda judicium. Nec eloquentiæ abesse facultatem, sermonisve puram suavitatem. Vim & elegantiam spectari in clausula fere arguta & aculeata: hanc Nostrum magnopere captasse, nec ab aliis abhorruisse ingenii lusibus, sed doctis & urbanis & veterum elegantiæ consentaneis; a barbarorum vero seculorum inventis, ingeniosæ poeseos dehonestamentis, acrostichis, ecchoicis, anagrammatismis, similibusque quisquiliis, alieniorem fuisse.* Hoc est integerrimum Clarissimi Editoris de poematibus his judicium, cui æquissimus quisque ac intelligens lector facile subscriber; gratiamque habebit hæredibus, qui cultissima hæc carmina, & argumenti & metri & inventionis varietate cum paucis comparanda, colligere & conjuncta publici juris facere voluerunt. Iidem de litteris bene merebuntur, si operam dederint, ut reliqua doctissimi venustissimique Auctoris affecta aut perfecta opera ex schedis scriniisque beati Viri eruantur & publica in luce compareant.

JOHANNIS LA PLACETE, BENEARNI, DE INSANABILI Romanæ Ecclesiæ Scepticismo Dissertatio.

Amstelodami, apud Georgium Gallet, 1696. in 4.
Constat plag. 25½

Cap. I. Ecclesiam Romanam certitudine Fidei, quam sibi soli vendicare consuevit, penitus destitui, ac contra perpetuo laborare scepticismo, dum evincere laborat hoc opere celebris inter Reformatos Gallos Theologus, distincte procedit. Cum enim præter *Scripturam Sacram* indubitatam fidei normam, ad *Traditionem* insuper, *Pontificum & Conciliorum infallibilitatem*, *Doctorum consensum*, ac *Ecclesiæ* denique *universalis auctoritatem* provocare solenne sit Pontificiis, de singulis hisce, num firmam fidei apud eos

2. excitare certitudinem valeant, disquirit. Præmisso itaque generali quodam de certitudinis tum gradibus tum speciebus discursu, *Scripturam* quidem *Sacram*, ut in se certissimam, sic fidei etiam fulciendæ aptissimam sufficientissimamque esse profitetur: sed

eam

eam Pontificiis haud sufficere, nisi receptissima quæque ex suis placitis deserant, in aperto esse existimat. Negare enim ipsos, seclusis Traditione & Ecclesia, constare posse ulla ratione, vel Scripturam esse verbum Dei, vel his aut illis eam libris, aut librorum partibus contineri, vel ipsos fontes puros & incorruptos ad nos manasse, vel versiones ullas haberi fideles & accuratas, vel denique hunc aut illum esse loci cujusvis sensum. Ex iis ergo colligit, eos, qui ita doceant, seclusa Traditione & Ecclesia, nunquam ex Scriptura certo cognituros, quid credendum sit.

3. Nec melius se habere *Traditiones*, in se consideratas, putat. Dempta namque Ecclesiæ attestatione non patere, ullas esse divinas traditiones; dato etiam, esse aliquas, nesciri tamen, quænam illæ sint, quandoquidem tot circumferantur falsæ traditiones, tot rursus dubiæ & suspectæ, de quarum veritate multa disputentur.

Confugiendum ergo ad *Ecclesiæ* auctoritatem. Sed & ab hac certi quicquã sperare haud licere ostendit Auctor, ducto a summo *Pontifice* initio. Hujus decretis secure niti fides si debeat, requiri probat ante omnia, ut certus quisque sit, esse verum illum & legitimum Pontificem, cujus decreta suscipiat: ast illam certitudinem haberi posse inficiatur. Sæpe enim docet contingere, ut is, qui Pontificalem sedem occupat, Pontifex revera non sit, sed Pontificis duntaxat larva & inanis species. Hoc modis plurimis evenire posse, nec ipsos negare Pontificios, si nimirum aut electio vitiosa fuerit, non observatis iis omnibus, quæ canones tanquam necessaria requirunt; aut si ante electionem habuerit impedimentum aliquod canonicum; aut si baptizatus ordinatusve rite non fuerit, propter defectum intentionis in baptizante aut ordinante, aut in eo, à quo ordinator baptizatus vel ordinatus olim fuit, & propter alia quædam baptismi & ordinationis vitia; aut si per Simoniam Pontificatum fuerit adeptus; aut si jam tum rite electus Pontificia dignitate exciderit per atheismum, infidelitatem, hæresin, etiam mentalem & occultam. Deinceps si vel maxime de vero Pontifice certus aliquis sit, non posse tamen ipsum certo scire ostendit, annon errori hic sit obnoxius. Docere equidem adversarios, Pontificem definientem aliquid tanquam de fide, obligare totam Ecclesiam ad credendum fide divina id, quod definit. Enimvero neminem ad hoc creden-

4.

5.

dum teneri excipit, nisi qui simul certus sit divina fide, Pontificem esse infallibilem. Ast hanc illius infallibilitatem de fide non esse, ex ingenua quorundam adversariorum confessione non minus atque aliis argumentis demonstrat. Imo posita etiam Pontificis in-

6. fallibilitate, incertum nihilosecius relinqui, quando hoc ille privilegio gaudeat. Monarchicos in eo omnes consentire, Pontificem tunc, quando doceat ex cathedra, errori non esse expositum; multum autem eos inter se discindi, si, quando proprie *e cathedra* doceat, definiendum ipsis sit: at vero vel has lites negotium satis intricatum reddere. Negare insuper plerosque, infallibiliter definiturum Pontificem, nisi mature & canonice procedat, quæstionem, de qua agitur, accurate expendat, Scripturam & traditionem consulat, precibus ad Deum instet, eaque omnia adhibeat, quæ ad inveniendum verum conducant. Sed quis de adhibita semper diligentia hac certus esse poterit? Sic quærit Auctor, & non raro eam omissam fuisse, exemplis comprobat. Quid? quod & solenniores in publicatione decretorum ceremoniæ non rite per omnia observatæ irrita ea, Pontificiis ita statuentibus, efficiant? Admisso autem hoc, neminem certa fide ulli decreto veteri aut in Urbe a domicilio suo remotiori publicato adhærere posse subsumit, cum de ceremoniis in publicatione observatis, modo temporis, modo loci intercapedo certum esse ipsum prohibeat. Tunc quoque pronunciare ex cathedra Pontificem existimari dicit, cum alicui dogmati

7. hæreseos notam inurat. Sed rarissime eum indicare, quid præcise sit hæreticum. Ubi enim plures propositiones eodem decreto damnet, frequentissime accidere, ut non ejusdem generis ac conditionis omnes illæ sint, sed aliæ dicantur hæreticæ, aliæ duntaxat erroneæ, quædam temerariæ, nonnullæ scandalosæ vel piarum aurium offensivæ. Quamdiu igitur nesciatur, quænam ex illis notis cuique propositioni sigillatim adjudicata sit, tamdiu quoque ignorari, an certa fide decretum illud assumi queat. Ultimum pronunciatæ ex cathedra definitionis characterem esse inquit, si Papa testetur, decernere se de consilio Fratrum suorum, quo nomine Cardinales indigitentur. Utrum vero adhibiti reapse in consilium Fratres illi fuerint, neminem certo scire posse addit. Enarratis autem hisce requisitis externis, sensibusque, si non omnium, quorundam

dam tamen, obviis, aliud adhuc subjungit cuivis ignotum atque inaccessum, ipsam scilicet Pontificis conscientiam. Nam ad hoc, ut ille recte judicet, requiri imprimis, ut, quod ipse verum putat, pronunciet, non autem vi aut metu, vel alia simili perturbatione fractus contra animi sui sensa decernat; jam vero nemini compertum esse, quid ad decernendum Pontificem impulerit. 8.

Sed ne *Concilii* quidem decretis niti posse fidem Romanam, edocere pergit. Eos, qui Concilio, etiam soli & a Pontifice sejuncto, infallibilitatem deferant, hac lege istud facere, ut sit vere œcumenicum. Ut autem Concilium quoddam pro tali censeatur, horum alterutrum necessario requiri, ut vel omnibus, quotquot ubique terrarum sedent, Episcopis constet, vel ii saltem adsint, qui absentes rite ac sufficienter repræsentent. Jam vero nullum unquam ejusmodi cœtum ex omnibus Episcopis collectum in Concilio adfuisse, & numerosissima quæque vix decimam Episcopalis collegii partem complexa notat. Nec unquam tale Concilium institutum refert, in quo ii, qui eidem interfuere, absentes justo modo repræsentarint: id enim ne fieri quidem posse observat. Duplici quidem ratione aliorum nomine adesse alios, si nimirum vel expresse & nominatim ab iis missi & delegati fuerint, uti usu veniret, si antequam Concilium œcumenicum cogatur, particularia in singulis provinciis haberentur, in quibus unus aut alter eligeretur, qui pro reliquis generali interesset; vel si, cum nihil eorum observetur, censeatur quilibet Episcopus hoc ipso, quod Concilium non adit, in reliquos adeuntes jus suum atque auctoritatem omnem, si non expresse, tacite saltem & interpretative transtulisse. Priorem illam habendarum generalium Synodorum rationem apud adversarios non observari; posteriorem vero inter ea, quæ, si recte æstimes, innumeris & nunquam superandis premantur difficultatibus, rejiciendam venire asserit, istoque pacto Concilium œcumenicum nunquam fuisse habitum, nec unquam habendum judicat. 9. Supponit interim Concilia œcumenica existere posse; verum urget tamen amplius, certo & indubitato haud constare, quodnam Concilium vere œcumenicum sit ac nuncupari mereatur. Eo fine dissensum Pontificiorum proprium allegat, & ostendit, quod alii habitorum olim talium Conciliorum numerum augeant, alii vicissim minuant, quod- 10.

que istud, cui unus oecumenici nomen vindicet, alter contra pro eodem haud agnoscat. Jactare quidem Pontificios Concilia nonnulla, quæ oecumenica fuisse nemo prorsus iverit inficias; veruntamen & illis titulum hunc valde reddi dubium, ex notis Conciliorum oecumenicorum a Pontificiis ipsismet excogitatis, sed in ista minime cadentibus, confirmat. Porro Concilia oecumenica debere esse legitima, ex domesticis adversariorum suffragiis manifestum reddit; conditiones autem ad habendum Concilium legitimum necessarias ægerrime sciri innuit, cum modo has, modo illas adversarii nominent, nec de earum aut numero, aut qualitate conveniant. Referri huc imprimis libertatem plenam atque perfectam, tradit. Monet tamen, libertatem hanc non sola vi aperta, non verberibus tantum, carcere ac similibus auferri, sed minis etiam, promissis, donis, similibusque arcanis quidem, sed non minus efficacibus mediis labefactari, nec scire quenquam, annon hæc posteriora clandestino modo in isto, cui fidem habere velit, Concilio necessariam adeo libertatem corruperint. Nesciri ulterius, utrum recta fuerit Patrum, in Concilio qui sedere, intentio, & an illi posthabitis omnibus rerum mundanarum curis Dei gloriam, Ecclesiæ ædificationem ac fidei puritatem sectari studuerint; nesciri, utrum decreta ibi condita sufficiens rerum inquisitio præcesserit. Quodsi igitur aut heic aut illic defectus quispiam emerserit, non amplius pro legitimo habendum venire Concilium obtendit. Circa conclusionem, qua Synodi Præses auditis Patrum suffragiis sententiam solenni ritu pronunciat, non levem verti quæstionem: num Præses debeat secundum majorem suffragantium numerum pronunciare, vel num necessaria sit plena & absoluta unanimitas? Non negaturos adversarios, posse quidem utrumque illud defendi; interea neutrum esse vel ex se evidens, vel a Deo revelatum, vel ab Ecclesia definitum urget; urget ideo similiter incertum fore, quænam Conciliorum decreta legitime conclusa sint, quibusque proin tuto adhibere fidem liceat. Fingit tandem, adversarios scire ea omnia, quæ scire non posse satius probarit, superesse tamen illum ait scrupulum, quod infallibilitas Conciliorum de fide non sit, adeoque citra formidinem oppositi dubii a nemine credi possit.

11.
12.
13.
14.
15.
16.

Hactenus de Concilio oecumenico in se spectato egit, jam istud

istud, uti cum auctoritate Pontificis junctum est, considerat. Et heic primum non pauca Concilia, a Pontifice quamvis approbata, Parisienses repudiasse, ex historiarum monumentis narrat. Dein nec universam Ecclesiam Pontificis consensum pro certa recte decernentis Synodi nota unquam habuisse, ex eo elicit, quod & ipsa celeberrimas sæpe, quas enumerat, Synodos; easq; a Romanis Pontificibus solenniter probatas rejecerit. Multos porro magnique nominis Theologos recenset, qui Pontificis & Concilii consentientium infallibilitatem venerari jam olim detractaverint. Præterea neque hanc, quam modo diximus, infallibilitatem ad fidem pertinere; e silentio Concilii Tridentini hæc talia monere alias haud omittentis probat; probat & ex eo, quod nec Scriptura, nec Traditio, nec aliquod rectricis Ecclesiæ decretum, nec denique Ecclesiæ universalis consensus pro fundamento fidei illius queat allegari. Quantumvis autem quis certo satis nosset, haberi in terris tribunal quoddam errare nescium, nondum tamen fidem extra omne periculum collocari, nisi pariter nosset, quænam sint manantia ab illo tribunali decreta, quibus adhibere fidem tuto liceat. Atqui incertissimum hoc esse, duobus modis evincere nititur: semel, quod non constet, quænam sint validi & firmi decreti conditiones, qui characteres; quæ notæ; iterumque, quod, etsi de ea re constaret, non constaret tamen, quænam sint specialia decreta, quibus illæ conditiones adsint. Si quis forsan objiciat, eorum ad minimum Conciliorum & Pontificum decreta firma esse, quæ universalis admiserit Ecclesia, respondet, nec ipsum Ecclesiæ judicium ab errore omni immune pronunciandum se censere. Quodsi enim ea ad externas tantum conditiones respexerit; ad indictionem puta, constitutionem, procedendi rationem, aliaque id genus, quæ legitimum Concilium faciant; difficultates ubique obvenire plurimas ex antea jam dictis repetit. Si autem Ecclesia ipsorum decretorum veritatem excusserit, &, quæ recta invenerit, admiserit, quæ prava & falsa, repudiaverit, eam utique rationem se probare, imo poscere; sed & sentire dicit, quod, si hoc largiantur Pontificii, actum procul dubio sit de ipsorum hypothesibus. Nam si Ecclesiæ universali conveniat, Conciliorum decreta expendere, & recta admittere, falsa repudiare, eo ipso manifeste supponi, utriusque ge-

17. 18. 19. 20. 21.

neris statuta, vera & falsa, recta & prava, ab illis sanciri posse; unde ultro consequatur, quod Concilia errare nescia non sint. Amplius progreditur, & ne hoc quidem sciri autumat, quænam vere olim edita & sancita sint a Conciliis decreta; cum & temporum injuria, & custodum socordia, & falsariorum fraus ac infidelitas sic vitiarit & corruperit Conciliorum acta, ut vera legitimaque a spuriis dignosci vix possint; quam thesin exemplis quibusdam luculentis confirmat.

22.

23. A Conciliis discedens ad *Doctores* sese confert, & utrum horum consensus fidem stabiliat, disquirit. Negativam autem heic denuo defendendam suscipit, nixus ante omnia hac ratione, quod, quinam Doctores illi sint, quorum requiratur consensus, nondum constet. Totius negotii fundum putari locum Pauli, ubi is datos a Christo alios Apostolos, alios Pastores & Doctores in ædificationem corporis Christi asseruerit. Sed dubitari inter Pontificios, utrum illi ipsi sint Pastores, qui Doctores? Rursum quæri: quosnam Pastorum nomine designare Paulus voluerit? Missis autem hisce dubitationibus, ad frequentissimas nullo non tempore Doctorum in Ecclesia discrepantias Lectorem remittit, & cuinam parti, si tales obvenerint, sit adhærendum, quærit. Concesso interim, quod in eadem doctrina tradenda Doctores unanimiter conspirent, esse nihilominus consensum illum non æque manifestum & obvium instat, ac esse deberet ad hoc, ut communem fidei regulam præberet. Hæc quippe clara & perspicua ut sit, tanquam necessarium supponit; Pastorum contra consensum circa illa, quæ credenda sunt, ita obscurum cognituque difficilem facit, ut non tantum quivis de plebe, sed ipsi literati quoque doctissimique vitare nequeant, quo minus in eo indagando hallucinentur. Id quod a triplici fonte promanet, quorum primus sit ipsius Ecclesiæ, per quam ejus præfecti dispersi degant, amplitudo, tanta utique juxta adversarios, ut per totum terrarum orbem diffundatur; secundus obscura quorundam dogmatum, de quibus nondum in Ecclesia disputatum, notitia; tertius ille casus, quo non raro in Ecclesia dogmata quædam tanquam a Deo revelata & ab Ecclesia probata spargantur, ac passim & ubique doceantur, quæ tamen falsa esse cordati sero deprehendant. Singulos ex his fontibus ope exemplorum, quæ maxime censet, idoneo-

24.

neorum dilucidat. Cæterum ut per datam fictionem liberalis sæpe Auctor est, ita heic quoque dat, recte se habere consensum Doctorum; porro tamen colligit, rem ideo nondum confectam videri. Non enim, quicquid unanimiter affirment suisque auditoribus inculcent Doctores, statim ut a Deo revelatum, atque adeo ut doctrinam Ecclesiæ excipiendum esse, adversarios contendere observat, sed id duntaxat, quod illi esse de fide concorditer dixerint. At vero Episcopos, Parochos, Concionatores raro admodum determinare, an id, quod doceant, sit de fide, an consequens ad fidem, an sit expresse revelatum, an cum revelatis connexum & cohærens; unde eveniat, ut ii ipsi, qui consentiant de veritate dogmatis, non consentiant semper, illud esse de fide; sæpe enim negare alterum, ad fidem pertinere, quod alter eo reducat. Pergit, morisque sui observantissimus ex abundanti largitur, certum haberi unanimem Doctorum consensum; negat autem, credi eapropter tuto posse, vera tradi a Doctoribus. Quo minus enim ista sibi quis persuadeat, obstare inter alia momenta tres potissimum theses, quæ cum hac Præfectorum Ecclesiæ infallibilitate aperte pugnent, nec unquam tamen in celeberrimis Romanarum partium Scriptoribus easdem defendentibus levissima censura notatæ legantur. Primam facit hanc: *Ecclesiam, pro qua Christus oravit, non esse dignitatibus ecclesiasticis alligatam, sed posse totam constare fidelibus cujuscunque ordinis*; secundam, *posse fidem in universa Ecclesia præter unum laicum, quin & præter unam mulierculam, deficere*; tertiam, *posse adultos omnes, nullo excepto, excidere a fide, & Ecclesiam in solis infantibus perstare.* Non fictas autem has, sed ab ipsismet Pontificiis in medium allatas theses esse, ex densa testium eas adstruentium nube demonstrat.

25.

26.

Ultimum adversarios refugium perhibet dirigere ad *Ecclesiam* e Pastoribus & subditis simul constantem, & hac niti posse singulorum Christianorum fidem, eos sibi persuadere docet. At enim vero lubricum & hoc fundamentum esse existimat. Primum etenim non constare, quænam sit illa universalis Ecclesia, cujus fides nostræ fidei regula esse debeat, cum ignoretur apud adversarios quæ sit vera Ecclesiæ idea, quidque ad illam constituendam requiratur, an sola v. g. rectæ fidei externa professio sufficiat, an ipsam fidem

27.

fidem adesse oporteat, an pietatem, & sic porro. Ac etiamsi hoc esset certum, nesciri tamen in specie ac in hypothesi, utrum illa vera Ecclesia sit vel Romana, vel Græca, vel alia quævis. Equidem heic duo proponi criteria, e quibus postremum hoc cognosci queat; alterum, ut ex doctrinæ, quam quælibet Ecclesia profiteatur, veritate & conformitate cum Dei verbo, alterum, ut ex notis atque characteribus externis vera Ecclesia a falsis dignoscatur. Ast licet prius aliqui ex adversariis præscribant, repugnare tamen longe plures alios, qui institutum de Ecclesia ex doctrinæ veritate judicium immensi laboris inexhaustæque difficultatis credant, idque ne a doctissimis quidem, nedum a plebejis & rudioribus ferri posse metuant. Longe magis intricatam esse rationem alteram, veritatem hanc per externas notas dijudicandi. Præterquam enim quod ipsi adversarii de notarum istarum numero parum consentiant, easdem quoque ne probabiles quidem per omnia, nedum certas atque evidentes esse. Post, quam dubia sit dignoscendæ Ecclesiæ veræ ratio, tam dubium quoque esse ait modum indagandi ejus, quam illa foveat, fidem. Nondum enim sufficere, nosse, quid universalis Ecclesiæ pars quædam, sive major, sive minor, credat, nisi scias, quid toti videatur. Sed hoc nimis facit arduum, cum agnoscant adversarii, posse majorem Ecclesiæ partem errare, imo posse & veram Ecclesiam ad unam mulierculam redigi. Insuper nec sufficere, ut scias, quid fidelibus verum videatur, nisi noris insimul, quid illi tanquam revelatum a Deo fide divina amplectantur, cum multæ quoque totius Ecclesiæ opiniones falsæ inveniantur; sed istud neminem aperire posse innuit. Denique nesciri addit, an universalis Ecclesiæ fides recta fides sit: niti enim hanc sola infallibilitate Ecclesiæ, tali fundamento, quod æque ac reliqua hactenus oppugnata pro certo haberi ex ratione hypothesium Pontificiorum plane nequeat.

28.

29.

30.

VERITAS RELIGIONIS CATHOLICÆ EVIDENTER demonstrata per A. R. P. THYRSUM GONZALEZ.

Insulis, apud Franciscum Fievet, 1696. in 12.

Constat Alphab. 1.

NOn novus quidem est hic liber, sed pridem manibus eorum, qui Ecclesiæ Romano-Catholicæ favent, versatus; ast nihilosecius

cius aliquam novitatis speciem velut induit, ubi tertia nunc vice impressus ad nos primum, nec nisi viri celeberrimi, Danielis Papebrochii e Soc. Jes. beneficio pervenit. Quamobrem cum nullam ejus in his Actis mentionem adhucdum factam recordemur; vel nunc recensere librum consultum duximus, ne supprimere videamur libros nostræ Ecclesiæ oppositos. Fungimur enim Historicorum munere, bona fide enarrantes librorum argumenta, judicio Lectoribus, censura iis, ad quos spectat, relicta.

Pontificiæ autem religioni incorruptæ veritatis gloriam ceu certam propriamque asserere laborat ejus Auctor, Societatis JESU Præpositus hodie Generalis, vel ex isto de recto usu opinionum probabilium tractatu, cujus summa in nostris Eruditorum Actis primum A. 1695 locum obtinuit, celeberrimus; qui, ut in persequendo isthoc instituto suo justam tenuisse videatur methodum, orditur a tritissimo illo effato, quo Petri confessionem excepit Christus, Matth. XVI, 18, inque eo datum esse isti promissum autumat, quod constituendus sit hujus vicarius, quodque Ecclesia, quam super Christum ceu lapidem primarium extructam constet, super Petrum tanquam secundarium quoddam fundamentum ædificari debeat. Etenim verba, *super hanc petram*, nec ad personam Christi, nec ad confessionem de Christi divinitate, sed ad ipsam Petri personam spectare, & eos, qui secus sentiant, ex Hebrææ, Syriacæque linguæ ignorantia in errorem induci contendit. Matthæum enim Hebraice scripsisse suum Evangelium dum autumat, per repetitum in illius textu nomen Cephas probare nititur, idem inferre Christi responsum, ac si dixisset: *tu es petra, & super hanc petram* &c. Quodsi tamen quæras, cur Interpres, quem ille nominat, Matthæi Græcus distinctionem generis adhibuerit? respondet, Petrum, tanquam virum, primo loco nominandum fuisse in masculino, secundo autem, ubi de ædificii fundamento actum, non Petrum amplius dicendum venisse, sed petram, quia in ejusmodi ædificiis fœmininum magis usitatum habeatur. Patrum de cætero quorundam explicationem, juxta quam τὸ *super hanc petram* interpretentur *super hanc fidem*, eo tendere vult, ut super Petrum propter fidem & confessionem ædificatam esse Ecclesiam statuerint, quemadmodum dicere soleamus, *in unius hominis fide fundatam esse*

Mm rem-

rempublicam, quod ſit, *in uno homine propter fidem*. Parili modo ſcribere Ambroſium: *ſuper aquas fidem Petri ambulaſſe*; & tamen id innuere, quod Petrus ibi ambularit propter fidem, quippe quæ effecerit, ut miraculoſo hoc ingreſſu uti ipſi fuerit licitum. Objectionem autem exin petitam, quod Chriſtus Eccleſiæ fundamentum audiat, unica illa inter fundamentum primarium & ſecundarium (quorum poſtremum Petrus,) diſtinctione tollendam arbitratur. Dehinc Eccleſiam ſuper Petrum fundatam viſibilem eſſe, conſuetis rationibus probare nititur. Eam item nunquam periiſſe, ſed ſemper extitiſſe in mundo, & usque ad illius finem permanſuram, ex promiſſo Chriſti, quod portæ inferorum adverſus eam non ſint prævaliture, urget, iſtudque e tot perſecutionibus tyrannorum, turbisque & machinationibus hæreticorum, quarum nullæ hactenus Eccleſiam ſubverterint, declarat; prout perpetuam quoque illius durationem e Matth. XXIIX, 20. Luc. XXII, 32. confirmat. Imo nec fidem eam unquam deſerere, falſaque propugnare potuiſſe dogmata, adducto in medium loco e 1. Tim. III, 15 colligit. Chriſtum præterea, qui tanquam caput & ſponſus Eccleſiam gubernet, & qui huic obedire juſſerit in omnibus, Matth. XIIX, 17, Spiritumque Sanctum, qui Eccleſiæ præſit tanquam anima, non ſane permiſſurum, ut eadem in rebus ad fidem pertinentibus errori alicui involvatur. Jam præſuppoſita hæc ad ſuum inſtitutum applicat, Eccleſiamque Pontificiam ſolam ſemper in mundo extitiſſe, ex quo Chriſtus verba illa ad Petrum locutus fuerit, e nunquam interrupta ſerie Pontificum a D. Petro deſcendentium confirmat, atque iſto argumento evinci reputat, Eccleſiam Lutheranam & Calvinianam ſub Eccleſiæ veræ nomine venire non poſſe, cum ante annum 1517 Lutherana, multoque minus Calviniana, quæ ſit iſtius ſoboles, in mundo, ut putat, non fuerit. Nec infirmum eſſe contendit argumentum hoc ſumtum ab antiquitate Eccleſiæ a Petro incipientis, quandoquidem Patres Eccleſiæ probaturi contra varios hæreticos, inter ipſos non eſſe veram Chriſti Eccleſiam, eodem frequenter uſi legantur; ſigillatim autem Irenæum, Tertullianum, Optatum Milevitanum & Auguſtinum nominat. Solos etiam Eccleſiæ Romanæ Miniſtros ab Apoſtolis deſcendere hinc infert, quod inferiores, præſertim Sub-Diaconi, Diaconi & Presby-

ter

teri ordinentur ab Episcopis, Episcopi autem suum ordinem ab aliis Episcopis acceperint, hique rursus ab aliis, quo pacto demum ascendatur usque ad Apostolos, in quos potestatem omnem Christus proxime contulerit; non secus atque homines singuli ac universi, secundum vitam & potentiam naturalem, longo generationum tractu ab Adamo descendant. Ea vero gloria Lutheranæ Ecclesiæ Ministros carere ait, quippe qui altius regredi non possint, nisi ad Lutherum, qui tamen legitime ordinatus nequaquam fuerit. Frustra esse porro monet eos, qui Ecclesiam latuisse per aliquot secula heic asserant, usquedum Lutherus palam prædicare cœperit; id enim naturæ Ecclesiæ repugnare dicit, quæ semper esse debeat similis civitati in monte positæ. Qui solos infantes baptizatos pro membris Ecclesiæ veris per illa tempora venditent, eos contrariari censet Augustanæ Confessioni, ubi, quod sine sincera Verbi prædicatione & legitima Sacramentorum administratione (quarum neutra tamen in infantes cadat,) Ecclesia consistere non possit, doceatur. Nec quicquam obtinere hos, qui causentur, semper in Ecclesia fuisse unum aut alterum cordatum virum, qui Papæ contradixerit, cujusmodi Wiclefus, Hussus, Lutherus, Calvinus, & alii. Neque enim plures adduci posse e seculis superioribus, nec possibile videri, ut Deus Ecclesiam Christi deteriorem experiri conditionem siverit, quam olim Synagogam Judaicam, quæ nunquam adeo deserta fuerit, ut in ea unus tantum alterve vir cordatus reperiretur. Imo ne Donatistas quidem affirmasse unquam, quod Ecclesia non amplius nisi in duobus Papæ se opponentibus superstes manserit, tametsi eam toto orbe periisse ac in sola remansisse Africa docuerint. Lutherani cum largiantur, aliquot a Christo nato seculis prioribus Ecclesiam Romanam se veram Christi Ecclesiam gessisse, exinde manifestum reddi Auctor statuit, quod Ecclesia Pontificia nunquam aut in apostasiam, aut in hæresin, aut in schisma inciderit. Non in apostasiam, quippe quæ sit fidei Christianæ non solum abrenunciatio, sed etiam vel ipsius nominis omnimoda abjuratio; nihil autem ejusmodi Ecclesiæ Romanæ imputari posse. Non in hæresin; hanc enim qui amplectantur, eos privatæ & singulari cuidam opinioni inhærere, contra generalem & approbatam universalis Ecclesiæ doctrinam; at vero Ecclesiam Romanam nunquam fu-

isse condemnatam ab aliquo oecumenico Concilio, neminemque antiquorum Patrum adversus illam stylum exacuisse obtendit. Non in schisma, quo discessio fiat seu separatio ab unitate Ecclesiæ, rumpaturque vinculum communionis cum aliqua Ecclesia puriori; sed eam societatem Christianorum, a qua Romana Ecclesia discesserit, ostendi sibi enixe flagitat, flagitat quoque illum e Romanis Pontificibus nominari, qui fidem primus deseruerit ac hæreses disseminaverit; defectionem enim Ecclesiæ neutiquam latenter agi potuisse, sibi penitus persuadet. Porro ex sententia Lutheranorum sequi affirmat, per mille annos non fuisse veram in mundo Ecclesiam: quodsi enim Pontificiæ nomen veræ Ecclesiæ abjudicaveris, nuspiam hanc alibi reperiundam fuisse concludit. Ast interim ex hoc fundamento omnes, qui per secula illa vixerint, damnandos fore exclamat, damnandos Benedictum, Malachiam, Bernardum & alios, quos ipsimet Lutherani atque Reformati Sanctorum loco habeant. Ne autem heic fortassis quis objiciat illam nonnullorum opinionem, quod in sua quilibet religione salvari possit, absurdissimum esse dogma hoc prolixius ostendit. Quin & in istos invehitur, qui omnes Christianos in sua fide & religione ad æternam vitam aspirare posse doceant, dummodo articulos in Symbolo Apostolico obvios firma fide teneant, quamvis in aliis compluribus sibi invicem contrarientur. Nec sufficere putat, ut articulos fidei distinguas in essentiales & accidentales, quorum posteriores salva fidei integritate vel admittere vel repudiare liberum sit; cum enim pro fundamento fidei habere conveniat auctoritatem Dei revelantis, quæ æqualiter omnes veritates revelatas afficiat, fidem necessario esse extendendam ad omnes istas veritates, sive magnæ illæ sive parvæ sint. Paucis dehinc id urget, quod spem salutis nemo Lutheranorum aut Reformatorum iis, qui in Ecclesia Romana vivant, penitus adimere sustineat. Inde vero evidenter obligari istos infert, ut relicta sua secta ad Ecclesiam Catholicam se recipiant, cum in hac sit spes salutis ex partis utriusque confessione; in Ecclesia vero Protestantium nonnisi ex opinione ipsorummet, quam manifeste tamen erroneam Papæi omnes existiment. Sed paulo diutius in illo argumento detinetur, quod, cum in sola Romana Ecclesia firmam credendi regulam & supremum controversiarum fidei Judicem reperire detur,

tur, ea utique pro vera Christi Ecclesia agnoscenda colendaque sit. Prius autem ut obtineat, pro solenni Pontificiorum more Scripturam Sacram vi normativa potestateque judiciaria privare, eamque in Concilia generalia a Romano Pontifice confirmata transferre laborat; quin imo hunc etiam extra Concilium generale & non expectato Ecclesiæ consensu pronunciantem, controversiarum fidei Judicem infallibilem nuncupandum esse, operose admodum evictum dare nititur. Judicium quoque Romani Pontificis in controversiis fidei a Concilio generali reformari posse negat. Equidem injici hoc loco a quibusdam ait scrupulum, quod, sicut Generalis Societatis solum supra reliquos Episcopos divisive spectatos emineat, non autem quatenus hi convocati sint ad Concilium generale, utpote in quo per majorem suffragiorum partem ipsum superari nemo ignoret; ita etiam dicendum videatur, quod Papa supra totam Ecclesiam, quando ea convocetur in generale Concilium, haudquaquam emineat. Verum disparem heic & illic rationem esse regerit: Papam namque non ab Ecclesia, uti quidem Generalem a sua Societate, sed immediate a Christo potestatem omnem accipere, & eos, qui novum Papam eligant, designare solum personam illam, cui potestas immediate a Deo communicetur, vi primævæ institutionis a Christo in persona Petri factæ; unde sua sponte fluat, quod Ecclesia potestatem quoque Pontificis limitare nulla ratione possit. Mox ad alia scopo libri inservitura progreditur, & a singulis a nato Christo seculis ad præsens usque viros aliquot & fœminas miraculis illustres introducit. Certum autem putat atque exploratum, gloriam miraculorum in professoribus veræ duntaxat fidei reperiri; quandoquidem Deus miracula nonnisi vel ad confirmandam doctrinæ veritatem, vel ad Sanctorum vitam illustrandam edi permittat; neutri autem horum promovendo aptos esse falsæ religionis professores: unde insuper, quod Deus nunquam tribuerit hæresiarchis falsisve prophetis & sectatoribus religionum heterodoxarum potestatem faciendi vera miracula, exemplis Paganorum, Judæorum, item a vera fide desciscentium, Simonis Magi, aliorumque probat. E contra ipso illo tempore, quo Lutherus Romanam deseruerit Ecclesiam, viros in tradendis doctrinis ab ipsius placitis quam maxime diversis occupatissimes miraculis insignibus

claruisse refert, & ex istorum numero Franciscum imprimis de Paula & Ignatium Lojolam celebrat, nec Sanctos alios omittit, qui postea quoque in Ecclesia Romana conspicui prærogativa hac, qua vivi, qua defuncti fuerint. Tacemus miracula Xaverii, quæ longo ordine heic enumerantur, & Luthero Calvinoque similia quidem interdum ausis, sed spe sua ubique frustratis opponuntur. Multus interea est in necessitate miraculorum ad probandam missionem a Deo ortam adstruenda; sicuti & Calvino latius respondere annititur, quando is ea, quæ hoc in negotio Papæi vulgo jactent, aut ficta aut imaginaria esse docuerit. Per illa quoque idololatriam confirmari dixerat Calvinus, dum imaginibus & statuis eorum, qui miracula patrasse credantur, cultus exhiberi soleat in divinum palam injurius. Ast heic venerationem imaginum Auctor incidenter vindicat, non aliis tamen argumentis usus, quam quæ passim apud Doctores Pontificios reperias. Hac disceptatione absoluta, in tradendo Lutheri & Calvini charactere occupatus est, & utrique sane mores perditissimos fœdissimosque imputat; præcipue autem Calvinum Sodomiæ scelere infamem sistit, & idcirco enervare studet sedulo, quicquid alias aut asseclæ Calvini, aut ex ipsis Pontificiis Ludovicus Maimburgius ad innocentiam Viri tuendam contulere. Deum autem flagitiosis adeo hominibus ad Ecclesiæ reformationem usum fuisse, fidem omnem superare autumat. Mox diversas hæreses ab Ecclesia priorum seculorum proscriptas damnatasque, sed per Lutherum & Calvinum revocatas, e Bellarmino Lessioque recenset, atque ex eodem Bellarmino crassissimos, ceu ipse judicat, Lutheranorum errores uberius describit, ac imprimis in fidem specialem justificantem cum isto admodum invehitur. Ultimum autem inter reliqua argumenta locum huic effato assignat, quod e notis veræ Ecclesiæ soli Romanæ competentibus hujus præ reliquis omnibus veritas abunde dispalescat. Solam nempe eam esse ait visibilem, cum, prout ex antea dictis jam constet, sola habeat evidentia credibilitatis, quam vocat, signa. Solam unam, quia in illa sola detur regula visibilis & infallibilis ad decidendas fidei morumque controversias, Romanus nempe Pontifex, cum quo tanquam cum capite omnia Ecclesiæ membra unita esse debeant. Sicut autem ex hac unitate veritatem quoque Ecclesiæ

clesiæ Romanæ satis patere statuit, ita subortas inter Lutheranos & Calvinianos sectas, auctorumque iis addictorum mutuas contradictiones, de falsitate Ecclesiæ, quæ inter illos colligatur, clarissimum præbere testimonium subjungit. Sed & solam sanctam esse Ecclesiam Romanam ita probat, ut Lectori persuadere conetur, cum nulla secta sit vel paganorum, vel Turcarum, vel hæreticorum, quæ errores quosdam exploratos haud contineat, solos Pontificios in sua Ecclesia nihil falsi tradere quoad doctrinam fidei, nihilque injusti quoad mores admittere. Solam eam facit Catholicam, quippe quæ hoc nomine a suis hinc primordiis semper insignita fuerit, quæque & reipsa universalis sit latissimeque pateat, & ad omnia se extendat. Solam denique dicendam cupit Apostolicam, cum præter eam Apostoli haud aliam fundarint, ac nulla insuper in fide ab Apostolis tradita æqualem cum ista constantiam approbaverit. De cetero, ut norit Missionarius Catholicus, quomodo singula hæc in suum usum debeat convertere, hoc ipsi consilium Auctor noster suppeditat. Nimirum in disputatione cum adversariis prætermitti suadet controversias particulares, quas potius reduci cupit ad unam generalem, quæ omnes complectatur, ad controversiam puta de Ecclesia, de qua ostendendum sit, non solum, quod reapse existat, sed & quod ab omni errorum periculo libera sit. Admissis enim his duobus principiis, pronum fore evincere, vera esse omnia dogmata, quæ credenda proponat Ecclesia Romana, quam solam Christi Ecclesiam esse, argumentis hactenus per totum librum deductis probare Missionarius teneatur. Denique ne forsan Papæis quis objiciat, committere eos circulum, dum autoritatem Ecclesiæ probent per Scripturas, & harum tamen auctoritatem rursus per Ecclesiam confirment, ideo vitiosam illam demonstrandi rationem sic evitare docet, ut quasdam ante omnia propositiones fundamenti loco præsupponat. Prima inter eas hæc est: evidens esse, quod detur vera aliqua religio in mundo, quodque ea facile possit inveniri ab omni homine rite de eadem solicito. Secunda: veræ religionis doctrinam non posse humano discursu acquiri, sed divinitus esse traditam. Tertia: veram religionem nec quæri debere, nec inveniri posse per examen rerum & dogmatum, quæ tradit. Quarta: sed potius quærendam eam & inveniendam per examen fun-

fundamentorum & rationum, quæ evincant, Deum esse autorem illius religionis. Quinta: manifestum esse debere ex rebus etiam in mundo moraliter evidentibus, quænam ex omnibus religionibus & sectis sit vera & a Deo data religio. Jam si Philosophus Gentilis vel Mohametanus e Christiano quærat: cur credat, DEUM esse unum & trinum, DEUM factum esse hominem? respondendum esse ait a Catholico: quia Deus summe sapiens ac verax, qui nec fallere nec falli potest, has veritates mundo revelavit. Si ulterius quærat: cur credat, Deum has veritates mundo revelasse? respondendum, negando suppositum, dicendumque, se non credere seu fide solum obscura cognoscere; Deum has veritates revelasse, sed se hoc scire & per argumenta indubitata intelligere. Si pergat ille: unde sciat, Deum has veritates revelasse? regerendum: quia evidens sit, Deum aliquam religionem veram in mundo habere, in qua & per quam homines salvari possint; evidens dein, hanc non posse esse aliam, quam religionem Christianam Catholicam Romanam, quia sola hæc sit a Deo illustrata idoneis veritatis notis; evidens tandem, Deum non potuisse religionem falsam tot ac tantis veritatis signis exornare. Atque heic argumenta per integrum Tractatum hactenus adducta in subsidium vult adhiberi, quo tanto sic felicius demonstratio omnis procedat. Paulo vicissim aliter rem gerendam ait cum hæretico, qui credens in Christum neget integritatem Novi Testamenti. Huic enim alterum interroganti: cur credat purgatorium & septem Sacramenta? Respondendum: quia Deus hoc revelavit. Sciscitanti: unde hoc cognoscatur? dicendum quia Ecclesia hoc credendum proposuerit. Roganti porro: unde constet, Ecclesiam in hoc proponendo non errasse? respondendum: exin, quod Ecclesia sit infallibilis ob assistentiam Spiritus Sancti ei a Christo promissam, quæ innotescat ex Evangelio seu Scriptura hoc testificante. Inquirentem vero: unde certum sit, Scripturam hanc a Deo esse dictatam? ablegari posse ad Ecclesiam catholicam in Conciliis generalibus congregatam, quæ catalogum librorum divinorum contexuerit, & inter eos numeret Evangelia, in quibus promissa illa Spiritus S. assistentia contineatur. Si vero alter amplius solicitus sit, undenam constet, Ecclesiam Catholicam præscribentem Catalogum librorum divino-

divinorum in eo designando non errasse? haud recurrendum putat ad autoritatem invisibilem Spiritus S. sed ad visibilem & manifestam Ecclesiæ autoritatem, urgendasque illas notas; utpote cum ea tot prærogativis ornata, tot martyribus, tot confessoribus, tot virginibus & tot doctoribus decorata sit, unde manifesto cognoscatur, eam esse Ecclesiam illam, in qua habitet Spiritus Dei, Spiritus veritatis, & credibile non esse, quod Deus occultarit huic Ecclesiæ, quinam sint illi libri, quos ipse dictaverit. Hanc concludendi rationem pluribus illustrat & confirmat Auctor. Nos tamen, ut professi sub initium jam fuimus, quid de ea sentiendum sit, instituti nostri probe memores dijudicandum aliis relinquimus.

NODUS PRÆDESTINATIONIS EX SACRIS LITERIS, DOctrinaque S. S. Augustini & Thomæ, quantum homini licet, dissolutus, Auctore COELESTINO S. R. E. Presbytero Cardinali SFONDRATO.

Romæ, typis Jo. Jacobi Komarek, 1696. in 4.
Alphab. 1. plag. 14.

MAximam esse COELESTINI SFONDRATI Cardinalis in Ecclesia Romana existimationem, vel ex eo haud obscure colligas, quod, qui publico nomine præsens illius scriptum approbavit, Fr. Joannes Damascenus, in eum optime quadrare dicit illud elogium, quo D. olim Bonaventura decoratus fuerit: *non videri* nempe, *quod in isto homine Adam peccaverit*. Nos eruditionem Viri suspexisse non dissimulavimus, quando in Actis hisce *Regale* ejus *Sacerdotium* A. 1685. pag. 376, *Legationem Marchionis Lavardini Romam, ejusque cum Romano Pontifice Innocentio XI Dissidium* A. 1689. pag. 278, *Galliam vindicatam* Supplementorum Tomo I. pag. 118, & novissime A. 1696. pag. 283, *Innocentiam vindicatam* recensuimus. Equidem tractatus plures alios editioni ipsum parare occœpisse, interque hos librum de *Opinione probabili*, duas de *Baptismo infantum* dissertationes, apertissimam de *Atheismo* historiam, apologiam *contra Heideggeri Meretricem apocalypticam*, tandemque commentaria *in Jus Canonicum*, e dicti modo Damasceni præfatione cognovimus; sed cuncta hæc, una cum cæteris Eminentissimi Autoris superiori anno vi-

ta functi manuscriptis, jussu Innocentii XII, Papæ hodierni, ad Emin. Cardinalem Albanum, Apostolicorum, ut vocant, Brevium Secretarium, delatis adhucdum latent. Interim post ejus fata primus in lucem prodit hic tractatus, in quo Prædestinationis, quem vocat, Nodum dissolvere multo studio allaboravit.

Observasse etenim se dicit, in hoc prædestinationis negotio a compluribus nimis parum divinæ bonitati tribui, & culpam pereuntium non tam reis imponi, quam in ipsum Judicem derivari, quasi partibus addictum, & aliquibus tantum, non omnibus propitium, nimisque ardua præscribentem, quæ paucis & Heroibus tantum superare animus sit. Statuisse igitur se justissimi pariter & clementissimi Judicis causam suscipere, omnibusque compertum reddere, nullam posse contra hunc querelam moveri, ac nihil peractum reperiri in prædestinatione, cui non amor præsederit; unde damnatorum casus non prædestinationi divinæ, sed humanæ voluntati tribuendi sint. Ad quatuor autem imprimis capita tractationem omnem revocavit, ac ante omnia ostendit, *Deum serio, impensissime, & quantum in se, efficaciter omnium hominum salutem velle.* Deinceps, *eum hominibus non quascunque, sed abundantissimas, copiosissimas, & ex natura sua efficaces gratias, quibus ad æternam felicitatem pervenire possint, tribuere* probavit. Ulterius edocuit, *quam facilia Deus media præscripserit, quibus vel perditissimi quique ac deploratissimi peccatores gratias speciales, sicque perseverantiam finalem, impetrare, si voluerint, omnino valeant.* Tandem vero contendit, *sufficere hæc ad divinam & infinitam bonitatem omni suspicione liberandam, cum reliqua in causa prædestinationis explorari nec possint, nec debeant.* Singula autem hæc qua ratione prosequatur, paulo nunc curatius ostendere, sed instituti tamen nostri tenaces, conabimur.

Dum igitur *a Dei voluntate omnes salvandi* suæ dissertationis telam inchoat, prolixus est sub ipsum frontispicium in explicanda *voluntatis divinæ* in *antecedentem* & *consequentem* distinctione, ac *istam* quidem absolutam dicit, efficacemque ac independentem ab omni hominum merito, qua Deus naturaliter meroque bonitatis suæ instinctu, ac motu quasi proprio, omnium hominum salutem æternamque felicitatem velit; unde eos crearit, redemerit, atque

atque accommodatisſimis ad huncce finem mediis accinxerit; *hanc* vero conditionatam dicit, qua ſupremum Numen decreverit, neminem admiſſum iri ad hanc beatitatem, niſi qui eam anhelarit ac mereri (ita enim ex Eccleſiæ ſuæ hypotheſi Auctor loquitur) ſtuduerit, quaque jam ſpoliare eadem conſtituerit illos omnes, quos operari & mereri nolle præviderit. Ne tamen aliquis miretur, cur voluntatem antecedentem vocarit efficacem, cum ſane in plurimis effectum nullum conſequatur, monet eam recte dici cauſam efficacem, quæ omnem & neceſſariam virtutem ad ponendum effectum habeat; ceſſationem autem & ſuſpenſionem effectus non ex virtutis in cauſa defectu, ſed aliunde provenire. Simili ratione voluntatem de ſe efficacem illam dici, qua quis rem aliquam tam ſerio impenſeque intendat, ut illi conſequendæ validisſima media omnesque officii ſui partes adhibeat; effectum vero haud inſequentem non voluntati, non ignaviæ cupientis, ſed caſui alterive impedimento imputandum venire. Quamobrem Deum hac voluntate omnes velle ſalvos fieri, e ſacris primum literis probatum dat, eaque fini loca 1. Tim. II, 1. 4. Ezech. XXXIII, 11. Matth. XIIX, 14. ad ſuum inſtitutum flectit, cumque illis ſociat dictum Sap. VI, 8. *puſillum & magnum ipſe fecit, & æqualis eſt illi cura de omnibus*; ad eas quoque Scripturæ ſententias provocat, in quibus Chriſtum mortuum eſſe pro omnibus diſertis verbis docetur. Eccleſiæ porro ſanctorumque Patrum, Proſperi Regienſis, Leonis, Ambroſii, Auguſtini, & aliorum aſſenſum urget. Mox ad rationes aſſertum ſuum ſtabilientes properat, quas inter *primam* depromit ab infinita Dei bonitate, qua is ex ſe omnibus bene cupiat, omnesque amet, & conſequenter nullum perire velit; unde refutandi quam maxime ſint Stoici, qui Deum, cum nullius creaturæ indigeat, ſibique ſufficiat, nulli quoque diligendæ obſtringi exiſtiment, cum ſane vel eam ob cauſam creaturas Deus amet, quod earum haud indigeat; quodſi enim amaret, quia indigeret, non amorem ſed quæſtus deſiderium in Deo futurum excipit. Obſervandi contra apud eum amoris erga homines hæc fundamenta facit: primum, quod ipſe utique perfecte bonus ſit; bonitatis autem hæc ſit vera proprietas, ut ſe aliis etiam, utcunque capaces ſint, communicet: deinceps, quod homo ſit opus & creatura Dei; unde non posſit non amare Deus

 id,

id, quod creaverit: denique, quod ſanguine Filii ſui eos redimi tam care fecerit. *Secundam* aſſerti principalis rationem ex eo petit, quod abſoluta hominum quorundam a felicitate excluſio ad nullum divinorum attributorum reduci queat: non enim quadrare eam ad amorem, quandoquidem amantis ſit velle alteri bonum, non nolle; nec ad miſericordiam, cujus non ſit veniam negare, ſed concedere; nec ad potentiam, quæ ſtruat opus, non deſtruat; nec ad juſtitiam, quæ ſupponat culpam, cauſamque prius in delicto, quam in voluntate ac vindicta habeat. *Tertiam* rationem hanc facit, quod amentis ſit alioſque ludere volentis, media quampluríma atque opportuniſſima ad conſequendum finem adhibere, nec finem tamen ipſum velle. *Quartam*, quod alias ea omnia, quæ ſolius Dei ſint, ordinatiſſime nulloque errore ad fines ſuos dirigantur. *Quintam*, quod hoc pacto præcipua totius vitæ Chriſtianæ fundamenta, ſpes videlicet & amor, corruant. Potiſſimam enim amandi ſperandique rationem eſſe, quod Deus nos prior dilexerit, Filiumque ſuum pro nobis tradiderit. Ea vero de re ſi non unusquisque poſſit eſſe certiſſimus, non poſſe quoque unumquemvis Redemtorem amare, inque ejus merita fiduciam ſuam reponere. *Sextum* locum occupant teſtimonia S. Auguſtini & D. Thomæ, in quibus recenſendis atque explicandis ſat prolixus eſt; hos enim Auctores, quoties agatur de prædeſtinatione, paginam utramque dicit facere; unde & impoſterum ſe cauſam ſuam auctoritate imprimis illorum armaturum innuit. Præmiſſis his, ſophisma Calvinianorum adducit Auctor, qui paſſim ita colligant: *ſi ſum prædeſtinatus, quicquid mali egero, certiſſime ſalvabor; ſin minus, quicquid boni egero, certiſſime damnabor. Quid ergo supereſt, niſi ut agam, quod lubet, & , quamdiu licet, voluptatibus fruar? cum data ſemel fixaque prædeſtinationis ſententia, nihil mihi ad vitam æternam aut nocere peccata aut prodeſſe virtutes poſſint.* Aſt vero hanc argumentationem totius generis humani conſenſu, ipſorumque Calvinianorum exemplo & uſu, falſitatis convinci ait. Nihil enim in hoc mundo geri præſupponit, quod immutabili Dei præſcientiæ ac voluntati haud ſubjaceat; neminem diutius vivere, quam Deus velit, neminem metere, neminem divitem evadere, neminem in bello hoſtem vincere, neminem ad portum appellere, niſi quantum & quando Deus ab æterno

æterno disposuerit. Negat vero quenquam esse adeo absurdum, ut aut ægrotans medicamina despiciat, aut navim ad transfretandum haud conducat, aut semen ad messem faciendam spargere, omnemve operam ad comparandas divitias vel obtinendam victoriam adhibere omittat, eo, quod sibi persuadeat, omnia fato agitari, ac divina voluntate nutuque immutabili evenire. Erroris vero hujus causam non minimam hanc esse, quod homines sibi persuadeant, non esse amplius in eorum potestate, ut inter electos numerentur; quæ tamen persuasio plane sit falsissima. Sicut enim per gratiam Dei, utpote quæ nemini volenti negetur, in eorum potestate sit, ut bene vivant ac in bono perseverent; ita quoque in eorum potestate esse dicit, ut ad electos pertineant, cum impossibile sit, bene viventem & in bono perseverantem non esse ex electis. Integram vero prædestinationis seriem sic recenset: Deum, qui omnes homines amet, voluisse etiam omnes salvari ac nullum perire, atque ut hanc omnes salvandi voluntatem suavius exequeretur, statuisse omnium hominum sortem ex merito demeritoque hominis primi dependere. Ne vero is peccaret, tot illum præsidiis, tot dotibus corporis animique Deum instruxisse perhibet, ut videretur vinci non posse. Sed Adamo nihilosecius peccante, totam quoque posteritatem omni jure ad cœleste regnum excidisse. Veruntamen ne hominis delicto Dei consilium omnisque voluntas effectu careret, decrevisse Deum unigenitum Filium suum mittere humana carne indutum, cujus merito & originale & alia omnia peccata iis remitterentur, qui mediis ab eo præscriptis uti vellent. Ut autem vellent, singulis ob meritum Salvatoris gratias validissimas ab æterno paratas, quibus humana voluntas ad malum prona in bonum flecteretur. Quodsi ergo oblatis ad salutem mediis uti aliqui nolint, ac peccatis usque ad mortem insistant, recusentque oblatam sæpius veniam, eos damnare Deum justissime statuisse. De cætero, parvulos sine baptismo decedentes cœlesti quidem regno, paternæ quippe culpæ reos, nec expiatos, privari putat, sed non excludi naturalibus bonis; præterea Deum ipsos præservasse a peccato æternoque supplicio, quo, si adolevissent, puniendi fuissent. Magnam autem hanc gratiæ & amoris portionem vocat; cum sola præservatio a peccatis pluris valeat, majorisque pretii sit, quam regnum ipsum cœleste,

 quo,

quo, si ipsis optio daretur, carere mallent, quam peccato involvi. Nihil itaque prædestinationem esse monet aliud, quam *antecedentem & efficacem Dei voluntatem hominem ad vitam æternam promovendi, dandique efficacissima ad hunc finem media, quibus cum videat aliquos bene usuros, istos consequente etiam ac executrice voluntate salvare proposuerit*, & hos solum ac proprie prædestinatos appellari contendit. Atque isthæc nunc adversus varias objectiones tuetur. Ex eo nempe, quod Christus ipse Joh. XVII, 9. hunc ad Patrem suum sermonem dirigat: *ego pro eis rogo, non pro mundo rogo;* inferre ait quosdam, si pro solis prædestinatis Christus oraverit, pro hisce quoque solis eum esse mortuum; cum certe multo minus sit orare, quam mori. Sed respondet Auctor, Christum mundo valedicentem pro tribus personarum generibus suas ad Patrem preces fudisse; pro *solis* puta *Apostolis* a versu primo ad vigesimum, deinceps pro *omnibus fidelibus* versu' vigesimo, tandemque & vigesimo primo versu pro *toto mundo.* Unde, licet Christus a specialibus istis precibus ad solos Apostolos pertinentibus mundum excluserit, non exclusisse tamen eum a reliqua oratione sua colligit. Aliis, qui quod Christi sanguis pro *multis* effusus dicatur, objiciunt, ita satisfacit, ut nullos verius vocari multos regerat, quam omnes. Novit Auctor, haud deesse, qui ex eo, quod Deus omnes velit salvos fieri, absurdum hoc eliciunt, nullum sane periturum, sed omnes futuros esse salvos, cum divinæ & efficaci voluntati nemo valeat resistere. " Hos ergo ut convincat, respondet, Deum neminem salvare velle nisi eum, qui salutem ipse cupiat. Instantes: cur Deus non det omnibus illa media, quibus fore prævideat, ut æternam vitam adipiscantur? ad arcana primum illius judicia remittit, post penes ipsos pereuntes culpam residere docet; non enim in hac dispari gratiarum dispensatione quærendum esse, cur Deus alicui gratiam hanc, non illam, tribuat? sed potius, cur quis ea, quam accepit, gratia uti detrectet? Quæ ex Paulina ad Romanos epistola, ejusque nono ac undecimo capite, in contrarium afferri solent de *Jacobo dilecto*, *Esavo autem rejecto*, non de electione aut reprobatione, sed tantum de felicitate temporali intelligenda esse probat. Sicuti & illa verba: *miserebor, cui misereor; non ergo est volentis & currentis, sed miserentis Dei; quem vult, indurat*, aliaque

aliaque citatis in locis obvia latius exponit. Phrases imprimis istas, ubi Deus *obdurare* & *excæcare* dicitur, non ita capi debere censet, quod revera Deus id faciat & velit, aut quod ejus beneficia & influxus eo spectent, sed quod ex Dei longanimitate & clementia, humano more loquendo, non alius sequatur effectus, quam major cæcitas ac obduratio. Illud, quod de Pharaone dicitur: *quia in hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te virtutem meam*, sic interpretatur: excitavi te, hoc est, *sustinui & conservavi te.* Id vero pertinere ait ad divitias bonitatis, patientiæ & longanimitatis Dei, qui ad pœnitentiam ipsum adducere voluerit. Illo autem recusante, successisse voluntatem consequentem, qua Deus malitia Pharaonis ad gloriam potentiamque & justitiam suam eo magis ostendendam, & ad populum suum in vera fide ac religione conservandum uti voluerit. Ulterius si objiciatur, quod Deus electorum curam habeat majorem, quam eorum, qui electi non sint; ad arcana hoc Dei judicia refert, suæ autem sententiæ non obstare putat, cum sane hos non minus atque illos salvos fieri ex se voluerit. Si quis opponat: cum multi hominum pereant, multi vero salventur, discrimen inter reprobos & electos quærendum aut a parte Dei, aut a parte hominum; sed non apparere a parte Dei, qui omnes æqualiter salvos voluerit; ergo id situm esse apud homines; ast vero hoc qui asserat, eum contradicere Apostolo, quærenti: *quis te discernit?* 1. Cor. IV, 7: respondet Auctor, duplicem statui posse discretionem, aliam, quæ fiat viribus naturæ, aliam, quæ viribus gratiæ; primam igitur, non secundam ab Apostolo damnari. Tandem cum iis agit, qui quærunt: cur Deus, si velit omnes salvos fieri, nihilosecius tot parvulos, tam infidelium quam fidelium parentum, sine culpa perire patiatur? atque his respondet: aliud esse *perire*, aliud *beatum non esse.* Parvulos, qui sine baptismo decedant, beatos quidem non esse, nec tamen perire. Insuper licet culpa propria careant, aliena tamen & paterna eos haud carere monet. Et quamvis paterna culpa damnari neminem posse fateatur, bene tamen privari posse subjicit iis bonis, quæ liberaliter a Principe accepturus fuerat, patre innoxio, nec in Principem delinquente. Sufficere interim, quod Deus infantes fato præmaturo abreptos de innocentia sua personali securos reddiderit, eosque plurimis peccatis qua venialibus qua mortalibus subduxerit; id quod inter maxima beneficia numerandum

dum Auctor jam superius asseruerat. Hæ potissimæ sunt ex iis, quas solvit, objectionibus. Equidem & alicubi disputat cum his, qui affirmant, quod hæc fuerit ipsa sententia Massiliensium & Semipelagianorum, Deum velle omnes salvos fieri similiter statuentium; alibi loca quædam Augustini excutit, in quibus asserere videatur, istam thesin non ita intelligendam, quasi Deus omnes omnino homines, quantum ex se, salvari velit, sed quod nullum sit genus hominum, nulla conditio, in qua non plurimi sint, qui salutem consequantur. Enimvero hæc talia prolixius recensere consultum non æstimamus, ne justum postea dicendis spatium præripiatur.

Accedimus proinde ad assertum, quod secundum est ex principalioribus in hoc libro obviis, cujusve summa eo tendit: *dari omnibus hominibus ad æternam vitam consequendam non necessarias tantum & qualescunque, sed copiosissimas abundantesque gratias, quibus illam, si velint, commode obtinere possint.* Sicut autem hoc ex primo sponte sequi Auctor observat, ita denuo inculcat, posse causam aliquam jure suo dici efficacem, quamvis non sequatur effectus, si nimirum hujus cessatio & suspensio non ex defectu virtutis in causa, sed aliunde proveniat. Datam vero omnibus abundantem gratiam, e dictis primum Scripturæ 1. Tim VI, 17. Tit. III, 6. Eph. II, 4. aliisque probat, dumque hoc agit, in eum simul sensum inquirit, juxta quem *jugum suum* Christus *suave onusque suum leve* nuncuparit. Mandata nimirum Evangelica jugum quidem dici notat ideo, quod, si eadem secundum suam naturam viresque hominis morbidas consideres, onerosa sint, sed levia tamen & suavia vicissim nuncupari, si gratiam spectes, quæ omnibus ad fidem invitatis a Deo offeratur; non, ac si gratia onus difficultatum legis Evangelicæ penitus tolleret, sed quod vires difficultates istas vincendi largiatur. Id quod illustrat simili: rotam nempe pondus rhedæ non tollere aut minuere, sed istud potius augere ait; sed tamen novo hoc onere hanc tanto agi velocius addit: cum e contra, si quis rotam currui adimat, pondus quidem minuatur, sed & currus simul immobilis efficiatur. Neque solis electis divinam hanc concedi gratiam, verum & reprobis æqualia, sæpe etiam majora auxilia conferri adstruit e celebri illo Christi Judæis obstinatam malitiam exprobrantis effato, Matth. XI, 20. seq. quo in loco sermo-

sermonem esse nequaquam de pari solum gratia externa, sed & de pari interna, adversus Jansenium late contendit, moxque doctrinam de auxiliis æqualibus, quibus alii cooperentur & alii minus, ex Augustino pariter & Thoma uberius stabilitam dat. Quin & effusissimam Dei in homines bonitatem exinde arguit, quod in bruta quoque animantia, imo in omnes sensu etiam carentes creaturas, benignissimum Numen singula ad vitam necessaria singulaque commoda, pro natura uniuscujusvis copiose conferat; quod corpori vitæque temporali degendæ tam large affluenterque provideat; quodque præ cæteris in hominum structura non peritissimi modo conditoris & artificis, sed amantissimi quoque patris officium manifeste sustinuerit: e quibus de reperiundo apud ipsum erga animas hominum affectu longe potiori, promptissimum fieri posse judicium nullus dubitat. Sed nihil beneficentissimum hunc Divini Numinis in humanum genus amorem æque ac admirandum illud redemptionis opus declarare monet; eidem tamen confestim associat illa, quibus Ecclesia abundet, adminicula, Christianis modo sanctificandis, modo expiandis, modo in accepta gratia conservandis, & sic ad vitam æternam promovendis servientia: quæ omnia, licet in Christianis maxime appareant, & in cæteris tamen mortalium, quamvis infidelibus & barbaris, suo modo pariter obviam haberi, e testimoniis Pauli, Rom. I, 19. seq. & quorundam Patrum, Augustini puta, Prosperi, Hieronymi, Damasceni, Tertulliani, quin & gentili Tullio, notitiam Dei omnibus omnino hominibus innatam esse probantibus, confirmat. Imo & Pauli Orosii, Fulgentii, Anselmi, ac Thomæ Aquinatis suffragia, quibus multo plura a Deo profecta adminicula hominibus etiam exteris adjudicantur, in medium adducit. Minime autem obstare sibi admittit nominatum modo Thomam aliosque Theologos, qui quosdam infidelitate pure negativa, hoc est invincibili & inculpabili, laborantes dari, atque adeo non omnibus eam gratiam, quæ huic vincendæ idonea sit, concedi doceant. Certos namque fidei articulos, quales sint de Eucharistia, de necessitate Baptismi, &c. ignorari invincibiliter posse largitur; sed omnes, ac præsertim illum de existentia cultuque alicujus Dei, prorsus ignorari negat. Nullum quoque mortalium esse perhibet, qui, dum vixerit, tam perditus vitiisque tam assuetus inveniatur, ut ei Deus

 gra-

gratiam resipiscendi abstinendique a peccatis haud concedat; unde nec ullum vel physica vel morali necessitate ad peccandum urgeri, amplius infert. Multos quidem, Scripturæ stylo, iniquitatem sicut aquam bibere, multos lætari cum male fecerint, & exultare in rebus pessimis, quos nulla gratia juvari & a peccandi voluntate coerceri quispiam fortassis diceret; attamen his ipsis etiam per mensuras temporum, perque intervalla locorum, quam plurima gratiæ auxilia dari monet, quibus & majorem completamque gratiam, & ipsam quoque vitam æternam possint consequi. Augustinum passim inficiantem, *quod gratia omnibus concedatur,* plerumque loqui observat de specialissima illa & effectrice gratia, quæ a multis & ob creaturæ impedimentum ponentis indignitatem, & ob arcanam Dei voluntatem omnino absit. Parvulis ante Baptismum morte præventis etsi non gratiam sufficientem, qua vitam consequantur æternam, beneficium tamen longe præstantius, ipsamque gratiam sufficientem partibus infinitis antecellens exhiberi, e rationibus binis jam tum vicibus a nobis insinuatis ostendit. Quando Augustinus Pelagianis asserentibus, ideo non omnes salvos esse, quia non omnes velint, contradicat, istud Auctor eo respectu fieri putat, quod Pelagiani hominem viribus naturæ propriæque voluntatis petere, pulsare, quærere, velle, & sic a Deo gratiam & gloriam obtinere posse crediderint. Falsum esse, quod nonnulli gratiam omnibus quidem præparari, sed non reapse exhiberi contendant, ex iis ipsis Patribus, quos in suas partes trahere nitantur adversarii, edocet. Paulum quidem Rom. X, 14. asserere agnoscit, *salvari neminem posse, nisi qui credat, neminem credere, nisi qui Evangelium audiat;* sed eum loqui respondet de fide explicita in Christum, quæ ordinario modo nisi per prædicationem Evangelii haberi nequeat; sed nihilosecius sine ea quamplurimos ante Christi adventum per solam gratiam, qua legem naturæ observarint, salutem fuisse consecutos, ex adverso autumat: unde quamvis nationes aliquæ reperiantur, quibus Evangelium annunciatum diu non fuerit, neque adhucdum sit, illas tamen gratia ad salvandum requisita caruisse neutiquam, profitetur. Sunt, qui ex Es. V, 5. & Jer. LI, 9. obstinatissimis peccatoribus *custodiam subduci Angelicam* affirment; sed ne hoc quidem admittit Auctor, nullumque peccatorem tam magnum esse

esse reputat, qui, dum vivat, ab Angelo suo custode deseratur. Nullum præterea peccatum aut grave adeo, aut tam diuturnum sibi imaginari potest, cui, exemplo Manassis ductus, veniam nolit polliceri. Gennadii regulam: *nemini gratiam dari, nisi petenti*, ut certissimam celebrat. Si quis tamen velit subsumere: multos esse, qui orationem ex fide profectam constantiaque & fiducia munitam ad Deum non ablegent; respondet, aliud esse peccatores non rite orare, aliud non habere gratiam & facultatem, qua orare possint, eaque auxilia impetrare, quæ iis necessaria sint ad legem divinam adimplendam: postremum negari, ast prius concedi. Aliud enim esse gratia carere, aliud ea uti nolle; sicut aliud sit, carere medico, a quo saneris, aliud sanare volentem nolle admittere.

Obstinatissimis etiam peccatoribus gratiam Dei nequaquam defuisse, in capite tertio asserit, idque longa narratione exemplisque plurimis ab antiquissimis inde temporibus petitis, & usque ad Apostatæ Juliani ævum deductis ostendit. A data enim Caino fratricidæ gratia exorsus, homines mox ante diluvium flagitiis nefandis infames, idololatras dein Noachi adhuc tempore post diluvium celebres, nec minus alios seculis abhinc propioribus crimini huic deditos, Monarchiæ item uniuscujusvis Principes æque ac subditos a vera Dei cognitione & pietate alienos, Romanorum etiam Imperatorum plurimos eosque præ cæteris sceleratissimos, quin & inter Judæos Herodem, quem alii Idumæum, alii Ascalonitam faciant, omnes autem inter pessimos mortalium numerent, aliosque hujus furfuris introducit, & concessum singulis a Deo benignissimo insignem gratiam, ex historiarum monumentis erudite commemorat.

Ac progredi quidem in his narrationibus ulterius volentem, morbus insecutæ mortis prodromus detinuit. Sed ante tamen alia nonnulla ad præsens negotium perficiendum facientia in chartam conjecerat, quæ nunc sequuntur. *Orationem* nempe *peccatoris*, *cum illa petat*, *quæ ad vitam æternam consequendam necessaria sunt*, *semper exaudiri*, *sicque in peccatoris potestate esse*, *etiam gratiam illam efficacissimam & triumphatricem orando impetrare*, uberius probat. Gratiæ vero hujus ipsius energiam in antecessum laudat, cumque vel rebus artificialibus, qualis v. g. sit Musica, humanus capi

& verti in quamcunque partem queat animus, multo magis victricem Dei gratiam vim suam exerturam colligit; præsertim, cum Deus ad mutandam hominis voluntatem nulla qualitate ipsi voluntati inhærente eamque determinante opus habeat, sed solo nutu suo totum istud perficiat. Huic vero gratiæ impetrandæ non aliud medium magis inservire, quam orationem, post dicta exemplaque Scripturæ magnam precum vim affatim demonstrantia, hac etiam ratione convictum dat, quod indignum sit divina infinitaque clementia, creaturam & filium protectionem auxiliumque ejus implorantem repellere. Nec obstare, quod peccator veniam haud mereri dicendus sit: præterquam enim quod is jam dignus aliqua ratione videatur, dum cupiat & allaboret contra naturæ suæ impetum peccato obsistere, quæ voluntas sine gratia Dei esse non possit; illud insuper observandum monet, orationis efficaciam & virtutem impetrandi non merito & dignitate postulantis niti, sed Dei misericordia Christique infinitis meritis. Cæterum Scripturam asserentem, Deum contumacium peccatorum preces non audire, imo eas in peccatum verti, respicere ad peccatores, qui vel pergant peccare, nullamque voluntatem emendationis habeant, vel qui non pro culpa peccatoque deinceps cavendo Deum rogent, sed tantum pro temporali pœna evitanda, vel qui non pro se sed pro aliis oratione sua quidpiam impetrare annitantur.

Hunc discursum regulæ tres asceticæ circa negotium prædestinationis probe tenendæ excipiunt, quarum *prima* de iis cogitandis & faciendis solicitum esse præcipit, quæ Deus mandarit, quibusque observatis nemo unquam perierit; de iis vero, quæ Deus ne sciri quidem a nobis voluerit, quale sit mysterium prædestinationis, anxios esse vetat. *Secunda* in negotio salutis ita conatum & industriam propriam quemvis adhibere jubet, ac si nihil is a gratia expectaret; vicissim autem in solam Dei gratiam spem ita collocare, ac si nihil industria sua efficere valeret. Ut totam spem suam in Deum pii reponant, nec minori fiducia vitam æternam abs illo expectent, quam si hæc unice a voluntate arbitrioque proprio penderet, regula *tertia*, eaque fusius ac antecedentes duæ deducta, requirit.

Absolutis & his, ad caput ultimum, quod supra memoravimus,

mus, se confert Auctor, & *in negotio prædestinationis inscrutabilia quædam occurrere*, ex dictis quibusdam Scripturæ, v. g. Eccl. VIII, 17. Rom. XI, 33. 34. 1. Cor. XIII, 12. colligit, Patrumque, Tertulliani, Salviani, Augustini, Gregorii, Bernardi & Hilarii suffragia in ulterius subsidium advocat. Non tamen ideo falsitatis ea accusari posse, manifesto apparere statuit exin, quod multa deprehendantur in rerum etiam natura, quæ, licet vera sint, occultas tamen & impenetrabiles causas habeant; id quod exemplis non unis declarat. Tandem vero, si quis pertinaciter exquirere causam prædestinationis non omiserit, clariorem magisque invictam dari posse negat ea, quæ a divina voluntate desumatur, adeo, ut quivis in hoc dicterio Salviani acquiescat: *satu mihi sit pro universis rationibus auctor & ordinator Deus.* Ac sane voluntatem divinam demonstrationis certissimæ in hoc negotio vicem sustinere, multo cum verborum apparatu innuit. Inter alia vero & requisita demonstrationis ab Aristotele tradita in hanc ipsam convenientissime quadrare asserit. Si namque omnem demonstrationem constare oporteat ex prioribus, nihil facile notius, quam Deum esse justum atque sanctum; & ex necessariis, nihil adeo necessarium, quam in eum, qui summe justus summeque bonus sit, injustum malumque cadere non posse; si denique demonstratio ex causis conclusionis debeat constare, voluntatem divinam omnes causas complecti, quæ sola omnis boni rectique causa efficiens, exemplaris, finalis, formalis & subjectiva nuncupari mereatur.

ELEMENTA PHILOSOPHIÆ PRACTICÆ, IN USUM PRÆlectionum Publicarum edita a JOH. FRANCISCO BUDDEO, SS. Theol. Lic. & Phil. Mor. ac Civ. P.P.O.

Halæ Magdeburgicæ apud J. F. Zeidlerum, 1697. in 8. Alph. 2.

PRacticæ, ut vocant, Philosophiæ partes ita pertractandas sibi Auctor clarissimus sumpsit, ut nec recentiorum negligeret placita, nec veterum decreta fastidiret aut insuper haberet. Idque ea ratione executus est, ut disciplinas, quæ sub hocce nomine continentur, velut per summam quandam, indicatis præcipuis rerum momentis, exhiberet.

Primo itaque loco Ethicam sistit, quo quidem nomine illi venit ea practicæ philosophiæ pars, quæ de summa hominis felicitate præcipit, viamque ad eam parandam pandit. Hanc ut rite investigaret, dete-

Pars I.

detegeretque, postquam hominem, qua corpus, qua mentem paucis consideravit, morbos mentis, præcipue voluntatis edisserit, eorumque fontem, ex quo omnia etiam vitia promanent, amorem sui ipsius pravum, quem Græci Φιλαυτίαν, sumpta voce in malam partem, appellitant, esse contendit: hinc sanitatem mentis, pærsertim voluntatis considerat, eamque in amore Numinis positam autumat, qui ipse etiam ex ejus sententia summam hominis felicitatem absolvit, ita ut Numen ipsum pro summo mortalium bono omnino sit habendum. Exponit etiam signa, ex quibus hominum mores propensionesque, adeoque & voluntatis morbi cognosci possunt, & tandem remedia, quibus mentis morbi pelli, sanitasque recuperari, & homo adeo ad veram felicitatem pervenire possit, proponit. Sed hæc ipsa remedia, quantumvis a præstantissimis Philosophorum approbata, non tamen tanta pollere vi fatetur, ut sanitati hominem reddant; interim hic mortalibus occasionem subministrari, aliam viam, quæ ad felicitatem veram ducat, quærendi, quæ nimirum omnium optime in Divinis literis ostendatur. Atque hunc esse solidum & longe præstantissimum moralis philosophiæ fructum, ut ita ad revelationem nos manuducat, inde concludit.

Pars II. Ab Ethica Jurisprudentiam naturalem ita discernit, ut hanc de actionibus ad legem naturæ componendis præcipere dicat; interim cum illa hanc omnino connectendam, quod nemo, nisi qui ex Ethicæ præscripto suos rite emendarit mores, actiones suas ad hancce componere normam valeat. Actionum itaque humanarum principiis, & norma, & affectionibus, præsertim illis, quæ ex earum ad legem relatione fluunt, explicatis, de lege naturali ejusque primo principio, & pœna præcipue juris naturalis disserit. Et ad principium quidem juris naturalis quod attinet, officia hominis erga alios ex societate rite derivari fatetur; falli autem, qui officia hominis erga Deum aut erga seipsum exinde deducere velint. Quibus hunc in modum præmissis, ad ipsa officia progreditur, & eorum quidem, quæ homo erga Deum præstare tenetur, summam hoc effato, *Deum cole*, effert. Cultum autem omnem Numinis amore ejus absolvi putat; hinc enim ceteras cultus Divini partes commode derivari posse. Officia hominis erga seipsum in hocce principio, *temperanter vive*, contineri censet. Quo ipso ordinatum usum eorum omnium, quibus homo ad sui conservationem indi-

indiget, designat. Tandem officia hominis erga alios ex hocce effato, *socialiter vive*, sua sponte fluere sibi persuadet, idque prolixius de officiis erga alios absolutis pariter ac hypotheticis, ut in scholis Philosophorum vocari solent, sive perfectam sive imperfectam obligationem habeant, ut & iis, quæ ex certo statu resultant, ut conjugum, dominorum, & servorum, imperantium & subjectorum, ex instituto præcipiendo edisserit. Subjicit etiam nonnulla de decoro, ejusque ab honesto discrimen indicat, & regulas generales, speciales & specialissimas affert.

Pars III. Licet autem fateatur, a jure naturæ non differre jus gentium, sed ad easdem leges mox singulorum hominum, mox integrarum gentium actiones componi posse, ut de earum honestate pronuncietur: placuit tamen illi Jurisprudentiam gentium seorsim tradere, quod in ipsa legum naturalium ad gentium actiones applicatione quædam observatu digna occurrant. Primo itaque de officiis gentium, quæ tempore pacis erga se invicem præstare tenentur, disserit, eaque in absoluta & hypothetica dispescit, ad priora etiam quæ circa fœdera & legatos observari debent, referens. Sed ab utrisque rursus discernit, quæ obligationem imperfectam habent; qua occasione de transitu mercium & hominum, vectigalibus, & id genus argumentis agit, & de jure sepulturæ etiam nonnulla subnectit. Ad belligerantium autem officia delatus, de caussis belli, de variis belli speciebus, de iis quæ bellum antecedunt, comitantur & consequuntur, de illorum qui in bello medii sunt, & belligerantium erga eos officiis, & denique de pactis bellicis, ut & de pace præcipit.

Pars IV. Sequitur hinc quarta practicæ philosophiæ pars, quam politicam, sive prudentiam civilem vocat. Docet actiones hominis dupliciter considerari posse, vel prout ad legem componendæ sunt, & ita circa eas occupari jurisprudentiam: vel prout ad nostram statusque nostri conservationem dirigendæ sunt, & ita eas pertinere ad eam disciplinam, quæ prudentia status appellitari possit. Hujus prudentiæ status tot posse genera constitui, quot fere status sunt, qui homines circumstant. Cum vero de singulis præcipere rem infiniti laboris putet, de præcipuis tamen, prudentia scilicet status œconomici, & status civilis, aliquid commentari operæ pretium

tium

tium duxit. Sed œconomici ſtatus prudentiam paucis delibat, de fine, deque hominibus ad tractandam rite rem familiarem aptis, deque mediis nonnulla monendo. Prolixior eſt in delineanda prudentia ſtatus civilis. Hanc ſibi politicam vocari ait, ita tamen, ut hac voce non tantum rationem ſtatum civitatis, tum in genere, tum ſpeciatim monarchicæ, ariſtocraticæ, & democraticæ, ſed & ipſorum imperantium, ut & miniſtrorum conſervandi denotet. Hinc porro de fine reipublicæ, hominibusque per quos aut obtineri aut impediri poſſit, exponit, & media allaturus, de prudentia ſtatus circa leges, judicia, pœnas, præmia, miniſtros & magiſtratus inferiores, æraria, tributa, vectigalia, commercia, rem monetariam, religionem, fœdera, legatos, bellum, pacem, per plura capita diſſerit. Quibus ita expeditis, in ſpecie prudentiam ſtatum civitatis monarchicæ, ariſtocraticæ & democraticæ, & in ſingulis ſeorſim imperantium, denique & miniſtrorum, ac præſertim aulicorum, conſervandi, ordine eo, quem ipſe ſibi præſcripſit, exhibet.

Pars V. In ultima denique parte exemplo a ſe tradita confirmaturus, quo pacto tum prudentiæ civilis, tum jurisprudentiæ naturalis præcepta ad Imperium Romano-Germanicum applicari poſſint, breviter commonſtrat.

LIBRI NOVI.

Joannis Munnichs de Re Anatomica Liber. Trajecti ad Rhenum apud Ant. Schouten, 1697. 8.

C. Julii Cæſaris quæ extant, cum notis & animadverſionibus Dionyſii Voſſii, ut & qui vocatur Julius Celſus de vita & rebus geſtis C. Julii Cæſaris. Ex Muſæo Jo. Georgii Grævii. Amſtelod. ſumptibus Societatis, 1697. 8.

C. Suetonius Tranquillus ex recenſione Jo. Georgii Grævii, cum ejusdem Animadverſionibus & Nummis Cæſarum rarioribus ære deſcriptis. Amſtelæd. apud Henr. Wetſtenium, 1697. 12.

Juſtification de la Doctrine du Sieur Elie Saurin contre deux libelles de Mr. Jurieu. A Utrecht, chez Antoine Schouten, 1697. 8.

Les Delices de la Hollande. Ouvrage nouveau ſur le plan de l'ancien. A Amſterdam chez Henri Wetſtein, 1697. 12.

Prodiit non ita pridem Tomi III. Supplementorum Sectio ſecunda.

* * *

ACTA ERUDITORUM

Publicata Lipsiæ

Calendis Julii, Anno M DC XCVII.

BIBLIOTHECÆ HISPANÆ VETERIS TOMUS II, COMPLEctens Scriptores omnes, qui ab anno M usque ad annum MD floruerunt. Auctore *D. NICOLAO ANTONIO, HISPALENSI J. C. Ordinis S. Jacobi Equite &c.*

Romæ ex typogr. Ant. de Rubeis, 1696. fol. Alphab. 4.

COmplectebatur, quem superiori mense recensuimus, Tomus I Bibliothecæ hujus Hispanæ Veteris Scriptores eos, qui prioribus X ab Augusti Cæsaris imperio seculis litterarum laudibus inter Hispanos floruerunt. Quinque itaque sequentium seculorum Viros eruditione & scriptis claros præsens Volumen nobis exhibet; quod *Veteris Bibliotheca Hispana* titulo insignitum, pariter ac prius, eminentissimo editori Cardinali *D' Aguirre* placuit in lucem emittere, respectu non tam ad præcedens, quam ad sequentia duo volumina, Scriptores, qui ab initio seculi XVI usque ad annum LXX seculi XVII claruere, complexa habito. Methodum in hoc volumine observatam quod attinet, eadem prorsus cum illa est, qua prius dispositum conspectum nostrum subiit. Nihil proinde superest, quam ut nunc quoque insigniora quædam speciminis loco oculis Lectorum subjiciamus.

In ipso itaque limine partis hujus posterioris Hispanæ Bibliothecæ primo statim loco se nobis offert *Sampirus*, Asturicensis Episcopus, quem *Sancium Petri*, sive *Sancium Pirez* a recentioribus nonnullis appellari Antonius monet. Chronicon eum scripsisse, satis inter eruditos notum est; limites autem & ambitum illius ex Pelagio Ovetensi definit, qui eum ab *Adephonso Casto* initio facto

p. 2.

ad *Veremundum* usque Regem podagricum processisse dicit. Cujus si standum testimonio, tribuendum Noster existimat *Sampiro* postremam partem Chronici *Sebastiano Salmanticensi* vulgo adscripti, quo res a *Ranimiro* I *Alphonsi Casti* successore, & *Ordonio* I filio ejus gestæ continentur. In editione enim, quæ unica hactenus prostat horum Chronicorum, a Sandovalio curata, adeo obscurum esse in *Sebastiani* Chronico observat, quænam ejus verba, quænam Pelagii Ovetensis additiones vel alterius etiam sint, ut plane deferendum esse censeat ipsi *Pelagio* inter *Sebastiani* & *Sampiri* historias limites præscribenti. Atque interea Hispanarum antiquitatum promos condos hortatur, ut lacera ista Chronica ex manuscriptis codicibus, quorum diversos *Ambrosium Moralem* vidisse constet, in integrum restituere aliquando conentur, utpote quæ adeo inter se confusa sint, ut duobus tribusve autoribus eadem res sæpe accepta feratur, cum tamen non eorundem, sed excipientium sese invicem temporum gesta persecuta illa fuerint. Quam rem multo adhuc prolixius paulo inferius, de Pelagio Ovetensi ex instituto agens, persequitur, ubi Chronica illa, prout a Sandovalio edita sunt, cum codicibus, quibus *Ambrosius Morales in Hispana Historia* usus fuit, contendit, atque turpissimæ confusionis varia specimina dat.

p. 4. De *Avicena* quoq; prolixe agendum sibi esse duxit, non quod communi fere Hispanorum Scriptorum errore, qui Hispaniæ eum vindicare annisi fuerunt, ipse quoque se passus fuerit abripi; sed quod eorum figmenta hac occasione explodenda, atque nonnulla notatu digna de eo observanda esse existimaverit. Testes itaque de patria *Avicenæ* omni exceptione majores, tum ejus discipulum *Sorsanum*, tum ipsum *Avicenam* apud *Abulfarajum* esse docet, nullumque adeo dubium esse putat, quin in *Aphsbanensi* vico prope *Bocharam*, Persiæ oppidum, natus fuerit. Imo ex eodem *Abulfa-*

p. 5. *rajo* luculente evinci posse contendit, non Hispanum tantum eum haud fuisse, sed ne unquam quidem ad Hispaniæ oras fuisse delatum; quam sententiam, priori errore rejecto, *Garibajus* fuerat amplexus. Universam autem de Hispana ejus origine fabulam natam esse censet ex alia fabula, quam *Isidori Hispalensis* rebus temere immistam, *Lucas Tudensis* Chronico suo, tanquam ab *Ildephonso* acceptam, inseruit. Narrat enim *libros quosdam de naturis rerum & arte medicinæ,*

dicina, *nec non de arte notoria*, *quos pater Isidorus facundo stylo composuerat*, *& qui ne dum ad publicum venerant*, *in odium fidei corrupisse Theodiscelum*, *resecantem vera & inserentem falsa*, *atque per quendam Arabem*, *nomine Avicenam*, *de Latino in Arabicum transtulisse.* Frustra igitur & *Cordubenses*, qui *Corducna*, quod nomen Persici cujusdam est tractus, abusi nomine eum sibi vindicant: & *Arragonenses* qui *Avicannam*, cum *Valentinis*, qui *Abicenàm*, patriæ suæ castra vel oppida, pro *Avicena* natali solo venditant: & *Ebusi* sive *Ibiza* insulæ incolas, qui nominis itidem vana similitudine subnixi, apud se natum eum esse nugantur, laborare evincit. Eos etiam castigat, qui cognomine *Alrajits*, quo Arabes eum honoravere, seducti, Regem eum fuisse sunt opinati; cum tamen nomen illud ad ejus in litteris excellentiam tantum pertinere, dudum Leo Africanus docuerit: ut fumos adeo nugasque vendant *Didacus Lopezius*, qui Cordubæ, *Jo. Bapt. Montanus*, qui Ægypti, *& Marinaus Siculus*, qui Bithyniæ Regem eum fuisse somniarunt. Antequam autem ab *Avicena* ad alios procedat, id quod in eo pessimo jure Hispanis defertur, in ejus interprete præcipuo maxima injuria iis auferri observat, dum nimirum *Gerardus Cremonensis* perperam appelletur, qui a *Carmona* Hispaniæ Bæticæ celebri urbe *Carmonensis* erat appellandus; quam veram ejus patriam fuisse, inferius in Bibliotheca incertæ ætatis Scriptorum ivit assertum. Ubi simul *Joh. Antonii van der Linden* observat errorem, qui eo seductus, quod *Gerhardus* Cremonæ natus, Toleti vixerit atque docuerit, duos *Gerhardos*, *Cremonensem* alterum, alterum *Toletanum* exsculpere ausus fuerit. Id adhuc de *Avicena* ex Antonio hic adducere liceat, exstare opera ejus Arabica MSS. in Bibliothecis Ecclesiæ Toletanæ octo voluminibus, Hebraice autem versa quatuor voluminibus Romæ apud PP. Societatis Collegii S. Ignatii. Nomen denique ejus verum fuisse *Elhusein*, *Alhazen-Sem*; vulgari vero appellatione dictum eum esse *Abu-hali Elhusein Abdalla Ibnu-sina*, a qua ultima sive avi, sive familiæ appellatione, corrupte pronunciari cœptum fuerit vel *Aben-Sina*, quo nomine Reuchlinus eum appellet, vel *Avicena*, quo apud omnes alios nostro ævo innotuit. Inter duodecimi seculi Scriptores *Petri* cujusdam *Magistri Toletani* mentionem facit, quem Alcoranum *Petri Abbatis Cluniacensis* jussu in Latinam linguam

p. 6.

p. 261.

p. 6.

p. 16.

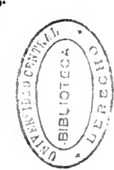
transtuliſſe, conſtare ait ex codice quodam MS. qui apud Marſilium Ficinum fuit. Vidiſſe codicem illum dicit *Martinum Siruelam*, verſionem Latinam Alcorani exhibentem, cui ſubnexa ſequentia verba fuerint: *Illuſtri Viro Petro Cluniacenſi Abbate præcipiente ſuus Angligena Robertus Ketenenſis librum iſtum tranſtulit anno C.1143* &c. quæ ſtatim exceperint iſta: *Hunc librum fecit Dominus Petrus Cluniacenſis Abbas transferri de Arabico in Latinum a Petro Magiſtro Toletano, cum eſſet ipſe Abbas in Hiſpaniis conſtitutus, cum glorioſo Adephonſo, eo anno quo glorioſus Imperator Coriam civitatem fecit.* Quamvis autem verba iſta ſuſpicionem fecerint Siruelæ, fuiſſe olim cum verſione Alcorani Roberti Ketenenſis compactum in eodem codice aliquod aliud opus, quod ex Arabica in Latinam linguam converſum fuerit a *Petro Toletano*, ejusdem Petri Cluniacenſis juſſu, ad quod referri poſtrema verba debeant: Antonii tamen ſententia eſt, duos forſan interpretes Cluniacenſem Abbatẽ admoviſſe operi, quod quam fieri poterat accuratiſſime translatum cupiebat: unde & Joſ. Scaliger *Petri* illius inter Alcorani interpretes mentionem alicubi faciat, ab aliis omnibus, qui Alcorani verſiones recenſent, prætermiſſi. Eodem cum *Petro* illo ſeculo vixit etiam *Ordonius*, monaſterii Cellæ novæ in Gallæcia monachus, qui vitam *Rodeſindi* Epiſcopi ſcripſit: quam etiam paulo poſt concinnavit *Stephanus*, ejusdem monaſterii monachus. Unde in mentem Sandio olim, cum animadverſiones ad Voſſium de Hiſtoricis Latinis ſcriberet, venit, alium ab *Ordonio Stephanum* iſtum non eſſe; quam tamen ejus conjecturam falſiſſimam eſſe Antonius oſtendit. De *Aulo Halo*, qui poeticis ſtudiis apud Burdigalenſes hoc ſeculo effloruit, prolixe etiam agit. Atque imprimis obſervat, *Carmen de adventu Jacobi Apoſtoli in Hiſpanias*, quod ſub ejus nomine Matriti A. 1648 *Joan. Tamajus* publicavit, ſpurium opus eſſe, quod *Tamajus*, qui non contentus ab *Higuera* & aliis factos fumos quavis data occaſione lectoribus ſuis ingerere, ipſe quoque famam ſuam turpiſſimis fraudibus contaminare haud fuerit veritus, peſſima fide ei ſuppoſuerit. Cumque *Tamajus* elegantiorum litterarum parum peritus, carminique pangendo valde ineptus eſſet, unde & hoc *Aulo Halo* ſuppoſitum opus barbaras paſſim redolere ſordes deprehendatur; operam tamen dediſſe a Noſtro obſervatur, ut ne omnis leporis expers in publicum illud prodiret.

p. 18.

p. 19.

diret. Quod ut consequeretur, barbaros versus suos ex Poetæ valde elegantis, *Alvari Gomezii de Civitate Regali* carmine, quod *Tali-Christiam* inscripsit, passim eum interpolasse ostendit. Quam fraudem, plane ineptam, deprehensurum neminem esse, eo facilius sibi hominem stolidum passum esse persuaderi ait, quod semel tantum, Compluti nimirum anno 1522, impressum illud *Gomezii* carmen, in paucissimorum manibus versaretur. Verum tamen aliquem *Halonem Grammaticum* seculo XII exstitisse observat, ejusque Epigrammata nonnulla ex manuscriptis repræsentat. Ad *Julianum Petri, Archipresbyterum S. Justæ* apud Toletanos deveniens, merces quas sub nomine ejus, tanquam e Bibliotheca Olivariensi acceptas, Parisiis anno 1628 *Laurentius Ramirezius* publicavit, *Chronicon* inquam, *Adversaria*, *Descriptionem Eremitoriorum Hispanorum*, & *Variorum Carminum collectionem*, omnes a *Hieron. Romani Higueræ* manibus eum accepisse, tum ex ipsius *Ramirezii* dedicatoria epistola, tum ex literis quibusdam *D. Petri de Sandoval* ad *Laurentium Coccum* evincit. Imo ipsum *Higueram* primam inventionem *Juliani* sibi tribuere, ex ejus Historia Toletana manuscripta edocet. Attamen observat, iis verbis Chronici Juliani eum ibi meminisse, quæ potius brevem aliquem Toletanorum Episcoporum Catalogum, quam illud opus, quod Chronicon Juliani hodie audit, apta sint denotare. Imo meminisse eum dicit fragmentorum Chronici Juliani, sed tanquam plane deperditi, & in eam rem verba *Higueræ* adducit, atque adeo proprio testimonio suo viam sibi obstruxisse *Higueram* notat, quicquam e Juliani operibus, quæ deperdita afferat omnia, commendandi. Atque adeo colligit, ex *Higueræ* penu & observationibus, catalogum brevem Toletanorum Præsulum in Chronicon omni ex parte perfectum excrevisse. Utque ea de re cuiquam eo minus dubitare liceat, duodeviginti loca indicat, e quibus facillime fraudis Juliani Chronicon & Adversaria revinci queant. Imo ullum omnino Julianum Archipresbyterum Toletanum seculo XII, quo vixisse fingitur, extitisse negat. Inter seculi XIII Scriptores de *Roderico Ximenez* agens, Chronicum suum Ferdinando Castellæ Regi eum nuncupasse notat. In ista autem dedicatoria epistola id præ ceteris notatu dignum esse putat, quod *Dionis*, *Gothicæ Historiæ* scriptoris, mentio in illa occurrat. Quem Historicum a nemine

p. 23.
p. 24.
p. 25.
p. 29.
p. 36.

alio, si Jornandem excipias, qui Græca eum lingua scripsisse addit, commemoratum, Historicis Græcis a Vossio celebratis adjiciendum esse monet. Ipsum autem *Rodericum* quod attinet, valde solicitus est in asserendis ei contra *Ambrosium Moralem*, *Jo. Vasæum* & alios, gentium barbararum Chronicis, quæ studiose proinde sub examen revocat. Circa medium hujus seculi floruisse apud Valentinos celebrem Poetam observat, quem *Mossen Jordi* sua lingua illi appellant (*Dominum Georgium* Latine diceres.) Hunc in haud paucis imitatum esse Italorum Apollinem Petrarcham, post *Gasparem Escolanum* animadvertit, productis eam in rem elegantissimis quibusdam exemplis. *Alphonsi X*, cui *Sapientis* cognomen grata posteritas dedit, scripta studiose admodum recenset. Prolixe autem imprimis agit de *Tabulis Astronomicis* ejus auspiciis confectis. De quibus postquã *Christmanni*, *Riccii*, *Lucæ Gaurici*, *Jos. Blancani*, *Jo. B. Riccioli*, & *Ism. Bullialdi* traditiones recensuisset; subjungit denique etiam id, quod ipse *Alphonsus* in quodam codice harum Tabularum scriptum de iis reliquisse dicitur. Fuit ille codex in manibus *Joannis de Herrera Bustamantis* celebris Philippi II architecti, quem vidit *Romanus de la Higuera*, atque ex eo confectarum tabularum istarum historiam Toletanæ suæ Historiæ MSæ iis verbis inseruit, quæ hic quoque non invitis Lectoribus comparitura esse confidimus, præcipue cum rem plane aliter, quam ab aliis omnibus enarrata fuit, exponant. *Jussit*, inquit, *Alphonsus*, *Toletum ut convenirent*, *Aben-Raghel & Alquibitium*, quos *preceptores suos* [in codice scilicet, ex quo ista *Higuera* habet] appellat, *Toletanos; Aben-Musium & Mahomad*, *Hispalenses; Joseph Aben-Hali*, *& Jacobum Ab-Vena Cordubenses*, *pluresque alios ad quinquaginta & ultra e Gasconia & Parisiis ingentibus expensis convocatos; hisque curam imposuit vertendi Ptolemæi Quadripartitum*, *& colligendi libros Mentesanis & Algazelis. Præsertim autem huic rei incubuit Samuel & Jehuda Elconbeso*, quem *Alfaqui Toletanum* vocat. *Et hi in palatio, quod extra Toletum a Galiana Regina appellationem habet, congregati, quibus ipse Alphonsus, eo autem absente, Aben-Raghelus & Alquibitius præerant, examinandis firmamenti atque stellarum motibus ab anno 1258 usque ad annum 1262 attentissime ac perpetuo vacarunt*, *tandemque Tabulas*, de quibus loquimur, *confecerunt*. *Quo absoluto negotio Rex omnes*, sive

p. 49. p. 54. p. 55.

five pecunia, five exemptionibus tributa solvendi donatos, *alacres dimisit*. Id adhuc de *Alphonso* isto *Sapiente* ex Autore nostro non observare non possumus, quod *Historiam Generalem Hispaniæ*, quæ vernaculo idiomate scripta, Zamoræ primum anno 1541, & postea Pinciæ 1604 prodiit, non ejus auspiciis, sed ab ipso confectam esse moneat: distinguendamque præterea eam non ab *Alphonsi XI* tantum Historia esse doceat, sed & ab alia *Alphonsi Sapientis Historia Magna & Generali*, quæ ab ipsius mundi initio exordium capiat, cujusque primum volumen nihil aliud quam fusiorem rerum in Pentateucho contentarum expositionem continens, in Cortesiana Bibliotheca existat: ex qua prologum ejus & initium primi capitis Bibliothecæ huic Antonius inseruit. Et ad hunc Commentarium *Alphonsum* respexisse censet, cum in testamento suo præter Biblia tribus tomis, tria alia Bibliorum Historiæ volumina se relinquere dicit. Imo cum tradant nonnulli, S. Litteras in linguam vernaculam *Alphonsum* hunc transferri curasse, quod *Joannem Marianam* affirmare observat; non ad versionem proprie sic dictam, qualis nuspiam appareat, sed ad istam paraphrasin referendum id esse persuasum habet, utut alteri sententiæ paulo ante allegata testamenti *Alphonsi* verba favere videantur. De *Pontio Carbonello* ejusque Catena in universa Biblia agens, controversiæ meminit de Catena in IV Evangelia *Thomæ Aquinati* adscripta, quam *Carbonelli* esse *P. Alva & Astorga* contendunt, renitentibus *Th. Harney & Vincentio Baronio*, quorum partes ipse quoque tuendas suscepit. Decimo quarto seculo floruit *Arnaldus Villanovanus*, quem contra *Jo. Villanum*, *S. Antoninum*, *Paulum Langium*, *P. Colomesium* & alios qui Gallis eum vindicant, *Durandi de S. Porciano*, *Bernardi de Luzemburgo*, *Nicolai Eymerici*, *Pici Mirandulani* & aliorum suffragiis, Hispanis suis ivit assertum. Quod variis argumentis, qualia sunt quod nullum oppidum *Villanovæ* nomine insigne in Gallia, quamplurima autem in Hispania extent: quod Jacobo II Arragoniæ Regi librum suum de Regimine sanitatis dedicaverit, aliisque compluribus deinceps confirmavit. Circa annum MCCCX Parisiis eum *de extremi judicii die* libellum scripsisse narrat, in quo astrologicis argumentis probare annisus fuerit, anno 1376 judicium illud celebrandum esse. Metu tamen inquisitionis ob illum libellum in Siciliam fugere coactum

p. 57.

p. 63.

p. 74.

p. 75.

ctum, deinde a Frederico Rege ad Clementem V Summum Pontificem missum, diem suum in mari eum obiisse ait. Ut falsus adeo sit Colomesius aliique qui eum anno 1300 natum, denatum anno 1340 affirmant. Quæ de ejus in religione erroribus ab *Eymerico* alisque disputata fuerunt, prolixum nimis esset hoc loco repetere, pariter ac ea, quæ ut defendant eum, alii afferre solent. Sane rerum futurarum superstitiosum nimis eum fuisse indagatorem, & ea quæ de Anti-Christi adventu somniavit, revelationum quarundam fidei superstruxisse, ex libro ejus *de mysterio cymbalorum* dudum Picus Mirandulanus observavit. Idem autem qui *Arnaldi* errores impugnavit *Eymericus*, *Raym. Lullii* acerbissimus quoque fuit insectator, in quo impugnando quibus artibus usus fuerit, postquam scriptores vitæ Lullianæ recensuisset, fuse exponit Noster. Qui deinde non minori diligentia defensores quoque Lullii recenset, summamque eorum, quæ ei objecta fuerunt, exponit. Accuratissime autem in libris recensendis versatur, atque CCCXL voluminibus, quorum notitiam *Proaza* & *Wadingo* debemus, XL alia addit in variis locis a se reperta. Ut nihil dicamus de viginti & uno voluminibus, quorum e *Carolo Bovillo* mentionem facit, & quorum nonnulla eadem esse cum iis, quæ *Proaza* & *Wadingus* memorant, ipsemet suspicatur. Eos denique etiam, qui commentariis suis illustrare *Lullii* philosophiam conati fuere, recenset, quorum plus quam viginti in arenam producit. In decimo quinto seculo inter alios de *Petro de Luna* sive *Benedicto XIII* Anti-Papa agit, quem *Ludovici Pansani* coævi Historici testimonio subnixus, veneno periisse statuit, quod inter secundas mensas *Thomas Monachus*, quo familiariter utebatur, ei apposuerat. De *Raymundi Sebundi* libello de veritate Religionis Christianæ loquens, *Hugonis Grotii* mentionem faciendi occasionem nanciscitur, quem Ecclesiæ suæ jugalem sub vitæ exitum fuisse, audacter affirmare non veretur. Ast quo jure Romanæ Ecclesiæ summum illum Virum vindicent sive ex Pontificiis admiratores, sive ex Protestantibus adversarii ejus, dudum accurate ostendit præclarus ejus defensor H. Hammondus, qui gemino scripto tomo II operum ejus inserto, mascule accusationem illam a Grotii capite depulit. De *Alphonso Tostato*, quem *Alphonsum Abulensem*, & *Alphonsum de Madrigal* etiam appellari notum est, obser-

p. 79. p. 81. p. 84. p. 96. p. 138. p. 141. p. 169.

observari merentur, quæ summam memoriæ ejus felicitatem prædicans affert. Narrat inter alia, Bononiæ librum ei perlegendum datum fuisse, quem tamen ut describere ipsi liceret, impetrare non potuerit: eum proinde semel & iterum lectum ab eo domum reverso ex memoria chartæ mandatum fuisse. Nec minorem memoria solertiam industriamque ejus fuisse dicit: cum annorum LV, quos vixit, spatio, tot scripta exaraverit, ut si demas pueritiæ annos, libris scribendis minime idoneos, quotidie sex expansæ chartæ folia eum scripsisse oportuerit. In conservatis autem libris ejus, parum abest quin miraculum agnoscat. Cum enim manuscripta illius, ut nova & locuples magis operum ejus editio pararetur, circa annum 1525 in Italiam adveherentur, navi tempestate pessundata, omnibusque mercibus reliquis submersis, solam cistam, in qua illa asservabantur, incolumem insequenti die in littus ejectam fuisse, Romæ a sedecim testibus apud Auditorem Cameræ affirmatum dicit. Liceat autem e scriptis ejus commemorare hoc loco speciatim *Commentarios in Eusebii Chronicon*, qui vernaculo idiomate quinque voluminibus in folio prodierunt Salmanticæ anno 1506, cum ad omnium notitiam opus istud haud forsan pervenerit. Ast sufficere, nisi fallimur, poterunt ista ex Bibliotheca quinque illorum seculorum specimina. Jam de Bibliotheca Arabico-Hispana, quam ei subjunxit, nonnulla etiam dicenda supersunt. Cujus uti ea dignitas & amplitudo, quæ superioris, non est, ita nos quoque in perlustrandâ ea non diu adeo morabimur. Alphabetico ea ordine disposita est; cumq; Arabicis litteris sese initiatum haud esse, ipsemet non dissimulet Antonius, abs re haud fore putavimus, si, quibus auxiliis ea ab illo instructa fuerit, observaverimus. Præter Hispanos itaque Historicos, *Sandovalium* imprimis atque *Escolanum*, Catalogosque Bibliothecarum, *Escorialensis* maxime & *Lugduno-Batavæ*, *Leo Africanus* ab Hottingero editus multum ipsi in his tenebris lucis affudit. Passimque etiam ex *Bocharti*, *Hottingeri*, Mathematicorumque nonnullorum, *Riccioli* imprimis, scriptis suppetias petivisse videtur. Brevissimus in plerisque est, & raro admodum aliquid præter nomen & scripta de iis commemorat. Quamvis ubi plura ad notitiam ejus de aliquo pervenerant, ea invidere Lectoribus suis

p. 171.

p. 231.

non soleat; cujus rei argumento esse potest prolixissime exposita Averrois vita, quemadmodum & Geberi historia, cujus a Cardano inter XVII summa ingenia repositi res parce nimis ab eo traditæ non fuerunt. Incerti denique temporis Scriptorum Bibliothecam, quæ Arabico-Hispanam excipit, alio quam alphabetico ordine concinnari non potuisse, nemo est qui non facile videat. Ex ea duos saltem Autores commemorare nunc placet, anonymos ambos, ambos Sacrarum Litterarum interpretes. Eorum alter, versionem Latinam vulgatam secutus, lingua Valentiæ regni vernacula eas expressisse dicitur a Cypriano Valera in præfatione, quam Hispanæ suæ versioni Amstelædami a.1602 editæ præmisit: ubi etiam ante centum, & quod excurrit, annos in folio chartæ regiæ impressam versionem illam prodiisse testatur. Alter, qui Hispano-Hebræus fuit, post Judæos ex Hispania relegatos, in Italia versionem quandam e fontibus Hebræis confecisse ab Antonio dicitur. Dedicationi illius versionis, quæ ad Herculem Estensem II, quartum Ferrariensium Ducem directa est, subscripsisse nomina sua ait *Hieronymum de Vargas* & *Duadum Pinel:* quorum illum sumtus huic versioni impendisse, hunc ἐργοδιώκτην fuisse, ex verbis, quæ sub finem ejus comparent, manifestum est. Eam autem Ferrariæ A. 1553 in lucem primum editam, Amstelædami anno mundi MMMMMCCCXC reformatam, & postea anno mundi MMMMMCDXVI in domo Gillis Jooft typis denuo exscriptam fuisse observat. Autorem vero ejus ante annum Christi 1500 floruisse, recte sibi colligere ex stylo posse videtur. Totum denique hoc opus fragmenta Pseudo-Chronicorum, ex Marchionis Estepani Bibliotheca edita concludunt. Quo fine autem illa hic adtexta fuerint, tum a nobis fuit indicatum, cum in prioris tomi recensione versaremur; ut adeo de iis nihil amplius nunc quidem addendum esse existimemus.

p. 240.
p. 257.
p. 259.

JOH. FRIDERICI MAYERI D. CONSILIARII REGII ET Prof. Theol. de Fide Baronii & Bellarmini ipsis Pontificiis ambigua Ecloga.

Amsteldæmi apud Henr. Wetstenium, 1697. in 12. plag. 13.

QUo illustrius per universam, qua late patet, Ecclesiam Romanam nomen *Baronii* atque *Bellarmini* est, Cardinalium binorum

rum, qui uno eodemque tempore, diverso equidem scriptionis genere, sed uno tamen scopo, Curiam Pontificalem fultum magno molimine iverunt, & quo majore strepitu illud a fidei Romanæ assectis nullo non tempore Protestantibus obverti solet: eo majus operæ pretium se facturum Auctor præsentis opusculi maxime reverendus existimavit, si lubricam utriusque fidem domesticis testimoniis proderet, atque adeo demonstratum daret, haud vanos fuisse e Protestantibus, qui eam utrique Cardinalium objecerunt. Ne vero cupidine insectandi, aut præpostero partium adversarum studio abreptus, criminationes solum collegisse, prætermissis silentio laudibus, videretur; ab initio statim primæ Eclogæ, quæ de Baronio agit, non conatum egregium Cardinalis, non apparatum, non elogia suorum, nec adversariorum honesta de ipso judicia omittit, sed hæc omnia fuse satis primo capite & sub initium secundi prosequitur, auctores etiam, qui de vita laudibusque Baronii amplius evolvi possint, magno numero recensens. Editiones inde varias, versiones, epitomas, continuationes Annalium Baronianorum eodem c. II. commemorat, inspersis haud raro, quæ non omnium notitiæ patuerunt. Tale est inter alia, quod de Baronio ex *Hieron. Vecchietti*, Florentini, qui se ob trinas in Ægyptum susceptas legationes *ab Ægypto* vocavit, in opere de Sacrorum Temporum Ratione Augustæ Vindel. A. 1621 edito commemorat: illum nempe non XII solum, qui extant, aut XIII, ut Saussayus in Continuatione Bellarmini de Scr. Eccl. refert, sed, quod mirere, totos XV Annalium tomos elaborasse, jamque absolutos tres ultimos reliquisse Congregationis Oratorii Patribus, a quibus, dubium quam ob causam, suppressi sint: cui quidem rei tanto vehementius Vecchiettus succenset, quanto certius suæ etiam legationis, Ægyptiacæ res XV tomo longa oratione descriptas, ex ipsiusmet Baronii, amici, ore didicerat.

Inter Baronii (quem male a nonnullis pro Jesuita haberi, cum Presbyter Oratorii fuerit, obiter notat) translationes, Germanicam Marci Fuggeri primam esse annotat, & primum illius tomum Ingolstadii A. 1594 in fol. & 1595 in 4. prodiisse. Ut Polonice verteretur, curam A. 1592 gessisse memorat Stanislaum Carncovium, Regni Poloniæ Metropolitanum & Archiepiscopum Gnesnensem, id-

 que

que negotii Collegio Jesuitarum a se fundato dedisse: nihil tamen illius versionis editum. Arabice primam & secundam Annalium partem Romæ A. 1653 Fr. Brietio Capuccino interprete prodiisse. Italicam versionem Franc. Panicarolam Episcopum Astensem aggressum fuisse, primumq; Annalium tomum, superstite adhuc Baronio transtulisse, sed ab hoc labore postea avocatum. Eum autem exantlasse nostris temporibus Cardinalem Nerlium, redditis Italice Baronii Annalibus, ex Jo. Ciampino refert. Inter continuatores Baronii uti Henr. Spondanum laudat, ita Abrah. Bzovii vitia, Rich. Montacutium & Joh. Georg. Herwartum secutus, non dissimulat. Nec eo felicius in continuandis Baronii Annalibus laborasse Congregationis Oratorii Presbyterum Odoricum Raynaldum putat, de cujus mala fide, & incondito calumniandi studio prolixum Joh. Claudii judicium exhibitum videas: additque ex Papebrochio, Raynaldo communi Sociorum Congregationis illius suffragio surrogatum *Leandrum de Colloredo*, nostra ætate Cardinalem eminentissimum, a quo nihil tamen hactenus datum fuerit. Quemadmodum vero nomen Annalium Baronianorum inde etiam haud parum crevit, quod Justus Calvinus atque Gaspar Scioppius eorum inprimis lectione se ad fidem Romano-Catholicam conversos profiterentur: ita consultum Auctor celeberrimus duxit, inserere præsenti opusculo epistolas Scioppii duas eo in negotio scriptas, unam ad Baronem quendam Germanum, & alteram ad ipsummet Baronium eucharisticam, Romæ A. 1599 editas. Simul tamen ut appareret, quam candide scilicet assentatorum in morem votivas tabulas Scioppius sospitatori Cardinali suspenderit, re ipsa interim ipsimet ac doctrinæ ejus infensus; illam quoque hominis fraudulenti epistolam producit, quam ad Fulgentium celebrem Minoritam Venetum Italica lingua scriptam primus Paulus Colomesius suis Observationibus Sacris insertam edidit, Noster autem in Latinum idioma conversam sub finem Eclogæ de Baronio adjecit.

Caput tertium hujus Eclogæ historiam adversariorum Baronii Protestantium exponit, immistis etiam una hyperaspistis. De Casaubono ubi agit, inter alia famam de affectu ejus erga Pontificios olim a Pet. Molinæo sparsam, a P. Jurio autem veluti renovatam ægre fert: eamque tum a Merico Casaubono in Pietate adversus

versus Paterni nominis hostes, satis esse discussam non dubitat; tum amplius a clar. Almeloveenio in Historia Casaubonorum (quam sibi privatim olim promissam publice nunc ab eodem rogat) abstersum iri spem facit. Quod a Davide Blondello, qui confutando Baronio unus omnium maxime idoneus olim communi doctorum fere suffragio judicatus, publicisque stipendiis Amstelodamensium ad id conductus fuerat, nihil tamen præter stricturas leves e defuncti exemplari excerptas unquam prodierit, Auctor clarissimus dolo Jesuitarum adscribit: qui scilicet eo ipso tempore, quo hæc moliebatur Vir doctissimus, vindicandum stemma Regium Gallorum adversus Vindicias Chiffletianas, velut honoris ergo, publico nomine illi detulerint, revera nullo alio fine, quam ut a Baronio eum averterent. Cui conatui eventus etiam respondit. Paulo enim post emissum opus Anti-Chiffletianum, quod Blondellum per annos bene multos totum tenuit, oculorum lumine privatus cæcusque redditus, nihil amplius tentavit.

A Protestantibus Baronii adversariis ad Romano-Catholicos procedit in sequenti capite IV, & a Monachis initium faciens Carmelitas primo loco ponit, e quorum ordine M. Anton. Alegre de Casanate acriter in Baronium insurgentem profert: post illos prodeunt Benedictini, & ex Dominicanis Franc. Combefisius & Natalis Alexander: hinc ex Augustinianis eminentissimus Cardinalis Norisius, qui non solum in Historia Pelagiana hic illic errores Baronii graviter & cordate perstringit; sed & peculiari opere Annalium emendationem in se suscipere, eorumque infinitos errores animadvertere & demonstrare sibi proposuerat; destitit autem, cum sodalem suum Christianum Lupum eadem meditari cognovisset. Hoc vero prius, quam daret quicquam, vivis erepto, explevit doctorum omnium vota e Minorum ordine Antonius Pagi, Vir clarissimus & ab edita Critica Baroniana nemini facile ignotus. Tum ex Societate Jesu plusculos Baronii adversarios enarrat, Dion. Petavium, Pet. Halloix, Casp. Sanctium, Jacobum Sirmondum, Front. Ducæum, Lud. Maimburgium, Dan. Papebrochium, quin ipsummet adeo conjunctissimum, ut videri volebat, Card. Bellarminum: inprimis vero M. Antonium de Dominis, cujus testimonia prolixa affert. Ad alios dein eruditos viros progreditur, juxta nationum seriem distributos,

Hispanosque primum cap. V. sistit, quorum animos a se Baronius maxime alienos reddidit partim assertione juris Pontificii in Siciliam, partim quod Jacobum unquam in Hispaniam venisse negasset. Galli cap. VI proferuntur: Thuanus, qui tomo primo Annalium ab auctore sibi dono misso sua manu inscripserit ista Comici verbulo uno immutata: *Auctor cum primum animum ad scribendum appulit, id sibi negotii credidit solum dari, Pontifici ut placerent quas fecisset fabulas*: P. Pithœus, Pet. de Marca, Henr. Valesius, Petrus Daniel Huetius, Lud. El. Dupinius, Ant. Godellus, Joh. Launoius, Paschasius Quesnellius aliique plures. Tandem & cap. VII ex Italis advocantur Alex. Tassonus, cujus de Historia Ecclesiastica opus Baronio magna libertate oppositum ab addictis nimium Curiæ Romanæ animis oppressum creditur, Paulus Benius, Paulus Sarpius; & Germani, Lucas Holstenius, atque Casp. Scioppius, de cujus Epistola ad Fulgentium totius Eclogæ colophone dictum supra jam est.

Bellarmini fidem multo concisius examinat Ecloga secunda: de cujus Viri elogiis, vitæ scriptoribus & auctoritate in aula Clementis VIII. P. Rom. postquam paucula præmisisset, e Launoio plurima producit, quæ suspectam ejus fidem ostendunt, & quæ parum feliciter abstersisse Doctorem quendam Theologum M. C. S. in Tractatu de Libertatibus Ecclesiæ Gallicanæ observat. Quinimo ipsummet contra Bellarminum testem Bellarminum allegat, Frontoni Ducæo fassum, se quæcunque de temporali Papæ dominio in Controversiarum libris scripserit, & ob quæ a socio Frontone erat interpellatus, ideo scripsisse, quia Romæ fuerit; metu scilicet inquisitionis, quam sub Sixto V parum abfuit quin ejus scripta subire fuerint coacta, ob indirectam solum tributam summo Pontifici in temporalibus potestatem. Contra vero in Gallia librum Bellarmini de hac materia, adversus Guil. Barclajum editum, & Hildebrandina constituta nimis acriter tuentem, solenni Curiæ Parisiensis decreto proscriptum, post alios multos memorat, & edictum una ipsummet inserit. Prolixe etiam de crimine illo agit, quod a Perronio Cardinali Bellarmino impactum fama, vivo adhuc utroque, tulit: nempe, quod vix putares, Bellarminum incaute satis in Controversiis suis argumenta adversariorum fortius protulisse, quam confutasse, adeo quidem, ut cum insigni damno Ecclesiæ Romanæ non minæ tantum,

sed

sed & arma hostium adversus castra Catholicorum inibi cernantur. Quanquam vero Perronius, data ad Bellarminum epistola Italica verbosa admodum (quam Latine versam hic videas) famam istam veluti atrocem calumniam a se amoliri omni nisu tentarit: non tamen usque adeo credendum illi, aut quæ communi plurium ore ferebantur, inter calumnias ableganda, Auctor tum ex Bentivolio Cardinali monet, qui tale de Controversiis Bellarminianis judicium ex ipsiusmet Perronii ore se hausisse, sancte in Commentariis Historicis testatum reliquit; tum ex Perronianis, quæ non satis æqua Bellarmino sint. A Perronio iterum ad Launoium abit, & quid ille præcipue desiderarit in scriptis Bellarmini, quidve exprobrarit illis, sedulo expromit. Post hunc Dominicum Gravinam narrat, Dominicanum celebrem, qui *Gemitum Columbæ* eum in finem scriptum a Bellarmino, ut Ordines Religiosos a pristina puritate desciviſſe, seque adeo suorum fundatorum beneficiis indignos reddidisse probaret, *Voce Turturis* elevarit, & contra Gretserum hyperaspistam denuo retuderit. Tandem universum opusculum relatione de odio Melch. Cani, quo is Jesuitas perpetuo insectatus fuerit, concludit.

C. JULIUS CÆSAR CUM NOTIS DIONYSII VOSSII. Accessit JULIUS CELSUS de vita & rebus gestis C. Julii Cæsaris, ex museo JO. GEORGII GRÆVII.

Amstelædami, sumptibus Societatis, 1697. in 8.

Constat alph. 2. plag. 14. iconismis 14.

Æmulati sunt Amstelodamenses Blaviani typi Elzevirianam viginti & septem ante annos Julio Cæsari adhibitam elegantiam; sed quem in consilium adhibuerunt bibliopolæ novæ hujus editionis curam gerentes, doctissimus Grævius aliam, quam Montanus, qui isto tempore studium ei impenderat, instituit viam. Cum enim is editas antea doctorum virorum selectiores notas suis adsperserit; hic solas nondum evulgatas Dionysii Vossii animadversiones, copiosas & eruditas, e tenebris productas, in Cæsaris de Bello Gallico & Civili libros exhibuit; Jo. Rhellicani annotationes Hirtii commentariis de Bellis Alexandrino, Africano & Hispaniensi substravit. Ut autem in augusti hujus scriptoris, monarchiæ Romanæ potentissimi conditoris, notitiam lectores perduceret, res gestas

ſtas ejus & vitam a quodam non adeo vetuſto auctore, cujus ætatem in quartum quintumve abhinc ſeculum refert, deſcriptam & anno 1473 editam, quæ conſpectui eruditorum ſe pridem ſubduxerat, recudendam & Cæſari attexendam bibliopolis conceſſit. Auctorem narrationis iſtius, non adeo elegantis & terſæ, Ger. Jo. Voſſius Lib. I. de Hiſt. Lat. cap. 13. nominat *Julium Celſum*: quapropter ſub hoc etiam nomine nunc exire eam paſſus eſt Editor; falſo tamen ipſi hoc nomen præfigi, nec tam claro auctore, qui Cæſaris ſcripta recenſuit, vitam hanc deſcriptam eſſe, idem rectiſſime judicat. Sane Hub. Goltzii expoſitio vitæ Cæſaris, hanc anonymi ſcriptoris narrationem longe antecellere videtur. Nihilominus curam ejus habendam putavit Grævius, & cum admodum vitiis inquinata in impreſſo codice (quem rariſſimum & ab eruditis multis expetitum memorat) extaret, iſta tollenda & annotandas veriores lectiones ſeu emendationes duxit; ut non Cæſaris modo libros cultiores, ſed hanc etiam de eo hiſtoriam mundiorem & emaculatam haberemus.

C. *SUETONIUS TRANQUILLUS EX RECENSIONE JO. GEORGII GRÆVII, cum ejusdem animadverſionibus.*

Amſtelædami, apud Henr. Wetſtenium, 1697. in 12. plag. 21. icones XII Imperatorum.

INſignis hujus auctoris cum plures antea, magno litterarum bono, proditæ eſſent Egnatii, Aldi, Eraſmi, Torrentii, Caſauboni & aliorum editiones; ut de omnibus bene mereri ſtudet bonis Scriptoribus, huic nec deeſſe voluit doctiſſimus Grævius, & ante viginti quinque annos, cum doctorum virorum integris commentariis, ſuisque eruditis notis, in publicum emiſit venuſtiſſimas has Imperatorum duodecim primorum vitas: quarum editionem obſervationibus ſuis auctis amplificatisque, ante hos ſex annos iteravit, ut in Actis anni 1691 memoravimus. Quia autem grandior eſſet liber iſte, quippe majori forma excuſus, & tot integras aliorum eruditorum virorum annotationes complexus, quam qui adoleſcentum manibus aſſidue circumferretur, quod fieri par erat; in minorem formam redigendum eum duxit idem clariſſimus Editor, ſuisque tantum notis inſignitum in publicum jam emiſit, iſta ratione

ne qua Ciceronis epiſtolas & de Officiis libros, nec non Juſtini hiſtorias ejus ſtudio & cura expolitas, eque majoribus in minores libellos contractas, vidimus: qui omnes non magis typi nitore, quam accurata emendatione, ad crebram lectionem hiſtoriarum & eloquentiæ ſtudioſos ſic invitant, ut ſi maxime auctores iſtos aliis formis editos jam poſſideant, hac tamen commodiori excuſos ſibi etiam comparare ſtudeant,

CASPARIS NEUMANNI, VRATISLAVIENSIS
מוֹצָא h. e.

EXODUS LINGUÆ SANCTÆ V.T. EX CAPTIVITATE BABYlonica, tentatus in Lexico Etymologico Hebræo-Biblico.

Norimbergæ apud Andream Ottonem, 1697. in 4. plag. 18.

Quam anno ſuperiori eruditis propoſuit ſententiam de vocum Ebræarum geneſi, & nos quoque menſe Septembri A. 1696 p. 399 indicavimus, eam magis nunc excolendam, editoque novo ſpecimine, h. e. Lexici Ebræi, quod ad hanc hypotheſin adornare illi conſtitutum eſt, litera prima, firmandam ſibi clariſſimus doctiſſimusque Auctor ſumpſit. Non diffitetur, theoriam in Geneſi Linguæ Sanctæ a ſe traditam, difficultate quadam adhuc laborare: ſed hæc ipſa ut amoveatur, eo quidem hanc, quæ nunc prodit, commentationem maxime pit ſpectare. Præcepta in Geneſi Linguæ Sanctæ data non mutat, iis tamen quædam nunc addit, cumque characterum, ut vocat, initiis contentus, de literarum tum characteriſticarum, tum formativarum ſingulatim ſpectatarum valore ſuum judicium ſuſpenderit, nunc ulterius progreditur, & quid unaquæque literarum Ebræarum in ſe ſpectata & characteribus ipſis, & formatis inde vocibus aliis inferat, ediſſerit. Omnem ergo Ebraismum non modo in monoſyllabicos ſignificationum characteres, qui Sinenſium monoſyllabas 320 numero parum exceſſuri ſint, reductum, ſed & usque ad viginti & duarum literarum elementa ita reſolutum, ut his bene perſpectis, ſaltem manuductionem, eamque non levem ad ſignificationem characterum omnium a priori determinandam, in ſolo literarum intuitu quilibet inventurus ſit, ſe exhibiturum pollicetur.

Valorem autem literarum Ebræarum expoſiturus exem-

plum a literis Sinicis petit. Fatetur literas Ebræorum a characteribus Sinicis multiplici ratione differre: nihilo secius in quibusdam capitibus eos plane inter se consentire observat, atque istud hunc in modum explicat. Quemadmodum quælibet litera Sinica peculiarem habet significandi vim a rebus corporeis atque mathematicis desumptam, adeoque tropis perpetuis translatam: ita & omnium literarum Ebræarum significationes in sensu proprio spectatas mechanicas esse, hoc est, a rebus corporeis earumque motu, situ atque figura desumptas, & non nisi perpetuis tropologiis ad alia applicabiles, contendit. Sic literas adspiratas, quarum gradus supremus sint sibilantes, nudum quasi oris halitum & omnium minime adhuc articulatum vel modificatum, unam saltem altera fortius, exspirare. Et has esse symbolum *motus* vel *activitatis* in genere omnis, pro vario tamen intensionis gradu variantis: e.g. א esse adspirationem omnium tenuissimam, simplicissimumque adeo activitatis signum, literas, quibus jungitur, quasi animans, & earum significationes in actum deducens: ע cum Aleph fere coincidere, nisi quod crassior & fortior hujus esse soleat quam illius uti pronunciatio, ita & significatio: ה autem alium iterum adspirationis modum rem quasi coram sistere, & præsentiam ejus emphatice demonstrare &c. Ceteras autem literas, quæ scilicet non sint adspiratæ, variorum motus situsque modorum symbola esse autumat. Sic *motum situmque rectilineum*, vel saltem ab omni declinatione abstrahentem indicari per literas ר, ד, ת, ז, צ: nimirum literam ר stridulo erumpentem sono *egressionis*, sive ejus quod *egreditur*, esse notam; literam ד figura sua literæ Resch valde cognatam, *antecedendi* vel *antrorsum protrudendi* & *promovendi* actum habere, &c. *Motum* autem *situmque curvilineum* haberi in literis ג, ט, כ, ק: nimirum literam ג multum reflexam *flexus* cujuscunque symbolum esse; ט motum *in se quasi retractum* & *arcuatum* pro figura literæ referre &c. Reliquas denique literas alias adhuc easque varias motus situsque species designare, arbitratur. Sic literam י *apicem protensum* figura sua referre, *tensionisque* vel *extensionis* cujuscunque in longum abeuntis esse notam; ס literam valde *augustam* & *dilatabilem*, omnis *augmenti quantitatis* tam discretæ quam continuæ symbolum esse, &c.

Præ-

Præterea, ut literæ Sinensium suo quodam modo sunt hieroglyphicæ, hoc est, ingeniosa & symbolica quadam ratione intellectui legentium rem significatam depingunt: ita & in Ebraismo, judice Auctore, singulæ literæ vel figura, vel sono, vel utroque etiam modo, rem significant, & symbolica quadam ratione intellectui nostro repræsentant. Sed literæ Sinicæ simplices quoque pro augenda significatione aliquando duplicantur: idem & in Ebraismo fieri Noster pronunciat, tam in characteribus geminatis, quam in radicibus a charactere suo geminando deductis. Tandem ut Sinenses literæ cum aliis compositæ significationem singulæ adhuc conservant, & elegantes appellationibus emphases impertiunt: sic & apud Ebræos hoc fieri Auctor censet, ita tamen, ut ab initio dictionis litera syllabam inchoans active quasi se habeat, & significationem suam literæ sequenti imprimat; in fine vero constituta passive se gerat, & in ejus significationem litera præcedens abire intelligatur; in medio autem constituta, de utroque quasi participando significationem suam continuet. Hinc esse quod differant אב & הב ubi adspiratio in Beth agens motum activitatis internæ capedini imprimat, ac בא & בה ubi idem ille spirationis halitus exspiretur.

Hisce ita præmissis subnectit nonnulla, quæ illis, qui forte judicandi de hac hypothesi libertatem sibi sint sumturi, sedulo vult perpendi: scilicet notabilem esse omnium consensu radicum quarundam cognationem, quam tamen nemo hactenus sufficienter indagaverit: incongruis, derivationibus Lexica scatere: voces plurimas aut plane ignotas aut adeo dubias adhuc restare, ut unam eandemque in uno eodemque loco diversimode reddant interpretes: tam monstrosam vocum Ebræarum ambiguitatem subinde occurrere, ut significationes earum in Lexicis ad numeros aliquando longe maximos cogantur, & quæ id genus alia sunt. Quibus Ebraismi morbis cum hac hypothesi utcunque medela afferri possit, & utilitatem & necessitatem ejus inde evincit: simulque allatis eorum exemplis, qui jam simile quid meditati sint, affectatæ novitatis suspicionem a se amolitur.

Et hæc quidem omnia Auctor noster in præfatione egit. Nunc qualis ipsius operis sit indoles, vel unico exemplo demonstrare constituimus. Primus character est אב hoc est Beth

 ad-

adspiratum. Beth vero cum domus, hoc est; *cubi contavi* sive *trinæ dimensionis* figuræ & nomen & picturam habere censeatur, Auctor hinc colligit, hanc literam *capacitatis*, vel *receptivitatis*, vel *ejus quod intra se aliquid continet*, aut continere potest, uno verbo *inexistentiæ* notam esse. Adhiberi enim eam non modo corpori ipsi solido, sed & spatio omni sive loco, quem vocant, interno, utpote etiam longitudinis, latitudinis atque profunditatis, sive realiter, sive per nostrum concipiendi modum, capaci. Probat hoc partim ex significatione literæ Beth, qua gaudet, quando præfixi vicem sustinet, ubi *in*, *inter*, *intra* notat; partim ex concentu omnium characterum, in quibus litera hæcce conspicitur. Sic בב hoc est Beth continuatum, sive geminatum, adeoque juxta Auctoris hypothesin frequentativum, *capedinem continuatam*; qualis in fistulis atque canalibus esse solet, denotare ait. גב autem, sive Beth cum Gimel, flexus nota, *capedinem* vel *corpulentiam flexam*, qualis in re gibbosa atque tumulosa esse solet, in גוב, גבב, יגב, גבא, גבה, גבך, indicare, &c. Quibus ita observatis concludit, characterem אב nihil aliud quam symbolum *capedinis intestino quodam actu agitatæ* esse, internumque denotare *impulsum corporis expansivum*, quando id intra capedinem suam quasi ebulliens, & fermentativo motu actum, terminis se suis continere nequit, adeoque ex se ipso quasi egreditur, vel sui quid foras emittit. Observat quoque, huncce characterem in descendentibus suis partim de liquoribus in vase impetu magno fermentantibus adhiberi, partim ad humores corporis humani in variis actionibus animalibus transferri, imprimis circa illum internum affectuum nostrorum impulsum in actus externos erumpentem.

Hæc postquam de ipso charactere monuit, ex methodi suæ lege primo simplicia affert. Inter hæc primum locum occupat vox אָב quæ ad animum transfertur, &, juxta Auctorem, *invincibilem illum affectum* sive *motum* atque *impetum intestinum* animi benevoli se continere nescii denotat. Hinc אָב etiam patrem denotare monet, ob singularem amoris affectum, quo prosequi pater liberos consuevit; quod postquam pluribus confirmasset, hoc nomen per varias metaphorarum formas ad auctores, magistros, nutritios, dominos transferri indicat. Alterum inter simplicia locum occupat nomen אוב quod Pythonem sive Spiritum vatidicum, & simul etiam utrem deno-

denotat. Miram hanc significandi ambiguitatem ita solvere conatur. Nimirum asserit vocem אוב vi originis notare *fermentatorium*, hoc est utrem, capeditem vel vas quodcunque, intra quod erumpentem superne fermentationis suæ motum absolvit mustum. Deinde metaphorice hanc vocem ad rem veterum divinatoriam translatam, Pythonem notare, sive juxta Seldenum, Dæmonium in Pythone loquens, quasi diceres *utrem interna quadam vi agitatum atque inflatum*. Pythia enim, inquit, mulier afflatu vatidico per pudenda admisso, ventre tumebat, & ex turgido hoc utre ventriloqua respondere solebat, furore tam vehementi, ut aliquando disrumperetur.

Sequuntur geminata, interque ea vox אבב. Radicem hanc in Chaldaismo usitatam monet, fructificandi significatu, & de vegetabilibus usurpari. Indicari autem hac voce magnum Philosophiæ naturalis mysterium dicit, dum per eam vegetabilium generatio internæ cuidam succi nutritii fermentationi comparatur, atque hoc putat characterem אב designare: geminationem enim ultimæ literæ *augmentum* connotare, non modo ad designandam rerum progerminantium innumerabilem copiam, sed & imprimis vegetativæ illius fermentationis intensiorem gradum. Derivat hinc nomen אָבִיב quod ex sua hypothesi *intestinam succi vegetabilis fermentationem* summe progerminantem & in altum adscendentem denotare autumat. Sic Exod. IX, 31. dici, *hordeum erat* אביב hoc est, *succo fermentante erumpens*, id est, protruderat ex graminis vagina culmum, vel ex culmo spicam mysticam. Præterea combinari etiam hanc vocem cum aliis vocabulis observat Unde Ezechiel. III, 15. memoretur תֵּל אָבִיב collis Abib, per quem regionem ignotam, sed tamen a fertilitate nomen sortitam, designari putat. Eadem voce אָבִיב etiam insigniri *mensem multæ progerminationis*, sive mensem illum multum germinantem, hoc est, Nisan. Tandem & vocabulum אב, quod non pro simplici sed geminato, licet compendiose scripto, habet, hinc deducit. Denotari eo putat intestinam succi vegetabilis fermentationem, supremumque germinatum, & sic ad hiberi Job. VIII, 12. item Cant. VI, 10.

Geminatis subnectit aucta, & primo quidem aucta ab initio. Comparet hic radix יאב, quæ semel tantum, videlicet Psal. CXIX, 13,

 occur-

occurrit, & per *voluit*, *desideravit*, *concupivit* &c. verti solet; plane ad hypothesin Auctoris. Significatione enim characteristica אב ad animum iterum translata, vox hæc denotabit intestinum animi quasi fermentantis & continere se nescii æstum. Altera radix, quam huc refert, est כאב. Qua juxta Auctorem denotatur *incurvatio* vel *curvando facta depressio omnium extensionum* vel *corporis alicujus se expandentis*. Caph enim curvaminis notam esse: אב autem corporis capedinem suam expandentis indicem. Significationem hanc ipso usu verbi, sive per *dolore afficere*, sive per *vulnerare*, sive alia ratione vertatur, comprobari autumat. Eandem significationem quoque militare in nomine כְּאֵב quod afflictionem denotare ajunt. Adducitur quoque hic a Nostro radix inusitata לאב, unde vocem obscuram תַּלְאֻבֹת quæ Hos. XIII, 6. legitur, deducere solent. Cui quidem voci, utpote ex תל & אב compositæ, Auctor descriptionem regionis montosæ inesse putat, in qua scilicet capedines & corpulentiæ multæ collium montiumque se invicem subsequuntur. Ultima radix, quæ hic locum invenit, est תאב quam in prima conjugatione *desideravit*, in secunda vero *aversatus*, *abominatus est*, notare hactenus dixerunt. Auctori autem radix ista *intestinas animi intra se commoti agitationes*, sive *amoris* illæ fuerint, sive *odii*, denotat, & quidem cum aliqua *consecutione* vel *sequela motuum* illorum se mutuo insequentium. Hinc quando cum ל vel אל construitur, tunc utique affectum animi ad, vel adversus rem, adeoque objecti appetitivum, vi particulæ subsequentis importare. Quando autem constructio illa objecti affectiva abest, verbum hoc nihil aliud notare, quam *internos*, *seque mutuo insequentes animi perturbati agitationes super re aliqua*, quæ si objectum affectus hujus molestum fuerit, *odiosa* vel *aversativa* erunt, *appetitiva* tamen, si de re grata sermo fuerit. Hinc & nomen תַּאֲבָה per affectum vel intestinum animi intra se commoti æstum, ad varia objecta applicabilem recte verti. In medio auctam radicem unicam affert איב in qua characteris significationem itidem ad animi affectus translatam monet. Denotari enim hac radice *animum hostilem magno æstu intra se concitum*, *ebullientem quasi præ odio*, *atque in vindictam totis viribus despumantem*. In fine autem aucta radix occurrit אבה, quæ per *voluit*, *concupivit*, verti solet.

De-

Derivari hinc nomen אֵבֶה solet, quod Job. IX, 26. occurrit, & diversimode ab interpretibus, observante Auctore, redditur. Nec ipse certi quid definire audet. Putat tamen dari posse radicem ab initio auctam, ex charactere בָה, *vacui* & *inanitatis* notam, ut adeo naves אֵבֶה sint *naves vacuitatis* sive *inanes*. Sed cum constans traditio sit, de fluvio quodam rapidissimo אבה dicto, tutissimum esse putat, huic inhærere & pro nomine hanc vocem proprio habere.

A simplicibus tandem progreditur ad composita. Comparet hic vox אֶבְיוֹן quam ex אב *interni animi male affecti æstus atque agitationis* nota, & ין *pressionis* vel *nisus propulsivi & amolientis* signo, compositam esse putat, ut adeo denotet hominem animo intra se afflicto & in molestias propulsandas vel amoliendas nitentem. Hinc descendit vox אֶבְיוֹנָה qua juxta Auctorem *status* vel *afflictio* miseri illius hominis modo descripti, indicatur.

Agmen claudunt mixta. Hic occurrit vox אֲבִיּוֹן quam *æstum agitationemque internam animi ob rem desideratam anxie intra se affecti* denotare, Auctor principiis suis insistens, demonstrat. Præterea ad hanc classem refert vocem [illegible] אֲבַטִּחַ quæ Num. XI, 15. legitur. Repetit hic, quod jam in Genesi L. S. dixerat, circa rei exoticæ appellationem nihil præter conjecturas, easque valde lubricas afferri posse. Interim eam compositam esse arbitratur ex אב *corpulentiæ* vel *capedinis cujuscunque, intra quam aliquid agitur*, nota, & בט *corpulentiæ recurvæ vel capedinis arcuatæ* indice, & tandem ex טח *arcuatæ combinationis*, vel *per arcus, anfractusque recurvos factæ affixionis* cujuscunque symbolo. Quæ omnia in pepones sive *cucurbitas* omnium optime quadrare, concludit. Sed hæc sufficiant ad institutum Auctoris declarandum. In ceteris enim characteribus eadem plane ratione procedit.

Der gnädige und gerechte Wille GOttes ꝛc.

hoc est,

TABULA TESTAMENTARIA HUMANO-DIVINA, SIVE HARmonia Juris Humani & Divini in pacto ultimarum voluntatum inter extraneos, deducta a CASPARE EXNERO, verbi divini Ministro in Lusatia Superiori.

Lipsiæ & Francofurti, apud Jo. Willisch, 1697. in 4. Alphab. 3. plag. 15.

UT Politicis etiam, ac iis, qui Juridica studia sectantur, articulorum fidei

fidei notitiam paulo accuratiorem penitioremque, modo ad ipsorum palatum quam accommodatissimo, instillaret Reverendus hujus libri Auctor, consultum ipsi visum fuit, universum Systema Theologicum sub schemate terminorum in doctrina de Testamentis seu ultimis hominum voluntatibus in istorum libris frequenter obviorum, exhibere, multum approbante institutum hoc in addita præfatione peculiari maxime reverendo D. Alberti nostro, qui, quantum commodi apud Politicos habeat hæc docendi methodus, ex usu libelli, quem sub titulo *Interesse Religionum* olim vulgavit, (confer Acta nostra A. 1682. p. 47. seq.) se satis perspexisse innuit. Præsens vero labor ita succedit, ut post indicata ea, quæ ad Testamenti definitionem pariter ac variam divisionem faciunt, ostendat Auctor, ubinam verba Testamenti hujus sacri contineantur, in *Scriptura* nempe, quam ex instituto, ut solent alias Theologi in hoc articulo versantes, delineatam dat. Testatoris ubi meminit, articulum de *Deo* pertractat. Hæredes hinc considerat, ad quos devolvi possint bona, dumque uti neminem peccatorum, ita nec scortatores aut libidinosos alios ab hæreditate, si pœnitentiam egerint, exclusos ait, hoc in loco statim ansam arripit inserendi locum de *Conjugio*. Tres autem status circa capacitatem in hærede observandos sistit, statum institutionis, ubi de *Imagine Dei*; destitutionis, ubi de *Peccato* in genere, & speciatim de peccato originali ac ejus imputatione; restitutionis, ubi de *ordine salutis nostræ* deque *Gratia Dei sufficiente & abundante* differit. Ad testes Testamentarios delatus, inter hos *Ecclesiam* quoque nominat, cumque testari nonnunquam idem sit ac a præcone pronunciari, idcirco locum de *Ministerio Ecclesiastico* heic excutit, cui doctrinam de *Clave solvente & ligante* adjungit. Causam moventem internam apud quemvis Testatorem benignam esse ipsius voluntatem monstrat, ac proin de *Voluntate Dei homines salvandi* agit. Testamenta vim legum obtinere ubi monuit, mox de *Lege Dei* tum generatim, tum sigillatim de naturali, morali, ceremoniali & forensi differit. Inter cognata & adjuncta Testamentorum primo loco examinandam sumit Legitimam, eamque trahit ad *Gratiam Dei universalem*; dehinc Præcipuum sive Prælegatum adducit, & exinde ansam capit celebrandi *Gratiam Dei specialem*, quæ in actionibus ad nostram salutem attinentibus

nentibus se exerit. Legatum, fideicommissum, sive hæreditatem fideicommissariam applicat ad *Dona tum administrantia, tum sanctificantia,* Christo, ut ea inter homines distribueret, concredita. Executores Testamenti vocat *Angelos* & *Magistratum Politicum*, deque hoc non minus ac de illis fuse commentatur. Inter conditiones Testamentarias primum agit de *Pœnitentia*, mox de *Fide*, porro de *Cruce & calamitate*, de *Oratione*, de *Unione cum Christo*, ac de *Perseverantia finali.* Subscriptionem, sigilla, & recognitionem Testamenti ita ad suam allegoriam prosequendam huc allegat, ut sub isto involucro doctrinam de *Sacramentis* qua veteris qua novi fœderis insinuet. Nec contrariorum & cum Testamento pugnantium obliviscitur, qualia præteritio, cujus occasione in *Reprobationem negativam*, *seu non-electionem* Reformatorum inquirit; exhæredatio, cum qua justam *damnatorum rejectionem* comparat, ejusque caussam *incredulitatem finalem* esse innuit. Infirmationem in Testamento divino nullum habere locum agnoscit; de querela tamen, quam vocant, inofficiosi Testamenti, ex parte damnatorum ex Sap. V. quid sentiendum sit, explanat. Quibus ita expositis, mox tria tempora circa Testamentum hoc consideranda esse ait, tempus nimirum Testamenti constituti, mortis testatoris, & quando aditur hæreditas. Ad primum tempus refert opera tum antesecularia, atque huc doctrinam de *Prædestinatione;* tum secularia, atque huc articulum de *Creatione*, deque *Statu Angelorum partim bonorum, partim malorum*, de *Anima* quoque *hominis ejusque corpore;* articulum item de *Providentia*, cui disquisitionem de *termino vitæ*, de τῷ θείῳ, de *fato*, de *ominibus*, *signis*, *indiciis*, *conjecturis*, *instinctu*, *fortuna*, *casu*, *sortilegio* subnectit. Hæredes cum ad cernendam hæreditatem invitare fas sit, *Vocationem* ad gratiam & gloriam heic uberius describit. De facultate peregrinum ad hæreditatem adeundam habilem efficiendi & substituendi, penes testatorem reperiunda ubi loquitur, de *Conversione* hominis doctrinam inserit, & ab ea ad *Justificationis* atque *Renovationis* contemplationem progreditur, simulque ob materiarum convenientiam de *bonis* renatorum *Operibus* (inter quæ præcipuum quoque sit *scandali* evitatio,) sua meletemata exhibet. Tempus mortis testatoris ad mortem Christi trahit, quæ cum ipsius *Incarnationem* præsupponat, de hac

non minus ac aliis ad *Christologiam* universam pertinentibus plene atque accurate suos edocet. Ad tempus denique, quando aditur hæreditas, delatus, quatuor Novissima introducit, *Mortem* puta naturalem, *extremum Judicium*, *Vitam æternam*, & *infernales Cruciatus*. Mortem tamen excipit *Resurrectio*, & cum judicio extremo conjungitur *Anti-Christi* prolixe simul heic descripti deletio, *Seculique* tandem *consummatio*.

OPUSCULES POSTHUMES &c. i. e.

OPUSCULA POSTHUMA MENJOTI, CONSILIARII ET MEdici ordinarii regii Parisiensis.

Amstelodami apud Henr. Desbordes, 1697. in 4. Alph. 2. plag. 10.

Auctor libri hujus, quem non postremo inter Medicos ponendum loco postulat Editor, varia de diversis rebus chartæ inscripta ad amicum in Belgium misit, ut illa typis describi curaret. Mortuus vero ante Auctor, quam liber lucem videre posset, fatoque hinc prohibitus fuit, quo minus conata sua in effectum deduceret. Amicus interim, cui rem omnem commiserat, illa cum Nostro sepulta noluit, sed officio atque amori, quo in eum ferebatur, satisfacturus, excudi jussit, tituloque *Opusculorum posthumorum* insignivit. Ordine, quem Auctor, antequam fatis concessit, præscripserat, servato, Editor opuscula exhibet in duas divisa partes, quarum altera res physica & medica illustratur, altera examinantur res ad sacra & religionem spectantes. Quædam speciminis loco delibabimus. Inter alia in lactis materiam studiose inquirit, p. 72. num sanguis, an chylus pro ea haberi debeat. Veteribus assensum suum, qui sanguinem materiam lactis crediderunt, præbere haud dubitat, quod mammis adductus intra harum glandulas secernatur, & in earum alveos lactiferos deponatur. Confirmatur in hoc, quod nutrices Parisienses testentur, tantam fere lactis copiam, quæ respondeat solenni fluxui menstruo, e mammis exprimi; imo nullo mensium fluxu nisi rarissime vexari fœminas, quam diu operam dant infanti lactando. Rationes, quæ contrariæ opinioni magis favent, adducit, debilitatisque convincit. Literis porro ad Dn. Puerari exaratis significat, theses, quas ipse de elementis ediderat, sibi multum præbuisse gaudii, quod sententiam Cartesii, quam alii mordi-

cus defendere, alii nimium averſari ſtudeant, terſe nitideque explicarent; in eo facile ipſi adſtipulans, Philoſophiam Carteſianam ſatis ingenioſam videri, cum veritate vero nullo modo congruere. Dolet bona fide Noſter, plurimos, ſcriptis Carteſii ante perlectis, quam judicium cum ætate acceſſiſſet, ſibi ipſis imponere; hinc contemptui habendo negligendoque veteres, ex quibus tamen vera ſolidaque ſcientiæ fundamenta hauriantur. In Epiſtola denique plane diverſa & ad alium ſcripta, omnia illa, quæ de indiviſibilitate materiæ, vacuo, lumine Solis, & beſtiis ſenſuum expertibus, a Carteſio hactenus oſtenſa ingenioſe ſunt, vanis ſuperſtructa rationibus, falſitatis arguere haud ambigit. Etenim falſo principio innixum, quod quantum nequeat conſiſtere ex non quantis, ac omne quantum ſit extenſum atque idcirco ſemper diviſibile, in errorem lapſum fuiſſe, ut ſibi perſuaderet, materiam in infinitum diviſibilem eſſe, haud miratur. Interim principium diviſibilitatis haud extenſionem ſtatui poſſe, ſed juxtapoſitionem plurium partium declarat, ex quibus conflatum corpus in partes iterum, quibus ſuam originem debet, facile poſſit dirimi; concludens, atomos Democriti, quod omnis compoſitionis expertes ſint, non poſſe naturali modo ſecari. Cum de vacuo quæritur, etſi largiri velit Carteſianis, particulas materiæ ſubtilis dividi poſſe in infinitum, rapidoque ac ſempiterno agitari motu; necdum tamen adduci poteſt Noſter, quin perſuaſum habeat particulas non poſſe non diverſimode eſſe figuratas, adeoque poſt earum commixtionem ſpatiola inter eas vacua relinqui. Quæ de lumine Solis habent, quod eo demum tempore, quo anima noſtra ſentit globulorum aeris compreſſionem, ab impulſu ſubtilis materiæ Solem conſtituentis natam, lumen jure appellari poſſit, pernegat Noſter, monſtrando, quæ hinc ſequatur, poſitionem incongruam, quod lumen ante creatum hominem non fuiſſet; quam S. Scripturæ verbis e diametro contrariari, nemo non facile conſpicit. Denique animalia bruta puras dici poſſe machinas ſenſibusque deſtitui negat, cum & iis organa ſenſuum, oculi, aures, nares &c. a Deo conceſſa non alium in finem fuerint, quam ut beneficio illorum anima corporea ſentiret.

p. 154.

Alteram partem hujus Collectionis quod attinet, ea quæ ad fidem & religionem, controverſiasque imprimis pertinent, Opuſcula

illa complectitur. In quibus utut exquisitum illud, quo Theologi in hujusmodi argumentis versari solent, studium desiderari, facile largiamur; haud pauca tamen in iis deprehendimus, quæ & prodesse & delectare, & ut melius quam de plerorumque Medicorum religione vulgus solet, de Auctoris pietate feramus judicium, persuadere queant.
p. 212 Digna inter alia eo sunt illa, quibus *Ludovicum Molineum* Londinensem Medicum, qui in *Parænesi* sua perquam absonam de excommunicatione ecclesiastica proponere ausus fuerat sententiam, ad meliorem viam reducere conatus est. Ejus nimirum exercitium Pastoribus Ecclesiæ, quorum scilicet officium sola verbi prædicatione & administratione sacramentorum absolvatur, ille abjudicaverat. Cum autem periculo non careat, impœnitentes infamium flagitiorum reos in Ecclesiæ communione retineri, Principum vel constitutorum ab iis Magistratuum esse voluerat, excommunicationis vibrare fulmina. Verum hanc sententiam variis argumentis parum tutam Menjotus noster esse evincens, eam potius tuetur, quæ maximi nominis Reformatæ Ecclesiæ Doctoribus sese probavit, toti fidelium particularis cujusque
p. 248. Ecclesiæ corpori potestatem illam reservari cupiens. Ministrorum Ecclesiæ vocandorum jus ad totam Ecclesiam, non ad πρεσβυτέρους sive Seniores aut Consistoria tantum pertinere, occasione controversiarum quarundam ea de re in Ecclesia Protestantium apud Parisios ortarum, & Scripturæ autoritate, & constanti Ecclesiarum Reformatarum in cæteris Galliæ partibus praxi, & præstantissimorum Doctorum consensu, imo & antiquioris Ecclesiæ exemplo assertum ivit.
p. 260. Atque ut certior huic sententiæ constaret veritas, argumenta quoque solicite confutavit, quibus nitebantur ii, quorum animos contraria occupaverat opinio. Ex iis primum, ejusque solutionem attingere abs re non judicavimus, eo quod doceat nos nonnulla non adeo forsan omnibus nota. Scilicet superiori seculo condemnatam jam esse *Menjoti* nostri sententiam in *Morellio* quodam, adversæ partis patroni objecerant, cujus librum de *Disciplina Ecclesiastica* sub examen non tantum dissimulato nomine *Th. Beza*, in libro cui titulum fecerat *Confirmatio Disciplinæ Ecclesiasticæ Ecclesiarum Reformatarum in Gallia* revocaverit, sed gravi etiam censura notaverit Synodus nationalis anno superioris seculi 62 Aureliis celebrata: quæ etiam a sacra Cœna *Morellium* ob librum istum abstinere jusserit. Quod utut

utut ob errores Anabaptisticæ confusioni & Independentismo faventes potissimum factum esse Noster observet; negare tamen non potest, hanc ipsam quoque, quam nunc tuetur, in eo sententiam expresse condemnatam fuisse. Verum in ista reformationis infantia, tyrannici spiritus reliquias in Doctoribus Reformatis agnoscere non veretur: nisi potius Synodi decretum ob certas temporum circumstantias sancitum, Hierosolymitani Concilii decretis quibusdam (Act. XV, 20.) sit comparandum. Et hoc quidem eo magis probabile ei videtur, quod illo jam tempore maximi Doctores, & ipse etiam *Calvinus*, non Synodi illius sententiam, sed eam quam ipse defendendam susceperit, defenderint: unde & nullo idoneo argumento *Bezæ* adscribi librum contra *Morellium* publicatum statuit. Quod Petrum armata manu iis, qui, ut Christum caperent, ablegati fuerant, resistere parantem, non prævenerit severa admonitione Salvator, ideo factum esse statuit alicubi celebris Reformatæ Ecclesiæ Doctor *Jurius*, ut licitum esse ostenderet, arma contra magistratum pro Christo & religione arripere. *Meldensis* contra *Episcopi* sententia est, propterea id factum esse, ut nasceretur hostibus Christi occasio, eum tanquam criminis læsæ majestatis reum *inter maleficos* secundum Prophetæ effatum *referendi*. Utramque sententiam tanquam periculosam & circumstantiis Evangelicæ historiæ parum congruam *Menjotus* confutat, nullam aliam causam, quam ut locus esset miraculo in *Malcho* patrando, subesse persuasum habens. Silentio plane prætereundæ non sunt observationes ad Commentarium ejusdem *Meldensis Episcopi* in Apocalypsin S. Johannis, quas inter præcipua dubio procul illa est, qua confutat sententiam ejus de ruina Babylonis, utpote cui maximam partem superstructa est tota libri illius a *Præsule Meldensi* instituta explicatio. Per eam scilicet nihil aliud, quam Romanæ urbis evastationem ab *Alarico* factam intelligendam esse ille statuit. Sed eam sententiam duobus potissimum argumentis Noster refellit, quorum primum est, quod Gentilismo eo tempore Roma addicta amplius non fuerit, adeoque nec Babylon exstiterit: alterum, quod destructa penitus non fuerit, id quod Babyloni tamen eventurum esse, Apocalypsis aperte testetur. Agmen inter hæc opuscula claudit formula abjurationis religionis Protestantium, ex *Episcopi Meldensis Doctrina Ecclesiæ Catholica*

p. 272.

p. 280.

p. 417.

ca concinnata, cujus nullus alius est finis quam ostendere, talem ab eo repræsentari Ecclesiæ Romanæ fidem, qualem nemo alius unquam illius Ecclesiæ Doctor agnoverit; verumque adeo de eo libro Archi-Episcopi Parisiensis Doctorumque Sorbonæ & aliorum judicium fuisse, qui ita a *Meldensi Præsule* proponi censuerint Romanæ Ecclesiæ doctrinam, ac si puderet illum Catholicæ fidei nude & sincere ob oculos positæ. Antequam autem finem de posthumis hisce *Menjoti* opusculis loquendi faciamus, non possumus non monere oppido, multa in iis etiam haberi ad Virorum illustrium operumque eorum cognitionem pertinentia. Huc referas licet *Huetii* querelas in Epistola ad *Menjotum* effusas, quibus fratrum ignorantiæ quorundam prosequitur judicium quod de elegantissimo ejus libro, quo *Concordiam Rationis & Fidei* docuit, tulerant, religionem Christianam cum Gentilium fabulis ab eo contendi acriter reprehendentes. Eundem *Huetium* ut de concordia inter Protestantes & Pontificios ineunda aliquid commentari aggrederetur, *Menjotus* monuerat, atque idem alios maximi nominis inter Protestantes, exteros potissimum, ab eo exegisse, ex responsoriis *Huetii* litteris patet, qui successu non destitutum iri tale opus inter Protestantes, polliciti fuerint. Verum non audere se tali operi admovere manum ait, quod Romanensium Doctorum animos ita sciat esse comparatos, ut de concordia ineunda spei admodum exiguæ locum relinquere videantur. De *Edmundi Albertini de Sacramento Eucharistiæ* opere, mirabilis *Pellissonii* judicii hic quoque meminisse, abs re forsan haud fuerit; scilicet ei se unice debere, non *Bellarmini* aut *Perronii* scriptis, quod Ecclesiæ Romanæ nomen dederit. Verum cum *Pellissonius* modum, quo armis *Albertini* contra Protestantes uti liceat, edocere ausus non fuerit, & liber etiam ille integris septem ante *Pellissonii* ab Ecclesia Reformata discessum lustris in lucem editus, sero adeo & non antea id in eo effecerit, merito Menjotus epicrisin suam illo Satyrici expressisse videtur: *credat Judæus Apella, non ego.* Colophonis denique loco addere liceat, quæ de *Justi Lipsii* morte & ultimis verbis refert. Scilicet eum, cum fato suo vicinus jam esset, jussisse ait, ut toga, qua in morbo utebatur, e pellibus mustelinis confecta, sibi detraheretur, & ad quandam B. Virginis deferretur imaginem, devoti

p. 299.
p. 301.
p. 360.

devoti in eam animi tessera: quam etiam, utut necessariam valde ægroto & indigo redderet maxime tum sævientis hyemis tempestas, læti acceperint imaginis illius custodes sacrificuli, B. Matris favorem illius nomine pro gratissimo dono ei polliciti. Quo ille mirum in modum recreatus, paulo post verba illa, *nunc dimittis servum tuum DOMINA*, pariter ac animam exspiraverit.

MARTINI LISTER CONCHYLIORUM BIVALVIUM UTRIUSque Aquæ Exercitatio Anatomica Tertia. Huic accedit Dissertatio Medicinalis de Calculo Humano.

Londini, sumptibus Autoris, A. 1696. in 4.
Constat plag. 30. & Fig. æn. Tab. 9.

QUamvis nobilissimus Autor in *Historia Conchyliorum* a nobis in *Supplem. Tom. 2. Sect. 5. p. 248* commemorata, primum Cochleas terrestres, hinc Testacea fluviatilia, tum Bivalvia marina, ac denique Buccina marina, delineari curaverit; pro Anatomia tamen eorundem curiosius evolvenda, postquam hactenus in *Exercitatione prima* A. 1695. mense Jul. p. 316 recensita de terrestribus Cochleis, in *altera* vero *Supplem. Tom. 3. Sect. 2. p. 85.* exhibita de Buccinis fluviatilibus pariter atque marinis egit, Bivalvia Conchylia utriusque aquæ in *Exercitatione ultima*, quæ hic sistitur, exacte voluit designare, quod in talibus alius partium ordo aliaque viscerum scena exhiberi videretur. Scilicet ex Bivalvibus fluviatilibus *Musculorum* nonnullorum, ex marinis autem *Pectunculi striati vulgaris*, *Tellinæ*, *Chamæ*, *Mytuli*, *Ostreæ*, *Pholadis*, *Conchæ anatiferæ*, & *Balani* dissectionem Autor celebertimus tradens, in *Musculis*, præter duplex ligamentorum sive musculorum par, ad testarum aperturam & clausuram faciens atque margaritas involvens, itemque membranas quasdam externas, molles admodum laxasque, totum fere animal investientes ac utrique valvæ intrinsecus adnectentes, talem partium seriem annotat, ut pes carinatus omnium sit extimus in mediis branchiis eminens, hunc autem venter excipiat, in quo tamen os, meconiumque supremam ejus partem, infimam autem ovarium & genitalia occupent, ast retro ad cardinem maxime vitalia instrumenta in tuto latitent, hepar nempe præcordiale & cor ipsum, pericardio inhærens apiceque caput animalis sursum spectans, adeoque naturæ

ræ ordo in ejusmodi animalibus, dudum observante *Aristotele*, inversus quodammodo habeatur. Quod Bivalvium autem marinorum anatomen concernit, in *Pectunculo* pariter *striato vulgari* pedem vomere quasi instructum, duo ligamentorum sive musculorum paria testas aperientia & claudentia, membranas extimas tota viscera & branchias involventes ac in crassiorem seu musculosam fimbriam desinentes, tracheas duas in ima fimbriæ istius parte positas & quatuor branchiis interioribus continuatas, aquam alte ejaculari valentes, os cum duabus auriculis, stomachum, intestina, meconium, atque sub hoc stylum quendam teretem & crystallinum, generationis denique instrumenta in ventre, ac in dorso pericardium cum contento corde, fere circinato, describit. Saltem in *Tellina fasciata* peculiariter branchias dentibus sive radiis rarioribus & evidentibus admodum distinctas, ac in superiori pedis carinati, multum extensi, parte penis vestigium latescens, in *Chama* vero *fusca striis tenuissimis donata*, duas tracheas, aquæ itidem & aeris ejaculationi inservientes, ad digiti circiter longitudinem exeri posse, inque media pedis rectioris planta velut penem quendam exire, atque apicem cordis, ad medium deorsum inter duo ligamenta protensi & figura conica præditi, deorsum vergere, observat. Equidem *Mytuli* dissectionem cumprimis ab *Antonio de Heide* ac *Leeuwenhoekio*, *Ostrei* anatomen a *Willisio*, ac *Balani vulgaris* descriptionem a *Leeuwenhoekio* mutuo petit, circa Ostreas tamen & Mytulos alia quoque addit, ab Autoribus laudatis penitus neglecta. Sic cor Mytuli, de quo altum apud *Heide* silentium, pinnatum sive biventre indigitat, sub ipso cardine inter duo ligamenta ad dorsum tali ratione extensum, ut altero sui extremo ad tubulum aereum, ubi in branchias dividitur, tendat, altero vero sursum ad caput & papaver procedat, dum pinnæ utrinque a latere suis membranis alligantur, totum autem pericardio, i. e. tenui membrana late & laxe diffusa pellucidaque continetur. In Ostreis vero, caput liberum obtinentibus, branchias veras a musculis circularibus sive extimis, branchiarum nomine itidem a *Willisio* insignitis, accurate distinguit, earumque usum æque ac in universis Bivalvibus triplicem exponit, quasi illæ non solum respirationi, sed & victui assumendo ac fœturæ nutriendæ videantur litare, cum branchiæ in Ostreis pelagicis fere

re albicent, in Ostreis autem cœno littorali virescenti servatis ipsæ virescant, hinc subtiliorem seminis a maribus Ostrearum effusi partem excipiant, exceptamque ad ova, branchiis adposita & impraegnanda, deferant. Ostreis quippe, Pectunculis & Musculis fluviatilibus distinctum attribuit sexum, Musculos autem marinos seu Mytulos androgynos suspicatur. Verum *Pholadis alte striatæ* sectionem porro suscipiens, testas hujus non tres, sicut olim, sed quinque potius enumerat, quarum duæ potiores & majusculæ laterales perinde ac in cæteris biforibus existant, duæ autem minutæ, dorsales, latiusculæ, contrario situ positæ, ac quinta denique angusta & longissima infra cardinem protendatur. Quibus testis asperitatem mirandam vel ideo reputat convenientem, ut veluti lima quadam saxa perterebrare, cavernulasque in iis pro ratione incrementi sui ampliare & dilatare queant; prout virtutis hujus roborandæ gratia, huic animalium generi, præter ligamenta duplicia musculosa, cum reliquis Bivalvibus communia, testaceæ quoque apophyses quædam, longiusculæ & cavæ sint concessæ, costarum instar ad cardinem intus dispositæ, ac testis validius circumagendis perquam accommodatæ. Inter alias partes ab inferiori testarum extremitate ingentem a Pholade exeri tubum trachealem, ipsa concha multo longiorem, crassum admodum & tantum non cartilaginosum juxtaque apicem bifidum commemorat, cor autem tanquam e vesiculis conflatum & intestino recto stabilimenti loco firmiter adaptatum comparere. *Concharum* denique *Anatiferarum* testas & numero & dispositione cum Pholadum easdem subinnuens, de cirris istis, qui solent exeri, nihil certi determinat, pro pede autem in iis pediculum quendam mirabilem e duplici membrana contextum, totaque viscera purpurea, si meconium ex purpura nigricans & generationis organa albicantia, ex divaricatione consueta facile dignoscenda excipias, ostendit.

De cætero quemadmodum sectionibus Conchyliorum Bivalvium hactenus lustratis *Auctarii* vice nonnulla præmittit, non modo Exercitationes duas priores de Cochlea terrestri, fluviatili, ac Loliginis Anatome, verum hanc ipsamquoque Exercitationem tertiam quoad Pectines & Mytulos concernentia: ita *Coronidis* loco aliquot Disputationum capita circa partes enarratas suborta, v. g. de

Automatis sive sponte ortis, de Testis Conchyliorum, Margaritis ac Calce & Sale testarum crematarum, de Aquis quibusdam medicatis Anglicanis, de Nitro Veterum, de Tincal sive Borrace, de Pulverum testaceorum usu medico, de Petrificatione, &c. subjicit. Primo nempe Bivalvia non minus, quam reliqua insecta, Automatum seu sponte ortorum numero eximit, quod sexus discrimen in iisdem, falso ab Aristotele & Galeno negatum, ad oculum valeat monstrari, ac animalia convenientius a Poetis, quam a Philosophis fingantur Automata, licet de modo & tempore coeundi nihil adhuc certi constet; prout nec ratio generationis in universum omnis patescat, nondumque satis intelligatur, quid vel mas ipse in generatione efficiat. *Leeuwenhoekio* namque & aliis, qui a vermiculis, semini masculino innatantibus, solum generationis cum effectum tum materiam hodie deducunt, plura adhuc problemata enodanda superesse, v. g. cur ova fœminis dentur? cur a galli semine, animalculis destituto, multa ova uno congressu fœcundentur? cur insectorum plerorumque ova ipso coitu adulta sint & partui apta? imo cum in aliquibus nulla coitio requiratur ad ova fœcundanda, sed tantum seminis adspersio, an sic animalculis commodior sit ingressus in ova duriuscula? cur animalcula in ovis nullibi, ne puncto quidem vitelli, reperiantur? cur in uniparis & pauciparis animalibus æque numerosa existant ista animalcula in semine masculino, ac in multiparis? quorsum hæc perditio? &c. Vermiculos autem in semine masculino microscopii adjumento detectos, animalcula sui generis videri, in humore seminali, utpote multum diuque accumulari solito, copiosissime ideo forsan prognata, ut animantes partim ad coitum ardentius excitarent, partim tenuissimos ductus seminales, quos in concubitu transeunt, confertim titillando majori voluptate perfunderent, quoniam pereunte coeundi voluptate aut semine involuntarie absque titillatione effluente, v. g. in gonorrhœa virulenta, ejusmodi etiam animalculorum proventus cessat. Hinc ad Conchyliorum testas atque margaritas accedens, fabricam illarum a *Stenone* & *Leeuwenhoekio* exhibitam approbat, saltem materiam earundem duplicem, i. e. e succo vitali & lapideo permixtam ac plurimis membranis lamellatim dispositis inclusam statuminat; hasce vero sive margaritas, in senescentibus tantum aut alias morbidis conchyliis circa

circa capita musculorum valvas claudentium provenientes, sola figura a testis ipsis discrepare, cum *Stenone* itidem asserit, rationem cumprimis a coloris utrobique identitate desumens, ac Medicos idcirco redarguens, qui pulverem testarum margaritis substituere verentur. Sed cum testæ crudæ lapidis quandam naturam referre merito visæ fuerint veteribus, earundem porro cum lapide convenientiam, tum e calce præstantissima, quæ e conchyliis combustis paratur, quam e sale, cum lapidis calcarii sale prorsus coincidente, explanat, simulque lapidis & salis calcarii in aquis medicatis existentiam, in Tractatu *de Fontibus Angliæ medicatis* propugnatam, novis experimentis confirmat. Imo quia Nitrum veterum, a Sale Petræ hodierno omnino diversum, duplicis generis a *Plinio* recensetur, urinosum alterum & in aere facile resolubile, alterum lapideum, amarulentum & candidum, hoc ultimum Sali calcario annumerat, figuram novi cujusdam Salis fossilis viscosi, Tincal appellati, ac depurati Borracis Veneti nomine venientis designans, usumque pulverum testaceorum ad ventriculi concoctionem, sola attritione haud absolvendam, proficuum declarans. Ubi demum petrificationis rationem salibus appropriatis, cum convenientibus particulis lapideis commixtis, nec ab aqua amplius solvi aptis, adjudicavit, quæstionem in specie de Conchitis seu veris lapidibus ad imaginem concharum figuratis, an tales petrificationis vera sint soboles, ventilat. Exactiori tamen hujus solutione amicissimo suo *D. Floid* relicta, Testarum fossilium tria solum genera a *Stenone in Tr. de Solido intra Solidum*, minus accurate exponi notat, quod tertium genus incertum videatur, quartum vero quintumque addendum, umbræ puta Conchyliorum sive simulacra horum Pyriti fissili aliquando impressa, atque Conchitæ in hominis interdum visceribus ex multorum allegatorum Autorum observatione occurrentes, ab ipso prorsus negligantur. Ne quis autem dubitet, Conchitas in terra, saxis & ipsis animalium corporibus, sola materiæ lapideæ coalitione, in morem crystallorum posse figurari, e multis lapidibus perpetuæ figuræ sponteque concretis, terrigenas illas Columnas sive Astroitas novæ figuræ, ad littus maris Scotici quæ cernuntur, ac in *Transactionib. Philos. Anglic. N. 212.* prolixius describuntur, paucis memorat.

Tandem in *Medicinali* quoque *Dissertatione* ob affinitatem,

 quæ

quæ *Calculo* cum testis Conchyliorum intercedit, annexa, genesin Calculi, tanquam producti vere lapidosi, sali ac lapidi calcario, (in calculis crematis microscopio detectis) & interdum metallo ferreo, (magnetis ope ex ustis calculis coram Societate Regia extracto,) cum quibuslibet corporis humoribus, in plerisq; viscerum ductibus excretoriis, maxime in renibus atque vesica, concrescentibus fert acceptam. Remedia calculum expellentia, postquam diagnosin hujus & prognosin cum indicationibus generalibus tradidit, itemque aliquot calculosorum curationes, & in sexagenario dissecto renem dextrum immensæ magnitudinis cancrosum, quinquaginta uncias adæquantem atque plurimos calculos exiguos continentem enarravit, ad quatuor revocat classes. In prima & præcipua ex insectis penem Testudinis viridis tostum, Margaritas, Conchyliorum testas, crudas pariter ac ustas, Millepedes, Scorpiones, Cantharides, Lumbricos terrestres, Cochiniliam, Apes, Formicarum nascentium cineres, Sericum ejusque spiritum destillatum, apud Anglos nomine Guttarum Goddartianarum venientem &c. commendat. In altera autem ex animalibus ossa cremata in capite Tuberonis, Aselli piscis, similiumque, Tunicas interiores ventriculi Gallinæ, stercus hujus album ac cortices ovorum adustos; quemadmodum in tertia classe ex herbis diureticis Legumina, cumprimis Ciceres rubros, item Terebinthinam, Balsamum Judaicum, Peruvianum, Copayvæ, Tartarum, Succum Limonum, Amygdalas amaras &c. extollit. In ultima denique classe ex mineralibus Corallium, Lapidem Judaicum, Nitrum veterum, Spiritus acidos Salis, Vitrioli &c. Sal Prunellæ, Mercurium dulcem & Aquas medicatas decantat; ab usu tamen Aquarum harum uberiori eos, qui tono renum & vesicæ labefactato, adeoque dispositione gaudent, qua ipsæ ejusmodi aquæ in calculum concrescant, sedulo jubet abstinere.

JUSTIFICATION DE LA DOCTRINE DU SIEUR ELIE SAURIN &c.

i. e.

VINDICIÆ DOCTRINÆ ELIÆ SAURINI, ECCLESIÆ FLANDRO-GALLICÆ ULTRAJECTINÆ PASTORIS contra duos Petri Jurii libellos.

Ultrajecti apud Ant. Schouten, 1697. 8. Alph. 1. pl. 14.

PRodit denuo in aciem adversus Jurium Elias Saurinus, objecta sibi

ſibi in duobus libellis diſcuſſurus. Cum autem Jurius id potiſſimum agat, ut Saurinum erroris profani in doctrina de S. S. Trinitate convincat, aut ſaltem in hoc capite eum ſuſpectum reddat, hic quidem ſuarum partium eſſe arbitratus eſt, ſumma ope iſtam a ſe amoliri ſuſpicionem. Hunc in finem ſuam de Trinitate ſententiam in præfatione ſatis prolixe & perſpicue ediſſerit, nec aliam menti ſuæ ſedere, quam ibidem eloquitur, ſanctè teſtatur, eandemque contra infauſtos Socini alumnos, eorumque frivolas cavillationes, pro viribus munit.

Hiſce ita præmiſſis, pugnam capeſſit. Duos autem Jurius contra Saurinum edidit libellos, quos hic ſibi confutandos ſumſit. Uni titulus eſt: *Idée des Sentimens de Mr. Saurin ſur les Myſteres de la Trinité & de l' Incarnation*; alteri: *La Religion du Latitudinaire.* Hunc menſe Februario hujus anni jam exhibuimus: ille ad nos nondum pervenit. Interim Saurinus teſtatur, & ejus quoque reſponſio docet, brevius ſolum & velut in ſumma quadam in eo tractari, quæ in altera commentatione fuſius deducuntur.

Part. I. n. I.

Primum principium, ut vocat, hæreticum, cui Saurini Theologiam inniti Jurius contendit, hoc eſt, quod univerſalis Eccleſiæ teſtimonium parum curet, iſtudque infringat, inſuper habita regula Vincentii Lerinenſis, qua iſtud verum eſſe pronunciat, quod omnes Chriſtiani, præſertim omnes Eccleſiæ Doctores, ubique & ſemper verum eſſe crediderunt. Regerit ad hoc Saurinus, ſe omnino docuiſſe, regulam Vincentii triplicem admittere ſenſum: in primo & ſecundo eandem veram quidem, ſed nullius uſus eſſe, cum talis conſenſus, cui tuto inniti queamus, haberi non poſſit: in tertio eandem quidem locum habere poſſe, minus recte autem pro fidei quodam principio venditari; cum conſenſus plurium aut plerorumque Chriſtianorum, præſertim Eccleſiæ Doctorum, magnum quidem momentum habeat, neutiquam autem inſtar demonſtrationis ſit, aut principii recte ſuſtineat vicem. Negat itaque, mentem ſuam a Jurio recte referri, quando dixit, Saurinum negare verum eſſe, quod omnes Chriſtiani, omneſque Eccleſiæ Doctores ſemper & ubique docuerunt: nunquam enim ſibi hoc veniſſe in mentem. Id quidem ſe docuiſſe, talem conſenſum univerſalem omnium Chriſtianorum haberi non poſſe: quod ſi autem haberi poſſit, omnino

iſtud, in quo conſentiunt, pro vero agnoſcere ſe profitetur. Ut autem demonſtraret Saurinus, fruſtra ad talem conſenſum provocari, Patres minime errorum eſſe immunes dixerat: hinc nova Jurio enata accuſatio. Sed nihil ſe de Patribus effatum eſſe, quod non Dallæus & Claudius docuerint, Saurinus aſſerit; ſimul tamen addit, ſi quis conculcatæ Patrum auctoritatis reus peragi poſſit, eum Jurium eſſe, qui illis pro lubitu gravisſimos turpisſimosque, in rebus maxime arduis, ipſaque doctrina de Trinitate, æqualitate perſonarum Divinarum, immutabilitate Dei &c. imputet errores. Cumprimis de Patribus Ante-Nicænis Saurinus profitetur, eos a ſe pro orthodoxis haberi: tantum vero abeſſe, ut Sabellianiſmi eos accuſaverit (ut quidem Jurius contendit,) ut potius exiſtimet nonnullos, ſtudio evitandi Sabellii errorem, ultra quam decet in contrariam partem provectos eſſe, & ad Arrianiſmum proxime acceſſiſſe. Sed quod ad eos attinet, qui poſt concilium Nicænum vixerunt, aut huic concilio interfuerunt, non abnuit, ſua opinione a Tritheismi errore eos liberari non poſſe. Non quidem aſſerere audet, hunc errorem illorum mentibus inſediſſe; ſed tamen in eorum ſcriptis ejusmodi occurrere ait documenta & loquendi formulas, quæ eidem palam faveant. Quod ut evincat, negat de horum Doctorum ſententia e Symbolo Nicæno judicandum eſſe, cum hoc ſatis accurate quidem & clare Arrianorum, quibus oppoſitum eſt, errorem, non autem Tritheismum rejiciat; ſed ex eorum ſcriptis, præſertim quibus aliorum ſententias impugnarunt, & ſuam adeo mentem fuſius magisque perſpicue explicarunt. Præterea ſatis notum eſſe putat, Doctores, qui concilii Nicæni auctoritatem admiſerunt, unam eſſentiam in tribus hypoſtaſibus, ut Græci loquuntur, aut unam eſſentiam & hypoſtaſin in tribus perſonis, ut Latini dicere malebant, adoraſſe: per *ὐσίαν* autem ſive eſſentiam eos intellexiſſe naturam, quæ ut ſpecies pluribus individuis ineſt: Græcos autem per *ὑπέςασιν*, & Latinos voce perſonæ, naturam ſingularem ſive individuum deſignaſſe; quod quidem illorum Tritheismum, judice Saurino, ſatis aperte arguit. Atque hæc ita ſe habere, quam plurimis ipſius Athanaſii, Gregorii Nazianzeni, & Auguſtini teſtimoniis ſe probare poſſe profitetur. Hæc pluribus exequitur, ut in ejusmodi ſcribendi genere fieri aſſolet; mox verba ſua a Jurio non recte intellecta,

lecta, aut allegata, eadem quandoque depravata conqueritur; mox suam sententiam rectam esse contendit, aut Jurium idem sentire probat; mox sequelarum nexum desiderat. Sic ex eo, quod asserit, & concessit, Patres Nicænos, & qui post concilium istud vixerunt, a Tritheismo prope absuisse, negat sequi, quod Jurius inde colligit, doctrinam de Trinitate esse hæresin Tritheitarum: namque istos Ecclesiæ Doctores veram de Trinitate doctrinam tenuisse, id quidem esse, quod abnuat, iterum inculcat.

Alterum principium erroneum Saurini Jurius hoc esse contendit, quod terminos, qui in Scriptura non leguntur, ut *Trinitatis*, *personæ*, *essentiæ*, *hypostaseos*, *unionis hypostaticæ & personalis*, *incarnationis*, *generationis & processionis &c.* rejiciat. Respondet Saurinus, se de voce *personæ* similibusve ita sentire, eas non nisi per analogiam Deo a Theologis tribui, aut tribui posse. Hoc maxime verum esse de iis vocibus, quæ proprie acceptæ imperfectionem quandam involvunt, uti sunt generatio, spiratio, processio, circumincessio, quippe quæ motum, divisionem, aut tale quid, quod corporibus proprium est, & adeo de Deo non sine scelere cogitari potest, connotant. Notat hic velut in transitu Jurium, quod dixerit, creaturas esse emanationes essentiæ Divinæ, & ex ea egredi; id quod ex Spinozæ schola eum hausisse ait. De voce personæ porro docet, eam proprie nil aliud significare, quam naturam singularem, aut substantiam singularem intelligentem, completam, & quæ non est conjuncta cum alia substantia ad totum aliquod constituendum. Nec aliam fere ideam personæ Theologorum mentibus obversari, cum de Trinitate verba non faciunt, fidenter asserit. Nec aliud quid, eo judice, cogitarent, aut mente conciperent, ad hoc mysterium accedentes, nisi res ipsa significationem hujus termini mutare eos cogeret. Etenim si eodem modo tres in Divinitate personas admitterent, quo ceteroquin tres personas cogitant, non possent quoque non tres sibi fingere Deos. Evidenter itaque hinc sequi putat, vocem personæ per analogiam solum de personis Trinitatis adhiberi. Nimirum denotari ea aliquid reale fatetur, sed hoc quale sit, nec cognosci a quoquam, multo minus exacte verbis exprimi posse. Confirmat hanc suam sententiam autoritate Augustini, qui vocem personæ hic ideo adhiberi autumavit, non quod rem

n. II

rem accurate exprimeret, ſed ut haberemus tantum aliquid interrogati, quod diceremus. *Cum quæritur*, inquit, *quid tres? magna prorſus inopia humanum laborat eloquium. Dictum tamen eſt tres perſonæ, non ut illud diceretur, ſed ne taceretur.* Hinc nunc porro colligit, hancce ſimilesque voces neutiquam plane rejiciendas eſſe, cum difficile ſit, ſine iis Scripturam ſacram interpretari; ſed quantum fieri poteſt, Scripturæ ſacræ vocibus utendum eſſe: præterea, ſi qui forte ſint, qui religioni ſibi ducant, hisce vocibus iſtud myſterium exprimere, modo in re ipſa conſentiant, neutiquam ideo damnandos, aut erroris arguendos eſſe. Atque hanc ſuam ſententiam a Reformatæ Eccleſiæ Doctorum placitis non abire, ipſius Calvini teſtimonio, quod affert, comprobare annititur. Tandem & iſtud addit, neutiquam ſe unquam negaſſe, voces *hypoſtaſeos, incarnationis, generationis* & *proceſſionis*, in Scriptura S. inveniri, cum cœcum aut rationis expertem eſſe oporteat, ſi quis iſtud negare ſuſtineat; ſed cæteris terminis *ἀγράπτοις* eousque ſe eos addidiſſe, ut oſtenderet, eos quoque ſolum per analogiam Numini tribui poſſe. Aſt voces *eſſentiæ* & *unitas eſſentiæ* omnino proprie Deo tribui fatetur, Juriumque, quod contrariam ſententiam ſibi affinxerit, parum cordate ſe geſſiſſe, conqueritur. Tertium principium, quod in Theologia Saurini ut hæreticum Jurius redarguit, hoc eſt, quod in rebus fidei nihil nobis credendum ſit, niſi quod rectæ rationi noſtræ evidenter eſt conforme, & quod clare atque diſtincte a nobis eſt perceptum. Hic citra ambages Saurinus negat, hocce principium a ſe admitti, aut unquam admiſſum eſſe. Provocat ad ſcripta ſua, in quibus non ſemel hunc errorem, nihil credendum eſſe, niſi quod clare & diſtincte percepimus, a ſe profligatum eſſe dicit: iſtud autem ſæpius a ſe adſtructum & ſolide confirmatum addit, in rebus fidei nihil credendum eſſe, niſi cujus per evidentiam revelationis convicti ſumus. Atque hoc eſſe omnium Proteſtantium principium aſſerit.

n. III.

Hocce labore defunctus Saurinus, ſequelas, quas hinc Jurius nectit, adgreditur. Primo namque hinc infert, Saurinum in Antitrinitariorum militare caſtris, & doctrinam de Trinitate pro hæreſi Tritheitarum habere. Quid ad hoc regerat Saurinus, divinatione haud difficulter aſſequi licet. Loca ex ſcriptis ſuis a Jurio

ut

ut hoc evinceret, adducta, perperam ab eodem allegata conqueritur. Theologos, qui satisfactionem Christi labefactant, a se pro amicis aut fratribus haberi, abnuit: multo magis autem inficiatur, se idem sentire cum Auctore Relationis *de Tabula Socinianismi.* Præterea quando doceat, dogma de Trinitate minus evidens esse, hoc non de evidentia testimonii, sed de evidentia objecti, ut in scholis loqui amant, se intelligere testatur: sic & dum negaverit, Deum proprie generare &c. neutiquam hinc sequi putat, quod Jurius inde infert, ergo figurate generationem & similes actus Deo tribui. Se enim τὸ *proprie* non opposuisse τῷ *figurate*, sed τῷ *analogice.* Tangit etiam quæstionem, quomodo essentia in divinis a personis & a personalitatibus, itemque personæ & personalitates a se invicem differant? commemoratisque Scholasticorum placitis, eam, cum definiri nequeat, rectius silentio involvi pronuntiat. Delabitur hinc iterum, vestigiis Jurii insistens, ad Patres, præsertim eos, qui post Concilium Nicænum vixerunt, horumque Tritheismum, interque multa alia, quæ de iis disputat, hoc quoque observat, in ipso Symbolo Nicæno nonnulla parum commode dicta occurrere, quale & illud esse putat, *Deus de Deo;* quippe qua formula, judice ipso Calvino, aliquis, ut duos Deos cogitet, induci possit. Ultimo autem loco Jurius hoc attulerat, quod Saurinus imagines Trinitatis subinde afferri solitas rejecerit. Non prorsus eas se rejecisse ait, sed hoc solum docuisse, hinc nullum argumentum stringens, aut quod Trinitas personarum in Deo sit, aut quod esse possit, duci posse. Interim & aliis Theologis, quos inter maxime Hermannum Witsium laudat, hasce imagines non adeo placere, observat.

Incarnationem quoque Verbi Saurinum negare, Jurius autumat. Namque quod unionem, qua naturæ in Christo inter se colligatæ sunt, solum pro morali & παραςατικὴ habeat, ex ipso Saurino se audivisse denuo testatur, idque jurejurando se confirmare posse, profitetur. Lis de facto est. Asserit hoc Jurius; strenue negat Saurinus. Sed addit Jurius rationes, ex scriptis Saurini petitas, iis evicturus, non secus eum sentire. Primo ait, personam a Saurino & Cartesianis nihil aliud quam negationem haberi. Jam absonum esse, si quis dicat negationem carne vestitam. Sed hoc se asseruisse, inficias it Saurinus. Personalitatem in rebus creatis ne-

 ga-

gationem unionis cum alia natura esse, concedit; ast in divinis secus se rem habere profitetur. Pergit Jurius, Nestorium tamen a Saurino pro orthodoxo, Cyrillum pro hæretico haberi. Largitur hoc Saurinus. Etenim errorem Nestorianorum non esse imputandum ait ipsi Nestorio. Hunc quippe nihil aliud docuisse, quam in Christo esse duas naturas & unam personam. Per malitiam autem & ignorantiam, aliam sententiam Nestorio affictam esse. Cyrillum contra, revera Eutychianorum sententiam fovisse. Hanc itaque damnando, neutiquam se orthodoxam sententiam damnare ait, quippe a qua Cyrillus fuerit alienus. Atque hoc ita se habere, haud difficulter se probare posse contendit. Quod si Nestorius aliquando non satis accurate locutus fuerit, hoc non magis illi vitio verti posse, quam Gregorio Nazianzeno, Chrysostomo, & Augustino, qui iisdem sæpius usi sint formulis. De Cyrillo vero rem dubio carere, cum semper unam solum naturam, & quidem diserte & citra ambages, Christo tribuat.

Tandem & Pelagianismi Saurinum arguit Jurius. Nullo jure, inquit Saurinus. Verba quæ hunc in finem a Jurio adducta sunt, nihil ejusmodi indicare, & præterea a Jurio mutilata esse, queritur. Nec enim aliud quid iis se asseruisse, quam talem Deum, qualem sibi fingat Jurius, qui non etiam sanctus & justus sit, non Deum, sed ipsum potius Diabolum esse. Atque ejus quidem asserti neutiquam se pœnitere ait. A Pyrrhonismo autem prope abesse Jurium, dum asseruerit, se opinionem istam, quæ animo suo de Deo insideat, libenter rejecturum, aliamque admissurum, modo unum alterumve, quo adhuc urgeatur, dubium sibi eximatur. Hinc paucis cæteras accusationes, quod parum honorifice de Sacramentis & de Magistratu sentiat, & id genus alias, Saurinus a se amolitur, citra ambages negando, tale quid se unquam effatum esse.

Part. II. In parte secunda, quam alteri Jurii libello de Religione Latitudinarii opposuit, eadem fere recurrunt & repetuntur, aut nova solum argumenta, quibus Jurius probare voluerat, omnino Saurinum

Cap. I. hanc fovere sententiam, quam semel illi tribuerat, diluuntur; adeoque breviores hic ducemus lineas. Primo quidem de religione Latitudinariorum & Cartesianismo nonnulla monet, & nullam Jurio fuisse rationem, ut de illa tam prolixe dissereret, cum nemo magis

magis ab ejusmodi erroribus, quam ipse abhorreat: rectius tamen dici, ipsum Jurium Latitudinariis esse accensendum. Cartesianorum quoque placita eo usque se probare, ut inde puriori Theologiæ labes adspergi possit, itidem inficiatur. Jurium autem, quod Cartesianorum decreta cum Scripturæ S. effatis componere & conciliare rite non potuerit, crassos atque ineptos admisisse errores. Hinc ea, quæ Jurius in cap. 7. 8. 9. & 10. disputavit, perstringit. Nimirum in iis omnes elabendi rimas obturare, & destruere ea omnia susceperat Jurius, quæ Saurino præsidio esse potuissent: quod infelici quidem, quin nullo plane successu ab eodem factum esse, demonstrat. In capite 3 Auctor iterum Jurii ductum secutus, ad terminos in Ecclesia ad mysteria designanda receptos dilabitur. Inter alia de voce personæ rursus disceptatur, quam cum in Scriptura S. occurrere asseruisset Jurius, provocassetque ad Hebr. XI, 1, Saurinus Amyraldi aliorumque interpretum auctoritate comprobat, eam vocem hic sine hæreseos nota aliter verti posse. Sed quod addidit Jurius, ὑπόστασιν hic recte per personam verti, cum persona sit velut fundamentum, cui attributa quin ipsa essentia divina innitantur, hoc non ita prætermittit, ut non graviter castiget, quod sua opinione parum accurate dictum est. In capite 4. imagines, sive ut Auctor vocat, emblemata Trinitatis rursus in scenam prodeunt, de quibus quod minus magnifice senserit, eam vero vel præcipuam causam memorat, cur a Jurio velut Antitrinitarius traducatur. Rejicit hic Saurinus Patrum quorundam Scholasticorumque, & recentiorum quoque Ecclesiæ Reformatæ Doctorum sententiam, generationem per contemplationem explicantium, & ideam hinc exurgentem Filium Dei esse contendentium. Hanc sententiam omni destitui fundamento, palam profitetur. Idem jam feceratin Examine Theologiæ Jurii, suamque de locis Gen. I. Prov. VIII. & Joh. I. ex quibus robur huic opinioni videtur conciliari posse, mentem exposuerat: sed cum Jurius hoc ita accepisset, ac si in hisce effatis divinis explicandis frigidam suffudisset Socini asseclis, prolixus & valde operosus est in mente sua declaranda. Cuncta autem eo redire videntur, ut fateatur, Filium Dei esse quidem & recte vocari Verbum Dei & Sapientiam Dei, non autem ideo, ut modus generationis per hasce voces indigitetur, sed ob alias causas. Adeoque non negat, in lo-

Cap. II.

Cap. III.

Cap. IV.

cis citatis de Filio Dei sermonem esse, sed negat voces ibi occurrentes modum divinæ generationis connotare. Laudat, auctoritate etiam suam sententiam confirmaturus, iterum Witsium, ejusque sententiam de Λόγῳ approbat, quod videlicet Filius Dei Λόγος dicatur, non quod sit intellectus aut idea Patris, nec, quod aliis placet, quod sit objectum verbi sive Evangelii: sed quod sit principium verbi, sive quod Deus per suum Filium de sua voluntate nos certiores reddiderit, sicut verbum loquentis mentem & cogitata manifestat. De Conciliorum & Patrum auctoritate disceptatur in cap. 5. nec aliud fere agitur, quam quod jam in parte priori actum. Argumentis istis, quibus probare voluit Jurius, se de Patribus durius, quam par erat, non censuisse, nihil eum proficere, hic ostendere laborat Saurinus. Se autem de Patribus, præsertim Ante-Nicænis, minus honorifice sentire, denuo negat. Speciatim Origenis, Hilarii, & Hieronymi defensionem in se susceperat Jurius. Ad Origenem autem quod attinet, quæ de eo Jurius disputavit, plane huc non quadrare pronunciat Saurinus. Quoties enim de auctoritate Patrum ex doctrina eorum metienda disquiritur, parum nostra referre, pervenerintne ad beatorum sedes, an non? Fieri enim posse, ut perditissimus hæreticus, si pœnitentia vera vel in fine vitæ crimina sua expiet, æternos cruciatus effugiat. De Hieronymo ita censet, in ejus defensione non satis sibi constare Jurium. Mox enim eum fateri quidem, quod Hieronymus ita senserit, utut hic error excusari mereatur: mox asserere, istum locum non Hieronymi, sed alterius Auctoris, ab Hieronymo autem arreptum & commentario insertum esse. Nec admittit, quod Jurius porro dixerat, in Hieronymo hunc errorem excusari posse, quem si quis hodie admittat, eum venia indignum esse. Hilarium denique nullo modo defendi aut excusari posse, arbitratur. Frustra autem esse Jurium, dum ut eum excuset, asserat, eum impetu & fervore disputationis in devia abreptum, non adeo malo consilio hanc sententiam arripuisse. Hoc enim, inquit, si sufficeret, nulla tam execrabilis esset hæresis, quæ non hoc modo excusari posset. Hinc Jurii vestigia premens redit ad Patres Ante-Nicænos, quos non adeo felici successu a Jurio defensos probare annititur: Athenagoram, Theophilum Antiochenum & alios, revera ab eodem in Arrianorum classem

Cap. V.

Cap. VI.

Cap. VII.

ſem detrudi ait, tantum abeſt, ut ab erroris aut hæreſeos ſuſpicione eos liberaverit. Quin talia ex hiſce Scriptoribus a Jurio referri, quæ longe turpiores, quam Arrianorum fuerint, errores eos docuiſſe evincere videantur. Non ſufficere ad orthodoxiam illorum comprobandam, ſi τῆ ὁμουσίας veſtigia apud illos inveniantur; diſpiciendum enim eſſe, quo ſenſu hanc vocem admiſerint, aut uſurpaverint. Sed nec felicius Patrum quarti aut quinti ſeculi causam egiſſe Jurium aſſerit. Quæ ſæpius hac in re dixerit, firmo adhuc conſiſtere talo, quicquid etiam aſſerat Jurius, hic probare conatur. De Symbolo Nicæno denuo pronunciat, non ſibi tanti eſſe ejus auctoritatem, quanti illi eam faciunt, qui antiquitatis unice ſtant decretis. Negat nos certos eſſe poſſe, quo conſilio, quove propoſito, Concilii Nicæni Patres ea de Trinitate ſanciverint, quæ in Symbolo hocce profeſſi ſunt. Nec cuiquam hoc fraudi eſſe poſſe, cum nihil frequentius ſit, quam ut tum in civilibus tum ſacris congregationibus, plerique alia quavis potius cauſa, quam veritatis amore, ut ſententiam quandam tuendam ſuſcipiant, adducantur. Sibi vero, quod ita ſentiat, hæreſeos notam inuri poſſe, prorſus abnuit. Proſequitur idem argumentum in capite 9, & de quarti ſeculi Doctoribus hoc ſedulo inculcat, eos ſæpius obſcure & confuſe de myſteriis graviſſimis locutos eſſe; unde ſi non falſas ſecumque pugnantes, confuſas tamen & obſcuras ideas illorum mentibus obverſatas colligit: præterea eos, qui ab eſſentia diſcrevere hypoſtaſin, hypoſtaſes tres in una eſſentia, aut unam eſſentiam in tribus hypoſtaſibus adorando, per eſſentiam naturam communem, ſive ſpeciem, ut Logicorum filii loquuntur, per hypoſtaſin autem naturam ſingularem, ſive individuum intellexiſſe. Tertium quod obſervat hoc eſt, Patres voce ὁμουσίας intellexiſſe tale quid, quod unam communem, ſed ſpecificam habeat eſſentiam, aut ſaltem hac voce unitatem, ut vocant, numericam ab unitate ſpecifica non diſtinxiſſe. Quarto denique addit, a Patribus quarti ſeculi ἀκρίβειαν adeo non expectandam eſſe, ut in ſententia ſua edisſerenda parum cauti & circumſpecti ſint, & non tantum eos intermiſiſſe, quod facere debuiſſent, ſed feciſſe quod intermiſiſſe longe fuiſſet conſultius. Hæc omnia adductis ipſorum Patrum verbis comprobare ſatagit: cumprimis autem ad Athanaſium, Auguſtinum, Gregorios Nazianzenum & Nyſſe-

Cap. VIII.

Cap. XI.

Cap. X. Nyssenum, Cyrillum aliosque provocat. Quæ Jurius jam ad hæc regesserat, diluit in cap. 10. ejusdemque argumenta, quibus con-
Cap. XI. trariam sententiam firmaverat, infringere adgreditur cap. 11. Sed addiderat Jurius 13 observationes de Tritheismo quarti seculi, ad suam sententiam stabiliendam pertinentes. Eas discutiendas sibi sum-
Cap. XII. psit Saurinus cap. 12. In secunda harum observationum, Jurius ab omni plane ratione abhorrere dixerat, veteres Doctores, qui tam strenue Gentilium Polytheismum impugnarunt, Polytheismum si non crassiorem, certe æque crassum admisisse ac propugnasse. Respondet ad hoc Saurinus, falsum pronunciando, Tritheismum Patrum æque crassum fuisse, ac Polytheismus Gentilium fuit. Eundem porro in verbis eorum & loquendi formulis se solum notasse: interim se non negare, quod mens illorum ab hoc errore fuerit aliena. Addit, Patres, qui contra Gentiles disputarunt, tria præcipue illis exprobrasse: quod infinitum Deorum induxerint numerum; quod diversa illis dederint imperia, certisque mundi partibus certos præfecerint Deos; quod eos secum invicem commiserint, fingendo, alium a Trojanorum stetisse partibus, alium in Græcorum militasse castris: cum contra Christiani solum adorent tres personas divinas plane æquales inter se, & unitas, omnes tres eodem modo universo orbi leges dantes, idemque semper volentes. Denique monet, Patres contra Gentiles hac de re disputantes, nec distincte satis suam sententiam proposuisse, nec valide Gentilium errores re-
Cap. XIII. tudisse; id quod prolixius evincere satagit. In capite 13. sub examen revocat defensionem a Jurio pro Concilio Ephesino susceptam. Et primo quidem Derodonem perperam hæreseos aut impietatis a Jurio argui, & in ejus libro de Supposito nihil, quod a veritate alienum sit, deprehendi, istumque adeo sine causa a tribunali Tholosano igni adjudicatum, evincere annititur. Deinde Cyrillum adgreditur, quem Jurius ab Eutychianismo crassiori quidem, sed neutiquam subtiliori absolverit. Varia hic monet circa descriptionem subtilioris Eutychianismi a Jurio allatam, asseritque si qui subtilioris Eutychianismi argui possint, in hunc censum eos referendos esse, qui duas naturas in Christo ante unionem quidem separatas agnoscant, sed post unionem non unam tantum personam, sed naturam unam totalem, ex duabus naturis compositam, inde emersisse credant, nec adeo duas na-

turas

turas in una persona admittant. Et ita quidem tum ipsum Eutychem, tum Cyrillum quoque sensisse, id quidem est, quod Autor prolixe ipsius Cyrilli allatis verbis demonstrare conatur. Evicta itaque hunc in modum, ut putat, Cyrilli hæresi, facile esse credit innocentiam Nestorii demonstrare. Sed cum ipse Jurius diserte pronunciare ausus non fuerit, jure damnatum Nestorium, Saurinus argumenta ista probabilia, quibus suam sententiam Jurius stabiliverat, hic convellit, & de Concilio Ephesino porro concludit, Doctores Ecclesiæ in eo congregatos ordinem in Conciliis observari solitum non tantum migrasse, sed affectu potius & adulandi studio, quam veritatis amore adductos, sententiam tulisse, quin & erroris, quem Cyrillus defendit, quique, judice Saurino, in hæreticorum classem illum detrudit, non fuisse immunes. Et hoc quidem in cap. 14. agit. In capite 15. autem adhuc dubia quædam, quæ suæ de Patribus quarti & sequentium seculorum sententiæ opponi possint, removet. Hinc ad ultimam libelli, in quo refutando versatur, partem progreditur, & denuo testatur, nunquam se docuisse, rationem primum in rebus fidei esse principium, adeoque hanc sententiam perperam a Jurio sibi tribui. Consensum quoque, quem Jurius inter Saurini placita, & decreta Socinianorum ac Latitudinariorum se invenisse putat, nullum plane esse, probare nititur, denuoque de Scripturæ & rationis auctoritate disputat. Inter alia autem ad quæstionem dilabitur: si ratio Scripturæ repugnet, sitne ratio potius sequenda, an revelatio? Absurdam atque ineptam hanc quæstionem appellitat, cum tale quid ponat, quod plane fieri nequit. Nunquam enim pugnam veram inter rationem & revelationem esse: quod si autem esse cuiquam videatur, hoc inde evenire, quod aut rationis defectum vel abusum perperam pro recta ratione capimus, aut divina oracula non rite interpretamur. De methodo autem inquirendi in veritatem, hoc est, quando prius ratio auscultanda, ut deinceps ad Scripturam rite descendamus, aut quando directe & unice revelationi nos submittere deceat, alibi ex instituto se expositurum pollicetur. Quibus ita expeditis, respondet ad argumenta Jurii, quibus demonstrare susceperat, ex Saurini principiis non tantum errores perniciosissimos fluere, sed eadem etiam decreto Ordinum Hollandiæ die 8. Decembr. A. 1694. promul-

Cap. XIV.

Cap. XV.

Cap. XVI.

Cap. XVII.

Cap. XVIII.

mulgato adversari. Utrumque negat Saurinus, simulque docet, quæ de Burii libro in Anglia combusto, & Academiæ Oxoniensis decreto Jurius attulerat, huc plane non spectare, eademque nec se nec suam ferire sententiam. Strenue quoque characteres, ut vocat, sive notas hæreticorum, quas in Saurino deprehendisse sibi visus est Jurius, a se amolitur: variaque ad inustum sibi a Jurio malæ fidei in disputationibus crimen regerit. Finit denique totum opus, ad Jurii præfationem pauca monendo: ubi nonnulla a Jurio commemorata falsitatis arguit, quædam inposterum se refutaturum promittit, cætera coram illis, quibus uterque factorum suorum rationem reddere teneatur, se expositurum profitetur.

Cap. XIX.

Cap. XX.

LIBRI NOVI.

Thesaurus Antiquitatum Romanarum, congestus a Joh. Georgio Grevio. Tomus IV. & VI. Ultrajecti apud Franc. Halmam, & Lugd. B. apud Petrum van der Aa, 1697. fol.

Thesaurus Græcarum Antiquitatum. Volumen primum, Memorabilia Temporis Mythici, quod Trojano bello terminatur, complectens. Auctore Jacobo Gronovio. Lugd. Bat. 1697. fol.

Philippi Bonanni Soc. Jes. Numismata summorum Pontificum, Templi Vaticani fabricam indicantia. Romæ, typis Dom. Ant. Herculis, 1696. fol.

De Canonibus Apostolorum Dissertatio Historico-Chronologica & Dogmatica, authore P. Antonio Constantino, Ordinis Minimorum. Romæ, apud J. J. Komarek, 1697. in 4.

Gli Antichi Mausolei Romani & Etruschi dissegnati & intagliati da Pietro Santi Bartoli. Roma, 1697. fol.

Joh. Clerici Ars Critica, in qua ad studia linguarum, Latinæ, Græcæ & Hebraicæ via munitur &c. Amstelodami apud Georg. Gallet, 1697. 8.

Defense de la Veritable Doctrine de l' Eglise Reformée sur le Principe de la Foy, par Elie Saurin. A Utrecht chez Ant. Schouten, 1697. 8.

Nouvelle Decouverte d'un tres grand Païs situé dans l' Amerique entre le Nouveau Mexique & la Mer Glaciale &c. Par le P. Louis Hennepin. A Utrecht chez G. Broedelet, 1697. 12.

* * *

ACTA ERUDITORUM

Publicata Lipsiæ

Calendis Augusti, Anno M DC XCVII.

JO. CHRISTOPHORI WAGENSEILII DE SACRI ROM. IMperii Libera Civitate Noribergensi Commentatio.

Altorfi Noricorum apud J. W. Kohlesium, 1697. in 4.
Constat alph. 3. plag. 4.

CUm patriam suam optimus quisq; tenero prosequi amore, quodque ad laudem ejus ac decus pertinet, & audire lubentius, & non prompte minus commemorare soleat; dignum omnino operæ fecit pretium celeberrimus Wagenseilius, omnemque grati civis mensuram solerter implevit, quando emissa de Civitate Noribergensi commentatione, quicquid de initiis ac incrementis, amplitudineque atque opibus, ac universa inclytæ urbis gloria sciri meretur, copiose exposuit, ac ne indicta porro maneret, quæ ex nobilissimis Germaniæ una est, curavit. Totus liber in duas partes dispescitur, quarum *prima* encomia civitatis, & unde nomen teneat, situm deinceps ac incrementa, quaque ratione S. Sebaldi industria Christiana eadem facta sit, quali nitore cultuque gaudeat, quibus a natura bonis instructa fuerit, quæ templa habeat, quas scholas, quæ ædificia alia magnifice extructa; qualis Senatus, quæ patriciæ familiæ in ea floreant, quibus porro legibus a Venetis maximam partem petitis contineatur, quæ privilegia eidem concessa, qua indulgentia S. R. I. clinodiorum custos evaserit, ac bella postremo, quibus eandem implicari contigerit, percenset. *Secunda* vero in exponendam controversiam, quæ a ducentis prope annis inter Serenissimos Marchiones Brandenburgicos tanquam Burggravios Noribergenses, & ipsam Rempublicam agitatur, & asserendam hujus potissimum causam insumitur. Foret operosum nimis de singulis exponere, quæ in elegantissimo libro continentur; unde unicum attingemus saltim,

quod memorabile cumprimis est, & cum digredi subinde a proposito scopo placeat celeberrimo Viro, ejusdem & hic vestigia alicubi sequemur. Nimirum, ut in clinodiorum omnium, quæ Noribergæ asservantur, ita in Coronæ Germanicæ descriptione non parum operosus est; quam cum sint ex eruditis, qui non Carolo M. sed ex Conradis cuidam acceptam ferri debere velint, eorum judicium minus convenienter latum hic refellendum sibi sumit. Ipse
p. 242. scilicet Hermannus Conringius in Castigatione libelli, cui titulus, *Anti-Conringiana Defensio Juris Coloniensis*, non Caroli eam, sed Conradi I. esse arbitratur, & quidem, quod habeat nomen Conradi inscriptum; & quod Luitprandus coronam eam, quam Conradus I. morti vicinus Henrico Aucupi per fratrem Fridericum obtulit, quæ plane eadem cum illa, quæ hodie superest, Conradi propriam dicat; ac Witikindus denique Corbejensis gladium, qui una Henrico traditus fuit, *veterum Regum gladium* dicens, diademati titulum hunc non addat. Ad ea ita respondet Wagenseilius, ut hac ratione propriam Conradi coronam vocitari statuat, quatenus ejus usus ipsi pro tempore fuit concessus; prout scilicet juris interpretes, *meorum*, *tuorum*, *suorum*, appellatione non solum illa intelligi docent, quæ in pleno dominio habemus, sed & in quæ jus aliquod exercemus. Gravius argumentum illud est, quod ab inscriptione nominis Conradi petitur. Hæc enim verba leguntur in arcu: CH VON RAD US DEI GR AT IA RO MA NOR V̄ IM PE RA TOR AVG. Hic manifestum esse scribit, Conrado I. assignari nequaquam hæc posse; neque enim unquam coronatum fuisse Romæ, ac inde pro more seculi id nominis non potuisse usurpare, cum qui Romæ non essent inaugurati, haud unquam Imperatores & Augustos in publicis se monumentis appellaverint: quin & in nummo apud Stradam Conradum I. non nisi Regem dici. Posse cuidam vero videri simile, quod Conradus III, cui vulgo Suevi cognomen tribuitur, hic significetur; propterea quod ad Imperium evectum, æmulo Henrico Superbo Bavariæ & Saxoniæ Duce, ut Otto Frisingensis est testis, regalia habente, cum destitueretur adeo insignibus, ad nova sibi paranda necessitate coactum fuisse credi queat: ast cum nec hic Conradus Romæ coronatus sit, æque falli scribit, qui ita autumant, ac Gryphiandrum
decid

decipi contigit, qui Conradum IV. Friderici II. Imperatoris Filium eum esse putavit, cujus nomen corona præfert; tantum quippe abesse, ut hic benedictionem & consecrationem Pontificis impetraverit, ut ab Innocentio IX. diris potius fuerit devotus. Necessarium igitur esse concludit, non alium quam Conradum II. sive Salicum nominari, ut qui Romæ A. M XXVII a Johanne XX solenni ceremonia coronatus Imperatoris Augusti titulum usurpavit, qui & in nummis legitur, & sepulcro ipsius, quod Spiræ est, incisus deprehenditur. Eum vero Conradum, cum circulis gracilioribus in corona Caroli M. existentibus, & sive ævi diuturnitate, sive quod Imperatores in castris & expeditionibus coronam semper circumvectarent, vitium passis, unum robustiorem magisque compactum substitueret, nomen quoque suum & titulum eidem inscripsisse: ac indubium cæteroquin esse censet, & comprobari tot Pontificum bullis, tot Imperatorum rescriptis, tot gravissimorum scriptorum testimoniis, fama porro per orbem late sparsa, ac nummo denique aureo, qui apud Stradam extat, & Carolum ipsissima, qualis nunc adhuc superstes est, corona redimitum exhibet, coronam ipsam inde a Carolo M. ad nos profectam esse.

Inter digressiones ea cumprimis docta est, qua invitatus ab illustri Cupero *de Judæorum ludis* commentatur. Lusisse nimirum Judæos cum avibus cicuratis aut cavea inclusis; infantes vero ipsorum aviculas funiculis vinctas in deliciis habuisse docet, & huc Jobum c. XL, 24. respexisse ostendit. Pilæ lusus Es. XXII, 18. luctæ vero & pugilationis 2. Sam. II, 14. indicium esse monet. Ludis scenicis fuisse delectatos inde colligit, quod Jobi liber verissimam dramatis speciem præbet, & Ezechielis Poetæ Judæi de liberatione Ebræorum ex Ægypto Comœdiæ Clemens Alexandrinus ac Eusebius meminerunt, atque hodienum adhuc Judæi, in hilariis Purim, Ahasveri & Estheris historiam more comico repræsentant. Fidibus ludere crebro solitos esse, ex Zachar. VIII, 5. Matth. XI, 16. 17. & plurimis aliis locis probari posse contendit, ac dehinc loca, quibus saltationem inter præcipua Judæorum oblectamenta extitisse manifestum sit, producit. Schachiæ ludi, quem *Schach-tschovel* vocant, illos Salomonem Regem autorem credere, & hoc in MScto libro Senis se apud Synagogæ Præsidem multis quoque argumentis probatum didicis-

p. 164.

ſe addit: ſed & perſonatas virgines Iſraeliticas præ lætitia inceſſiſſe, ex Miſchna Taanit demonſtrat, ac morem illum, quando juvenes graviſſimi ponderis lapides ſublevando exercuerunt ſe, quem ad Zachar. XII, 3. Hieronymus illuſtrat, tangit. Ubi de venatione Judæorum agit, ipſius Cuperi de loco Eſ. XXIV, 17. & 18. mentem exponit, quod vocabulum פחד a LXX Interpretibus non absque ratione per φόβον translatum ſit, ac non minus ac ſubſequentia duo, ad rem venatoriam pertineat, notetque lineam verſicoloribus plumis pinniſque avium diſtinctam, qua venatores utuntur ad fallendas feras, cujus mentio apud Senecam de Ira L. I. c. 12. & Ovidium I. de Remed. amor. v. 204. itidem ſub *formidinis* titulo, quamque Oppianus πολύχροα δείματα θηρῶν, & iterum δεῖμα πολύχροον, tandemque κενὸν φόβον nominet. Ex arcu ſagittas emiſiſſe Judæos, 2. Sam. XX, 20. indicari, & cum ex Moſis Kozenſis libro Præceptorum magno appareat, fuiſſe aliquos inter Judæos, qui nulli alii operi intenti erant, quam ludo teſſerarum, hinc forte morem antiquiſſimum proveniſſe docet, triadem teſſerarum, einen Paſch Würffel/ a Judæis in Germania extorquendi; ac denique ex Balthaſ. Bonifacii Hiſtoria Ludicra de ludo exponit, qui pueris Italorum *Judeo cremnos* vocatur. Cum reſpondiſſet adhuc illuſtris Cuperus, & ſibi non perſuaderi ſcripſiſſet, ludos ſcenicos Judæis in uſu fuiſſe ab eo tempore, quo Jobi hiſtoria literis fuit mandata, tametſi forte poſſit concedere, ad inſtar dramatis fuiſſe compoſitam; quinimo magnum argumentum ex Prophetarum ſilentio peti, eosdem Judæis plane fuiſſe incognitos: Noſter, omnino eos ſaltim, qui ad pietatem proboſque mores augendos compoſiti erant, & privatim quaſi inducebantur, in ea gente jam olim invaluiſſe putat, propterea quod virgines Judaicæ d. XIV menſis Ab inque ſolenni expiationis feſto perſonatæ inceſſiſſe, ac David quoque 2. Sam. VI, 14. non propriis veſtibus indutus comparuiſſe, 1. Sam. XX, 13. vero idem quaſi hiſtrioniam egiſſe legantur, & quod, quando Judæi Ezech. XIII, 8. 14. 15. jubentur narrare liberis ſuis, quæ fecerit Dominus in Ægypto, non verbis tantum hoc facere, ſed & in rem præſentem quaſi parvulos deducere, ac Pharaonis tyrannidem cum ſubſecutis pœnis vivis imaginibus ob oculos ſiſtere, injunctum ipſis fuiſſe, ſibi veroſimile videatur. Monet porro, Ezechielem poetam,

quia

quia ejus ætate Ebraicæ linguæ usus nimium defecerat, Ebraico dramati Græcanicum substituisse, quem Clemens Alexandrinus atque Eusebius non accurate τῶν Ἰουδαικῶν τραγῳδιῶν ποιητὴν vocent, cum istud drama, ad quod provocant, & quod Ἐξαγωγὴ inscribitur, Judæorum sane respectu non Tragœdia sed Comœdia fuerit. Judæos porro, dies Purim cunctis in toto orbe provinciis celebrantes, omnino credibile putat idem olim fecisse, quod nostri hodie Judæi, Estheris historiam privatim comicis exhibitionibus spectandam sistentes, faciunt; quandoquidem hi moribus antiquis præ aliis maxime viventes, a τῶν ἔξω ludis scenicis hoc institutum nequaquam hauserint. Ipsi Luthero subjungit in mentem venisse, Comœdiarum usum a Judæis ad Græcos commigrasse, ac Tobiæ Judithæque libros ad instar dramatis conscriptos, atque deinde in prosaicum sermonem translatos fuisse. Cumque eos libros Chaldaicos possederit Hieronymus, occasionem arbitrandi nasci posse, ad Judæos in captivitate Babylonica solandos & oblectandos istas Comœdias pertinuisse; quam sententiam non vult tamen mordicus defendere.

p. 124.

Non minus elegans est digressio, quando ad ejusdem Cuperi desiderium quæstionem explicat: *an Judæis non nisi in munitis urbibus Synagogas extruere licuerit*? Respondet Wagenseilius, tantum abesse ut olim id Judæis non licuerit, ut etiam in campis liberis & apertis conditæ fuerint. Postea promiscue in vicis aut urbibus sive munitis sive omni munimento destitutis exstructas fuisse. Idemque nunc etiam obtinere inter Judæos, probat vel exemplo vici undique patentis, uno milliari ab urbe Noriberga dissiti, *Furtha* dicti, in quo Synagogæ duæ extent, eæque satis speciosæ. Ipsi Commentationi subjunxit celeberrimus Vir *de Phonascis Germanorum*, quos Meister-Sänger nos appellamus, dissertationem, in cujus præfatione in originem Cingarorum inquirit, eosdemque a Judæis oriundos vel hanc etiam ob causam credit, quod multa Ebraica vocabula hodienum in lingua sua servant. In ipso vero opusculo de Phonascis illis, & quando ars ea cœperit, de legibus porro, ac ipsis hymnis, ac quomodo Phonasci a cæteris Vatibus, quos Spruch-Sprecher Noribergæ vocant, & inter quos Michael Weber potissimum eminuit, exponit.

PETRI

PETRI FRANCII POEMATA. EDITIO ALTERA, AUCTIOR & emendatior.

Amstelædami, apud Henricum Wetstenium, A. 1697. in 8.
1. alph. plag. 18.

MAgna haud immerito poeticæ artis laus est, quæ non dulci tantum sono tenet aures, sed etiam omni genere affectuum intimos audientium & legentium sensus cogitationesque tentat. Ad hanc autem nisi quis propensione naturæ feratur, ne ad mediocritatem quidem aliquam pertinget, nec labore, diligentia & vigiliis quicquam efficiet: quum hi, quos natura ad eam finxit, sponte quadam sine ullo labore ea fundant, quæ cum admiratione leguntur. Horum in numero censeri & primas hodie tenere Francium, ubertate & felicitate ingenii, ac numerorum gravitate, antecessoribus suis, venustissimis in Belgio poetis non minorem, jampridem agnovimus, e prima Poematum ejus editione anni 1682, in Actis anni istius p. 359. memorata, de his dotibus edocti. Nunc alteram eamque copiosiorem ab Auctore adornatam evulgatamque esse, tanto magis gaudemus, quanto pluribus novis poematibus instructam esse intelligimus. Comparent autem hic Heroicorum libri tres, Elegiarum quatuor, Eclogæ sex, Odarum & Silvarum ac Epigrammatum, de quolibet genere libri duo, & Græcorum carminum liber unus. Ex his *Heroica* poemata omnia in priori conspiciuntur editione: *Elegiæ* etiam, quæ in tribus primis libris continentur, in eadem comparent; præter istas ad Menagium p. 195, in Nympham Bruxellanam p. 225, & de Jo. Secundi poematibus *ἀνεκδότοις* p. 229. Quartus liber totus est novus. *Odarum* etiam duo & *Silvarum* totidem libri in priori editione non visuntur: *Epigrammata* autem multa prioribus admixta sunt nova, e quibus speciminis loco istud e p. 441. decerptum, quo effigies doctorum virorum in bibliotheca sua suspensas condecoravit, huc transferemus:

Artifices tabulæ, seclo cantata priore
Nomina, victuri tempus in omne viri;
Quos mea se supra positos, circumque locatos,
Respicit indigetes Bibliotheca Deos.
Ut juvat hac vestros mirari in imagine vultus,
Et lustrare oculis ora oculosque meis!

Ut

Ut juvat heroas animas, potioraque signa,
Mentis & aeternas mente videre notas!
Longius hæ durant tabulæ. Dubitatis? id ipsum
Edocet hoc ipso multa tabella loco.
Hæ mihi vel mutæ clamant, cadere omnia, præter
Casuras nullo tempore mentis opes.

Græca carmina peculiari libro p. 457. & seqq. inclusa, omnia nova sunt, nec ullum eorum in prima editione fuit visum: quæ autem ibi p. 241. conversa e Græcis Anthologiæ epigrammatibus extabant, in nova editione sunt omissa, quod peculiarem in librum ea redigere, pluresque interpretationes addere, adjectisque ad Græcos versus notulis integram *Anthologiam* evulgare constituit doctissimus Auctor. Multa istius operis epigrammata ab Hugone Grotio cultissimis versibus Latinis esse expressa, vel e Junii de Pictura opere discimus, in quo pluscula ea sunt prolata. Heinsius, Casaubonus etiam & Scaliger, aliique multa inde epigrammata felicissime transtulerunt, & Latinis elegantissimis versibus expresserunt. Quæ omnia ut cum Francii symbolis Anthologiæ Græcæ adjecta in publicum prodeant, literarum elegantiorum & Græcæ ac Latinæ poeseos cultorum plurimum interest.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝ-τινυπόλεως τὰ ἅπαντα.

id est,

JOANNIS CHRYSOSTOMI ARCHIEPISCOPI CONSTANTI-nopolitani Opera omnia, Græco-Latina.

Francofurti, sumptibus Balth. Chr. Wustii, 1697. in fol. tomis XII.

IN sanctorum Patrum ordinibus primas partes tenere hunc χρυσοῤῥήμονα, sacræ eloquentiæ principem, apud omnes in confesso est. Desudarunt in operibus ejus Græcis collectis (nam Latinas interpretationes seorsim diversis temporibus sæpius editas allegare nil attinet) quæ supersunt, excudendis typi Anglicani, Henrico Savilio ea tomis octo Etonæ evulgante; nec non Heidelbergenses, in officina Commeliniana; & tandem Parisini, partim cura Frontonis Ducæi adgubernante, partim Morellii studio accedente, qui quatuor Commelini tomos in sex divisit, illisque sex tomos a

Ducæ-

Ducæo editos adjunxit. Omnium harum editionum exemplaria cum nuſpiam amplius proſtent, ſacræ eloquentiæ ſtudioſis ea nunc ſufficere ſtudet Francofurtenſis bibliopola, qui Pariſienſem editionem hac ratione imitandam ſibi propoſuit, ut ſeriem librorum & tomorum, qua Morellius opera hæc exhibuit, ſervet; emendatiora autem ea ſiſtat; folia etiam ita coarctet, ut quævis facies novæ Francofurtenſis editionis folium Pariſinæ complectatur, & ſic impenſæ emptorum attenuentur, qui levi pretio totidem volumina, nitida charta & elegantibus typis quæ conſtant, comparare ſibi poterunt, quot magno hactenus ære non licuit impetrare. Tres priores tomi jam abſoluti extant, & venduntur æquiori pretio iis, qui ad reliquos, ubi prodierint (quod futurum editor promittit, antequam annus vertat) emendos ſolutione argenti pro his primis tribus ſe obſtrinxerunt.

ADAMI RECHENBERGII SUMMARIUM HISTORIÆ ECCLEſiaſticæ, in uſum Studioſæ Juventutis adornatum.

Lipſiæ apud Jo. Herbord Kloſium, 1697. in 12. 1½. Alph.

CUm Studioſæ Juventutis, quæ S. Theologiæ operam navat, Eccleſiæ Chriſtianæ fata, diſciplinam, regimen moresque Chriſtiani gregis noſſe maxime interſit; Auctor hujus libri celeberrimus, quæ multis ac vaſtis etiam voluminibus ab aliis tradita fuerunt, in compendio, vel ut ipſe vocat, *ſummario* breviter conſtringere voluit: ut absque tædio, illa præcipua hiſtoriæ eccleſiaſticæ capita ſibi reddere familiaria poſſet. Id quod ipſe Autor in præfatione libri ſui fuſius declarat. Cæterum vero dum typum velut hiſtoriæ eccleſiæ univerſalis delineare illi animo ſedit, res V. Teſtamenti, juxta temporum intervalla ſeu epochas, per indicem tantum deſignat. In hiſtoria autem N. Fœderis, ex contemplatione fatorum, quibus Eccleſia obnoxia fuit, res illius quinque conſtitutis periodis, obſervata per capita ſeculorum ſerie, ſummatim exponit. *Prima* illi *periodus* eſt Eccleſiæ a Chriſto & Apoſtolis in orbe plantatæ, quæ tribus prioris Chriſtianiſmi ſeculis abſolvitur: *Secunda* eſt Eccleſiæ ſub Imperatoribus Chriſtianis publica libertate gaudentis, quæ a Conſtantino M. cœpta, ætatem Phocæ tyranni Byzantini attigit: *Tertia* eſt Eccleſiæ per Epiſcopos Romanos & a Mohamme-danis

danos pressæ, ac barbarie ingruente obscuratæ, usque ad seculum X. *Quarta* est Ecclesiæ sub jugo Pontificio, Saracenorum & Turcarum gementis, usque ad seculi XIV finem. *Quinta* est Ecclesiæ ministerio Lutheri repurgatæ, & magnam partem a jugo Papali liberatæ, usque ad hæc tempora. In singulis periodorum seculis, methodo sibi consueta, (1.) doctores seu patres & scriptores Christianos præcipuos recenset: (2.) doctrinam Christianorum publice receptam breviter recitat: (3.) hæreticos describit, saniorem doctrinam infestantes: (4.) synodos & concilia præcipua recenset: (5.) regimen Ecclesiæ externum, sensim in regnum sacrum degenerans exponit: (6.) persecutiones Christianorum notabiles annotat: (7.) memorabilia ex civili & ecclesiastica historia cujusque seculi inspergit, subjuncto, ut vocatur, judicio pragmatico. In ultima periodo, quæ quinta est, rerum in Ecclesia factam conversionem, per sectiones novas, juxta annorum seriem paullo fusius persequitur; cum inde sectarum & controversiarum, post salutarem Lutheri reformationem ortarum, notitia Christianis necessaria maxime dependeat. Sub calcem libri, doctissimi Galli, Dn. Claudii Judicium de Patribus Græcis & Latinis, ex operibus ejusdem posthumis tom. V. epist. 19. & D. Martini Chemnitii Orationem de lectione Patrum annectit, quæ utilia lectu studiosæ juventuti, in cujus gratiam hunc librum evulgavit, maxime judicat.

MEMORABILIA ECCLESIASTICA SECULI A N. CHRISTO decimi septimi, juxta annorum seriem notata, & convenienti ordine digesta per ANDREAM CAROLUM, Abbatem San-Georgianum in Ducatu Wirtembergico. Tomus primus, operis dimidium anterius exhibens.

Tubingæ sumptibus Jo. Georgii Cottæ, 1697. in 4.
Constant 7. alphabet.

CUm multi veteris Ecclesiæ Christianæ fata prospera & adversa, & ex parte etiam recentioris statum, justis commentariis descripserint; pauciores fuere, qui hujus jam decurrentis seculi res Ecclesiæ memorabiles annotarint. Itaque jussu Sereniss. Principis Wirtenbergici, DN. EBERHARDI LUDOVICI, *maxime venerandus Autor* Memorabilia ecclesiastica seculi hujus singulari industria & la-

bore colligere, atque observata annorum serie disponere aggressus est. In quo utili opere, dimidiam historiæ hujus seculi partem complectitur, alteram huic, quam prælo paratam habet, postea subjecturus. Res autem a se enarratas juxta Cæsarum Romanorum, qui hoc seculo rerum potiti sunt, seriem ordinavit: ita ut distinctis capitibus & eorum sectionibus, primum quæ Lutheranorum & ex parte Græcorum Christianorum; secundo, quæ Romano-Catholicorum seu Pontificiorum; tertio, quæ Reformatorum; quarto, quæ novatorum, schismaticorum, hæreticorum, idololatrarum atque atheorum res fuerint, commemoret. Inde quinto de colloquiis & synodis religionis causa institutis agit. Sexto etiam res civiles, quæ cognationem aliquam cum Ecclesia habent, memorat, ac ut lectorem oblectet, varii argumenti res denique admiscet. Omnia autem ex fide recentiorum scriptorum fideliter refert, eorumque testimoniis adductis firmat, judicio quandoque suo subjuncto. Labore excerpendi, quæ recensuit, ipse Autor laudatus nos sublevavit, quando singulorum librorum & capitum summaria præmisit. Quapropter nihil addimus, nisi quod venerando Seni vitam & vires animi constantes adprecamur, ut alterum horum Memorabilium tomum, in gratiam orbis eruditi, in lucem publicam emittere queat.

DEFENSE DE LA VERITABLE DOCTRINE DE L'Eglise Reformée sur le Principe de la Foy &c.

i. e.

DEFENSIO VERÆ DOCTRINÆ ECCLESIÆ REFORMATÆ de Principio Fidei, libro JURII, cui titulus: Defensio Doctrinæ Universalis Ecclesiæ &c. *opposita*, *auctore ELIA SAURINO.*

Ultrajecti, apud Anton. Schouten, 1697. in 8. Alph. 1. plag. 6.

INter ea cœlestis doctrinæ capita, super quibus clarissimi Ecclesiæ Reformatæ Theologi, Jurius atque Saurinus, acriter inter se concertant, haud extremum obtinet locum illud de principio fidei. De hoc non recte sentire Saurinum, probandum sibi sumserat Jurius in libello, cui titulus: *Defensio doctrinæ universalis Ecclesiæ &c.* Huic itaque opposita est, quam nunc sistimus, *Defensio veræ doctrinæ, &c.* ab Elia Saurino edita, ex qua controversiæ præcipua momenta uberius paulo exposuisse, operæ pretium duximus.

Capi-

Capite primo exhibentur quædam propositiones, quibus mentem Saurini de hoc argumento complexus erat Jurius: circa quas nonnulla observat Saurinus, quasdam plane perperam, nonnullas obscure aut ambigue a Jurio conceptas docens. In secundo autem capite itidem certæ propositiones comparent, quibus Jurii hac de re mentem sententiamque exponit Saurinus. Quibus ita expeditis, quæstionis rationem, sive controversiæ statum, hunc in modum Saurinus edisserit: non quæri, an nihil debeamus credere, quod non evidens sit, evidentia, ut vocat, objecti, & quod per rectam rationem possit demonstrari; quod nunquam a se fuerit assertum: non etiam quæri, sintne quædam obscura & intellectu difficilia in Scriptura Sacra; cum sensus expertem esse oporteat, si quis hoc inficias iverit; multo minus de necessitate operationis internæ Spiritus sancti & gratiæ divinæ ad progignendam fidem, litem esse, namque & hanc se agnoscere, & alibi solide stabilivisse. Disputari vero de sequentibus: primo, sitne Scriptura sacra instructa ejusmodi characteribus suæ divinitatis, quibus animus, ad veritatem capiendam non plane inidoneus, convinci, omneque dubium & formido oppositi illi adimi possit; an vero characteribus, quibus divinitas ejus probari possit, destituatur, ita quidem ut omnes characteres simul sumti, ne moralis quidem demonstrationis vicem subeant, tantum abest, ut mathematicæ vim teneant? Secundo, sintne Scripturæ S. oracula, quibus fidei articuli probantur, adeo obscura, ut articuli fidei solum ideo credendi sint, quia volumus credere, non autem quia convicti sumus, rem ita & non secus se habere? Tertio denique, sintne credentes, quibus divinus Spiritus impertitus est, convicti per evidentiam & robur argumentorum, quibus & Scripturæ divinitas & dogmatum in ea propositorum veritas comprobatur; an vero credant ideo, quia velint credere, & an operatio ista Spiritus sancti, qua ita certi redduntur, ut nullum argumentum, quantumvis evidens, eos certiores reddere possit, nec in evidentia objecti, nec in evidentia testimonii fundata sit? Se itaque docere profitetur, Scripturam sacram pluribus characteribus instructam esse, quibus divinitas ejus non tantum probari, sed morali ratione demonstrari possit: omnes quoque articulos fidei, quibus mysteria Christianæ religionis continentur, tam clare & perspi-

Cap. I.

Cap. II.

Cap. III.

cue in Scriptura sacra propositos esse, ut si qui istis fidem non adhibeant, nihil aliud quam suam pravitatem, & quæ hinc oritur, cœcitatem accusare possint: Spiritum vero sanctum in credentibus ita operari, ut intellectum illorum illuminet, eosque determinet, ut lumen istud sequantur: eum porro efficere, ut argumentis invictissimis veritatis convincantur, ita quidem ut certitudo, quam habent de divinitate Scripturæ sacræ, fundata sit in evidentia objecti, certitudo autem articulorum fidei in Scriptura S. propositorum, in evidentia testimonii. Jurium autem in hisce omnibus contrarium statuere, memorat.

Cap. IV. Cæterum in tractanda hacce controversia ita versatur, ut primo argumenta, quibus sententiam suam stabiliverat Jurius, sub examen revocet; hinc vero quousque tum Patres, tum Ecclesiæ Reformatæ Doctores cum ipso consentiant, dispiciat. Ordinis hujus rationem in cap. IV exponit, & methodum, qua Jurius usus est, rejicit; terminos quoque nonnullos explicat, præsertim quid formido oppositi sibi velit, edisserit, occasionem illi suppeditante Jurio.

Cap. V. Sed nec in capite V. ad caput causæ contendit, quin alias observationes Jurii de evidentia fidei, prius sibi discutiendas sumit. Disceptatur hic de definitione fidei; aliam enim Jurius, aliam Saurinus excogitavit: disceptatur quoque de Scholasticorum distinctione, qua ab evidentia veritatis discrevere evidentiam credibilitatis, & hanc Scripturæ sacræ concesserunt, illam denegarunt, perperam quidem & non sine impietatis crimine, judice Saurino; unde ejusdem Jurium reum pronunciat, dum hæc Scholasticorum commenta iterum in scenam prodire jussit: additur denique aliquid de demonstratione morali, qua voce veram demonstrationem, quæ æque certa & evidens sit ac mathematica, designari posse docet, licet non diffiteatur, eam pro probatione minus evidenti quandoque sumi.

Cap. VI. Hinc Jurii assertum, quod etiamsi aliquis de articuli veritate per evidentiam convictus sit, fides tamen per hanc evidentiam non progignatur, adgreditur. Putat autem, hac assertione ipsa velut fundamenta religionis concuti ac labefactari. Divinos enim Vates ipsosque Apostolos in classem hominum aut ratione destitutorum, aut perperam eadem utentium detrudi, dum, si vera esset Jurii sententia, & miracula & argumenta frustra adhibuissent, cum iis tamen ex

Jurii

Jurii mente non possit produci fides. Quin omnes Doctores frustra fuisse, qui & sapientiam & eruditionem suam eo contulerunt, ut non credentes argumentis convincerent, & ita fidem in iis excitarent. Nec proficere quidquam Jurium, argumenta ejusmodi inter occasiones fidei adipiscendæ, quæ tamen immediate a gratia producatur, referendo: cum recte quidem dicatur, Spiritum sanctum esse causam efficientem fidei unicam, eamque immediate ab illo produci, sed inde non sequatur, quod fides non habeat caussas morales & objectivas, quæ cum operatione gratiæ bene possint consistere. Argumentum, quo Jurius suam sententiam firmat, hoc est: si miracula aut argumenta, quibus veritas doctrinæ cœlestis probatur, producerent fidem per se, semper & ubique eandem producerent. Hoc autem falsum esse, vel exemplo Judæorum probari posse: ergo inde colligit, miracula & ejusmodi argumenta fidem per se non gignere. Respondet Saurinus laborare hocce argumentum ignoratione elenchi. Exempla a Jurio allata hoc probare, quod miracula & argumenta, quibus veritas stabilitur, sine concursu & cooperatione Spiritus sancti fidem non progignant: id quod a se nunquam in dubium vocatum asserit. Quibus hunc in modum expeditis, tria Jurii capita, quibus doctrinam suam uberius explicare constituerat, paucis perlustrat, subinde nonnulla monens aut redarguens, & tandem ad argumenta, quibus sententiam suam munivit Jurius, progreditur. Primum depromptum est ex illis divinarum literarum oraculis, quæ fidem per obscuritatem & ænigma definire videntur, ut dum Hebr. XI, 1. demonstratio rerum, quæ non cernuntur, vocatur, & id genus aliis. Ast hocce telo suam neutiquam feriri sententiam, fidenter Saurinus asserit. Nunquam enim se mysteriis religionis Christianæ evidentiam objecti tribuisse, sed solum evidentiam testimonii: jam vero non hanc, sed illam per hæc oracula fidei demi. Alterum Jurii argumentum desumtum est a sublimitate objectorum doctrinæ cœlestis. Hanc enim ejusmodi esse ait, ut facultates nostræ mentis infinitis modis superet. Unde concludit, tale objectum, ut supra rationem positum est, ita & a ratione demonstrari non posse. Cum vero huc Dei existentiam, variaque ejus attributa, & mundi creationem retulisset, Saurinus quidem hanc ejus sententiam palam impietatis arguit

Cap. VII. & VIII.

Cap. IX.

guit. Addit eum Andabatarum more pugnare, cum nunquam sibi in mentem venerit affirmare, quod mysteria Christianæ religionis ex ratione demonstrari possint. Hac occasione & Jurius ad Pauli effatum: *animalis homo non capit quæ sunt Divini Spiritus*, 1.Cor. II, 14 provocaverat, idque ut pro sua militare sententia ostenderet, per animalem hominem eum, qui ratione sua utitur, intellexerat: quo nomine iterum Saurino vapulat. Tertium argumentum Jurio subministrat fides simplicium. Huc Christi Servatoris preces: *ago tibi gratias, Pater, qui hæc sapientes peritosque celaveris & infantibus patefeceris*, Matth. XI, 25 & similia Scripturæ dicta refert. Saurinus autem quod hisce parum ad rei summam proficiat Jurius, alibi se jam demonstrasse, indicat. Sed præcipuum causæ suæ præsidium Jurius se invenisse arbitratur in gustu & sensu fidelium, quo divinam veritatem percipere, & velut in corde suo sentire videntur. Argumentum tale inde nectit: gustus & sensus in operationibus Spiritus idem sunt, ac perceptio sensualis in operationibus sensuum corporis. Jam perceptiones sensuales rei, vividæ quidem sunt & penetrant, simul tamen obscuræ sunt & inevidentes. Eodem modo itaque gustus & sensus spiritualis se habet, adeoque fides claram ac distinctam cognitionem non requirit. Saurinus ut unico velut ictu hanc machinam prosternat, ipsum principium, cui innititur, perceptiones scilicet sensuum obscuras & inevidentes esse, evertit. Deinde docet, inter sensualem perceptionem, & sensum ac gustum spiritualem, magnum intercedere discrimen: quæ omnia uberius hic exponi, prolixum nimis foret. Quæ hinc porro elicit argumenta Jurius, una cum reliquis ad caput causæ spectantibus, Auctor diluit in capite XII. Decimum tertium autem observationes quasdam sistit ad quæstionem, quænam causæ sint certitudinis, quam de divinitate Scripturæ sacræ habemus, spectantes. In sequentibus autem, XIV scilicet, XV & XVI, distinctiones Jurii inter evidentiam rationis & evidentiam conscientiæ, item inter convictionem spiritus & convictionem cordis, ut & inter claritatem & evidentiam, quibus ad firmandam & defendendam suam de obscuritate principii fidei sententiam, usus fuerat, explodit; simulque quæ Jurius pro defendendo hocce effato: *ego credo, quia volo credere*, itemque de certitudine adhæsionis attulerat, diluit. Hinc suum judicium de Reformatæ

Cap. X. Cap. XI. Cap. XII. Cap. XIII. Cap. XIV. Cap. XV. Cap. XVI.

matæ Ecclesiæ haud incelebri Theologo Beaulieu tuetur cap. XVII, & sic tandem in cap. XVIII, argumenta quibus Jurius probare voluerat, Scripturam sacram minus evidentem esse, adgreditur. Primum Jurii argumentum hoc est, quod cuncta prima scientiarum principia non possint non minus evidentia esse, quia omnium philosophorum consensu, demonstrari nequeant. Id vero est quod Saurinus negat, quippe qui docet, prima principia indemonstrabilia esse, non quod sint minus evidentia, cum potius evidentissima sint, sed quod ita evidentia sint, ut per alia principia demonstrari nec possint nec debeant. Addit, cum Jurius profiteatur, se loqui de principiis, ut in scholis vocari solent, primo primis, turpiter eum falli, quod Scripturam sacram pro tali principio venditet, cum citra controversiam ejus & veritas & divinitas aliunde demonstrari possit. Subjicit hunc in modum & alia, nec prætermittit, quod Jurius asseruerat, principia prima a posteriori demonstrari posse; quod de principiis essendi, ut vocantur, concedit, de cognoscendi autem principiis falsum esse pronunciat. Alterum Jurii argumentum iterum desumtum est a fide simplicium: hanc enim non nisi auctoritatem hominum, asserentium versionem Scripturæ, qua utuntur, cum textu originali convenire, aut testantium hoc vel illud dogma in divinis literis contineri, supponere, adeoque principio minus evidenti inniti. Respondet ad hoc Saurinus, non verba, sed res ipsas doctrinam divinitus revelatam absolvere: hanc itaque, modo simplicioribus innotescat, semper characteres suæ divinitatis secum vehere, quæ demonstrationis moralis vicem sustineant. Tacemus argumenta Jurii alia, quæ Saurinus in cap. XIX sub examen revocat. Quibus expeditis, assertum suum, quod characteres, qui Scripturæ sacræ divinitatem probant, manifestam demonstrationis moralis vicem sustineant, & quidem independenter ab operatione Spiritus sancti in cordibus credentium, tuetur, & ab accusationibus Jurii vindicat. Nimirum perperam illud pro falso, pro æquivoco, & parum sufficiente a Jurio haberi contendit. Et ad falsitatem quidem hujus asserti quod attinet, ut unicum saltem delibemus, Jurius concedit quidem, characteres Scripturæ externos etiam apud incredulos demonstrandi vim habere, internis autem eam plane denegat, utut concedat, apud credentes his etiam demonstrandi vim competere. Sic

Cap. XVII.
Cap. XVIII.
Cap. XIX.
Cap. XX.

Sic ſublimitate myſteriorum tantum abeſt, inquit, ut convinci improbi & profani homines poſſint, ut nihil magis a fide eos deterreat, quam quia talia ratione aſſequi nequeunt: ſtyli ſimplicitatem potius ridebunt, quam ut ea ſe ad credendum induci patiantur: moralis doctrinæ ſanctitati aut opponere, aut præferre præceptiones Senecæ aut Chinenſium non dubitabunt. Gratulatur hic ſibi Saurinus, quod characteribus internis a Jurio ſaltem apud credentes demonſtrandi vis non denegetur; hoc enim apprime pro ſua facere ſententia: ſed addit, nec apud non credentes eadem deſtitui. Si enim a ſublimitate myſteriorum abhorreant, ſtyli ſimplicitatem rideant &c. tale quid eos committere, quod cum ſana ratione parum conveniat. Oſtendit porro, fruſtra ſe a Jurio erroris argui, quod hiſce characteribus demonſtrationem moralem, & quidem independenter ab operatione Spiritus ſancti, tribuerit: quæ omnia fuſius ediſſerit. In cap. XXI. revelationum extraordinariarum mentio injicitur. Aſſerit quippe Saurinus, extraordinarias etiam revelationes ſuos characteres divinitatis ſenſibus & rationi evidentes ſecum vehere debere; quod ſi non ſit, neminem ſintne a Deo, an infernali genio profectæ, certum eſſe poſſe. In quo quidem rurſus ſecus ſentit Jurius. Saurinus mentem ſuam ulterius explicat docetque, revelationes extraordinarias aut expreſſe aut tacite notionibus communibus eſſe conformes. Id exemplo Abrahami & Eliæ illuſtrat. Addit ſi a revelatione tale quid alicui injungatur, quod palam cum divina lege pugnat, ut idololatria, colligi, eam neutiquam a Deo eſſe. Sed ex iis quæ de evidentia revelationum ordinariarum dixit, evidentiam extraordinariarum quoque probari poſſe putat. Interim de ipſis characteribus harum revelationum, quales ſint, ut evidenter homo inde colligere poſſit, a Deo, non autem a Dæmone hoc ſibi revelari, nihil certi definiri poſſe fatetur.

Cap. XXI.

In altera parte, ex ordinis quem ſibi præſcripſit, ratione, de teſtimoniis tum Patrum tum Reformatæ Eccleſiæ Doctorum, quibus ſuam ſententiam firmaverat Jurius, diſpicit. Et in XXII. quidem capite, ad Arnobii, Auguſtini, Juſtini Martyris, Chryſoſtomi, Baſilii, Gregorii I, Theodoti Ancyrani Epiſcopi, Procli Conſtantinopolitani, & aliorum veteris Eccleſiæ Doctorum teſtimonia a Jurio adducta reſpondet, evicturus, iis ſuam neutiquam ferıri ſententiam,

Cap. XXII.

tentiam, progreditur hinc ad Theologos suæ Ecclesiæ modernos. Hos omnes contra Saurinum militare, Jurius ex illorum doctrina de habitibus infusis probare voluerat; sed Saurinus distinguit habitus in pure infusos, pure acquisitos, & partim infusos, partim acquisitos. Fidem ceterasque virtutes habitibus partim infusis, partim acquisitis, annumerat, adeoque eas habitus acquisitos dici posse ait, prout pure infusis opponuntur, & vice versa. Concludit inde, ad ejusmodi habitum fidei acquirendum, cognitionem divinæ cœlestisque veritatis præcedere debere. Præterea ex doctrina Reformatæ Ecclesiæ Doctorum de gratia immediata, Jurius evincere vult, eos neutiquam approbare sententiam Saurini. Hic ita hinc se expedit, ut gratiam in absolute immediatam, absolute mediatam, & partim mediatam, partim immediatam dispescat. Gratiam, per quam fides credentibus confertur, partim mediatam, partim immediatam esse contendit; recte tamen immediatam dici, prout absolute mediatæ opponitur, & certa media a Deo præscripta, lectionem & meditationem verbi, per quam ejusmodi homo de veritate doctrinæ cœlestis magis magisq; convincatur, non excludere. Et ita de gratia immediata omnes Theologos Reformatæ Ecclesiæ sentire autumat. His ita præmissis, ad specialia descendit, & primo quidem Calvinum in suis Institutionibus, nihil quod cum sua sententia pugnet, docere, operose contra Jurium evincit. Deinde Bucerum, Hemmingium, Musculum, Petrum Martyrem, Chamierum, ut & Confessiones Ecclesiæ Scoticæ, Francicæ, Belgicæ, perperam sibi a Jurio opponi, demonstrare nititur. Idem & de aliis Reformatæ Ecclesiæ Theologis, Van der Wayen, Hornbeckio, Heidano, Burmanno, Witsio, demonstrat. Hac occasione iterum Wolzogenii mentionem injicit, eumque non tantum a Synodo, quæ causam ejus cognovit, innocentem, hæreseosque & erroris immunem pronunciatum fuisse narrat, sed Maresii quoque, Heidani, atque Burmanni literas de ejus orthodoxia producit. Agmen claudunt maximi nominis inter Reformatos Theologi, Amyraldus, Mestrezatus, Turretinus, & Claudius. Singulis peculiare caput Saurinus destinavit, prolixe & operose in illorum sententiam inquirens, idque ut evincat, suæ potius eos sententiæ favere, tantum abesse, ut recte a Jurio sibi opponantur.

Cap. XXIII. Cap. XXIV. Cap. XXV. Cap. XXVI. Cap. XXVII Cap. XXVIII, XXIX, XXX, XXXI

REFLEXION UPON A PAMPHLET &c.

Hoc eſt:

ANIMADVERSIONES IN LIBELLUM QUENDAM, CUI Titulus: *Obſervationes nonnullæ de D. BURNETTO & JO. TILLOTSONO, occaſione nuperæ orationis funebris huic ab illo dictæ, prolatæ.* Autore GILBERTO EPISCOPO SALISBURIENSI.

Londini apud Rich. Chiswell, 1696. in 8. plag. 10½.

NEmini obſcurum eſſe poteſt, quam inviſa iis, qui JACOBI Britanniæ nuper Regis, contra GULIELMUM, Regem hodiernum, in Anglia partes tuentur, *Jo. Tillotſoni* Cantuarienſis Archi-Epiſcopi ſit memoria. Eorum enim graviſſimum odium non incurrere non potuit, qui & alias fide ſemper in hodiernum Sereniſſimum Regem quam maxime fuit conſpicuus, & in ejus locum ſurrogari ſe paſſus eſt, qui pro Rege ſuo illum agnoſcere recuſaverat. Nullam itaque & vivo eo prætermiſere maledictis ſuis lacerandi illum occaſionem, & in mortuum quoque omnem iram effundere non erubuerunt. Ex horum autem, qui male adeo Tillotſono cupiunt, numero quoque eſt Auctor libelli, cujus inſcriptionem nobis modo repræſentavit Reverendus maxime Salisburienſium Præſul *Gilb. Burnettus*; qui ei confutando aliquid operæ impendere eo magis neceſſum habuit, quod ad ipſum quoque propalatarum in eo accuſationum pars pertineret. Quas ut nos hoc in loco repetamus, & quam ſolide depulſæ illæ a Viro celeberrimo fuerint, oſtendamus, non expectabunt Lectores: excerpemus tamen nonnulla, quæ noſſe e re illorum eſſe maxime judicaverimus.

Nihil frequentius in ore habent ii, quibus præſens rerum in Anglia ſtatus diſplicet, quam ut Doctoribus atque Epiſcopis illius regni, imperantis hodie Regis auſpicia ſequentibus, doctrinam, quam olim tenuerunt, objiciant, quod ſcilicet ſummo magiſtratui religionis prætextu non liceat reſiſtere. Hanc doctrinam eos abnegaſſe, mutata rerum in Anglia facie, contendunt, eandemque Burnetto & Tillotſono dicam ſcribit Auctor, quem confutandum ille nunc ſibi ſumſit. Complura proinde loca ex ſcriptis Burnetti, præcipue ante mutationem hancce in lucem editis congeſſit, atque imprimis e libro, quem ex inſtituto ille ſcripſerat, ut quoſdam Scotiæ cives ab hu-

p. 30.

hujusmodi moliminibus absterreret, in quibus hanc doctrinam eum quoque luculenter tueri ostendit. Verum respondet Vir reverendus, in eo ipso libro, quo vel maxime adversarius ejus nitatur, se clarissime docuisse, licere Principi resistere, si totalis ab eo Reipublicæ subversio immineat. Quamobrem etiam Deum & Serenissimum Regem suum in testimonium vocat, se eo tempore, quo totalis nondum religionis & libertatis subversio Angliæ erat metuenda, editis licet tyrannicis actionibus, nondum tamen in eorum sententiam ire voluisse, qui jam tum, qua ratione communi oppressori resisterent, consilia agitarint. Ast vero cum Legatos Romam ex Anglia, & in Angliam Roma ablegari, cum Episcopos Pontificios tanquam Papæ delegatos in Anglia se gerere, cum denique potestatem dispensandi circa leges Angliæ ambiri, imo Clerum ut illam publice proclamaret cogi cerneret, tum demum fundamentalem Angliæ legem, quæ velit ut legibus, non a Rege solo, sed a tota Natione in Parliamento congregata sanctitis, regnum illud gubernetur, everti sese existimasse, adeoque de refrenanda Regis licentia una cum aliis cogitasse ait. Verum cum abiret etiam insuper, postquam æquæ adeo conditiones propositæ ipsi fuissent, ut nimirum libero Parliamento potestatem de salute nationis dispiciendi faceret; judicasse se dicit, pro desertore regni eum esse habendum, adeo ut auctoritatem ejus antea solummodo suspensam, nunc plane collapsam esse judicaverit, relicta Nationi potestate, ut quacunque ratione rebus suis prospiceret. Non itaque aliter se nunc sentire, de magistratu religionis prætextu non oppugnando, quam olim, luculente constare arbitratur. Eandemque esse ait aliorum Doctorum Anglicorum doctrinam, quos, licet tam clare ac ipse limitationem in scriptis suis non adhibuerint, reprehendendos tamen propterea non esse existimat; cum & Apostolus recte doceat, uxorem subjectam marito sicut Christo Ecclesiam esse, non addita de crudeli marito exceptione, utpote quam ipsa rei natura jam notam faciat. Et posito etiam, aliter paululum nonnullos antea sensisse, nihil tamen scandali ex mutata sententia eorum oriri posse credit. Duabus enim quæstionibus ait totum illud negotium constare, quarum altera sit, an prætextu religionis Principi suo resistere subditi queant? altera, quantum libertatis sibi Regni Angliæ cives reservaverint, & an periclitantibus legi-

p. 32. p. 34. p. 37. p. 39. p. 43.

bus eorum fundamentalibus, Regibus suis possint obniti? Illam quæstionem Theologicam esse, firmiterque eam hodienum etiam omnes Angliæ Doctores negare. Alteram ex Jure civili & Historia decidendam ait, eaque forsan, quæ ad illam spectant, omnibus non satis olim fuisse explorata. Et hoc observato, omnes illos clamores, quibus Vertumni esse arguantur Episcopi atque Doctores, partes Jacobo adversas secuti, scandalaque inde exsurgentia exaggerentur, retundi posse arbitratur. Prolixius Burnettus huic argumento insistit, quod præcipuam illam accusationem esse ipsemet agnoscat inter eas, quas adversarius ipsi & aliis fratribus ejus intentavit. Reliquas, utpote quas tanti momenti non esse ait, brevius absolvit. Et sane ita comparata illa sunt, ut ancipites hæreamus, an ulla earum repetenda hic nobis sit. Ut ex paucis tamen indoles reliquarum appareat, nonnulla recensuisse non pigebit. Exprobrat Reverendo Viro inter alia adversarius schedas quasdam, in quibus divortium ob sterilitatem legitime institui posse affirmaverit, idque eo fine, ut ad alias nuptias Carolus II procedere posset, quod Shaftsburium Comitem aliosque nonnullos eo tempore agitasse ait, Jacobum Caroli fratrem regni hæreditate defraudare hac ratione cupientes. Respondet ad hoc ipsum ille, Shaftsburii consilia, quæ illo tempore agitaverit, incognita prorsus sibi esse. Hoc tamen Serecordari ait, quod a Duce Lauderdalio quæstio ista proposita sibi fuerit. Primum dicit eum fuisse, ex quo Jacobi Eboracensis eo tempore Ducis religionem resciverit; quod ipsum cum non sine summa animi consternatione eum accepisse laudatus Dux animadvertisset, illum divortii mentionem facere cœpisse, variasque rerum circumstantias narrasse ait, quas silentio nunc prætermittendas ducat. Postea tamen se certiorem factum esse, statum causæ minus recte constitutum fuisse, dicit. Præterea XXVII ætatis annum eo tempore vix sese excessisse, legumque civilium, quibus primis ætatis suæ annis vacaverit, auctoritate præstrictum fuisse fatetur: ut adeo ex Digestis, Codice & Novellis multa coram Lauderdalio, quæ faverent causæ isti, allegaverit. Cumque desiderasset ille, ut in chartam ea, quæ prolata ore fuerant, conjiceret, hoc etiam sese fecisse non dissimulat. Veruntamen postquam accuratius rem expendere datum fuisset, aliter se judicasse, & per literas proxima hyeme

p. 76.

me ad Ducem scriptas priorem sententiam retractasse, imó integro libro, sed nondum edito, eam se confutasse testatur. Verum satis de istis. Non inviti forsan Lectores accipient, quod inter alia Historiæ Reformationis Anglicanæ ab Auctore consignatæ, ejus adversarius de male repræsentatis quibusdam Lutheri literis, ad controversias de sacramento cœnæ spectantibus, objecit. Suspectæ jam olim visæ fuerunt illustri Seckendorfio literæ istæ, prout a Burnetto editæ fuerunt, cumque ob illas quosdam familiares suos apud Reverendum Virum inquirere jussisset, hujus opera, uti ipse hoc loco narrat, factum fuit, ut Lutheri autographum iis perlustrandum concederetur, qui tamen aliam nullam differentiam ab autographo deprehenderint, quam quod pro *nihilominus*, in autographo *nihil minus* scriptum notarint. Verum etiamsi plures forte, quam illa, mutationes factæ sint, quod nec ipse Rev. Auctor plane negare sustinet, omnem is culpam in ipsum Lutherum rejicit, cujus literæ male adeo pictæ fuerint, ut legi facile a nemine valeant: utque eo minor nævus ille appareat, quocunque modo momentum illarum literarum elevare nititur. Sunt, fatemur, alia in hoc scripto, quæ præsentis Angliæ conditionis curiosis indagatoribus ingrata esse non possunt, atque inprimis Episcoporum ob juramentum recusatum depositorum causa fuse examinatur. Verum hujusmodi res aut plane exscribendæ, aut omnino prætermittendæ sunt; quamobrem plura referre de istis jam supersedemus.

p. 40.

CONRADI SAMUELIS SCHURZFLEISCHII ORATIONES Panegyricæ & Allocutiones varii argumenti.

Vitembergæ, apud Hæredes Meyerianos, 1697. in 4. Alph. 1. plag. 5.

EA Polyhistoris celeberrimi, cujus Orationes & Allocutiones varii generis unum in fasciculum colligatæ hic exhibentur, optimarum quarumque litterarum est peritia, ea in dicendo vis & elegantia gravitasque, ut cavendum merito sit, ne eorum, quæ a limatissimo ejus ingenio profecta sunt, quicquam intercidat. Ipsos sermones, quos ex tempore, nec quicquam præmeditatus, in publica privatave doctrina, prout a proposito digrediendi occasio se offert, ad auditores suos mira felicitate, (qua Buchnerum ipsum, cujus masculam ubique Latinitatem æmulatur, longissime superat,) habere

ſolitus eſt, par erat æquumque non abire in auras, aut præſentium, ſolum auribus animisque illabi, ſed excipi ſcribarum calamis, typorumque beneficio cum Orbe literato communicari. Quanto magis interfuit, Orationes ejus ac Allocutiones, in quibus rite & ex artis præcepto componendis in muſeo ſuo elaboravit, & quas ipſe, quæ prælo ſubjicerentur, dignas jam olim reputavit, ſeræ poſteritatis uſui conſervari? Itaque & fratribus *Knauthiis*, Viris-Juvenibus doctiſſimis, quod ejus hæc monumenta ingenii, ſeorſim antehac typis excuſa, ſed plane diſperſa ac tantum non deperdita, magno undique ſtudio collegerint, & ipſi diſertiſſimo Auctori, quod, ut denuo ea & junctim quidem edi pateretur, exorari ſe fuerit paſſus, gratias maximas debemus; meritoque, ut & Diſputationes ejusdem Academicæ, ut & commentationes aliæ pari modo propediem luci publicæ exponantur, optamus. Ceterum uti Orationes & Allocutiones præſentes perlegi ab unoquoque malumus (cujus quidem operæ neminem pœnitebit) quam hoc loco prolixiora ex iis excerpta dare: ita brevi tamen recenſu methodi, qua iſthæc Auctoris noſtri opuſcula diſpoſita in hoc volumine comparent, ſuperſedere non poſſumus.

Primum nempe locum juſtæ ſolennesque Orationes, quas ad cives academicos ex cathedra diverſis temporibus recitavit, occupant; quas inter Panegyricæ quatuor eminent, quarum prima in Climactericum magnum JOHANNIS GEORGII II. Saxoniæ Electoris glorioſiſſimæ memoriæ, fuit habita: altera honori ſupremo Divi JOHANNIS GEORGII III conſecrata fuit: tertia in natalem Sereniſſimi Principis FRIDERICI AUGUSTI, Electoratus Saxonici tum Heredis, fuit inſtituta: quarta *Henrici* Liberi Baronis *a Friſen*, ſummis in Domum Electoralem Saxonicam meritis illuſtriſſimi, tum defuncti, elogia proſequitur. Sequuntur Orationes in funeribus celeberrimorum inclytæ Academiæ Witembergenſis Doctorum, nimirum *Johannis Meiſneri* & *Abrahami Calovii* Theologorum, *Caſparis Ziegleri* JCti, & *Andreæ Sennerti* linguarum orientalium Profeſſoris, nec non Quæſturæ Witembergenſis Præfecti *Andreæ Habnii*, dictæ. Has excipiunt Allocutiones ſolenniores quatuor, quas ad auditores, jam redux ex Italia, jam ex Ubiorum finibus rever-

reversus, jam occasionibus aliis instituit. Major est Allocutionum reliquarum minoris momenti varietas, in classes sex distributarum, quarum I est nuptialium; II ad Candidatos honorum Academicorum; III disputationibus, orationibus & libris quorundam subjunctarum; IV dedicatoriarum; V apodemicarum; VI consolatoriarum: quibus denique variarum Allocutionum Appendix subnectitur.

A CONFERENCE WITH A THEIST &c.

h. e.

COLLATIONIS CUM THEISTA PARS II, QUA RELIGIONIS naturalis imperfectio, Divina revelationis necessitas, Mosaicarum legum rationalitas, veritasque miraculorum ejus demonstrantur, simulque de diluvio, de sacrificiorum origine, nec non mediatorii Christi officii rationalitate disquiritur, Auctore GULIELMO NICHOLLS, S. Th. D.

Londini apud Franc. Saunders & Thom. Bennet, 1697. in 8.

Constat plagulis 21.

Benigna plerorumque approbatio, qua partem priorem hujus Collationis, a nobis quoque in Actis superioris anni p. 537. seqq. recensitam, exceperunt, Reverendum ejus Autorem permovit, ut alteram hanc partem non tantum publicæ luci exponere, sed edendæ etiam tertiæ spem nobis facere animum induxerit. Duo autem potissimum secundam hanc Collationem capita absolvere videntur. Primo enim de Naturali Religione cum *Credentio* disputat *Philologus*, an ea Deo rite colendo vitæque recte instituendæ sufficiat, disquirens: deinde vero Religionem Revelatam, quam ille tuetur, variis argumentis oppugnat. De naturali religione disserendi initium facit, eamque primis & antiquissimis temporibus obtinuisse, quibus aurea nimirum apud homines viguerit ætas, gloriatur, Sacerdotum postmodum fraudibus misere corruptam. Verum ex omnium omnis ævi nationum historia, nullam hujusmodi naturalem religionem, quæ rationis unice sequi professa fuerit dictamina, unquam exstitisse demonstrat *Credentius*, sed sua quamvis gentem oracula, sacerdotes, sacrificia aliasque cæremonias ritusque sacros, a primis usque humani generis initiis habuisse. Imo ipsa

p. 5.

p. 21.

p. 32.

ipsa quoque prima principia moralia, quæ naturalia & connata Scholasticorum Doctorum grex vulgo appellare suevit, ex revelatione humano generi primitus innotuisse, & per traditionem postmodum propagata esse evincit. Cum autem primam, quam naturalis religio passa est, corruptelam inde originem ducere persuasum habeat *Philologus*, quod in mentem hominibus venerit ænigmatibus res theologicas involvere, unde omnis illa mythica exsurrexerit theologia; plane *Credentius* illam sententiam evertit, atque ista, quæ a Platone in Cratylo aliisque traduntur sub Jovis, Junonis cæterorumque Deorum nominibus latere mysteria, mera commenta Philosophorum, turpitudini religionis suæ velum honeste obtendere satagentium, esse ostendit: atque potius confusioni theologiæ cum obscœnis Principum suorum historiis, aliisque caussis, quas prolixe recenset, omnem Gentilium religionem deberi, demonstrat. Omissa igitur ista disceptatione, *Philologus* eam tanquam optimam & vere naturalem religionem deprædicat, quæ inter sapientiores Gentiles obtinuit, quales Plato, Cicero & omnis Stoicorum grex fuerint, quorum scripta vitæ optime instituendæ regulis præclarissimis, atque ad homines persuadendos maxime idoneis referta plane sint atque stipata: quæ proinde sacris scriptoribus longissime anteferre non dubitat. Hinc itaque occasionem *Credentius* nanciscitur ejus, quam moralem vocant, partis philosophiæ defectus ostendendi: utpote quæ cum aliud, quam insitam mortalium mentibus superbiam, fundamentum non habeat, veri Dei cognitione destituatur, in virtutibus vitiisque definiendis multum aberret, imperfectissima non possit non esse: unde factum esse evincit, ut cum Philosophi, tum vulgus hominum, spurcissimis vitiis contaminatam duxerint vitam. Quorum enormia maxime, qualia idololatria, magia, hostiarum humanarum oblatio, aliaque quamplurima, Christianæ doctrinæ ope abrogata eliminataque esse probat. Quid ad hæc *Philologus*? Sane imperfectam adeo religionem naturalem esse, ut ad æternam vitam homines deducere nequeat, vel eo sibi persuaderi non patitur, quod divina misericordia indignum esse videatur, minima generis humani parte meliore luce collustrata, reliquos mortales omnes cum religione sua naturali exitio permittere: si autem Gentiles per eam salvari queant, se quidem intel-

p. 39. p. 45. p. 52. p. 54. p. 56. p. 59. p. 61. 64. p. 68. p. 76.

intelligere non ait, cur alia ſibi ſuique ſimilibus via opus ſit. Diverſam itaque plane rationem eſſe Theiſtæ in ſinu Eccleſiæ educati, & Gentilis cui nunquam melior radius affulſit, ante omnia demonſtrat *Credentius*. Deinde autem Gentiles etiam, quamvis ad unum omnes infernalibus addicere non audeat carceribus, ad illam tamen ſalutem, quæ Chriſtianorum propria futura eſt, acceſſum minime habituros exiſtimat: forteque adeo alias manſiones futuras arbitratur, ad quas melior Gentilium pars poſt hanc vitam ſit admittenda, ab iis, quas fide ſeſe amplexis præparavit Salvator, plane diverſas. Aſt pergit nihilominus adſtruere *Philologus*, perinde id eſſe, quacunque religionis externarumque cæremoniarum lege ſummus ille Deus colatur, atque imprimis Siamenſis Regis ſibi placere ait reſponſum, quod ab eo Gallicus Orator, ut Chriſtianiſmum amplecteretur, ei perſuaſurus, ab illo tuliſſe dicitur. Potuiſſe ſcilicet Deum, ſi viſum ei ita fuiſſet, omnes mortales uti faciebus animiſque prorſus ſibi invicem ſimilibus condere, ita uni quoque eidemque legi atque religioni ſubmittere. Verum viſum eſſe Deo opinionum circa religionem tolerare diverſitatem, quod non minus cæremoniarum varietate coli, quam creaturarum inſigni diverſitate glorificari gaudeat. Attamen luculente ſatis evincit *Credentius*, quam periculoſum ſit ita ſentire, quamque hypocriſin & idololatriam evitare nequeat, qui quocunque cultus genere Deum proſequi ſibi licere putet. Atque ut cætera, quæ *Philologo* opponit, taceamus, Siamenſium Regi potiſſimum reſpondet, neutiquam eum ex permiſſione divina ejus approbationem juſta ſequela poſſe elicere; namque alias eum etiam cogi ut admittat, vitioſos quoque habitus puriſſimo illi Enti non diſplicere.

p. 78. p. 80. p. 84.

Et hæc quidem præcipua ſunt diſputationis de religione naturali momenta. Jam quæ de revelata, doctrinaque de Mediatore diſceptent invicem *Philologus* atque *Credentius*, videamus. Primo nempe ſtatim loco *Philologus* fatetur, ſe humani ingenii infirmitatem, divinamque ex altera parte miſericordiam expendentem facile adduci, ut credat, revelaſſe Deum aliquid de voluntate ſua, quo dirigat fluctuantes hominum mentes. At characteres ſibi dari poſtulat, quibus cognoſcat, ubi demum gentium ſalutaris illa habeatur revelatio, cum nulla non inveniatur natio, quæ eam non ina-

p. 93.

niter jactitet, ipsaque etiam sacra Scriptura revelationes inter Gentiles quoque extare confirmet, nullamque adeo Judæis & Christianis p. 97. præ iis prærogativam relinquat. *Credentius* igitur, ut dubio huic satisfaciat, negat omnino revelationes divinas inter Gentiles haberi, quibus religio eorum stabiliatur; id quod ex impuritate ejus probat, quæ divinæ nequeat esse originis. Cumque varia Scripturæ loca, quæ Philologi sententiæ favere videntur, ab eo opposita fuerint, p. 99. distincte ad ea omnia respondet. Melchisedeco certe divinas revelationes obtigisse fatetur, utut Judæus haud fuerit. Verum nec Gentilem idololatram eum fuisse ostendit, sed genuinum antiquæ p. 101. Ecclesiæ Noachicæ membrum. Locum Malach. I, 10 quod attinet, quo Spinosæ etiam placuit abuti, ut deteriorem Gentilium quam Judæorum conditionem non esse ostenderet; vaticinium illud esse de statu Gentium sub regno Messiæ evincit, nihilque plane p. 102. ad stabiliendam causam, quam Philologus agit, facere. Ea porro quæ e Ps. CXLV, 9. 18. adducta fuere, nullam inter Gentiles institutionem divinam, revelationi Judæis editæ æquandam, sed univer- p. 103. salem Dei in omnes creaturas suas amorem notare. Jobi exemplum nihil quoque huc facere, utpote cujus non alia quam omnium ante legem fidelium conditio fuerit, cum idololatrarum impie- p. 104. tate nihil habens commune: idemque etiam ei Noachum & Eno- p. 103. 105. chum objicienti respondet. Jonam autem & Obadiam cum Gentiles, Gentiliumque Prophetas facere ausus fuerit *Philologus*, contra- p. 105. rium de illo luculenter probat ex 2. Reg. c. XIV, de hoc vero ex ipsis ejus oraculis, maxime ex comm. 17 & 18. Quod vero per suos quoque Prophetas, Esaiam, Jeremiam, Ezechielem & alios, oracula ediderit Deus ad Gentiles spectantia, id Philologi causam minime juvare docet, cum non religionem eorum stabiliant, sed judicia divina iis annuncient, quorum prædictione Judæi ab iis oppressi solamine afficiebantur, & ad divinam cognoscendam justitiam fortius p. 106. incitabantur. Balaami denique exemplum ad vincendam causam parum idoneum esse ostendit; neutiquam enim ex eo colligi posse, prophetiæ donum commune Gentilibus cum Judæis fuisse, cum manifeste pateat, Judæorum gratia superstitioso illi incantatori tum solum Spiritum Dei obvenisse; nec meliorem tum ejus quam asinæ illius antea conditionem fuisse, cujus tamen exemplo nemo brutis ani-

man-

mantibus prophetias & revelationes asserere audeat. Secundum dubium *Philologo* movet sapientia justitiaque divina, cui consentaneum esse non putat, ut neglectis omnibus orbis incolis, stultissimo & pervicacissimo Judæorum populo oracula sua, lumenque melius crediderit Deus. Verum & nihil indignum justitia providentiaque divina admissum hic esse, *Credentius* monstrat; & alia haud pauca esse providentiæ divinæ opera docet, quorum rationem infirmi homines reddere nequeant; & stultum adeo ac male sanum Judæorum populum haud fuisse ostendit, quam a plerisque repræsentari soleat, eaque occasione a Justini & Taciti potissimum eos calumniis vindicat. Jam itaque porro suam de inspiratione divina sententiam *Philologus* exponit, sibique non persuaderi posse ait, Prophetis, qui inspirati esse dicuntur, alia ratione divinam mentem esse revelatam, quam ea, quæ communis est & naturalis, ratiocinationis nimirum, qua ad scientiam pervenitur. Quam ratiocinandi & cognoscendi facultatem cum a Deo habeamus, revelationem dici omnino posse censet. Nihil autem aliud, quam usum nominis *Dei* apud Hebræos effecisse, ut parum probabilem de Prophetis sententiam Judæi pariter ac Christiani amplecterentur. Fuisse enim iis familiare, ut res magnas atque extraordinarias, adjecto Dei nomine, significarent; sic enim *montes Dei*, *somnum Dei*, & alia dici invenimus. Viros itaque etiam Dei, non homines divinitus inspiratos, quod parum sapiens crediderit posteritas, sed viros præstantes, quos *divinos* Græci quoque & Latini dicerent, initio significasse: per *Spiritum* autem *Dei*, quem habere dicuntur, mentis habitum divinum atque excellentem denotatum esse. At nihil aliud quam doctas nugas omnia ista esse, *Credentius* ostendit, qui luculentum discrimen inter naturalem cognitionem & revelatam collocat. Ad observationem autem de *Viris Dei* illi respondet, rarissimum illius appellationis in S. litteris usum esse; contraque alia nomina & phrases de Prophetis magis frequenter usurpatas ei opponit, quæ peculiare aliquod cum Deo commercium manifestissime innuant. Denique cavillationem de *Spiritu Dei*, æquivocatione vocis *spiritus*, quæ *mentem* in Scripturis quandoque significat, subnixam quod attinet, loca producit, in quibus non *mentis excellentiam*, sed revelationem divinam, non posse non per *Spiritum Dei* significari arbitratur. Taliaque esse putat Gen.

p. 111. p. 113. p. 114. p. 117. p. 119. p. 125. p. 126. p. 127. p. 129. p. 130. p. 132. p. 135.

 XLI,

XLI, 38. Num. XXVII, 18. Es. LIX, 21. Ezech. XI, 5. & alia quamplurima. Concedere itaque *Philologus* videtur, fuisse eam, quam putat *Credentius*, Judæorum phrasibus istis utentium opinionem: verum absonam eam esse censet, eorumque ignorantiæ naturalium rerum & crassæ superstitioni deberi, qua inducti ad Θεὸν ἀπὸ μηχανῆς retulerint, quod rectius ad vividam aliquam imaginationis vim retulissent. Namque eam solum necessarium Prophetæ requisitum esse, ex ipsis S. litteris confirmare audet, quæ viros sapientes, qualis Salomon, Heman, Darda, Kalchol, Prophetas nunquam faciant, utpote in quibus locum phantasiæ ludibriis prudentia eorum non reliquerit: contra vero rudem rusticorum & pastorum plebem, & infirmas mulierculas prophetico dono ornatas repræsentent. Imo & urget, quod pro affectuum varietate differant eorum prophetiæ, quodque proinde musica & aliis rebus eos excitare quandoque conati fuerint, ut lætiora prædicere valerent, quod ex 2. Reg. III, 15. potissimum confirmat. Denique sæpe revelationes opinionibus firmiter hærentibus, utut falsis, originem debere, nihilque aliud prophetiam esse, quam vehementem imaginationem cum bona intentione conjunctam, ex Ezech. XXI, 21. & Matth. II, 2. conatur evincere. Jam quid ad omnia ista *Credentius*? Primo omnis ævi sapientes, revelationes a Deo procedere existimasse, ex Cicerone, Jamblicho & Xenophonte probat. Deinde imaginationis vim ejus causam non esse, fuse demonstrat. Namque Mosis aliorumque exemplis ostendit, magis quam alios homines melancholiæ deditos Prophetas non fuisse, quod tam vitæ, quam egerunt, instituta, quam scripta eorum nihil simile scriptis Teresiæ, Pazziæ aliarumque melancholicarum mentium fœtibus habentia, abunde testari ait. Atque adeo Petiti commentum, quod Lib. I. de Sibyllis proponit, quod scilicet melancholia primarium sit requisitum, quod Prophetam constituat, penitus evertit. Imo Davidis imprimis exemplum urget, quem sanguinei temperamenti hominem fuisse, ex S. litteris abunde constet. Cum sapientia autem prophetiæ donum consistere non posse, falsissimum esse, Mosis qui institutus erat in omni Ægyptiorum sapientia, Nathanis, Esaiæ, & Danielis, qui in Regum aulis fuerant educati, exemplis facile evincit. Imo & Salomoni bis sese revelasse Deum, sacra nos docere oracula urget. Atque Hemanum etiam, quem

p. 138. p. 139. p. 140. p. 143. p. 144. p. 146. p. 153.

quem itidem impedivisse sapientiam, quo minus Propheta esset, dixerat *Philologus*, in Prophetarum ordinem referri 1. Chron. XXVI, 5. observat. Ab affectibus porro vaticinia & visiones Prophetarum non pependisse, quamplurimis exemplis probat, interque alia Danielis, qui in summo luctu constitutus, lætissimam a Gabriele de adventu Messiæ promissionem acceperit. Elisæi exemplum quod concernit, non ad excitandos affectus, sed ad componendam perturbatam improbi Regis præsentia mentem, musico instrumento eum usum esse dicit, ut mens quieta divinas impressiones recipere apta evaderet. Falsas opiniones revelationibus sese miscere, ex allato Ezechielis loco probari non posse docet, utpote quo superstitiosi Babyloniorum ritus tantum describantur, neutiquam autem veræ editæ esse dicantur prophetiæ. Ex Magorum autem Christum adorantium historia, nil aliud colligi posse, quam occasionem Deum arripuisse ex superstitione eorum, ut ad Christum, veram lucem, eos perduceret. Prolixe deinceps de miraculis inter se disputant, qua occasione varia miracula, atque imprimis id, quod patratum a Josua est, Soli, ne cursum suum perageret, donec hostes suos penitus delevisset, præcipiente, vindicat *Credentius*. Inde vero de sacrorum Scriptorum divinitate contendunt, quorum fidem variis argumentis *Philologus* impugnat. Et Mosi quidem autoritatem suam ereptum it, rationibus potissimum ex tradita ab eo diluvii historia petitis. Dicere enim, quod universus mundus eodem tempore aquis perierit, non minus absonum censet, quam si sputo suo submersum & suffocatum hominem esse affirmes. Huic itaque dubio obviam iturus *Credentius*, ante omnia utilem atque non sine ingenti & eruditionis & ingenii laude susceptum a Th. Burnetio laborem commendat, quo diluvii possibilitatem incredulis persuadere conatus est. Non dissimulat tamen, haud pauca esse, de quibus ut assensum ipsi præstet, adduci non possit. Quemadmodum & in ingeniosissimi Woodwardi (cujus Tentamen circa Naturalem Historiam Telluris Tomi III Supplementorum sectione I pag. 7. seqq. justo studio recensuimus) ac Whistoni (cujus Theoriam Telluris hoc ipso anno editam propediem recensebimus) methodis diluvii universalitatem probandi nonnulla animadvertit, quæ parum certa ipsi videntur, hoc loco annotari quidem non indigna, sed quæ tamen ni-

p. 154.

p. 175.

p. 160.

p. 185.

p. 187.

 miæ

p. 198. miæ prolixitatis metus præterire nos jubet. Ipſemet ita procedit, ut primo diluvium aliquod univerſale mundo aliquando obtigiſſe, tum ex conſtanti traditione gentilium quoque ſcriptorum, tum ex
p. 201. marinis, qualia oſtreæ, conchæ, & alia, in locis mediterraneis repertis probet. Deinde autem, ut aquam ſuppetiiſſe Deo, qua ad eam usque, quæ a Moſe traditur, altitudinem obruere mundum potuerit, oſtendat, in viſceribus terræ immenſam aquarum vim de-
p. 202. liteſcere, quam ea cruſtæ inſtar ambiat, cum clariſſimo Burnetio ſtatuit, idque ita eſſe, ex Maris Mediterranei phænomenis demonſtrat.
p. 205. Jam itaque totius terræ ambitum 8000 milliaria abſolvere ſupponit; hujus autem numeri partem trigeſimam ſecundam cruſtæ conſtituere craſſitudinem putat, ut adeo ea 250 milliaria craſſitie ſua conficiens, conſiſtentiam terræ in rapidiſſimis ejus motibus tueri queat. Vel ſi ea craſſitudo ſufficere alicui non videatur, non impedire ſe ait, quo minus 500 milliaria craſſitudini terræ, abyſſum aquæ ambientis, tribuantur. Nam ſic quoque computanti appariturum, abunde ſufficere aquas in reſiduo ſpatio concavo terræ abditas, ad obruendam univerſam terram ea, qua Moſes ſcripſit, ratione, nullaque alia re opus fuiſſe, quam ut Deus miraculoſa ſua potentia, per foramina in fundo marium apparentia, & communicationi inter illa & abyſſum inſervientia, tantum, quantum negotio iſti ſuffi-
p. 206. ciebat, aquæ extraxerit. Duo tamen ſunt, quæ hic excipit *Philologus*, alterum, ipſam illam miraculoſam Dei potentiam, qua extraxerit aquam, callidum potius eſſe Theologi κρυσφύγητον, quam dignam Philoſopho difficultatis ſolutionem: alterum, ſuppoſitionem illam de aquis in cavitate terræ deliteſcentibus, deſtruere ſpecificæ gravitatis leges, utpote quæ aquas terra leviores infra terram mul-
p. 207. to iis graviorem conſtituat. Ad primum itaque *Credentius* reſpondet, omnino miraculum agnoſcendum eſſe: ſi enim ordinariis naturæ legibus factum eſſet diluvium, pœnæ rationem id habere non
p. 208. potuiſſe. Alteram vero objectionem, a ſpecifica gravitate petitam, ex univerſæ naturæ praxi vaniſſimam eſſe demonſtrat. Ut enim pauca, ſed præcipua hic reperiamus, Sol centrum omnium planetarum eſt, quorum nullus materiæ levitate & ſubtilitate ipſi æquari pot-
p. 209. eſt: et in ipſa terra, graviſſima foſſilium ſuperficiei ejus proxima ſæpe ſunt, levioribus ſtratis in locis multo profundioribus obviis.

Sic

Sic in vegetabilibus, secus quam gravitatis leges jubent, fibræ sursum tendunt, & liquor succusve arborum contrario, quam natura poscere liquidorum videtur, motu superiora petunt; ut alia hujusmodi ab eo allata nunc taceamus. Cum autem nihilominus *Philologus*, quomodo extractio illa aquarum ex abysso fieri potuerit, scire cupiat, Credentius, ut ei aliquo modo satisfaciat, fieri id potuisse ostendit per extraordinariam Dei potentiam, Terra ad Lunam propius admota: quæ pressura sua maribus, & consequenter abysso, per varios meatus cum iis conjunctæ incumbens, ut effunderent se aquæ abyssi effecerit, quibus incrementi nonnihil ex continuis imbribus accesserit. Missa itaque tandem diluvii historia, miracula Mosis *Philologus* impugnat, quæ meras fraudes, ad fallendum arbitrioque suo regendum populum compositas fuisse, atque adeo Mosen verum Prophetam non exstitisse, persuasum habet. Sic v. c. Deum in igne leges ferre eum finxisse ait, ignivomo monte ad fraudem istam abusum. Verum & ignivomi montis nullum vestigium esse in Sinai, *Credentius* ostendit, cum Ætna aliisque Vulcanis illum contendens; & apparitiones Angelorum, qualem istam in Sinai fuisse statuit, pariter ac ipsius Dei apparitiones, in igne factas semper esse, ex Jamblicho, Plutarcho, Orpheo aliisque Gentilium Theologis sacrisque eorum ritibus probat. Simili diligentia miraculum in mari rubro patratum inter se expendunt, & sic demum ad ipsas leges Mosis paulo penitius considerandas accedunt. Earum enim pars haud exigua, ridicula prorsus & omnis consilii expers *Philologo* videtur. An enim, inquit, sapientis Legislatoris cura dignum aliquis censeat prospicere, ne bestiarum sanguine quisquam vescatur: ne bos & asinus eodem jugo jungantur, & similia? Forensium vero legum plerasque pro iniquis & crudelibus habet. Quæ tamen optimæ ut esse omnino videantur, recta earum explicatione, & cum aliarum sapientissimarum gentium legibus collatione, *Credentius* efficit. Prætereaque etiam ostendit, falsum esse, quod *Philologo* in mentem venerat, tulisse nimirum Mosen leges plerasque, ad Zabios habito respectu. Nullam enim unquam gentem hoc nomine exstitisse, esseque suppostitios, qui Majemonidis ævo circumferebantur sub nomine eorum, libros omnes, fuse ostendit. Nec minus falsum esse demonstrat, quod paulo post ille ait, cultum divi-

p. 214.
p. 218.
p. 221.
p. 228.
p. 237.
p. 247.
p. 253.

p. 257. 259. divinum a Mose institutum ab Ægyptiis eum mutuatum esse, adeo-
263. que a Deo non accepisse. Ubi circumcisionem, Urim & Thu-
p. 264. 268. mim, lintea sacerdotis vestimenta, Cherubinos, arcam fœderis, no-
269. vilunia, purificationes & lustrationes, templum Hierosolymitanum
p. 271. 272. aliaque hujusmodi ab Ægyptiis ad Judæos translata non esse, con-
p. 275. tra Spencerum, Marshamum & sequaces eorum fuse demonstrat. Atque apud alias quoque nationes oppido multa esse docet, quorum aliqua cum Judaicis moribus sit convenientia, quæ tamen ab iis ad hos propterea translata esse nequeant dici. Sed nondum tamen *Philologus* impugnandi Mosis finem facit, sed eum pariter ac omnes reliquos V. T. Scriptores gravissimorum errorum accusat, atque imprimis id moleste fert, quod anthropomorphitarum errore conta-
p. 279. minatos fuisse omnes deprehendat. Sed longissime eos ab isto delirio abfuisse, *Credentius* evincit, luculenta loca producens, quibus Deum Spiritum esse affirmant; ea, quæ membra Deo, affectus item
p. 282. & mores humanos tribuere videntur, dextre exponens; nullamque linguam humanam aptam esse ostendens, ad Dei naturam & actiones
p. 284. vocibus satis propriis exprimendas. Imprimis notari meretur, quod verba Mosis, dicentis, audivisse Protoplastos vocem Dei deambulantis in horto, ita exponat, audivisse eos ventum seu vocem, quæ comitari solebat præsentiam Angeli, per quem Deus cum ipsis agere
p. 285. sueverat, atque ea ex Job. XXIIX & 1. Reg. XIX, illustret. Cum vero idem Moses orat Deum, ut faciem ejus intueri sibi liceat, non oculis corporis intueri illum Deum voluisse dicit, utpote quibus eum haud patere optime noverit: sed magis claram Angeli in nube hactenus ipsi apparentis manifestationem desiderasse, ut magis evidens signum
p. 286. divinæ missionis suæ Judæis inde nasceretur. Denique Jonam non omnimodam Dei præsentiam effugere voluisse, sed propheticam tantum, existimat, vulgari forsan etiam Judæorum opinione occupatum, in terra a Gentilibus habitata revelationes divinas dari haud
p. 287. solere. Tandem etiam ad ea respondet, quæ in actionibus Prophetarum taxat *Philologus*, v. g. quod 390 dierum spatio in latus reclinis jacuerit Ezechiel: quod meretricem duxerit Oseas: quod parum reverenter in Reges se gesserint Samuel & Hanani. Ultimos
p. 288. enim hosce mandato divino & concessa a Regum Rege autoritate excusat: illorum vero monstrosas actiones in visione plerumque,

non

non reapse factas esse, ad significandas maximi momenti res existimat. Aggreditur igitur denique *Philologus* doctrinam de satisfactione & expiatione pro peccatis, quam per sacrificia fieri Judæis, per Christum Christianis Sacerdotes lucello inhiantes persuaserint; cum tamen illa doctrina Dei naturæ planc conveniens non sit, quem tanquam implacabilem & ad reconciliationem parum proclivem repræsentet. Indignam itaque Deo non esse *Credentius* ostendit rem istam, utpote cujus non misericordia tantum, sed & justitia attributum sit. Sacrificia autem non ideo tantum, ne gratis peccare viderentur homines, instituta esse, sed ut Christi sacrificium repræsentarent, evincit: eaque adeo antiquissimæ institutionis divinæ, ab Adamo ad omnes gentes derivatæ, esse docet. Cumque videre se non dicat *Philologus*, quid mediatore opus sit, cum omne id, quod post peccatum homo præstare queat, pœnitentia sit, mediator vero meliorem hominem non faciat: ideo saltem *Credentius* mediatore opus esse docet, ut læso Dei honori satisfiat; id quod salva justitia divina nequeat omitti. Præterimus reliqua, quæ e Socinianorum maximam partem scholis petita opponit contra doctrinam de mediatore *Philologus*, & *Credentius* confutat; jam dudum enim, ut de fine cogitemus, alia quæ operam nostram sibi deposcunt, nos admonent.

p. 291. p. 293. p. 295. p. 300.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΕΡΙ ΠΟΙΗΤΙΚΗΣ.
ARISTOTELIS DE POETICA LIBER, EX VERSIONE THEOD. GOULSTONI, perpetuis notis analyticis illustrata.

Cantabrigiæ apud Jo. Hayes, sumptibus Th. Dawson, 1696. in 8.
Constat plag. 15.

Artem poeticam, generi humano admodum utilem quum intelligeret, & quantos fructus ferre posset præclare videret, judicio suo ac cognitione multa pulcherrimarum rerum ornare voluit Aristoteles, simulque, quæ ipsius tractandæ optima ratio esset, amatoribus illius indicare. Nam quum longo tempore Athenis observasset, quæ laudi aut vitio poetis darentur, & ingenium id judiciumque haberet, quod metiri res omnes facile valeret, veramque illarum formam cerneret, haud difficulter omnes poeticæ artis numeros ac partes pertractavit. Eam sane primum ipsum aggressum esse, nec ante ei incubuisse alios, reperimus: post Aristotelem etiam,

iam, qui aliquid huic arti addiderint, multumque in ea progressi sint inter veteres, minime feruntur. Ipsius duos libros πραγματειῶν τέχνης ποιητικῆς memorat Laertius, singularem etiam librum Aristotelis citat, qui inscriptus fuerit ποιητικὰ, & tres libros περὶ ποιητῶν. De quibus videndus Petr. Joh. Nunnesius ad vitam Aristotelis scriptam ab Ammonio vel Philopono not. 17 & 18. Ex istis libris unici modo fragmentum superest, gratum nobis acceptumque, ut esse solent quæ e magna quadam procella naufragioque fortuna servavit. Multa enim in isto præcepta continentur, disputationesque tam acutæ & poetæ informando necessariæ illic existunt, ut omnis opera in eo diligenter legendo bene collocetur, fructusque maximus inde capiatur. Proinde superiore seculo, quum renasceretur litterarum cultus, in excolendo hoc exiguo licet earum monumento studium posuerunt præstantes eruditione Itali, *Alex. Paccius*, *Franc. Robortellus*, *Vinc. Madius*, *Barth. Lombardus*, *Paulus Benius*, &, qui cives suos omnes ingenii perspicacitate & doctrinæ elegantia ac copia vicit, *Petrus Victorius*. Hi consumptis in libello hoc Aristoteleo plurimis vigiliis, scriptis suis eundem illustrarunt, plurimumque caliginis inde sustulerunt ac dissiparunt, nonnullas præterea ope antiquorum librorum maculas deleverunt, singulas sententias diligenter examinarunt, ac quæ obstare illic pugnareque inter se videbantur, cognoverunt, adhibitaque diligentia plurimos nodos dissolverunt & extricarunt, justisque voluminibus parvum libellum exposuerunt. Hujus seculi anno decimo doctissimus Belgarum *Daniel Heinsius* eidem opusculo eruditam operam impendit, & quod alii interpretes non viderant, primus animadvertit: ordinem nimirum vehementer luxatum ac solutum, immanesque in eo trajectiones, ab Italis non observatas. Ipse igitur in meliorem ordinem eum (quod in Horatii etiam de arte poetica libro fecit) redegit, Latine interpretatus est, textum emendatiorem reddidit, collocationisque hujus & emendationis causas in notis exposuit. In Anglia *Theodorus Goulstonus* anno 1619 eundem nova Latina versione & notis illustratum edidit. Paucos ante annos elegantissimus Gallorum *Andreas Dacerius* libellum hunc Gallicam in linguam traductum doctis observationibus illustravit, criticisque annotationibus veram Aristotelis sententiam dilucidavit, ut ad recte eam intelligendam nihil amplius de-

side-

ſiderari poſſe videatur. Omnium horum curas, & quæ præterea a Sylburgio A. 1587, & Du Vallio in vaſta illa omnium operum Ariſtotelis editione A. 1629 annotata fuerunt, collegit & Ariſtotelicis verbis ſubſtravit, libelli quem recenſemus editor Cantabrigienſis; Goulſtoni interpretatione & analyſi adjecta, ex aliis etiam philologicis, Petiti, & Heinſii de conſtitutione tragœdiæ libris, inſignioribus obſervationibus additis: ut paucis his pagellis, quicquid ad poeticæ artis conſtitutionem & dramatum, cumprimis autem tragœdiæ, naturam pertinet, quantum ab Ariſtotelis divino ingenio proditum hodie ſupereſt, contineri & pulchre expolitum exhiberi intelligamus. Vere autem cenſuit Heinſius: *nihil eſſe ab Ariſtotele profectum, quod majore ſit judicio perſcriptum; nihil in quo cum ſubtilitatem viri admiratus fueris, quæ in omnibus elucet, tantum ſimul eruditionis invenias.* Item: *Ariſtotelem, poſtquam omnia, quæ in tota Græcia prodierunt, poemata, præſertim autem dramata, acumine cœleſti & divina mentis acie conſideraſſet, judicium ex his ipſis de tota arte tuliſſe: quumque virtutes pariter & vitia in iis annotaſſet, legem quæ perpetuo ſequenda eſſet, toti poſteritati ſtatuiſſe.*

SPECIMEN SAPIENTIÆ INDORUM VETERUM. Id eſt, Liber Ethico-politicus pervetuſtus. Nunc primum Græce ex MS. Cod. Holſteniano prodit, cum verſione nova Latina, opera SEBAST. GOTTOFREDI STARKII.

Berolini, ſumptibus Jo. Mich. Rudigeri, 1697. in 8.
Conſtat alph. 1. plag. 13.

EFfloruiſſe primum in Oriente ſapientiæ ſtudia, & a Barbaris illis, quos vocabant, poſtea ad Græcos dimanaſſe, Diogenes Laertius quamvis negat, confitentur omnes Hiſtoriæ litterariæ non prorſus imperiti. Nondum in Græcia cognita erant ſeptem Sapientum nomina, quum in Ægypto Sacerdotes, in Aſſyriis Chaldæi, in Perſis Magi, inter Indos Gymnoſophiſtæ & Brachmanes, & ante hos omnes, in populo Dei Patriarchæ ac Prophetæ, arcem omnis doctrinæ ac ſapientiæ tenerent. Adamarunt vero Orientis populi genus philoſophandi myſticum & allegoricum, quod doctrinæ nucleum fabularum & figurarum cortice concluderet. Hujus fabularis philoſophiæ monumentum longe antiquiſſimum, & toto Oriente

 de-

decantatum, Græce Latineque nunc divulgavit eruditus in omni orientalium linguarum & doctrinæ genere vir *Sebastianus Gottofredus Starckius*: qui in subjecta præfatione monet, non esse, cur quis ab his litteris recte cognoscendis eam ob causam abhorreat, quod omnis orientalium gentium sapientia densa fabularum nube tecta sit & obfuscata. Esse omnino fabulas in Oriente natas & excultas, sed his involucris maximarum rerum momenta ab injuria temerariorum defendi. Nec politioribus gentibus fuisse insolitum, arcana scientiarum vel vitæ disciplinam in fabulis abscondere: majores quoque nostros, æque ac reliquos populos, primis doctoribus usos esse poetis, quorum laus sine fictione sit prorsus nulla. Ex Morhofii *de Poesi Germanica* libro cognosci posse, quid in hoc genere sit præstitum: & complures hujusmodi Germanos scriptores laudari in notis ad carmen non incelebre morale & politicum, quod *de astutiis vulpeculæ* Nic.Baumannus, Duci Juliacensi quondam a secretis, idiomate Saxoniæ inferioris composuit. Inquirit deinde in causas, cur philosophia fabularis & symbolica fuerit inventa. Ac fieri quidem potuisse ait, ut nonnulli vel metu ducti, vel invidia & ambitione compulsi, ut soli sapere viderentur, quæ sentirent, aperte dicere noluerint. Quanquam vitio magnopere vertendum non sit, si qui scientias, symbolorum mysteriis involutas, a contemtu & ludibrio profanorum vindicare susceperint: obvia enim & exposita vulgo contemni, abstrusa & recondita quæri & esse admirationi. Alios vero, quum res ipsas perspicere nequiverint, in rerum umbris & imaginibus latibulum quoddam ignorantiæ quæsivisse. Attamen illarum fabularum, quæ sub fictis animalium aliarumque rerum personis vitæ morumque quandam exhibent imaginem, exploratam esse utilitatem. Morum enim præcepta plerisque esse ingrata: exemplis virtutum subesse tacitam quandam vitiorum exprobrationem: satyris & comœdiis ad vitia potius irridenda quam fugienda, notandos magis alios quam se emendandos, assuefieri homines: at a fabulis abesse & præcipiendi severitatem, & exemplorum odium, & reprehendendi libidinem. In illis ad gratiam conciliandam omnia esse comparata: fictionem illam, quæ res quadam similitudine adumbrat, & arte sua placere & excitare discendi cupiditatem, & ingenio lectoris deprehensam perfundere animos gaudio, firmasque imagines iisdem

iisdem impressas relinquere. Mirum ergo non esse, cur vetustissimis mortalium ad virtutem animis instillandam idoneæ præ cæteris visæ sint fabulæ, quibus & duci maxime homines, & magis quam rationibus commoveri, non uno documento sit compertum. Hujus generis esse libellum hunc longe antiquissimum, trecentis ante Alexandrum M. annis (si Abrah. Ecchellensi fides) in Arabicam linguam traductum, vetustiorem certe, quam qui Philosopho Secundo, Hadriani Imp. æquali, tribui possit. Natales libri hujus multorum indicio in India esse quærendos, auctoremque ejus ferri *Isamum* Regem Indorum quintum; quamvis alii alium nominent. Quum diu in regio Indorum tabulario, veluti res sacra, is delituisset, neminique ad eum patuisset aditus, famam ejus pervenisse ad Persarum Regem Chosroem, quem & Anasuranum vocant. Hunc opera Medici cujusdam, in Indiam ea gratia missi, potitum esse libro, eumque in Persicam linguam transferri curasse. Extare adhuc in Vindobonensi Cæsarea, Electorali Brandenburgica, aliisque Bibliothecis, Persicam illius libri versionem: incertum tamen esse, an sit prima illa ex Indica, an altera ex Arabica conversa: esse enim eundem librum & in Arabicam & in Turcicam linguam translatum: ac Turcis quidem inscribi *Hamajun name*, quasi *Speculum Regis* dicas; Arabibus vero appellari *Kelila Wadimnah*, non satis perspicua denominationis ratione. Duorum quidem Thoum (animantium nostris regionibus ignotorum) qui fabulam prioribus duabus sectionibus peragunt, alteri inditum esse nomen *Kelila*, quod *coronatum* & Græce στεφανίτην possis vertere; alteri vero *Dimna*, quod Græcus interpres reddiderit ἰχνηλάτης, sed quam ea vox vim habeat, non apparere. Ex Arabica porro lingua in Hebræam transiisse dicitur, auctore quodam Rabbi Joel. Hebræa porro versio peperisse fertur Latinam veterem, quæ libro titulum fecit *Directorium humanæ vitæ*, seu *Parabola antiqua*, *interprete Johanne de Capua*. Hinc promanasse Castellanam versionem, testis est interpres hujus libri Italus Donius, qui *Philosophia moralis* titulum versioni suæ Ferrariæ A. 1610 editæ præscripsit; qua antiquior anno 1583 prodita extat hoc titulo: *Lelo Demno del governo de regni* &c. cujus auctor inepte putavit, Lelum Demnum ex Indica lingua hunc librum vertisse in Agarenam, censente Leone Allatio. Nec Germanis hac etiam parte defuit

fuit libri hujus in linguam suam transfundendi studium: tribuiturque ea interpretatio EBERHARDO I. Duci Würtenbergico, & quater in Germania diversis titulis & formis excusa observatur. Ad Græcam denique versionem, quam Editor nunc in publicam iterum lucem profert, quod attinet, eam Arabicum interpretem secutus Alexii Comneni Imp. jussu adornavit Simeon Sethus, Antiochenus magister & medicus, libro de cibariorum facultatibus per ordinem literarum expositis, περὶ τροφῶν δυνάμεων, κατὰ στοιχείων, quem Martinus Bogdanus Lutetiæ A. 1658 edidit, cognitus: qui Homeri aliorumque Græcorum poetarum adspersis sententiis librum hunc alicubi interpolasse videtur. Græcæ dictionis puritatem in hac interpretatione desiderant Allatius & Possinus; quam Editor noster ab interprete, orientalium præsertim scriptorum, & vitæ potius quam orationis magistro, non æque exigendam censet. Græcæ hujus versionis exempla in variis Bibliothecis asservari observat manu scripta: ipse vero e codice Johanneæ Hamburgensis, quem Lucas Holstenius descripserat, recensendam eam existimavit, adjecta Latina sua interpretatione. Antea quidem Possinus eundem librum e Græco Latine redditum Georgii Pachymeris Historiæ Palæologicæ subjunxerat; sed quum Noster animadverteret, liberiorem esse Possini versionem, & sæpe a vestigiis Græci textus discedere, non dubitavit versionem istam suam publicæ luci exponere. Est autem hujus libri, quem exemplo Possini *Specimen sapientiæ Indorum* inscripsit Editor, hæc ratio, ut Rex quidam Indiæ, cui nomen *Abessalomus*, quæstiones ad mores vitamque pertinentes in medium afferat; quibus Philosophus quidam, quem Italica & Germanica versio vocant *Sendebar*, confictis apposite fabulis, respondet. Distinguitur liber in hac Græca versione in sectiones quindecim: quarum I artium aulicarum scenam retegit, quibus se mutuo evertere & supplantare consueverunt, qui Principis gratia florent. II pravorum consiliorum exitum ostendit ipsis tandem auctoribus funestum. III amicitiæ colendæ rationem docet. IV inimico nunquam fidendum esse monet. V suis quemque bonis facile excidere posse observat. VI temerariæ spei vanitatem arguit. VII Regis imperium conservari animi prudentia & constantia, bonorum sapientumque consilio, & uxore proba ac prudente, demonstrat. VIII pacem
&

& amicitiam diuturnam esse non posse probat, quam vis & metus expresserit. IX cavere ab eo jubet, quem læseris. X. memoriam injuriæ fidis ministris illatæ amplioribus honoribus abolendam esse suadet. XI non nisi dignis benefaciendum, nec cuivis fidendum, præcipit. XII varias esse rationes, quibus & quærantur fortunæ & amittantur, commemorat. XIII æquo animo debere pati injurias, qui aliis intulit, confirmat. XIV consilia salutaria a Principe anteponenda esse docet iis, quæ ad gratiam & voluntatem illius dicuntur. XV non appetenda esse monet, quæ assequi non possis. Ex his summatim expositis, quæ suavissima fabularum & sententiarum varietate diducta & explicata in ipso scripto legere licet, facile intelligitur, librum hunc esse ejusmodi, qui ad augendam prudentiam & virtutem plurimum conferre possit adjumenti.

MUSEUM REGIUM, SEU CATALOGUS RERUM TAM NAturalium, quam artificialium, quæ in Basilica Bibliotheca Augustissimi Daniæ Norvegiæque Monarchæ CHRISTIANI V Hafniæ asservantur, descriptus ab OLIGERO JACOBÆO, Med. & Phil. Profess. Regio.

Hafniæ literis Joachimi Schmetgen, 1696. in fol.

Constat Alph. 1. pl. 8. & Fig. æn. pl. 18.

MErito tandem in lucem prodiit egregium hoc Augustissimi Danorum Regis Museum, siquidem id unum tanto thesauro deerat, ut literarum monumentis fieret conspectior. Duas illius partes constituit doctissimus Auctor, alteram, qua rerum naturalium, alteram, qua artificialium catalogum exhibet. Postquam enim, quæ in quadrupedibus, avibus, piscibus, conchyliis, insectis, plantis, lapidibus, terris, metallis & mineralibus curiosos delectare spectatores possunt, accurate & diligenter delineavit; in altera parte res describit, e variis metallis, succino item, ligno atque cera affabre confectas, nec non vestimentorum, armorum, instrumentorum bellicorum varia genera, vasa ac utensilia alia, præterea mechanica & optica opera, & antiquitatum variarum spolia quæsitissima, picturas itidem & Regum Principumque & variarum rerum aliarum elegantissimas, nummos denique non Danicos solum, sed quosdam etiam Græcos, & Romanos imprimis haud paucos. Tanta occur-

currente rerum varietate, juvabit aliquos hoc loco recensere nummos Danicos, ne nihil videamur ex instructissima penu legisse. Primum esto Regis *Johannis* numisma, in cujus area altera Regis solio insidentis effigies comparet, circumscriptis verbis: IOHS. DEI. GRA. REX. DANOR. IVSSIT. ME. FIERI. AN. 1496; altera Regis insignia exhibentur, cum inscriptione ex Psalmo 117. v. 16. DEXTERA. DNI. EXALTA. ME. DEXTERA. DNI. FECIT. VIRTV. Succedat nummus *Christiani II*, cujus pars altera Regem throno insidentem exhibet, cum ejusdem nomine: CHRISTIANVS. DEI. GRACIA. REX. DACIE. SVECIE. AC. NORVEG. altera insignia ejusdem cum hac inscriptione: XPS. IHS. ELEGIT. ME. REGEM. POPULO. SVO. IN. ANO. 1518. In nummo alio *Friderici I*, latus alterum Regis & Reginæ facies occupant sibi invicem oppositæ, cum verbis: FRIDERICUS. ET. SOPHIA. D. G. REX. ET. REGINA DANIE: alterum insignia ejus, adscripto symbolo: IN. MANU. DOMINI. OMNIS. POTESTAS. TERRE. 1532. Ita & in nummo *Christiani III*, ex uno latere Regis effigies cum nomine: CHRISTIANVS. D. G. DANO. REX; ex altero symbolum ejus: UNICA. SPES. MEA. CHRISTUS. 1541. comparent. In *Friderici II* Regis quodam numismate, in una area faciem item atque titulum Regis, in altera Fortunæ globo insistentis typum videas, cum inscriptione Italica: FEDELTA E COSA RARA, i. e. *rara res fides est*. Quibus verbis ad Regium illud apophthegma haud dubie respicitur, quod vel expressum integre, vel primis tantum literis designatum, in plurimis ejus nummis videas, nimirum Treu Ist Wildtbrat/ quasi carne ferina rariorem dixeris fidem. In ejusdem Regis nummis primum deprehendimus elephanti turriti typum, a sequentibus multoties repetitum; quod argumento est, Illustrissimam Societatem Elephantinam, si non institutam, restauratam tamen magisque illustratam a Friderico II fuisse. *Christiani IV* symbolum fuit: *REGNA FIRMAT PIETAS.* Unde frequentissimum id in nummis ejus legitur: inter quos & mnemonici haud pauci comparent, in memoriam seu recepti a Senatu Populoque Hamburgensi anno 1603 homagii; seu Calmariæ urbis A. 1611. expugnatæ, aut capti A. 1612 Elfsburgi; seu firmari munimentis cœpti A. 1620 Gluckstadii; seu armorum pro religio-

p. 69. p. 70. p. 71. p. 70. p. 73. p. 75. p. 78.

religione & libertate A. 1625 captorum; seu Uraniburgi pro excolenda Astronomia A. 1642 Hafniæ erecti, similiumque rerum fortiter aut prospere gestarum cusi. Nobis unicum exhibuisse suffecerit, in Chemicorum imprimis gratiam, in cujus antica parte Regis effigies, in adversa perspicillum cum hac inscriptione: VIDE MIRA DOMI. 1649. deprehenduntur. Cui intelligendo memorat Auctor, cusum numisma ex auro Norvagico fuisse, quod Chemica arte ex minerali quodam Norvagico Caspar Harbach produxerat: perspicillo autem illo, verbisque *VIDE MIRA DOMI*, exprobratam Præfecto rei metallicæ in Norvagia incredulitatem fuisse, quod metallorum transmutationi fidem adhibere noluerit. Duos juvat nummos decerpere ex iis, qui *Friderici III* auspiciis debentur. Ut enim taceamus, quandoque eum voculam TANDEM thuribulo, sæpius & navi inscripsisse, symbolum item, DOMINUS PROVIDEBIT, in nummis sæpe expressisse; prostat nummus, quo Regi A. 1648 sceptra capessenti gratulabantur subditi. Ejus in parte altera Regis effigies cum nomine ac titulo, in altera Pacis repræsentatur typus, dextra stellam tenentis, sinistra palmæ ramum, sub quo liber cum inscriptione: DAS HOHESTE GUTH, i. e. *summum bonum*. Cingitur præterea tota area verbis: SEHT WIE DER FRIED IEZ ZIERT DIE WELT, DA FRIEDRICH KROHN VND SCEPTER HELT. i. e. en! ut pax ornat orbem, Friderico coronam & sceptra capessente. Alius quadratus est, in quo elegans sese nobis inscriptio offert: *OPTIMO REGI* FRIDERICO III *DANIÆ NORVEGIÆQUE D.D. O.M. EXERCITUM FELICEM, POPULUM FIDELEM ET ANNOS DE NOSTRIS.* Nummorum denique *Christiani V.* Augustissimi hoc tempore Regis exhiberemus plurimos, si nobis in his liceret esse prolixioribus. Tres itaque ex multis sistimus tantum, in quorum primi antica, præter inscriptionem: NON EST MAJORIBUS IMPAR; obeliscus repræsentatur, ex altera parte hieroglyphicis figuris refertus, quibus victoriæ Regis, cujus in summitate apicis nomen apparet, designantur; ex altera literis Runicis votum illud contineri Auctor tradit: Gud bevare Kongen / i. e. *Deus sospitem servet Regem*: in postica parte figura Solis describitur, cujus radii his nominibus insigniuntur: *WISMAR, JEMTERLAND, GOTHLAND, CARLSBURG, CHRISTI-*

p. 86.

p. 87.

p. 100.

STIANSTAD, *MARSTRAND*, *LANSCRON*, *VENNERBURG*: circa quæ hæc inſcriptio legitur: VELOX IRE VIAM ULTERIUS. Alterum memoriæ caſtelli Chriſtianſö in inſula Maris Balthici cognomine exſtructi dicatum, in cujus altero latere hæc leguntur verba: *ERTHOLMIA ANTE PISCATORUM FAMULA, NUNC ARBITRA CODANI MARIS, ANTE INHOSPITA SCOPULIS, ABRUPTA CAUTIBUS, NUNC ANNO M DC LXXXIV AUSU PLUS QUAM HERCULEO* CHRISTIANI V *AUGUST. DANIÆ NORVEGIÆQUE MONARCHÆ, TUTELA BALTHIS, ASYLUM NEGOTIANTIUM, REGNORUM GLORIA, EX CASTELLO SAXEO ARCET HOSTILIA, AMICOS PLACIDE RECEPTAT, POSTEA CHRISTIANSö:* in altero latere typus caſtelli exſtat, ſupra quod verba: DEFENDIT ET AUGET; infra: MEDIIS JAM PORTUS IN UNDIS; circa oram extremam: *FLECTIT AD OBSEQUIUM CAUTES ET PECTORA FLECTIT*, leguntur. Tertium eſt, in cujus prima area, quod fit in plurimis aliis, Regis expreſſa eſt facies, addito titulo Regio; in altera navale Regium vallis præmunitum navibusque bellicis bene inſtructum, in quo comparent in aere nubis atque ignis ſtatuæ, additis verbis: HIS DUCIBUS. EXOD. XIV; ad oram nummi inferiorem leguntur iſta: NEC IRRITANTES, NEC IRRITANDÆ; & in circulo, quo nummus cingitur: SIC STANT CONSPICUÆ REGALI IN SEDE CARINÆ, ET BENE MUNITI CASTELLA NATANTIA REGNI. A. 1692.

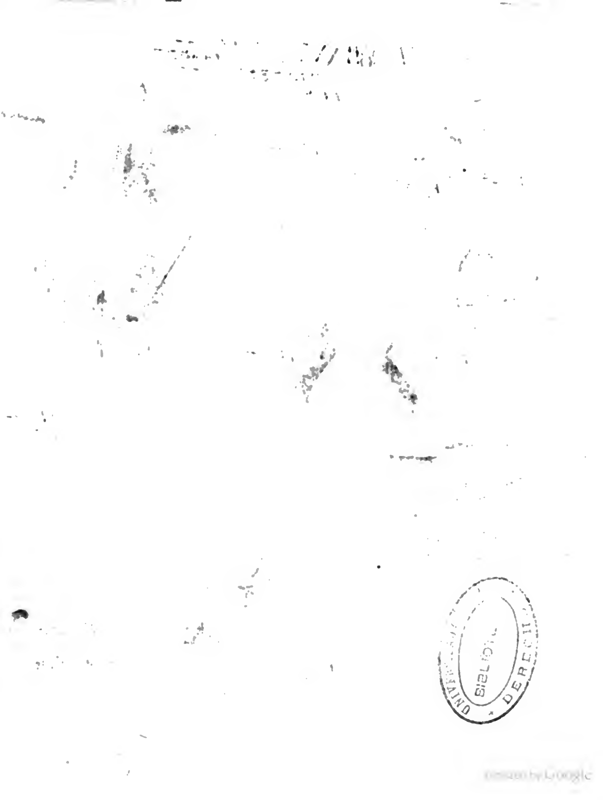
EPISTOLÆ ANATOMICÆ PROBLEMATICÆ VII, IIX, IX, ad Virum Clariſſimum FRIDERICUM RUYSCHIUM M. D. Anat. & Botan. Profeſſorem; una cum hujus totidem Reſponſionibus.

Amſtelodami apud Jo. Wolters, 1696. 1697. in 4. plag. 6. Fig. tab. 3.

CONtinuatio hic ſiſtitur Epiſtolarum ea propalantium, quæ a celeberrimo *Ruyſchio* in animali noſtro corpore novæ balſamationis adjumento indies deteguntur. *Reſponſione* videlicet *ſeptima*, quam Autor laudatus æque ac ſextam & octavam ad D. Johannem Henricum Grætz remittit, meninx pia in cerebelli interſtitia per modum totidem proceſſuum falciformium, in cerebri autem anfractus itidem adinſtar tot proceſſuum, ſed ductu ſerpentino repentium, una

una cum tenuiſſimis & numeroſiſſimis arteriolis, ubi prodeunt, muſci veluti ſpeciem referentibus, inſinuari edocetur. Piæ namque matris in cerebri & cerebelli ſulcos ingreſſum tali neutiquam fieri ritu, quali omentum inter circumvolutiones inteſtinorum demergatur, aut linteum aliquod varios in ſinulos intrudatur; cum eadem a cerebro & cerebello caute ſeparata non tam quoad magnitudinem & extenſionem augeatur, quam in loculamenta potius iis haud abſimilia, quæ in capitibus papaveris albi occurrunt, dividatur. *Octava* vero *Reſponſione*, quæ ordine ſequitur, tum cartilaginea naſi ſtructura, tum arteriolæ membranæ tympani atque oſſiculorum auditus multo accuratius, quam hactenus, evolvuntur. Etenim quod cartilagines naſi attinet, non niſi quinque earum Anatomicis hucusque innotuerunt, a *Noſtro* tamen novem annotantur, quod plures omnino in utraque naſi ala cartilaginoſæ dentur interruptiones. Prima cum Spigelio audit, quæ impar vice ſepti inferius rotundi, quandoque incurvi, inferiorem naſi partem in duas plagas diſpeſcit, ſtricteque parti ſepti narium oſſeæ interventu ſubtilioris membranoſi vinculi adhæreſcit, binis membranis ſtipata, quarum exterior mucoſa copioſiſſimis & arteriolis & glandulis gaudeat, interior autem & immediata membranula habeatur tenuiſſima, perioſtio naſi continuata & arteriolis exornata, Perichondrii nomine efferenda. Membranam hanc dilaceratam multum negotii Chirurgo faceſſere, tanquam ægre renaſcentem; prout a vinculo membranoſo modo indigitato, ab ulcere eroſo, figura naſi deformis eaque plana ſoleat dependere. Secunda & tertia naſi cartilagines par primum conſtituentes, triangulares innuuntur, ſuperius oſſeæ naſi parti ope ligamenti adnexæ, ſenſimque deorſum procedendo anterius in angulum acuminatæ, donec inferius cartilagines quartam & quintam, ſive par ſecundum, excipiant, quæ ab aliis neglectæ breves quidem, ſatis tamen latæ exhibentur. Cum pari ſecundo par tertium jungi dicitur ſub figura præter propter quadrangulari. Octava demum & nona cartilagines, veluti par quartum, cum foliis minoribus Periplocæ ſcandentis quodammodo comparantur, quod in utroque extremo cuſpidatæ ſint ac in appendiculam tenuem deorſum reflexam, foliorum dictorum pediculo ſubſimilem, deſinant, itemque circa finem, qui in crenam labii ſupe-

rioris terminatur, proxime sibi appropinquent ac septo utrinque, ceu pediculi foliorum costæ, adstent. Reliqua portio maximam pinnarum partem in utroque nasi latere efformans, non cartilaginea, sed mere membranea, quamvis satis crassa, asseritur. Quod arteriolas autem membranæ tympani & ossiculorum auditus, ex parte delineatas, concernit, reptatus harum in membrana tympani multum discrepans observatur ab eo, qui in membrana tenuissima ipsam capsam obducente conspicitur. Membranam quippe tympani e tribus distinctis lamellis coalescere, quarum per mediam vascula arteriosa a ramulis arteriarum carotidum externarum oriunda, & raro, si unquam, cum vasis capsam perreptantibus communicantia, densissima ramificatione ita videantur dispergi, ut a centro seu medio tympani ad circumferentiam tendant. *Responsione* denique *nona*, ad D. Andream Ottomarum Gœlicke directa, exactior partim intermediæ cerebri meningis textura, partim arteriarum per piam matrem, hepar atque diaphragma diramatio ostenditur. Primo scilicet intermedia cerebri meninx non æque crassa, nec in tanta portione a subjecta matre pia, cui non minus atque vasis ejus sanguineis per nexus fibrosos adhæret, illibata separari facilis indigitatur, ac quidem a Bidloo repræsentatur, cum membrana sit omnium in corpore subtilissima, vasis sensibilibus destituta, meritoque Arachnoideæ titulo a primis inventoribus, Blasio, Slado, Swammerdamio &c. in medulla spinali insignita, adeoque non nisi quoad exiguam ejus partem flatu elevanda. Quod ipsum uti facilius circa cerebellum, præsertim regionem hujus posteriorem, & medullam spinalem, quam circa superiorem utriusque hemisphærii cerebri partem, succedere perhibetur; ita eadem membrana arachnoidea, flatu a subjecta meninge pia innumeris in locis disjuncta, cellulosæ membranæ speciem mentiri simul traditur, etiamsi revera cellulosa haud sit. Hinc arteriarum per piam matrem distributarum icon accuratior sistitur, quam qualis apud Bidloum habetur, quia in qualibet cerebri circumvolutione longe copiosius arteriæ invicem inosculentur, ipsæque cerebri circumgyrationes pia adhuc meninge instructæ neutiquam tam profunde, adeoque nec superficies cerebri adeo inæqualis, conspiciantur. Tandem postquam tenuissimam sinuum frontalium membranam unice cum spongiosorum ossium narium tunica communicare fuit adstructum, arteriæ novæ, cum hepatis, tum diaphragmatis,

TAB. V. ad A. 1697.
pag. 387.

Fig: 1.
A
B
C
D

Fig: 2.

Fig: 3.

Fig: 4.
A
B
C
D
E

Fig: 5.
A
A

Fig: 6.
A

Fig: 7.

Fig: 8.

Fig: 9.
A
E

Fig: 10.

tis, intimantur. Arteriarum enim hepaticarum nonnullas a diaphragmatis vasis oriri, per gibbosam hepatis partem excurrentes, atque cum arteria, vulgo hepatica dicta, communicantes; plurimas etiam alias exiles ab arteriis per ligamentum hepatis suspensorium utrumque disseminatis exsurgere. Præter diaphragmatis autem arterias phrenicas easque, quas ex subclaviis atque lumbaribus seu adiposis detexit Verheyen, plures ramos arteriosos tam ab inferioribus & interioribus intercostalibus, quam a splenicis arteriis ad diaphragma accedere. E figuris, quibus pleraque illustrantur, Tabulam, quæ apud Autorem est nona, placuit transcribere, ejusque explicationem addere.

EXPLICATIO TABULÆ V. TAB. V.

Figura Prima

Repræsentat Ossicula auditus in situ naturali periostio munita, vasculisque sanguineis ditata: suntque hic delineata multis numeris majora, ut vasa sanguinea eo magis sensus incurrerent.

A. Malleolus. B. Incus. C. Stapes D. Quartum Ossiculum auditus.

Figura Secunda

Eadem Ossicula proponit naturali magnitudine, idque e corpore adulti.

Figura Tertia

Eadem Ossicula e capite fœtus humani jamjam nati, quæ magnitudinem in adulto fere æquant.

Figura Quarta

Quatuor proponit interruptiones cartilagineas Nasi, lateris sinistri.

A. Unam ex primo & supremo pari visui exhibet.
B. Unam ex secundo pari.
C. Unam ex tertio pari.
D. Unam ex quarto pari.
E. Pars membranacea, unius pinnæ Nasi.

Figura Quinta

Nasum cum portione Ossium frontis & maxillæ superioris exhibet, cujus globus in duas partes dehiscit, nexu membranaceo dissoluto. Suntque integumenta Nasi exteriora ablata.

A. A. Globus in 2 partes dehiscens. B. Portio septi narium.

Figura Sexta

Septum Narium repræsentat, cum involucro mucoso, suisque vasis ar-

arteriosis, suntque dictæ arteriolæ longe plures, quam hic delineari potuerunt.

A. Portio ossis frontis.

B. Septum vasis arteriosis superbiens, suntque numerosiora, quam expressum est.

Figura Septima

Dictum septum indigitat cum suo involucro mucoso, glandulis innumeris prædito, quarum oscula hiantia visui sese exhibent.

Figura Octava

Membranam tenuissimam sub involucro mucoso seu membrana papillosa sitam, septumque narium immediate investientem, vasisque sanguineis instructam, demonstrat.

Figura Nona

Membranæ tympani arteriosa vascula exhibet.

A. Ramulus rami Arteriæ Carotidis exterioris.

B. Ejusdem distributio per membranam tympani.

Figura Decima

Reptatum Arteriolarum per membranulam capsam succingentem demonstrat.

HISTOIRE DE LA REPUBLIQUE DE GENES.

h. e.

HISTORIA REIPUBLICÆ GENUENSIS,

Autore Equite DE MAILLY.

Juxta exemplar Parisiense, 1697. 12. Alph. 2.

INter Italiæ Respublicas tametsi Genuensis Venetæ potentia & magnitudine nequaquam par sit; ejus tamen est omnino momenti, ut a multis retro seculis eminentissimorum Europæ Principum armis atque consiliis petita, ac velut novum Eridos pomum toties in contentionem fuerit deducta, donec libertatis suæ, in quam ante duo propemodum secula plene se vindicaverat, nunquam non tenax, in partes tamen alterius Monarchæ singulari ac nec illepido invento pertraheretur, inter cujus præcipuas curas primaque studia, servari eandem sibi, perpetuo habebitur. Dignaque fuit adeo visa hæc Italiæ quasi Janua, cujus describeret historiam nobilissimus Autor, &, ut cœperit, utque adoleverit, ut ad fastigium inde suum pervenerit, ac quibuscum luctari interim collidique eadem coacta sit, expo-

exponeret. Factum hoc fuit III Tomis, quorum priores duo res ab a. 1096 ad finem usque superioris seculi circa Genuam gestas pertexunt: tertius vero, quæ præsenti seculo fata sit experta, & tria potissimum enarrat bella, quibus ipsam implicari contigit, Gallicum nempe Sabaudicumque ab a. 1624 ad a. 1631; iterumque Sabaudicum (ita quippe ex vicinia non poterat non æmulatio nasci) ab a. 1670 ad a. 1673 protractum, ac denique Gallicum, quando a. 1684. hostilis classis adventu, tormentisque militaribus & ignitorum globorum pluvia graviter infestata est.

PASTORALE EVANGELICUM, ADORNATUM A JOH. LUDOVICO HARTMANNO, *SS. Theol. D. & Eccles. Imper. Rotenburgo-Tuber. Superintendente.*

Norimbergæ, sumtibus Wolfgangi Mauritii Endteri, 1697. in 4.
Constat alphabetis novem.

CUm ante Actorum nostrorum auspicia liber hic anno jam tum 1678 prima vice in lucem prodierit, non est, ut de illius contentis multa demum moneamus, præsertim, cum sedulo is plurimorum manibus hucusque tritus fuerit, nemoque fere sit, cui non abunde constet, a B. Autore (cui dies Julii decimus octavus A. 1680. emortualis obtigit,) latius in eundem congestum fuisse, quicquid circa verbi Ministrorum vocationem, ordinationem, investituram, mores atque conversationem, officii dignam administrationem, promotionem ac remotionem, aliaque ad istos attinentia observari mereatur, unde singulis, qui vel officio sacro adhuc se præparent, vel in eo jam constituti vivant, uberem casibusque dubiis haud paucis optime servituram informationem petere exin concessum sit. Una tamen, ob quam inter libros recentiores hunc eidem locum assignamus, ratio hæc est, quod, qui iterato imprimendum curavit, Bibliopola passim eum auctiorem reddidit, dum observationes varias manu Auctoris istum in finem consignatas, ut operi suo aliquando adderentur, justo quamque loco inseruit.

LIBRI NOVI.

The general History of England, both Ecclesiastical and Civil. by James Tyrrell, Esq. Vol. I. London by W. Rogers, J. Harris &c. 1697. fol.

An

An Account of Raiſon and Faith, in Relation to the Myſteries of Chriſtianity. By John Norris. London for S. Manship, 1697. in 8.

The Snake in the Graſs: Or, Satan transform'd into an Angel of Light. London, by Ch. Brome, 1697. in 8.

A Commentary upon the ſecond Book of Moſes, called Exodus. By the Right Reverend Father in God, Symon, Lord Bishop of Ely. London, by R. Chiſwel, 1697. in 4.

Reflexions ſur les Droits de la Conſcience &c. par Elie Saurin. A Utrecht chez Ant. Schouten, 1697. in 8.

Nouveaux Memoires ſur l' Etat preſent de la Chine, par le P. Louis Le Comte, de la Comp. de Jeſus. A Amſterdam, 1697. in 8.

Hiſtoria nupera rerum mutationis in Anglia: in qua res a Jacobo Rege contra leges Angliæ & Europæ libertatem, & ab Ordinibus Angliæ contra Regem patrata recenſentur. Autore Ezek. Burridge. Londini apud A. & J. Churchill, 1697. in 8.

Evangelium Infantiæ, vel Liber apocryphus de Infantia Servatoris. Ex Mſto edidit, ac Latina verſione & notis illuſtravit Henricus Sike. Trajecti ad Rhenum apud F. Halmam & Gu. vande Water, 1697. 8.

Geographica antiqua, h. e. Scylacis Periplus Maris Mediterranei: Anonymi Periplus Mæotidis Paludis &c. edente Jac. Gronovio. Lugd. Bat. apud J. Luchtmans, 1697. in 4.

Les Memoires de Meſſire Roger de Rabutin, Comte de Buſſy. A Paris chez Jean Aniſſon, 1697. in 12.

De Ara exteriore Templi ſecundi Exercitationes Philologicæ, auctore Joanne Jacobo Cramero, Tigurino. Lugd. Bat. apud Jord. Luchtmans, 1697. in 4.

Eliæ Benoiſt in priores octodecim primi capituli Evangelii ſecundum Johannem verſiculos Diſſertationes Epiſtolicæ tres. Roterod. ex typographia Leerſiana, 1697. in 8.

L' Era Volgare di Criſto poſta alla coppella della verità dal Dott. Tomaſo Sant Agoſtini, Patrizio Milaneſe. In Macerata per Michel Arc. Silveſtri. 1697.

Iſtoria dell' Origine de Saſſoni, de Gio: Andrea Angelini Bontempi. In Perugia pel Coſtantini, 1697. in 12.

* * * * * * * * *

N. IX.

ACTA ERUDITORUM

Publicata Lipsiæ

Calendis Septembris, Anno M DC XCVII.

THE SNAKE IN THE GRASS &c.

h. e.

ANGUIS IN HERBA LATENS, SIVE SATANAS IN Lucis Angelum transformatus, Repræsentans summam & inexpectatam illam versutiam, quam affectata sua simplicitate tegunt complures ex præcipuis factionis illius, quæ Quakerorum nomine insignis est, ducibus.

Londini apud Carol. Brome, 1697, in 8. alph. 1, plag. $4\frac{1}{2}$,

Altera quidem hæc est libri jam antea publicati editio, cujus tamen adeo & accessionibus quamplurimis, & novo quo omnia disposita sunt ordine, mutata facies fuit, ut ipsi ejus Autori, qui ignorare nomen suum, hic pariter ac in aliis, quos Quakeris opposuit, operibus suis, nos voluit, novus plane videatur. Ille in ea re potissimum studium suum ponere videtur, ut penitius intellectis omnis generis fanaticorum scriptis, difficiles nugas eorum, quibus obscuritate pretium conciliare nituntur, omnium exponat contemtui. Non Quakeros enim solum destructos eum cupere, armaque contra illos parare, sed omnes etiam alios, quibus aliquid cum iis cognationis esse existimat, vel ex prolixa, quam operi suo præmisit, præfatione patet. In ea enim Belgicæ, quam vocat, Prophetissæ Antoniæ Bourignoniæ tractatum, qui *Lucis mundi* titulum præfert, in Anglicam linguam nuper translatum examinasse, & gravissimorum errorum convicisse haud contentus, in ejus fautorem & discipulum P. Poiretum gravissime etiam invehitur, & clerum Anglicanum ut ne quid ab iis detrimenti Ecclesia capiat, curæ sibi esse patiatur, monet. Quin esse jam aliquem nos docet, qui data opera Bourignoniæ &

 Poireti

Poireti somnia, quæ putat, confutanda susceperit, si forte ad meliorem mentem redire velint, qui hactenus in Anglia, carminibus quasi eorum incantati, ab ea discesserunt. Ne tamen interea fanaticos impugnans omne devotionis genus eliminare velle videatur, discrimen inter divinum & diabolicum Enthusiasmum fuse exponit, & quibus characteribus dignosci invicem queant docet. Atque his ita constitutis, ipsos Quakeros aggreditur, quos nec indoctos adeo esse docet ac vulgo existimantur, præcipue postquam recentiores quidam, quorum præcipuus facile sit Gul. Penn, crassiores Foxii errores σοφοῖς φαρμάκοις sanare, aut potius veteratorie occultare ausi fuerunt; nec exiguos adeo paucosque, ut negligi merito possint, cum magnam Angliæ coloniarumque Anglicarum partem constituant. Id autem præcipue agit, ut errores eorum semper ex Foxio aliisque antiquioribus Quakeris proponat, postea vero distinctiunculas & χρησφύγετα modernorum, quibus palliare eos cupiunt, explodat, atque adeo evincat aut Foxio aliisque magistris suis antiquioribus renuntiandum ab iis esse, aut concedendum fidem illis nullam deberi, cum illa etiam formosa, ut putant, facie religionem suam nobis hodie sistunt. Facit igitur illius rei initium a doctrina Quakerorum de lumine interno, per quod Deum ipsum, Christique personam, aliter quam in cordibus fidelium non subsistentem, eos intelligere, utcunque Pennus occultare doctrinam illam nitatur, evincit. Atque a nefando isto errore doctrinas eorum plane horrendas de anima humana eandem substantiam & personam cum Deo constituente, de ejus cum Deo æqualitate, perfectione nullo peccato contaminata, immediata revelatione, imo infallibilitate pendere, in sequentibus ostendit. Prolixus autem imprimis in infallibilitate eorum explodenda est, quam eos sibi tribuere tum ex ante explicatis doctrinæ eorum capitibus probat, tum luculentis Foxii locis: sed quam vana illa sit arrogantia, Atkinsoni, Naylori & aliorum exemplis evincit, quos gravissimorum vitiorum reos, pro magnis tamen Ecclesiæ suæ luminibus ipsi habuerint, donec atrocissima eorum scelera in lucem protraherentur. Imo & vaticiniorum oraculorumque, a Quakeris Dei nomine blasphemo ore effusorum, nonnulla commemorat, quæ res ipsa minime infallibilia, sed a patre mendacii profecta esse probaverit. Maximo

p. 4. Sect. I. p. 7. Sect. II. p. 13. Sect. III. p. 17 Sect. IV. V. Sect. VI. p. 31 p. 33. 35. 42. 46. p. 44. p. 59. 256. 277.

vero

vero infallibilitati isti ipsorum Quakerorum dissensiones opponit. Atque ea occasione eas, quæ inter Georgium Keithum, insignis Quakerorum partis antesignanum, & Gul. Pennum aliosque contrariæ partis duces exortæ sunt, de lumine potissimum interno, in quod converti Christum, reali ejus extra hominum corda plane abnegata existentia, ferre Keithus non poterat, controversias luculenter exponit. In quibus eo usq; processum est, ut Keitho a XVI in Penn-Sylvania Synodis condemnato, a XVI aliis vero absoluto, carcere etiam puniti ejus asseclæ fuerint, majora forte perpessuri, nisi opportune rerum in Penn-Sylvania facies mutata fuisset. Quod ipsum tamen non impedivit, quo minus postea Keithus Londini excommunicatus fuerit, ipso Penno præfervide fulmen istud in eum primum vibrante. Tacemus alias, quas inter Quakerorum cœtus hodie magna animorum contentione tractari docet, controversias, ob quas persequi & excommunicare sese invicem minime eos vereri dicit. Prolixum autem nimis esset, omnia quæ deinceps de eorum in doctrina de Scriptura Sacra, de Trinitate, de incarnatione Christi, de satisfactione item ejus, de resurrectione carnis & de Sacramentis, erroribus annotavit, specialius hic persequi; uti & ea quæ de edito a quodam eorum sodali, Georg. Whiteheado, Symbolo, sive fidei Quakerianæ confessione, partim obscura & veteratoria, partim manifeste impia observavit. Illud notatu haud putamus indignum, quod persuadere nobis conetur, Quakerismi originem in Anglia Pontificiis emissariis deberi, qui callidissime hac ratione Ecclesiæ suæ in Anglia causam egerint. Id quod tum inde probabile fieri putat, quod præcipui inter Quakeros viri Romanæ Ecclesiæ primum addicti fuerint: tum inde, quod infallibilitatem spiritus privati statuminaverint, quam, utpote nulla satis apta ratione sese tueri valentem, eo facilius ad infallibilitatem Ecclesiæ ejusque capitis reducere possent: tum inde denique, quod argumentis Pontificiorum diligenter utantur, in multis ab eorum doctrina non nimis alieni, imo integros Pontificiorum libellos, convitiis in Ecclesiam Anglicam plenos, libris suis inserere non vereantur. De moribus porro eorum nonnulla attingit, & quam parum charitatis in alios omnes suæ sectæ non addictos exerceant, quam furiose item in scriptis suis contra adversarios suos debacchentur, a turpibus quo-

Sect. VII. XIII.

Sect. XIV.

Sect. XV. p. 175

Sect. XVI.

Sect. XVII.

Sect. XIIX. que & obscœnis loquendi modis non abstinentes, demonstrat. Imo quam mali & periculosi subditi sint, ex historia imprimis rerum sub Cromwello & Carolo II gestarum evincit: meram hypocrisin esse ex praxi eorum ostendens, quod persuadere hominibus satagunt, Sect. XIX. arma sibi attingere licitum haud esse. Mysterium quoque iniquitatis, quod sub decimarum, quæ ordinariis Ecclesiæ ministris debentur, denegatione latet, detegit, atque quod hac ipsa via ruinam Ecclesiæ promoveri optime posse existiment, ex scriptis eorum confirmat: hac quoque occasione monstrans, quam tyrannice conscientiis imperent, cum maxime libertatis Christianæ defensores videri volunt, utpote qui gravissime omnes eos execrentur, qui decimas vel accipiunt vel solvunt. Sect. XX. p. 275. Inde vero rursum in vanam eorum, qua hodienum se efferunt doni prophetici jactantiam invehitur, atque imprimis duo recentissima oracula, quorum alterum est Whiteheadi, alterum Penni, utrumque autem execrationem & comminationem contra Keithum complectitur, speciminis loco affert. Sect. XXI. p. 282. Utque melius constet, unde oracula hujusmodi eis inspirentur, haud paucos Quakerorum dæmoniacos & energumenos esse, affirmare audet. Cujus rei argumentum præcipuum ei est præternaturalis illa membrorum in quibusdam distortio & tremor, quo eos corripi & ipsi fateantur, & aliunde satis constet. p. 284. Atque exempla ne desint, aliquot valde insignia ipse adducit, fidem relationi suæ idoneis monumentis adstruens. p. 291. 293. Imo de isto tremore & membrorum horrenda distractione Livingstoni cujusdam, non infimi ordinis Quakeri, judicium affert, qui non obscure fatetur, a Diabolo illam esse, ante plenariam purgationem, suam adhuc potestatem in talibus hominibus exercente. Sect. XXII. Denique Enthusiasmum, h. e. internam Spiritus Sancti gratiam, qui in Ecclesia Anglicana docetur, cum Quakeriano Enthusiasmo comparat, atque denuo prophetias quasdam eorum, quibus se jactant, eas in specie, quibus Londinense incendium prædictum esse ajunt, explodit. Sect. XXIII. Quod ut eo fortius faciat, plane eandem Foxii & reliquorum Quakerorum cum Muggletono, aliisque quos ipsi condemnant, fanaticis, in omnibus fere dictis factisque esse doctrinam, satis accurate ostendit.

De Supplemento ad calcem libro huic adjecto multa dicere non attinet. Respondetur in illo quibusdam Georgii Whiteheadi objecti-

objectionibus, quibus primam operis hujus editionem oppugnaverat. Id forte silendum non est, inter omnes illas objectiones nullam esse, quæ historicam rerum ab Autore nostro expositarum veritatem in dubium vocet. Quæ cum ita comparatæ sint, ut unicuiq; sanæ mentis homini horrorem non incutere non possint, & ab adversario tamen pro veris agnosci videantur, apud mentis suæ compotes saltem conclamatum de Quakerorum rebus esse, merito sane judicat.

UTILISSIMO TRATTATO DELL' ACQUE CORRENTI &c.
h. e.
UTILISSIMUS TRACTATUS DE AQUIS CURRENTIBUS, divisus in tres libros, in quo indicantur mensura & experimenta illarum, nec non joci ludique, qui mediante aere & igne ab aqua eduntur &c. Autore CAROLO FONFANA, Equite.
Romæ in Typographeo Joh. Francisci Buagni, 1696, fol.
Constat plag. 56, cum multis iconismis.

Cum nobilissimus Auctor ab anno ætatis suæ vigesimo, atque adeo per annos plus quam triginta, arti aquas legitime derivandi & distribuendi dedisset operam, multaque cepisset experimenta ad genuinam cursus aquarum causam indagandam, simulque animadvertisset, infinitos commissos errores ab iis, qui deducendis aquis præfecti, non satis animum adverterunt ad aquæ velocitatem; constituit publici boni gratia ea non amplius premere, quæ longo rerum usu multaque industria sibi comparavit, ut manifestum reddat, cumprimis in hoc argumento ad aquæ velocitatem, dehinc autem ad lumina seu aperturas, & pondus aquæ luminibus incumbentis, esse respiciendum. Censuit autem paulo altius rem sibi repetendam in primo libro, in quo primum de natura, loco & termino quatuor elementorum, speciatim vero aquæ, Peripateticorum more agit, postea vero generaliora circa derivationem aquarum præcepta proponit, v. g. de aquæ quantitate, perennitate, & qualitate probe examinanda, ejusque bonitate in castello conservanda; ac porro pergit ad specialiora, docens quomodo aquæ ex montibus præcipitantes coercendæ, & aquæductus tum substructionibus

 muni-

muniendi, tum quoque ſpiraculis, per quæ aër collectus exhalat, inſtruendi ſint. Ac de his quidem in prioribus XI capitibus agitur: in ſequentibus vero hujus libri, poſtquam probe inculcatum fuit Caſtelli principium, velocitates diverſarum partium ejusdem fluminis habere rationem reciprocam ſuarum menſurarum, & deſcriptus modus ope machinæ cataracta mobili, ut pro re nata attolli & deprimi poſſit, inſtructæ aquas menſurandi; variæ afferuntur propoſitiones, quibus explicatur, quid accidat aquis, quando vel mutatur alvei menſura aut declivitas, vel aquarum altitudo & velocitas, vel plures fluvii in eundem alveum derivantur &c. Has ſequuntur ad praxin magis ſpectantes, quales ex plurimis ſunt ſequentes: aquas inferiores in fluvios majores non introducendas ad angulos rectos; fiſtulas irregulariter ſitas irregulariter quoque aquam effundere, ac proinde ita collocandas, ut earum diametri ſint in eadem linea horizontali; fiſtulas in aquæductibus ponendas ad angulos rectos, ne obvertantur curſui aquæ, atque ita plus, quam par eſt, effundant; caſtellum, ex quo aqua erogatur, cylindricum eſſe conſtruendum, & per foramen in centro vaſis factum immittendam aquam ex aquæductu, fiſtulas autem in circumferentia caſtelli diſponendas ita, ut majores minoribus alternis admiſceantur; plus effundere fiſtulas pendentes quam horizontales, quia ſiphonis vice funguntur; lumen, cujus ſpatium æquale ſpatiis duorum aliorum luminum, non emittere tantum aquæ, quantum per illa duo lumina effluit. Secundus liber complectitur propoſitiones de aquæ per ſiphones attractione, ejusque ex vaſis expulſione, ope aëris vel compreſſi, vel ignis adminiculo rarefacti, quas longum foret huc afferre. Tertio autem libro recenſetur, quænam opera poſita fuerit in derivatione aquæ novæ lacus Braccianenſis in aquæductum antiquum Alſeatinum. Hæc enim quamvis jam A. 1694 edita maximam partem fuerint, huic tamen operi jungenda cenſuit nobiliſſimus Auctor, diſtinctius paulo tradita, ut theoriæ cum praxi aliquod fieret connubium. In fine hujus tractatus promittit Auctor duos libros, quos jam confectos habet, in publicum edendos, quorum unus de Thuſcia aget antiqua & aquæ Trajanæ deductione; alter hiſtoriam amphitheatrorum & theatrorum tradet, eorumque magnificentiam & delineationes oculis eruditorum exponet.

Samu-

SAMUELIS REYHERI JC. ET MATHEMATICI KILIENSIS Experimentum novum, quo aquæ marinæ dulcedo examinata describitur.

Kiliæ apud J. S. Riechel, 1697, in 4. plag. 2.

AQuam marinam glacie concretam salsedinis expertem esse, primus, quod nos sciamus, literis prodidit *Thomas Bartholinus*, in Observationibus de Usu nivis medico cap. 6. p. 42. idque pro explorato habere braxatores Amstelodamenses notat *Boylius* in Historia experimentali frigoris (*New Experiments and Observations touching Cold*) pag. 59, quippe qui glaciem ex aqua marina concretam, rursumque solutam, dulcis aquæ loco ad coquendam cerevisiam adhibeant. De ipsa vero aqua marina fluida ejus quidpiam hucusque observatum non meminimus.

Quo magis deprædicanda nobis est celeberrimi *Reyheri* solertia, qui rem fando acceptam ipso facto experiri, experimentique sui seriem Orbi literato exponere non recusavit. Postquam enim multos ante annos ex muliere quadam, quæ tempore hyberno in portu Kiliensi lintea lavare sueta erat, audivisset, aquam marinam, quo tempore glacie premitur, sale destitui; idemque etiam sibi aliisque compluribus persuasum esse, non ita pridem a piscatore, ibidem loci mytilos per foramen glaciei ex fundo maris extrahere solito, accepisset: tentamen ejus die 6 Februarii hujus anni, e regione castelli Regii, cui *Fridericia* nomen est, instituit. Perfracta itaque glacie, pedem unum crassa, deprehendit: 1. *frusta glaciei fuisse dulcissima. 2. aquam glaciei proximam itidem sale destitutam. 3. aquam siphone sesquipedali extractam modice salsam. 4. eandem siphone quinquepedali haustam adeo salsam, ut unus cantharus, seu 4 libræ Romanæ, istius aquæ igni apposita, & in vaporem redacta, unciam unam cum sequiscrupulo salis reliquerint.*

Huic observationi innixus *Autor* de causa dulcedinis disquirit, eique duplicem assignat: unam, aquæ compressionem, & cum ea simul particularum salinarum expressionem; alteram, salis gravitatem, ob quam sponte fundum petat. Circa deductionem prioris, elegantem rationem subministrat, qua tempore æstivo, ubi neque cellæ subterraneæ, neque frigidi fontis copia suppetit, vinum

cerevi-

cerevisia, aliique potus, ob teporem minus grati, refrigerari possint. Nimirum in loco opaco, sub umbra arboris frondosæ, lagena stannea, vitrea, argillacea &c. potu repleta, foveæ, ad altitudinem & figuram vasis excavatæ, immittatur, terra circa lagenam ad palmi crassitiem circum circa relicta; circa hanc terram vero fossa ejusdem cum fovea profunditatis, palmi latitudine effodiatur, fervidaque aqua compleatur: quamprimum vero terra calidam aquam absorpserit, lagena foveæ extrahatur, gratissimi frigoris potum sitientibus præbitura. Frigus enim terræ nitrosæ lagenam ambientis, per aquam fervidam affusam in lagenam propellitur, potumque refrigerat; qui tamen ne a succedente calore aquæ, qui non secus ac ipsum frigus lagenæ se insinuat, pristinum teporem recipiat, citra moram eximendus est.

Pro astruenda posteriori supponit, aquas fluminum & rivorum, in mare se exonerantium, non statim aquæ salsæ misceri; hanc vero graviorem esse fluviatili dulci; nec hanc marinæ commisceri, nisi ventis & procellis agitatam; indeque marinam, fluviatili difficilius congelabilem, si glacie obducatur, quod tum ventis agitari nequeat, cum adfluentibus fluviorum dulcium aquis misceri haud posse: atque ideo omnes aquas ex fluviis & rivis mari influentes, supremam & glaciei proximam occupare regionem, ita ut ad insignem altitudinem illibatæ, dorso quasi maris insideant.

Ex hac porro observatione duplex commodum in cocturam salis, cum salsularum, tum aquæ marinæ, derivat. Salsularum enim aquis frigori expositis, tenuiores earum partes in glaciem coactæ removeri, possunt, atque sic muria crassior obtinebitur. E maris vero glacie tecti fundo per siphones aqua salis abundantissima haurietur. Edulcorationi etiam aquæ marinæ observationem hanc non omnino nihil conferre posse *Autor* existimat. Quamvis enim in regionibus calidioribus, intensi frigoris inexpertis, nullum usum habere videatur: inveniri tamen ejus occasione posse autumat modum producendi frigus artificiale, cujus beneficio aqua marina potui apta queat reddi. Quæ sub finem disquisitionis præterea annotare *Autori* visum fuit, B. L. ex Schediasmate non multorum foliorum ipse non difficili opera cognoscet.

THE GENERAL HISTORY OF ENGLAND &c.

i. e.

HISTORIA ANGLIÆ GENERALIS, TAM ECCLESIASTICA quam Civilis, ab antiquissimis temporibus repetita, & ad ejus, qui nunc rerum summæ præest, Serenissimi Regis GULIELMI III avum perducta. Ex antiquissimis monumentis, manuscriptis editisque Historicis concinnata, illustrium in Ecclesia & Republica Virorum monumenta complexa, celebriorumque in Anglia Monasteriorum, ac utriusque Academiæ origines exponens. Vol. I. Autore JACOBO TYRRELL, Armigero.

Londini apud W. Rogers, 1697. fol. alph. 8.

Frequentibus adeo omnium votis Generalis Angliæ Historia expetita hactenus est, ut non defuerint Viri docti, qui passim, data occasione, summum quo exarserant ejus videndæ desiderium exposuisse haud contenti, viam, quam in ea concinnanda ineundam censuere, monstrarent, fontibus ex quibus petenda ea sit, omnisque generis, quæ ad ornandam illam conducere posse videbantur, subsidiis fideliter indicatis. Verum difficile opus illud adeo esse existimarunt, ut ne Seldenos quidem, Miltonos atque Camdenos pares ei fuisse arbitrati, desperandum pene esse putaverint, ab uno aliquo homine in hoc genere aliquid, quod doctiorum sustinere censuram queat, posse proficisci. Quo magis sane ei, quem nunc sistimus, nobilissimo Autori gratulandum est, si arduum & aleæ plenum, quod de Generali Angliæ scribenda Historia cepit, consilium ex animi sententia ipsi successerit. Equidem an ille præstiterit, quod tot illustrium in hoc studiorum genere heroum vires longissime excessisse, nobis persuadere satagunt, qui Anglicarum rerum sibi vindicant notitiam, nostrum dicere non est, qui uti alias, ita hic quoque censorum officio merito abstinemus: nec quod eorum, quorum est de talibus ferre judicium, senatus nondum censuit, id arroganter præjudicamus. An vero omnem adminiculorum & eruditionis apparatum, quo tale quid molientem instructum esse oportere, peculiari opere, in Actis hujus anni p. 27 commemorato, Gul. Nicholsonus nos docuit, ad hanc historiam suam ejus Autor attulerit, eo facilius Lectoribus licebit perspicere, quod ipse, quibus

p. 1. subsidiis fuerit usus, non putaverit esse dissimulandum. In præfatione enim, quam luculentam satis atque prolixam operi huic præfixit, id potissimum egit, ut, postquam omnes, qui ab Henrici VIII ævo usque ad nostra tempora ad Historiam Angliæ scribendam ani-
p. 7. mum adjecerunt, censura sua notasset, variosque eorum observasset defectus; suum, quod secutus in ea concinnanda consilium fuit, aperiat, fideliterque tam manuscripta monumenta, quam edita recenseat, quibus in primo hoc volumine, quo historiam Angliæ, a fabulosis temporibus facto initio, usque ad Normannorum invasionem pertexuit, ipsi licuit uti. Partis eorum haud postremæ paulo post mentionem faciemus, ubi argumentum hujus voluminis pau-
p. 12. lo luculentius erit exponendum. Jam Asserii tantum Menevensis, Ethelwerdi, Osberni, Anonymi vitæ S. Dunstani scriptoris, Florentii Worcestriensis, Simeonis Durhamensis, Richardi, Gulielmi Malmesburiensis, Henrici Huntingdoni, & decem Scriptorum Historiæ Anglicanæ qui uno volumine Londini prodierunt, meminisse liceat; de iis enim singulis fusius agit, multumque eorum laboribus
p. 15. adjutum sese esse fatetur. Quibus addit Annales Abbatiæ Worcestriensis a Warthono in Monastico Anglicano publicatos, Ramseyensis item Eliensis & Glastenburiensis Monasterii Historiam a Gulielmo Malmesburiensi adornatam, uti & Ranulphi Higdeni Polychronicon. Ex vastissimo autem ineditorum monumentorum, ad
p. 17. Historiam Saxonici in Anglia regni spectantium numero, præter *Historiam Auream* Joannis Tinmouthi, *Historiamque Regum Angliæ* a Joanne Castorio, & Joanne Rouse conscriptas, & quinquaginta circiter anonymos Scriptores, nihil habet quod incrementa dedisse huic operi suo dicere queat, imo ab iis quoque perexiguum ei ac-
p. 18. cessisse momentum non obscure fatetur. Cum vero non possit non vacillare totius hujus voluminis fides, si verum est quod Thomas Craigius, dum homagium a Scotiæ Regibus Anglis præstitum nunquam esse contendit, causæ suæ inserviens affirmavit: nullam nimirum esse Historicorum Beda posteriorum, quibus se jactent Angli, sive antiquitatem, sive autoritatem; prolixe audacissimum illud Craigii commentum confutat, ejusque in Historia An-
p. 19. gliæ imperitia luculenter demonstrata, multa affert, quibus magis expedita illa de Scotorum homagio controversia reddatur. Quæ

omnia

omnia breviter a nobis ſaltem perſtringi, imo etiam præteriri nonnulla, qualia ſunt quæ de Eccleſiaſticis in Anglia rebus, & inter eas de martyrio S. Albani monuit, (cujus hiſtoriam fabulam redolere, p. 24. contra Rever. Worceſtrienſium Præſulem, qui in Originibus Britannicis nonnulla ad fidem ei adſtruendam attulerat, probavit,) eo minus ægre ferent Lectores, quod prolixa adhuc Introductio ad hoc volumen perluſtranda nobis ſit, antequam ad ipſum propius inſpiciendum accedere valeamus.

In illa itaque Howelium & Bradeum imitatus, qui in limine Anglicanæ, quam ipſi concinnarunt, Hiſtoriæ idem præſtiterunt, ex Seldeno & aliis de forma regiminis legibusque, quæ in Anglia tum ante Cæſaris in eam adventum, tum ſub Romanis quibus paruit Imperatoribus, tum poſt eos, tum denique ſub Saxonum imperio obtinuerunt, agere inſtituit. Et ea quidem, quæ ad tempora Cæſa- p. 29. re antiquiora ſpectant, pauciſſimis abſolvit, utpote quæ ad fabulas quam veram hiſtoriam propius accedant, Gothofredi Monumetenſis autoritate unice ſubnixa. Nec multum prolixior eſt in eo, p. 31. qui ſub Romanis in Anglia fuit, rerum ſtatu. Aſt Anglo-Saxonici in ea regiminis qualis fuerit facies, fuſe & operoſe ſibi inquirendum eſſe putavit. Et ipſam quidem imperii formam Ariſtocraticam po- p. 39. tius quam Monarchicam fuiſſe contendit: Regium enim quidem inter eos docet obtinuiſſe nomen, ſed cujus major belli quam pacis tempore fuerit autoritas. Howelium autem, qui ſumma & abſoluta poteſtate Anglo-Saxonum Reges imperaſſe ſtatuit, fallere & falli, prolixa & acri confutatione oſtendere conatur. Nec minus p. 41. operoſe contra Bradeum diſputat, qui hæreditario jure a parentibus ad filios ſemper Angliæ regnum, quamdiu Anglo-Saxones rerum ſumma potiti ſunt, devolutum fuiſſe exiſtimavit. Electitium enim regnum iſtud fuiſſe, & ipſos etiam eos, qui a parentibus nominabantur ſucceſſores, ſine magni Regni Concilii conſenſu ſpei iſti deſtinatos haud eſſe, prolixe examinata Regum in omnibus ſeptem Saxonum provinciis, maxime autem Saxonum occidentalium ſucceſſione, usque ad Normannorum in Anglia adventum, evincit. Quæ p. 46. vero de horum Regum coronatione, titulis, juribus & prærogativis obſervat, prolixiora ſunt quam ut hic repeti queant. Id tamen non obſervare non poſſumus, ita in iis deſcribendis eum verſari,

 ut

ut omni data occasione, quam arctis limitibus eorum circumscri-
p. 68. pta fuerit potestas, ostendat. Imo abrogatum iis haud raro imperium ob crimina insigniora fuisse, & exemplis & aliis argumentis probat, & pacta quædam, ut vocat, originalia, quæ Rex & populus inter se inierint, exstitisse docet. Quæ omnia quo tendant, non obscurum esse potest iis, quibus præsens rerum Anglicarum facies ignota non est; qui etiam facile, quas partes cl. Autor noster sequatur, ex iis, quæ mox dicemus, conjecturam facere poterunt. De
p. 72. dignitatibus nimirum & titulis honorum, variaque populi Anglica-
p. 78. ni, pro eorum diversitate, divisione agens, contra Bradeum acriter disputat, qui plebis Anglicanæ conditionem ævo isto a servili non longe abfuisse contendit, imo & optat, ut pristinæ conditioni, hodie
p. 80. non parum immutatæ, denuo illa restituatur. De judiciis autem aulisque judiciariis sermonem instituens, Communis Regni Concilii, quod Parliamentum vocare hodie solent, & antiquitatem prolixe adstruit, & autoritatem quam fieri potest maxime extollit, quam Johnstonum & Filmerum infirmis nimium argumentis evertere conatos fuisse queritur. Quin & Bradeum acerba denuo censura notat, qui solos generis nobilitate conspicuos membra ejus fuisse statuit. Plebeji enim ordinis homines, urbium & civitatum delegatos, quos Communes hodie vocant, ad ea non minus olim ac hodie admissos fuisse, idoneis monumentis confirmat. Legum por-
p. 103. ro ferendarum potestatem non solius Regis, sed Statuum Regni ei in Parliamento junctorum fuisse, contra Johnstonum defendit: ejus-
p. 108. que & Parliamenti in rebus Ecclesiasticis potestatem explicat. De-
p. 117. nique leges, quibus Anglia ante Normannorum invasionem recta fuit, in compendio quasi exhibet. Ubi id saltem observare placet, communem legum Anglicarum divisionem in leges Saxonum Occidentalium, Mercianorum, & Danorum, ipsum quoque retinere: quem communem, sed gravem satis errorem ex mente clarissimi Nicholsoni esse, in Actis hujus anni p. 32 a nobis monitum fuit.

Jam ut ad ipsum denique opus accedamus, Annalium methodo digestum, sex absolvitur primum hoc ejus volumen libris. Primum eorum post geographicam Angliæ descriptionem, & disputationem non nimis prolixam de variis nominibus & antiquissimis incolis ejus, eorumque linguis, nihil aliud exhibet, quam brevem

aliquam

aliquam fabulosæ Gothofredi Monumetensis Historiæ Britannicæ epitomen. Ea Bruti, qui primus insulam istam, deductis in eam, quibusdam Trojanæ gentis reliquiis, incolis implevisse dicitur, & successorum ejus res gestas persequitur. Quam Historiæ Anglicæ partem utut fabulosis narrationibus mire inquinatam esse atque corruptam negare non audeat, Gothofredum tamen, doctum Virum & Historiæ gentis suæ apprime peritum, multa præclara & a veritate non aliena tradidisse, persuasum habet. In secundo libro ex fragmentis Historiæ Britannicæ, quæ apud antiquos Romanorum Historicos obvia sunt, illorum temporum rationem reddit, quibus cum Romanis, post Cæsaris adversus Britannos expeditionem, aliquid commercii illis fuit. Quem laborem, utut a Miltono & Camdeno jam olim fuerit occupatus, eo minus tamen Lectoribus ingratum fore sperat, quod maximorum nominum, Usserii, Stillingfleeti, Lloydii observationibus, passim ab iis propositis, & suo loco hic insertis, novum splendorem sibi conciliet. In tertio libro, postquam ex Sheringhami tractatu *de Origine Gentis Anglorum*, de earum gentium, quæ communi Saxonum nomine appellantur, natalibus & incrementis nonnulla attulisset; ex Gilda, Beda & Nennio, quæ prima Britanniam invadendi occasio iis data fuerit, exponit, atque id potissimum operam dat, ut Heptarchiæ ab iis in Anglia erectæ Historiam ex Annalibus Saxonum tradat, quorum etiam methodum in ea exhibenda, utpote omnium aptissimam, fuit secutus. Illo itaque ordine libro isto Saxonum in Anglia Historiam ad seculi usque post C. N. sexti finem persequitur. Atque adeo libro quarto seculum septimum, quo Augustini Monachi ministerio Evangelii lux Anglis affulsit, auspicatur. Hujus vero historiam ex Beda unice texit, nisi quod postremam ejus partem, in qua deficit ille, ex Annalibus Saxonum supplere coactus fuit, & ex conscripta a Stephano Eddo, qui ævo illo floruit, vita Wilfridi Archi-Episcopi Eboracensis, passim nonnulla inseruit. Quintus denique liber & sextus, in anno Christi 1066 desinens, eorundem Annalium autoritate potissimum nituntur, qui tamen ex Florentio Worcestriensi & aliis supplendi passim fuerunt. Cum autem Annales Saxonici utramque fere in hoc volumine faciant paginam, qui tamen ita sunt aridi atque jejuni, ut ægre admodum historico operi, quod sine tædio

legas, materiam suppeditare possint; coactus clariss. Autor fuit, non Ecclesiasticarum tantum rerum passim facere mentionem, & illustrium in Ecclesia Virorum gesta, imo & præcipuarum Sedium Episcoporum successiones exponere, quæ omnia ex Gulielmo Malmesburiensi, & iisdem Annalibus plerumque desumsit: sed leges quoque tam civiles quam ecclesiasticas, in magnis Regni Conciliis variis temporibus sancitas passim repræsentare: quarum posteriores ex Henrici Spelmanni Collectione Conciliorum desumsit. Imo ne fabulis quidem & otiosorum Monachorum figmentis enarrandis omnino abstinuit, quod parce tamen, & iis saltem in locis, quæ mutila sine iis erant apparitura, se fecisse profitetur.

EXCERPTA EX ILLUSTRISSIMI DN. LUDOVICI FERDINANDI Comitis MARSIGLII, S. Cæs. Majestatis Cubicularii & Legionis peditum Tribuni, Epistola ad - - - - - - ex Actorum Lipsiensium Collectoribus, de Phosphoro Bononiensi.

Iam diu est, quod illustrissimus Comes has de Phosphoro Bononiensi fecit observationes, eum in finem, ut illas ad immortalis memoriæ virum Robertum Boyle in Angliam mitteret. Verum audita tanti viri morte, passus est sepultas quoque illas jacere in scriniis, donec tandem ex Tomo I. Supplem. Sect. IV, p. 207 Actorum quæ a nobis colliguntur, occasio ipsi nata fuit illas eruendi, & quantum permiserunt ardua, quibus distinetur negotia, in ordinem redactas nobiscum communicandi. Primum autem loca, ubi lapis ille Bononiensis reperitur, describit, & mineralia recenset, quæ in illis nascuntur; deinde partes, quas vocat organicas, lapidem componentes delineat, & in ejus structuram inquirit, enarratisque observationibus, quæ Chemiæ adminiculo factæ ad intrinsecas lapidis partes investigandas, exponit modum compendiarium facilemque lapidem præparandi, ut phosphori munus perfecte obire possit. Nascitur hic lapis, ut Lectori præcipua more nostro summatim cognoscenda proponamus, in montibus circa Bononiam, quorum alter mons de *Paderno*, alter *Piedalbino* vulgo dici solet. Uterque sterile caput effert inter amœnos colles vicinos, similemque habet superficiem; quamvis Padernus magis his lapidibus, quam alter, abundet.

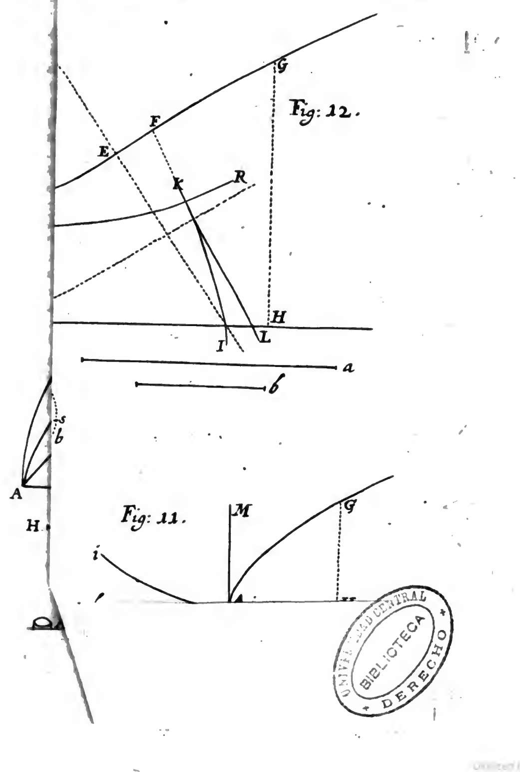
det. Terræ, quibus teguntur montes, variæ sunt, aliæ cineracei coloris, aliæ albi, aliæ rubri, atque in his bolus colligitur ejusdem coloris, linguæ adhærescens & naturæ adstringentis. In reliquis hinc inde efflorescit ad altitudinem digiti sal quidam mixtus flammulis gypsi atque talci, cujus solutio concrescit in lamellas saporis salsi, sed crassioris nec multum penetrantis; unde etiam conjicit illustr. Comes, eum non prolem esse salis ammoniaci, sed potius principium gypsi, dum laminis terreis miscetur, easque conjungit. Reperiuntur quoque hic duo alia lapidum genera, quorum unum ob similitudinem cum animalium renibus, reniforme, alterum ob affinitatem cum ventre crystallino, ventrem tartareum illustrissimus Comes appellat. Illud ad naturam jaspidis accedit, multasque fissuras habet: hoc cinerei est coloris, & loco depuratæ materiæ crystallinæ continet tartaream crustam variegatam coloribus. Duplices quoque marcasitæ hic inveniuntur, ferri nimirum & cupri, quarum nonnullæ tuberosam habent figuram, aliæ ex quadratis corpusculis componuntur. Terra, in qua lapis phosphorus quasi sparsus reperitur, quæque pluviis aquis una cum illo avehitur, & in rivos, ex quibus colligitur, præcipitatur, profunditate unius palmi arida est, densa, obscura, flammulisque conspersa, vel particulis non dissimilibus gypso & figura non multum differentibus a partibus phosphorum constituentibus; in duorum profunditate palmorum, coloris est ferruginei & subviridis, iisdem flammulis sed minoribus distincta; in trium profunditate, non multum est dissimilis priori, nisi quod flammulæ ita sunt exiguæ, ut sine lente optica vix discerni possint. Eam autem fœtam esse vitriolicis & arsenicalibus particulis, ex tentaminibus factis adparuit. Figura phosphororum irregularis est: alii nempe plani, alii cylindrici sunt, alii ovales, alii sphærici, alii tabulati. Sphærici maximi sunt omnium, neque tamen Persici mali magnitudinem excedunt. Tabulati cavitatem habent ex utraque parte quasi duobus digitis impressam, suntque ad præparationem optimi. Pondus ad unam duasve libras vulgo accedit, quamvis etiam nonnulli octo librarum pondus æquent. Neque tamen maximi gravissimique reliquis sunt præferendi, & falsus fuit Licetus, qui gravitate specifica hos lapides plumbum superare memoriæ prodidit. Ad usum minus apti sunt colore plumbeo, præstantiores argenteo, &
chal-

chalcedonium cinereum referentes præstantissimi, qui ad perspicuitatem succini accedunt. Quintuplex occurrit varietas interna ratione fibrarum in lapidibus confractis, (cujusmodi aliquem hic sistimus) ab Ill. Comite descripta; qui hanc quoque lapidis anatomiam tradit: Separatur lapis in plures partes, quarum prima est punctum, vel discus, vel linea centralis, nihilque aliud quam pauca terra aut argilla careris particulis ipsam conglutinantibus. Sequuntur certa ligamenta fig. 2. quæ serviunt uniendis partibus fibrosis, 3, 4, 5, 6. Super has variis in locis transversæ excurrunt lineæ 7, 7, 7. Extremum lapidis crusta tegit seu cuticula 8, cujus partem aliquam refert fig. 9. Extima illa crusta est pars, in quam ignis vi rediguntur particulæ lumen suscipientes: separata enim a lapide lucem imbibit, & sine illa lapis manet cadaver tenebrosum. Ex calcinatione lapidis, ejusque sublimatione apparet, lapidem illum non esse gypsi speciem, sed potius ad subalternam talci speciem esse referendum, prætereaque continere misturam variorum mineralium, vitrioli, sulphuris, certæ speciei nitri, & fortassis etiam mercurii & arsenici.

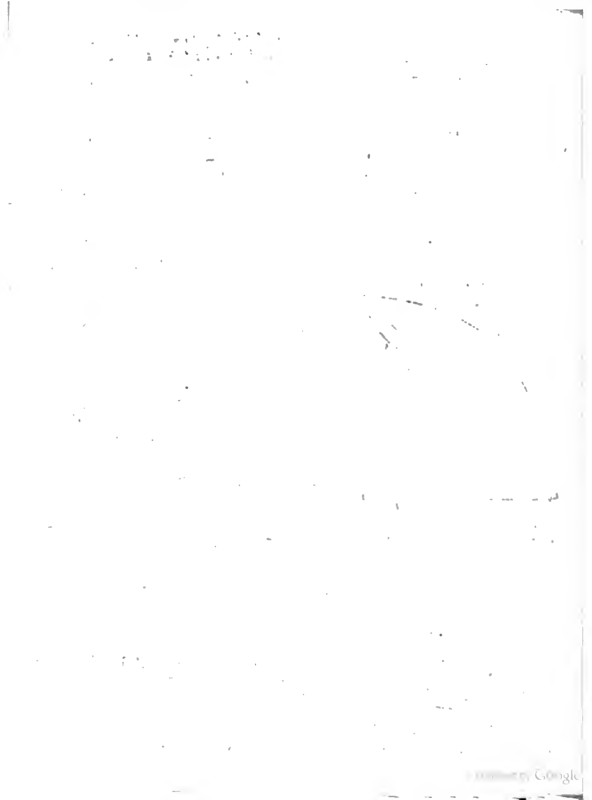
TAB. VI. Fig. 1.

TAB. VI. Fig. 2-9.

Præparatio Phosphori sequentem in modum commode fieri potest: Assumantur lapides mediocris magnitudinis, probeque loti aqua pura, non tantum penicillo setaceo, sed etiam lima radantur, ut inæqualitates tollantur; deinde in spiritum vini probe rectificatum immersi volutentur in pulvere lapidis phosphori contusi bene cribrato, ut eodem toti cooperiantur, & crusta quadam induantur. Porro transverso furni anemii ferro insternatur craticula ferrea, eique injiciantur carbones nucis circiter magnitudine ad 4 digitorum altitudinem; his autem imponantur lapides, ut distantiam inter se unius digiti servent, & contegantur similibus carbonibus, ita ut totus furnus impleatur. Hic tandem operculo ferreo, cui apertura decussatim incisa est, vel lateribus debitas aperturas relinquentibus, muniatur, igneque succenso expectetur, donec carbones consumti, quod horæ fere spatio fieri solet, & lapides fuerint refrigerati. Quo facto lapides crusta, quam pulvis aqua vitæ madefactus superinduxit, quæque facile separari potest, liberentur, & pulvis abrasus, qui etiam perfecte lumen recipit, denuo minutim contundatur, ut ex illo variæ possint efformari imagines. Illæ enim primum delineantur albumine ovi misto cum saccharo autraga-

G
Fig: 12.
F
E
K
R
H
I
L
a
b
s
b
A
H
Fig: 11.
M
G
i
A

tragacantha, cui deinde pulvis inspergitur, possuntque etiam addi colores varii sine virtutis luciferæ damno. Ex eo autem, quod lapis etiam contritus vim lumen imbibendi retinet, cognoscitur, non provenire illam a structura aut figura partium, sed principio potius proprio, quod operatur interne per qualitatem suorum componentium. Varias subit lapis ille Bononiensis mutationes, dum ex statu naturali transfertur in artificialem. Inprimis mutat colorem, dum ordinarius gypsi & albus vertitur in mixturam variorum colorum, nempe ferruginei, cœrulei, albidi, carnei, flavi, indicantium varietatem mineralium quæ complectitur. Ante præparationem non habet odorem ullum sensibilem, postea vero fit varii odoris, ex varietate mineralium orti, cum prædominio mitis sulphuris. Inter illos colores varios albus mixtus ferrugineo indicat lapidem optime ad imbibendum lumen dispositum. Quo magis sunt impuri lapides, eo per calcinationem fiunt leviores, & durities in friabilitatem adeo magnam transit, ut ob illam difficulter conserventur, aut de loco in locum, si succussio accedat, transferantur. Extima spoliatus superficie phosphorus, totus albus & transparens instar talci apparet, atque si in frusta confringatur, fibras exhibet adustas, exsiccatas, & hinc inde admixtas maculas rubras, quæ nihil aliud sunt, quam partes terræ interjacentis inter fibras, & ad ordinarium argillæ igne excoctæ colorem deductæ; quamvis occurrant etiam aliæ maculæ, vicinæ superficiei lapidis, & ejusdem coloris cum cortice superiori, quæ etiam nonnunquam lumen recipiunt. Unde patet, nihil eas esse aliud, quam particulas materiæ attrahentis lumen, quæ a centro tendebant versus superficiem, verum ob defectum vel temporis, vel ignis, aut ob aliud quoddam impedimentum, eo pervenire non potuerunt.

Usus tandem phosphori ita se habet: Postquam, ut supra monitum, lapis liberatus est crusta exteriori, exponendus est aeri luminoso tantisper, dum Symbolum Apostolorum ter circiter recitari potest; ita subito lumen concipiet, & instar candentis carbonis relucebit. Notandum tamen est, illum valido Solis lumini objiciendum non esse, quia virtutem suam amittit, neque ita bene illuminatur, sed melius concipere lumen in conclavibus conclusis. Idem autem generaliter accidit, etiam temporibus aliquo modo humidis & non

ſerenis. Probe ſemper conſervandus eſt phoſphorus in ſcatula, cum lana bombycina, neque exponendus aeri, niſi quantum operationis requirit neceſſitas: alias enim vis ejus perit, conſiſtens quippe in partibus ſpirituoſis, quæ facile ſeparantur & avolant, aut in textura partium ſingulari, quæ facile ab injuriis aeris ambientis turbatur. Quando lumen aeris debile eſt, v.g. veſperi, lumen quoque phoſphori fit debile. Repoſitus in vitro Hermetice clauſo, aliquo modo lumen recipit, uti etiam, ſi lapis eſt perfectiſſimus, illuminatur in obſcuro ad lumen candelæ aut facis; a lumine vero lunari non accenditur. In variis aquarum poſitus generibus imbibit & retinet lumen, idemque facit in variis affuſis liquoribus & ſpiritibus, neque tamen generaliter omnibus. Immerſus in aquam fortem excitat fermentationem vehementem, quæ ipſum ſpuma flava involvit, & lumen ab ipſo prohibet. In omnibus oleis imbibit & monſtrat lumen, excepto oleo nucis, in quo vim quidem habet illud attrahendi, non autem manifeſtum faciendi; extractus enim ex eodem, neque denuo expoſitus aeri, ſtatim relucet. Illatus in recipiens aere vacuum retinet lumen, ſed remiſſius, quod non mutatur, ſi de novo aer admittatur.

Hæc potiora ſunt, quæ Illuſtr. Comes de phoſphoro Bononienſi obſervavit experimentis cum cura factis, relinquens aliis majori affluentibus otio provinciam indagandi modum, quo vel generatur, vel colligitur lumen in lapide Bononienſi. Appendicis loco acceſſit ejusdem obſervatio de gypſo, quod in territorio Bononienſi effoditur, præcipue circa villam S. Raphaelis, ubi fodinæ ſeu caveæ centum paſſus profundæ reperiuntur, in quibus ope pulveris pyrii, ex monte vaſtæ moles decutiuntur, quæ comminuuntur deinde ab operariis in partes in fornacibus excoquendas. Tres autem ibi reperiuntur gypſi ſpecies, quarum prima poſitum habet horizonti parallelum, eſtque gypſum commune, *Scaglia* dictum operariis. Hujus ſtratis alternis ſuccedunt ſtrata terrea; olimque rude ad fundamenta turrium, nec non portarum & feneſtrarum ornamenta fuit adhibitum, hodie vero in pulverem uſtum pro cæmento habetur præſtantiſſimo, præſertim ſi cum calce miſceatur, ut humiditati eo melius reſiſtat. Secunda ſpecies *Scagliola* dicta, eſt ad horizontem perpendicularis, effoditurque ex montis quibusdam fiſſuris,

&

& talci imperfecti quædam est species, fortassis lapis specularis a Plinio celebratus. Calcinatur in pulverem minutissimum & nivei coloris, ex quo omnia fingi possunt pari elegantia, quæ ex albissimo Carrarensi marmore exsculpi solent. Tertia species, quæ obliqua est ad horizontem, accedit ad alumen plumosum, & forsan est species impurior & imperfectior hujus fossilis. Obvia quandoque est in fissuris hujus montis crusta quædam, ab operariis oculus gypsi & nervatura dicta, quæ polituram instar marmoris recipit, & distributione macularum pulcherrimo non cedit alabastro. Referunt operarii, si quis scabie infectus in fodinis illis aliquot dies commoretur, eum ab eadem, fortassis ob sulphur gypsi, liberari, ut adeo compenset aliquo modo damnum, quod intus sumtum affert, instar veneni.

SPECIMEN METHODI, CUJUS OPE DATUM SPATIUM in ratione data dividitur, licet ejus quadratura sit ignota.

per D. T.

QUæ in Actis anni 1695 mense Novembri indicaverim, Lectorem Philomathematicum adhuc memoria tenere arbitror. Circa ea jam monendum duxi, proprietatem, Curvæ Parabolicæ partes inter se comparandi, quam tunc ut universalem tradidi, valde esse limitatam, & tantum in certo particulari casu succedere. De hoc enim asserto licet utens methodo indefinite parvarum quantitatum, duplici via persuasus essem, atque tunc in eo acquiescerem; quoniam tamen paulo post tertia quadam satisque facili methodo plane contrarium hinc deducebam, alia plane methodo, infinite parvarum quantitatum non indiga, in calculo, cujus mentionem diu est quod feci in Actis hisce, in rem totam denuo inquisivi, atque iterum comperi, eam tantum particulariter esse veram. Quamvis ergo jam dudum id animadverti, non tamen consultum duxi id edere in publicum, sperans, quoniam hæc methodus viam plane singularem aperit, quæ nondum nota est publice, videturque maxime esse genuina in calculo indefinite parvarum, fore ut concederetur mihi spatium, hanc methodum probe excolendi, atque deinde singulare aliquid publico exhibendi, ut defectus ille resarciretur. Verum tam occupationes maximæ, quæ tamen vix me ab his studiis

abſtraxiſſent, quam perpetua fere itinera & converſationes, quibus adhuc dum diſtineor, cogunt in quietiora rem differre tempora. Ut tamen interim aliquo modo publico ſatisfaciam, cum nuper in Actis Eruditorum mentionem fecerim univerſalis methodi, ſpatium quodcunque, cujus quadratura ignota, in data ratione ſecandi, idque infinitis modis; ejus aliquod dabo ſpecimen in quadrante circuli. Sit quadrans Circuli AECB, & deſcribatur Curva AGC, cujus hæc eſt natura, ut poſito $AF = x$, $FG = y$, $BC = a$, $HI = b$, natura ejus per hanc Æquationem exprimatur: $a^4y^4 = 4a^5xyy + 8a^3bbxyy - 2a^4xxyy - 8aabbxxyy + 16a^4bb - 4a^6xx - 16aab^4xx - 24a^3bbx^3 + 4a^5x^3 + 32ab^4x^3 + 8aabbx^4 - a^4x^4 - 16b^4x^4$: dividet hæc Curva, quæ non difficulter per puncta deſcribi poteſt, ſpatium quadrantis AECB in duas partes AECGD & ADGCB, quæ ſunt in ratione lineæ b ad lineam $a - b$. Hic autem animadvertendum eſt, cum ſpatium dividitur in ratione numeri ad numerum, curvam ADGC rectam ADC ita ſecare, ut AD ſemper ſit ad DC in ratione numeri quadrati ad alium numerum quadratum: v.g. quando quadrans AECB eſt ad ſpatium ACGD, ut 3 ad 1, Curva ADGC ſecat rectam ADC in D, ut AD ſit ad DC, uti 49 ad 36. Hujusmodi curvæ, quæ omnes talem conditionem habent, innumeræ poſſunt inveniri. Unam tantum ex his adhuc ſuperaddam. Sit curva, cujus hæc natura: $y = \sqrt{2ax - xx}\ \frac{b}{a}\sqrt{2a^3x + aaxx - 2ax^3 - x^4}$, ab hac itidem ſpatium quadrantis in ratione datæ lineæ ad datam lineam dividetur. Quodſi ergo quis, adſpirante fortuna, inter tot curvas in eam incideret, ubi ſegmentum AD ſegmento DGC eſſet æquale, Quadratura Circuli hucusque fruſtra quæſita, quoque foret manifeſta.

TAB. VI. Fig. 10.

JAC. B. SOLUTIO DIFFICULTATIS CUJUSDAM CIRCA NATURAM Flexus contrarii.

Dixeram in Meditatione de natura Oſculi, menſe Mart. 1692 p. 116, quod in *omni Flexu contrario Circulus oſculator ſit infinite magnus, adeoque Curvedo Linea nulla.* Hoc enim ex notione flexus contrarii & illa naturæ lege, qua conſtanter ſaltum abhorret, ſatis, puto, per ſe manifeſtum. Illuſtriſſimus tamen Dominus Marchio

chio Hospitalius ingeniose mihi objecit casus quosdam particulares, ubi contratrium evenit, & circulus osculator infinite parvus est; ut in Curva GAg (fig. 11) cujus natura est $aax^3 = y^5$, & quæ in vertice A habet flexum contrarium, tametsi radius osculantis circuli ibidem sit nullus, quippe quæ ex evolutione curvæ IAi per ipsum verticem A transeuntis describitur. In quo sane Vir laudatissimus quiddam valde singulare detexit, cum hoc assertionem meam dictamque naturæ legem prorsus evertere videatur. Stante enim hoc Axiomate, *Natura non facit saltum, sed etiam in minimis agit gradatim*, difficulter concipi potest, quomodo partes Curvæ uno sensu inflexæ sensu contrario flecti & incurvari possint, nisi prius amissa curvedine situm inter se directum acquirant. Ergo ubicunque id accidere videtur, credendum est, in illo puncto virtualiter contineri omnes curvedinis gradus intermedios, quod sic explico: Loco Curvæ $aax^3 = y^5$, concipio hanc $aax^3 = y^5 - bby^3$, quæ Curva hujusmodi plexus format, quales in fig. 12 repræsentantur, eritque posita $AH = x$, & $HG = y$, applicata in vertice $AC = b$, & applicata in extrema ora sinus ASC, scil. $ST = b\sqrt{\frac{3}{5}}$. Radius Circuli osculatoris (facta insuper $ayy - abb = s^3$, $5yy - 3bb = tt$, & $5yy - 9bb = uu$) universaliter reperitur $= \frac{9s^4 + t^4 \sqrt{9s^4 + t^4}}{6asuuy}$. Unde discimus 1. radium osculi fore infinitum, si vel s, vel u, vel y sit $= 0$, id est, sive y sit $= 0$, sive $= b$, sive $= \frac{3b}{\sqrt{5}}$. 2. aliis vero in casibus semper finitum, ut in puncto S, cum $y = b\sqrt{\frac{3}{5}}$, quo casu radius hic (posito $\frac{2}{5}abb = z^3$) fit $= \sqrt{\frac{3}{50}}az$. 3. eundem fore positivum, si vel ambæ s & uu sint negatæ, hoc est, si sit $y < b$; vel affirmatæ ambæ, id est, si $y > \frac{3b}{\sqrt{5}}$. 4. negativum autem, si existente s affirmata, uu maneat negata, id est, si y sit $> b$, & $< \frac{3b}{\sqrt{5}}$. E quibus porro colligimus, Curvam in parte ASC & EFG (supposita in E applicata $y = \frac{3b}{\sqrt{5}}$) versus axem cavam esse, in parte CDE convexam; &

TAB. VI. Fig. 11.

Fig. 12.

 puncta

puncta A, C & E esse puncta flexuum contrariorum, ibique curvedinem nullam esse; in puncto vero aliquo duobus flexibus intercepto, ut & alio quodam ultra flexum extremum E, puta in punctis B, D & F curvedinem esse maximam, ac proinde Curvam a G versus A ordine describi alterna convolutione & evolutione curvarum IKLMNOPQRrqponmlki. Jam si b sensim intelligatur minui, ac tandem evanescere, ut loco æquationis $aax^3 = y^5 - bby^3$, resultet $aax^3 = y^5$, manebunt quidem radii circulorum osculatorum in punctis A, C & E infiniti; sed radius puncti S fiet nullus, quippe $= \sqrt{\frac{1}{30}}az$; quapropter cum hæc omnia puncta tum coalescant in unum punctum A, sequitur, in hoc puncto radium circuli osculatoris esse simul & o & ∞; adeoque punctum illud A eminenter in se continere omnes curvedines a maxima ad minimam, omnesque evolutas KLMN &c. nmlk in unam rectam, axem vid. Curvæ AH, coincidere. Ex quo tandem illud evincitur, quod in fig. 11. Evoluta Curvæ GAg proprie non sit sola Curva IAi, sed una cum assumto axe HAh, ita quidem, ut gignatur per convolutionem & evolutionem hoc ordine factam IAHhAi, radiusque circuli osculatoris in extremitatibus tantum puncti A (si ita loqui fas est) nullus sit, in parte vero intermedia infinitus.

Explicationem nostram confirmat insuper hoc, quod circulus super quolibet puncto axis infiniti AH per A descriptus, adeoque & ipsa linea recta MN, ob axem AH curvæ in A perpendicularem, curvam ibidem tangit, eandemque ob flexum contrarium simul secat; quod cum nemine nunc refragante signum habeatur osculi, sequitur infinitos hos circulos curvam in A osculari, omnesque proin curvedinis gradus eminenter in hoc puncto contineri. Id quod hac vice ostendendum suscepi, ad assertionem meam olim editam cum Illustrissimi Domini Marchionis observatis utcunque conciliandam. Habui quidem hanc speculationem jam dudum, sed neglecta jacuit, jacuissetque diutius, nisi animadversionem Viri perillustris nuperrime in Supplem. Tom. III, Sect. II, p. 78 ex Commentariis Mathematico-Physicis Parisiensibus recensitam, atque etiam in ejus Analysi Infinite-parvorum p. 79 publicatam vidissem.

IAC. B. ADDENDA AD CONSTRUCTIONEM PROBLEMATIS BEAUNIANI in Actis hu mens. Jul. 1696 exhibitam.

Dixi

Dixi tum, quod si Curva data AC (vid. ibid. Tab. VI, fig. 1) sit ex genere Paraboloidum, denotante v æquationis $ady = ydx. x^v dx$, numerum quemcunque integrum & positivum, Curva quæsita ED obtineri potest absque quadraturis per solam Logarithmicam; sed non adjeci, Curvam hanc omnino quoque posse esse Algebraicam. Itaque nunc dico amplius:

1. Quod eo casu semper duæ satisfaciunt Curvæ, Mechanica & Algebraica.

2. Idque non tantum, cum Curva AC est ex numero Paraboloidum, sed etiam quotiescunque talis, ut ejus applicata BC exprimatur per quotlibet potestates integras & positivas ipsius x, hoc est, si terminus $x^v dx$ quotcunque membris constiterit; veluti si sit $ady = ydx. x^s dx. x^r dx. x^v dx.$ &c.

3. Quod Algebraica ejusdem perpetuo gradus futura est cum data AC.

4. Hinc si AC recta est, angulum constituens cum axe AB, seu $v = 1$, & ED recta esse poterit (quod jam olim etiam, cum Problema Beaunianum inter nos revivisceret, animadversum mihi fuit) Si AC est Parabola communis, ipsa ED quoque talis erit; sed si AC est Parabola Cubica, erit saltem ED una ex Curvis secundi generis &c.

5. Quod dictum de Æquatione $ady = ydx. x^v dx$, idem quoque intelligendum de Æquationibus differentio-differentialibus, $aaddy = ydx^2. x^v dx^2$; $a^3 dddy = ydx^3. x^v dx^3$, aliisque altiorum graduum in infinitum, quibus singulis (sumtis dx æqualibus) in casu exponentis v integri & positivi, Transcendentes pariter & Algebraicæ Curvæ satisfacere possunt.

Unicum exemplum esto loco omnium: Sit Curva data AC vel IC (ibid. fig. 2 vel 3) cujus applicata $BC = x^3 : aa - 3xx : a + bx : a$, hoc est, sit Æquatio construenda $ady = ydx - x^3 dx : aa + 3xxdx : a - bxdx : a$. Dico, si in recta infinita BG, seu ex G puncto Logarithmicæ, seu ex B puncto tantum axis, abscindatur sursum quantitas Algebraica $x^3 : aa + bx : a + b$, fore, ut obtineatur utrovis modo punctum in optata Curva ED, quæ propterea priori casu Transcendens fiet, posteriori Algebraica, & ejusdem generis cum data AC vel IC.

Ex quibus omnibus, nescio an observatis hactenus, præclare confir-

confirmatur ejus veritas, quod ad Problemata Groningani Programmatis nuperrime notavi, fieri scil. posse, ut una eademque æquatio differentialis differentes numero graduque curvas designet; hic enim exempla produxi infinitarum talium, quæ Curvis etiam toto genere diversis quadrant.

DE MAGNIS LENTIBUS SEU VITRIS CAUSTICIS, Quorum diameter trium quatuorve pedum, nec non eorundem usu & effectu plene & perspicue indicato, per D. T.

CUm sæpe multumque petitum a me fuerit, ut de lentibus illis magnis, quas huc usque fieri curavi, pleniorem explicationem ederem in publicum; nolui, quamvis varia de his jam in Actis Eruditorum sunt exposita, defugere hanc operam, sed sequentem potius paulo accuratiorem planioremque relationem indagini ulteriori curiosorum Physices scrutatorum subjicere constitui.

1. Ita exponi debet vitrum causticum Soli, ut radii normaliter in illud incidant; quod fieri tunc manifestum est, quando focus, seu imago Solis E (fig. 13) incidens in asserculum vitro parallelum CD, perfecte rotundam figuram habet. Quodsi ergo ellipticam figuram referat, lens tamdiu sursum deorsum, aut ultro citroque, movenda est, donec focus perfectam rotunditatem acquirat. Hoc enim facto, statim flamma in ligno suscitatur, plumbum funditur, lapis scissilis in vitrum abit &c. & quidem in distantia duodecim pedum Rhinlandicorum. Focus autem thalerum æquat magnitudine.

TAB. VI. Fig. 13.

2. Ut vero ad majorem adscendat vis comburendi gradum, vitrum minus collectivum FG, majori AB, ope trium bacillorum parallelos adaptandum ita est in FG, ut radii per lentem majorem collecti id totum occupent, atque hoc in situ firmandum. Ita enim imago Solis seu focus in H minor quidem fit, grossi circiter magnitudine, sed majoris longe efficaciæ quam antea, ita ut quæ in E non funduntur, in H momento colliquescant.

3. His ita in ordinem redactis, statumen parandum est congrua gaudens altitudine, & ex duabus partibus compositum. Prima est pedamentum firmiter collocandum; altera huic imponi inserique debet, ut horizontaliter hinc inde moveri possit, ea circiter forma, quam refert ABDC in fig. 14. ABC in rotunditatem parum oblongam ex-

Fig. 14.

excavatur, ut vitrum majus, cujus axis incumbit in A & C, libere circa illum commoveri possit. Quibus comparatis, vitrum minus, quod majori ope bacillorum adfixum est, manu comprehendatur, atque tamdiu sursum deorsum, ultro citroque commoveatur, donec minus vitrum totum sit a Sole illuminatum; quo in situ, supposito fulcro, vel alio quocunque modo, conservandum est, & dum Sol promotus apparet, ligneum illud illuminare, quod vitrum collectivum comprehendit, sensim quoque convertendum & denuo est firmandum.

4. Quo facto omnia jam ad usum sunt parata, possuntque tunc semper, eo præsertim tempore, quo Sol maxima vi operatur, i.e. meridiano, sequentes præstari effectus, etiam vitris, quæ tres ulnæ quartas partes non excedunt, tum æstate tum hyeme, maximo quantumvis sæviente frigore Februarii, ita tamen ut minores portiones assumantur materiæ quam æstate, & major operationi mora concedatur. Et quidem

1. Lignum, quantumcunque etiam durum, imo aqua humectatum, momento flammam concipit.

2. Aqua in parvo vase effervescere statim incipit.

3. Metalla debitam magnitudinem & crassitiem habere debent, alias non funduntur, id quod praxi facile addiscere licet. Quamvis etiam requisitam habeant magnitudinem & crassitudinem, non tamen colliquefiunt in momento, sed cum totum frustum undique ad certum redactum est caloris gradum: tunc enim omnia momento solvuntur. Ita v. g. plumbum nimis crassum plane non funditur; si vero crassitiem habeat non nimiam quidem, sed tamen satis adhuc magnam, detinendum est aliquamdiu in foco, atque tunc quando uno in loco colliquescit, idem quoque in momento in reliquis fit locis. Ferrum autem oportet ut maxime sit tenue; ita enim bractea ferrea momento excandescit, & parvo tempore a cono radioso quasi perterebratur, ut multa acquirat foramina.

4. Lateres, lapis scissilis, pumex, porcellana Hollandica, asbestus, cujuscunque sint magnitudinis, statim ignescunt, & facile in vitrum convertuntur.

5. Sub aqua sulphur, colophonia, pix, & id genus alia, colliquantur. Pisces & cancri valido suo motu de operatione ca-

loris in se testantur. Æstatis tempore lignum rarius, v. g. pinea tæda sub aqua in carbonem convertitur, exterius non tam bene animadvertendum, quam si lignum dissecetur.

6. Si carbo durior probeque excoctus, cujus generis usus apud fabros est ferrarios, (ex fornacibus enim qui desumuntur, nimium præbent cineris, qui cum imposita commiscetur materia) excavetur, eique certæ materiæ imponantur, effectus omnes, quorum hactenus facta mentio, incredibiliter sunt majores & vehementiores. Si enim

7. imponas metalla, momento colliquefiunt, & si focus hinc inde ita transferatur, ut in omnes incidat partes, conglobatur in sphæram, ut monetæ cito instar aquæ fundi possint. Ferrum copiosas de se spargit stricturas, non secus ac in ferraria officina. Si quoque metalla diutius detineantur in fluore, avolant illa, quod in plumbo præsertim & stanno valde sensibiliter contingit.

8. Si fragmina minora ex lateribus, lapide scissili, porcellana Chinensi, talco &c. carboni tali imponantur, momento funduntur, & in globulos abeunt vitreos. Asbestus totus in pellucidum vitreum globulum convertitur.

9. Si assumantur charta, linteum, vegetabilia, gramen, cespites, & materiæ his adfines, rediganturque in cineres, horum autem, vel etiam cinerum ex fornacibus vulgaribus extractorum, portio exigua imponatur carboni, dicto citius in vitrum mutatur.

10. Nonnulla corpora carboni imposita, simul atque foco admoventur, dissiliunt, v. g. vitrum, jaspis &c. verum quando sensim ad focum admoventur, ut per gradus incalescant, satis bene colliquefiunt. Si nec dum ferant illum calorem, in pulverem sunt conterenda.

11. Si quoque corporum partes licet exiguæ fundi renuunt, probe pulverisandæ, earumque particulæ maxime exiles aqua eluendæ sunt, Solique exponendæ. Quodsi autem intemeratæ adhuc maneant, salia sunt addenda; ita nihil facile erit, quod huic ignis gradui resistere valeat.

12. Quæ facillime ab hoc igne corripiuntur vehementerque alterantur, sunt corpora, quæ nigra sunt & in igne nigra manent: difficilius afficiuntur (2) quæ alba sunt & in fusione nigrescunt, deinde (3) quæ nigra sunt, & postea fiunt alba; (4) difficillime tandem, quæ

quæ alba ſunt & in applicatione ad focum alba manent, v. g. ſilex, creta, calx.

13. Quæcunque huic admoventur igni, vel funduntur, vel in vitrum mutantur, vel in calcem vertuntur, vel in auras abeunt.

14. Metalla, porcellanæ (debitæ magnitudinis & craſſitiei, ne ipſa liqueſcat, & per gradus, ne diſſiliat, calefactæ) impoſita, omnia vitrificantur: quæ autem facile fluunt, ut plumbum, duris impoſita lapidibus aut lateribus in vitrum poſſunt redigi.

15. Si in vaſe recipiente magno ABC, corpora facile colliqueſcentia in igne, v. g. vegetabilia, ſulphur, antimonium, zinckum, biſmuthum carboni imponantur in C, ſolumque vitrum majus adhibeatur, poſſunt in clauſo recipiente valde curioſa experimenta tentari. Oportet autem, ut magnum ſit recipiens, quo A B ingreſſus radiorum Solarium debitæ ſit magnitudinis; alias enim calefieret nimis atque diſrumperetur. Poteſt quoque aliud fieri receptaculum ita munitum, ut penetrare nihil poſſit, & introitus radiorum Solarium fiat per laminam vitream.

TAB. VI. Fig. 15.

16. Si excavetur carbo, ut eidem poſſit imponi ſcutella cuprea tam craſſa, ut non facile igne fundatur, injiciantur que ei varia corpora, magnus quoque acquiritur caloris gradus, quia metalla, quem conceperunt, diu retinent, poſſuntque varia curioſa fieri tentamina. Ita v. g. nitri doſis legitima ſtatim volatiliſatur & avolat, ut adeo ſpiritus nitri, ope recipientis clauſi, cito præparari poſſit.

17. Valde conducit, in promtu habere varias mixturas pulverum alias præparatorum, Solaribus exponendas radiis, ne, dum Sol clariſſimus affulget, tempus hac præparatione teratur. Ita enim una hora complurima notabilia experimenta poſſunt abſolvi, præſertim ſi eligatur locus ventis non obnoxius, ne in pulverem redacta diſpergantur. Accedit, quod vis urendi his in locis quoque major eſt, cum alias venti materias calefactas valde refrigerent, atque efficiant, ut, dum refrigeſcunt, rumpantur.

18. Si magnæ corporum partes cito liquefaciendæ ſunt, redigantur in minores, quæ momento ſphærulæ fiunt, atque ex his totidem, quot focus capit, conjungantur. Hoc enim modo cito etiam colliqueſcunt, atque in tantos coeunt globos, quantos alias non ita facile efficere liceret. Idem ſi in metallis obſervetur, & parvæ

 quan-

quantitati jam fusæ aliæ particulæ sensim superaddantur, magna metalli pars in fluore detineri potest, v. g. argenti puri marca dimidia.

19. Si solidæ materiæ, quæ facile colliquesit, portio quamvis exigua additur alteri difficilius fluenti, hæc facile in fluorem quoque redigi potest.

20. Id quoque singulare, duo corpora, v. g. silicem & cretam, quæ seorsim perquam ægre liquescunt, si certa in dosi conjungantur, facile colliquari.

21. Si cuprum pondere duos tresve Hollandicos trientes (duyt) æquans confletur, & in aquam statim infundatur, incredibilem edit sonum, qui etiam vasa figulina satis valida disjicit. Quæ etiamsi perdurent, nullum tamen in ipsis cuprum reperitur, sed totum in minutissima resolutum avolavit; id quod nullo alio in metallo evenire solet.

22. Quoniam ex metallis unum altero avolat facilius in fluore, hinc unum per alterum purgari potest, v. g. aurum, plumbi adminiculo, brevi tam pulchrum fit ut in cupella.

23. Quandoquidem metalla in hoc igne suos non amittunt colores, aliæ quædam res iis possunt addi talesque colores, ut hinc oriantur gemmæ factitiæ pulcherrimæ pellucidissimæque.

24. Omnia alia corpora suos amittunt in hoc igne colores, ipsæque gemmæ statim illis exuuntur, ita ut rubinus orientalis fiat omnis coloris expers.

25. Ex certis corporibus, quæ in globulos redacta diutiusque in foco detenta claritate semper augentur, si exiguam sumas particulam, eamque in foco aliquo usque sistas, globulus exinde pulchre fit pellucidus.

26. Quædam materiæ facile funduntur, & pelluciditate crystallum æmulantur, sed dum refrigescunt, albæ fiunt & opacæ.

27. Aliæ contra sunt, quæ dum colliquantur, sunt opacæ, sed ex foco remotæ refrigescentesque fiunt diaphanæ.

28. Rursum aliæ formantur in pulchre diaphanos globulos, qui etiam dum refrigerantur tales manent, sed aliquot diebus sensim pelluciditatem omnem amittunt.

29. Globuli quidam pellucidi tam duri fiunt ex certis corporibus, ut si in angulos sculpantur, vitrum iis discindi possit.

30. Non-

30. Nonnullæ materiæ solidæ, si non adeo crassæ sint, perrumpuntur funduntur que, ut porcellana Hollandica.

31. Quando stannum cum plumbo in crassiori lamina cuprea colliquatur, longe copiosior excitatur fumus, quam si singula seorsim fundantur, neque avolant plane, sed cessante fumo remanet quid crystallo simile, seu materiæ, quam metallici Drusen vocant.

32. Certæ materiæ in fluore evadunt globuli maxime perspicui, sed qui extra focum non durant: his autem si admisceantur aliæ certæ, in fluore alias nullam acquirentes pelluciditatem, plane fiunt manentque diaphani.

33. Si per magna talia vitra caustica Lunæ plenæ colligantur radii, magnum quidem fit luminis, non vero caloris augmentum, ita ut hinc materiæ maxime combustibiles nullam patiantur alterationem, sed oculus sine noxa ipsi foco adplicari possit.

34. Tandem valde curiosæ repræsentationes opticæ horum vitrorum adminiculo exhiberi possunt, dum objecta incredibiliter augent, effigies in picturis, ac si exsculptæ essent, repræsentant, cameram suppeditant obscuram non vulgarem, atque si posteriori eorum parti speculum adhibeatur planum, omnia illa miranda exhibent speculorum concavorum phænomena, & quidem præstantiori ratione; ita ut v. g. imagines fere in distantia 6 ulnarum extra speculum in aere appareant libero. Sed de his optices peritus consulendus est, qui brevi tempore ea de his indicare poterit, quæ ne pluribus quidem verbis harum rerum imperitis hic possent exponi.

35. Quomodo tandem harum magnarum lentium ope construi possint telescopia præstantissima, atque hujusmodi microscopia, quorum effectus antecellunt illos omnes, qui hucusque facti sunt juris publici, & sine tantæ magnitudinis vitris præstari non potuerunt, suo tempore trademus, Lectorisque, ut speramus, satisfaciemus desiderio.

AD VIRUM ILLUSTREM, JACOBUM BORNIUM, JC. Potentiss. Electoris Saxoniæ Consiliarium Intimum, Epistola CHRISTFR. WÆCHTLERI, D.

Dresdæ apud Jo. Conrad. Rüger, 1697. fol. $3\frac{1}{2}$.

De sublimi jure Imperii in regna uno plura, scripta est superiori

 men-

mense Aprili, occasione testamenti Caroli Magni, quod Pithœus edidit, totumque hic recitatur, præsens epistola. Mens igitur Imperatoris ut rectius indagetur, notandum duxit ab initio statim Autor consultissimus, pulchrum Carolo M. visum fuisse, antequam conderetur adhuc testamentum istud, unum in terris exstare summum rerum Regimen, cui reges omnes gentesque pareant, quodque super cetera emineat. Cui instituto cum refragarentur Proceres Francorum, jugum perpetuum veriti, & Imperium in Francia sempiternum fore, a nemine sponderi posse objicientes, de antiquo statu Francorum nihil fuisse ab Imperatore mutatum, testamentumque eo modo, quo exhibetur, conceptum. Ubi variæ artes circa ordinem trium filiorum, Caroli, Pipini & Ludovici, ac distributionem ipsam portionum regni Francorum secundum illam, qua tunc pollebat, amplitudinem, deinde circa occultum consilium Imperatoris adversus quævis subita casuum humanorum, quodque & Ordinibus Proceribusque omnium populorum, qui tunc parebant, & legi fatorum veluti ipsi quodammodo hic satisfactum sit ex ingenio, temperamento egregio inter deformem eligendi pruritum & abruptam legem fatumque cognationis servato, collaudantur. Sed & illud animadvertit Autor, discrimen gentium ac nationum, quas jure belli Testator domuisset, quæque pactis & conventionibus magis quam armis ac legibus obtemperarent, spretum hic tantisper, neque de eo cogitatum videri. De Italia enim maxime quæsitum esse apud multos. Ac titulum illum belli, qui in Italiam Carolo M. vulgo tribuatur, pro Italia potius, ab oppressionibus Longobardorum liberanda interpretandum. Utrum tamen ille orandi causa Romam tunc venerit, cum alterum filiorum Longobardiæ, alterum Aquitaniæ Regem ab Hadriano post baptismum appellari pateretur, fidei autorum relinquendum censet. Non potuisse autem non jam tunc simultatem oriri in aula Orientis: cum nihil de Italia acquiri crederetur, quod non ereptum Græcis videri posset. Atque adeo solennem *Imperatoris* titulum Carolo M. a Pontifice, adclamantibus equidem omnibus, sed invito Oriente, donec per crebras legationes pacaretur, conciliatum. Quumque Leo III ætati Caroli grandævæ parum fidens, arrepto quocunque miraculi cujusdam obtentu, ad illum excurreret, atque per dies octo de summa rerum inter filios partienda col-

collocutus esset, testamentum hoc, quod habemus, conditum, atque ab Optimatibus Francorum jurejurando confirmatum, & a Leone, cui per Eginhardum, omnium & Caroli & Leonis arcanorum conscium, transmissum fuerit, subscriptum refert. Et quanquam nihil in illo de Imperatoria dignitate, deque eminentia partis præ parte, ac sublimi illo jure Imperii, quod diximus, diserte cautum deprehendatur, sed toto complexu nunc Regnum, nunc Imperium, nunc tria Regna, atque iterum tres partes appellentur, falsum tamen esse, dispositioni Romani Pontificis hæc relicta arbitrioque, in Regno utpote, ceu fateatur Eugenius Lombardus, hæreditario. Accurate enim distinxisse Carolum Regnum ab Imperio, ubi de seipso verba faciat fine testamenti. Quidque voluerit Testator, post mortem duorum filiorum, Pipini & Caroli, ab Ordinibus plenius intellectum & approbatum, quum Bernhardum, Pipini ex concubina filium, Italiæ præficeret, & Regem appellari jussisset, Pipino tamen succedere per omnia nollet, neque ei de regno Caroli defuncti quidquam adjiceret, multo minus Ludovico æquiparandum existimasset. Et Bernhardum ipsum post obitum Imperatoris, genuinas testamenti illius rationes probe assecutum, tradidisse se Ludovico Pio procerem, & fidelitatem ei juramento promisisse. Usum etiam Ludovicum Pium Imperatorem jure suo, misisse Bernhardum ad investiganda ea, quæ Pontifici a primoribus Romanorum mox objiciebantur; & Pontificem ipsum, cognita causa, non Bernhardo, sed Ludovico Imperatori per Legatos suos satisfaciendum perspexisse ac judicasse. Quod argumentum sublimis juris in Italiam haud leve Autori perhibetur. Idem consilium perplacuisse Ludovico Pio, cum patrem per omnia, sed præcipiti destinatione æquare festinaret, atque eundem dividendi ordinem inter tres filios, Lotharium, paulo post Imperii socium, Pipinum & Ludovicum tentasset. Hinc vocem illam auditam: *nequaquam nobis, nec his, qui sanum sapiunt, visum, ut amore filiorum aut gratia unitas Imperii divisione humana scinderetur.* Hoc Agobardum etiam monuisse: *ceteris filiis vestris designaslis partes regni vestri; sed ut unum regnum esset, non tria.* Et Bernhardi motus in Italia, quum tyrannidem, hoc est, absolutum & plenum regnandi jus, quin ipsum Franciæ regnum affectaret, nihil quicquam valuisse apud Ludovicum Pium, eique & dignitatem & vitam

vitam abstulisse ultrix fatum. ' Mutasse autem hunc Imperatorem animum, quum incidisset in Juditham, atque ex ea natus esset, qui postea Calvus dicebatur, Carolus: quod ægre tulerit idem Episcopus Lugdunensis. Recitantur inde initia dissensionum, ac funestissimi illius, quod post obitum Ludovici Pii deflagravit, inter ipsius filios tres superstites, Lotharium, Ludovicum & Carolum, belli civilis tum prætextus tum causæ. Hic vero ad Testatorem Carolum M. itum esse, atque ad genuinum intellectum testamenti nostri, ceu normæ dividendi, ab ipso Lothario, cui dignitatem nominis Imperatorii nemo dubiam fecisset, fuisse provocatum. Carolum Calvum etiam per ipsum illum Nithardum, qui rem totam descripserit, deprecatum, *permitteret ei Lotharius habere, quod illi suo consensu pater concessisset*, medietatem scilicet totius regni, *fidelem se illi & subjectum fore velle, si hoc faceret, ita ut primogenito fratri esse oporteret.* Ergo Nithardum istum, nepotem Caroli M. ex Bertha, & multis legationibus in aula Imperatoria functum, & jam provectæ ætatis, sensum interiorem eorum, quæ Carolus M. agitasset, probe calluisse, & *tantæ sublimitatis*, quo verbo utatur ipse, apprime fuisse gnarum, infert Autor. Calvum vero ad nutum Lotharii Imp. etiam a medietate regni Francorum mox recessisse, *si regna tenuiora, quæ illi deputabat*, (vocabulo aulico & jam tunc sueto) *quietem habere faceret.* Lotharium contra in belli discrimen rem totam deduxisse, atque ita prælio ad Fontanetum causæ illius vulnus ingens esse inflictum, accedente fœdere Argentoratensi arctiore inter Carolum Calvum & Ludovicum Germanicum. Fœdus autem hoc cum divisione Virodunensi trium fratrum non misceri debere, ceu factum a nonnemine, arbitratus est Autor. Namque illo nihil cum Lothario, sed contra Lotharium fuisse tractatum, Sed & in divisione Virodunensi ad testamentum Caroli M. respexisse Nithardum conjicit. Atque hinc ad argumentum dissentientium, quod *pares* vocentur Reges ceteri cum Imperatore dividentes, uberius respondet, & vel Blondellum ipsum in hac faba nihil quæsivisse asserit. Tuendam deinceps etiam divisionem Lotharii Imp. inter filios tres, Ludovicum, Lotharium & Carolum suscipiens, non repugnasse ait, si sub uno Imperatore alii essent Reges, nunc plures, nunc pauciores. Ipsosque Francorum Proceres nimio dividendi studio

ſtudio hic peccaſſe ſtatuit, & ex recentioribus ſcriptoribus laudat Petrum de Marca, atque Jo. Schilterum, ſecum hic ſentientes. Jam Calvum ipſum Imperatorem ſtatim ad Caroli M. & Ludovici Pii, quin & Lotharii exempla reſpexiſſe dicit, cum Boſonem *Regem Provinciæ*, (*ut more priſcorum Imperatorum Regibus videretur dominari*,) ſe vero Imperatorem & Auguſtum *omnium Regum cis mare conſiſtentium* appellari præciperet, nimio regnandi ſtudio, & invito Servato Lupo, quo tamen ad diverſas legationes uſus fuerit; cujus Epiſtola C in hanc rem allegatur. Putatque Autor, mores illorum temporum, de quibus ſupra, atque adeo Pontificum etiam, ab Aimoino ipſo tangi ſubinde ac ſtringi. At multo magis pœnitentiam Italorum Francorumque enituiſſe in Carolo Craſſo, in quem tædio diviſionum illapſa potius ſit & Italia & Germania & Francia, quam in illius imperium conſenſerit. Ceterum nec iſtud recte & ex ſententia cecidiſſe; poſtremoque Caroli M. teſtamento ignobilem veluti executorem, Arnulphum Carlomanni ex concubina filium, fuiſſe datum. *Quinque* enim *Reges*, recitante Bœclero, ſtatim ordinatos, & regnum Francorum in quinque partes ſciſſum procubuiſſe, Imperio manente penes Arnulphum, *quatuor Regibus fidelitatem & obedientiam ei promittentibus, & nullo jure heredum*. Quem locum tamen judicavit Noſter poſtulare eruditum interpretem adhuc videri poſſe. Tandem inopia ſucceſſorum laboraſſe rem publicam, & verſa rerum facie Ducibus tantum non paruiſſe, qui imperarent. Sic in Ottone Saxonico, qui repudiarit hoc diadema, viguiſſe Imperium, Conrado uncto. Et Henricum, filium Ottonis, perſtitiſſe in hoc propoſito, diutiusque & pacatius imperaſſe, quam plures Carolinorum, eo quod tutiora ſecutus eſſet; & tanquam eſſet in domo Caroli M. natus, Ottonem filium Imperio præfeciſſe, teſtamento legitime facto, *ceteris filiis prædia cum theſauris diſtribuendo*. Atque hunc Ottonem Magnum, vindicem ordinationis Caroli M. in recuperanda Lotharingia, inſigniter laudare ait Theodoricum de Niem, elogio utriusque. Ita vero revixiſſe concludit inſtitutum Caroli M. quodammodo, quodque a Ludovico Pio varie tractatum, & a Lothario minus proſpere nec decenter animoſiusque quæſitum fuerit, a ſucceſſoribus autem neglectum ac prope ſepultum, novam formulam eamque correctam ac ſtabilem acce-

 pis-

piſſe. Quæ omnia ex vetuſtiſſimis Annalium, quos frequentes adduxit, monumentis eruenda, & cum communi hactenus ſententia conferenda Autor nobiliſſimus cenſuit.

A COMMENTARY UPON THE SECOND BOOK OF MOSES &c.

h. e.

COMMENTARIUS IN SECUNDUM, QUEM EXODUM APpellare ſolent, Moſis librum. Autore Vere Reverendo in Deo Patre, SYMONE EPISCOPO ELIENSI.

Londini apud Rich. Chiswell, in 4. 1697. alph. 4.

PLurimum Reverendus Elienſis apud Anglos Eccleſiæ Præſul, cujus in Geneſin Commentarius in Actis anni 1696 p. 196 locum ſuum occupavit, inſtituti ſui in his ad Exodum obſervationibus quoque memor, id operam dedit potius, ut luculenta atque perſpicua textus Moſaici explicatione, inepte incredulorum atque addubitantium apud eos præcipue irritos redderet conatus, qui alia quam vernacula lingua ſacra oracula legere prohibentur, quam ut ſplendidis criticarum obſervationum, novarumque interpretationum apparatu, ingenii atque eruditionis famam aucuparetur. Quod ipſum effecit, ut non breves tantum atque concinnæ, ſed cujusvis quoque Lectoris captui attemperatæ, in hunc etiam Moſis librum notæ ſubnatæ illi fuerint. In quibus tamen, ne quid merito deſideret Lector paulo curioſior, ad Bochartos, Seldenos, Huetios, Marshamos, Druſios, aliosque eum paſſim ablegare non dubitavit, ſi quid forte eorum fuſior res ſacras tractandi ratio ad uberiorem ejus inſtructionem valeat conferre. Suo interea officio ſatisfactum exiſtimat, ſi ut perſpicui evadant, & nihil ſanæ rationi contrarium habere videantur ſenſus ſacri Scriptoris, interpretationibus ſuis effecerit. De quarum genio ut evidentius omnibus conſtet, mori inter nos recepto obſecuturi unam & alteram age producamus. Ad capitis itaque III comma 2, ubi Angeli Domini, Moſi per viſionem oblati, mentio eſt, animadvertendum in eos eſſe cenſuit, qui Angelum increatum, æternum Dei Filium, ibi intelligendum eſſe exiſtimarunt. Illa enim ſententia non periculoſa ei tantum videtur, cum Angeli nudam ſine omni addito appellationem Filio Dei tributam eo tendere appareat, ut melior, quam creaturæ, ejus conditio haud eſſe credatur:

p. 41.

datur: sed stylo Scripturæ manifeste etiam repugnare, quæ nunquam Angelum absolute, sed semper adjecta voce quadam, eum clarius designante, unigenitum Dei appellet. Excludendum tamen illum penitus haud esse in loco, de quo agimus, credit. Describi enim in eo apparitionem Schechinæ, quæ & ipsum Deum, & Angelos, ut ministerio suo ei adsint, præsentes complectatur. Angelorum autem unum, summa gloria circumfusum, fuisse existimat eum, qui conspectui Mosis sese stiterit, atque ipsa illa apparitione sua Deum quoque præsentem esse testatus fuerit. Qui proinde etiam in sequentibus Mosen proprio, ut ita dicamus, ore affatus esse dicatur. Ad capitis IV comma 16, ubi Moses Deus Aaronis vocatur, observat, Justinum Martyrem (Apol. II. p. 10.) Diodori Siculi autoritate affirmare, Θεῦ cognomine celebratum inter Judæos Mosen fuisse. Sed male acceptum a Justino Diodorum recte monet, quod eo magis mirandum videtur, quod ita corruptum ejus locum exhibuerit, ut nullum plane sensum aliqua sui parte admittat. Minus forte, ut id loco minime alieno hic observemus, mirum, quod eundem locum aliter non tantum, quam hodie apud Diodorum, sed etiam quam apud Justinum legitur, repræsentaverit Cyrillus, in primo doctissimi contra Julianum operis libro (p. 14.) Cyrillum enim cum Justino contendenti obscurum non erit, non inspecto ipso Diodoro, ab hoc locum ejus Cyrillum accepisse, cui tamen cum sensum omni ex parte haudquaquam cerneret constare, ex ingenio medelam afferre non dubitavit. Ut autem ad Rev. Autorem nostrum redeamus, non abs re fore ducimus, si breviter saltem allata ejus in comma 26 capitis IV paraphrasi, quæ ejus de illius sensu sit opinio, indicemus. Ita igitur illud exponit: ***Cum itaque dimisso Mose retro in patriam viam ingrederetur Zippora, dixit ad eum: memento vitam tibi a me fuisse servatam, teque adeo denuo quasi, profuso filii mei sanguine, conjugali vinculo, quod rumpere mors jamjam parabat, mibi esse conjunctum.*** Simili modo verba Exodi VI, 3 quomodo accipienda sint, brevissime exponit. Postquam enim solicite observandam esse ipsam Dei phrasin docuisset, utpote qui non sine causa dicat, ***nomine meo JEHOVA haud innotui iis***, non ***nomen meum JEHOVA haud innotuit iis***; hunc ῥήσεως illius sensum suppeditat; haud innotui iis eo quod nomine isto meo significatur; id est, nondum feci, ut reipsa fierent atque

p. 69.

p. 78.

p. 91.

essent (esse enim atque existere, verbum unde Jehovæ nomen derivatur, significat) omnia ea quæ gratiosa promissione iis pollicitus sum. Capitis VIII comma 26 explicans, parum tuta incedere via illos credit, qui ex veneratione, qua Ægyptii prosequebantur animalia ab Israelitis Deo mactanda, illud illustrare conantur. Ipsos enim etiam Ægyptios hujusmodi animalibus in sacrificiis usos esse, ex Herodoto evincit. At enimvero delectu admodum curioso, variisque ritibus in iis offerendis, apud illos opus fuisse, ex eodem Herodoto probat. Cujusmodi sacræ ceremoniæ cum ab Israelitis fuerint negligendæ, abominationes Ægyptiorum sacrificaturi merito dicantur. Claudat denique hocce observationum Rev. Viri, speciminis loco adductarum agmen, ejus de Urim & Thumim sententia. Eo nimirum propendere ille videtur, ut diversam esse illam ornatus sacerdotalis partem a duodecim gemmis, quadruplici ordine dispositis, non credat; atque id e collatione ejus, de quo loquimur, textus cum Exodi XXXIX & Levitici VIII capitibus, in quibus repetitur sacerdotalium ornamentorum enarratio, nulla Urim & Thumim, sed duodecim tantum istorum lapidum facta mentione, confirmari posse putat. Urim & Thumim autem, h. e. lucis & perfectionis nomen lapidibus illis inde adhæsisse censet, quod fulgidissimos lucidissimosque in suo genere illos esse oportuerit: quodque omnia, quæ ad pectorale spectabant, annuli nimirum, catenulæ & reliquus ejus apparatus, perfecta esse debuerint atque absoluta, antequam gemmæ istæ illi affigerentur.

p. 143.
p. 551.

REFLEXIONS SUR LES DROITS DE LA CONSCIENCE &c.
id est:
CONSIDERATIONES JURIUM CONSCIENTIÆ, AUCTORE ELIA SAURINO.

Ultrajecti apud Antonium Schouten, 1697. 8. Alph. 2.

Sintne diversa circa religionem sentientes in republica ferendi, haud semel quidem, præsertim tamen nostra ætate, tum alibi, tum maxime in Belgio, acriter disceptatum est. In tres vero classes aciesque diversas abeunt, qui in hocce certamen descendunt. Quidam adeo nemini, quod ita nec aliter sentiat, fraudi esse debere contendunt, ut quibusvis quidlibet & sentiendi & docendi concedenda sit liber-

Part. I. Sect. I.

libertas. Hos *Indifferentes* vocare solent, princepsque & antesignanus illorum hodie est, si Saurino credimus, Auctor *Commentarii Philosophici super hac verba : compelle eos intrare.* Nonnulli dum hocce vitare vitium volunt, in contrarium currunt, limitesque summorum Imperantium potestati ab ipso Deo scriptos, ultra quam par est, extendunt, eosque sine discrimine in quosvis dissentientes armant, gladiumque stringere jubent. Hi *Intolerantium* nomine veniunt, principemque, judice Saurino, ac præcipuum propugnatorem hodie habent Auctorem libri, cui titulus: *Jura duorum summorum Imperantium*; hoc est, ut haud obscure Saurinus innuit, & nobis quoque jam observatum est mense Octobri A. 1691. pag. 456, ipsum Jurium. Qui medium inter hosce locum tenent, & *Tolerantium* nomine insigniri possunt, nec libertatem quidvis sentiendi aut statuendi concedunt, nec promiscue in secus sentientes sæviunt, sed mediam tenent viam, & quando errantes ferre, quando graviori coercitione eos in ordinem redigere fas sit, Scripturæ sacræ & rectæ rationis ductum secuti, exponunt. Hos inter & nomen suum profitetur Vir clarissimus Elias Saurinus, quippe cui in præsenti opere constitutum est accurate ostendere, quo pacto tum Indifferentium, tum Intolerantium ad præcipitia ducentes errores evitare queamus. Quod ut rite efficiat, de juribus & obligationibus conscientiæ, tum veræ, tum errantis, ut & de peccatis, quæ vocantur ignorantiæ, & contra conscientiæ dictamen perpetratis, nonnulla præmittit: hinc Commentarium Philosophicum sub examen revocat: porro Auctoris de Juribus duorum summorum Imperantium placita a veritate aliena castigat: & denique suam sententiam de potestate summorum Imperantium in conscientias ex instituto explicat, firmat, roboratque, & secus sentientium argumenta diluit.

Sect. II.

Quod ad primũ attinet, postquam monuit, conscientiæ nomine sibi venire judicium hominis de se ipso respectu legis supremæ, & hinc quid conscientia vera & erronea, bona & mala sit, definivit; postquam etiam observavit, se per obligationem conscientiæ nihil aliud intelligere, quam officia, ad quæ homo per conscientiam obligatus est; per jura autem & privilegia conscientiæ, potestatem, quæ per conscientiam, ut agere aliquid aut omittere queamus, nobis competit; supponit,

 (1) De-

(1) Deum quædam nobis præcepisse, alia vetasse. (2) Deum non tantum ad certas actiones edendas, sed etiam ad veritatem quarundam rerum cognoscendam nos obligare. (3) Homines sæpe leges Dei, tum præcipientes, tum vetantes, ex conscientia erronea migrare, h. e. ut suæ conscientiæ obediant, non obedire Deo, adeoque ex errore & ignorantia peccare. (4) Ignorantiam vel involuntariam & invincibilem esse, vel voluntariam, idque tum directe, tum indirecte. (5) Tres esse species ignorantiæ voluntariæ; aliam initio voluntariam & vincibilem esse, sed postea & involuntariam & invincibilem fieri; aliam invincibilem esse quoad potentiam proximam, ut in scholis loqui amant, sed vincibilem quoad potentiam remotam; aliam denique nunquam plane invincibilem esse. (6) Ignorantiam juris pariter ac facti alicui fraudi esse posse, cum vinci & exui potuerit: ignorantiam autem juris nunquam plane invincibilem esse, saltem ratione præcipuorum officiorum, quæ homo erga Deum & alios præstare tenetur. (7) Ignorantiam atque errorem multum inter se differre: adeoque ex eo, quod detur ignorantia involuntaria & invincibilis, non sequi, talem quoque dari errorem: omnem quoque errorem recte in vitio poni: ignorantiam autem adeo non vitium crimenque secum trahere, ut hujus auctor non raro ipse sit Deus, qui tamen sine sacrilega impietate, erroris causa auctorque dici nequeat: accedere, quod multæ causæ obstent, quo minus interdum homo ignorantiam exuere possit, ast ut secus quam res se habet judicet, hoc est, ut erret, nulla unquam necessitate eum adduci. (8) Omnes errores, quantumvis innoxii nobis videantur, ex corrupta indole nostra pravaque voluntate procedere. (9) Judiciis temerariis & falsis ea non esse annumeranda, quæ de re aliqua non aliter statuunt, quam rationum indoles patitur; ut si quis non certo vera, sed verosimilia tantum judicet, quæ apodictica certitudine destituuntur. (10) Errores non esse unius ejusdemque generis. Alios in iis rebus committi, in quibus errari humanæ societatis non adeo refert: alios autem directe in Deum, aliosque homines injurios esse; & hos majus vitium secum vehere, magisque voluntarios censendos esse. Quibus hunc in modum præmissis, & variis rationibus comprobatis, tribus propositionibus suam de hoc argumento sententiam includit. Prima hæc est: quicunque secundum conscientiam erroneam agit, in iis quæ Deus

præ-

præcepit aut vetuit, peccat: migrat enim legem Dei, adeoque culpa non vacat, sed pœnam delicto huic debitam promeretur. Secunda propositio hæc est: peccat homo, qui agit contra dictamen conscientiæ erroneæ, committens scilicet, quod a Deo prohibitum credit, & intermittens, quod credit a Deo præceptum. Hinc elicit tertiam propositionem: quicunque errat in jure Divino, eodem tempore obligatus est ad faciendum, quod conscientia erronea dictitat, & non faciendum; e.g. quicunque firmiter persuasus est, Jovem verum esse Deum, obligatus est ad eum adorandum, & ad non adorandum. Hasce propositiones multis rationibus operose adstruit: cumque in ultima, manifesta diversarum obligationum pugna esse videatur, idque potissimum Auctor Commentarii Philosophici urgeat, ostendit, etiamsi hic pugna subesse videatur, revera tamen nullam esse. Enimvero quoties duæ ejusmodi obligationes concurrant, unam, v. g. per quam solum Deum adorare obstringimur, absolutam esse, alteram hypotheticam, v. g. qua Pontificius obligatus est ad adorandam B. Virginem Mariam, cum hæc falso & erroneo judicio innitatur; quod si mutetur, isque veritatem agnoscat, obligationem quoque statim exspirare. Denique cum suæ sententiæ decantatum istud Theologorum quorundam effatum, *Conscientia erronea ligat, non obligat*, objici posse videat, in ejus sensum inquirit: putatque, hoc sibi non obstare, cum *τὸ* ligare obligationem hypotheticam, *τὸ* obligare autem absolutam denotet. Idque Amesii pariter ac Johannis Dallæi testimoniis comprobat.

Sect. III.

Peccata autem per ignorantiam commissa dum comparat cum peccatis contra conscientiam perpetratis, eos in magno versari errore contendit, qui existimant, his illa semper esse leviora: cum fieri possit, ut qui per ignorantiam peccat, graviori crimine se obstringat, quam qui contra conscientiam aliquid admittit. Idque inde provenire, quod gravitas & levitas delictorum, non ex scientia aut ignorantia juris (quanquam & hæc omnino aliquid huc conferat, quin si hactenus delicta sint æqualia, rem omnem conficiat) sed ex variis circumstantiis, quæ actionem comitantur, pendeat. Sic, ut ex pluribus, quæ affert, exemplis unicum adducamus, Principes Judæorum, qui Servatorem morti tradiderunt, utut ex ignorantia hoc fecerint, citra controversiam gravius peccasse putat, quam Petrum,

trum, dum Christum contra conscientiam abnegavit. Majorem enim in illis fuisse malitiam, & ad peccandum obstinationem, quam in hocce fuit.

Part. II. Sect. I.

Hæc stadia emensus, demum cum Auctore Commentarii Philosophici in arenam descendit. Errores ejus, præcipue quos Saurinus subinde sibi debellandos sumsit, hi sunt: Deum nobis non dedisse medium certum, & quo falli non queamus, discernendi ab errore veritatem, etiam in religione: quin eum ita nos condidisse, ut bonum eligere, non cognita ratione quare id eligamus, possimus: ignorantiam atque errorem illorum, qui bona fide errant, hoc est pravitate voluntatis abrepti se ipsos in errores non dant præcipites, pro invincibili reputandum, omnique culpa coram tribunali Divino ejusmodi homines carere: Deum citra injustitiæ crimen a nobis exigere non posse, ut inveniamus veritatem, aut ut certi simus nos illam invenisse; sed ut quæramus solum veritatem summo studio, & id amplectamur, quod nobis verum videtur, etiamsi hoc ipsum absurdissimus, qui unquam excogitari potuit, sit error; & ut nos componamus ad regulas istius veritatis, quam deprehendisse nobis visi sumus: omnes actiones nostras bonas justasque fore, Deoque placituras, solum quia ad dictamen conscientiæ susceptæ editæq; sint. Ex quibus omnibus porro concludit, errantis conscientiæ eadem jura esse, quæ veræ sunt, veritatemque non melioris conditionis esse quam errorem. Hæc & ejusmodi alia principia per Commentarium huncce Philosophicum sparsa sunt: quæ Saurinus, nullo servato ordine, sed vestigiis Auctoris insistens, passim redarguit. Nos, ut intra nostros limites nos cohibeamus, paucis solum, quæ ad caput causæ pertinent, ex observationibus Saurini decerpemus. Præcipuum hoc est, quod docet, primum Auctoris hujus principium citra ambages ad Pyrrhonismum ducere: unde & rejicit, quod idem porro docet, si quis ex nescio quo orbis angulo provolaret, novam nobisque non auditam doctrinam professurus, eodem jure nos obstrictos esse ad placita ejus audienda, quo Americani vel aliæ gentes, veritatem Christianæ religionis nondum edoctæ, obstrictæ sunt ad eos audiendos, qui doctrinam cœlestem illis impertituri, ad eos accedunt. Maximum enim docet Christianos inter & illas gentes intercedere discrimen, cum illi de religionis suæ veritate plane sint con-

victi

victi, eamque evidenter cognitam habeant, quod de aliis gentibus asseri nequit. Dum vero Auctor Commentarii Philosophici ad capitalem errorem suum, quod scilicet nemo mortalium mendacium erroremque a veritate certo discernere possit, palliandum, a sensibus ad rationem argumentatur hunc in modum: plerique mortalium, quæ gustu & tactu aliisque sensibus percipiunt, evidenter se percipere putant, & nihilosecius falluntur; ergo idem illis contingere potest, dum putant se evidenter hujus vel illius rei veritatem cognoscere: non impune illud fert, sed magnopere Saurino vapulat. Enim vero fieri potest, inquit, ut in rebus ad sensum pertinentibus, si duo sint, qui diversa sentiunt, unusque amarum esse judicet, quod alteri dulce videtur, neuter fallatur; quod harum rerum veritas certo modo a relatione ad sensus pendeat: ast falli eum turpiter, qui de ratione idem asseveraverit, v. g. quod respectu unius bis duo possint esse quatuor, respectu alterius autem quinque; cum veritas plane non ab opinione hominum pendeat. Sed in specie de religione asserit Auctor Commentarii Philosophici, Deum veritati, quam nobis revelavit, saltem plerisque veritatis cœlestis capitibus, non addidisse signum aut characterem, cujus beneficio cognosci posset, hoc verum, illud falsum esse: ea carere evidentia geometrica & metaphysica, nec magis firmam in nobis progignere persuasionem, quam ipsi errores progignunt: quin errores easdem passiones in nobis excitare, quas hæ veritates excitare possunt. Unde porro concludit, Deum non minus nobis imposuisse necessitatem amandi veritatem, quæ talis saltem nobis videtur, licet non sit, quam veritatem, quæ revera etiam talis est. Sapientiam enim infinitam Numinis exigere, ut leges suas attemperet ad rationem & indolem eorum, quibus eas tulit, nec illis imponat quid, quod illorum vires infinitum in modum excedit. Jam vero cum veritatis accurata cognitio mentis nostræ vires excedat, falli eum qui putet, Deum hanc a nobis exigere. Hic vero Saurinus Auctorem palam impietatis & blasphemiæ postulat. Diserte eum contradicere divo Paulo Apostolo Rom. I, 19. 20. palam asserenti, illud quod de Deo cognosci potest, hominibus manifestum esse: evertere illum velut unico ictu universam Scripturam sacram, quæ testetur, hominem obligatum esse ad cognoscendum verum Deum creato-

rem cœli & terræ, eumque secundum ejus voluntatem adorare præcipiat; quæ idololatris cœcitatem atque stuporem exprobret, & æternis cruciatibus cœcos ductores una cum illis, qui eos sequuntur, adjudicet. Secundum hocce principium, inquit, supervacaneæ fuissent preces Servatoris nostri Jesu Christi, quibus apud Patrem pro illis, qui per ignorantiam illum cruci affigebant, intercessit. Non enim potuisset ab illis exigi, ut Jesum pro Messia reciperent, cum eosdem veritatis characteres deprehendissent in hac propositione: Jesus filius Mariæ est impostor, ac in illa: Jesus filius Mariæ est Christus & filius Dei viventis. Frustra, si hæc admittantur, Johannes suos adhortatus fuisset, ut explorarent spiritus: nec operæ fecissent pretium Berrhoenses, doctrinam Apostolorum cum Scriptura sacra conferentes, cum, deprehensa etiam Scripturæ sacræ & prædicationis Apostolicæ convenientia, non tamen certi esse potuissent, an seductores sint Apostoli, nec ne? Suam interim prodere Auctorem ignorantiam, quod distinguere nesciat inter persuasionem & convictionem. Posse aliquem sibi persuadere aliquid, quod a veritate abhorret: sed convinci aliquem nullius rei, nisi quæ vera sit, posse. De cetero licet religio destituatur evidentia metaphysica & geometrica, sufficere tamen, quod gaudeat evidentia morali; hanc vero neminem illi abjudicare posse. Quæ Saurinus porro in hocce Auctore notat atque refellit: quod satis profane diversitatem religionum, cum rituum ac morum apud diversos populos receptorum varietate contendat, Deoque eam adeo displicere non posse doceat, ut majori potius hæc ipsi cedat gloriæ: quod conscientiæ erranti eadem tribuit jura, quæ veræ competunt: quod profiteatur, actionem contra conscientiam perpetratam semper pejorem esse actione secundum conscientiam commissa, itemque actionem bonam ex falsa persuasione perpetratam æque bonam esse, ac si ex vera persuasione fuisset profecta: quod jura conscientiæ cum ejus obligationibus, & obligationes hypotheticas cum absolutis confundat: quod asserat, omnes peccati Adamitici effectus necessario provenire ex ratione legum Divinarum: porro quod doceat, Ethnicum & Turcam æque certum de religione sua esse posse, ac Christianum; & id genus alia, ejusmodi plane sunt, ut & indolem geniumque Auctoris Commentarii philosophici, & disputationis, quam Sau-

Saurinus adversus eum instituit, rationem haud difficulter prodant atque demonstrent.

In Sectione II Saurinus Tomum II Commentarii Philosophici perlustrat, & quæ ibi Auctor pro sententia sua adstruenda attulerat, summo studio refellit. Nihil aliud autem in eo Auctor Commentarii philosophici agit, quam ut principia, quibus orthodoxos hæreticosque in eandem classem conjecit, magis probet, exemplis illustret, & dubia, quæ forte sibi objici posse putavit, dispellat. Hinc quid Saurinus sibi datum crediderit, quilibet conjectura facile assecutus fuerit. Documento hæc sint. Hominem, qui errat, sed nihilosecius summo studio se ad legem Dei componat, pœnam non promereri, hisce exemplis probat Auctor Commentarii philosophici: si Princeps errore adductus regnum aliquod sibi deberi credat, adeoque legitimum ejus possessorem ejiciat, eo tamen ejecto rempublicam bene administret, & omnes boni Principis partes impleat; num, inquit, iste coram tribunali Divino, ut injustus usurpator, aut ob rempublicam male gestam, condemnabitur pœnamque luet? Item si Salomoni non succurrisset ratio veram matrem a falsa discernendi, & adeo infantem huic adjudicasset, eaque infantis compos summa cura & diligentia illum educasset, & artibus honestis erudiri curasset; num, inquit, vera mater eam ideo accusare, aut ut vitium exprobrare potuisset, quod in infante educando bonæ matris functa fuisset munere? Saurinus hæc & alia ejusmodi exempla caussam Auctoris parum aut nihil adjuvare pronuntiat: namque quæstionem præcipue esse de hæresi, sive errore fundamentali circa religionem, qui nullo modo permittat, ut aliquis religiose & rite legem Dei observare possit, cum fidem veramque charitatem ex mente nostra ejiciat; unde omnes ejusmodi hominum actiones, quantumvis splendidæ, contaminentur. Sed errorem, cujus exempla Auctor attulit, ejus generis esse, ut non plane omnes hominis actiones inficiat, nec obstet, quo minus aliquid bene recteque gerat. Sic errorem, quo quis inductus credit sibi regnum aliquod deberi, non esse ejusmodi, ut impediat, quo minus errans, vir bonus & justus esse queat: adeoque & hunc multas actiones edere posse, quæ virtutum nomine haudquaquam indignæ sint. Addit tamen, si populus legitimi Principis sui jura edoctus, usurpatori huic obsequium detrectet,

Sect. II.

trectet, hic autem vi armisque illum ad sibi obtemperandum, partesque legitimi Principis deserendas cogat, eum ad rationem hac de causa Deo reddendam omnino obstrictum esse, & omnia, quæ hinc consequuntur, mala utique illi imputari posse. Nec aliter de altero exemplo sentit. Educare infantem, eumque bonis imbuere artibus, sunt certe actiones materialiter, ut loquitur, bonæ, nec error, in quo mater putatitia versatur, eas malas reddit, cum error iste ejusmodi sit, qui charitatem ex corde non statim expellat: quod si autem infans veram matrem agnoscens, falsæ obedire nolit, hæc vero in illum ideo sævire incipiat, multorum criminum, judice Saurino, sine dubio se ipsam ream facit. Porro ut alterum specimen adducamus, cum inter eos disputatur, num omnis ignorantia atque error sit consequens peccati, Auctor Commentarii Philosophici negantium sententiam ita tuetur, ut provocet ad exemplum Adami, quem in statu innocentiæ multa ignorasse dicit, etiamsi peccati omnis fuerit immunis, cumque peccaret, judicii infirmitatem prodidisse, seu perperam judicasse, quod tamen ex peccato fluere non potuerit, quia, cum primum peccaret, nondum peccaverat. Præterea cum Servator aliud quandoque præ se tulerit, aliud mente cogitaverit, nihil absurdi esse putat, si dicamus, homines in statu innocentiæ idem facturos fuisse: hinc autem fieri aliter non potuisse, quam ut alii fuerint decepti & in errorem adducti. Respondet ad hoc Saurinus, primo, ab ignorantia discernendo errorem, quæ hic ab Auctore Commentarii Philosophici confundantur. Oppido enim hæc a se differre. Porro falsum Adami judicium, quod tulit, perperam verbum Dei cum blanditiis & persuasione fœminæ contendendo, fuisse effectum amoris sui ipsius inordinati & pravi, & ambitionis, quam idea perfectionis majoris consequendæ in eo excitarit. Præterea ipsum hocce judicium Adami maximum fuisse peccatum, sive aliud peccatum præcesserit, sive non præcesserit. Non omnia peccata ab alio peccato provenire, cum necessario unum fuerit primum, a quo ceu ex fonte veneno infecto, cetera deinceps profluant. Fuisse ergo errorem Adami aut primum peccatum, aut effectum primi peccati. Quod Auctor Commentarii Philosophici de Christo Servatore asserit, id Saurinus ab impietate prope abesse censet. Paucis: restrictiones mentales & æquivocationes Jesuitarum procul hinc facessere jubet: serio enim

enim Christo constitutum fuisse ultra ire, nisi precibus suis discipuli intervenissent. Conditionatam hanc voluntatem vocat, cujus aliquot exempla profert. De posteris Adami, si in statu innocentiæ mansissent, ita censet, ut concedat, physice eos potuisse decipi: ast moraliter hoc fieri potuisse, negat. Licet enim aliquis eorum signis cum mente non convenientibus usus esset, alter tamen ob perfectam, qua gavisuri fuissent, prudentiam, non temere fuisset præbiturus assensum: quin potius ratione ita usuri fuissent, ut simile quid non fuisset illis metuendum. Sed hæc sufficiant, ut quo pacto se habeant cetera, quæ in hunc modum disputantur, utcunque intelligi possit.

Quæ porro in parte III & IV differuntur, cum unius mensis pensum excedant, alio tempore recensebimus.

COMPENDIUM THEOLOGIÆ, IN QUO CAPITA CHRISTIANA Fidei juxta causarum seriem per Thesin & Antithesin plene & perspicue traduntur, Scripturaque fundamentu confirmantur, adornatum a SEBASTIANO SCHMIDIO, SS. Theologiæ in Universitate Argentoratensi P. P. Ordinario & Seniore.

Argentorati sumptibus Jo. Reinholdi Dulsseckeri, 1697. in 8.
Constat Alphabetho uno & plag. 19.

Cum nullius temere opera parvi sit æstimanda, quæ in tradendis ordine decenti & accurato fidei Christianæ capitibus est occupata; tum imprimis hoc Theologiæ sanioris Compendium favore publico sacrarumque litterarum studiosorum applausu est dignissimum. Præterquam enim, quod auctorem agnoscat Virum de Ecclesia Protestantium rebusque Theologicis præclare & eminenter meritum, *Sebastianum* nempe *Schmidium*, cujus gravissimos utilissimosque labores sæpius in his Actis recensitos meminit Lector, a cujus ingenio quid nisi elaboratum studio judicioque summo perfectum expectandum fuerit? in hoc sane opusculo concinnando ea videntur esse adhibita omnia, quæ in ejus generis scripto requiri modo possunt. Animadvertet enim, quisquis eidem se legendo dederit, & simplicitatem, & facilitatem, & justam denique perfectionem ubique elucere. Simplicitatem quidem in verbis, quæ ubique, quod in more positum habebat Auctor beatus, perspicua sunt, & intellectu faci-

lia: facilitatem vero in methodo ac ordine, qui nativus est, & res tractandas concinne convenienterque connectit: denique plenam in rebus ipsis exhibendis tractationem, quas ita exhausisse videtur, ut sint paucissima hujus argumenti, quæ ille non delibaverit. Atqui quis nescit, hæc potissimum attendenda esse illi, qui in commodum juvenum, in Theologos se formantium, & disciplinam omnium nobilissimam aggredientium, Theologiæ systematicæ compendium literis consignare voluerit? Sed istud imprimis laborem hunc commendare poterat, quod secutus in eodem fere sit Theologum in Ecclesia magni nominis & meritorum eximiorum, Jo. Gerhardum, qui prolixo amplissimoque operi, novem tomis & Exegesi constanti, quicquid ad doctrinam Theologicam pertinet, videtur inclusisse; & hunc quidem adeo studiose ubique præ oculis habuit, ut & verba ejus retineat, & ordinem, suppletis & adjectis tamen iis, quæ in locis aliquibus desiderari posse videbantur. Ut adeo Schmidianum hoc compendium aditum operi Gerhardiano majori facere, & egregie inservire possit illis, qui puriorem fidei doctrinam veluti brevi expositam tabella degustare gestiunt.

BIBLIOTHECA PAROCHIALIS: OR A SCHEME &c.
i. e.
BIBLIOTHECA PAROCHIALIS, SIVE PRÆCIPUORUM DOctrinæ Christianæ Capitum, in quibus omnes Parochi paulo accuratiori studio versari debent, Delineatio, una cum librorum studiis eorum maxime inservientium catalogo adornata a THOMA BRAY SS. Theol. D.

Londini apud Rob. Clavel, 1697, in 4. plag. 19½

REverendus hujus voluminis Autor ex iis est, qui propagandæ Christianæ fidei in Americanis provinciis, Anglorum dominatum agnoscentibus, operam suam addixerunt, quorum etiam studiis commodisque eo potissimum inservire voluit. Quamvis enim necessarium plane existimet, ut in ipsa etiam Anglia parœciæ, ad unum aliquem, uti loqui amant, Vicariatum spectantes, communem quandam habeant bibliothecam, ex qua libros legendos depromere Pastoribus liceat; in Americanis tamen provinciis, quo ob indigentiam suo ære emtos rarissime Missionariis liceat asportare libros, vel

vel maxime opus esse putat, ut liberalitate eorum, quorum opes commerciis istarum regionum creverunt, hujusmodi Bibliothecæ instruantur. Atque eam ipsam ob causam præcipua Religionis Christianæ capita, in quibus docendis potissima eorum, qui Christi doctrinam in istis oris propagaturi sunt, opera collocari debet, percenset, librosque iis accurate perdiscendis inservientes enumerat, ut de iis ante alios omnes coemendis soliciti sint, quibus rei Christianæ cordi sunt incrementa. Imo & rationem ostendit, qua & comparari & instrui conservarique hujusmodi Bibliothecæ aptissime valeant. Quem scopum suum uti præsenti opusculo consequi unice optat; ita deinceps in fratrum sociorumque suorum gratiam, fusiorem delineationem sese editurum pollicetur, qua & fidei nostræ singula capita, & ea, ad quæ illius vi obstringimur officia, indicatis semper, qui iis penitius pernoscendis adhiberi debent, & veteribus, & modernis Scriptoribus, haud paulo prolixius sit persecuturus.

EMBLEMATA MORALIA, SCRIPTA QUONDAM HISPANICE A JOANNE DE BORIA; Latinitate donata a L. C. C. P.

Berolini, apud J. M. Rudigerum, 1697. in 4. Alph. 1. pl. 3. cum figuris æneis.

Quanto magis in effingendis Emblematibus ingeniosi Hispani vulgo reputantur: tanto rectius de Republica Literaria censeri debet meritus, qui Emblemata hæc Moralia, jam quidem A. 1581 Pragæ, sed Hispanico sermone edita, Latino nunc induta habitu, in lucem iterum protraxit. Atque hæc quidem unicuique perlustranda relinquimus. De Auctore vero eorum cum id unum in Præfatione monuerit Bibliopola, amplum eum ac honoratum locum in aula Philippi II Hispaniarum Regis tenuisse, id memorandum insuper ex Nicolai Antonii *Bibliotheca Scriptorum Hispania, qui post annum MD floruerunt*, duximus, fuisse eum celeberrimi illius *Francisci de Borja*, Gandiæ in Regno Valentiæ Ducis, ac postea Jesuitarum Sodalis tandemque post Ignatium & Lainium Præpositi Generalis, filium secundo genitum; Regium vero apud Rudolphum II Cæsarem Legatum, Mariæ Austriacæ Imperatricis & Margaritæ Hispaniarum Reginæ Oeconomum, nec non Philippo III Hispaniarum Regi a Consiliis Status.

HISTO-

HISTORIA ECCLESIASTICA NOVI TESTAMENTI, EDITA ex MSCtis CHRISTIANI KORTHOLTI, Professoris apud Kilonienses, dum viveret, Primarii.

Lipsiæ, sumptibus Gottfriedi Liebzeiti, 1697. in 4. Alph. 5. pl. 5.

PRolixos equidem Commentarios Ecclesiasticos, antiquitatis sacræ uberrimo apparatu refertos, condere decreverat Kortholtus celeberrimus, sed morte præventus metam constitutam assequi haud potuit. Interim committere noluerunt hæredes beati Viri, ut prima velut operis illius lineamenta, aut penitus intercciderent, aut ex ejus forsan Lectionibus non satis accurate excepta ab aliis ederentur; unde (id quod futurum nos jam anno 1694 mense Junio p. 288 fuimus polliciti,) eadem ex schedis manu ipsiusmet Auctoris consignatis publicæ luci nunc exposuerunt. Sicut autem ibi seculorum a nato Christo omnium decursus ad nostra usque tempora, succinctis quidem, ast eruditis tamen narrationibus illustratur: ita eam in singulis methodum teneri observes, ut primo semper loco de Imperatoribus seculum quodque attingentibus, deque statu, quem Ecclesia sub iisdem habuit; mox de enatis secundum ordinata temporum intervalla Hæreticis Schismaticisque, & agitatis passim sacris controversiis; post de Synodis per orbem celebratis; ac tandem de Viris Fœminisque sanctitate aut doctrina ævum suum illustrantibus sermo instituatur, seculumque nullum ante finiatur, quam juvandæ memoriæ gratia brevis rerum hactenus commemoratarum repetitio annexa fuerit.

LIBRI NOVI.

Mensonis Alting Notitia Germaniæ Inferioris Antiqua, qua hodie est in dicione VII Fœderatorum. Amstelod. apud Henr. Wetstenium, 1697. in fol.

Petri Francii Specimen Eloquentiæ exterioris ad Orationem M. T. Ciceronis pro A. L. Archia accommodatum. Amstel. apud H. Wetst. 1697.

Le Opere di G. B. P. di Moliere, arrichite di bellissime figure. Tradotte da Nic. di Castelli. In Lipsia, appresso Gio. Lodovico Gleditsch; 1698. 12.

ERRATA.

Pagina anni hujus 211. lin. 30. leg. *alii.* Pag. 213. lin. 23. leg. (*√HC*). *√RP*; ibid. lin. 25. pro *EG. √HC*, leg. *EG : √HC.* P. 215. lin. 18. pro *EP* leg. *EF.*

* * * * * * * * *

ACTA ERUDITORUM

Publicata Lipsiæ

Calendis Octobris, Anno M DC XCVII.

THESAURUS ANTIQUITATUM ROMANARUM, CONGESTUS a JO. GEORGIO GRAEVIO. Tomus tertius, quartus, quintus & sextus.

Trajecti ad Rhenum apud Franc. Halmam, & Lugduni Batavorum apud Petrum van der Aa, 1696 & 1697. fol. Constant 29 alph. 121 tabulis æneis majoribus, plurimisque minoribus.

INgentem Romæ, gentium dominæ, splendorem extitisse & magnificentiam, templorumque, fororum, basilicarum, porticuum, theatrorum, circorum, aquæductuum, insularumque copiam, parietinæ, quæ adhuc de tantis tamque insanis substructionibus supersunt, ostentant. Has ex priscis saxis, nummis, & veterum scriptorum monumentis explicatas, ac veluti redintegratas denuoque excitatas, ad posterorum eorumque, qui Romam ipsam aut Italiam non accedunt, memoriam transmisere & veluti oculis objecere docti viri, in libris editis admiranda hæc opera conspicienda præbentes. Quas præstantissimorum hominum lucubrationes colligere, & justis voluminibus compingere satagit doctissimi Grævii industria: cujus primordia, seu priores duos tomos, tribus abhinc annis editos, in Actis anni 1695 mense Febr. p. 49 recensuimus, idem nunc facturi, & quatuor, qui post priores istos duos in publicam lucem prodiere, tomos breviter enarraturi.

In tertium tomum doctissimus Collector congessit scriptores, qui Romæ veteris situm, ambitum, regiones, montes, aquas, portas, vias, vicos, insulas, domos indagarunt: præmissis Francisci Robortelli de *provinciis* p. 1. de *judiciis* p. 11. de *magistratibus Imperatorum* p. 37. de *gradibus honorum & magistratuum* p. 43. de *mensium ex nominibus Imperatorum appellatione* p. 23; nec non Junii Rabirii de

bastarum & auctionum origine p 17. Guidonis item Pancirolli de *magistratibus municipalibus* p. 47. & de *corporibus artificum* p. 17. haud facile obviis Dissertatiunculis. Majoris operis & justorum voluminum mensuram implent, quæ sequuntur, Barth. Marliani *topographia Romæ* p. 54. Onuphrii Panvinii *antiqua Urbis imago* p. 203, quæ commentarium in Sexti Rufi *de regionibus Urbis* librum, qui p. 26. legitur, continet; Guid. Pancirolli *descriptio urbis Romæ*, & *de illius XIV regionibus* commentarius p. 317. Georgii Fabricii *Roma* p. 393. Alexandri Donati *Roma vetus ac recens* p. 469. plurimis elegantissimis instructa iconismis.

In quarto tomo principem sibi locum vindicat præclarum opus Famiani Nardini, *Romæ veteris* titulo conspicuum, post ipsius obitum anno 1666 ab Octavio Falconerio lingua Italica editum, studio Jacobi Tollii, antequam is anno superiore vivis excederet, ex ea in Latinam translatum p. 877, cui præmissæ sunt *quindecim tabulæ* nitidissimæ, loca & ædificia tam veteris quam novæ Romæ exhibentes, a Livino Cruylio concinnatæ, tanta cura & attentione, ut ne minima quidem res artificis diligentiam effugerit, sed omnia in iis ad vivum verique similitudinem accurate expressa sint, referendæ ad adjectam topographicam Romæ tabulam a Joh. Bapt. Falda delineatam. Nardini ponderoso operi breviores adjecti sunt libelli: Oct. Falconerii de *pyramide C. Cestii Epulonis* ab Alexandro VII Pont. instaurata anno 1663, dissertatio p. 1461. ejusdemque ad Carolum Datum epistola de *latere ex ædificii veteris ruderibus* anno 1661 eruto cum inscript. TIT. ET. GALL. COS. TERT. D. L. EX. F. CAN. OP. DOLI. I. quam sic explicat, *Titiano & Gallo Consulibus Tertullus Decii Libertus Ex Figulina Canonis Operis Doliaru prima*. p. 1483. Isaaci Vossii de *magnitudine antiqua urbis Romæ* anno 1685 edita dissertatio p. 1493. Olai Borrichii de *antiqua urbis Romæ facie* liber anno 1687 excusus p. 1517. Sexti Julii Frontini de *aquæductibus urbis Romæ* commentarius, cum notis Rob. Keuchenii p. 1625. Raph. Fabretti de *aquis & aquæductibus veteris Romæ* dissertationes tres p. 1677. Jo. Chifletii de annulari vetere gemma, in qua *Aqua Virgo* expressa est, libellus p. 1779. Lucæ Holstenii commentariolus in veterem picturam, quæ *Nymphæum* refert p. 1797. Ejusdem dissertatio de *pila stasfilari* p. 1803. & de *milliario aureo* p. 1806. Petri Ciacco-

nii

nii explicatio *columnæ rostratæ* p. 1807. Jac. Sirmondi explanatio antiquæ inscriptionis, qua *L. Scipionis Barbati F.* expressum est elogium p. 1833. Josephi Castalionis de *Pacis templo*, unde columna exempta in Exquilinum est translata, p. 1842. de inscriptione *obelisci* a Sixto V ante portam Flaminiam statuti p. 1857. de columna triumphali *Imp. Antonini* per Sixtum V Paulo Apostolo consecrata commentarioli p. 1939. Petri Angeli Bargæi de *eversoribus ædificiorum Romanorum* epistola p. 1867. ejusdemque de *obelisco* supra memorato ad Sixtum V commentatiuncula p. 1893. Tomum hunc claudunt *fragmenta vestigii veteris Romæ*, ex lapidibus Farnesianis, cum notis Jo. Petri Bellorii edita p. 1955.

Tomum quintum occupant potissimum scriptores, qui sacra, cæremonias, & omnem religionis Romæ veteris cultum explicarunt. In quibus principem locum tenent Jac. Gutherii quatuor de *jure pontificio* libri Parisiis 1612 primum editi, p. 1, in Præfatione a Cl. Editore passim notati. Sequuntur Jo. Andreæ Bosii (quo cive ob natales urbs nostra gloriatur) duæ exercitationes, altera de *Pontifice Maximo Romæ veteris* p. 225, altera de *Pontificatu Maximo Imperatorum Romanorum*, Jenæ 1656 & 1657 evulgatæ. Mich. Ang. Causei de la Chausse *insignia Pontificis Max. Flaminis Dialis*, *Auguris*, *aliorumque instrumento sacrificantium*, tabulis XXV delineata p. 313. Augustini Niphi de *auguriis* libri duo p. 324. Julii Cæs. Bulengeri de *sortibus*, *auguriis*, *auspiciis*, *ominibus*, *prodigiis*, *terræ motu & fulminibus* libri quinque p. 361. Jo. Bapt. Belli diatriba de *templo augurali* Tolosæ 1637 excusa p. 541 Jo. Pierii Valeriani declamatio de *fulminum significationibus* p. 591. Justi Lipsii de *Vesta & Vestalibus* syntagma p. 619. Ezech. Spanhemii de *nummo Smyrnaeorum*, *inscripto* ΣΜΥΡΝΑΙΩΝ ΠΡΥΤΑΝΕΙΣ, seu de *Vesta & Prytanibus Græcorum* diatriba, antehac Seguini selectis numismatibus antiquis Parisiis 1672 editis adjecta, nunc vero luculentior & copiosior prodita, multisque nummorum aliorum explicationibus erudite illustrata p. 659. Hier. Aleandri explicatio *Tabulæ Heliacæ*, Parisiis 1617 edita p. 602. Mich. Ang. Causei de la Chausse *Deorum simulacra*, *idolaque* tabulis XLII expressa p. 765. Jo. Bapt. Hansenii de *jurejurando veterum* liber, Tolosæ 1614 editus p. 797. Stephani Trellierii de *jurejurando* dissertatiuncula p. 869 Erycii Puteani de *antiquorum jurejurando* schediasma p. 885 Marci Zuerii Boxhornii *quæstiones Romanæ* Lugduni

 1663

1636 publici juris factæ p. 901. adjectis notis in Plutarchi *Ῥωμαϊκὰ* p. 974.

Tomo sexto exhibentur Franc. Bern. Ferrarii de *veterum acclamationibus & plausu* libri septem, Mediolani 1627 editi p. 1. Petri Berthaldi liber singularis de *ara*, Nannetis 1636 evulgatus p. 231. Ben. Bacchini commentatio de *sistris*, eorumque figuris ac differentia, cum notis Jac. Tollii, p. 407. Casp. Sagittarii de *januis veterum* liber 1670 editus, cui analecta 1694 adjecit p. 407. Sequuntur scriptores de *re vestiaria:* Laz. Bayfius p. 551. Octavius Ferrarius p. 605, qui tres ejus argumenti libros 1642, quatuor 1654, analecta eorum 1670 dedit. Albertus Rubenius p. 913. quam commentationem primus ante annos XXXIII edidit post mortem auctoris Grævius. Jo. Bapt. Donii & Bartoli Bartholini dissertationes de *panula* p. 1149. 1157. Aldi Manutii tres epistolæ de *toga Romanorum* p. 1189. *tunica* eorundem p. 1203. & *tibiis* veterum p. 1209. Claudit tomum Theophili Raynaudi tractatus de *pileo cæterisque capitis tegminibus*, tam sacris quam profanis p. 1213, qui sub *Anselmi Solerii* nomine, primum Lugduni 1655, & deinde cum multis figuris, minori forma, typis Amstelodamensibus 1662 prodierat.

AN ACCOUNT OF REASON ET FAITH &c.

Hoc est

RATIONIS ET FIDEI, PROUT AD MYSTERIA CHRISTIanæ Religionis referuntur, Consideratio. *Autore* IOANNE NORRIS A. M. *Bemertonæ prope Sarisburiam Rectore.*

Londini, apud S. Manship, 1697. in 8. Alph. 1.

NOn dissimulat Rev. hujus opusculi Autor, occasionem sibi primam dedisse, ut istud scriptionis argumentum sibi deligeret, librum non ita pridem in Anglia, titulo *Christianismi nihil mysterii habentis*, evulgatum: cujus Autorem, in mox repetita editione ejus, Joannem Tolandum sese professum esse novimus. Librum istum tam procaci audacia atque irreverentia sanctissimæ religionis nostræ mysteria impugnare ait, ut constitutum initio habuerit, data opera eam, quam continet, doctrinam examinare atque evertere. Mox tamen, mutato consilio, rectius sibi facturus visus fuit, si vera de isto argumento sententia stabilita, talia fundamenta sterneret,

ret, quibus bene consideratis, arenæ superstructa esse Tolandi moles, atque ruinæ suæ imminere cuivis appareret. Quod ipsum ut eo facilius consequeretur, brevem rerum potissimarum applicationem ad motas a Tolando controversias, coronidis loco adjicere primum in animo habuit. Verum cum eam quoque nemini Lectorum valde difficilem fore postmodum secum reputasset, isto etiam labore supersedere se posse existimavit.

Cum itaque ii, qui fidei mysteria in dubium vocare, imo aperto Marte oppugnare non verentur, nefarii istius facinoris nullam aliam habeant causam, quam quod fidem non mereri existiment, quicquid rationem humanam supergreditur; in hunc vero errorem ea sola ex causa adducantur, quod veritatis mensuram, & canonem, ad quem exigenda veluti sit, rationem esse sibi persuaserint; hæc tanquam vera & genuina eorum principia, utcunque ea dissimulare conentur, evertenda sibi esse duxit. p. 11.

Rem ipsam itaque a luculenta Rationis descriptione auspicatur, per quam variis, quas vox admittere solet, notionibus remotis, nihil aliud quam intelligendi facultatem sive ipsum intellectum sese significare ait. Uti autem ejus naturam atque essentiam describere non audet, cujus nullam in mente sua producere se posse ideam ingenue fatetur: ita in operationibus ejus explicandis haud paulo prolixior est. Et quidem initio statim suum a vulgo Logicorum testatum facit dissensum, qui tres intellectus seu mentis esse statuunt operationes, *simplicium apprehensionem*, *judicium*, & *discursum*; cum *discursus* tamen non tam nova aliqua operatio, quam *judicii* species sit, utpote qui nihil aliud sit, quam judicium de consequente ex antecedente illato. Imo in eo etiam illos taxat, quod judicium atque discursum ad intellectum referant, cum ad voluntatem potius pertinere videantur. Solam enim perceptionem intellectus esse operationem, inde patere existimat, quod solum & unicum ejus objectum veritas sit. In veritate autem cum nihil præter ideas earumque ad invicem relationes sit obvium, consequens esse censet, ut nihil præter illarum apprehensionem intellectui relinquatur, adeo ut ubi rem ejusque ad alias res relationem perceperimus, eam intelligere recte dicamur. Jam itaque, inquit, si nihil aliud quam perceptio est, quicquid ad intellectum pertinet, p. 24. p. 26. p. 27. p. 30. p. 31.

 judi-

judicio ſane locus in eo eſſe nequit: aliud enim quid a perceptione judicium eſt, cum judicare de rebus perceptis dicamur. Idemque judicii a perceptione diſcrimen inde quoque eluceſcere ait, quod falli quandoque iſtud, hæc nunquam poſſit. Ad voluntatem itaque ablegandum eſſe judicium, cum nihil aliud ſit, quam ejus in repræſentationibus ab intellectu factis acquieſcentia, concludit, atque quod hæc ſententia cum quamplurimis principiis practicis explicatu alias difficillimis conſpiret, demonſtrare nititur. Excluſo itaque ex numero operationum intellectus judicio, dari ſibi poſtulat, unicam intellectus operationem perceptionem eſſe, cujus ut melius pateat indoles, vel ſimplicem eam eſſe dicit, quæ ſit idearum, vel complexam, quæ ſit relationis, quam ad ſe invicem habent ideæ. Hanc rurſum vel immediatam ſtatuit, quando ſcilicet relatio iſta menti innoteſcit ex nuda ipſarum idearum, de quarum ad ſe invicem relatione agitur, inter ſe comparatione: vel mediatam, quando nimirum ad relationem iſtam cognoſcendam opus eſt tertia aliqua idea, ſine cujus interventu illæ apte ſecum invicem non poterant contendi. Complexam iſtam perceptionem abſolvere eam quam vulgo dicimus *ſcientiam*, in ſequentibus docet, quam aſſenſum evidentem a nonnullis definiri reprehendit, cum *aſſenſus* voluntatis, non intellectus ſit. Eam autem, pariter ac perceptionem complexam, geminam, vel immediatam nimirum ſive intuitivam, vel mediatam ſive demonſtrativam eſſe, eodem inter utramque ac inter perceptionem complexam immediatam mediatamque intercedente diſcrimine, oſtendit. Ea quæ immediata ſcientia novimus, *principia*, quæ mediata ſcientia nobis innoteſcunt, *concluſiones* paſſim appellari obſervat, variasque diverſorum iſtorum cognoſcendi modorum affectiones indicat: quas tamen, ne in ipſo limine hujus libri nimis prolixi ſimus, merito prætermittimus. Ideoque ad ea progredimur, quibus non minus prolixe, atque accurate, in fidei naturam deinceps inquirit: quam poſtquam accurate a ſcientia & opinione diſtinxiſſet, *aſſenſum inevidentem* ſatis recte appellari largitur; qua tamen ratione iſta ei appellatio competat, fuſe perſequitur. Summa obſervationum ejus eo redit: Inevidentiam iſtam non eſſe quærendam in formali, uti ſcholæ loqui amant, fidei ratione, ſed in

p. 32. p. 36. p. 37. p. 37. 55. p. 40. p. 41. p. 44. c. II. p. 53 p. 45.

in objecto ejus. Imo nec objectum undiquaque esse inevidens, sed ea tantum, quæ ab intrinseca ejus natura est, carere evidentia, & hanc quoque inevidentiam, non tam ad sensum alicujus propositionis, quæ fidei sit objectum, quam ad veritatem ejus pertinere. Quin & cum veritas propositionis hujusmodi inevidens dicitur, non ita accipiendum id esse, ac si simpliciter & in se spectata semper talis esse illa debeat, sed tantum quatenus objectum fidei est. Et ex hac doctrina anticipando consectaria nonnulla elicit, quæ eorum, quos impugnat, causam haud parum labefactare videntur: quorum præcipuum est, id quod supra rationem est, supra fidem statim non esse, cum fides, divina imprimis, cui Dei autoritas omnis instar evidentiæ est, evidentiam in objecto nullam requirat. Inde vero de fide implicita & explicita nonnulla addit, atque ea occasione ad celebrem inter scholæ Doctores quæstionem delabitur, an scilicet ad intellectum, an, quod ipsi verum magis videtur, ad voluntatem fides sit referenda. Cum autem porro multum ad causam, quam agendam sibi proposuit, faciat probe intellecta inter id quod supra, & id quod contra rationem est, distinctio, quam omnibus viribus ut evertant, nituntur mysteriorum jurati hostes Sociniani; peculiari capite ejus explicationem suscipit. Ubi postquam in Illustris Boylii ea de re sententia quædam desiderasset, supra rationem esse dicit id, cujus, postquam revelatum etiam est, modum & rationem assequi mentis acies nequit; contra rationem autem id esse putat, quod impossibile & contradictorium esse, menti humanæ est evidens. Utque eo clarius pateat, falsum esse, quod Sociniani cavillantur, nullum revera inter utrumque intercedere discrimen, manifestissimum id, ea inter se conferendo reddit, quin & ad exempla rerum provocat, quas rationem superare, & veras tamen esse, id est rationi non adversari, ipsi qui illud discrimen vel maxime impugnant, non audeant negare, aliisque argumentis illud luculente confirmat, & denique objectionibus nonnullis respondet. Atque sic demum mensuram & canonem veritatis rationem humanam non esse, probare aggreditur. Licet enim Cartesii asseclis concedendum esse putet, verum id esse omne, quod clare & distincte percipimus; nondum tamen hoc ipso in eo, quod impugnat, fastigio rationem collocari censet, cum versa vice affirmare non liceat,

ceat,

p. 47.

p. 90.

p. 95.

c. III. p. 100

p. 116. 131.

p. 123.

p. 127.

p. 129.

c. IV. p. 137.

p. 143.

ceat, quicquid clare & distincte non percipitur, illud falsum esse.
p. 146. Præcipuum autem, quo thesin suam firmat, argumentum illi est, quod id, quod canonis instar & mensuræ ad veritatem se habere debet, adæquatum illi, nec arctioribus quàm ipsa circumscriptum limitibus esse oporteat: talem vero rationem humanam non esse, tam ex ipsius natura, quam ex natura veritatis prolixe probat.
p. 149. Et hanc quidem quod attinet, infinitam eam esse evincit. Malebranchii namque, uti videtur, principia secutus, necessarias veritates atque æternas, quas a veritatibus contingentibus distinguit, nihil
p. 151. aliud esse quam relationes inter ideas: ideas autem illas divinas (cum immediatum intellectus nostri objectum aliud non sit, quam ipsæ ideæ intellectus divini, in quo omnia contemplemur) adeoque
p. 153. 167. infinitas esse docet, utpote quæ, id quod prolixe probat, essentiales Dei exsistant perfectiones, realiter, ut cum scholis loquamur,
p. 168. cum ipso identificatæ. Tacemus reliqua, quæ pro veritatis infini-
p. 170 tate, tum ex divinæ naturæ, tum ex nostrimet contemplatione
p. 174. depromta urget: quin potius ad alteram argumenti ipsius partem, qua rationis humanæ finitam & limitatam naturam expendit, ut finitum infiniti mensuram esse haud posse concludat, deveniamus. Eam itaque allatis compluribus ignorantiæ nostræ, in rebus etiam, quæ sensibus ipsis sunt expositæ, exemplis absolvit, nec opus esse putat, ut multum urgeat corruptionem, quæ a peccato ei obtigit, cum natura sua satis sit circumscripta, firmoque adeo fundamento conclusionem suam inniti persuasus, objectiones quasdam ad evertendam illam com-
p. 177. positas ab ea depellit. Præcipua est, humanam rationem, licet omnes veritates non assequatur, assequi tamen omnes posse, modo ipsi proponantur, adeoque veritati non collective quidem (uti clar. Autor loquitur) sed distributive tamen acceptæ esse accommodam.
p. 178. Ad quam ita respondet, ut & adæquatam veritati dici non posse ratio-
p. 179. nem, sine collective acceptæ veritatis cognitione, ostendat, & in-
p. 183. certum esse demonstret, an distributive etiam acceptæ veritati ratio nostra viribus suis exacte respondeat: imo potius id ipsum, quod universam in tota extensione sua veritatem animo complecti non valeamus, ineptos nos reddere particularibus quoque cognoscendis
p. 184. veritatibus ostendit, & petito ab intellectui nostro obscuris providentiæ divinæ mysteriis exemplo luculente confirmat. Imo plane ni-

nihil efficere ista objectione adversarios demonstrat, cum infinita non tantum quoad extensionem suam considerata veritas sit, sed in ipsa quoque natura sua spectatæ infinitæ particulares veritates existant, utpote quæ, ut supra ab eo probatum fuit, ideæ divinæ sint ad ipsam Dei essentiam pertinentes, & in natura sua infinitæ; quotquot nimirum earum absolutæ sunt, ad substantiam divinam in seipsa consideratam pertinentes, non relativæ & creaturarum (ut loqui amat) repræsentativæ, utpote quas ut finitas considerandas esse, non diffitetur. Ast vero licet etiam concedatur, finitam esse veritatem, fieri tamen posse ostendit, ut ejus mensura non sit humana ratio, cum probari non possit, æqualibus terminis utramque circumscribi atque finiri. Imo ne posse quidem vel hoc modo eam veritatis mensuram esse existimat, idque propterea, quod ipsa experientia nos doceat, multarum rerum nos destitui ideis, quodque cognitio unius rei, quam nonnunquam affectamus, pendeat ab idea alterius, qua penitus destituimur. Quod ubicunque accidit, utut vel maxime finita veritas, in qua indaganda versamur, sit, non magis tamen a nobis addisci potest, quam si omnino esset infinita. Sic v. c. quid sit libertas, quid item præscientia, novimus omnes; quod autem exacte satis assequi non valeamus, quomodo actus nostri liberi præscientiæ possint esse objecta, id inde unice esse putat, quod nullam habeamus, quæ animam nostram nobis repræsentet, ideam. Postquam itaque hac ratione evicisset, incomprehensibiles dari veritates, mensuramq; adeo veritatis rationem non esse, duobus inde deductis consectariis finem huic disceptationi imponit: quorum prius est, ut ne inviti nonnulla ignoremus; alterum est, quod superius etiam adstructum fuit, dari res quæ supra, non contra rationem humanam sint, vanamque adeo illam distinctionem non esse. Conclusionem vero, quæ ex ista doctrina elicitur, non licere scilicet contra veritatem cujusquam rei argumentari ex eo, quod ratio illam assequi non valeat, peculiari capite expendit. Hæc enim si procederet arguendi ratio, manifestum fore putat, esse mensuram veritatis rationem; id quod tamen falsum esse, hactenus copiose dedit probatum. Atque adeo ut fidem aliquid nullam omnino mereri constet, non sufficere ostendit, si rationi inevidens illud esse demonstretur. Cum enim non evidens veritas, sed veritas in genere objectum fidei sit, non inevidentem tantum, sed falsam etiam

p. 192.
p. 213.
p. 217.
p. 219.
p. 227.
c. V. p. 230.
c. VI. p. 243
c. VII. p. 254.

iam esse rem, quam credi nolunt, mysteriorum hostibus probandum existimat. Duas autem præcipue eorum, quibus causam suam tueri conantur, objectiones examinat, ad quorum primam, qua fidem esse dicunt actum rationalem, adeoque id quod supra rationem est credi non posse, distinctione respondet inter actum rationalem evidentia interna sive objecti, & inter actum rationalem evidentia externa sive rationis suæ formalis & causæ impellentis subnixum. Si priori ratione actus rationalis sumatur, fidem talem esse negat; si posteriori, concedit, sed non procedere argumentum dicit: non enim sequi ex eo, quod ratio cur aliquis credat evidens sit, rem ipsam etiam creditam in sua natura evidentem esse atque per-

p. 268. spicuam, nec proinde rationis captum superare. Ad alteram autem objectionem ex Cartesii schola petitam, quæ assensum præstare prohibet ei, quod clare & distincte non percipimus, neutiquam vulgari distinctione inter res ad fidem & ad rationem spectantes respon-

p. 271. dendum putat. Namque & in rebus ad rationem spectantibus assensum nobis nonnunquam extorqueri, licet eas clare percipere non valeamus, & fidei res clarissima quandoque haud carere evidentia, ostendit. Inter evidentiam itaque distinguendum potius esse censet, & in Cartesii canone non internam præcise evidentiam, sed quamcunque,

c. VIII. p. 182 sive externam sive internam, intelligendam esse putat. His vero ita stabilitis, genuinum denique rationis usum in rebus ad fidem pertinentibus ob oculos ponit: atque primo ostendit, in nulla re melius & officio hominis convenientius rationis vires collocari, quam in reli-

p. 286. gione examinanda. Deinde nullam religionem minus causæ habere rationis subterfugiendi examen quam Christianam, quæ tota sit cultus rationalis; cum Gentilis contra, ne ei exponeretur, omni integumentorum genere opus habuerit. Parumque adeo abest, quin calumniatorum dicam scribat Tolando ejusque similibus, qui passim innuant, rationem abjuratam cupere eos, qui adversas ipsis partes se-

p. 291. quantur. At recte ratione in rebus fidei eos tantum uti docet, qui examinent & inquirant, non an ratio assequi valeat ea, quæ ut cre-

c. IX. p. 294. dantur ei proposita sunt, sed an a Deo sint revelata. Et sic denique hactenus dicta omnia ad mysteria Christianæ religionis paulo propius accommodat, quæ eo quod supra rationem, atque adeo ei inevidentia sint, supra fidem etiam esse, tantum abesse putat, ut poti-

us

us cum Malebranchio ex eo ipso argumentum pro veritate eorum, ducat, ea quæ humana ratio percipere non valet, ab ea inveniri etiam non potuisse persuasus. Omittimus quæ ea occasione de interpretatione Scripturæ, in qua ii, contra quos hic potissimum susceptus fuit labor, ita versantur, ut id quod supra rationem suam esse putant, clarissimo litteræ sensu hæretica pravitate male detorto, eidem accommodent, monere clarissimo Autori placuit: nec non ea, quæ ex hypothesi eorum urgeri posse dicit, qui ne supra rationem quidem esse fidei Christianæ capita censent: item quæ de voce mysterii contra Tolandum, qui eam nunquam de doctrina revelata & rationi imperscrutabili, sed de quacunque re deinceps manifestanda in S. Litteris usurpari docuerat, affert. Quam objectionem non inutilem tantum ad præsens negotium esse judicat, sed frivolam etiam, cum antiquissimam saltem Ecclesiam hoc sensu voce ista usam constet. Id ex coronide hujus opusculi adhuc annotare liceat, insigni elogio in ea Whistonum, de cujus tractatu anno 1696 edito alias dicturi sumus, ornari, quem plane probabilem diluvii a Mose descripti rationem reddidisse Autor censet, atque hoc ipso exemplo procacem adversariorum præcipitantiam reprimendam putat, qui eo ipso ne de physicarum quidem, multo minus de propius ad fidem & religionem spectantium rerum, impossibilitate temere pronuntiandum esse, debeant edoceri.

ספר חנוכת הבית
i. e.

LIBER INITIATIONIS TEMPLI, SEU EXPLICATIO FIGURÆ structuræque templi ultimi destructi, juxta omnem modum & dispositionem ejus, tam generalem quam specialem. Adjecta est ἰχνογραφία Templi universi; præterea nonnullarum partium ejus figuræ operi insertæ sunt.

Venetiis e Typogr. Bragadin. A. 5456, i. e. C. 1696, in 4. Plag. 15.

Mirandum merito, viros doctrina & fama celebres illustrandis atque delineandis magnificentissimis Græcorum, Romanorum aliorumque populorum ædificiis, tantam operam impendisse; ædificium vero omnium longe magnificentissimum, Hierosolymitanum nempe Templum, tam prius quod ædificavit Salomo Rex, quam posterius quod devastavit Vespasianus, post tot Scripturæ sacræ, Mishnæ

& Josephi testimonia, intactum quasi reliquisse. Quod si Christianis scriptoribus vitio verti possit, e quorum numero tamen aliqui, ut *Joh. Bapt. Villalpandus*, *Lud. Capellus*, *Joh. Lightfootus* & *L. C. Sturmius* ad illustrationem magnificæ hujus molis nonnihil contribuerunt: Judæis exprobrandum maxime venit, qui si ullam aliam, hanc imprimis materiam negligenter tractarunt, cum de aliis nugis spissa satis volumina in lucem emiserint. Præter ea enim, quæ hinc inde sparsim apud Commentatores Talmudicos in Misnicum tractatum Middoth, ea de re inveniuntur, & quæ *Jac. Jehuda Leo* libris IV de Templo Hierosl. latine a Joh. Sauberto redditis, itemque *R. Jacob Jehuda Arjeh* Judæus Amstelod. A. 5410, C. 1650, sub titulo תבנית היכל, & alius *R. Lipman Levi Häler* Pragensis sequenti anno sub titulo צורת בית המקדש הנראה ליחזקאל libros evulgarunt, paucos aut forte nullos alios deprehendes, qui ex professo sibi hoc præsumpserint, ut digni aliquid de tam splendido ædificio commentarentur. Nuper vero (ut de Christianis taceamus, inter quos publicato ante paucos menses de Ara exteriori Templi secundi libello, sibi laudem comparavit *Joh. Jac. Cramerus*, Tigurinus,) inter Judæos aliquis surrexit, qui Templi secundi figuram, dispositionem, proportionem partium, magnificentiam, eleganter & satis, ut apparet, accurate, resolutis omnibus, quæ apud reliquos Judæos reperiuntur, difficultatibus, descripsit in illo libro, quem hic exhibemus. Est is *R. Moses* filius *R. Gersom Chapetz*, qui in præfatione libri nomen expressum legitur. Cum vero prolixior liber sit, quam ut omnium ejus LVIII capitum, quorum in singulis aliquam ædificii partem Autor illustravit, *διάληψις* intra hoc angustum spatium, quo nostri librorum recensus circumscribuntur, comprehendi possit, satis præstitisse nos arbitrati sumus, si cum universi ædificii ichnographiam, tum & paucas alias figuras ex Autore in conspectum benevoli Lectoris produceremus, atque earundem explicationem paucis subjiceremus. Sequitur itaque primum Templi delineatio 58 figuris comprehensa, quot etiam sunt ædificii partes: estque simul hæc omnium libri capitum syllabe:

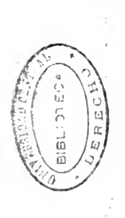
Tab. VII. fig. 1.

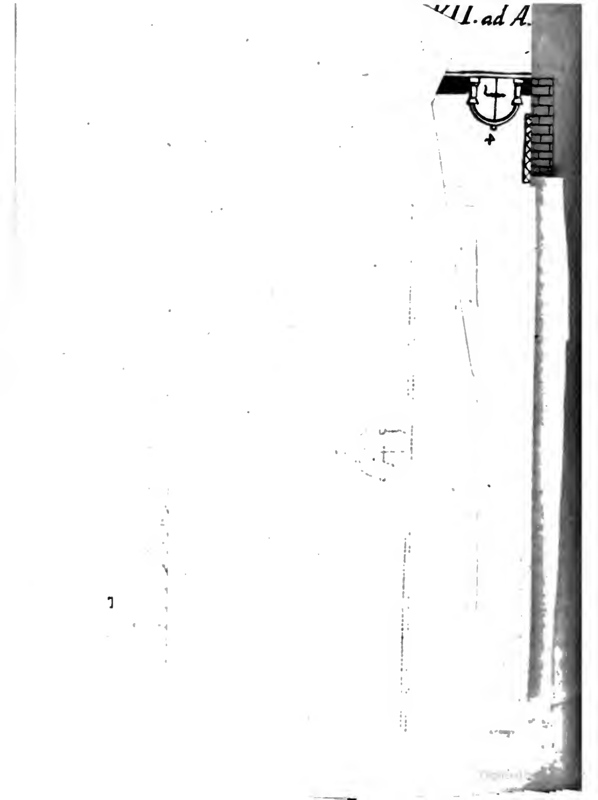
1 Mons Domus seu Templi, cujus ambitus 500 cubitorum quadratorum muro inclusus.

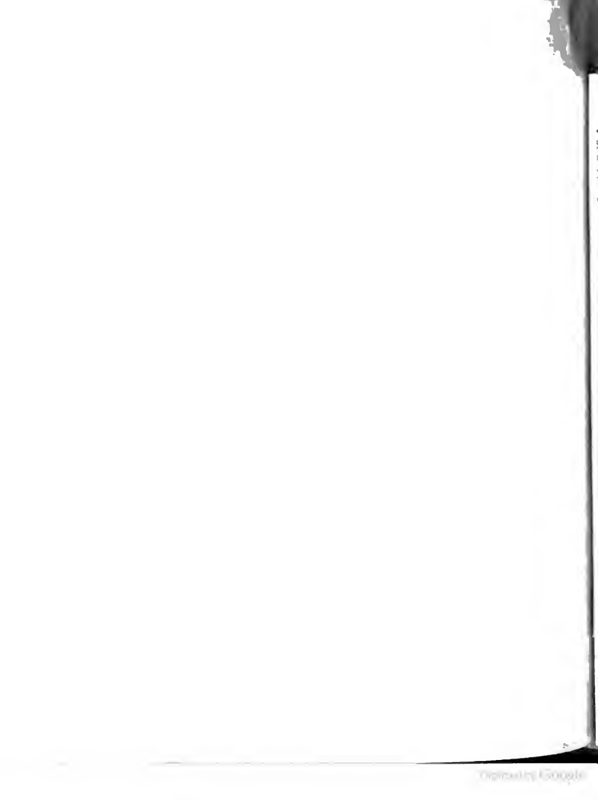
2 Murus montis Templi orientalis, in quo porta orientalis.

3 Ambæ portæ Hhulda versus meridiem.

4 Porta

4 Porta Kipponos seu Coponii ab occasu.
5 Porta Thadde ad latus septentrionale.
6 Soreg seu paries affabre cancellatus, 10 palmos altus.
7 Chel spatium intra parietem & murum atrii 10 cubitos latum. Ex eo per 12 gradus ascendebant in atrium mulierum.
8 Atrium mulierum. Tetragonum 135 cubitos longum & latum.
9 Quatuor conclavia in quatuor atrii angulis.
10 Synedrium parvum 23 virorum. Alterum parvum synedrium erat ad portam montis domus orientalem.
11 Porta Nicanoris ad orientem atrii Israelis. Ingressus in hanc portam per 15 gradus semicirculares, qui erant in atrio mulierum.
12 Conclave Pinehas vestiarii, & aliud conclave pistoris ad ambo portæ latera.
13 Porta Haddelek seu ardoris versus meridiem.
14 Prope isthanc porta primitiarum.
15 Porta aquarum ad idem latus, sed magis orientem versus. Super ejus tectum domus ablutionis.
16 Porta Nizzoz seu scintillationis ad septentrionem. Supra hanc extructum conclave pro sacerdotibus excubias agentibus.
17 Porta Corban seu oblationis huic proxima.
18 Beth moked, seu locus ignis accensi. Ibi porta in atrium sacerdotum tendens.
19 Quatuor conclavia in 4 ejus angulis.
20 Duo conclavia sub atrio Israelis, quibus asservata fuerunt instrumenta musica.
21 Atrium Israelis 135 cubitos longum in latitudine, & 11 latum in longitudine atrii.
22 Dochan seu pulpitum 3 graduum.
23 Atrium sacerdotum 11 cubitos latum & 135 longum.
24 Conclave salis ad oblationes inservientis sub atrio.
25 Conclave Parvah priori vicinum ad saliendas pelles sanctas.
26 Conclave abluentium, ad abluenda viscera victimarum prima vice.
27 Tectum domus Parvah, ubi balneum pro abluendo summo sacerdote.
28 Conclave ligni seu Parhedrin pro summo sacerdote.
29 Conclave putei.

30 Conclave Gazith, cujus dimidia pars in Sancto, & altera dimidia in communi seu extra Templum in monte domus. Ibi synedrii magni locus.

31 Conclave familiæ Abtines supra portam aquæ.

32 Altare holocautomatum, cujus ambitus 32 cubitorum.

33 Agger seu ascensus in altare.

34 Annuli ad immittenda illis colla bestiarum, quæ ad victimam mactabantur. Eorum sex ordines, & quatuor annuli in unoquoque ordine.

35 Octo mensæ marmoreæ, in quibus abluebantur carnes & viscera victimarum secunda vice.

36 Octo columnæ minores cum trabibus cedrinis transversis & uncinis ferreis, ex quibus pendebant victimæ.

37 Lavacrum.

38 Tabula marmorea, ubi descensus in fundamentum excavatum.

39 Duæ mensæ, quibus superimposita intestina & instrumenta sacerdotalia.

40 Spatium inter porticum & altare 22 cubitorum.

41 Duodecim gradus, per quos ascendebant in porticum.

42 Porticus porta 40 cubitos alta & 20 cubitos lata.

43 Duæ mensæ intra porticum, cui aliquantisper imponebantur panes.

44 Porticus lata ab oriente versus occidentem 11 cubitos; ab aquilone versus austrum longa 100 cubitos.

45 Beth hachali photh, 15 cubit. versus septentr. & 15 versus meridiem, ubi cultri & instrumenta mactatoria asservabantur.

46 Porta Templi stricte sic dicti, 20 cubitos alta, 10 lata.

47 Triginta octo procœtia, 15 ad septentrionem, 15 ad meridiem, & 8 ad occasum. Illis asservabantur res ad Templum necessariæ.

48 Podium versus septentrionem ad adscendendum in tectum procœtiorum. Huic a meridionali latere opposita fuit domus descensus aquæ.

49 Templum stricte sumptum, seu Sanctum, 40 cubitos longum, 20 latum.

50 Altare aureum, cujus perimetrum quadratum unius cubiti.

51 Candelabrum ad meridiem positum.

52 Mensa panum facierum ad septentrionem.

53 Ta-

53 Tabula marmorea, de qua pulvis sumebatur ad Sota, seu uxorem adulterii suspectam.

54 Duæ columnæ aureæ, super quibus summus Sacerdos expiationis die sanguinem juvenci & hirci demittebat.

55 Tarkesin seu spatium cubitale cum duobus velis.

56 Adytum seu Sancti sanctorum locus, 20 cubit. longus & 26 latus.

57 Lapis fundationis, super quo arca fœderis olim posita fuit.

58 Postremum adyti, seu domus expiatorii, 11 cubitos latum.

TAB. VII. Fig. 2.

Reliquæ tres figuræ annexæ, quarum in Tabula generali signa sunt 42, 51, 52, cum propter angustum spatium ibi accurate depingi nequiverint, operi ipsi insertæ sunt. Et prima quidem illarum est adumbratio magnificæ illius *Porticus Portæ*, altitudine, latitudine, splendore, magnificentia reliquas omnes superantis. Erat 40 cubitos alta & 20 lata, januas nullas habens, sed velo obtecta. Ascendebant in illam per 12 gradus, quorum singuli semicubitum alti, & lati cubitum integrum, excepto gradu quarto, septimo & duodecimo, qui ampliores erant. Gradus enim quarti & septimi latitudo erat 3 cubitorum, duodecimi autem 4 cubitorum. Ad majus portæ ornamentum supra eam exterius quinque epistylia extruxerant, quorum singula in longitudine duobus cubitis a se invicem distabant. Infimum epistylium incubabat in superliminari, præminens latitudine portæ cubitum unum ab unaquaque parte, adeo ut hujus longitudo fuerit 22 cubitorum, ejus quod supra hoc 24, tertii 26, quarti 28, & ultimi 30, id quod superabat latitudinem portæ 5 cubitis ab unaquaque parte. Nec vero unum alterum attingebat, verum inter singula series lapidum erat.

TAB. VII. Fig. 3.

Consideratione dignum etiam est *Candelabrum*, quod sub fig. 3 expressum est, de quo mira scripserunt, qui illius dispositionem ac descriptionem tradiderunt. Juxta Autoris nostri descriptionem habuit 7 ramos, tres ab unaquaque parte & scapum in medio, qui rami omnes ornati erant scyphis, globulis & flosculis. Singuli rami habebant tres scyphos, præter illum, qui erat in media parte scapi, qui conjunctim efficiunt 22: singuli suum globulum, præter illum qui erat in media scapi parte, & tres alios ubi rami protendebantur, conjunctim 11: & singuli suum flosculum, qui una cum flore, qui erat in medio scapo, & qui erat infra ad pedem candelabri, 9 fuere. In floribus ipsis deinde lucernæ ardebant. Figu-

TAB. VII. Fig. 4. Figura quarta denique repræsentat *Mensam panum facierum*, de qua in Cap. 52 Autor tradit, quod fuerit duos cubitos longa & cubitum lata. Ex quatuor furculis seu paxillis aureis constabat, qui in superiori parte coronis aureis ornati erant, ita quidem conjuncti, ut duo ordines panum facierum super 28 bacillis imponi possent. Hi bacilli inter duas furculas ab utroque larere positi erant, super quibus jacebant panes, quorum sex erant ab unoquoque latere. Infimus omnium panis non jacebat super bacillos, sed in fundo mensæ: supra hunc tria bacilla aurea, æqualiter intervallis distantia, quibus impositus panis: supra hæc alia tria cum pane: supra illa iterum tria cum pane: & supra hæc alia tria cum pane: sextus panis super duobus tantum jacebat bacillis. Et sic etiam ab altero latere se res habebat. Ratio autem, quod bacilla panibus supponerentur, fuit, ut aer permeare illorum concavitatem posset, panesque a mucore & corruptione immunes conservarentur. In fundo mensæ stabat manipulus thuris, qui, cum auferebatur panis, in thymiamate in honorem Domini comburebatur, & circumcirca hunc fundum clausuræ aureæ formatæ erant.

HISTORIA NUPERÆ RERUM MUTATIONIS IN ANGLIA &c. Auctore EZEK. BURRIDGE, &c.

Londini apud A. & J. Churchill, 1697. in 8. Alph. 1.

Quæ in Anglia nostra ætate contigit rerum statusque conversio, ut exterorum animos attonitos suspensosque tenuit, & posteris etiam, quod admirentur & obstupescant, præbebit: ita & civibus, regnique incolis, illisque omnibus, quorum hactenus interfuit, aut Guilielmum aut Jacobum rerum potiri, fœcundum satis disceptandi & ingenii periclitandi vires argumentum subministravit. Et Jacobi quidem partes præ ceteris tuendas suscepit Societatis Jesu Sacerdos, Petrus Josephus Aurelianensis. In tertio enim Historiæ suæ libro, quam de rerum statusque in Anglia conversionibus composuit, totius negotii seriem ita enarravit, ut populum Anglicanum magni sceleris ob ejectum Jacobum Regem argueret, hunc vero ab omni culpa turpi remotissimum nihil ejusmodi promeruisse contenderet. Male id cumprimis habuit Ezechielem Burridge, Historiæ hujus, quæ nunc se nobis offert, auctorem clarissimum, qui hoc sibi datum credidit, ut

ut criminis omnis & injustitiæ infamiam strenue a patria sua civibusque depelleret.

Quo quidem munere ut rite fungatur, initio, imperium neutiquam Jacobo propter religionem abrogatum asserit, idque rationibus evincere annititur. Non abnuit periculum, quod religioni imminebat, populum Anglicanum solicitum habuisse; sed hanc ob causam Regem Jacobum neutiquam regno spoliatum, primo probat ex institutis & doctrina Ecclesiæ Anglicanæ. Provocat ad publica & Doctorum Ecclesiæ Anglicanæ scripta, ex quibus satis constare arbitratur, per Ecclesiæ Anglicanæ decreta, subditos Regibus sine aliquo discrimine aut delectu religionis obsequium præstare. Hinc postquam & Non-conformistas, ut vocantur, criminis hujus immunes esse ostendit, idem ex insigni studio Episcoporum & Ecclesiæ Anglicanæ in Jacobum, priusquam regnum adivit, comprobat. Mentionem hic etiam injicit nuptiarum Jacobi cum Ducis Mutinensis filia, easque multis non hoc nomine, quod conjugem sacris Romanensis Ecclesiæ imbutam sibi adsciverit, sed quod Galliæ Rege conciliatore initæ essent, displicuisse, vel ex eo patere ait, quod nuptias cum Æniponti Ducis filia meditatas Senatus neutiquam repudiaverit. Quæ circa libellum, ut vocant, exclusionis, sive plebiscitum, quo legitimus hæres religionis causa hæreditate sua & patrimonio spoliabatur, consentientibus Præsulibus abrogatum, itemque circa legem examinis sive scrutinii contigerunt, ejusmodi esse putat, ut benevolum Episcoporum in Jacobum, utut Romanensia sacra amplexum, animum satis prodant. Non minori autem studio, postquam regnum jam adeptus erat, in eum fuisse Episcopos pariter ac Senatum populumque, porro ex eo colligit, quod licet jam tum nonnulla commiserit, quæ illorum animos ab eo abalienare potuissent, nihilo secius certatim fidem illi probare sategerint. Namque ut alia quæ affert, taceamus, ad rebellionem a Duce Monumethensi & Argathelienst Comite excitatam, supprimendam, non modo fortunas, sed & vitam ipsam eos obtulisse. Cumprimis autem superiorum temporum consuetudinem revolvendo, haud proletarium, quo suam sententiam confirmet, argumentum se invenisse arbitratur. Nimirum civiles contentiones, quæ Angliam vexarunt, Regumque & subditorum dissidia commemorando, ostendit, sæpius in mutua eos

Lib. I. c. I.

exarsisse odia, eo etiam tempore, cum diversæ de rebus sacris sententiæ Britanniam nondum in partes diviserant, luculentissimo quidem, ut putat, documento, non ob religionem, sed ob rem publicam aut conculcatam, aut minus recte administratam, in Anglia male mulctari Reges. Quæ dum ita edisserit, temperare sibi non potest, quin addat, quorsum zelus in religionem Ecclesiæ Romanensis, quem Galliæ Rex pariter ac Jacobus præ se tulerint, pertinuerit.

Cap. II. Remota itaque spuria dissidii inter populum Anglicanum atque Jacobum Regem causa, veras adferre adgreditur. Primum inter has locum tenet fœdus amicitiæ cum Galliarum Rege sancitum. Quam istud statim, ex quo divulgatum est, populo displicuerit, quamque Carolus pariter & Jacobus ab antecessorum suorum tramite minus recte deflexerint, hic pluribus memorat. Cumprimis autem tenente adhuc summam rerum Carolo, a Jacobo fratre fœderum rationes ad nutum & arbitrium Galliæ Regis dispensatas refert, nec caussam soluti & minus sancte servati fœderis, ut vocari solet, triplicis aliunde arcessit: ipso autem Jacobo ad regiam dignitatem evecto, amicitiam & fœdus cum Gallo se magis magisque prodidisse. Nec sufficit Auctori hæc ita exposuisse; in Galliæ Regis pariter ac Jacobi arcaniora penetrat consilia, & quid utrique constitutum fuerit, dum arctissimo amicitiæ & fœderis vinculo se invicem junxerunt, non tam conjectando divinat, quam documentis variis demonstrare annititur.

Cap. III. Succedit altera ratio, quæ populum Anglicanum contra Jacobum irritarit, inimicitiæ scilicet cum Batavis susceptæ. In caussam odii, quo Batavos Carolus, si Auctori credimus, prosecutus est, inquirens, hanc affert, quod Rex probe intellexerit, se nisi excisis & pessundatis Batavis, imperium istud, quod moliebatur, absolutum in Anglos non consecuturum. Hunc in finem fœdera cum Batavis sublata, aliaque cum Gallis clanculum inita, magnaque diligentia causas atque προφάσεις belli, Belgis mox (A. 1672.) inferendi, auctore & incentore Colberto, Galliæ Regis tunc temporis ad Carolum Legato, conquisitas fuisse. Paucis hic sub examen revocat caussas, quæ in bello isto Belgico obtentui sumebantur, res scilicet jam pridem Amboynæ gestas, injurias quæ Anglicis mercatoribus a Belgis illatæ dicebantur, famosos libellos atque picturas a Batavis expositas, vexilla a Belgis

gis ex lege transactionis Bredanæ non demissa, & id genus alia; hasque causas omnes frivolas & nullius momenti fuisse pronunciat; nonnullas etiam ita recenset, ut a Ministris Regis occasionem Belgis tale quid committendi suppeditatam dicat, quod deinceps obtentum belli juste inferendi illis præberet. Quæ de libertate conscientiæ Sectariis eo tempore impertita, de Ormoniæ Duce a consiliis abesse jusso, de Guilielmo Coventræo quæstoria dignitate privato, & Cliffordo in ejus locum surrogato, memorat, eo spectant, ut probet, Regi nihil aliud constitutum fuisse, quam Batavos bello perdere. Idem ulterius prosequitur, & Batavorum, in quas hocce bello conjecti fuere, angustias, Auriacique Principis fata & inter tot calamitates enitentem virtutem, hinc comitiorum Parlamentariorum, ut vocat molimina, ut tandem in gratiam cum Batavis rediret Carolus, ordine recenset. Nec prætermittit, quod Regis Ministris Gallo faventibus imputandum sit, quod Batavi seorsim, exclusis Fœderatis, cum Gallo pacem A. 1678 inierint: Eboracensi autem Duci cum asseclis tribuendum observat, quod Angli suppetias tulerint Fœderatis, ad periculum videlicet quod ipsi tunc imminebat, declinandum, non autem quod Eboracensis Dux aut Fœderatis bene, aut Gallo male cuperet.

Tertiam indignationis causam populo Anglicano, ut Auctor autumat, præbuit usurpata a Rege Jacobo intempestive dispensandi potestas. Constitutum quippe jampridem in Anglia atque sancitum erat, ne quis civili aliquo aut militari munere in Republica fungeretur, nisi qui verbis usitatis atque a lege conceptis, jusjurandum fidelitatis & regii supremątus juraret, & in quibusdam capitibus doctrinæ cœlestis suam sententiam profiteretur. Has & similes leges, quas pœnales vocant, neutiquam ex odio religionis Romanensis sancitas, sed Reges atque Proceres tot Jesuitarum insidiis petitos, suæ non aliter consulere potuisse securitati, Auctor non tantum asserit, sed scriptorum Romanensi Ecclesiæ addictorum testimoniis quoque comprobat. Adeo nihil injuste & crudeliter unquam in Anglia contra Romanenses commissum porro docet, ut si qui Jesuitici ordinis viri periere, eos proditionis pœnam luisse, aut alio scelere mortem promeruisse dicat. Illis quoque Caroli I interitum, incendium Londinense, Belgicumque bellum tribuere non dubitat. Jam quo pacto harum le-

Cap. IV.

legum auctoritatem eversum iverit Jacobus, exemplis evincit, in quibus referendis & examinandis operosus est.

Cap. V. Hinc de Judicibus Ecclesiasticis a Rege constitutis dispicit, novam inde odii populi in Regem causam enatam ostensurus. Altius autem Commissariorum, ut vocat, constituendorum rationem repetens, eorum originem ab Henrico VIII repetit. Qui hunc excepit Eduardus, & hinc Maria pariter ac Elisabetha, eandem a Parlamento postularunt & impetrarunt facultatem Commissarios Ecclesiasticos constituendi: sed hæ quidem diversimode eadem usæ sunt. Datum erat hisce Commissariis, ut in mores Ecclesiasticorum inquirerent, improbosque promeritis afficerent pœnis. Sed cum hac ratione sæpius, quod Judices odio aut amore agerentur in transversum, innocentissimi mortalium criminum, quæ nunquam illis in mentem venerant, dare pœnam cogerentur, placuit hanc facultatem ejusmodi Judices constituendi Regibus adimere. Factum istud est duobus statutis, in Comitiis Regni solenni ritu promulgatis, quorum alterum sub Carolo I, alterum sub Carolo II prodiit. Hisce autem non obstantibus, Jacobum facultatem ejusmodi Commissarios constituendi sibi tribuisse autumat. Addit multos officium istud subire detrectasse, interque eos Episcopum Roffensem laudat: indeque factum esse, ut hominibus a nutu Regis pendentibus munus illud concrederetur. Regem autem hosce Judices constituendo, leges Angliæ plane migrasse, id quidem est, quod præcipue sibi probandum sumsit. Neve sibi objiciatur, Guilielmum itidem ejusmodi Judices in Hibernia constituisse, longe alia ratione id factum esse, probare allaborat. Concludit, potestatem hisce Judicibus concessam eo spectasse, ut servitus Anglorum acceleraretur: neve de funestis instituti hujus eventibus aliquis dubitare possit, Episcopum Londinensem, Vice-Cancellarium Oxoniensem, & Socios Collegii Mariæ Magdalenæ Oxonienses, Judicum horum asperitatem & iniquitatem satis expertos docet.

Cap. VI. Non minus quoque nimiam istam Jacobi facilitatem, qua omnibus circa religionem dissentientibus in Anglia libertatem ex sectæ suæ præscripto colendi atque placandi Numen indulsit, populum male habuisse docet. Pœnales enim, ut vocantur, leges salubriter in Anglia constitutas, hoc modo eversas penitus & pessundatas esse.

esse. Nec tamen concedit, ex humanitate quadam & benevolentia Regis hocce Sectariis impertitum beneficium profluxisse, cum severissime olim in Fanaticos statuerit; sed ad eundem finem, ad quem cuncta ejus tendebant consilia, hoc quoque comparatum fuisse, fidenter asserit. Addit rationes, quas instituti memores prætermittimus. Dilabitur hinc ad Episcoporum a Rege in custodiam, quod ejus declarationem super ista indulgentia publice promulgare nollent, datorum causam disceptandam: reque omni prolixe & accurate exposita, concludit, istos Antistites obsequium ista in re Regi denegando, nihil, quod vituperari possit aut debeat, admisisse.

Sed in leges quoque Angliæ Jacobum injurium fuisse, dum iis silentium indixit, suamque voluntatem pro lege esse voluit, indeque in populi Anglicani odium eum incurrisse affirmat. Non minus officii sui rationem eum neglexisse, quod Senatorum conventus non eo modo, quo Reipublicæ Anglicanæ indoles hoc postulabat, celebraverit: itemque, quod Senatorum electoribus jus electionis liberum non reliquerit. Cumprimis vim municipiis illatam urget, & inter causas, quibus populi iram Jacobus in se concitaverit, refert. Sunt autem municipia, docente Auctore, maximæ civitates & oppida Britanniæ, quibus fertilitas soli, aut situs loci, aut alia commoditas aliqua utilitasve communis, majorem hominum frequentiam conciliavit. His oppidis, sive municipiis multa olim concessa privilegia, interque alia & illud, ut duos ex municipibus suis, aut alios, si forte maluerint, in Senatorum numerum illis referre liceat, ita ut horum municipiorum delegati magnam Senatus partem constituant. Jacobum itaque, quod animadverteret, se hosce delegatos voluntati suæ minime obnoxios habiturum, oppida ista juribus municipalibus, hoc est, jure mittendi delegatos ad constituendum Senatum privasse, nova collegia municipalia instituisse, omnique ratione curasse, ut in Senatorum numerum non alii reciperentur, quam quos cupiditatibus suis non refragaturos consideret. Hisce ex voto peractis, postulasse eum a novis municipibus ait, ut pœnale statutum vicesimo quinto Caroli II anno promulgatum, per quod Regi non licebat pro lubitu militum delectum agere, rescinderetur. Et hæcce omnia ad evertendam Anglorum libertatem fuisse comparata, Auctor judicat. Addit & alia in hanc sententiam, quod scilicet Primores An-

Cap. VII.

glorum, & omnes quos voto suo obstaculum ponere posse existimaret, partim promissis sibi conciliaverit, partim minis, ne facerent quod officii ratio postulabat, deterruerit.

Cap. VIII. Reliquas Anglorum querelas unico complectitur fasce. Hic spoliatum a Rege patrimonio & fortunis suis populum; obstrictos jurejurando, invitis legibus, cives; pacta violata, & id genus alia, longa serie commemorari videas. Exaggerat etiam, quod rebus omnibus quietis & tranquillis, contra Senatus auctoritatem, militem legerit, & quidem Hibernicum, quem multis nominibus Anglis valde invisum dicit. Hac occasione de Hibernorum odio in Britannos disserit, nec magis Regem Anglos irritare potuisse ait, quam dum animum benevolum & faventem ubique erga Hibernos prodidit, & luculentissima favoris sui erga illos documenta extare voluit. Finem primo huic libro impositurus, de Cambriæ Principe, quem supposititium vocat, nonnulla adjicit, & in toto hocce negotio Jesuitarum artes & obstinatum Regis ad evertendam Anglorum libertatem animum accusat.

Lib. II. c. I. Expositis hunc in modum causis, quæ Anglos contra Regem Jacobum irritarunt, quo pacto contra Angli in accersendo Principe Auriaco se gesserint, enarrare suarum partium esse duxit. Calamitates itaque, quibus hi se plane obrutos credebant, postquam paucis denuo exhibuit, Proceres non aliter suis ac patriæ rebus, quam Principis Auriaci auxilium implorando, consulere potuisse ait. Laudat Batavorum promptitudinem in classe & copiis Auriaco subministrandis, eosque tum suam quoque fortunam plane habuisse in consilio, animadvertit. Namque & Jacobum eodem tempore bellum in Belgas molitum fuisse, ut adeo non felicius imminentem sibi tempestatem declinare potuerint. Jacobum autem primum a Legato Gallico, qui apud Batavos commorabatur, mox & aliunde de Auriaci Principis & Batavorum consiliis certiorem factum, maximoque terrore circumseptum, amicos accersivisse, illorumque sententias, quid in hoc rerum statu factu opus esset, explorasse. Rejecto Barillonii, copias Gallicanas accersendas suadentis consilio, eum ad lenitatem studia convertisse, chartam, ut vocat, immunitatum Londinensibus restituisse, convocasse etiam Episcopos & illorum consilium expetiisse. Jesuitarum tamen sinistra interpretatione Episcoporum consilium exce-

exceptum, apud Regem locum non invenisse. Interim eum summo studio subsidia bellica conquisivisse, plurimasque res in pristinum statum restituisse: sed necessitate potius compulsum, quam quod mentem mutasset. Id hoc documento Auctor comprobat. Miserat, inquit, Jacobus Oxonium Episcopum Wintoniensem, ut Præsidem & Socios Collegii Magdalenæ, Laribus suis non ita pridem a Rege expulsos, restitueret: sed quamprimum fama, Belgicam classem naufragio periisse, a Belgis ad fallendum Regem sparsa, ad aures ejus pervenerat, Antistitem illum retro ferre pedem, & re infecta domum reverti jussit.

Cap. II.

Insigni & incredibili lætitia omnium Arausionensem in Anglia receptum, non diffitetur: auctam tamen hanc putat ex fama de Gallorum adventu, quam non plane inanem fuisse sibi persuadet. Refert hinc Arausionensis declarationem, populo a verbi divini ministris prælectam: quam mox alia Hagæ Comitum Kal. Novembr. edita ideo exceperit, quod Princeps Auriacus e re sua & Angliæ esse putaverit, populum Anglicanum edocere, cuncta Jacobi molimina, quibus spem recuperandi amissam libertatem illi faciebat, ad simpliciores ludificandos solum esse comparata. Ipsum interea Auriacum moderationis & abstinentiæ multa dedisse documenta, & luculenter significasse animum ad pacis consilia propensum, & hac ratione omnium favorem sibi conciliasse. Jacobum quidem primum prælii discrimini fortunam committere secum constituisse, nec Senatum convocare voluisse: interim indies pluribus Proceribus ad castra Auriaci Principis transeuntibus, & oppidis præcipuis partes ejus amplectentibus, spem ejus magis magisque fractam & imminutam fuisse. Episcopos autem & Proceres nihil eorum, quæ ad firmandam sine armorum strepitu Rempublicam facere videbantur, intermisisse, huncque in finem libellum supplicem Regi obtulisse, quo submisse illum orabant, ut Senatum convocaret; sed hoc ipso nihil aliud illos effecisse, quam ut iratum Regis animum gravius incenderent & novis suspicionibus complerent, amicis Regis illisque, quorum consiliis se abripi patiebatur, id strenue agentibus, ut mentem Regis a pacis consiliis & Senatus auctoritate deflecterent. De hocce libello cum sinistra fama a Regis asseclis spargeretur, Antistites & Proceres consultum esse duxerunt, eum in lucem edere, ut omnes

omnes intelligerent, se sui muneris limites neutiquam transiliisse. Censuram tamen Jesuitarum, ut Auctor refert, libellus iste effugere non potuit. Interim Devoniæ Comitem aliosque Proceres & oppida nonnulla ad Auriacum Principem se recepisse, nihilque aliud superfuisse, quam ut Jacobus a copiis quoque, quæ adhuc illi parebant, desereretur. Et sane milites hosce, istam rerum in Anglia faciem considerantes, mox dubitare cœpisse, an se deceret pro illo militare, qui tanta omnium consensione conculcatæ Anglicanæ libertatis reus agebatur, Noster refert. Qua animorum inclinatione usurus Auriacus, literas ad Jacobi exercitum dederit, militesque adhortatus fuerit, ut Reipublicæ propriæque libertatis haberent rationem; eo quidem eventu, ut nonnullis ad Auriaci castra se conferentibus, ceteris autem magis dubiis & ambiguis redditis, Jacobus in magnas angustias conjiceretur. Hunc itaque, ut rebus suis præcipiti lapsu pessum euntibus medelam afferret, edictum promulgasse, quo proditionis gratia profugis fieret, & exteris aut venia domum revertendi, aut stipendia militaria promitterentur, si sub illo mereri vellent. Nihil tamen hoc ipso fuisse profectum: & licet ad bellum vires deesse viderentur, ad pacis tamen consilia frustra eum a nonnullis fuisse sollicitatum. Mentionem hic Autor injicit epistolæ Londino Sorbiodunum ad Regem missæ, quæ illum, ut in Galliam se reciperet, adhortabatur, simulque spem faciebat fore, ut ipso absente cuncta tumultu & confusione rerum omnium conturbarentur, & ita Anglos demum, ut Jacobum reducerent, coactum iri. Ab amicis Jacobi & Gallicæ factionis hominibus istam epistolam profectam esse, Auctor non dubitat; interim Jacobum consilium fugæ sibi consulendi cepisse observat.

Cap. III. Fugam itaque Jacobus meditans, non sine insigni dolore, præter alios, Annam quoque filiam ad Auriaci Principis partes transgressam intelligit. Hinc (Auctoris mente loquimur) in omnem se versans partem, mox ad molliora consilia reverti videtur, mox de fuga iterum cogitat, se omnia ad Senatum rejecisse præ se ferens. Quæ Auctor de Oratoribus Auriaci Principis ad Jacobum missis, itemque de tertia Principis hujus declaratione, de Scotis a Jacobo deficientibus, deque Norfolciæ Duce refert, & id genus alia prætermittimus, ne legum, quas nobis præscripsimus, ipsi parum obser-

van-

vantes videamur. Quæ ad Jacobum pertinent, huc redeunt; postquam Regina cum Cambriæ Principe discesserat, cohortes omnes Regis jussu a Comite Feuershamiensi exauctorantur, ipseque Rex in fugam se conjicit: Arausionensis quidem & Proceres ea de re certiores facti, ea agunt, quæ is rerum status exigere videbatur: sed cum Jacobus post navem conscensam, iterum portum tenere cogeretur, per Legatos nobiles a Proceribus, ut reverteretur, invitatur; morem quoque illorum voluntati gerit; sed post reditum talem se præbet, ut Auctor inde concludat, illi serio constitutum fuisse civium animos magis magisque irritare. Omnem autem viam negotium istud componendi ideo eum sibi interclusisse putat, ut saltem inde occasionem aufugiendi nancisceretur. Atque ut istud rite ostendat, quæ porro inter Jacobum & Auriacum Principem acta sint, quo pacto ille hunc ad D. Jacobi Basilicam, hic illum Hamum per Legatos invitaverit, exponit. Sed Jacobus nihil tutum satis in Anglia credens, postquam Princeps Auriacus Londinum pervenerat, iterum in fugam se conjecit.

Cap. VI. Fugisse itaque Jacobum dicit Auctor, non alium in finem, quam ut Parthorum more fugiendo vinceret, & Gallicanis copiis adjutus regnum recuperaret. Arausionensem vero omnium gratulationibus Londini exceptum postquam retulit, quo pacto is porro omnium consensu populi Magister, donec rite Proceres in Comitia coirent, creatus fuerit, memorat. Quo ipso talem eum obtinuisse potestatem, qualem Dictatores olim apud Romanos obtinebant, observat. Ad hanc dignitatem evectus Auriacus Princeps munere suo pro viribus functus est, Hibernosque qui Angligenas in Hibernia vexabant, in ordinem redigere in animum induxit. Quæ omnia Auctor noster prolixius prosequitur. Interea in Comitiis congressi erant Angliæ Senatores. Deputati Plebis, quæstione de statu Regni habita decernebant, Jacobum Regem, pacta & conventa mutua Regi cum civibus inita solvendo, civilem Regni politiam, quantum id illum penes erat, solvisse; ipsum leges fundamentales subvertentem, & cedentem tandem Regno, imperium abdicasse, & solium eo facto vacuum relictum esse. In quo quidem decreto Senatoribus superioris ordinis, observante Auctore, nonnulla displicuere. Nolebant enim dici, Regem imperium *abdicasse*, sed imperium a Rege *fuisse dereli-*

ctum. Nec satis commode dictum putabant, solium *vacuum* esse, cum in regno hæreditario, hærede adhuc aliquo superstite, solium vacuum dici nequeat. Mariam autem Jacobi filiam regni hæredem esse, non dubitabant. Deputati tamen Plebis non poterant, ut Auctor porro refert, induci, ut verba decreti mutarent. Non minus autem, cum de novo Rege in locum Jacobi substituendo deliberaretur, Senatores dissensisse non dissimulat, nonnullosque voluisse, ut Jacobo in regnum revocato nomen titulusque Regis permitteretur, jura autem majestatica penes alium essent, quem *Regentem* vocarent; alios autem Wilhelmo, alios denique conjugi ejus Mariæ summam rerum delatam cupivisse. Sed cunctis tandem scopulis feliciter superatis, Wilhelmum & Mariam in Regem & Reginam cooptatos refert, illudque plane necessarium fuisse non tantum asserit, sed rationibus etiam evincit, causasque aperit, quare nonnulli Jacobum desiderent; novique Regis commendatione, & ad eum parænesi, opus suum finit.

PETRI FRANCII SPECIMEN ELOQUENTIÆ EXTERIORIS, ad Orationem Ciceronis pro A. Lic. Archia accommodatum.

Amstelædami apud Henr. Wetstenium, 1697. in 8. Constat pag. $15\frac{1}{2}$.

Duplicem fuisse apud veteres eloquentiam, *internam* unam, quæ in stilo & scriptione consistat, & *externam* quæ in elocutione & gestu, quæque *actio* Rhetoribus dicatur, jampridem auditoribus suis inculcavit Auctor clarissimus; ut ex Orationibus ejus anno 1692 editis, & a nobis in Actis anni istius p. 345 recensitis, Orat. II. p. 48. III. p. 51. VI. p. 117. VII. p. 122. XII. p. 145. XV. p. 193. XVI. p. 212. constat. E veterum monumentis eorum eruditionem, & interiorem illam facundiam, copiam, ubertatem, omnemque artem rhetoricam perspici posse; at quo ardore hæc dixerint, qua voce, qua manuum & totius corporis motu, neutiquam intelligi hodie existimat. Actioni tamen primam in eloquentia palmam a principibus oratoribus Græcis & Latinis, Demosthene & Cicerone, fuisse assignatam, animamque orationis & vitam, præclaramque semper & singularem habitam. Quapropter ut hanc externam eloquentiam internæ jungen-

gendam auditoribus suis persuaderet, rationemque addiscendæ ejus commonstraret, non modo Tullianas & Demosthenis orationes quasdam memoriæ mandatas conveniente oris & corporis gestu recitare eos docuit, felici magnorum istorum Oratorum in vocis flexu ac corporis motu æmulatione; verum hanc ipsam eloquentiæ partem, quæ *corporis eloquentia* Ciceroni dicitur, veluti in artem redegit, certisque regulis adstrinxit, quibus pronunciatio & actio contineatur, in hoc libello p. 44. seqq. traditis. Utque illustri exemplo præcepta confirmaret, speciminis loco Ciceronis *pro Archia* Orationem exhibuit, ejusque omnia membra quo oris habitu, qua vocis flexione, quo corporis gestu motuve pronunciarit, aut pronuncianda sint, in adjectis cuivis colo seu inciso observationibus, ad regulas antea traditas compositis, perspicue ostendit. Nam quæ lenta & submissa, leni, continua; quæ modulata, suavi, clara, distincta, acuta; quæ pleniore, concitata, diffusa; quæ gravi, elata ac sublimi voce; quæ tono altiore, fortiore, graviore, acutiore; quæ simplice, suavi, quæ medio; quæ ore pleno ac libero, quæ pressiore; quæ manu prona, supina, concava, expansa, depressa, explicata, dilatata, in utrumque latus diffusa, pectori applicata, in circulum vel iridem (ut p. 72. 74. loquitur) diducta, & excurrente aut in obliquum projecta; (p. 95.) quæ digitis complicatis, sublatis, arrectis, exsertis, quæ depressis, in terram defixis, junctis; quæ oculis conversis, elatis, depressis; quæ toto corpore inclinato, firmo, varieve moto pronunciari in Oratione hac conveniat, perspicue tradidit. Quo pacto non illi tantum qui ipsum audiunt, sed & remoti, ad quos talia voce transmitti non possunt, quæ sit actio ipsius & pronunciatio, plane ac liquido intelligent, & omnem hanc exterioris eloquentiæ formam, seu vocis & gestuum moderationem, manifesta ratione expositam & comprehensam habebunt. Neque tamen negat, (p. 185.) aliter eadem pronunciari commode posse, pluresque modos eandem rem voce ac gestu repræsentandi esse; sed eum a se proditum affirmat, qui maxime naturalis & accommodatus ad rem fuerit visus. Quod si quis usu & exercitatione ita vocem gestumque formaverit, ut nihil in iis sit vitiosi, non tam anxie ei laborandum existimat, dum rei naturam exprimat, hoc an illo modo fiat: ubique enim quod decebit, ubique quod placebit, inventurum. Aristo-

telis, Ciceronis & Quintiliani loca, quibus vocis ac motus miram in orationibus vim ac potestatem esse tradiderunt, in Præfatione laudat, Erasmi etiam tertium librum Ecclesiastæ in hanc rem commendat. Ludovicum præterea Cresollium in Vacationibus suis Autumnalibus A.1620 editis, vitia ac virtutes exterioris hujus eloquentiæ, multis Græcorum ac Latinorum prolatis in medium testimoniis exposuisse; & Galli anonymi libellum de Actione Oratoria, sub *Conrarti* nomine postea editum, (sed falso, cum potius *Michaelem le Faucher* auctorem ejus esse indicarit Melch. Smidius, Prof. Helmstadiensis, qui in Latinum sermonem istum libellum A.1690 transtulit) multæ utilitatis inque suo genere præstantissimum esse, affirmat.

REFLEXIONS SUR LES DROITS DE LA CONSCIENCE.

i. e.

CONSIDERATIONES JURIUM CONSCIENTIÆ, AUCTORE ELIA SAURINO.

Ultrajecti apud A. Schouten, 1697. in 8. Alph. 2.

De hoc clarissimi Saurini opere proximo mense Septembri pag. 426 sqq. exponere incepimus. Nunc, quæ supersunt, exequemur. (Pars III.) Nimirum certamine cum Auctore Commentarii Philosophici defunctus, cum celeberrimo Jurio congreditur Saurinus, auctore libri: *Jura duorum summorum imperantium.* Namque & hic contra Commentarii Philosophici Auctorem calamum strinxerat, sed ita, ut cum, judice Saurino nostro, recte docuisset, fontem omnium errorum in voluntate collocatum esse, alia tamen minus probanda insperserit; quæ proinde in parte hujus libri tertia sub examen Saurinus revocat. Sed ea quidem intacta nunc relinquimus, tum quod magni adeo momenti non sunt, tum nimiæ prolixitatis evitandæ studio. (Pars IV. Sect. I.) Itaque ad partem potius quartam properamus, qua de potestate quoque summorum Imperantium in conscientias subditorum, Auctor aliquid adnectere vel ideo operæ pretium duxit, quod haud mediocris difficultatis res sit, eam justis limitibus hic circumscribere. Suam itaque sententiam Saurinus sequentem in modum edisserit. Deum quidem omnium societatum civilium auctorem esse agnoscit: fundamentum tamen earundem recte in pactis quibusdam collocari putat, per quæ Imperantibus quidem summa

potestas

poteſtas deferatur, ſed ita ut & ſubditis jura nonnulla relinquantur, interque ea merito jura conſcientiæ referenda eſſe. Poſſe ſummos Imperantes leges ferre, quæ ſcilicet divinis legibus non adverſentur; poſſe ſubditos cogere, ut haſce leges obſervent. Quin & aliquando ſubditos per conſcientiam obligatos eſſe, ut injuſtis legibus obtemperent. Hinc porro colligit, Principem non tantum poſſe poteſtate ſua uti, ad religionis, quam veram eſſe credit, conſervationem, ſed eum etiam ad hoc obligatum eſſe, & quidem, tum ut Chriſtianum, tum ut Principem. Omnes enim Chriſtianos obſtrictos eſſe, ut omnes curas, omnia conſilia ad gloriam Dei, propriamque & aliorum ſalutem promovendam conferant. Reges autem Principesque, ut ſubditos ad veram æternamque felicitatem perducant, obſtrictos eſſe. Obſtare quidem huic ſententiæ videt, quod ſocietates civiles felicitatis tantum civilis cauſa coaluerint, & quod adeo religio in earum aut ſtructura & formatione, aut conſervatione non aliter in cenſum veniat, quam prout aut finem huncce promovere apta eſt, aut eundem impedit. Sed regerit, etiamſi homines, qui civitates conſtituerunt, ad ſpiritualem & æternam felicitatem non reſpexerint, eos tamen huc maxime reſpicere debuiſſe: quin & Chriſtianos Principes hunc Ethnicorum Principum errorem merito emendaſſe, & reipſa ſummam rerum ita tractaſſe, ut non minus civitatis conſervationem, quam æternam civium omnium ſalutem, ſibi curæ cordique eſſe oſtenderint. Ceterum ne hæc poteſtas Principis circa ſacra in infinitum excurrat, hiſce eam circumſcribit limitibus: primo, ſi Princeps rite hac poteſtate uti velit, religionem quam veram eſſe putat, etiam re ipſa veram eſſe debere: deinde, ſummo Imperanti ad veræ religionis conſervationem non niſi media legitima uſurpanda eſſe: tertio denique, ſummum Imperantem ne legitimis quidem mediis ad veræ religionis conſervationem uti poſſe, ſiquidem illa legibus Imperii fundamentalibus, & pactis publicis adverſentur. Hæc poſtquam rationibus haud contemnendis firmavit, porro aſſerit, ſummum Imperantem poſſe & debere poteſtate & auctoritate ſua uti, ad hæreſes & falſam religionem extirpandam. Neminem, qui Chriſtiano nomine indignum ſe reddere nolit, hac de re dubitare poſſe; litem omnem de modo ſaltem ſupereſſe. Hinc autem ut ſe expediat, ita

procedit. Primo asserit, summo Imperanti summopere cavendum esse, ne in veram religionem hoc sibi licere putet, quod illi in falsam licet: quin enim gravissime peccet, si veræ religioni se opponat, dubium nullum esse. Secundo, nefas esse dicit, facere mala, ut inde eveniant bona. Perfidiam itaque, proditionem, perjurium, gravissima atrocissimaque esse crimina, etiamsi ad hæreticorum tendant perniciem. Quarto, Principem zelo pro vera religione defendenda & ad falsam extirpandam inflammatum, intra limites legum fundamentalium, & pactorum publicorum se continere debere. Nec enim horum violationem ullo modo excusari posse. Quinto denique, summo Imperanti semper cogitandum esse, subditos suos simul subditos esse Dei, qui per conscientiam suam voluntatem illis manifestet, & qui simul ab illis exigat, ut dictamen conscientiæ suæ sequantur, & istud religiose observent. Ut ergo nefas est, (ita hinc porro colligit,) scelere se obstringere, & contra conscientiam agere: ita & Principes peccant, dum alios, ut contra conscientiam agant, cogere in animum inducunt.

Sect. II. Non sufficit Auctori hæc in genere ita delibasse: quin paulo distinctius suam sententiam exponit. Triplices itaque religionis actus constituit: primo internos, qui velut essentiam religionis absolvant, fidem scilicet & persuasionem de certorum dogmatum veritate: secundo actus externos, tum eos qui immediate ab actibus internis fluant, & progignantur, ut preces, gratiarum actiones, omnesque animi devoti Deumque religiose colentis significationes; tum actus quosdam, qui ad publicum religionis exercitium pertineant & a Deo præcepti sint, quorsum solennes congregationes fidelium ad fundendas preces & sacram cœnam administrandam refert: sed & eos huc pertinere dicit, qui non ab omnibus, sed a quibusdam sacræ hujus societatis membris edi soleant, ut sunt doctrinæ veræ legitima propagatio, studium convertendi & emendandi errantes, & similes. Tertio denique alios actus ejusmodi esse ait, ut religionis quidem quodammodo intersit, eos exerceri, sed ut nihilo secius, quoniam divinitus non sint præcepti, intermitti queant: quorsum ritus varii & ceremoniæ sacræ, cultus sacrarum ædium & ornamenta, publicæ ædes in quibus sacra fiant, & alia ejusmodi, judice Auctore, spectant. Hisce præmissis porro docet, primo, sum-

mi

mi Imperantis esse, nihil facere reliqui, ut vera Ecclesia omnibus mediis conservandi & propagandi veram doctrinam abundet; alendos itaque & sustentandos ab eo esse idoneos Ecclesiæ Ministros, scholas bonarumque mentium domicilia erigenda &c. Secundo, summi Imperantis esse, eo anniti, ut vera Ecclesia fiat dominans, religioque vera cum statu civitatis connectatur, ita ut a se invicem separari nequeant; ut publicæ ædes ejus exercitio consecrentur, & privilegia, quæ a Principe proficisci possunt, illi impertiantur. Tertio, multo magis summum Imperantem ad defensionem veræ Ecclesiæ, contra insultus hæreticorum, obligatum esse. Quarto, si animadvertat Princeps, hæreticos in erroribus suis propagandis fraudulenter se gerere, & persuasionem de doctrinæ cujusdam veritate ab illis solum ad cupiditates suas tegendas obtentui sumi, in eos ut rebelles & seditiosos illum animadvertere posse. Quinto, in commodorum & privilegiorum distributione orthodoxos præferendos esse hæreticis; neutiquam autem in justitiæ administratione, namque hoc pacto omnes subditos ejusdem esse conditionis, Principemque communem omnium subditorum patrem. Sexto, esse quasdam sectas, quas summus Imperans plane extirpare non tantum possit, sed etiam debeat, nisi impedimentum, quod superari non possit, sese offerat, quæ scilicet ad flagitia & atrocissima crimina, parricidia Principum, perjuria, proditiones, homines impellant; quo etiam atheismum refert, quippe quo qui infecti sunt, monstra hominum sint & pestes publicæ, quos adeo e medio tolli omnium magnopere referat. Et eo usque quidem Auctor limites potestatis, qua summi Imperantes circa religionem gaudent, profert. Rursus tamen eos coarctat, quando porro docet, summum Imperantem non posse præscribere subditis, quid credere & sentire circa religionem debeant, multo minus eos jubere, ut fiant orthodoxi, neque si nolint, eos punire posse. Præterea peccare summum Imperantem ait, si subditos cogere velit ad ejusmodi actus, quos religioni, cui addicti sunt, adversari putant, aut si prohibeat ejusmodi actus, quos salva conscientia se intermittere non posse putant. Quod autem de jure Principis orthodoxi erga subditos hæresi infectos asseruit, idem etiam admittendum esse, si Principi hæretico cum subditis orthodoxis res sit, autumat. Licet enim Princeps hæresi corruptus peccet, errorem su-

suum propagando; si tamen intra limites hactenus designatos subsistat, subditos orthodoxos nec detrectare obsequium, nec de injuria sibi illata conqueri posse.

Sect. III. Sua hunc in modum exposita & confirmata sententia, cum iis qui in dissentientes circa religionem sine discrimine sæviunt, quos inter Romanenses, interque hos Jesuitas agmen ducere notat, in arenam descendit. Eos hisce inniti fundamentis docet: Hæreticos esse latrones & homicidas, quin iis adhuc deteriores, quod non vitam, sed æternam salutem hominibus eripiant; eos societatibus civilibus longe majus damnum afferre, quam atrocissimi hostes afferre possunt: non ergo nefas esse, si eodem modo in eos animadvertatur. Sed magnopere hosce homines falli, Auctor primo probat exemplo Christi & Apostolorum. Hosce enim nunquam vi aut armis ad homines ab erroribus abducendos usos esse. Non deesse qui respondeant, inepte ad hoc exemplum provocari, cum nec Christus, nec Apostoli talem sibi potestatem, qua Magistratus gaudent, arrogarint. Quin Bellarminus, observante Auctore, asserit, tempora mutata esse. Apostolos hac methodo errantes convertendi usos non esse, quia eodem uti non potuerint, imperio destituti. Ast postquam Ecclesia hanc facultatem vi cogendi dissentientes adepta est, nihil obstare quo minus eandem usurpet. Sed respondet Saurinus, si Romanenses invictis argumentis comprobaverint, Ecclesiæ jus cogendi secus sentientes competere, tunc demum eos concludere inde posse, Christum & Apostolos hanc potestatem exercere noluisse, qua cæteroquin uti iis licuisset; istud vero cum nulla ratione evincere possint, suum argumentum invicto hactenus pollere robore. Alterum argumentum Auctori contra Romanenses subministrant exempla primitivæ Ecclesiæ. Equidem in Priscillianum ejusque asseclas a Maximo, instinctu quorundam otthodoxorum, durius quam par erat, animadversum fuisse fatetur: sed simul observat, Priscillianum non tam ob hæresin, quam ob alia crimina turpissima, supplicio affectum fuisse: nec tamen & defuisse ea ætate, quibus nimius illorum rigor, qui Priscillianum accusarunt, displicuerit. Sed ne exemplis tantum errorem Romanensium impugnare videatur, rationes quoque in aciem prodire jubet. Ut hæreticus juste puniri queat (ita rationes subducit,)

ducit, necesse est, ut summus Imperans ferre etiam leges possit contra hæresin, quibus subditi omnes obedire obstricti sint. Jam vero nihil ineptius est, quam summo Imperanti facultatem leges de rebus fidei, quid credendum sentiendumve sit, ferendi tribuere. Namque si Imperans quid credendum sit, definire posset, eum erroris omnis immunem & extra errandi periculum constitutum esse oporteret; quod tamen cordatiores Romanensium ne de summo quidem Pontifice asserere audeant. Deinde ita argumentatur: in pœnis omnibus Imperantes duplicem finem sibi propositum habere, emendationem tum ejus qui punitur, tum aliorum qui supplicio a similibus delictis deterrentur. Neutrum autem horum finium, si hæretici puniantur, obtineri posse. Illum enim, qui punitur, hoc ipso non convinci, religionem, cui addictus est, falsam esse. Ceteri autem multo minus convincentur, cum nemo sanæ mentis colligere possit, hanc doctrinam erroneam esse, quia qui eam profitentur, comburuntur, aut alio modo puniuntur. Tertio addit: licet pœnæ non sint salutares, eas tamen ad minimum non debere esse perniciosas. At pœnas, quæ hæreticis infliguntur, tales esse, id quidem est, quod Auctor pluribus edisserit. Hisce argumentis impugnata Romanensium sententia, quæ pro ea defendenda in medium afferunt, erudite diluit. Perperam ab illis hæreticos cum latronibus & homicidis comparari probat. Namque ne quis alterum interficiat, Imperantem lege civili sancire posse: ast eundem neutiquam definire posse, quid credendum sit. Latrones & homicidas contra conscientiam leges migrare: id quod de plerisque hæreticorum secus se habeat. Divinas leges, quibus Prophetas mendaces, blasphemos & idololatras capitali supplicio affici Numen jubet, illis neutiquam esse præsidio. Deum enim quodvis peccatum recte æternis cruciatibus, multo magis supplicio temporali punire; ast summum Imperantem neutiquam putat tantam potestatem sibi vendicare posse. Deinde ingens etiam intercedere discrimen inter seductorem talem, qualem Divinæ apud Mosen leges punire jubent, & hæreticum. Eliam quadringentos & quinquaginta sacrificulos Baaliticos interficientem, in exemplum trahi non posse, cum Divino afflatu perculsus hoc fecerit. Jehu autem Regem Israelis vim fraudi doloque miscentem, citra dubium Divinas migrasse

 leges.

leges. Ad exempla Petri adversus Ananiam & Saphiram, & Pauli adversus Barjesum summo rigore utentium, eodem modo respondet, ea scilicet singularem Numinis afflatum arguere. Effatum Servatoris, *compelle eos intrare*, vim moralem, quæ argumentorum pondere & robore absolvatur, denotare. Ad leges civiles denique Imperatorum vel ideo frustra provocari, quod & hi homines fuerint, & mirum adeo non sit, eos aliquando a recto aberrasse tramite. Quod a nonnullis porro objicitur, licet hæretici ob actum animi internum, certam scilicet de doctrinæ cujusdam veritate persuasionem, puniri nequeant, ob denegatum tamen Imperanti obsequium, si is certos actus illis prohibeat, eos recte puniri posse; ita diluit, ut distinguat inter actus externos, qui ex religione ipsa fluunt, adeoque necessarii sunt, & actus externos, qui ex religione non fluunt, & adeo pro indifferentibus recte habentur. Actus posterioris ordinis imperio civili plane subjicit Auctor, eosque & prohiberi, & mandato non obedientes recte puniri posse fatetur. Secus autem de actibus prioris ordinis sentit. Subjicit denique sex observationes, quibus hactenus allatis lucem affundere annititur. Pleræque tamen eo tendunt, Romanenses etiam quoad modum puniendi hæreticos multiplici ratione peccare, judiciorum ordinem non observando, reumque nec per testes nec alia ratione convictum igni adjudicando, fidem datam violando, pœnas justo rigidiores dictitando, & quæ id genus alia sunt.

Sect. IV. Ceterum cum & inter Protestantes non desint, qui dissentientes non ferunt, adeoque Intolerantibus ab Auctore annumerantur, cum hisce etiam congrediendum sibi existimavit. Principem autem inter hosce locum cum Jurius, censente Auctore, teneat, hunc etiam præcipue sibi refellendum sumsit. Sententia autem Jurii, ipso referente Saurino, huc redit: (1) hæreticos tantum ob hæresin non esse puniendos: (2) in eos tamen animadverti posse, si actus externos religionis contra mandatum Magistratus exerceant, eo quod hic imperio, non quidem in corda & conscientias, in linguas tamen & manus gaudeat: (3) non tamen eo usque procedendum, ut sanguis secus sentientium profundatur, nisi hæresi insigne addiderint scelus. Primam & ultimam assertionem Saurinus admittit: sed contra mediam pluribus argumentis insurgit. Primum

mum hoc est: Deo imperium in conscientiam, sive illa vera sit, sive erronea, competere, cumque actibus externis, sive lingua & manu, conscientia non minus lædatur quam internis, ad illos subditos cogi non posse. Alterum argumentum ab iis, quæ hanc sententiam consequuntur, depromptum est: si enim, inquit, semel Magistratibus permittatur, hæreticos punire propter actus religionis, sive tales, quos illæsa conscientia se omittere non posse putant, facile ad extrema prosilient. Tertio denique per hancce doctrinam tyrannidem Ecclesiæ Romanensis, si non defendi, saltem excusari posse, autumat. Quæ omnia prolixius edisserit. Iis autem, quæ contra suam sententiam afferri possunt, hunc in modum occurrit. Primo non negat, summum Imperantem obligatum esse ad gloriam Dei promovendam: sed eam hoc modo promoveri posse, aut Imperantem, ut hac ratione eam promoveat, obstrictum esse, abnuit. Πρῶτον ψεῦδος Jurii in eo positum esse, quod existimet, Imperantem omni potestate, præsertim circa sacra privari, nisi illi concedatur potestas hæreticos propter actus quosdam religionis puniendi. Deinde quæ a Jurio ad mentem Grotii recensentur, jura Imperantium, in dubium non vocat; quæstionem tamen, quo pacto Imperans potestate sua in puniendis hæreticis uti debeat, remanere ait. Porro ad exempla Principum tum Israeliticorum, tum Christianorum, tum denique Ethnicorum, quibus Jurius suam sententiam communivit, respondet, non ex exemplis, sed ex legibus & rationibus hac de re judicandum esse: deinde quousque hæc exempla pro Jurio faciant, inquirit. Frustra quoque ab Intolerantibus regeri contendit, hac ratione Principes ad scelera, quæ ut puniantur aut ipsorum, aut societatis civilis interest, vindicanda acriter inflammari; contra ad ea, quibus ipsum Numen læditur, & homines æterna salute privantur, ulciscenda languidiores reddi. Quædam enim crimina ita comparata esse, ut a Deo potius quam hominibus puniri debeant: latrones quoque, & qui similibus sceleribus se obstringunt, physica ratione vim hominibus afferre, indeque & eodem modo illis obviam iri posse; cum hæretici contra morali solum ratione in alios homines grassentur, libertatis autem usum illis non adimant: accedere denique, quod Princeps latrociniis & cædibus obicem ponens in conscientias non sæviat, cujus tamen criminis non sit immunis, si quid credendum sentiendumve sit, præscribere in animum inducat.

Sect. V. Finem operi imponit contra illos, qui in tolerandis dissentientibus nimii sunt, nonnulla monendo. Discernit autem ab Indifferentibus, ut vocat, hoc est, illis qui omnes sectas eodem loco habent, illos qui discrimen religionum agnoscunt, sed tamen dissentientes deteriori loco, quam ipsi sunt, in civitate esse nolunt. Hinc & actus, qui tamen e religione ipsa non fluunt, iis prohiberi, in commodis percipiendis eos aliis postponi, privilegiis aut privari, aut dum aliis impertiuntur, præteriri, & id genus alia, ægre ferunt. Quo jure hoc fiat, Auctor paucis disquirit, & ad dubia respondet.

JOH. CHRISTOPHORI STURMII PHYSICA ELECTIVA SIVE Hypothetica. Tomus I. partem Physicæ generalem complexus &c.

Norimbergæ apud W. M. Endterum, 1697. in 4. Alph. 5. pl. 14.

SCopus Authoris celeberrimi in hoc primo Physicæ Electivæ tomo, cæterisque, si vitam Deus viresque concesserit, secuturis hic est, ut rerum Naturalium cognitionem Lectoribus suis, pro sua virili quidem, ingeneret, rebus magis quam verbis gravidam, ab altercandi studio abducentem, diversas diversorum sententias, quantum pote, conciliantem, quodque præcipuum est, ad *Sui*, *Mundi*, *Deique* notitiam, quantum ejus ex lumine rationis haberi potest, scientifice deducentem. Esse vero Mundum supponit, nemine qui vel obiter eum suis oculis lustraverit contradicturo, opus & magnitudine, & rerum contentarum multitudine, & phænomenorum effectuumque varietate, pulchritudine & excellentia prorsus stupendum; adeoque simpliciter impossibile, ut unus aliquis Aristoteles aut Cartesius, vel solis phænomenis observandis ac enarrandis omnibus, nedum omnium ac singulorum causis rimandis & explicandis, par sit; imo si homines omnes Naturæ periti & scrutatores, Aristoteli & Cartesio ingenio pares essent, Naturæque miraculis pervestigandis nocte dieque incumberent, nunquam tamen eos, ne junctim quidem & collatis in unum symbolis, vel mille secula durante mundo, ejus mirabilia exhausturos, verasque & indubias omnium rationes detecturos esse: ut summa inde necessitas imponatur de Natura quippiam cum fructu commentaturo, e celebriorum Naturæ-consultorum, tum priscorum tum recentiorum, observatis & experimentis optima ac certiora eligendi, cum suis conjungendi, & ex

eorum

eorum rationibus, quas diversi diversas excogitarunt, eas cum judicio seligendi, quæ videantur observatis & phænomenis quam maxime respondere, neque adeo aliam quam *Eclecticam* vel *Electivam Physicam* conscribendi. Quod assertum cum a Sectariorum quorundam exceptionibus vindicasset, alterius quoque cognomenti suæ Physicæ rationem redditurus, non assentitur quidem simpliciter clarissimo *Perraltio*, omnem certitudinem Physicæ denegare viso, sed præter innumera phænomena plane indubia in historia Naturæ obvia, etiam causas plurimorum phænomenorum indubias eam in promtu habere, exemplo eclipsium, tum in magnis luminaribus, tum in Jove ac ejus Satellitibus, & utrarumque variarum circumstantiarum, incrementorum lucis in facie Lunæ, ♀ & ☿, virtutis item elasticæ in aere, indeque dependentium innumerabilium Naturæ effectuum, nec non phænomenorum in visione directa, reflexa & refracta, circa thermoscopia, hygrometra &c. occurrentium, contendit; non negans tamen, in quamplurimis effectibus Naturæ, conjecturis adhuc agi & hypothesibus, ut *Hypotheticam* adeo cognominare *Physicam* haut incongruum sit, nec tamen desperandum, quin temporis progressu una & item altera hypothesis, subinde limata rectiusque exculta, in ipsissimam veritatem sit abitura, aut veritati saltem futura proxima. Quod ut plenius intelligeretur, quid hypotheses Physicæ sint, quæque meliorum notæ & conditiones, uberius pertractat, tandemque quatuor hypotheses Physicas generaliores ac celebriores, *Aristotelicam* puta *vulgarem* sive Scholasticorum, *Democriticam* sive Gassendistarum, *Cartesianam*, & *Græco-Peripateticam*, fusius enarrat. Posteaquam vero Physicæ scientiæ, tametsi adhuc imperfectæ, & quantocunque etiam omnis posteritatis cultu adhibito, imperfectæ semper futuræ, insignem tamen utilitatem in cognitione Sui, Mundi, DEIque, sive Microcosmi, Macrocosmi, & utriusque Conditoris, nec non in communi hominum vita, generatim tantum, ât paulo pluribus deduxisset; duas præcipue hominum opiniones obiter perstringit, errorisque & falsitatis convincit: alteram aliquatenus injuriosam, qua Physicam, imo universam Philosophiam, aut nullius usus, aut exigui futuram, nonnulli inconsideratiores sibi aliisque persuadent, nisi superiores Facultates aliquo ejus servitio hinc inde indigerent: alteram multum insuper perniciosam, qua nonnulli sum-

mi Numinis exiſtentiam ex rectæ rationis lumine demonſtrabilem eſſe, impudenter negant. Et hæc omnia quidem quatuor diſtinctis Præliminarium articulis ubertim & explicatius conſectatur.

In ipſo progreſſu operis, ordinem rerum in ſcholis receptum fere ubique ſervat, ſed methodo peculiari, Phyſicæ Electivæ ſeu Hypotheticæ accommodatiſſima utitur, quæ primum phænomena, tanquam rem facti enarrat, atque ita Naturæ hiſtoriam in unoquoque rerum genere contexit; deinde vero diverſas, ac celebriores quidem eas, Phyſicorum hypotheſes fideliter recenſet; tandemque aut conciliationem earum, quantum pote tentat, aut unam ſibi meliorem, cæteris viſam ſeligit, vel propriam eis & probabiliorem omnibus ſubſtituit, rationibus ſingularum potiſſimis, qua par eſt modeſtia, excuſſis, & eadem libertate quamvis aliam, quæ ſibi veroſimilior videatur, eligendi, aut aliam novam ſurrogandi, cuilibet relicta. Sic in primo ſtatim capite liticulam Scholarum de principiorum internorum numero, tanti non eſſe exiſtimat, quin iſta miſſa penitus in ipſa rerum naturalium tractatione progredi feliciter liceat; de cætero vero, ſi qui materiam ſolam pro ſubſtantiali principio interno habere, formam autem & præcedaneam ejus abſentiam, ſed cum aptitudine illius recipiendæ conjunctam, pro materiæ modis tantum agnoſcere, alii vero formam ſaltem, alii denique privationem quoque dicto modo conſideratam, inter interna corporum generabilium principia recipere velint, facile inter eos convenire poſſe, credit ac docet, dummodo ſeſe mutuo patienter ac citra affectum audire, recteque alteri alterorum mentem percipere dignentur. De materia deinde omnium prima, vel ſimplici, vel communi artificialibus æque ac naturalibus corporibus (qualem equidem neceſſario ſupponi, non ſolum argumento illo vulgari ab abſurdo proceſſu in infinitum deſumto probat, ſed & hoc alio minus vulgari ac diſputabili, quod ſi nulla eſſet prima materia, nulla poſſet in mundo fieri actuque abſolvi generatio, ſiquidem cujus nunquam factum eſt initium, illius finis & complementum fruſtra expectatur) acturus, multa præmittit experimenta materiæ diviſæ in minutias ſtupendæ exilitatis, naturali quadam analyſi facta; indeque, poſt enarratas varias ac multum pugnare viſas Phyſicorum de materia prima hypotheſes, concludit, Phyſico ut tali nequaquam opus eſſe, ut aliam quæ-

ram

rat materiam primam aut simplicem, præter ipsas illas minutias, per evidentem ejusmodi analysin, aut reapse factam, aut imaginando saltem ulterius exporrigendam, omnium seculorum consensu, evidentissime repertas aut reperiundas; quippe quibus suppositis, omnis corporum tam naturalium quam artificialium compositio, indeque fluentes affectiones, deduci possint, dummodo inter illas minutias aut punctula physica, divina manu facta varieque figurata &c. (quod in progressu probatur) etiam animatorum rudimenta organica, majori adhuc artificio parata, supponantur. Quod si vero, hac materiæ simplicitate physica non contentus, ulteriorem aliquis, metaphysicam & omnis compositionis expertem, sibi demonstrari postulet (quod Physico quidem ut tali nequaquam incumbat) utique præter extensionem istarum quantularumcunque minutiarum sive atomorum, ab Aristotele non minus quam a Cartesio aliisque quovis ævo Philosophis agnitam, nihil reperiri, quod simplicissimam materiæ naturam exprimat: sed, quod inprimis tenendum putat, realem hic & cum impenetrabilitate conjunctam extensionem intelligendam esse, non imaginariam & quomodocunque conceptibilem, qualem etiam in rerum defectibus non possumus non agnoscere, & in speciebus vultuum nostrorum, quas intra vel pone specula, ubi non sunt, videmus tamen oculis ac dimetimur, imo in ipso nihilo concipiendo excludere nullo modo possumus; in quo *Cartesii* Sectatores vel maxime a scopo aberrasse, & in difficultates insuperabiles semet induisse, *H. Morum* autem adhuc gravius lapsum docet, dum nihilum illud antemundanum, mundo huic materiali, a quo nunc actu occupatur, recipiendo æquale utique concipiendum, pro ipso DEO mundi conditore venditat. Quæ omnia tamen acriter pro & contra disputabilia Physicum qua talem nihil attinere censet, quippe qui muneri suo satisfacere abunde possit, sive spatium aliquod inane vastum extra mundum, sive parvula & exilia inania intra particularum materialium interstitiola [quarum interim considerationem, ratione magnitudinis ac diversissimarum figurarum, magni esse momenti in Physicis, Cap. I. Phæn. VIII. Cap. III. Phæn. IX. X. & XI, alibique docet] supponantur, aut minus admittantur. Interim ex reperta per analysin materia prima physica, imo ex quacunque alia, in Epilogo cap. II. seqq. deducit consectaria: 1. Materiam

teriam primam quomodocunque consideratam, esse rem & substantiam vel actu divisam, vel divisibilem, & consequenter figurabilem, mobilem, disponibilem &c. verbo passivam, actionis non expertem solum, sed omnino omnis activæ potentiæ incapacem. Ergo 2. ad sui ipsius productionem, motionem, formationem &c. ineptam; alius adeo productoris, motoris, formatoris, sibi contradistincti, adeoque immaterialis, indigam. Porroque 3. cum ex alia priore materia ipsam primam produci fuerit impossibile, nulla præexistente materia productam, h. e. ex nihilo, atque adeo omnipotenti virtute creatam, motam, formatam &c. 4. Quemadmodum autem nec ipsa sese movere potuit, ita nec unam ejus partem alteram movere posse, quippe ipsam motoris indigam, a quo solo adeo partes materiæ unæ per alteras, ab eodem prius motas, moveri necessum habeant. Denique 5. cum mens nostra actionum plurimarum sibimet intime conscia sit, hanc a materia penitus diversam & immaterialem esse.

Cum itaque materiæ ejusque partibus nullam vim motivam ac vere activam competere, neque competere posse, ex dictis evidenter constaret; inquirendum nunc porro erat, annon in formis saltem cum materia uniendis, & sic in composita varia coalituris, aliqua vis motrix & vere-activa veniat agnoscenda? Cui rei accuratius dijudicandæ illud inprimis fundamenti loco substernit, quod formæ in strictissimo & accuratissimo vocis significatu relativum quippiam notent, quo existente formatum etiam existat, & ad functiones proprias obeundas habile sit, quodque vicissim, formato posito, necessario & ipsum existat, isti adeo & esse dans & operari. Quo sensu certe non rationalis anima (quod unum exemplum totam hanc de formis doctrinam mire intricaverit) sed hujus potius unio cum corpore organico, necessario præsupponendo, plenariam & adæquatam hominis formam constituat, quippe qua unione posita homo ponatur, & vicissim homine posito illam unionem poni necessum sit; cum econtra, homine posito, ponatur etiam anima rationalis, non autem vicissim anima rationali posita existente, statim homo existat, nisi hæc ipsa existentia animæ ad positionem ejus in corpore organico, atque adeo ad ipsam illam unionem cum hoc restringatur, ipsis id fatentibus adversariis, & hoc pacto in nostram sententiam non advertendo

do transeuntibus. Hoc vero sensu accepta formarum voce, unum & generalem formarum omnium conceptum haberi, qui substantiales quidem illas h. e. essentiales suo quamque composito, non substantias tamen absolutas & per se existentes exhibeat, sed varios solum materiæ modos, aut plurium modorum in certos usus destinatorum complexum & correspondentiam dicat, prout sane materia, quam informare & in qua recipi debent, non ullius alterius rei, quam talium modorum capax est. Huic igitur formarum conceptui in Epicrisi cap. III plurimis argumentis prolixe confirmato, in epilogo tandem huic capiti subjuncto sequentes superstruit conclusiones: 1. Formas, tanquam materiæ inertis mereque passivæ modificationes tantum, multo minus quam earum substantiale subjectum, virtute quadam vere activa, motiva, & operativa esse præditas; sed uti materia generatim corporibus ex ista formatis mobilitatem simpliciter, ita formas talem vel talem specificam mobilitatem conciliare, principium interim aliquod vere agens & movens etiamnum præsupponentes. 2. Hujus principii vere agentis omniaque moventis, nimirum inventi supra Creatoris materiæ, virtuti motrici, omnium quoque formarum, solo quippe motu & partium materialium variantissima dispositione & compositione oriundarum, originem deberi, illumque adeo materiæ Creatorem, totius etiam hujus mundi aspectabilis Factorem, Productorem & Conservatorem esse; cujus adeo 3. immensam potentiam, incomprehensibilem sapientiam, & inexhaustam bonitatem, inenarrabilis illa formarum, omnibus retro seculis in omnibus immensi mundi angulis exortarum, & hodienum exorientium, & in fines creaturis omnibus, præsertim homini, utilissimos directarum, varietas & multitudo plane evincat, amplius etiam idem evictura, si ad mentem Scholasticorum formæ ponerentur substantiæ. Cum vero 4. nec materiæ vis activa competat, nec formis velut materiæ meris modificationibus; manifestum esse, quod neque composito ex utroque vis activa inesse queat, sed uti materia simpliciter, ita forma & compositum taliter moveri a Motore summo & unico, necessum habeat.

Ita vero ex ipsa principiorum internorum natura deductis conclusionibus, quod neque materiæ, nec materiatis ullis, vis agendi aut active movendi, imo (quod p. 158 & seq. porro evincitur) ne

capacitas quidem talem agendi movendique potentiam divinitus recipiendi, aut, si per impossibile recepta ponatur, in actum, nisi DEO movente, deducendi tribui possit; eandem veritatem deinceps, e considerata & profundius eruta ipsius motus natura, in Epicrisi cap. IV. p. 159. & seqq. denuo corroborat, posteaquam ex agnita dudum ab ipso Aristotele aliisque quovis ævo Philosophis difficultate, imo impossibilitate, quid rei motus esset explicandi, in eam tandem sententiam necessitate quadam protractus esset, quam Lana & Hamelius quasi per transennam obiterque prospexerant: motum nempe localem esse rem mere arbitrariam, cujus adeo rationem dari aut explicari non posse mirum esse non debeat, (quam rem in Appendice Sect. I. Digressoria p. 229 & seqq. plurimis prolixe persequitur) & quemadmodum materiæ & materiatorum existentiam a mero DEI arbitrio dependere demonstratum est, ita materiæ motum localem, h. e. ejusdem successivam in pluribus locis existentiam, (nec enim ulla alia mutatio corporibus motis obtingit) tanto magis a sola Dei liberrima voluntate dependere, quanto plus est rem unam eandemque, uti per plura temporis momenta, ita in pluribus successive locis existere, quam semel & simpliciter unico momento in unico loco existere. E qua veritate sic eruta & stabilita, quod motus localis efficiens, aut, si mavis cum P. Lana, exigens causa alia esse non possit, quam voluntas DEI infinite-potens, intrepide porro infert, invitissimis licet omnibus præjudiciis, neque corpus ullum, ut quod voluntate prorsus destituatur, neque mentem finitam ullam, utpote voluntate quidem sed finita præditam, active-movendi potentiæ capacem esse. Cui concluso cum duo cumprimis præjudicia obstent, alterum de corporibus unis ab alteris, ipso sensu teste, manifeste motis, alterum de motibus artuum in humano corpore a mentis nutu evidentissime pendentibus; utrique prolixius atque ita respondet, ut corpus unum ab altero moveri non neget, sed prius aliunde moto, atque adeo virtute non propria, sed illius a quo motum fuerat; & a nutu mentis humanæ corporeos motus, non omnes, sed aliquos tantum pendere fateatur, non efficienter tamen, sed occasionaliter tantum, & ex hypothesi voluntatis divinæ lege universalissima semel pro semper expressæ & ubique efficaciter operantis; quod utrumque fusius alleg. l. deductum videri, quam hic

hic enarrari potest, prout etiam Epilogi huic cap. IV, subjuncti monita propriæ Lectoris curæ & meditationi commendanda veniunt, & aliis quibusdam obviis facillime difficultatibus promte penitusque tollendis ea præprimis attendenda, quæ p. 174 & 177 similitudine quadam illustrata reperiuntur.

In cap. V. enarratis primum, ex more receptæ methodi, præcipuis circa corporum naturalium eorumque effectuum naturalium usus varios in cœlo terraque ubique obvios phænomenis, ac recensitis deinceps diversis diversorum Authorum hypothesibus circa causarum finalium in Philosophia naturali vel admissionem necessariam, vel exclusionem tanquam inutilium, nec absque temeritate & arrogantia inquirendarum; in Epicrisi subsequente fatetur quidem, omnium actionum ac decretorum divinorum fines, motiva, & causas impulsivas pervestigare velle, summæ non solum arrogantiæ ac temeritatis, sed etiam dementiæ esse, neque cupiditate quadam gloriæ allectum DEUM opus tam gloriosum condendi mundi aggressum; nequaquam tamen ejus beneplacito repugnare, quod hoc suum opus occasionem esse homini voluerit cognoscendi & glorificandi Conditoris, idque hominis ipsius potius quam suo aliquo commodo. Operum vero singulorum & partialium formarum fines & usus solicite investigare, non solum licitum, sed apprime necessarium judicat. Quod cum Cartesius ipse, sub usuum saltem nomine, minime diffiteatur, inanem quandam λογομαχίαν inter ipsum & ejus adversarios intercedere putat, non sine utrorumque culpa, ex parte tamen Cartesii multo majori, qualem etiam in controversia de brutorum sensu ejus saltem Sectatores admisisse prolixe docet, & post alias vanitates in illa lite de causis finalibus, ex parte Cartesianorum maxime, demonstratas, Epicuri tandem ineptias prorsus intolerabiles acriter convellit, & in totius cap. Epilogo, DEUM universi Rectorem providentissimum, novo argumento a causis finalibus petito, exerto quasi digito ostendit, omnia in hoc mundo propter certos aliquos fines agere, sed ignotos sibi, & soli eorum Directori DEO cognitos; unde ista fine ordinario nonnunquam excidere, nunquam autem Directoris voluntatem providentissimam, contingat &c. Et hæc e Prima Libri Sectione excerpsisse sufficiat.

In II. Sectione Corporum naturalium affectiones generales conside-

siderare ac scientifice tractare aggreditur, eo nomine intelligens non sola propria in quarto modo, qui scholarum rigor olim ad tantam paupertatem ac sterilitatem rerum reduxerat Physicam generalem, sed quicquid corporibus naturalibus competit, vel generatim omnibus, vel plerisque aut pluribus, sive essentiale id fuerit, sive essentiam consequens, sive denique merum accidens, facultas aut δύναμις ἐνεργητικὴ vel παθητικὴ &c. ipsas etiam ἐνεργείας & operationes, imo στερήσεις quoque seu privationes, διαθέσεις sive dispositiones, qualitates inprimis multivarias, sensibiles & insensibiles, &c. quas omnes Græcæ scholæ multo rectius inter γινόμενα, συμβαίνοντα & φαινόμενα corporum naturalium connumeraverint, digna quippe quorum causæ sciantur & inquirantur, quorumque adeo complexu scientifico generalis etiam Physica rerum dives ac locuples obtineatur. Qua in re quid præstiterit, Lectoribus suis ex ipso decursu operis judicandum relinquit, & subjectos cap. IV. V. ac X. Epilogos haut perfunctorie pensitandos commendat. Plures adhuc res & veritates, causis suis vel indubiis ac evidentibus, vel verosimilibus saltem firmatas, circa variantissimas ac tantum non innumerabiles corporum & affectionum naturalium mutationes, in Sect. III. repertum iri confidit; ut frustra fortasse futurum sit, aut pro Collectorum scopo longius, unum aut alterum inde excerpere. Illud potius adhuc monendum erit, Authorem sub finem operis Diatriben peculiarem subjecisse, in qua usum Physicæ generalis Metaphysicum aut Theosophicum & Moralem, quem per ipsum operis progressum sparsim & per occasionem saltem, in Epilogis capp. & Sectionum indicaverat, continuo filo deducere, ac denuo pleniusque, & mutata subinde sermonis facie, demonstrare aggressus est; quod veritatis quodammodo paradoxæ & apparenter novæ dignitas ac momentum omnino deposcere videbatur, ut iterata vel tertia etiam vice, mutato tamen tantisper orationis schemate, ad evitandum fastidium, inculcaretur. Quod ipsum etiam impellens ipsi causa extitit, ut Specimen Theosophiæ sive cognitionis de DEO naturalis, ante plusculos annos in Academia Norica a (S. T.) GUELPHO L. B. de Metternich, nunc Serenissimi Electoris Brandenburgici Consiliario Status ac Regiminis Novæ Marchiæ, methodo mathemati-

ca

ea conceptum, & sub suo præsidio summo cum applausu defensum, Operi huic Physico auctarii loco annecteret.

ROMANO-CATHOLICUS DUBITANTIUS IN DISPUTATIOne de Conceptione B. V. M. per D. P. F. Petrum de Alva & Astorga in Labyrinthos inextricabiles conjectus, viam tamen exeundi comiter monstrante ELIA VEIEL, Theol. D.

Francofurti & Lipsiæ, apud Mart. Scherpentier, 1697. in 4.
Alphab. 1.

MAxima præsentis operis pars aliena est, summam exhibens libri a celebri ex ordine Minorum scriptore, Petro de Alva & Astorga, sub titulo *Funiculi nodi indissolubilis de conceptu mentis & conceptu ventris*, Bruxellis A. 1663 editi. Ejus mentionem primam se percepisse dicit maxime reverendus Veielius e Viro quodam Hispano illustri, quem peregrinantem Ulmæ obvium habuerit. Cum enim in cæsis cum ipso sermonibus ad conceptionis Beatæ Mariæ Virginis controversiam delati fuissent, eam imprimis ab isto P. de Alva adversus Dominicanos feliciter defensam fuisse, ex ejus ore se cognovisse. Rarissimus autem quod sit hic liber, ex impenso in eum conquirendum labore diu satis frustraneo collegit: unde, cum illius tandem redditus fuisset particeps, haud præter rem facturum se est arbitratus, si palmaria ejus argumenta & notabilia alia exin decerpta exhiberet. Is autem, quem illius Auctor sibi præfixit, scopus huc tendit, ut jactatam doctrinæ Thomæ Aquinatis ab omni errore defectuque immunitatem ex una parte, & ex altera parte animæ Mariæ ab omni culpa & macula præservationem inter se conferat, ac Dominicanis ostendat, ea quæ ab ipsis dicantur de S. Thoma, deque ejus doctrina, operibus & scriptis, mentis conceptu, scientia & sapientia, quoad puritatem, gratiam, prærogativas, privilegia; eadem longe majori jure & infinite majori gradu de Beatæ Virginis Mariæ conceptione, ejusdemque puritate ac immunitate a peccatis, dici concedique debere. Qua de causa primum enarrat, quicquid in laudem D. Thomæ a Dominicanis solet congeri, imprimis doctrinæ ipsius approbationes, confirmationes, itemque qualificationes canonicas, ut ipsi perhibeant, in cœlo a Christo Domino, B. Virgine Maria, Petro & Paulo Apostolis, & B. Seraphico S. N. Fran-

Francisco, in terra vero a summis Ecclesiæ Pontificibus, Joanne XXII, Urbano V, Pio V, & aliis factas; postmodum paria in laudem immaculatæ conceptionis Mariæ prolata introducit, & ex hisce veluti præmissis eam infert conclusionem: impugnata hac Mariæ prærogativa, necessario & istam Thomæ præcellentiam corruere, ac vicissim hac justis argumentis roborata, illam pariter confirmari, cum sane incongruum sit, Mariæ negare velle id, quod de Thoma multum Maria inferiore admittatur, & ex iisdem rationibus, quibus Dominicani conentur demonstrare, puritatem doctrinæ a D. Thoma adstructæ approbatam esse ab Ecclesia, invicte consequatur, conceptionem quoque Virginis Mariæ ab eadem fuisse approbatam. Hoc ergo institutum sigillatim prosequentem Præsul noster celeberrimus heic introducit, & dum in ejus discursu recensendo occupatus est, de suo nihil penitus adjungit. Finitis autem excerptis, tres quæ residuæ sunt, plagulas epicrisi sua complet, ac posteaquam in Ecclesia Romana diutissime quidem agitatam, sed nunquam decisam fuisse litem hanc ostendit, e Lucæ imprimis Waddingi Historia legationis Philippi III & IV quædam huc facientia decerpens, in magnas utique difficultates Alvam suo hoc invento Dominicanos (cum Scriptura quidem & cum antiquitate hac in parte rectius sentientes,) vi reliquarum, quas foveant, hypothesium conjecisse, neutiquam diffitetur. Lutheranos dehinc varia in usum suum exin convertere posse edocet. Nimirum cum passim constet ex Alvæ libro, miraculis, visionibus & revelationibus a Dominicanis pro S. Thoma allatis, nullam fidem haberi a Franciscanis, iterumque Franciscanis talia pro Maria urgentibus nolle Dominicanos assentiri, non indignari posse nobis quemquam ait, si nullis omnino Scriptoribus Pontificiis miracula, visiones, revelationes in medium adducentibus, fidem posthac præbuerimus. Quam fluxa porro, dubiaque & ambigua sint Pontificum edicta, bullæ, brevia, privilegia, ex iis magno numero in hac collatione utrinque citatis, affatim patere autumat. Tandem dissidia, quæ inter nostrates quandoque exorta sint, præ hoc unico oppido exilia esse, longeque facilius auferri aut componi posse asserit, quam illam disceptationem, quæ tanto tempore Ecclesiam Romanam exercuerit, nec tamen nisi vel cum manifesta veritatis divinæ jactura, vel Judicis, qui credatur, infallibilis dedecore finienda sit. Unde simul

ſimul manifeſtum eſſe exiſtimat, viam longe tutiorem eligi ab Ecclesia Evangelica, quæ uti ſanctiſſimam Dei genetricem eo omni honore, qui in Scriptura eidem adjudicetur, afficiat, ita terminos divinitus præſcriptos migrare vereatur, cultusque divinos multiplicare merito formidet.

NOVA LITERARIA.

DUo ſunt, quæ Lectori Benevolo indicanda cenſuimus. Primū enim diſſimulare non poſſumus luctum noſtrum, quem ex obitu Viri de universa Ecclesia orthodoxa longe meritiſſimi, *D. VALENTINI ALBERTI*, nuperrime percepimus. Is enim, poſtquam in hac Academia, cujus decus ac ornamentum inſigne fuit, publici tum Philoſophiæ tum Theologiæ Profeſſoris munere per annos triginta & quatuor dexterrime perfunctus eſſet, dudumque ſcriptis eruditiſſimis in lucem editis apud exteros etiam inclaruiſſet, die nupero 15 Septembris, anno ætatis ſexageſimo ſecundo, ad Superos diſceſſit. Alterum problemata concernit, quæ in Actis noſtris menſe hujus anni Majo p. 214. Vir clariſſimus *Jacobus Bernoullius* Mathematum in Academia Baſileenſi Profeſſor, clariſſimo itidem Viro *Johanni Bernoullio* in Groningenſi Academia Mathematum Profeſſori, Frater Fratri, ſolvenda propoſuit. Solutionum enim illico compotem fuiſſe factum *Johannem*, easdemque jamdudum ad Virum illuſtrem & Geometrarum noſtri ævi facile principem ac arbitrum, *Gothofredum Guilielmum Leibnitium*, transmiſiſſe, ac ſuo tempore demonſtrationes additurum, ex hujus ad nos humaniſſimis literis compertum habemus. Interim quo minus & Geometræ alii problemata iſta tentent, inque iis ſolvendis ingenii vires periclitentur, atque ita promovendæ magis magisque interiori Geometriæ animum intendant, nihil eſt quod prohibeat.

LIBRI NOVI.

Hiſtoire d' Angleterre, d' Ecoſſe & d' Irlande, par Mr. De Larrey. A Rotterdam chez Reinier Leers, 1697. fol.

Callimachi Hymni, Epigrammata & Fragmenta, ex recenſione Theodori J. G. F. Gravii, cum ejusdem ac variorum annotationibus, & commentario Ezechielis Spanhemii. Ultrajecti apud Fr. Halmam & W. Vande Water, 1697. in 8.

Sculptura

Sculptura Historiarum & Temporum memoratrix. i. e. Gedächtnüß-Hülffliche Bilderlust/der merckwürdigsten Weltgeschichten/*&c.* Nürnberg bey Jo. Dan. Taubern/ *1697. fol.*

La Istoria Universale provata con monumenti e figurata con simboli de gli Antichi: da Francesco Bianchini Veronese. In Roma, a spese dell' Autore, 1697. 4.

De Virtutibus & Vitiis Disputationes Ethica, auctore Josepho Saenz De Aguirre, nunc S. R. E. Presbytero Cardinale. Roma ex typographia Antonii de Rubeis, 1697. fol.

De S. Romana Ecclesia Vice-Cancellario illiusque munere, autoritate & potestate Enarratio Joannis Ciampini. Roma typis Bernabó, 1697. 4.

Psalterium cum canticis versibus prisco more distinctum, novaque literali explanatione brevissima dilucidatum, studio Josephi Maria Thomasii. Roma typis Jos. Vannaccii, 1697. 4.

Della Natura de' Fiumi Trattato Fisico-Matematico del Dottore Domenico Guglielmini. In Bologna a spese di Lod. Maria Ruinetti, 1697. 4.

Responsio Danielis Papebrochii ad Exhibitionem errorum per P. Sebastianum a S. Paulo. Pars II. Antverpia apud Viduam Henr. Thieullier, 1697. 4.

Pranotiones Mystagogica ex Jure Canonico. Sive Responsa sex. Autore Nicolao Comneno Papadopoli Cretensi. Patavii, ex typographia Seminarii, 1697. fol.

Jo. Petri Erici Ανθρωπογλωττογονία*, sive Humana Lingua Genesis. Venetiis, sumptibus Autoris, 1697. 4.*

Remarques sur la Traduction du Nouveau Testament, faite par ordre du Clergé de France & par le ministere de Denys Amelot. Addressées au Roy de France, par Claude Brusson. A Delfft, chez Adrian Beemann, 1697. 12.

Le Saint Evangile de Jesus-Christ selon S. Matthieu, traduit en François avec une Explication par Mr. Le Maistre de Sacy. A Paris chez Gu. Desprets, 1697. 12.

Cours de Chymie, par Nicolas L' Emery. Neufieme edition. A Paris, chez Estienne Michallet, 1697. 8.

Antonii van Leeuwenhoek Continuatio Arcanorum Natura detectorum. Delphis Bat. apud Henr. a Krooneveld, 1697. 4.

Tomi III Supplementorum Sectio III paucos ante dies prodiit.

* * * * * * * * *

ACTA
ERUDITORUM
Publicata Lipsiæ
Calendis Novembris, Anno M DC XCVII.

CALLIMACHI HYMNI, EPIGRAMMATA, ET FRAGMENTA, ex recensione Theodori J. G. F. Grævii, cum ejusdem & aliorum animadversionibus, & annotationibus V. I. Ezechielis Spanhemii &c.

Ultrajecti apud Fr. Halmam, & Gu. vande Water, 1697. in 8. Alph. 4. pl. 7. cum figuris aneis.

SI quis antiquorum est, cui post renatas bonas literas excolendo atque illustrando plurimum operæ studiique viri docti impenderunt, is certe Callimachus Cyrenæus est, Grammaticus & Poëta sui ævi insignis, ac celeberrimæ quondam Bibliothecæ Alexandrinæ sub Ptolemæis Ægypti Regibus, Philadelpho & Evergete, præfectus. Et primus quidem post *Henricum Stephanum* de eo egregie meritus est *Nicodemus Frischlinus*, Hymnis ejus in Jovem, Apollinem, Dianam, Delum, Lavacrum Palladis & Cererem, quibus antiquissimorum temporum historiam & gentilium mythologiæ origines complexus est, nec non Epigrammatibus, quæ cum paucis fragmentis aliis, ex octingentis, quos composuisse fertur, libris supersunt, Latino carmine redditis, atque cum scholiis Græcis, ac luculentis annotationibus Tubingæ anno 1571 editis. Æmulatus est & superavit forte Frischlini industriam *Bonaventura Vulcanius*, qui novam operum Callimachi versionem Latinam ligato itidem sermone adornavit, Græceque adeo ea & Latine cum notis suis Lugduni Batavorum A. 1582 evulgavit. Ast supremam iis manum imposuisse videri potuit Fœmina supra sexum suum docta, ac ornandis perficiendisque literis nata, *Anna Daceria*, Tanaquilli Fabri filia, quæ Lutetiæ Parisiorum A. 1674 Callimachum in lucem denuo revocavit, cultissimumque, & elegantissimis illustratum annotationibus Orbi erudito

exhibuit. Neque sic tamen doctorum virorum in ornando Hymnographo nostro conquievit studium. Novæ enim & multo augustioris editionis consilium Vir Juvenis doctissimus, *Theodorus Grævius*, Joh. Georgii Grævii, Viri illustris & Polyhistoris summi filius, nostræ etiam quondam Academiæ aliquandiu ornamentum, cepit, paterna haud dubie & celeberrimorum aliorum Virorum exhortatione, proprioque in nitidissimum Poëtam studio concitatus, egregiisque instructus subsidiis, magnoque cum apparatu rem aggressus. Qui licet labori huic, cum eo tantum non defunctus esset, magno summi Parentis cum luctu & literariæ rei detrimento fuerit immortuus; prodiit tamen post fata ejus nuper admodum nova hæc, quam molitus erat, Hymnorum, Epigrammatum & Fragmentorum Callimachi editio, non ipsius tantum Theodori, omniumque præterea, quæ lucem unquam adspexerunt, annotationes complexa, sed & ἀνεκδότοις hactenus tum *Pauli Voet*, Antecessoris dum viveret Ultrajectini gravissimi, tum Viri celeberrimi & doctissimi *Richardi Bentleji*, qui Epigrammatibus imprimis & Fragmentis Poëtæ nostri insigne augmentum conciliavit, notis & locupletissimis præterea indicibus superbiens. Jamque non erat, quod circa Callimachum desiderare ulterius aut polliceri sibi posset Respublica literaria: cujus tamen spem omnem & vota vicit Vir illustrissimus, omnisque eruditæ antiquitatis promus condus, *Ezechiel Spanhemius*, qui ad symbolam novæ editioni conferendam invitatus, non stricturas, sed justum commentarium dedit, peculiari eoque grandi satis volumine comprehensum, inque eo non lucem tantum clarissimam affudit Callimacho, difficillimis, quæq; maxime aliorum ingenia exercuerant, locis dexterrime expositis; sed ea occasione fabularis historiæ omnis genuinam originem, abstrusissimosque gentilium ritus, ac interiores quasq; elegantis doctrinæ delicias, nummis etiam, aliisque antiquitatis monumentis in subsidium vocatis, explicare sustinuit. Nobis ex tanta copia seligere, quæ huc transcribamus, cum omnia sint egregia, difficile est. Itaque missis, quæ profundiorem in profana literatura eruditionem spirant, nonnulla nunc tantum ex iis, quæ id genus lucubrationum etiam in sacris usum commonstrant, in transcursu exasciati operis hinc inde a nobis delibata, cum Lectore benevolo communicabimus.

Neminem latet miraculum a Mose patratum, cum ex percussa pe-

petra aquam elicuit Exod. XVII, 6. Occasionem hinc natam Spanhemius arbitratur Callimacho, cui vel ex versione Seniorum recenter in Bibliotheca Alexandrina, cui præerat, reposita innotescere Mosaica historia potuerit, ut in Hymno in Jovem v. 31, 32 Rheam fingeret percussisse montem sceptro huncque ingentem aquæ copiam effudisse. Cui simile miraculum, ab eadem Rhea in Cyziceno solo patratum, coævus & Alexandrinus itidem Poeta Apollonius l. I. v. 1146. seqq. memoret: & Strabo etiam l. III. p. 209. de venante Atalanta prædicet. Sed & augurii ex volatu certarum avium disciplinam, primamque auspiciorum inter gentiles originem, cum Ludovico Capella, ex Noæ corvum & columbam ex arca ad explorandum terræ statum emittentis historia arcessit, confirmatque sententiam ex eo, quod Deucalion columbam ex arca eundem in finem emisisse apud Plutarchum de Solert. Animal. p. 968 dicatur, & Argonautæ etiam, ut de felici per Symplegadas transitu periculum facerent, auguralem columbam e navi Argo emisisse ab Apollonio Rhodio l. II. v. 328. memorentur. Utique antiquissimâ fuisse apud alias gentes, usitatâ & diu ante quâ eadem apud Græcos Romanosve invaluisset, augurii disciplinâ, vel ex eo liquere monet, quod de Balaamo Madianitarum augure Num. XXIV. v. 1. dicitur: *non ivit sicut consuetum illi erat* לקראת נחשים, (juxta Septuaginta Seniores, εἰς συνάντησιν τοῖς οἰωνοῖς) *in occursum auspiciis.* Quin & ipsum interdictum divinum Levit. XIX. v. 26. *non augurabimini nec auspicabimini,* de more augurandi apud vicinas gentes recepto testari. Qua occasione Julianum notat, qui, ut refert Cyrillus adversus Julianum l. X. p. 356, 358 Abrahamum ipsum auguriis impense fuisse deditum, cavillabatur, loco Geneseos XV. v. 9, 10, 11 cum in sensum detorto. Non dissimili ratione chorearum, quæ in gentilium festis circa aram agi solebant, vestigia in veteri Fœdere, tum alibi, tum imprimis Exod. XXXII, v. 19, ubi Israëlitæ circa vitulum aureum choreas duxisse memorantur, deprehendi Spanhemius observat, variaque adducit veterum de χοροῖς illis κυκλικοῖς, (unde & κυκλιοδιδάσκαλος apud Aristophanem aliosque, qui modum & rationem eorum edocebat) loca. Porro juxta gentilium Theologiam piaculum censebatur, Deos coram [illegible]sse, aut fana etiam, quibus alioquin vetitum id erat, ingredi; adeo ut in gravissimas pœnas & omnis generis calamitates passim dicantur incidisse, quibus quocun-

Pag. 14. 630. 312. 592. 603.

que casu etiam invitis aut insciis id contigisset: nimirum quod Numinum suorum puritatem & sanctitatem profanis oculis seu illicito aspectu lædi ac temerari crederent. Et hoc ex sacra veteris Fæderis historia haustum Vir doctissimus arbitratur, tum ex eo quod Deus per Mosen Exod. XIX. 21. 24. & XX. v. 19. prohibuisse dicitur, ne Sacerdotes & Populus ad conspectum Domini ascenderent, nisi ab eo continuo interfici velint; tum ex cladibus, quibus vel Philistæi 1. Sam. V. 6, vel Bethsemetes incolæ 1. Sam. VI. v. 19, vel Huzza 2. Sam. VI. v. 6. 7. ob inspectam intus ab iis aut attrectatam Arcam affecti fuerunt. Sacerdotia apud Hebræos hæreditaria ac gentilitia fuisse, ignorat nemo. Sed & Argis insignem tribum extitisse, e qua Argivæ illæ virgines, quæ in annuo Palladis lavacro, ut statæ ejus comites ac ministræ, solennia 567. ejusdem sacra obirent, oriundæ fuerint, ex Græco Callimachi Interprete notat Spanhemius; exemplisque pluribus adductis comprobat, apud Athenienses quoque & Græcos alios penes certas tribus vel familias sacra patriorum Numinum rite procurandi munus fuisse. Sicut & in eo legi divinæ, qua inter Hebræos aliqua corporis parte mu-621. tili a sacerdotio arcebantur, conformes Atheniensium leges fuere, quibus cautum itidem, ut nonnisi corpore integer sacerdotium consequeretur. Et inter tot alia Græcorum θεολογέμενα, templorum 587. etiam penetralia apud gentiles & occulta sacraria, in quibus Deorum recondita erant simulacra, solis etiam quibus id licitum erat Sacerdotibus & subinde semel tantum in anno conspicua, e sacris Hebræorum ritibus, de ingressu nempe solius Pontificis, idque semel in anno, in Sanctuarium, deque Arca & Cherubinis ibidem reconditis, petita, quis inficietur? Nec aliunde, quam ex notissima Davidis & Bathsabæ historia II. Sam. XI. haustum verosimile est, quod de Jove ob visam la-589. vantem in fontanis aquis nudam Proserpinam libidine accenso, indeque clandestino ejus cum ea concubitu, ad veteris ea de re fabulæ fidem Nonnus Dionys. l. V. p. 177. & l. VI. p. 187. narrat. Etiam illud, 253. quod Callimachus Hymno in Dianam v. 181. seq. fingit, Solem nimirum voluptate captum diutius inspiciendi Nympharum chorum, cursum stitisse, diesque inde protractos, ex veri utique & singularis miraculi, quo Sol & Luna stetisse dicuntur Josuæ X. v. 13, aut alterius, quo tempore Regis Ezechiæ retro cessisse Sol traditur 2. Reg. XX. v. 11. historia haustum est. Sed ne his talibus immoremur diutius, unicum adjice-

adjicere lubet de phrasi, *sedere ad dextram.* Eam enim non honoris solum prærogativam aut mansionem augustam, sed *potestatem* etiam denotare, aperte Callimachi locum Hymno in Apollinem v. 30. probare, cum Daceria Spanhemius observat. Cum enim Callimachus cœtum, si ex sententia Apollinis cecinerit, honore ab eo affectum iri innuisset, statim subdit: δύναται γὰρ, ἐπεὶ Διὶ δεξιὸς ἧσται, i. e. *potest enim, cum a Jovis dextra sit collocatus.* Ut adeo in sacro etiam Fœdere, ac inde in Apostolico Symbolo, ubi ad dextram Dei Patris sedere Servator noster dicitur, non honorem solum, sed & potestatem innui, prisci jam Ecclesiæ Doctores, Augustinus, Hieronymus aliique recte agnoverint. Nec inelegans Spanhemii excellentissimi conjectura est, Callimachum in lectione veteris Fœderis in Græcam tum linguam a Senioribus conversi, ex Psalmo CX. v. 1. phrasin hanc fuisse mutuatum. Sed speciminis loco hæc sufficiant. 62.

NOVISSIMA SINICA, HISTORIAM NOSTRI TEMPORIS illustratura. Edente G. G. L.

Anno 1697. in 8. plag. 14.

NIhil ab aliquo tempore Orbi Christiano fructuosum magis lætumque accidit, quam Religionis Divinæ libertas in amplissimo Sinarum Imperio ante hos quinque annos publico decreto stabilita. Primus, quantum quidem nobis constat, rei gratissimæ nuncium ad Europæos misit P. *Josephus Suarius*, Lusitanus, Societatis Jesu Missionarius Sinensis, Pekinensisque Collegii Aulici Rector, edito libello, quo & Missionariorum in annuncianda per Sinam Christiana Fide studium, & objectas iis arduo in negotio difficultates, & felicem tandem, impetrato anno 1692, d. 22 Martii solenni pro libertate Christianismi edicto, conatuum eventum studiose enarravit: quem, ut fama tantæ felicitatis latius propagaretur, recudi non ita pridem, luculenta elegantissimaque præfatione ac opusculis aliis auctum, sub *Novissimorum Sinicorum* titulo curavit Vir illustris, *Gothofredus Guilielmus Leibnitius.* Equidem seculum jam, & quod excedit, lapsum est, ex quo post tentatum frustra tum a *Francisco Xaverio* e primis Societatis Jesu Patribus, tum ab aliorum religiosorum Ordinum Sociis nonnullis in Sinam ingressum, utpote quo exteri omnes lege publica prohibebantur, *P. Matthæo Riccio* ejusque commilitonibus tam felicibus esse licuit, ut

comparata sibi Sinensis linguæ peritia, & Proceribus nonnullis perinsignem Matheseos & Astronomiæ inprimis, qua pollebant, scientiam conciliatis, clam sensimque, his conniventibus, in diversas Sinici Imperii provincias ad spargendum Evangelii semen penetrarint, stationemque passim ac denique in ipsa Pekinensi aula fixerint. Quorum progressuum historiam ex ipsis P. Riccii commentariis *P. Nicolaus Trigautius*, editis A. 1616 de Christiana expeditione apud Sinas suscepta ab Societate Jesu libris V, curate descripsit. Ast plurimum & augmenti & decoris nascenti in Sinis Christianismo *P. Joannes Adamus Schall* e Societate itidem Iesu addidit, qui cum iam anno 1621, rerum adhuc potiente familia Taiminga, in Sinam pervenisset, post insecutam rerum conversionem Sinamque a Tartaris subjugatam, eum gratiæ locum Astronomica scientia sua apud novum Imperatorem *Xunchium* adeptus est, ut supremus Tribunalis Mathematicæ Præses constitueretur, *præstantis & arcanæ Legis Doctor* honorifico cognomento dictus: cui adeo in proclivi fuit, *Xunchio* superstite, & promovere Evangelii cursum, & si quæ hic illic se proderent, persecutiones auctoritate sua comprimere. Sed ea quidem felicitas cum ipso Xunchio extincta est, administratione Imperii, dum filius illius *Khambius* ea tempestate minor adolescceret, ad Quatuorviros e Proceribus, eosque Jesuitis infensissimos delata: quando passim in Christianos sævitum fuit, Schallio ipso in præsentissimum vitæ periculum adducto, plurimis actis in exilium, fide Christiana ex universo Imperio proscripta; tribus tantum cum Schallio, qui non multo post obiit, Patribus Societatis Pekini remanere jussis. Ex quibus tamen angustiis emergere res Christiana cœpit, simul ac regno maturus *Khambius* anno 1667 imperii habenas capessivit. Nec enim difficile Jesuitis fuit, Principis scientiarum omnium & Mathematicarum inprimis cupidissimi, probata ipsi Astronomicarum rerum insigni, qua instructi erant, peritia, graphicis etiam ac artificiosis operibus oblatis, gratiam sibi conciliare: ut non solum paulo post *P. Ferdinandus Verbiest* Matheseos Tribunali fuerit præfectus, sed tandem omnibus, sine discrimine, Christiana sacra amplectendi licentia impetrata. Id quo pacto & per quas ambages perfectum fuerit: ut nulli occasioni, qua consulere Christianæ religionis libertati & incrementis possent, defuerint Patres; ut Imperator iis faventissimus, nec sui tamen unius auspiciis rem publice

blice invisam promovere ausus, jam cum Tribunali Rituum, jam cum Imperii Comitiis, jam cum Tribunali operarum publicarum, de Christianismo seu opprimendo, seu sustentando firmandove egerit; ut promulgata isthoc de negotio mandata publica fuerint, quorum aliis Christiana fides prohibita plane, aliis permissa quidem, sed licentia ad solos ex Europa advenas, indigenis exclusis, restricta; ut denique Imperator auctoritate sua Tribunalium pervicaciam vicerit, cunctisque adeo, nemine excepto, solenni decreto permissum fuerit, inter Christianos nomen profiteri: hæc sunt, quæ eleganter satis a Suario in brevi hoc libello exposita legi ab unoquoque merentur. Subjunguntur illi ab illustri Editore opuscula alia (quæ inter & Epistola ad eum a viro celeberrimo P. Claudio Philippo Grimaldi S. J. perscripta comparet) ad Sinensem Historiam spectantia. Faxit modo Numen, ut ea felicitas rei Christianæ sit perpetua, nec unquam a Sinensium Imperatoribus Edictum in eam satis benignum revocetur. Certe ab omni metu immunes nos non sint; Imperatoris ipsius ad Jesuitas apud Suarium nostrum pag. 158. monitû: *ut ad beneficii* (non æternitatem sed) *diuturnitatem caute eo uterentur, opus esse Christianos, imprudenti agendi modo obnoxios in officio & quietos continere.* Sicut & alterum ejusdem monitum ibidem expendi meretur: *ut Religio Christiana se, quantum fieri posset, accommodaret Imperii consuetudinibus.*

LATITUDINARIUS ORTHODOXUS.

Londini, impensis Samuelis Buckley, 1697. in 12. plag. 10 ½.

LAtitudinariorum aliquam delineationem, ad ductum Viri clarissimi *Petri Jurii* conceptam, in Actis hujus anni p. 57. 58. dedimus, quæ utrum istorum faciem exacte ubivis referat, judicandum omnibus relinquitur ex hoc opusculo, quod pro Systemate omnes ad religionem Latitudinariam spectantes articulos comprehendente postulat haberi ipse Auctor, qui suum nomen reticere consulto voluit. Paucis autem id absolvitur, in duas partes, generalem alteram alteramque specialem divisum. Generalem auspicatur ille a quibusdam religionis naturalis axiomatibus, simplicissima, ut ær, illius elementa sistentibus, quæ potissimum huc redeunt: id in quoque genere esse perfectissimum, cui cum propria sua natura perfectissime conveniat; naturæ & feli-

felicitatis humanæ ſummum eſſe apicem, cum Deo communionem habere; eam optimam audire poſſe religionem, quæ perfectiſſimam cum Deo communionem doceat; communionem cum Patre habere omnes, qui Deum mundi creatorem agnoſcant, aſt cum Filio non habere, niſi Chriſtianos; cum Deus ſit abſolute perfectiſſimus, hinc optima quæque de eo credenda; eadem intentione Deum leges creatis dediſſe, qua vitam, & cuilibet mandato voluptatem propriam annexuiſſe; ſpiritum lumine naturali credenda & agenda cognoſcere. His poſitis ad religionem Chriſtianam procedit, quæ, cum nequaquam lumine naturali ſolum, ſed & revelato maxime nitatur, ex Evangelio cognoſci debeat. In hoc vero iſtam ad duo capita reductam deprehendi, ad fidem puta & ad reſipiſcentiam, quæ partes diſtinctæ quidem ſint, ſed inſeparabiles, ac explicatæ duæ appareant, ita tamen, ut in unam reducantur. Et fidem ſane etiam in religione naturali locum cardinalem obtinere ait, quippe quæ ſit ſumma erga Deum juſtitia, ejusque perfectionibus omnibus debitum honorem perſolvat; veritati, dum dicat, Deus abſolute verax eſt; omnipotentiæ, dum dicat, Deus omnipotens eſt, atque ſic deinceps. Eam in religione, quam vocat, Enochica, Abrahamitica, Moſaica locum fundamenti obtinuiſſe, unde & increduli puniti toties legantur. Sub Evangelio autem fidem eminere ait ſuper omnes virtutes, eamque, ſi lege non ſanciatur, præmiis certe ampliſſimis incitari, & legis operibus ita opponi, ut præponatur, obſervat. Ac illo quidem tempore, quo eam Chriſtus cum Apoſtolis flagitarit, egregia ejus merita fuiſſe, quæ regnante tamen jam religione Chriſtiana tanta non ſint. Maximam enim credendi difficultatem, quæ tunc emerſerit, allegat, ac profitendi periculum urget, & circa hoc non minus atque illam inevitabilem occurriſſe neceſſitatem ſuperaddit. Ceſſantibus interim hodie his partibus, fidei quidem meritis ſimpliciter ſumtis nonnihil detrahi, ſed ita tamen, ut ea perpetuum nihiloſecius ad promiſſam mercedem jus retineat, cum adhuc optimis virtutibus vel annumerari vel præferri mereatur. Quemlibet enim ea inſtructum cum omnibus Chriſti hoſtibus, ſine periculo forſan, at non ſine labore belligerare, & quicquid imperaverit obſequium Deo debitum, facere ac pati. Non carere porro eam queritur infelici illa virtutis proprietate, quod vitiis utrinque ſtipari ſoleat, hinc defectu, inde exceſſu peccantibus. De incredulitate rem cla-

claram esse autumat. Credulitatem vero dupliciter in vitium degenerare posse monet, semel respectu personæ, si quæ soli Deo debetur fides, homini præbeatur; iterumque ratione effati, si illud credamus a Deo dictum esse, quod revera dictum ab eo non sit. Pro fidei igitur mensura, facti inter alia constituit evidentiam, qua appareat, illud, cui fides nostra deposcatur, verbum Dei revera esse. Respectu tamen effati Dei nomine credendi periculum peccandi iterum duplex imminere ait. Primo, si ea credamus necessario credenda, quæ reapse (vera licet) necessaria non sint; ubi dogmata fidei fundamentalia distinguit a simpliciter veris, & de istis affirmat, quod esse debeant simplicia, quod effato divino expresso constare, quod non aperte tantum revelari, sed & promisso æternæ vitæ palam insigniri debeant. Quibus præsuppositis, tria hæc corollaria exinde elicit: controversiarum judice nil esse opus; Sacram Scripturam, utcunque librorum longævorum fato, scribarum negligentiæ, hæreticorum fraudibus, aliisque temporum injuriis obnoxia, forsan & mutilata fuerit, saluti tamen sufficere; tandemque, fundamentalium catalogo nos optime carere posse. Secùndum peccatum tunc committi in credulitate docet, si ea, quæ vera credamus, majore, quam oportet, zelo propugnemus. Quo loco in eos invehitur, qui dissentientes quosvis crimine confestim hæreseos notare parum dubitent, cum tamen hæresis vix aliter reprehensionem, Scriptura prævia, mereatur, quam si in vitilitigationem degeneret. Cæterum ut omnes norint, quænam sint fidei Evangelicæ capita, præcipue hoc exigit, ut in Christum credamus, ejusque non personæ solum, sed promissis quoque fidem adhibeamus. Id enim qui præstet, ei vitam promitti æternam Joh. III. 16. Rom. X, 9: unde colligit, eum, qui fide indubia hæc credat, utique nihil obstantibus erroribus aliis salvandum; talem enim damnandum qui dixerit, hunc Christo & ejus Apostolo in os contradicere. Ac circa Christum quidem quoad personam consideratum requirit, ut credamus, Deum illum esse & hominem. Scripturæ vero sacræ utraque pagina, lumen item rationis clarissimum, omnium ubique gentium consensus unanimi voce cum clamitent, Deum non esse nisi unum, & tamen Apostoli Christum non tantum hominem esse divinum, sed ipsum etiam Deum enuncient, ideo de mysterio Trinitatis in unitate Auctor agit, & ab isthoc capite secundam partem, quæ paulo specialior est, auspicatur.

Negat personarum in uno Deo trinitatem, rite explicatam, esse proprie sic dictum mysterium, cum veritas potius sit religioni universali, Mosaicæ & Christianæ communis. Hinc quid de ea Gentiles tradiderint, quid Galenus, quid Platonici, quid in Scripturis istuc pertinens legatur, indicat, omniumque optime doctrinam hanc in suis Confessionibus exposuisse censet Reformatos, quos docere ait, personæ vocabulum in hoc articulo frequentissimum nihil aliud quam Proprietatem innuere; in quorum mente proin acquiescere se dicit, ac parum curare rixas & contentiones, quas alii æque super hoc ac reliquis vocabulis communiter agitent. Postmodum ad Christi divinitatem ascendit, eamque velut religionis universalis partem nunquam non fuisse creditam existimat, quam Johannes sub adhibito τῦ Λόγυ nomine adstruxerit, non aliud hoc pacto referens, nisi quod dudum ejusdem vocabuli ope Platonici proposuerint. Incarnationis econtra doctrinam adeo proprie Christianam vocat, ut sine illa fide æque impossibile sit esse Christianum, ac hominem sine anima rationali. Hanc autem probari sufficienter posse e verbis Johannis: ὁ Λόγος σάρξ ἐγένετο, contra Unitarios asserere satagit. Rationem insuper, qua ostendi queat commodissime totum Incarnationis negotium, peculiarem atque novam abs se inventam gloriatur. Præsupponit nempe, sapientiam Dei in Deo æternam esse, cumque Deus sine sapientia esse non possit, æque illi necessariam esse sapientiam ac Deitatem suam. Hinc, qui proprietates divinas a Deo & ab invicem inseparabiles esse credat, eum tamen istas a seinvicem mente ita distinguere posse infert, ut unam sine aliis contempletur, & nunc Patris bonitatem, nunc Filii sapientiam, nunc Spiritus Sancti potentiam respiciat. Porro Deum esse ait ens perfectissimum, ens perfectissimum esse spiritum, spiritus primam actionem esse cogitationem, cogitationem formatam verbum esse, verbum sive interne conceptum, sive ad extra prolatum cogitationis esse imaginem, eoque verbum sive sapientiam Dei Patris primogenitum seu imaginem dici mereri. Deus porro cum per diversas mensuras proprietates suas communicet, nonnullis puram substantiam, ut elementis, aliis ultra substantiam etiam vitam, ut plantis, aliis præter vitam etiam sensum, ut animalibus, aliis præter sensum etiam rationem, ut hominibus, ex his autem aliis majorem, aliis minorem rationis mensuram; hinc nemini licere potentiæ divinæ limites ita ponere, ut dicat, non

po-

potuisse Deum eo modo & ea immensitate sapientiæ Christum hominem perficere, ut ipsius etiam sapientiæ charactere dignus fieret. Cæterum cum Paulus Col. II, 9. doceat, in Christo habitare plenitudinem Deitatis corporaliter, plenitudinem illam corpus, in quo habitet, sic respicere, ut illud Deitate plenum sit, non ipsa Deitas, quasi ea tota in corpore contineretur; unde Christi natura humana, utcunque Deitate plena, totam tamen in se non continuerit, sicut & non tota Deitas, sed sola Dei sapientia incarnata fuerit. Has hypotheses multis verbis celebrat, easque retundendis Unitariorum objectionibus, sacrarum literarum dubiis solvendis, incarnationisque mysterio cum ratione conciliando plurimum prodesse, exemplo non uno declarare nititur. Juxta ea tamen, quæ de Christo credenda hactenus retulerit, credendam quoque ait ejus resurrectionem, a qua cum nostra resurrectio dependeat, pari & hanc fide amplectendam esse colligit, & in hujus certitudine demonstranda aliquantum occupatur, expresse de cætero negans, idem corpus, quod quisque in hac vita habeat, aliquando resurrecturum. Duo igitur hæc fidei Christianæ objecta necessaria & sufficientia pronunciat, credere Christum & credere resurrectionem. Præter hæc vero, inter, imo supra alia fidei fundamentalia acerrime propugnari & acerbissime imperari notat Cœnæ Dominicæ mysterium, de quo tamen credendo nulla occurrat verbi divini syllaba. Quamobrem in eo totus est, ut ex historia temporum se mutuo excipientium ostendat, mutatum esse in mysterium id, quod pro tali Christus nunquam agnoscendum voluerit: quippe qui in Cœnæ suæ institutione hoc solum jusserit, ut traditio illa, quæ alias convivia omnia pane & vino consecranda, ad commemorationem benignitatis divinæ corpora donis suis foventis præceperit, perpetuo observaretur, sed altius evecta in corporis & sanguinis Christi animas spiritualibus beneficiis enutrientium commemorationem. Hoc innuere ipsa institutionis verba, huc & respicere 1. Cor XI Apostolum contendit, a quibus quod in alia omnia circa hoc negotium tam multi abierint, rem maxime dolendam asserit. Atque hoc est Auctoris nostri, quod vocavit, Latitudinariorum Systema, cui quædam adhuc appendix subnectitur, contra Petrum Jurium composita, quem, ut ex omni parte Latitudinismo odium conflaret, ad impingendas ei terribiles valde consequentias fatis quoque adversis Arthuri Bury, Collegii

Exonienſis antehac in Univerſitate Oxonienſi Rectoris & S. Theologiæ Profeſſoris, (quæ latius deſignat Auctor,) abuſum fuiſſe innuit; iſtis tamen Latitudinarios minime gravari, evictum dare allaborat. Nobis ſummam operis exhibuiſſe pro inſtituti ratione ſufficit, accurato ſingulorum dogmatum examine Theologis relicto. A quibus quam primum quid profectum & ad nos delatum fuerit, quod ad cenſuram libri ſpectet, ejus in Actis hiſce epitomen juſto ſtudio daturi ſumus.

ELIÆ BENOIST IN PRIORES OCTODECIM PRIMI CAPITULI Evangelii ſecundum Johannem verſiculos Diſſertationes Epiſtolicæ tres.

Roterodami, e typographia Leerſiana, 1697. in 8.
Conſtant plag. 16.

PEtit hoc opus celeberrimi Viri, Joannis Clerici, paraphraſin atque animadverſiones, quibus octodecim priora capitis, quod in Evangelio Johannis primum habetur, commata illuſtrare ſtuduit, ad eum modum, quem nos jam A. 1695, p. 345 in his Actis delineatum dedimus. Cum enim in quamplurimis cum iſto facere ſe non poſſe intelligeret hic Auctor doctiſſimus, verbi divini in Gallicana Delfenſi Eccleſia Miniſter, diſſenſum ſuum palam expoſuit, epiſtolica, eaque ad Virum ampliſſimum, Henricum a Bleyſwick, directa ſcriptione uſus, ac tribus Diſſertationibus negotium complexus.

Prima earum examinat, quæ de auctore Evangelii, Johanne, deque hujus in concinnanda nova hac Chriſti hiſtoria, poſt trium Euangeliſtarum jam editos commentarios, conſilio Clericus ibi adſtruxerat. Duos nempe ultimos capitis vigeſimi primi verſiculos pro Epheſinæ Eccleſiæ teſtimonio, quo illa hoc eſſe genuinum Johannis opus confirmarit, haberi poſſe equidem haud prorſus abnuit, aſt fere tamen inutilem de auctore diſceptationem pronunciat, cum eo potius annitendum ſit, ut ipſa libri divinitas cuivis manifeſte ponatur ob oculos; id quod ſane non argumentis fiat ejusmodi, quæ veri ſolum ſimilitudine delectent, errandi autem vel ſuſpicionem vel metum tollentem certitudinem haud pariant; quin talia potius adhibenda poſtulat, quæ interna omnique exceptione majora dici mereantur. Inter ea vero locum præcipuum heic obtinere monſtrat rerum traditarum con-

constantem analysin, & summum Johannis cum reliquis scriptoribus θεοπνεύστοις in asserenda Christi gloria consensum, satis abundeque confirmantem, ab eodem Spiritu, qui afflatu suo cæteros novi Fœderis auctores ad scribendum impulerit, opus hoc similiter profectum fuisse. Isto interim argumento pertinaciam Alogorum haud satis fractum iri si quis exceperit, respondet, multo minus sperandum, fore, ut eam ulla probabilis ex testimonio humano petita conjectura superet. Hinc ad consilium Scriptoris sacri properans, in eo totus est, ut evincat, neutiquam, ceu Lectori persuadere allaboret Clericus, in confutando Philone eum occupatum, & consulto usum fuisse sub Evangelii sui initium iis vocabulis, quæ hactenus forsan incautis fraudi esse potuerint. Parum namque Johanneæ dignitati congruum autumat, asserere, actum singulari Dei virtute Scriptorem hunc, solumque ex Apostolis eo ævo superstitem, Platonicas Philonis, vita insuper tum temporis jam fortassis functi, argutias confutasse, bacchantesque contra in Ecclesiam, ac præcipuum fidei caput ingenti mole oppugnantes hæreticos neglexisse. Exotericus certe cum fuerit Philo, (nam quod de propenso ejus ad religionem Christianam animo referre soleant alii, id omne dubium adhuc esse latius ostendit,) nihil eum Apostolico more curatum a Johanne innuit. Imo tametsi Judæos aliquando Platonicis verbis locutos minime diffiteatur, hos sensus tamen suos ab iis accepisse negat, credendumque negat, aut Johannem aut Judæorum plurimos Platonica scripta unquam evolvisse, nedum familiaria sibi eadem tantopere reddidisse. Platonicæ etenim Philosophiæ errores cum & Johanne in vivis adhuc agente infelici jam tum germine pullularint, haud difficulter posse colligi, eum, si aut Philosophica dogmata perspecta habuisset, aut externos Evangelii hostes scriptis refellere voluisset, multo digniorem curis suis integram Platonis Academiam fuisse delecturum, quam unum ejus discipulum Philonem, suis forte Alexandrinis notissimum, sparsis vero per totum terrarum orbem Christianis & Judæis aut ignotum aut invisum. Quamobrem errores potius tunc frequentissimos examinat, ad duas hasce classes potissimum revocatos, quod nimirum plures Dei primæque omnium causæ attributa male fuerint interpretati, ac deinceps sibi persuaserint, nihil posse fieri, nisi ex duplici principio, quorum unum tanquam agens, alterum tanquam patiens animo conceperint,
 aut,

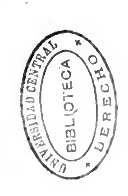
aut, ſi minus duplex principium admiſerint, ſaltem unicum illum rerum omnium fontem duplici virtute quaſi prægnantem, activa pariter & paſſiva, finxerint. Hæc principia latius deducit & illuſtrat, ac iisdem veluti fundamentis incubuiſſe cenſet illam maxime *αἰώνων* ſtructuram, qualis a Simonianis primum delineata, mox a prioribus Gnoſticis interpolata, & denique a Valentino & illius ſequacibus in ſuum characterem transformata doceatur. Horum errorum ſemina, tempore Apoſtoli Johannis, non ſolum per totum terrarum orbem, quocunque ſe vel Romanum Imperium, vel Græcorum Philoſophia, vel Ægyptiorum portentoſa Theologia extenderit, ſed & intra ipſa naſcentis Eccleſiæ pomœria, ſparſa paſſim fuiſſe tradit. Exinde vero cum duo hæc fidei Chriſtianæ fundamenta, primævæ puta rerum origines, ac parandæ ſalutis ratio, non potuerint non varie conquaſſari, hinc id egiſſe ait Johannem, ut utrumque hoc caput adverſus hæreticorum iſtis principiis innutritorum præſtigias vindicaret; unde primo, quæ ſint rerum initia & incunabula, dein quæ ſalutis veræ cauſæ ſint, luculenter ediſſeruerit, oſtenderitque, utrumque opus ab una & eadem cauſa pendere, unum eundemque ſummum omnium Deum & mundum feciſſe, & eum per peccatum hominis concuſſum ac labefactatum reſtituiſſe. Utrumque autem opus per *τὸν Λόγον* perfectum cum fuerit, inde quam convenientiſſimum exiſtimaſſe Johannem, ut æternam Filii Dei divinitatem ſub *τοῦ Λόγου* nomine (cujus loco Noſter ubivis *Sermonis* adhibet vocabulum,) aſſereret. Quod ut præſtaret, ſcripſiſſe ipſum quartum Evangelium, cumque priores Evangeliſtæ mediatoria Jeſu Chriſti opera originemque ſecundum carnem fuſius expoſuiſſent, divinum Chriſti Numen ac æternos egreſſus ipſum ſigillatim explanare voluiſſe; ideoque non eo conſilio Johannem ſcripſiſſe, ut hunc vel illum a recto veritatis tramite deviantem confutaret, neque magis Philonem aut quenquam alium ſibi ante oculos poſuiſſe, quem emiſſa ſua manu tela recta ferirent, quam Socinum, aut eos, qui repudiato mali ominis nomine ejus errores alia larva induant; neque illum vocabula ſua e Platonicis lacunis hauſiſſe, ex his omnibus affatim patere concludit.

Sed hactenus dicta viam tantum pararunt ad ea, quæ ſuperſunt, exponenda. Ipſum enim textum ſacrum Auctor nunc aggreditur, & ejus explicationem pariter ac vindicationem *ſecunda tertiaque* epiſtolæ

ſtolæ

ſtolæ materiam conſtituit. Ante omnia vero & commatum illorum fontem Græcum, & Latinam hujus verſionem, & textus denique paraphraſin apponit, notasque ac obſervationes ſuas poſtmodum ſubjungit. Summa totius, quam formavit, exegeſeos huc redit. Cum id ſit Evangeliſtæ conſilium, ut oſtendat, utriuſque creationis, veteris nempe, qua omnia ſint edita, & novæ, qua poſt violatum & vitiatum primi hominis peccato Dei opus in melius ſint reſtituta, eandem eſſe cauſam, & pleniſſimam analogiam, id exequi ipſum ait oratione in tres partes diviſa, quarum ſecunda tranſitionis a prima ad poſtremam locum ita obtineat, ut ſimul difficultatem aliquam, quæ mentes veritatis cognitione nondum illuſtratas haud leviter afficere potuiſſet, aperte diſcutiat ac removeat; prima vero ac tertia utriuſque creationis brevem quendam typum referat. Igitur communem utriuſque cauſam vocare eum τὸν Λόγον, de quo prioris operis reſpectu in prima orationis parte tria præcipue doceat, primum ſcilicet, quid ille in ſeipſo ſit, (vocari Λόγον, dicique de eo, quod ſit Deus, & aſſeri, quod in principio ſit apud Deum; quæ æternam Sermonis divinitatem ſic adſtruāt. ut ejus etiam æternam ab eo, cujus Sermo ſit, diſtinctionem aperte demonſtrent;) mox quid ſit reſpectu omnium, (cauſa puta effectrix non minus atque conſervatrix;) ac tandem, quid ſit reſpectu hominum. Homo autem cum dupliciter conſiderari poſſit, ſemel, qualis ante peccatum fuerit, & dehinc, qualis per peccatum factus ſit, idcirco Johannem generis humani ſortem utramque ſpectare innuit. Ad priorem illam pertinere, quod, cum Sermo omnium vita eſſet ac cauſa conſervatrix, ſimiliter reſpectu hominis natura intelligente præditi talis ille fuerit, ita quidem, ut etiam lucis ſpiritualem animam perfundentis vim ac rationem haberet. Ad poſteriorem, quod amiſſo per peccatum vitæ, quæ homini ut ratione inſtructo congrueret, jure tenebris ille peccati merſus atque obrutus, veroque ſalutaris illius lucis uſu deſtitutus, eandem oculis ſe quaſi ingerentem perſpicere non potuerit. Data hac occaſione Johannem inquit altera orationis parte oſtendere, quod nequaquam agat de illa luce, quam homines quidam ſingulari Dei beneficio ad id vocati aliquando prætulerint, miniſtri quippe tantum veræ lucis, at non ipſa lux. Ubi diſerte Johannem Baptiſtam non fuiſſe lucem illam pronunciet, ac veram poſtea lucem illis verbis deſcribat, quibus eminentiſſima ejus ſupra omne hominum

mini-

ministerium dignitas immensum in modum extollatur; quandoquidem omnis generis homines ab illa, quicquid habeant veræ ac salutaris cognitionis, accipere edoceat. Tandem quam diversimode ac veluti per partes illa lux hominibus se patefecerit, postrema orationis parte Apostolum monet declarare, ejusque totam dispensationem ad tres omnino gradus revocare, quorum duo priores hominum culpa scopum haud attigerint, ast tertius victrici pollens efficacia tenebris discussis æternæ lucis gloria omnium oculos illustrarit. Primo igitur generalem quendam lucis usum exponi, quæ toti se mundo stiterit, & hunc versiculo decimo comprehendi: deinde strictiorem & angustioribus limitibus conclusam lucis exhibitionem, qua singulari cuidam generis humani parti conspiciendam sese præbuerit, versu undecimo commemorari: utque magis evaderet perspicuum, quam malo consilio plures illam non susceperint, enarrari in duodecimo manifestationis illius beneficia, quorum insigniores proprietates in versu decimo tertio describantur. Postremo ultimum revelationis gradum in versu decimo quarto exponi. Dicta vero hactenus de luce ista ratione manifestata confirmari atque illustrari testimonio Johannis Baptistæ, perfectione donorum ex illo fonte manantium, comparatione Mosis ac Sermonis in carne patefacti, & denique primo tam eminentis dignitatis tamque salutaris efficaciæ fundamento, quæ versiculorum a decimo quinto ad ultimum usque contenta sint.

Et sic excerpta breviter cum benevolo Lectore ea communicavimus, ad quæ ceu scopum principalem cuncta in epistolis posterioribus duabus obvia collimant. Singulorum namque verborum prolixam expositionem Auctor eo dirigit, ut ubicunque interpretationi huic adversa nonnulla in medium attulit Clericus, ibi vindicis partes cum cura in se suscipiat. Imprimis vero hæc in eo notat, quod λόγον verterit per Rationem; quod neque Johannem ad Mosen alludere, neque Mosen Dei Sermone mundum creatum docere asseruerit; quod verborum: *ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο*, hunc tantum sensum esse dixerit, quod Sermo per carnē factus sit conspicuus; quod per *τὴν δόξαν* miraculorum solum gloriā intellexerit; quodque verba: *χάριν ἀντὶ χάριτος*, sic fuerit interpretatus: *χάρις*, id est, Evangelium nobis a Deo confertur *ἀντὶ χάριτος*, id est, ut ei a nobis obedientia & fides quasi quædam *ἀντίχαρις* & accepti beneficii fructus rependatur.

M. JO.

M. JO. FRID. KOEBERI, ILLUSTRIS QUONDAM *Ruthenei Rectoris, Dissertatiunculæ de Sanguine Jesu Christi, quas collegit indicibusque auxit M. Frid. Augustus Ferberus.*

Dresdæ, apud Editorem, 1697. in 8. Alphab. 1.

QUi sub auspicia superioris anni sexagenario major placide obiit illustris, quod sub Ruthenei nomine floret, Gymnasii Gerani Rector optime meritus, clarissimus Koeberus, præter alia ingenii sui monumenta, plures quoque Dissertatiunculas (Programmata vulgo nuncupant,) post se reliquit. Quoties enim instituendum a suis auditoribus scholasticum quoddam exercitium publica scriptione indicavit, toties simul de argumento aliquo pio, eruditove aut curioso nonnihil in medium præfationis loco attulit. Sicut autem plerumque materias singulas singulis absolvit plagulis: ita nonnunquam de eodem themate repetitis dixit vicibus, ac imprimis ante annos plus quam viginti de sanguine Christi Dissertationes XXIV se invicem diversis temporibus excipientes composuit, vestigiis ita insistens B. Mitternachti, quem inter suos antecessores numerare poterat, quemque olim parili ratione de Johanne Evangelista a nonnullis etiamnum superstite credito, Programmata fere totidem publicasse constat. Et in eo quidem occupata fuit B. Koeberi industria, ut post ἀφθαρσίαν sanguinis Christi adversus Minoritas sive Franciscanos latissime vindicatam, de ejus,quas passim exhibeant Pontificii,reliquiis potissimum disseruerit. Cumque has aut naturales illi faciant, aut prodigiosas, non prætermisit ullam occasionem Noster, qua excurrere licuit ad variarum rerum, sanguine isto ex quorundam traditione notatarum descriptionem. Modo enim de sudario Veronicæ, modo de aliis, & linteis quammaxime Christi sepulcralibus, modo de corona ejus spinea, modo de cruce sacro hoc cruore conspersa commentatur. Jam de eo, qui ex hostia effluxisse aut in eadem apparuisse creditur; jam de αἱματοφανείᾳ, quæ in vino eucharistico contigisse perhibetur; jam de sanguine ex Crucifixi imaginibus prorumpente; jam de aliis similibus erudita quædam lemmata cum Lectore suo communicavit. Interdum quoque digressionibus haud ineptis usus est, velut ubi de sanguinis Christi cum lacte Mariano comparatione, a Pontificiis institui solita, peculiarem Dissertatiunculam inseruit, Ubivis vero larga satis

manu exhibuit, quod prodesse non minus ac delectare queat. Non male proin meritum de beati Viri Manibus censemus doctissimum Virum, qui chartas has separatim olim vulgatas ab interitu vindicare studuit, utque perennarent eo felicius, in unum quasi fasciculum colligavit. Quam quidem operam ubi in se suscepit, additam olim cuivis Dissertationi publicorum exercitiorum designationem, directamque ad Inspectores & viros doctos Geræ commorantes alios, ut iis interessent, invitationem omittere, inque locum talium indices potius & allegatorum Scripturæ dictorum ac rerum præcipuarum, opusculo absoluto subjungere consultum ratus est.

JUDICIUM ECCLESIÆ CATHOLICÆ *TRIUM primorum seculorum de necessitate credendi, quod* D. N. JESUS CHRISTUS *sit verus Deus, assertum contra Sim. Episcopium aliosque: auctore* GEORGIO BULLO SS. *T. P. Presbytero Anglicano.*

Amstelodami apud Georg. Gallet, 1697. in 8. Plag. 15.

ESt hæc veluti coronis, ut ipsemet reverendus Auctor in Præfatione indicat, *Defensionis Fidei Nicenæ*, exquisiti illius operis, quo principem fidei Christianæ articulum, de æterna Jesu Domini ac Servatoris nostri Divinitate inde a primo Ecclesiæ natali creditum fuisse, luculenter jam olim Bullus e Patrum ante-Nicænorum scriptis ostenderat, fulseratque adversus Neo-Arianos Nicænam fidem: cujus anathematismos defendere præsenti opusculo non minus erudito nititur, atque adeo necessitatem credendi ejusdem articuli, ex eadem trium primorum seculorum antiquitate demonstrat. Nam sicuti quamplurimos libellos Arianam & Samosatenianam impietatem propugnantes hic illic per Angliam, cum notabili Ecclesiæ detrimento spargi, quam ægerrime fert: ita non minus indignatur novo hominum generi, qui se mediatores, pacisq; in hac controversia sequestros gerunt, externa quidem professione Ecclesiæ orthodoxæ consentientes, Christumq; Deum credentes, sed tamen necessitatem credendi ejus articuli minime admittentes, sufficere ad salutem rati, si quis Jesum Christum Filium Dei mundi Salvatorem quoquo modo credat. Hos cum inprimis ex Episcopio sua haurire animadvertisset Bullus, nihilque fere proferre, quod non illi jam dictum sit, Viro cetera quidem erudito, sed in lectione Patrum

trum non minus hospiti, quam eorundem præcipiti contemptori: hinc & Episcopium præcipue sibi confutandum sumit, non omnia ejus argumenta discutiens, quibus necessitatem credendi tanti mysterii impugnat, (hoc nempe jam ab aliis factum, vel certe faciendum existimat) sed id solum aperte falsum demonstraturus, quod ille statuerat, primis tribus Christianismi seculis nullam fuisse Christianis impositam credendæ Divinitatis Filii Dei necessitatem. Hanc igitur temerariam, ut vocat, Episcopii assertionem non solum testimoniis ante-Nicænorum Patrum bene multis obruit, sed & ex historia ecclesiastica ostendit, neminem unquam Divinitatem Christi negasse, qui non hæreticis fuerit eo ipso nomine accensitus: quibus monstratis, etiam ad objecta ab Episcopio argumenta respondet. Testimonia capite primo magna industria colligit ex Ignatio, Irenæo, Justino Martyre, Dionysio Romano, Origene, Novatiano, atque Tertulliano, ut ostendat, hanc de Divinitate Christi controversiam præcipue semper tribus primis seculis inter Christianos Judæosque agitatam fuisse, ut inde nosceres statim Judæum aut Judaizantem hæreticum, si de æterna Divinitate Filii sequius sentientem audires. Atque ut id eo uberius patefaciat Auctor, cap. II. Cerinthianos & Ebionitas producit, quorum utrorumque hæresis in eo conspirarit, quod Jesum non esse Deum dicerent; in eo tamen a se iterum diversi, quod Cerinthus cum suis Jesum a Christo separaret, illum Josephi & Mariæ filium statuens, cui deinde accesserit post baptismum descendens e cœlo Christus, qui instante passione ab ipso iterum recesserit: Ebionitis contra unus atque idem simpliciter esset homo JEsus Christus, peculiaribus a Deo dotibus instructus, isque vel ordinario generandi modo ex Maria & Josepho, ut aliqui Ebionitarum docebant, vel ut alii, ex Maria Virgine miraculose prognatus. Præterea Cerinthiani non a primo Deo, seu, ut Irenæi vetus interpres loquitur, a summa Principalitate, quæ est super universa, mundum conditum asseverabant, sed a Virtute quadam separata, & distante ab illa summa: cum contra Ebionitæ mundum a Deo factum non negarent. Hæc cum ita paulo uberius Auctor deduxisset, monstrat, quam fuerint hæretici isti perpetuo in scriptis Apostolorum strenue uniceque propemodum confutati, quam que graviter Johannes in eos invectus fuerit, Antichristi nomine illos velut proprio perstringens. Affert & alia, tum ad illustrationem S.

Scripturæ facientia, tum ad refellendam Dan. Zwiekeri temeritatem, qui sueto Socinianis dogmate Ebionitas primos & antiquissimos, adeoque omnium maxime orthodoxos fuisse Christianos, tradere non veretur. Ebionem vero revera aliquando extitisse auctorem hæreseos, nec Ebionitarum nomen solum esse ab orthodoxis contumeliæ causa excogitatum, auctoritate Tertulliani, Hieronymi, Philastrii, Epiphaniique contendit ; ex etymologia nominis non magis valide contra eam opinionem pugnari ratus, quam si quis simili argumento nec Manetem, nec Arium unquam extitisse, ex nominum etymologia apud Eusebium & Nazianzenum obvia probaret. Ceterum ab Ebionitis probe distingui debere Nazaræos monet, quos male propterea in articulo de Divinitate Christi illis ὁμοψήφους esse judicatos animadvertit, quod in observatione legis Mosaicæ tanquam omnino necessaria plane idem senserant: & quanquam vulgo pro sententia ista allegari Theodoritus soleat, longe tamen imparem eum judicat Auctor noster Justino Martyri, Auctori Constitutionum Apostolicarum (e quorum utroque loca de Nazaræis agentia colligit) Hieronymo, Augustino aliisque, Nazaræos in Christum Filium Dei credidisse testantibus. Capite III ab Ebione ad Theodotum Coriarium, Artemonem, Beryllum Bostrensem, Paulumque Samosatenum pergit, ob negatam Christi Divinitatem damnatos omnes: & in his non Socinianam solum hæresin, quæ Filii præexistentiam ante Mariam negat, sed & Arianam fuisse anathemate percussam notat. His ita prolixius comprobatis, Bullus ad Episcopii argumenta in contrarium adducta progreditur: & cum e Symbolis ante-Nicænis ille necessitatem credendi articuli de Christo Deo præcipue impugnasset, Noster contrarium ostendit. Et primo statim observat, haudquaquam sequi, articulum hunc, si in primis Symbolis non satis expresse positus conspiciatur, propterea neque necessarium ad salutem antiquis creditum fuisse: quandoquidem iis Patribus potuerit videri sat claris verbis expressus, licet postmodum hæreticorum protervia Ecclesiæ specialiores fidem suam declarandi loquendique modos extorserit. Tum vero monet, in verbis, *Credo in Deum Patrem, Filium & Spiritum Sanctum* (quæ in primitiva Ecclesia ex Matth. XXVIII, 19 a baptizandis in vicem breviculæ confessionis requirebantur) satis aperte SS. Trinitatis confessionem expressam fuisse, idque Irenæi etiam atque Tertulliani testimoniis,

quæ

quæ falso pro se Episcopius allegaverat, collatis pluribus eorundem locis, confirmat. Exinde cap. V fuse de Symbolo, quod vocatur Apostolicum, agit, atque illud nequaquam totum, & quale hodie legitur, ab Apostolis ipsis conditum, sed Romanæ Ecclesiæ a tot hæresibus tum liberæ fuisse Symbolum privatum putat, quod demum post annum Christi quadringentesimum in illa Ecclesia complementum suum acceperit: & illud tamen sub vocibus, ***Filium ejus unigenitum***, modi illius specialis Filiationis professionem revera continere, latius demõstrat. Insimul vero eodem capite Auctor quatuor Filiationis Divinæ modos alios ab Episcopio excogitatos examinat, eosque adeo non semper aut solum in allegatis ab illo Scripturæ locis fundari animadvertit, ut sublimius quid haud raro, ipsaque adeo Servatoris Divinitas ibi innui deprehendatur. Ut autem Symbolum aliquod tandem etiam proferat, quod disertam mentionem Divinitatis Filii Dei faciat, capite VI Ecclesiæ Hierosolymitanæ antiquissimum Symbolum producit, quod in Cyrilli Hierosol. Catechesibus sexta & sequentibus explicatur. Cum vero sibi plurimas animadverteret obstare rationes eorum, qui vel a Cyrillo confectas Catecheses omnino negant, easque potius Johanni cuidam tribuunt; vel Symbolum illud, quod in Catechesibus reperitur, non solum post Nicænum, sed demum e CPolitano Symbolo formatum persuasi sunt: hinc omnes insignis suæ eruditionis nervos intendit Noster, ut contrariis rationibus discussis, & Cyrillo librum vindicet, & Symbolo Hierosolymitano debitam antiquitatem. Non minus operosus est in enodando difficili Justini Martyris loco cap. VII Bullus, cum eum ab Episcopio inprimis pro sua opinione prolatum e Dialogo cum Tryphone nosset. Dicit ibi Justinus, non propterea falsum fore, quod Jesus sit Christus ille Dei, etiamsi probare non posset, hunc Jesum ante creaturas præextitisse Filium Creatoris, in tempore e virgine natũ; cum potuisset etiam sola Dei Patris electione Christus fieri. Fatetur insuper Justinus, esse quosdam e gente Christianorum (*ἀπὸ τοῦ ἡμετέρου γένους*,) qui quidem fateantur, Jesum esse Christum, sed hominem ex hominibus genitum affirment. Magnum argumentum, quod hinc in orthodoxos valide stringi posse Episcopius opinatur, Auctor noster ita discutit, ut priore loci allati parte Justinum nequaquam e sententia sua, sed tantummodo *κατ᾽ ἄνθρωπον* ad Judæum argumentari ostendat: posteriore ve-

ro iterum non de orthodoxis & in Catholicam receptis Ecclesiam S. Patrem loqui animadvertat, sed de Ebionitis: quam ob rem emendat etiam Justini textum, & pro ἡμετέρȣ, ὑμετέρȣ reponit, hoc sensu, ut Justinus Tryphonem Judæum collocutorem habens, ex ejus gente dicat subintrasse Ecclesiam pseudo-Christianos Ebionitas, qui non nisi nudum hominem Christũ admittere voluerint: quibus tamen, ut in verbis immediate sequentibus & ab Episcopio male omissis addit, neque ipse assentiatur, neque ii omnes, quotquot Prophetarum & Christi dogmata humanis traditionibus præferenda sciant. Atque ita tum explicandum, tum emendandum vindicandumque esse Justinum, Bullus toto capite, conquisitis e Justino ipsomet locis plurimis demonstrat. In subjecta vero Appendice, novas Episcopii exceptiones omnes dissolvit, quas cum secundo ejus operum tomo demum, post absolutum jam penitus tractatum hunc suum, nactus erat. Verbo adhuc, priusquam finiamus, monendum, jam ante triennium circiter primam doctissimi hujus opusculi editionem Oxonii prodiisse, sed quæ nobis sese non obtulit.

MARCELLI MALPIGHII, PHILOSOPHI ET MEdici Bononiensis, e Regia Societate Londinensi, *OPERA POSTHUMA*, Figuris æneis illustrata. Quibus præfixa est ejusdem Vita ab ipsomet scripta.

Londini, impensis A. & J. Churchill, 1697. in Fol.

Alph. 3. plagul. 8. Fig. æn. Tab. 19.

QUanta incrementa seculo præsenti Anatome cum animalium, tum vegetabilium, ex assiduo celeberrimi *Malpighii* feliciter ceperit studio, plura hujus opuscula, conjunctim & Londini, & Lugduni Batavorum nitidissime edita, atque in *Actis A. 1687. p. 16.* a nobis recensita, satis superque testantur. Neque Adversariorum conamina, vel in laude inventionis ipsi detrahenda, vel in ejus industria artificiis aliis extenuanda, quicquam hactenus valuisse, opera pariter ejusdem posthuma, nunc commemoranda, perspicue loquuntur. Horum namque potiorem partem Epistola constituit præfixa, in qua *Autor* noster ingeniosissimus omnem studiorum suorum rationem, coram Magna Societate Regia Anglicana, a principio ad terminum usque

usque vitæ, quem ante triennium, mensis Novembris die 29, ætatis 67 anno, ex apoplexia in Palatio Quirinali habuit Romæ, sincere non minus exponere, atque ab Adversariorum telis strenue vindicare deprehenditur. Ut sileamus autem Præceptores ejus, quos inter Franciscum Natalem in Philosophia Peripatetica, in Philosophia libera Johannem Alphonsum Borellum, ac Bartholomæum Massariam & Andream Marianũ in Medicina laudat: ut taceamus itidem honores, prolixe qui ipsi obtigerunt, cum laurea Medicinæ & Philosophiæ in patria, Bononiæ nempe, ornatus, primum Bononiæ, hinc Pisis, tum Messanæ, rursus in patria, Professoris Publici munere fungeretur, Societati Regiæ Anglicanæ A. 1669 per transmissum diploma adscriberetur, ac summi deniq; Pontificis Innocentii XII Medicus secretior & Cubicularius A. 1691 designaretur: ex immenso potius Observationum numero, quas diversis quondam scriptis Autor divulgavit, ac in præsenti ab Adversariorum objectionibus non modo liberavit, sed & multum, v. g. circa structuram Viscerum, Ossium & Dentium conformationem, Plantarum vegetationem, ortum Gallarum, ac Pilorum & Unguium generationem, dilucidavit, speciminis ergo eas solum, quæ Anatomicam piscis Xiphiæ sectionem, demonstrationem Succi nervei, Musci semina, Aquilæ anatomen, Vasis novi Uterini descriptionem, atque Glandularum structuram concernunt, ipsismet Autoris verbis lubet exhibere.

p. 26.

Alia insuper (præter complicatas videlicet nervi optici membranas) in *Xiphia* observavi, & amicis communicavi, circa oculi præcipue structuram. Hic elegantissimis sex musculis movetur. Humores osse muniuntur cribroso, quod depressam sphæram æmulatur. Hoc anterius, ubi pupilla locatur, hiat, & in postica parte patens est pro nervi optici ingressu. ibique copiosa locatur pinguedo. Uvea exterius eleganti vasorum reti irrigatur, & intus mucoso humore coloris æruginei inficitur. Crystallinus humor sphæricus est, & a lateribus gemina manubria à membrana crystallini exporrecta habet. Hæc in lepore pariter observavi, quibus vitreo humori continuatur. Humor crystallinus cepæ instar componitur, & interius globulus, quasi gypseus conditur. Vitreus humor totus in aquam igne vertitur, remanente sola tunica. In branchiis observabilis est ipsarum structura: hæc componitur tubulis, seu fistulis quadratis solida quadam substantia specu-

lari

lari lapidi analoga conflatis; intus obducuntur crusta quadam rubra, quæ fortasse inservit pro separatione. Perviæ sunt usque ad medietatem, unde admissa aqua iterum foras expellitur. (Uberior Xiphiæ descriptio Anatomico-Physica sistitur ab Hartmanno M. A. N. C. Dec. 3. A. 2. App. p. 3.) In *Thunni* oculo exaratam crystallini figuram observavi, & a latere manubrii glandulam vidi subrubram, quæ vasi continuabatur, quod hinc inde ramulos promebat; excurrebat autem latera vitrei humoris, & tandem erumpebat a centro expansionis nervi optici in retinam, exterius eodem fusco inficiebatur ichore, quo uvea cooperitur.

Pag. 27. Nervei succi existentia apud plures controvertitur, vel saltem ejus natura diversimode exponitur, sicut & usus, ita ut nil fere obscurius occurrat apud Autores. Illud tamen mihi videtur in hac re maximum habere momentum, quod sectis extremorum nervorum tubulis, ubi in ultimas solvuntur propagines, succus erumpit. In cauda bovis & similium, hinc inde nervus excurrit tribus vel quatuor fistulis coagmentatus: in his itaque facta extremi digiti ungue compressione, humoris motus intra exaratas fistulas contenti deprehenditur & successiva turgentia, qui tandem per excitatum foramen exit, terebinthinæ instar; fluidus enim est & glutinosus. In nervis immediate a spinali medulla erumpentibus, cum ob mollitiem compressi lacerentur, non ita facile succus occurrit, ejusque motus manifestatur, quare solidiores extremique nervi lustrandi sunt. Nec obstat, nervum ligatura facta non turgere, cum lateraliter propagines habeat reticulariter propagatas, in quas idem succus impedito ulteriori progressu derivari potest; languidus enim est impetus, quem a cerebro recipit nerveus succus, unde ex quocunque impedimento comprimente, & vetante ulteriorem insinuationem, retardari, sisti & ad latera derivari potest.

p. 81. In Anatome Plantarum dubitative proposui, in musco semina adesse. Ex novis tamen & reiteratis observationibus mihi constat, muscorum quam plures species seminibus gaudere. Sæpius enim in musco, qui fungi instar rotundo pollet capitulo, semina erumpentia vidi; eadem pariter in musco, qui reticularibus ramis humi serpit, a quibus hinc inde veluti minima poma pendent, & tandem in pulmonaria arborea a limbo foliorum & a scissuris eorundem delapsa semina & pro-

TAB. VIII. ad A. 1697. pag. 511.

N. 1.
A
Fig. 2.
B

Fig. 3.
A
B
B
C
D
E
E
F
H
G
G
H
I

N. 2.
C

Fig. 1.
A
B
C
D
E

N. 3.
D

N. 5.
F
F

N. 4.
E
E

& proximis trunci arborei partibus excepta pedetentim vegetare vidi. Semina pariter in musco marino, aliisque analogis plantis sagax ingeniosissimi *Cestonis* diligentia patefecit.

Cum mihi a Præclarissimo Domino *Stephano Lorenzini* humanissime transmissa fuisset Aquila, quæ mihi una cum Amicissimo Domino *Silvestro Bonfiliolo* singularia in hujus animalis sectione obvia fuerint, hic exarabo.

p. 82.

Hujus cerebrum amplum est, facta comparatione cum avibus & piscibus. Dividitur in gemina globosa corpora, quæ meningibus cooperiuntur, & sanguinea vasa ipsas excurrunt, & alte penetrant. In exaratis corporibus gemini ventriculi, anteriores scilicet excavati circumductis candidis fibris constituuntur, quæ corticis arborei fibrarum reticularem plexum æmulantur, & exterius apparent candidæ fibræ, & si totum coquatur, glandulæ corticales manifestantur. Cæterum cerebellum adest & pons *Varolii* cum appendicibus & cruribus, quibus principium spinalis medullæ conflatur.

Binos habet oculos, & quilibet propriis palpebris valde crassis obvelatur, quæ limbo subnigro terminantur, pilisque ditantur. Interiori palpebræ parti nectitur placenta quædam A ovalis figuræ, nec multum crassa. Hæc exterius candida est, & pellucida, ut difficulter solvatur, plicabilis tamen, & ea superficie, qua oculum contingit, innumera habet orificia B diaphanum humorem fundentia. In eadem superficie observantur rami vasorum sanguineorum C, qui a profundo emergentes hinc inde horizontaliter surculorum fines promunt, ut in ventriculo interius observatur. Exterius sanguineum vas D circumducitur, a quo erumpentes rami E crassitiem placentulæ subeunt. Hanc igitur placentulam glandulosam censeo pro separatione fluidi celebranda, quo cornea perpolita redditur, cum præcipue manifestas glandulas non viderim, sed tantum minimos globulos extremis vasorum finibus hærentes. Alia quoque membrana diaphana occurrit, quæ a cantho majori oblongo tendine retracta anteriorem oculi faciem tegit. In hac subnigra quasi vasa (ut in ranarum visceribus observatur) occurrunt. Conditus oculus cornea eminet, a qua hærentes mucositates unguibus facile abraduntur. Pupilla flava iride excitatur, & ligamentum ciliare carneis fibris contextum elegantem sphincterem exhibet. Aqueus contentus humor diaphanus est, & sub-

Tab. VIII. Fig. 1.

ſubſalſus, igneque evaporat relictis minimis veſiculis, & ſubtiliſſima cruſta. Vitreus humor ignis calore totus exhalat. Amplus eſt mole & diaphanus. Contentus cryſtallinus humor ſecundum varias inſpectiones, & naturalem magnitudinem delineatus occurrit. Eſt autem in parte exteriori lenticularis A, in interiori B globoſior, & ſemiphæram fere æmulatur. Ejus craſſities eſt C, latitudo autem D. Retina ampla, craſſa, & mucoſa exiſtit ab expanſione fibrarum, quibus compaginatur opticus nervus, orta. Uvea copioſo, ſubnigroque inficitur ſucco. Inter corneam & uveam viſus ſum attingere aliam tunicam, quæ componitur, ut videre potui, tubulis ſeu fiſtulis horizontaliter ſituatis, eamque ſpeciem habent, quam in ſecundinis, ſeu corticibus ſeminum plantarum obſervavi & delineavi. Quapropter ſi integre conſtaret de hac fiſtuloſa membrana, dubitari poſſet, an hæc ſeparationi ſubnigri ſucci inſerviat. Poſtremo tunica cornea occurrit ſphæram referens, cui altera minor hæreat. Pars anterior proprie cornea dicta, licet denſa ſit, plicabilis tamen & diaphana exiſtit, exſiccataque perlucet. Altera pars, quæ adnata vocitatur, anterius oſſea zona ambitur, cujus ſtructura elegans eſt; hæc enim pluribus oſſeis lamellis E compaginatur, quæ multiplices ſunt, & quatuordecim in oculo numeravi. Uniuntur invicem quaſi per harmoniam, & æmulantur piſcium ſquamas, ita ſituatæ, ut circularem zonam efforment. Harum limbi graciles ſunt, & quaſi crenis ſolvuntur. Duplici conſtant lamina, & in medio attolluntur in tumorem, unde ut in reliquis oſſibus ſpatiola F inæqualis figuræ exhibent.

Tab. VIII. Fig. 2. N. 1. 2. 3.

N. 4.

N. 5.

In oris concavitate lingua locatur arcta, longa, & in apice ſubrotunda; depreſſa tamen & ſubnigri coloris. Frænum habet, & oblongis hyodes cornibus fulcitur & movetur, quæ poſt aures curvata oblongis muſculis exeruntur, & linguam foras emittunt, ut in pico alias obſervavi. Non longe a laryngis hiatu ſuborta lingua conicis papillis ſubnigris verſus laryngem inclinatis ornatur. Hic ingens glandularum cumulus occurrit, quæ excretorio vaſe pollentes mucoſum fundunt humorem. In linguæ lateribus locantur glandulæ, quæ continuatum corpus repræſentant ſubrotundum, carnis colorem æmulans; ſunt autem viginti quinque glandulæ miliares in recto poſitæ proprio hiatu gaudentes. Lentum evomunt ſuccum perſimilem ptiſanæ hordeaceæ. In oris plano hinc inde a lingua glandularum parites

riter rubrarum ingens copia luxuriat. Gemina quoque congeries glandularum in eodem oris plano inter frænum linguæ et radicem rostri occurrit. Pars quoque superior palati glandularum ingenti numero mucum fundentium cooperitur, ut nihil distinctius conspici possit.

Aperto thorace septum transversum, pellicula scilicet diaphana obvia fit, quæ pervia est, ut in reliquis avibus. Costulæ angulum valde obtusum efformant, & pulmones membranosi consimiles sunt reliquis volatilium. Hærent costis, & insignes ductus habent. Aspera arteria in geminos ramos dividitur, & ipsius annuli integrum circulum non constituunt, & tandem progressi obliterantur.

His detractis ventriculus apparet membranosus, qualis in homine, & in rapacibus avibus observatur. Continuatur œsophago, qui sectus copiosas exhibet glandulas lenticulares, & membranosas patentibus osculis in concavitatem hiantibus. Interius cooperitur reticulari quadam substantia, cujus areæ rotundæ & arctæ sunt. Laxatur œsophagus in ventriculum, qui in superiori sui parte lata quadam horizontali zona ambitur, quæ conglobatarum glandularum congerie conflatur sub nervea tunica locata. Hujusmodi copiosissimæ glandulæ contiguæ sunt, subrubræ & fere rotundæ, proprio excretorio hiatu ditatæ. Earum compages persimilis est glandulis observatis in extremo œsophago gallinæ, ventriculo carnoso proximo. Supra hanc partem, & nerveam tunicam rete extenditur, cujus spatia inæqualis figuræ occupantur ab orificiis vasorum hiantium glandularum. Subsequitur reliquum ventriculi, media scilicet portio & fundus, in quibus nullæ apparent glandulæ conglobatæ, sed interior superficies tota mirabili reti cooperitur, quod fasciculis quasi nervosis horizontaliter productis & invicem anastomizatis producitur. A nervea tunica pili quoque erumpunt. Exterius ventriculus sanguineis vasis, nervis, fibrisque carneis ambitur. Hiat ventriculus in duodenum intestinum & in ejusdem orificio copiosa luxuriat bilis. Intestina interius pilos veluti sericum pannum promunt. Recipiunt bilem a jecore, & a vesica, hiatusque pori biliarii distat a ventriculi fundo mensura brachii Bononiensis. Renes de more hinc inde extremo dorso hærent, a quibus gemini ureteres in cloacam producuntur, cui

cæcum quoddam inteſtinum adnaſcitur. Hoc interius mucoſa ambitur ſubſtantia, & in hoc glandulas non vidi.

Conferri poterit Anatome Aquilæ a *Borrichio Act. Hafnienſ. Vol. I. Obſ. 2. & apud Blaſium Anat. Anim. p. 136.* atque *Muralto M. A. N. C. Dec. 2. A. 1. Obſ. 50.* propoſita.

p. 86. In exercitatione epiſtolari (ad *Sponium*) peculiare vas, hocque geminum, & inſigne, hinc inde vaccæ uterum perreptans, indicavi, cujus figuram hic delineare placuit.

Tab. VIII. Fig. 3. Finibus igitur & minimis ramis A cornuum uteri graciléſcentibus portionibus hæret, & extremis ſurculis folliculi ſubrotundi B glanduloſi appenduntur. Ab his exporrigitur vas inſigne C percurrens latera cornuum ſeu tubarum uteri. Ab hoc manifeſtæ emanant protuberantiæ ſeu appendices D, ubi autem uteri ori approximatur, cartilaginea quadam vagina E ambitur. Protractum ultra os uteri modo tubuloſum F & anguſtum, modo laxatur in globulos, tandem amplius factum hinc inde ſupra uteri vaginam elongatur, & apertum valvulas, ſeu transverſales membranas G exhibet. In hujus dilatati vaſis portione orificia H patent, & tandem lato fine proprio foramine I non longe ab urethræ hiatu finem ſortitur.

Hujus vaſis exiſtentiam anno 1684 in vitula imperforata evidenter confirmavi. In hac itaque uterus monſtruoſa mole turgebat, turbato quodam ichore refertus; appenſa vagina in molem æqualem veſicæ urinariæ ſuillæ attollebatur. Uteri pariter cornua, & tubæ eodem ichore refertæ, tumida erant, & compreſſis extremis tubis nil extra per infundibulum prodibat. His de more appendebantur ovaria, in quibus ovum diaphano humore turgidum continebatur. Detractis involucris occurrebant exarata vaſa eodem turbato humore repleta, quæ exorta ab extremo vaginæ ſurſum exporrigebantur recta, & continuata, ita ut immiſſus ſtylus libere totam ipſorum longitudinem feliciter pervaderet. Ichor, quo tumor excitabatur, urina erat; nam igni oppoſitus non concreſcebat, ſed tetrum urinæ halitum reddebat. Probabile igitur eſt, impedito per vulvam urinæ exitu, eandem regurgitando vaginam, uterum, cornua ejuſdem, & exarata vaſa diſtendiſſe, & patenter manifeſtaſſe.

p. 101. Exarata de Glandulis epiſtola, novis typis *Lugduni Batavorum* excuſa, Clariſſimum *Nuckium* excitavit, qui edito de glandulis & lym-

lymphaticis libro, (in *Actis A. 1692. p. 97.* exhibito) neglecta mea positione, novam indicare structuram filiis artis adhuc ignotam, conatus est.

Habet itaque conglobatam glandulam membranis ambientibus integrari, interius autem reticulari opere excitari, quod muscosum appellat; ab hoc autem spatia multiplicia variarum figurarum emanare, geminis pariter lymphaticorum surculis ditari præter arteriarum, venarum, & nervorum surculos: quapropter injecto mercurio per superingredientia lymphatica, repletis glandulæ spatiis, ipsam turgere, manifestatis in superficie subrotundis tumoribus. Prosequitur autem exercitationem, & supposita divisione glandularum in vesicales & vasatas, censet, conglomeratas glandulas vasatas esse, ita ut pancreas exempli gratia solis venis, & arteriis ita attenuatis & gracilescentibus coagmentetur, a quibus excretorium suboritur vas, quod separatum peculiarem succum derivat.

Hæc & similia Clarissimus Vir exponit, quæ si leviter etiam examinentur, Naturæ non consonare, & diminutam exponere structuram abunde patebit. Negari igitur non potest, in glandula conglobata reticularis plexus, a quo areæ designantur diversarum figurarum, quam positionem ego fuse exposui; cujus autem naturæ sit, licet nomine musci insigniat, non tamen indicat Clarissimus Vir, & ex substantiæ modo, & connexione cum ambiente membrana patet, propaginem esse investientis tunicæ, & productarum carnearum fibrarum, supra quas vasa propagantur. Quoniam autem exarata a me methodo in sanis & morbosis glandulis manifestantur membranosi loculi exposita spatia muscosi corporis occupantes, quæ ab extremis sanguineorum vasculorum surculis irrigantur, & in quos hiant subintrantia lymphatica, & ab his elongantur exeuntia pariter lymphatica, ideo miror a Doctissimo Viro hæc omissa & neglecta fuisse, & ex experimento injectionis mercurii analogo tentamini a me atramento facto, quo exterius subrotundi tumores apparent, & interius spatia replentur injecto fluido, illationem deduxisse, glandulas solis spatiis integraliter componi, cum ultra sensum ratio etiam indicet, sacculos necessarios esse, in quibus receptum fluidum exteriores protuberantes promat tumores, & interiora spatia repleat, & distendat. Et quia simplices glandulæ hoc folliculo, veluti parte principe integrantur, ideo in con-

globatis hæc non omittenda erat, & consequenter descriptio hæc manca videtur, & solum nominis *Muscosi* novitatem continet. Folliculorum existentia in morbosis constitutionibus patentior elucescit, in quibus intercepto & concreto succo turgent, & crassescunt, ut in singulis glandulosis folliculis abscessu tentatis, vel tartarea morbosaque contenta materia adauctis passim observamus. In sanis pariter conglobatis glandulis longa aquæ maceratione præparatis reticularis plexus occurrit, cujus areas gemini,& interdum plures subalbi occupant folliculi, quibus sectis concava membrana patenter apparet.

Conglobatarum (conglomeratarum) exposita structura a Clarissimo Viro proposita suis quoque premitur difficultatibus; sensus enim abunde indicat, in pancreate, hepate, & renibus miliares, vel ovales folliculos reperiri, quos arteriæ & venæ multiplicibus ramis, capreolorum instar, ambiunt; quod evidenter injecto per arteriam emulgentem atramento in miliaribus renum glandulis ope microscopii manifestatur, a quibus renales tubuli sub specie fibrarum exorti separatam urinam derivant, & in pelvim deducunt. Hoc manifestius elucescit in monstrosis & morbosis renibus, in quibus, ut alias indicavi, interdum folliculi glandulosi ita turgent, ut acinos uvæ magnitudine æquent, circa quos vasorum extremi rami ludunt. Idem in morboso hepate,& pancreate observatur. Quapropter cum sensibus constet, glandulosum folliculum membranosa vesicula integrari, supra quam multiplices fines vasorum sanguineorum propagantur, ut in ventriculo, pleura, pericardio succedit, non licet asserere, arteriæ extremum tubulum angustatum in vas excretorium desinere, sed sensu comprobatur, glandulæ folliculum peculiare esse corpus membranosum, circa quod extremi fines vasorum propagantur, & a quo exortum excretorium vas separatam materiam derivat.

Quemadmodum vero Epistola hactenus recensita aliquot itidem literas idiomate Italico ultro citroque exaratas complectitur, ita versio pariter harum in Latinum sermonem sub calcem adjicitur. Reliquam Operum posthumorum molem quatuor vel quinque complent Opuscula: primum namque *Joh. Alphonsi Borelli* occurrit Scriptum, compagem nervi optici membranosam in piscibus Xiphia, Thunna & Pagro a Malpighio primum observatam, adversus nonnullorum oppositiones defendens. Responsio dein habetur, qua *Galenistarum Trium-*

umphus, in Recentiores Anatomicos a *Michaele Liparo Messanensi* paratus, a *Malpighio* sub nomine *D. Placidi Papadopoli Messanensis*, Auditoris sui, evertitur. Tum Dissertatio Epistolaris ad Amicum de RecentiorumMedicorum Studio, subtiliorem cumprimis horum Anatomen, Dendranatomen, & Anatomen comparatam sugillans, sistitur una cum prolixa & solida *Malpighii* ad eandem Responsione. Autorem vero Dissertationis dictæ ipsum esse *Joh. Hieronymum Sbaraleam*, Primarium Lycei Bononiensis Lectorem, cui Medica aliqua Historia, Responso Malpighiano præmissa, a *Joh. Baptista Gyraldo* inscribitur, aliunde nobis constat. Tandem additur *Malpighii* de Structura Glandularum conglobatarum consimiliumque partium Epistola, Lugduni Batavorum jamjam A. *1690.* typis exscripta.

EUTROPII BREVIARIUM ROMANÆ HISTORIÆ, cum Metaphrasi Græca Pæanii, recensente CHRISTOPHORO CELLARIO.

Jenæ, sumtu Jo. Bielkii, *1697.* in 8. 1. Alph. Plag. 5.

Historiam Romanam ab Urbe condita ad Flavium usque Valentem compendiose contexuit, istudque Breviarium Imperatori isti, cujus jussu fuerat conscriptum, dicavit Eutropius; dignus qui reliquis epitomarum scriptoribus, Floro, Justino, Xiphilino, jungatur. Operæ igitur pretium se facturum credidit clarissimus Editor, si post Vinetum, Schonhovium, Sylburgium, Merulam, Gruterum & alios, huic Breviario industriam adhiberet, qualem linguæ Latinæ scriptoribus aliis impenderat. In publicam proinde lucem, cum annotationibus & Pæanii metaphrasi Græca, istud anno 1678 emisit: nunc vero emendatum denuo, locupletioribusque annotationibus, quas tum singulis pagellis substravit, tum Indicibus præmisit, illustratum edidit, Pæanio non ut antea lateri adjecto, sed Latinis verbis subtexto, accurate autem recensito: unde non minus hæc metaphrasis, quam ipse Eutropius, exactis & admodum utilibus gaudet indicibus, quos diligentiæ industrii Editoris grati debemus in auctoribus, quos publici juris facit. Geminos enim adjicere suevit, rerum unum, Latinitatis alterum: quibus in Eutropio accessit tertius, in quo Græci metaphrastæ Pæanii verba, quæ in animadversionibus p. 316. seqq. expenderat, meliorisque ordinis, in quem nonnulla redegit, aut propria virorum provin-

vinciarumque nomina correxit verioraque substituit, rationem reddiderat, fideliter annotata reperiuntur. Latinitatem quod attinet, cui secundus index destinatus est, etsi oratio non admodum Romana fluere Vineto & aliis censetur, augendæ tamen eruditioni idoneam existimat Editor, neque aures vel doctissimas offendere; quum nihil ostendi forte possit, quod non idem ex Trajani ævo meliori comprobetur.

JOHANNIS MUNNICKS, MEDICINÆ DOCTORIS & Professoris Ultrajectini, de Re Anatomica Liber.

Trajecti ad Rhenum, apud Antonium Schouten, 1697. in octavo. Constat plagulis 17½.

UT nobilissimus *Autor* Professioni Anatomicæ, qua in celeberrima Academia Ultrajectina octodecim ultra annos hucusque fuit functus, satisfaceret, haud contentus *Praxin Chirurgicam*, in Actis A. *1689*. p. *563*. a nobis recensitam, emisisse in lucem, in præsenti *de Re Anatomica* libro integram corporis humani structuram non modo ex Autorum commentariis, sed autopsia quoque propria strictim, plane tamen, voluit evolvere. *Præf.* Autoribus præcipuis siquidem, quorum sedulitate utilissima artium Anatome ab Hippocratis & Galeni ad hæc usque tempora mire increvit, prælibatis, conformationem solidarum corporis nostri partium, juxta ductum *Veslingii*, quem præcipue in deliciis habet ac in plerisque sequitur, ab infimo ventre sive abdomine usque ad supremum sive caput atque artus seu manus pedesque, compta declarat oratione, prout vel pauciores a nobis nunc memorandæ observationes satis comprobabunt. p. 3. Cuticulæ videlicet, cute ipsa densiori atque compactiori, duplex a *Nostro* assignatur lamina: interior, cuticula proprie dicenda, membranosum & fibrillosum veræ cutis operimentum est, ipso in utero ex semine parentum cum aliis corporis partibus generatum; exterior autem pars, ex vaporibus e corpore exhalantibus & in superficie ipsius cuticulæ condensatis extra uterum producta, ex tenuibus squamulis, piscium squamis haud absimilibus, compingitur. p. 10. Nervi per periostium expandi dicuntur copiosissimi, qui, postquam ossa prope illorum extremitates perforarunt, per membranam ea intus obducentem haud minus dense ramificentur; id quod tam ex dolore, interius pariter atque exterius

rius sæpe affligente, quam ex inveterato topho colligitur Venereo, ut pote qui non curetur, nisi trepano exfoliativo affectum os penitus exscindatur, atque interna ossis membrana, sectione in ipsam medullam ducta, aperiatur; tunc demum, effusis aliquot virulenti humoris guttis, cessare dolorem. Circulus pylori carneus hunc in pueris tam arcto sigillo munire notatur, ut si inflectur ventriculus, siccari is possit, quamvis inferne non occludatur. Ab intestinis non solum vasa lactea, sed & lymphæductus per mesenterium ad hujus glandulas, & hinc in chyli receptaculum, perhibentur tendere. Quamvis ordinarie duo tantum, in quovis latere unus, ad vesicam abeant ureteres, *Autor* tamen in cadavere virili ureteres utrinque binos, in vesicam quatuor finibus insertos, in amphitheatro publico semel demonstravit. Albicantia vascula, e quibus testiculorum compages resultat, ex minutissimis albugineæ tunicæ derivantur glandulis. Urinaria fœtus membrana, tenuissima simul ac pellucida vasorumque conspicuorum expers, inter amnium & chorion locata, & in humano partu a multis hactenus negata, in xenodochio a Nostro pluribus Medicinæ Doctoribus & Studiosis A. 1693 in cadavere mulieris, quæ quatuor præterpropter menses uterum gesserat, fuit ostensa. Musculus subclavius, principium ducens a prima costa, totique claviculæ inferius adhærens, in scapulæ acromium excurrere, adeoque musculo pectorali & serrato antico minori opitulari traditur. Glandula pinealis, cum insuper plexui choroidi velut capsulæ includatur, hujus ipsius plexus choroidis gratia imprimis conjicitur extructa. Quem in tympani membrana hiatum multis abhinc annis Clarissimus noster *Rivinus* in capitibus brutorum deprehendit, *Autor* superiori anno in capite humano, post styliformem processum cum ea ossis petrosi portione prudenter ablatum, demonstravit, eumque nihil aliud esse, quam membranæ ejusdem duplicaturam, simul observavit.

p. 30. p. 42. p. 65. p. 69. p. 86. p. 93. p. 159. p. 195.

EVANGELIUM INFANTIÆ, VEL LIBER APOCRYPHUS de Infantia Servatoris. Ex manuscripto edidit ac Latina versione & notis illustravit Henricus Sike Bremensis.

Traj. ad Rhen. apud Franc. Halmam & Guil. vande Water. 1697. 8. plag. 18.

Quanquam omni ævo ac tempore extiterint, qui infidelium & hæreti-

reticorum libros e tenebris in lucem protrahere, factum indecens & Christianæ Reip. periculosum esse existimarunt, decr. is etiam publicis, ut hujusmodi scripta per combustionem aut alia media ab hominum usu removerentur, sancitis: non tamen defuerunt alii viri docti piique, qui non legere tantum hæreticorum scripta, sed & opiniones illorum manifestare, librorumque ab iis compositorum sive fragmenta aut compendia, (quemadmodũ in T IV operum Cyrilli Alex. ex Nestorii libris aliqua blasphema excerpta habentur,) sive integrum contextum, additis quidem plerumque confutationibus, (uti T VI operum S. Augustini integer nec usquam interruptus sermo Arianorũ est insertus, ita ut mox addatur responsio,) aliquando tamen etiam sine iis, publice edere, olim & nunc fas esse arbitrati sunt. Quorum vestigia sequens præsentis libri Editor, etsi non dubitet, fore plerosque, qui hoc genus scriptionis, quo libellum apocryphum, & vel ab impiis hæreticis, vel saltem a nefariis & superstitiosis hominibus, revera Ecclesiæ Christi carcinomatibus, profectum in lucem protrahat, non leve tantum & contemnendum, sed damnandum quoque & sufflaminandum, neque satis dignum Christiani Viri studio judicent: remotis illis accusationibus, ab antiquitatis ecclesiasticæ ignaris, & verum harum scriptionum scopum non perspicientibus, profectis, talia scripta edere, non modo Scripturæ S. & priscorum scriptorum autoritate niti, sed maximam insuper Ecclesiæ Christi utilitatem afferre ostendit. Et præprimis quidem ad agnoscendam Scripturæ S. divinitatem & αὐθεντίαν, quæ primario ex insitis notis & impressis quasi Dei digito menti humanæ criteriis constat, ubi ab ista Scripturæ divinitatem probandi ratione discesseris, nihil prius, nihil antiquius se offerre, quodve magis agnitam veritatem in mente humana confirmare possit, quam collationem eorum scriptorum, quæ vel priscis temporibus, vel nostra etiamnum hac ætate pro divinis ac θεοπνεύστοις fuerunt venditata. Talia esse Judæorum Kabbalam & Talmud, Mohammedanorum Alcoranum & Sunnam, itemque priscorum hæreticorum libros & fragmenta, quæ non eliminare, sed fideliter posteritati exponere conducat, ut perpetua Ecclesiæ certamina contra externos & intestinos hostes ex iis patescant. Hinc etiam Spiritum S. Nicolaitarum, Phileti & Hymenæi hæresiarcharum insana & absurda dogmata nos latere noluisse, & SS. Patres Irenæum, Tertullianum, Epiphanium,

Phi-

Philastrium, Augustinum, Theodoretum ac alios, hæresium nefanda dogmata & opera sui ævi hominibus propalasse, & scriptis ad seram posteritatem transmisisse. Speciatim vero alium maxime insignem usum talia scripta Protestantibus præstare, nempe ut os obturare Pontificiis possint, qui perfricta fronte (uti v. gr. Dionysius Petavius in Præfat. operibus Epiphanii præfixa fecerit,) mentiri & calumniari audeant, Sectam Calvinianam sentinam esse, in quam veterum & recentium sectarum errorumque colluvies confluxerit, ac quicquid hæreseon hactenus extitit, de quo legi aliquid vel audiri potuerit, ex eo libatum aliquid esse & in eandem derivatum: cum econtra ex illis scriptis probatu sit facillimum, plurimas antiquarum hæresium particulam sui veneni Ecclesiæ Pontificiæ afflasse, & aliquid saltem suarū sordium eidem affricuisse; quemadmodum v. gr. *de Christo in spelunca nato, asservato ejusdem præputio, fonte & balsami horto in Matarea productis*, communium Ecclesiæ Pontificiæ traditionum, etiam in hoc Evangelio Infantiæ vestigia compareant. Illius Evangelii mentionem jam in Gelasii Papæ decreto, quod in Concilio Romæ sub finem seculi V habito conditum fuit, itemque apud Irenæum, Epiphanium, Chrysostomum & Theophylactum occurrere, in præfatione ad Lectorem Auctor monet: atque ideo dubium non esse, quin longe ante Mohammedis tempora (siquidem & ipsum ex eodem plurima suo Alcorano inseruisse, in notis passim demonstrat) jam extiterit, vel Græca, vel Syriaca, vel alia lingua a quodam hæretico compilatum; quanquam textus Arabicus ab Auctore primum ex manuscripto, quod inter Golianos codices Lugduni Batav. latuit, editus, longe minorem antiquitatem præ se ferat, & ejus stylus ei, quo Novum Testamentum Arabice versum & ab Erpenio editum habemus, haud multum dissimilis sit. Evangelium ipsum Arabicum, cui ab altera parte Latina versio ab Auctore adjuncta est, integrum ex nugacissimis narrationibus, variisque hæreticorum ejus temporis pravis opinionibus compositum sequitur. In fine notas adjecit Auctor, in quibus aliorum autorum similibus fabulosis narrationibus Evangelium hoc illustrat: imprimis autem ex Alcorano ejusdemque Commentatoribus, maxime utroque Gialaloddino (quorum scholia cum textu Arabico Alcorani & versione sua propediem se editurum pollicetur,) & præterea ex Abu-Mohammed Abd-Alla, Kessæi nomine eruditis noto (qui vitas Patriarcharum & Prophetarum

ex sententia Mohammedanorum descripsit, hactenus ineditas,) interdum ex Prot-Evangelio Jacobi (quod ex Arabica lingua, saltem Orientalium aliqua, in Græcam fuisse translatum existimat,) & Hier. Xaverii historia Christi Persice scripta, nonnulla loca adducit, quæ cum Pseudo-Evangelio suo convenientiam habent. Ex illis notis insigniores quasdam speciminis loco Lectorum oculis subjiciemus. Et quidem in limine statim Hinkelmannum reprehendit, qui in præfatione nuperæ Alcorani editioni præfixa, ex eodem Evangelio (quod manuscriptum penes se servavit, cujus editionem etiam cum aliis Pseudo-Evangeliis, in Specimine Sapientiæ Indorum veterum promiserat Starkius,) verba de Josepho Pontifice citans, eadem de Josepho Historiographo intellexit, cum necessario Josephus Cajaphas, de quo ipse Josephus Antiqu. Jud. XVIII. 3. videndus est, ibi indigitetur; id quod ex proxime sequentibus hujus Evangelii verbis etiam planum est. Quando etiam in Evangelio (p. 25.) de fictitio illo Apollinis oraculo Augusti tempore collapso, mentio injicitur, reliqua simul idola eo tempore interiisse, ex insigni Eusebii (pro quo falso ibi Epiphanii nomen legitur,) loco Dem. Ev. VI. 20. constare monet. Occasione autem, quod in Evangelio (p. 115.) asseritur, *Christum tinctoriam officinam præteriisse*, ex Angelide la Brosse Lexico Persico ad vocẽ, *Tinctoria ars*, observat, in apocrypho Persarum libro *de Infantia Christi* referri, quod Salvator tinctoriam artem exercuerit, item quod unica tinctura pannos cujuslibet coloris exhibuerit; quapropter eum tinctores Persæ pro patrono venerentur, & tinctoriam domum *officinam Christi* appellent. Denique cum in notis affirmasset, Muhammedem, Christum crucifixum esse, asserere, in posterioribus notis proprium errorem corrigit, siquidem in Alcorano, non tantum Christum crucifixum esse negetur, sed vehementer etiam Muhammed in Judæos invehatur, & nec interfecisse illum nec cruci affixisse Judæos, sed ita illis visum fuisse, ibi asseratur: quorum quidem verborum cum diversum sensum tradant Alcorani Commentatores, aliis Christi loco alium quempiam substitutum esse existimantibus, aliis vero Simonem Cyrenæum crucifixum esse somniantibus, ex Golianis scholiis Alcorani Mstis, quæ inter cimelia sua servat, in caput tertium Alcorani, aliam quorundam Theologorum Mohammedanorum sententiam allegat, qui Christi animam e corpore exemptam & in cœlos sublatam fuisse docent, descendisse

p. 1. p. 34. p. 55. p. 78.

vero

vero deinceps Angelum in ejus corpus, atque ita crucifixum esse. Reliqua lectu non injucunda pro otio suo B. L. facile evolvet.

DE CANONIBUS APOSTOLORUM DISSERTATIO, Auctore P. ANTONIO CONSTANTINO a Castrovillare, Ord. Minimorum S. Francisci de Paula Ex-Provinciali.

Romæ, typis Jo. Jacobi Komarek, 1697. in 4. Alphab. 2. plag. 2.

NAtali imprimis Alexandro ejusdemque argumentis adversus Canones, quos alii Apostolis auctoribus tribuere sueverunt, opposita est hæc Dissertatio, tametsi istud nomen nuspiam in ea expressum reperiatur. Dum vero contrariam sententiam tueri modis Auctor clarissimus omnibus annititur, sub ipsum ejus initium admodum in eo operosus est, ut Apostolos consulto tam pauca literis consignasse evincat, quippe qui nonnisi summa ut plurimum necessitate adacti scribendum quid existimarint; voce autem eos regulas plurimas, ad fidem moresque pertinentes tradidisse, istoque pacto monita sua non membranis credere, sed cordibus imprimere voluisse comprobet. Huc ergo referendos quoque esse statuit quinquaginta illos Apostolorum Canones, quos e Dionysii Exigui Latina versione recenset. Etsi vero istis etiam triginta quinque alios, quos Græci insuper recipiant, & novem illos, quos Turrianus e Græco codice Pamphili Martyris descripsisse se testetur, subjungat: hos tamen æque ac illos parum se hac vice curaturum ait, & ad quinquaginta potius priores studium suum restringit. Hos vero a Clemente collectos, ac in posterorum gratiam literis mandatos omnino existimat, magnum huic asserto robur conciliari posse ratus ex Irenæi de Clemente testimonio, quo Apostolorum traditiones prope in conspectu & ante oculos Clementem habuisse edoceamur; per istas enim traditiones ipsas hasce constitutiones seu Canones intelligit, nulloque ita fundamento negari posse censet, quod Clemens eos literis consignaverit. Quid? quod Canones istos ab Apostolis conditos, & a Clemente scriptos fuisse, ex Ecclesiæ, quæ nec decipere queat, nec decipi, consensu, & Conciliorum, generalium æque ac particularium, plurimorumque Pontificum testimoniis abunde constet. Tradere quidem heic observat nonneminem e Criticis (hoc nomine suum Adversarium perpetuo designans,) citatos haberi a Conciliis & Pontificibus hos Canones sub nomine A-

C. I.

 posto-

postolorum, citra definitionem expressam, an vere an falso iis inscribantur, solum quia, ut sic citarentur, usus inoleverit. Ast nihilominus hinc consecuturum ait, Ecclesiam deceptam fuisse, Canones illos pro

C. II. Apostolicis venditando. Occasionem vero condendis his Canonibus dedisse ait Cerinthum, populum adversus Apostolos velut Mosaicarum legum contemtores concitantem: unde ad mulcendos Judæos, recens ad Christum conversos, Mosenque aboleri penitus haudquaquam passuros, Apostoli in Synodum Hierosolymis coierint, utque ostenderent, Mosaicæ legis zelatores se, non destructores esse, Canones hos juxta præcepta Mosaica construxerint. Insignem enim illorum cum his convenientiam exemplis non unis probare, insuperque passim in Epistolis suis Paulum ad eos respicere, e locis inter se collatis evictum dare nititur. Post ad Criticum suum iterum se confert, qui Orientalis & Occidentalis Ecclesiæ circa Canonum horum numerum discrepantiam adversus eos allegaverat. Sed hanc ipsorum auctoritati nihil posse officere respondet, cum & in variis, quorum nonnullos recenset, ritibus Ecclesia illa ab hac impune abeat. Dehinc ante sextum seculum receptos in Ecclesia Orientali Canones fuisse negarat ille; sed nec probari satis posse hanc sententiam respondet Noster, nec, si probari posset, actum fore de Apostolorum Canonibus admittit: nam & libros quosdam Biblicos serius receptos fuisse ait, quorum tamen ideo auctoritatem impugnare nemo facile sustineat. Ut tamen

C. III. & ante sextum seculum obtinuisse eos probet, agitatam primo de Paschatis celebrandi tempore controversiam in subsidium vocat, ac non alia de causa Quartadecimanos tantopere impugnatos monet, quam quia Canonem, qui inter Apostolicos octavus sit, manifeste violarint. Equidem tametsi concedatur, Philippum quoque & Johannem aliquando cum Judæis Paschatis mysterium celebrasse, non eum tamen id in finem factum esse regerit, ut Canoni isti adversos sese gererent, sed ut ingeniis diversorum se accommodantes, omnes lucrifacerent. Si quis instet, in controversia illa a nemine tunc citatum reperiri hunc Apostolorum Canonem, respondet, litem hoc pacto moveri de solo nomine, cum traditio Apostolica, quam omnes in ore habuerint, ipse utique hic Canon sit. Similia fere repetit in altera de hæreticorum baptismo controversia, ubi certe Romanus Pontifex sola illa regula, quæ inter Apostolorum Canones quadragesimum septimum locum

cum

cum obtinuerit, fretus tot Orientalium Africanorumque conatus quassarit, & in nihilum tandem redegerit. Imo & Africanis Canonem illum haud ignotum fuisse statuit. Utut enim in aliam fortassis opinionem deduci posset quispiam, ex eo imprimis, quod Canone 46 hæreticorum baptisma penitus damnetur, istum vero allegare omiserint Orientales & Afri, etiamsi eorum causæ adversus Romanum Pontificem haud parum profuisset; unde ignotos ea ætate Orientalibus & Africanis Apostolorum Canones fuisse conjicias: observat tamen, Apostolos damnasse istud solum hæreticorum baptisma, quod non juxta formam a Christo traditā peractum fuerit; unde Orientales & Afri eos etiam rebaptizantes, qui forma integre servata olim baptismum acceperant, pro sua illum sententia allegare nequiverint. Patres Concilii Nicæni, dum Leontium, Ecclesiæ Antiochenæ Presbyterum, quod semetipsum castrasset, ut absque suspicione cum Eustolia dormire posset, presbyteratu privarint, ad vigesimum tertium Canonem Apostolicum respexisse & provocasse, indubium existimat; similem enim Eunuchis ullam regulam in Conciliis ante habitis vulgatam extare negat, eamque in Synodis Nicænam antecedentibus, quas enumerat, ostendi petit. Similem in modum & in sanctionibus aliis, Synodum Nicænam Canones Apostolorum, non morem duntaxat in Ecclesia receptum, ceu opinentur quidam, præ oculis habuisse contendit. In Concilio præterea Gangrensi adversus Eustathianos habito, in Antiocheno A. C. 341 celebrato, in Synodo Carthaginensi A. 348 instituta, in Concilio Constantinopolitano primo, Synodoque Carthaginensi secunda, Canones Apostolorum nunc repetitos, nunc confirmatos asserit. Synodi Nicænæ Canonem 13 & Ancyranæ Canonem 21 ad antiquas provocare regulas, nuspiam quidem in vetustioribus monumentis, sed nec in Canonibus quoq; Apostolicis reperiundas, innuerat Adversarius, & exinde collegerat, traditiones a Synodis memoratas, at nuspiam alibi extantes, haud necessario pro Apostolorum Canonibus habendas venire. At Noster legem illam, quam citato loco Nicæni laudent Patres, in Concilii Romani, sede vacante a Clero A. 250 aut 253 celebrati Epistola Synodica ad Cyprianum missa reperiri, confirmatamque esse in Synodo Carthaginensi, & in alia Romana sub Cornelio Pontifice: illam vero, ad quam Ancyrani Patres provocent, Canone sexagesimo tertio Concilii Illiberitani extare regerit,

C. IV.

C. V. VI. rit; eademq; methodo Patrum aliorumq; qui quarto & quinto seculo scripserunt, ac Synodorum hoc posteriori coactarum testimonia nonnisi ad Apostolorum Canones respicere, probatum dat. Non equidem

C. VII. inficiari se dicit, sexto demum ineunte seculo Dionysium Exiguum collectionem illam Canonum Apostolicorum suscepisse: negat autem inde sequi, quod ante illam collectionem haud extiterint; alias enim cæteros Canones, qui ante Dionysianam collectionem in nullo codice simul collecti extabant, eandem passuros difficultatem. Dionysium & Cresconium asserere, quod Canones illi post collectionem non statim recepti fuerint ab omnibus, expresse negat, eorumque loca ab Adversario adducta de eo, quod ante collectionem fuerit actum, testimonium perhibere observat. Argumentum vero a Ferrandi Carthaginensis Ecclesiæ Diaconi, & Martini Bracarensis Episcopi alto de his Canonibus silentio depromtum, nimis probare putat. Si enim exin liceret inferre, quod Canones isti statim post Dionysianam collectionem ab omnibus Occidentis Ecclesiis inter regulas ecclesiasticas admissi non fuerint, futurum, ut omnes etiam alii Canones ab his Scriptoribus omissi e regularum ecclesiasticarum tunc ubique receptarum censu eliminandi venirent. A Gallicanis Episcopis post collectionem Dionysianam Canones Apostolorum receptos non fuisse, tantum abest ut admittat, ut corruptis etiam depravatisque & quasi apostolicis Canonibus eos reverentiam exhibuisse testetur. Hincmaro in memoratis alicubi codicis Gallicani Canonibus, Apostolicos omittenti, Hincmarum eosdem alibi expresse allegantem opponit. Vicissim plura

C. VIII. coacervat testimonia eorum, quos & ipso sexto seculo, & aliquot proxime secutis ad Canones Apostolorum provocasse, & pro genuinis eos agnovisse autumat. E Canone quidem sexto de uxore ab Episcopo religionis prætextu non dimittenda, veluti virorum sacrorum continentiam destruente, plurimos ait arguere, quod Apostolorum Canones suppositititii sint. At vero, si res ita haberet, multa quoque Concilia idem præcipientia rejici debere respondet, & Apostolos speciali Spiritus S. instinctu Canonem illum condidisse monet, quippe qui matrimonii, quod vocat, Sacramentum a Saturnino aliisque tanquam impium damnatum iri præviderint; unde istud adeo roborare decreverint, ut ne sacris quidem Ministris sub prætextu religionis licere uxores antea ductas dimittere edixerint. Frustraneum esse ait suum Adversarium,

C. IX.

sarium, ubi Canones hos ideo impugnet, quod veteres quatuor priorum seculorum Patres inter sacras Novi Testamenti Scripturas eosdem haud retulerint: in seriem namque librorum Novi Testamenti ea tantum opera, quæ scriptis mandata fuerint, admitti debuisse notat. Eusebium & Hieronymum Apostolorum opera omnia summa cum diligentia recensuisse admittit; sed ad scripta solummodo respectum habuisse addit, unde eorum de his Canonibus silentium facere huc nihil possit. Stylum ab Apostolico loquendi more alias consueto in Canonibus alienũ objecerat ille: verum & inde nullam fluere idoneam consequentiam Noster statuit, cum & in scripta ad Hebræos epistola Paulus, & in secunda sua Petrus, & in posterioribus epistolis pariter ac in Apocalypsi Johannes, a semetipsis, si scribendi modum spectes, sæpe abeant. E Canonibus 21, 22, 23, 24, qui de abscissis agunt, argumentatus contra auctoritatem eorundem omnium fuerat Adversarius, cum verosimile non sit, Canones hos ab Apostolis fuisse promulgatos, quandoquidem illis vel proxime consecutis temporibus nulla semet castrantium exempla obvia habeamus. Ast enim vero non ad sua, sed ad futura tempora, Canones hos proferentes Apostolos oculum flectere voluisse, Noster innuit. Justinum Martyrem exemplum alicujus adolescentuli, a Felice Alexandriæ Præsule permitti Medico, ut ipsum castraret, postulantis, Gentilibus Christianos nocturnis conventiculis in omni libidinum genere debacchari divulgantibus opponere observat; unde haud mirum ait, quod Canonum Apostolicorum mentionem eo in loco omiserit. Non igitur favere ipsum Adversario, sicut nec allegatum ab eo Origenis seipsum exscindentis exemplum huc quadret: hunc etenim accusat, quod nimia temeritate ductus, proprioque nimis ingenio fidens, & Apostolos idcirco parvi pendens, facinus illud aggressus fuerit, quod a gravissimis Viris merito in ipso notatum ostendit. Athanasium de Leontio, Episcopo Antiocheno, seipsum abscindente agentem, nullum penitus commemorare Canonẽ: unde etiam inferri nequeat, ceu velit Adversarius, quod Nicænum primũ canonem potius, quam Apostolicos, in mente habuerit. Epiphanium, ubi mentionem injiciat Valesiorum, in iis confutandis & alia loca, quæ ipsi magno esse potuissent usui, omittere: unde Canonibus Apostolorum nullum nascatur ex hac præteritione detrimentum. Apostolos ipsosmet contra Canonem suum quadragesimum nonum,

C. X.

aut quinquagesimum ex Dionysiano ordine, egisse Criticus, qui Nostro audit, asseruerat, cum trinam in administrando baptismo immersionem non semper frequentarint, ut pote quæ in tanta hominum multitudine una aliquando die baptizata peragi haudquaquam potuerit. Ast fieri istud haud difficulter potuisse, & reapse quoque factum, Auctor contra affirmare nullus dubitat. Eodem Canone Apostolos in futurum prospexisse, denuo observat; unde frustra ille urgeat, quod ipsorum tempore nulli adhucdum hæretici, quos redarguere effato suo potuissent, extiterint. Gelasium Pontificem in Synodo Romana, cui A. 494 præfuerit, librum quidem Canonum Apostolicorum ab hæreticis confictum, non genuinos illos Apostolorum Canones, apocryphorum numero accensuisse, nec opus fuisse, ut librum hunc expresse a genuinis Canonibus distingueret, probe gnarus, quod hi non circumferrentur in peculiari libro, sed locum sibi tanquam proprium in appendice ad Constitutiones Apostolicas vindicarent: quo potissimum ex fundamento Bellarminum quoque & Baronium defendit, quorum uterque quinquaginta Canones a Gelasio damnatos itidem pernegaverit. Quid? quod plura etiam opera alia in Gelasiana reprobatione habeantur, quæ tamen Ecclesia haud penitus rejiciat: unde patere putat, quod & spurios solum Canones in illo libro occurrentes, non legitimos, Gelasius apocryphos declararit. Quæ ex Isidoro apud Gratianum citato urgeat Criticus, non ex Hispalensi illo, sed alio, cui Mercatoris cognomentum, depromta, insuperque verbis Auctoris genuinis, quæ ex Baronio recitat, penitus adversa esse statuit. Hincmarum Remensem quidem asserere largitur, Canones Apostolorum non ab Apostolis conscriptos credi; negat autem, eum aliud his verbis insinuare, quam quod literis consignati ab Apostolis haud credantur: quod sicut omni destituatur dubio, ita Hincmarum alibi palam auctoritatem eorum ad Apostolos retulisse scribit. Tandem confictionem horum Canonum ad Firmilianum ubi referat Adversarius, judicem ipsum ait & partem una evadere, utque sententiam hanc novam tot testimoniis confirmet, quot ipse suam corroborarit hactenus, efflagitat.

C. XI.

THE-

THESAURUS GRÆCARUM ANTIQUITATUM, VOLUMEN primum, auctore JACOBO GRONOVIO.

Lugduni Batavorum, apud Petrum & Balduinum vander Aa, cælatore Hildebrando vander Aa, 1697. in Fol.

Constat 52 plagulis, 47 figuris majoribus, 39 minoribus.

OMnia vicibus esse subjecta, nec statum suum perpetuo tueri quicquam, tot urbes, tot templa, tot moles, quibus Græcia olim inclaruit, & in admirationem cunctos rapuit, nos commonefaciunt: quam si hodie perlustramus, incultam, rudem, barbaram, desertam, & degenerantem usque adeo a prisca illa videmus, ut dubitandi relinquatur locus, an unquam talis extiterit, qualem descriptam ab auctoribus illius ævi legimus. Quo magis laudanda est eorum industria, qui in antiquitatibus Græciæ scrutandis, aut eorum qui perscrutati istas fuerunt, operibus servandis, quæque reperta ab iisdem, monumentis ab interitu vindicandis, præclaram operam ponunt. Thesaurum hujusmodi illustribus ex omni Græca antiquitate depromtis, & vel in cimeliarchiis Principum extantibus, vel in collectionibus doctorum hominum, qui ab hoc antiquorum monumentorũ colligendorũ studio Antiquariorum nomen adepti fuerunt, aut in describenda Græcia operam posuerunt, superstitibꝰ monumentis refertum congerere, in ordines redigere, & posteris spectandum relinquere satagit celeberrimi viri Jacobi Gronovii industria. Is siquidem postquam multum sibi gloriæ, non magis ex paterni nominis extenso decore, quam editis præclaris operibus, per universum orbem litterarium paravit, cujusvis ætatis Græcos & Latinos auctores veteres non modo familiares sibi, verum etiam ex antiquitate intima intimoque eorum sensu & indole perspectos habens; nunc potiores Græciæ antiquitates, & prisci ævi reliquias, instar dissipatorum & passim sparsorum virgultorum, ut ait, in fascem connexas, & justis voluminibus inclusas, sub Thesauri earum titulo evulgare instituit: exhibiturus effigies virorum ac fœminarum illustrium, quibus in Græcis aut Latinis scriptoribus aliqua memoriæ pars datur, & in quocunque orbis terrarum spatio ob historiam, vel res gestas, vel inventa, vel locis nomina data, ac doctrinam, meruerunt cognosci; item variarum regionum miranda, quæ celebrata apud antiquos saxisque & ære expressa occurrunt, omnia ex veris sincerisque documentis petita, & pro serie temporum disposita.

Primum Thesauri hujus volumen hoc anno publici juris fecit, in quo mythici temporis, quod Trojano bello terminari ait, memorabilia complexus, eadem nonaginta septem tabulis æneis affabre designata exhibuit; adjecta cuivis imagini expositione, quæ veterem fabulosam *Promethei*, *Parcarum*, *Musarum*, *Nympharum*, *Endymionis*, *Beroes*, *Atyos*, *Ganymedis*, *Marsyæ*, *Tityi*, *Inus*, *Agaves*, *Zethi*, *Amphionis*, *Dircæ*, *Niobes*, *Persei*, *Andromedæ*, *Minotauri*, *Ledæ*, *Cephali*, *Procridis*, *Oenei*, *Callirrhoes*, *Orphei*, *Hylæ*, *Herculis*, *Calaidis*, *Cyzici*, *Medeæ*, *Meleagri*, *Atalantæ*, *Alcestidis*, *Admeti*, *Omphalæ*, *Jolæ*, *Oedipi*, *Hesperidum*, *Stymphalidum*, *Admetæ*, *Aventini*, *Eurypyli*, *Sardi*, *Atrei*, *Paridis*, *Laocoontis*, *Iphigeniæ*; & illustrium personarum, *Cyclopis*, *Cecropis*, *Hellenes*, *Cadmi*, *Semiramidis*, *Lacedæmonis*, *Danai*, *Midæ*, *Pergami*, *Bellerophontis*, *Minois*, *Dædali*, *Ariadnæ*, *Hyacinthi*, *Æeti*, *Jasonis*, *Euphemi*, *Thesei*, *Phædræ*, *Amazonum*, *Hylli*, *Ajacis*, *Chironis*, *Machaonis*, *Hectoris*, *Andromachæ*, *Achillis*, *Diomedis*; *Æneæ*, cum *Anchise* & *Julo*; urbium item, regionum, montium, & fluviorum, *Acheloi*, *Damasci*, *Europæ*, *Apolloniæ*, *Lacedæmonis*, *Beryti*, *Cydoneæ*, *Naxi*, *Teni*, *Scyllæ*, *Corcyræ*, *Tarenti*, *Abderæ*, *Tomorum*, *Smyrnæ*, *Myrleæ*, *Eubææ*, *Alabandi*, *Athus*, *Rhodopes*, *Tmoli*, *Sipyli*, *&c.* historiam illustrat. Neque enim sufficere ratus est, imagines nudas exhibuisse, & formarum a veteribus concinnatarum fictarumque dare conspectus; sed rerum ac historiarum explicationibus singulas quasi vestiendas & dilucidandas duxit, ut non visus modo suam oblectationem, sed studia etiam trahant emolumentum: dum memorabilis cujusque rei complexus, ex antiquitatis cælatura oculis subjectus, brevi descriptione explicaretur, quæ ad certam claramque rerum priscarum notitiam multum confert. Varia inde Auctorum loca, quæ ad iconis cujusque illustrationem pertinent, in his explanationibus explicata, quædam emendata, (ut Hygini in *Prometheo*, *Cadmo*, *Marsya*, Stephani in *Semiramide*, Ovidii in *Niobe*) nummos etiam cum imaginibus istis quodammodo cognatos, aut easdem exprimentes, passim cernimus apposite admixtos, varios recentiores scriptores notatos, & criticum subinde adhibitum acumen. Quæ omnia nos desiderio accendunt reliquorum Thesauri voluminum, qui visibilem, ut doctissimus Auctor loquitur, Græciæ veterrimæ historiam complectetur, & in quo repositum, quidquid auri argentique prisci, vel æris, alteriusve orna-

ornamenti, ad antiquitates Græcas pertinens, restet, conspiciendorum.

ORIGINES ET SUCCESSIONES COMITUM WETTINENSIUM, auctore CHRISTOPHORO Christophori F. CELLARIO.
Halæ Magd. sumtu Jo. Frid. Gleditsch, 1697. in 4. plag. 8.

WEttinensem agrum, in Ducatu Magdeburgensi situm, ea nunc felicitate gaudere cernimus, ut a benignissimo Domino, Illustrissimo *Dn. EBERHARDO BARONE DE DANCKELMAN*, supremo in Aula Electorali Brandenburgica Status Ministro, & Collegiorum omnium Præside ac Rectore consiliorum, cui tractus iste Potentissimi Heri ipsius clementia & grati animi testificatione concessus est, feliciter excolatur, eidemque Gratiosissimo Domino ubertatem suam, & in carbonibus fossilibus largiter suppeditandis fertilitatem, abunde probet. Ditionem hanc quum possederint olim Comites Wettinenses, ab hoc castro, quod *Wettin* dictum, nomen sortiti, rerum gestarum & antiquæ nobilitatis ac fortitudinis fama inclyti; non alienum a pietate & obsequio erga Gratiosissimum tractus istius Dominum, benignitatis ejus alumnus, doctissimi & eloquentissimi Christophori Cellarii ὁμώνυμος Filius duxit, in primam Comitum horum originem inquirere, eorumque successiones ad Serenissimos usque Saxoniæ Duces, qui ex illis orti sunt, ex antiquis monumentis investigare. Quod quam difficile sit & arduum, ob veterum Germanorum in annotandis rebus suis incuriam, dum a litterarum cultu prorsus essent alieni, §. 1. ostendit. Ad Wittekindum Magnum castri hujus exortum minus ex vero referri §. *2.* tradit, rectius (etsi nec hoc satis sit explicatum) ad filium Wittekindum juniorem eum trahi existimat §. *3*, cujus ex Ditgremo filio, & Ditmaro nepote, pronepos Thiedericus I ejusque posteri ad Ottonem usque tertium, ultimum Brenensem Comitem, justa serie Wettinensem Comitatum possederint, anno 1288 Archiepiscopatui Magdeburgensi concessum, cujus donationis diploma §. *20.* exhibetur. Thiederici I ex Dedone filio nepos fuit Thiedericus II. (de quibus §. *5. 6.* 7.) cujus filii plures, Fridericus, Dedo, Thiemo, Gero, Conradus, Rigdagus, §. *9. 10. 11.* enarrantur. E quibus Thiemo Comitatum Wettinensem ad Conradum Misniæ & Lusatiæ Mar-

chionem transmisit §. *12*. qui quum filios quinque haberet, ne litem iis in dividenda hæreditate relinqueret, unicuique suam regendam partem adsignavit, & Ottoni Marchiam Misnensem, Thiederico Lusatam, Henrico Comitatum Wettinensem, Dedoni Rochlicensem, Friderico Brenensem tradidit §. *15*. Henricus ad filium Ulricum Wettinensem Comitatũ propagavit §. *19*, & quum anno 1206 Ulricus decessisset, ac altero anno post filius ejus ætatis anno duodecimo vitam finiisset, Comitatus iste in agnatum Fridericum Brenensem Comitem devolutus est, cujus abnepos Otto, anno 1290 mortuus, castrum Wettinense, ut diximus, Archiepiscopatui Magdeburgensi donavit §. *20*. Hujus PræsulGuntherus arcem istam, cum agris quibusdam circumjacentibus, primum oppignorasse Ammendorfio Nobili, postea eidem & Caspari Winkelio Fridericus Archiepiscopus vendidisse anno 1446 feruntur; unde Nobili familiæ Winkeliæ jus, quod hodie disceptatur, in has terras fuit datum §. *22*. Archiepiscopis autem integrũ semper jus aperturæ & sequelæ, nec non metallicarum fodinarum mansisse, e tabulis feudalibus Auctor *p. 22*. monstrat: quarum fodinarum uberem proventum a Potentissimo ElectoreBrandenburgico, consiliorum moderatori sapientissimo, quem supra diximus, Eberhardo Dankelmanno esse concessum, in quem castrense etiam aut burgaticum feudum castelli hujus a familia Trottenorum derivatum sit, §. *23*. affirmat. De cœnobio S. Petri in Monte Sereno seu Lauterberga, quod Comitibus Wettinensibus sepulcra præbuit, quæ adhuc ex cæso lapide structa ibi conspiciuntur, a Dedone & Conrado fratribus, Thiemonis filiis, anno 1124 jactis fundamentis exstructo §. *12*. *13*. narrat, simulacris Comitum & eorum conjugum, quæ ibi supersunt, §. *25*. recensitis; quæ delineata cernere licet in Chronico Montis Sereni hujus, a Joachimo Johanne Madero A. 1665 edito. Tabula Genealogica, quam Auctor adjecit, a Wittekindo Juniore ad Fridericum usque Bellicosum primum Saxoniæ Electorem, & Ottonem III ultimum Wettinensem Comitem deducta, perspicue ostendit, qua serie per Marchiones Misniæ, a Comitum Wettinensium stirpe propagati sint Duces Saxoniæ & Electores.

FLO-

FLORA MALABARICA, SIVE *HORTI MALABARICI Catalogus*, *auctore CASPARO COMMELINO.*

Lugduni Bat. apud Fred. Haaring, *1696.* in fol. & oct. Plag. 19.

INter opera Botanica, quæ hoc tempore celebrantur, vel maxime *Hortus Malabaricus* eminet, nobilissimi celeberrimique viri *Henrici van Reede tot Draakenstein* auspiciis in Hollandia editus, ac duodecim in folio, ut loqui solent, voluminibus comprehensus. Et priores quidem quatuor illius partes in *Actis* hisce *A. 1684, p. 195* sqq. exhibuimus, totius simul instituti ratione uberius exposita. De parte quinta *A. 1685, p. 401,* de sexta, septima & octava *A. 1688, p. 479* quædam nos dixisse meminimus. Reliquas quo minus speciatim recenseremus, vel ipsa librorum novorum, qui se undique offerunt, copia fuimus prohibiti: tametsi minime nos latuerit, partem nonam A. 1689, decimam A. 1690, undecimam A. 1692, & duodecimam eamque ultimam A. 1693, cunctas ab eodem Van Reede adornatas, ab *Abrahamo a Poot* in ordinem redactas & Latinitate donatas, a *Jo. Commelino* notis illustratas, typis Amstelodamensium in lucem publicam prodiisse.

Ad tam splendidum vero opus uti post Reedium *Jo. Commelinus* Reipublicæ Amstelodamensis, dum viveret, Senator & Horti Medici Præfectus plurimum contulit, singulis, præter primum, in quod *Arnoldi Syen* notæ extant, voluminibus commentario ornatis: ita ejusdem ex fratre nepos, qui hoc tempore Horti Medici Amstelodamensis curam gerit, vir clarissimus, *Casparus Commelinus*, id suarum esse partium duxit, ut pretiosum opus plurium usibus accommodaret, & elegantiæ illius ac velut majestati utilitatem haud paulo majorem adjungeret. Nimirum cum in opere ipso plantæ Malabaricis ut plurimum nominibus designentur, quas aliis & sæpe convenientioribus tum veteres tum recentiores rei herbariæ scriptores insignire consueverunt, (quorū quidem non pauca Jo. Commelinus jam indicaverat in notis,) præsentem accuratumque Horti illius Malabarici Catalogum componere voluit, plantarum nomina omnia in ordinem alphabeticum disposita complexum, ut quisque plantam sibi propositam, modo qualecunque ejus nomen noverit, sine molestia invenire posset. Nos uti non dubitamus, quin grato animo agnituri sint laborem istum Botanophi-

nophili: ita, ne specimen ejus desit, duo exempla producere non gravabimur. Tomo II p. 53 Reedius plantam sistit *Ericu* Malabarensibus, *Roey* Bramanibus dictam. Eandem *Jacobo Breynio in Prodromo secundo Fasciculi rariorum plantarum* Apocynum erectum majus latifolium Indicum, flore concavo, amplo, carneo, suavepurpurascente, *Paulo Hermanno in Catalogo Horti Academici Lugduno-Batavi* Apocynum latifolium Ægyptiacum, incanum, erectum, floribus spicatis maximis pallide violaceis, siliquis folliculatis rugosis, *Casparo Baubino in Pinace* Apocynum Ægyptiacum lactescens siliqua Asclepiadis, *Abrahamo Munting in Curiosa Descriptione Terræ Nascentium* (*Naukeurige Beschryvinge der Aardgewassen*) Apocynum Syriacum, *Pittoni Tournefort in Elementis Botanices* (*Elemens de Botanique*) Apocynum Ægyptiacum floribus umbellatis, *Joanni Parkinsonio in Theatro Botanico* Apocynum rectum Americanum majus sive latifolium, *Jo. Veslingio in Observationibus de Plantis Ægyptiacis* Beidel Sfar, *Jo. Baubino in Historia plantarum universali* Beidelsar Alpini, sive Apocynum Syriacum, *Carolo Clusio in Historia rariorum Plantarum* Apocynum sive Syriacum, sive Palæstinum, & forte Ægyptiacum, *Zeylonensibus* Waraghalam appellari, ex Catalogo nostro Commeliniano disces. Tomo III p. 59 Reedius arborem exhibet *Malabarensibus* Panja, *Bramanibus* Sangori, *Lusitanis* Algodano, *Malaccis* Kapock, *Belgis* Dousboom, ut ipse monet, dictam; quam ex Catalogo nostro comperies eandem esse, quam *Hermannus l. c.* Gossipium arboreum Orientale foliis salicis digitatis latioribus, *Jo. Rajus in Historia Plantarum* Gossipium Indicum salicis folio, fructu quinquecapsulari, *Leonardus Plukenetius in Phytographia* Gossipium seu Xylon, arborem Orientalem, seu digitatis foliis levibus, fructu quinquecapsulari alba & nitente lanugine farcto, *Caspar Baubinus in Pinace* Gossipium Javanense, salicis folio, *Car. Clusius in Historia Exoticorum* & *Jo. Baubinus in Hist. Plant. Univ.* Lanigeram arborem peregrinam, *Jac. Bontius in Historia Naturali & Medica Indiæ Orientalis* arborem Lanigeram sive Gossampinum Plinii appellitant.

ERRATA.

Pag. 489. l. 17. 18. lege: *antiquissimam fuisse, & diu ante, quam eadem apud Græcos Romanosve invaluisset, apud alias gentes usitatam.* Pag. 492. l. 1. lege: *per insignem.* Pag. 493. l. 16. lege: *immunes nos non sinit Imperatoris ipsius.*

ACTA ERUDITORUM

Publicata Lipsiæ
Calendis Decembris, Anno M DC XCVII.

A NEW THEORIE OF THE EARTH, &c. HOC EST: NOVA TELLURIS THEORIA, AB EJUS ORIGINE USQUE ad consummationem : in qua ostenditur, creationem mundi hexaemero, diluvium universale, & generalem conflagrationem, prout in Scriptura proponuntur, perfecte congruere cum ratione & philosophia. Auctore GULIELMO WHISTON M. A. & Reverendi Episcopi Norwicensis Capellano &c.

Londini apud Benjam. Tooke, 1696. 8. Plag. 31.

Tentaminis hujus Philosophici, celeberrimoque viro *Isaaco Newtono*, (cujus subsidiis, consiliis, auspiciis id potisimum acceptum refert doctissimus Auctor) nuncupati recensionem, quamvis paulo serius factam, non ingratam fore speramus curiosis Lectoribus, cum multa nove, argute, eruditeque tradita comprehendat, quæ more nostro censuram aliis relinquentes, summatim referemus. Tota Theoria quatuor traditur libris, quorum primus lemmata, secundus hypotheses, tertius phænomena, quartus phænomenorum solutiones complectitur. Illis vero dissertatio præmittitur, de natura, stylo & extensione historiæ creationis a Mose descriptæ: in qua id præcipue ostendere satagit Whistonus, Mosen non reliquisse nobis subtilem & philosophicam doctrinam de origine hujus universi, sed historicam veramque repræsentationem formationis telluris nostræ, ex rudis inordinatæque materiæ confusa congerie, quam Chaos dicere solemus, & successivarum visibiliumq; mutationum, quales spectator in terræ superficie constitutus fideliter annotasset diebus singulis, donec habitatio generis humani evaderet. Existimat enim, hanc explicationem requirere ipsa Mosis verba, qui primis Geneseos verbis omnium rerum productionem designet, deinde vero descendat ad enarrandam non illam terræ formationem, quæ

facta ex nihilo, cum ea præcedentibus jam verbis fuerit comprehensa; sed ad explicandam ordinationem ejus, dispositionem, & in meliorem utilioremque statum mutationem, a Deo immortali adhibitis mediis naturalibus factam, quæ actio frequenter in Scriptura creationis nomine venire soleat. Huic vero sententiæ non obstare putat, quod nonnunquam cœlum & terra, tanquam objectum hujus creationis allegantur, disertisque verbis Gen. 1, v. 16. creatio Solis Lunæque recensetur: quippe cum per cœlum & terram in Scripturis sacris sæpe mundus hic sublunaris, seu globus terraqueus cum sua atmosphæra, intelligendus sit, verbumque Mosis ויעש commode per plusquamperfectum, *& fecerat*, possit explicari. Quæ responsio cum satisfacere non possit objicienti, creationem cœlestium corporum quartæ diei opus a Mose perhiberi: alia ipsi in promtu est, qua affirmat, Scripturam se accommodare ad vulgarem hominum apprehensionem, quoad illa philosophiæ naturalis dogmata, quæ non capere satis sunt idonei; speciatim autem quoad situm, distantiam, magnitudinem, usum & motum corporum cœlestium; quæ nobis repræsentet tanquam luminaria ignea, in atmosphæra nostra collocata, & ad eam non secus pertinentia a terraque dependentia, quam nubes aut alia aerea meteora, ac proinde in historia creationis telluris eorum quoque mentionem faciat. Quam sententiam tum variis Scripturæ locis, tum rationibus fulcire conatur. Neque enim Scripturam eum in finem literarum monumentis consignatam esse, ut homines Philosophiam doceat, ipsisque corpora cœlestia contemplanda proponat, quatenus sunt præcipuæ hujus universi partes, maxima nobilissimaque corpora, variis & immensis distantiis a terra remota, periodos motuum habentia regulares & harmonicas, aliasque hujusmodi affectiones, quas Astronomiæ scientia imbuti considerare solent: ac proinde mirum non esse, Scriptores sacros corpora illa cœlestia describere quasi appendices telluris nostræ, cum apparere oculis nostris non magis remota soleant quam nubes; præcipue cum alias etiam de aliis rebus soleant loqui, non uti revera sunt, sed ut constanter apparent. Unde putat Auctor, quando lumen factum dicitur, nihil aliud a Mose innui, quam superiorem chaos regionem tam claram defæcatamque fuisse redditam, ut Solis radios aliquo modo transmitteret, fieretque sensibilis distinctio inter noctem atque diem: Solem autem, Lunam & stellas tunc demum conditas asseri, cum

aer

aer ita pellucidus fuit redditus, ut luminaria hæc fierent conspicua, & corpora eorum ab oculo in terra constituto ita videri possent, uti nobis jam sudo cœlo interdiu aut noctu apparent. Multas enim res in Scriptura sacra affirmari esse certa ratione, quando effectus tantum, quos sentimus, tales sunt, quales essent, si causæ revera ita se haberent, uti describuntur. Huic tamen doctrinæ, ne in abusum trahatur, hanc adjicit cautionem: sacros Scriptores non promiscue usos hac libertate, sed tum demum, cum sublimitas argumenti, capacitas populi, & facilior instillatio utilium principiorum in animos hominum, aliaque gravis ratio, talem accommodationem exposceret. Quodsi autem requiras, quam igitur ob causam commemoret hæc corpora cœlestia Moses, cum de terræ nostræ origine exponit; id ideo factum affirmat, ut Judæos ab adoratione exercitus cœlorum avocaret, repræsentando illis sidera ut igneos lucidosque globulos in aere pendulos, & intra aut prope nubes revolutiones suas peragentes. Cui accedit, quod Moses, diarium quasi historicum mutationum chaos & mundi visibilis factarum diebus singulis consignans, insignem illam, quæ quarto die contigit, non potuerit omittere. Ulterius historiam creationis non porrigi ultra terram, & quæ ad eam pertinent, hinc etiam colligit, quod chaos non fuit materia corporum cœlestium. Expresse enim terra vocatur Gen. 1 & 2, in oppositione ad cœlum, neque corpus illud tenebricosum potuit includere materiam Solis & innumerarum fixarum: cum non adpareat, quomodo tenebris immersa possit esse massa, cujus centesima tantum pars obscura, reliquæ omnes sunt lucidæ. Addit, repugnare discessionem velocissimam particularum lucidarum ex chao in remotissima illa spatia ætherea proprietati certissimæ materiæ, gravitationi nempe universali, seu vi centripetæ, & inniti opinionem contrariam falsæ hypothesi, tellurem esse centrum universi. Quam eo quoque refelli porro statuit, quod, nisi concedatur, creationem Mosaicam solam respicere tellurem nostram, tempus creationis singulorum corporum tam extreme disproportionatum sit ad opera ipsa, ut hæc asymmetria plane conciliari nequeat cum sapientia Creatoris, & recensione operum a Mose prodita literis: quoniam (quamvis necesse non sit, ut omnibus in casibus cognoscamus rationes divinarum actionum aut providentiæ, antequam iis adhibeamus fidem, præsertim ubi revelatio est perspicua, aut objecti sublimitas captum no-

ſtrum excedit) noſtrum eſt, quotiescunque cognoſcimus, quod Deo aſcribi videtur, ſi ab hominibus fieret, in imperitiæ, imprudentiæ, indecorique reprehenſionem incurrere, id a Deo amoliri, a quo imperfectio omnis alieniſſima, & commodam quærere interpretationem. Hæc ne gratis dixiſſe videatur, pluribus urget, ſecundum vulgarem interpretationem, longitudinem diei 24 horarum nullam habere proportionem ad opera in eo peracta: tertio diei duo diſtincta, imo incompatibilia aſſignari opera, cum reliquis unum aut unius generis tribuatur; terræ, ſi ad reliqua reſpicias, tam exilis contemnendique corporis formationi & exornationi quatuor integros dies attribui, dum Sol, Luna & ſtellæ, vaſtiſſima illa & nobiliſſima corpora, in unius diei opus compinguntur. Præterea objicit, in vulgari Moſaicæ creationis ſchemate omnia ita confuſe & minus philoſophice repræſentari, ut plane illud non conveniat cum ſapientia & perfectione Dei, dum corporibus naturæ ſimilis origo diſſimilis, contra rebus diſſimilis naturæ ſimilis tribuitur origo; de corporum illuſtriſſimorum & maxime conſiderandorum origine vix ulla fit mentio; neque partium ullius corporis, niſi terreni, formatio ſpecialius deſcribitur; lumen apparuiſſe dicitur, antequam Sol, fons ejus & origo, creatus; excavatioque alvei oceani & elevatio montium talis Deo tribuitur, quæ non naturalis & plane indecens eſt. Porro cum manifeſtum ſit, quæ a Moſe commemorantur omnia ad utilitatem terricolarum referri, abſurdũ vero ſit ſtatuere, tot millia corporum glorioſorum, vaſtiſſimorũ & immenſis a nobis diſtantiis remotorum, ut ne quidem omnia in conſpectum noſtrum veniant, ſolius globuli terræ aut ejus incolarum in gratiam condita eſſe: vel hinc effici putat, Moſaicam creationis hiſtoriam non ultra terræ productionem eſſe extendendam; præſertim cum hoc neque intentio ſcriptoris requirat, nec populi Iſraelitici capacitas ferre potuerit ſtricte philoſophicam veramque enarrationem originis hujus univer ˙. Idem conſequi ex eo cenſet, quod etiam diluvium & conflagratio quæ eosdem habeant limites cum operibus hexaemeri, ad terram, quæque ad eam pertinent, tantum porriguntur: ut proinde ſatius ſit ſtatuere, uti hexaemeri ſpatio tellus propter hominem condita, ita reliqua etiam corpora cœleſtia aliis temporibus, propter alias creaturas formata: quarum multas poſſe eſſe myriades intellectu nobilitateque nobis præſtantiores, facile intelligamus, ſi infinitam naturam

turam & nullis coarctatas limitibus perfectiones divini Numinis rite perpendamus.

Quæ quidem prolixius explicare consultum duximus, cum huic doctrinæ tanquam tibicini tota reliqua moles innitatur. Lemmatibus, quorum 83 primo libro exhibentur, Postulata præfiguntur sequentia: (1) obvium literalemq; Scripturæ sensum verum esse genuinumque, ubi nulla evidens ratio in contrarium dari potest. (2) Quod perspicue a naturali causa derivari potest, non arcessendum esse a miraculosa potentia. (3) Quicquid antiqua traditio de constitutione naturæ ejusque origine, & primitivo mundi statu asserit, non esse rejiciendum, si plene cum Scriptura, ratione & philosophia consentiat. De ipsis autem lemmatibus ideo parcius nobis dicendum erit, quod pleraque ex acutissimi Mathematici *Isaaci Newtoni* Principiis Philosophiæ Naturalis Mechanicis, quæ passim eruditorum versantur manibus, sunt depromta, & corollariis scholiisque ad argumentum, de quo agitur, pertinentibus aucta. Non abs re tamen erit sequentia huc transferre. *(Lem. 3)* omnia corpora in se mutuo gravitare, seu mutuo se attrahere. *(Lem. 11. 12. 13)* Motus corporum cœlestium circa Solem oriri ex attractione Solis composita cum motu projectionis, fierique in orbita circulari, si projectio perpendicularis sit ad lineam ex Sole eductam, ejusque celeritas in æquilibrio cum gravitatione corporis cœlestis in Solem; elliptica autem, si vel gravitatio celeritatem vincat, vel attractio a celeritate vincatur. *(Lem. 30)* Ferri jam tellurem circa Solem, non secus ac reliquos Planetas, in ellipsibus suis, eo ordine, qui in Astronomia veriori definitur. *(Lem. 42)* Cometas esse Planetarum species, revolutorum circa Solem in orbibus ellipticis, sed ita oblongis & eccentricis, ut quando sub observationem nostram cadunt, parum differant a parabolicis. *(Lem. 48)* Cometam, si vicinus fiat Planetæ moto in eodem plano, redditurum, accelerando aut retardando hujus motum, orbitam Planetæ ex circulari ellipticam. *(Lem. 54)* Cometam versus Solem descendentem, si prope Planetam, quem circumit satelles, transeat, effecturum ut discedant a seinvicem, moveanturque seorsim, nisi situs eorum talis fuerit, ut Cometa æque vicinus fiat Planetæ tam primario quam secundario. *(Lem. 58)* Atmosphæram Cometæ, seu fluidum quod corpus ejus ambit, esse confusam & irregularem inæqualiter dispositorum & incerto motu agitatorum

corpusculorum massam, cujus diameter decies aut quindecies quandoque major sit Cometæ nucleo, caudam vero esse atmosphæræ partem rariorem. (*Lem.* 59) Cometas, propter accessum & recessum nimium a Sole in orbitis suis valde eccentricis, non posse acquirere aut saltem non diu conservare talem constitutionem, qualem habent Planetæ, & conservatio plantarum animaliumque requirit, ac proinde inhabitabiles illos esse censendos. (*Lem.* 60) Si orbita Cometæ muteturin circulum Soli concentricum, aut in ellipsin non multum ab eo differentem, in convenienti a Sole distantia, fore ut subsidant atmosphæræ partes, secundum leges gravitatis specificæ, & Cometa acquirat conservetque talem ordinatam fixamque constitutionem, quæ Planetis est propria, aptaque ad vegetationem plantarum & habitationem animalium. (*Lem.* 65) Cometas nonnullos tam prope in Perihelio suo accedere ad Solem, ut prodigiosum acquirant caloris gradum, quem multis annorum millibus non plane amittant. (*Lem.* 67) Si congeries heterogeneorum corpusculorum, seu chaos, in sua formatione annuo tantum circa Solem feratur motu, absque rotatione diurna, figuram ejus abituram in perfecte sphæricam, sed si durante formatione circa suum axem gyretur, evasurum sphæroides latum. (*Lem.* 68) Planetam jam formatum, si magna ex parte constet ex denso interno fluido seu abysso, & crusta terrea ejus superficiei inducta, inchoeturque rotatio diurna, degeneraturum, licet ab initio fuerit sphæricus, in sphæroides latum. (*Lem.* 69) Si crusta illa concreta & solidata sit ante initium diurnæ vertiginis, fore ut hac incipiente, Planetaque induente sphæroidis figuram, crusta illa extendatur, findatur, rumpatur, ejusque partes dividantur fissuris perpendicularibus. (*Lem.* 70) In Planetis annuum tantum motum circa Solem habentibus, diem ab anno non differre. (*Lem.* 72) Rationi maxime consentaneum esse, tantam varietatem in fluidis alicujus Planetæ, ratione densitatis aut specificæ gravitatis reperiri, quanta in solidis deprehenditur. (*Lem.* 74) Si chaos aliquod componatur ex fluido specifice graviori, quam partes ejus solidæ & terreæ, fluidum hoc in formatione ejus occupaturum proximum a centro locum, solidam autem terreamque massam illud circumdaturam. (*Lem.* 78) Si in digestione atmosphæræ Cometicæ major adsit quantitas solidarum & terrearum particularum, quam fluidi specie gravioris, fore, quoniam non omnes columnæ materiæ sub-

ſubſidentis ejusdem ſunt gravitatis, ut una quoad majorem partem immergatur fluido, quam altera, fiatque hinc ſuperficies globi inæqualis, ſeu montibus vallibusque diſtincta. (*Lem. 79*) Cometam, ſi propinquus ſatis fiat Planetæ, concitaturum æſtum duplicem in ejus fluidis, ſive illa incluſa orbi terreo, ſive ſuperficiei ejus incumbant. (*Lem. 83*) Æſtum talem, ſi vehemens fuerit ſubitoque productus in abyſſo ſubterranea, cujus ſuperficiem orbis terreus contegat, conciliaturum Planetæ ſphæroidis longi figuram, adeoque rupturum orbem terreum, ut fiſſuras undique acquirat.

Succedunt ſecundo in libro Hypotheſes, quas Auctor multis non contemnendis rationibus probabiles reddere nititur. (1) Antiquum chaos, ſeu originem terræ noſtræ, fuiſſe atmoſphæram Cometæ. (2.) Montium columnas in terra tam denſas gravesque non eſſe, ac partium reliquarum. (3) Licet annuus motus telluris initio ſtatim creationis Moſaicæ locum habuerit, diurnam tamen ejus rotationem non cœpiſſe niſi poſt lapſum hominis, ac proinde per ſex creationis dies (*vid. Lem. 70*) ſex annos eſſe intelligendos. (4) Paradiſum ſeu hortum Eden fuiſſe circa confluentem Tigris & Euphratis; vel antequam devolvuntur in Sinum Perſicum, vel infra inſulam Ormuz, ubi Sinus Perſicus ſub Tropico Cancri incidit in Mare Perſicum. (5) Primitivam Eclipticam, ſeu circulum eidem in terra reſpondentem interſecaſſe præſentem Tropicum Cancri in Paradiſo, aut ejus ſaltem Meridiano. (6) Annum Patriarchalem, ſeu antiquiſſimum illum a Scriptura commemoratum, initium ab Æquinoctio ſumſiſſe auctumnali. (7) Originales Planetarum orbitas, ſpeciatim telluris, fuiſſe perfecte circulares. (8) Arcam Noachi non ſubſediſſe in Armenia, ſed monte Caucaſo, aut Paropamiſo, in confinio Tartariæ, Perſiæ & Indiæ. (9) Diluvium incepiſſe 17 die menſis ſecundi ab auctumnali Æquinoctio ſeu 27 Novembris; ſecundum Julianum ſtylum anno 2365 Periodi Julianæ, & 2349 ante æram Chriſtianam. (10) Cometam deſcendentem in plano Eclipticæ verſus ſuum Perihelium, primo diluvii die tranſiiſſe prope terram.

Reliqui libri Phænomena eorumque ſolutiones continent, in propoſitiones centum digeſtas, quas afferre cum inſtituti noſtri non patiatur ratio, ſummam rei tantum dare conabimur.

Nimirum cenſet doctiſſimus Whiſtonus, tellurem Cometam fuiſſe ante hexaemeron Moſaicum conditum, diurna revolutione carentem

tem *per hyp. 3*, constantem centrali corpore & atmosphæra: atque illud quidem in Perihelio tantum concepisse calorem, *secund. lem. 65*, ut tellus nostra eundem adhuc in interioribus partibus retineat; hanc vero fuisse chaos illud famosum, *per hyp. 1.* Cum ergo inhabitabile hoc corpus, *per lem. 59*, plantarum animantiumque sedem efficere decrevisset Deus omnipotens, ipsum mutasse orbitam ejus valde eccentricam, in circularem circa Solem, in distantia convenienti, ut deinde partes in ejus atmosphæra confuse agitatæ subsidere potuerint, secundum leges gravitatis specificæ, *juxta lem. 60.* Ac primum quidem nucleum Cometæ ambiisse densum aliquod gravissimumq; fluidum, ut fieret abyssus, atque huic incubuisse particulas terreas solidasque mixtas aqueis & aereis, *sec. lem. 72 & 74.* Sed primo creationis die, hoc est anno, *per hyp. 3*, massam hanc superiorem in duas differentes quodammodo regiones secessisse, ut graviores solidioresque constituerent orbem terræ montibus vallibusque præditum *per lem. 78*, quique hinc super abyssum fundatus dicatur, subtiliores autem levioresque, aereæ & aqueæ, quas terræ pori non absorpserant, halitusque varii atmosphæram formarent aliquo modo perviam Solis radiis, adeoque lux fieret, locumque habere inciperet distinctio inter diem & noctem. Hinc secundo die aërem magis magisque Solis calore rarefactum graviores dimisisse particulas in terram stillantes; subtiliores vero vapores & halitus altius fuisse elevatos cum aere, & expansum illud constituisse, quod aër vulgo dici solet, atque ita distinctionem factam inter aquas superiores in aere hærentes, & inferiores, quæ vel in terræ poris & visceribus latent, vel ejus superficie continentur. Tertii porro diei nocte vapores in aerem elevatos, & cessante calore Solis concretos in terram descendisse, ex ejusque locis superioribus in inferiora defluxisse, ut orirentur flumina, lacus, maria, longe tamen hodie apparentibus minora; quo factum, ut adpareret arida, aptissima reddita ad plantarum vegetationem, quæ proinde hoc anno Sole exorto productæ. Quarto demum die, aëre jam plane serenato, conspicuum fuisse factum Solem cum Luna & stellis, iisque sua officia assignata. Quinto die semina tum piscium tum volucrium a Deo creata, & in aqua latentia, blandoque Solis calore fota, fœtus suos exclusisse. Sexto tandem die, cum jam orbis terreus satis compactus siccatusque esset, ex terra producta animalia terrestria una cum Adamo & Eva, ita ut Dei Filius,

cum

cum reliquorum dierum opera pleraque mechanico quasi processu & via naturali absolvisset, in creatione hominis & inspiratione animæ viventis, immediatam & miraculosam potentiam exereret.

Terram ergo hoc modo formatam & exornatam, non multum a nostra diversam fuisse putat Cl. Auctor, quoad figuram, magnitudinem aliasque circumstantias; cum habuerit montes & valles, salsa maria & fluvios dulces, æstus marinos temperatos a præsentia Solis & Lunæ oriundos, eademque metalla & mineralia: nisi quod ejus figura perfecte fuerit sphærica *per Lem. 67*, & strata continua, aeris perfecte transparentis temperies blandior, & expers nimii caloris aut frigoris, nec non vehementium meteororum, item iridis, (vaporibus in rorem tantum & tenues nebulas resolutis;) quod centralis calor undique æqualiter fuerit diffusus, majorque adeo terræ fertilitas, illo præsertim in loco, quem Deus protoplastis incolendum dederat, quodque terra solo lata fuerit motu annuo circa Solem, in orbita circulari, *per Hyp. 7.* Post hominum lapsum enim demum existimat Whistonus tellurem in motum vertiginis diurnæ actam *per Hyp. 3*, ita ut statim axis hujus motus ad axem eclipticæ esset obliquus; quo factum, ut non solum ex sphæra in sphæroides latum degeneraret, sed & multis fissuris scinderetur *per Lem. 69.* Deinde cum vindex scelerum Numen diluvio terram obruere decrevisset, effecisse, ut Cometa prope tellurem transiret *per Hyp. 10*, ejusque non solum orbitam circularem in ellipticam mutaret, *per Lem. 48*, sed quoque sua atmosphæra & cauda involveret, in quibus illa commorata decem aut duodecim horas immensa vaporum nube fuerit obruta, quæ in guttas resoluta abierit in pluviam 40 dierum noctiumque. Porro Cometam vicinia sua duplicem excitasse æstum, & in aquis terræ superioribus & in fluido abyssi, *per Lem. 79*, quod elevatione sua orbem terræ dilatarit, in sphæroides longum mutarit, fissurasque initio motus diurni factas, quæ sensim coaluerant, ruperit, ut hinc fontes abyssi aperirentur, *per Lem. 83*: vastum autem pondus aquæ pluviæ terræ fragmentis incumbens altius illa in abyssum immergendo effecisse, ut fluidum abyssi hoc modo pressum, qua data porta erumperet, secumque veheret tum aquam in visceribus terræ contentam, tum partes terreas sibi obvias. Has pluvias deinde secutas alias minus violentas, cum terra denuo post 50 dies non in densiorem incurreret atmosphæram Cometæ, sed ejus caudam post

 Peri-

Perihelium ex rarioribus vaporibus constantem, quæ demum cessarint 150 die post diluvii initium: unde mirum non sit, ex triplici hac causa ad tantam altitudinem aquas excrevisse, quæ, quamdiu illis arca innatarit, satis fuerint tranquillæ, sed tum demum ventis procellisque agitatæ, cum particulæ nitrosæ, sulphureæ, minerales metallicæque, ex atmosphæra caudaque Cometica in terram descendentes, fermentationem concepissent in inferiori aeris regione, & horrenda nobis meteora peperissent. Hinc autem Theoriæ hujus Auctor non solum facile demonstrari posse judicat, diluvium illud universale fuisse, cum causæ fuerint universales, sed etiam calculo subducto ostendit, perpendiculum harum aquarum facile altitudinem trium milliarium superare, adeoque montes altissimos 15 cubitos excedere potuisse. Ut autem, cessante pluvia & conclusis fontibus abyssi, terra denuo siccaretur, docet, calorem Solis ventumque non contemnendam quantitatem vaporum elevasse in aerem; quod autem reliquum fuit, partim imbibisse terream crustam, partim ingressum terræ penetralia, cum aquæ ventis agitatæ fissuris perpendicularibus admotæ fuissent, partim ad loca decliviora defluxisse, quorum nonnulla sensim siccata diu satis aqua operta manserint, quod multa loca hodieque testentur, nonnulla vero in lacus & maria evaserint. Inprimis autem cum æstu a Cometa excitato tellus in sphæroides longum redacta fuisset, *per Lem. 83*, altioresque hinc redditæ duæ continentes oppositæ, quarum centra sunt circa 16 aut 18 gradum latitud. borealis & australis, intermediæ vero humiliores, in has maximam confluxisse aquarum vim, & formasse vastum illum Oceanum, qui Americam a reliquis orbis partibus sejungit. Cæterum cum aquæ a Cometa profectæ non expertes essent terrearum particularum, & pluvia in terram descendens vi maxima procellisque agitata confunderetur cum partibus orbis terræ, præsertim illis, quæ ex montium jugis decerpebantur, facile intelligi, eluvionis aquas impuras lutosasque fuisse, cessante autem pluvia & aquarum motu sedato limum sensim subsedisse, sedimentumque hoc terram antediluvianam crusta obduxisse $166\frac{2}{3}$ circiter pedes crassa, quæ non statim habitabilis fuerit, nisi in regionibus terræ altissimis, seu prope arcam, in Caucaso omnium montium illo tempore editissimo, ubi strata lutea, quippe tenuiora, citius potuerint exsiccari. Huic massæ limosæ cum immistæ essent exuviæ ossaque animalium tum terrestri-

restrium tum aquatilium, nec non vegetabilia varia, illa quoque una subsedisse secundum leges gravitatis specificæ, atque hinc in terræ variis stratis jam nobis occurrere, solidis quandoque inclusa corporibus, quæ tum fluida fuerint, & sensim coaluerint induruerintque, eodem quippe modo ex eademque materia chaotica formata, ut orbis telluris antediluvianæ: ut adeo terra antediluviana, quoad usum nostrum, perdita plane & destructa dici possit. Strata porro illa ex subsidente vario sedimento composita satis lævia initio, continua & parallela fuisse, sed cum partes orbis terræ diffissi fractique sensim denuo, cessante æstu, pristinum recuperarent locum, pristinamque figuram affectarent, ita ut nonnullæ elevarentur, deprimerenturq; aliæ, superiorem quoque crustam easdem subiisse mutationes, adeoque & strata illa fuisse fracta, nisi ubi in rupes solidata, ruente licet basi inferiori, instar arcuum sustinebantur, formabantque caveas specusque subterraneos, & vasta subterranearum aquarum receptacula. Cæterum quod Luna in hemisphærio ad nos converso non adquisiverit atmosphæram aeri nostro similem, ex eo factum censet Cl. Auctor, quod in primo transitu Cometæ lapsis tribus a Novilunio diebus latuerit post terram, in spatio ab atmosphæra Cometica vacuo, in secundo autem tribus a Novilunio diebus hemisphærium a nobis aversum a Cometæ cauda tantum affici potuerit, unde etiam terræ satelles manserit, *per Lem. 55.*

Tandem ad conflagrationem terræ futuram quod attinet, Cl. Theoriæ Auctor satis ad exurendam terram virium habere censet ignem centralem, si removerentur aquæ terræ circumfusæ & frigus aeris. Quæ omnia a Cometa quodam fieri posse conjicit, si quis post suum Perihelium in ascensu a Sole prope tellurem transiret, quum manifestum sit, fore hoc in casu, ut denuo horrendi æstus in fluido abyssi concitentur ob maximam Cometæ viciniam, summaque vi rumpatur terræ crusta, *per Lem. 79 & 83*, ut a fissuris in alveo oceani factis aquæ illius absorbeantur; atmosphæra autem Cometica, intensissimo calore pollens *per Lem. 65*, ita aeris regionem totamque adeo terram excalefaciat, ut præter æstus terræque motus in aere exhalationibus jam repleto Cometicis, inusitata appareant meteora, ita ut Sol Lunaque splendorem amittere antiquum, stellæque de cœlo cadere videantur, tellurisque tandem orbis superior destruatur, (cum fluidum abyssi tam grave densumque sit, ut maximo etiam calore dissolvi & rarefieri

 ne-

nequeat) ita tamen, ut cessante calore ex illo chao, in quod tellus reducta, nova terra sit emersura. Addit quoque, si Cometa in latere terræ orientali ascendens in terram incurrat, tantumque retardet ejus motum diurnum, ut isochronus fiat motui annuo, fore ut unum hemisphærium semper Soli sit expositum, alterum vero supernaturali fruatur lumine, nec egeat Sole aut Luna, totusque adeo globus careat vicissitudine dierum & noctium: Lunæ quoque cursum forsan ita immutatum iri a Cometa, ut desinat esse terræ comes, alioque plane cursu feratur, *per Lem. 54.* In fine denique millennii & consummatione seculi, suspicatur Whistonus Cometam quendam directe incursurum in terram, ex sua sede illam exturbaturum, ejusque orbitam in ellipticam valde eccentricam mutaturum, ut non amplius inter Planetas reperiatur, sed Cometa fiat pro futuris hujus universi seculis.

Sed hæc ὡς ἐν ἐπιτομῇ. Multa enim scitu non indigna, v. g. quæ contra Burnetium & Woodwardum disputantur, quæ de vero Paradisi loco, altitudine Caucasi, terræ perihelio mutato, anni Solaris quantitate variata, decremento ætatis humanæ, multiplicationeque generis humani tanta, ut circiter spatio 360 annorum in duplum excrescat numerum, docentur, brevitati consulentes omittere cogimur.

NAUWKEURIGE BESCHRYVING DER AARDGEWASSEN.

Hoc est:

CURIOSA DESCRIPTIO PLANTARUM, PER ABRAHAMUM MUNTING, Professorem Medicinæ & Botanices, dum viveret, in Academia Groningensi Publici.

Lugduni & Ultrajecti apud P. vander Aa & F. Halma 1696, fol.

Constat plag. 141, & 259 icon. Plantarum.

CElebre jam diu inter illos, qui de Plantis docte commentati sunt, nomen fuit Muntingii, ejusque liber de Plantarum cultura anno 1672 editus, tanto cum applausu exceptus fuit, ut A. 1682 recuderetur. Cum vero Muntingius horto gauderet plantis tum vernaculis, tum exoticis instructissimo, & in hoc excolendo totus esset, multa usu assiduo & experientia didicerat, post editum librum commemoratum, nondum passim nota, eaque in literas relata, amicorum precibus publicique amore boni adductus, edere decreverat. Sed morte præventus aliis editionem operis relinquere coactus est, qui nullis pepercerunt sumtibus, ut comtum satis nitidumque in lucem prodiret.

Com-

Complectitur id tres libros, quorum primus, (cui præmittitur Oratio in funere Muntingii a Cl. Viro, Ioh. Minsinga habita, & a P. Rabo ex Latino idiomate in Belgicum conversa,) agit de arboribus, secundus de fruticibus & subfruticibus, tertius de herbis & floribus. In singulis explicandis hac utitur methodo Auctor, ut primo plantæ recenseat nomen Belgicum, Latinum, Germanicum, Gallicum & Italicum, deinde varias ejusdem generis species sibi observatas enumeret, & ex his nonnullas rariores prolixius describat, additis non paucis iconibus elegantissimis; porro singularum specierum culturam tradat, quomodo scil. terra illis conveniens vario fimo præparanda, quo riganda modo, quo tempore plantæ, quæ hyemem non ferunt, in hybernacula sua transferendæ, & denuo proferendæ in apricum, quove caloris gradu fovendæ; ulterius propagationem earum accurate describat, monendo quænam plantæ per semen, quæ per insitionem, delibrationem &c. propagatæ citius lætiusque excrescant; tandemque cujusvis plantæ vires ex celeberrimorum, quos citat, Auctorum sententia enarret. Nos specimen aliquod operis exhibituri, pauca excerpemus eaque generaliora horticulturæ præcepta. Arborum ex nucleis prognatarum, elapso triennio, radicem recta descendentem (Hertzwurtzel) usque ad laterales amputare jubet, vulnereque cera obducto, Luna decrescente eas denuo terræ committere, confirmans futurum, ut tales arbores longe præstantiores fructus ferant, quam illæ, quæ insitione procreatæ. Insitionem surculorum præstantium faciendam præcipit in arbores ejusdem speciei, quibus radix demta media, uti jam jam commemoratum, & copiosum præstantissimorum fructuum proventum promittit. Plurimis quoque fructibus luxuriare arbores frigoris patientes, v. g. malos, asserit, si quotannis circa Novembris finem ab earum radicibus superioribus & crassioribus terra auferatur, spatio trium circiter quatuorve pedum, ipsæque nudæ & undique purgatæ aeri expositæ relinquantur, usque ad Februarii medium, donec frigore corripiantur, ac tum demum stercore annali vaccino contectis ad digiti altitudinem terra comminuta interponatur. Si quis arbores, dum florent, a muscis nigris & erucis defendere velit, hunc recipere jubet Rutæ, Absynthii & Tabaci Virginiani ana manipulum unum, vel Tabaci folius duos manipulos, eosque dimidiam horam in cacabo duabus circiter amphoris aquæ pluviæ repleto coquere, & hac

aqua per colum trajecta arbores bis terve conspergere. Aliud quoque remedium contra insecta commendat, aquam nimirum pluviam, in qua, dum Soli exponitur, stercus columbinum vel ovillum, parumque nitri solutum fuit, qua perfundendæ arbores, conspergendæque pulvere Tabaci. Eandem aquam ad semina duriora emollienda adhibet. Arboribus a rore frigidiori nocturno nullam inferri noxam dicit, si quovis vespere illarum radices, quamdiu florent, aqua rigentur. Plantas, quæ morbo quasi correptæ videntur, restitui affirmat, si perfundantur lacte, cui æqualis portio aquæ pluviæ addita. In locum, quem arbor emortua occupavit, prohibet inferre arborem aliam, nisi terra prior remota, & fossa terra alia, probe cum stercore vaccino biennali mixta, repleta fuerit. In arboribus omnibus quotannis corticem bis a ligno secedere observavit, arboresque illis temporibus transplantatas interire. Cæterum & alia passim inspersit Auctor scitu non injucunda, qualia v. g. sunt, quæ refert p. 85, de libro tiliæ foliis inscripto, qui Ciceronis de ordinanda Republica & inveniendis orationum exordiis scripta continebat, pro Imperatore a Comite de St. Amour, pretio 8000 florenorum emto; p. 149 de arboribus caryophyllis a Societate Indiæ Orientalis in insulis Moluccis consensu Regis earundem, cui singulis annis 24000 florenos dono hanc ob causam mittat, exstirpatis, & in insulas Amboine, quas possidet, transplantatis, ut totam caryophyllorum mercaturam sua habeat in potestate; p. 909 de insano Tuliparum amore & commercio, per edictum Statuum A. 1637 coercito, & prægrandi Tuliparum pretio, dum v. g. tres bulbi Tulipæ, cui nomen *semper Augustus*, pro 30000 florenis fuere venditi.

M. JOH. ANDR. Gleichens neu-verfertigter Redner.
Id est:
M. JOHANNIS ANDREÆ GLEICHII, ELECTORALIS SAxonici Concionatoris Aulici, Orator recens adornatus.

Lipsiæ apud J. Chr. Wohlfard, 1696, 8. Alph. 3. pl. 2.

PRincipis cujusdam jussui, nec non amicorum monitis satisfacturus Reverendus Auctor, Orationes auditoribus suis in Academia Wittebergensi olim propositas collegit, & cum aliis quibusdam uno volumine jam A. 1691 luci publicæ exposuit, denuo nunc, quod prioris editionis exempla distracta dudum essent, typis exscriptas. Constat autem

tem

tem Oratoriæ Germanicæ ſtudioſis merito commendandus liber, tribus partibus. In *prima* diverſi generis & argumenti ſermones, quibus in ſolennitatibus publicis negotiisque aliis uti quis ex dignitate poſſit, Vir clariſſimus exhibet, notisque ſubjectis illuſtrat. In *altera* triginta orationes funebres eleganter elaboratas notisque itidem illuſtratas ſiſtit, & ſub finem ſcite oſtendit, quomodo Orator ſingulorum Evangeliorum Dominicalium & Feſtivalium occaſione lugubrem ſermonem habere posſit. In *tertia* notabiliorum e quamplurimis ſcriptoribus magno ſtudio collectorum, quorum in habendis orationibus uſus eſſe poteſt, luculentam farraginem tradit. Univerſo vero operi quatuor utiliſſimi indices ſubjiciuntur.

AN ACCOUNT OF THE NATURE, CAUSES, SYMPTOMS and Cure of the Diſtempers, that are incident to ſeafaring people.

Hoc eſt:

RECENSIO NATURÆ, CAUSARUM, SYMPTOMATUM ET Curationis morborum, qui navigantes ſolent corripere, cum obſervationibus circa diatam claſſiariorum Regiorum; quibus illuſtrationis gratia accedit hiſtoria quorundam morborum in claſſe regia, proxima æſtate, obſervatorum a W. COCKBURN Collegii Medici Londinenſis membro & medico turmæ in claſſe regia.

Londini, apud Hugh Newmann, *1696*, 12 plag. 8.

CUm Medicorum hucusque pauci admodum accurate in morbos inquiſiverint, quibuscum nautæ claſſiariique conflictari ſolent, utiliſſimam hanc operam in ſe ſuſcepit experientiſſimus Cockburnius, præſertim quia vel ipſum, quo fungitur, officium eum ad hoc invitabat, occaſionemque ſuppeditabat omnia exactius indagandi. Exhibet vero hoc libro particulam tantum futuri operis, continentem generaliora de morbis navigantium, & hiſtoriam morborum æſtatis proximæ 19 obſervationibus traditam, cui deinde quotannis addet hiſtoriam morborum ſingulorum annorum ſequentium, cum curationis modo & ſucceſſu, ut hinc de theoria, quam hoc libro propoſuit, legitimum ferri poſſit judicium. Ejus hæc ſumma eſt: morbos navigantium ex tranſpiratione inſenſibili impedita, & hinc orta plenitudine nimia, nec non ſalſis, quibus veſcuntur, cibis trahere originem. Id ut oſtendat, vivendi rationem & inprimis cibum potumque nautarum conſiderat, quem ſatis eſſe bonæ notæ cenſet ac utilem hominibus perpetuo labo-

re

re exercitis, quippe qui motu continuo efficiant, ut chylus attenuetur satis, perspiratioque fiat continua & sufficiens. Quoniam vero idem cibus ab hominibus quieti indulgentibus, (præsertim panis bis coctus carnesque sale conditi,) nimia quantitate, ut fieri solet, ingestus, in viscidum crassumque chylum mutatur, sanguisque hinc acredine inficitur, & ex infausta hac radice scorbutus & febres variæ propullulant, mirum non esse existimat, si & classiarii, quibus a laboribus satis est otii, præcipue cum solenne illis sit, non satis a frigore corpus defendere, his morbis sint obnoxii, in aere nebuloso, humido & frigido. Hanc theoriam ut stabiliat, symptomata morborum commemoratorum accurate recenset, & ex sanguinis viscidi acrisque nimia quantitate derivat, statuitque totam curandi rationem in eo positam esse, ut minuatur sanguinis massa & alteretur. Id vero cum optime fieri possit per evacuationem, qua sanguis reliquus in majorem vindicatur libertatem, ut velocitatem acquirat naturalem, & secretiones debito peragantur modo; disquirit, quo illa facienda modo, cum & per purgantia & sudorifera & sanguinis missionem peragi possit. Quæ singula media suo tempore adhibita quamvis præstantissima esse censeat, maxime tamen purgantia laudat, & venæ sectionem rite administratam, cum sudorifera non raro frustra exhibeantur, præsertim in juvenibus, quorum sanguinem & spiritus in tantam abripiant velocitatem, ut secretiones vel plane cessent, vel parce fiant, sudorque nullus provocetur. Hac ergo methodo, ut ex observationibus adjectis constat, feliciter in curandis morbis usus est, ut primum ægroto aliquot uncias sanguinis detraheret, sequenti die emeticum propinaret, post aliquot dies perpurgaret alvum, atque interim pulverem testaceum, aliaque pro re nata remedia præscriberet, quæ ex ipso Auctore petenda. In febribus acutis post vomitum non dat paregorica, ut alias solet, cum observarit opiata exacerbare febrim, & ægrotum in delirium præcipitare. In abigendis intermittentibus febribus, quarum periodos ex viscida lentaque materia statis temporibus in sanguinem delata deducit, Cortice Chinæ utitur in forma electuarii ab ægro assumendi post paroxysmum, postquam ante illum vomitu fuit purgatus. Corticis hujus vim totam in eo sitam esse censet, quod sanguinem fluxiliorem reddat, omittendumque proinde illius usum, ubi sanguis fluidior ex motu nimio est redditus. Helvetii methodum forma clysteris inji-

jiciendi corticem sub censuram vocat, & modum per os assumendi defendit, longeque majoribus incommodis probat laborare Helvetii modum, quam usitatam exhibendi rationem, quæ effectu optato non careat, si modo corticis illius detur quantitas debita, v. g. uncia, stomacho evacuato, nullaque præsente diarrhœa. Observatione 14 refert, curatam a se diarrhœam drachma pulveris cujusdam cum conserva rosarum rubrarum veteri in pilulas redacti, quem tamen silentio involvit, cum præstantiorem censeat ipsa Ipicochoana, ob virtutem ejus in plusquam 200 ægris exploratam, quod scilicet certo sistat fluxum ventris, sine vomitu aut aliis incommodis, quæ alterius usum sequuntur. Observat. 18 gonorrhœam sanatam refert sine assumtione vel grani Mercurii aut Mercurialium remediorum, terebinthinæ, decoctionis lignorum, sine injectionibus aliisque vulgo usitatis medicamentis. Sed & hoc remedium celat, judicans incertam curandi hujus morbi rationem ex non satis intellecta ejus natura duxisse originem: causam enim hujus mali non latere affirmat in prostatis aut vesiculis seminalibus, sed ipsa virga, ejusque anteriori parte exulcerata, & ex ulceribus illis saniem, ut alias, stillare, carnemque illam excrescere spongiosam, quæ urethram occupat, perinde ut hypersarcoses, quæ in ulcerum aliorum vulnerumque curationibus observantur. Receptam autem opinionem vel hinc refelli putat, quod injectionibus fluxus ille sisti potest; quæ cum non possint pertingere ad prostatas & vesiculas seminales, ob valvulam regurgitationem urinæ prohibentem, malum utique illud, quod tollunt, ipsa in virga, quam perluunt, esse oportet. Observat. 19 nullius dicit esse usus in praxi distinctionem inter cynanchen & paracynanchen, cum musculus laryngis externus & internus tam sint propinqui, & tenui tantum membrana divisi, ut uno inflammato alter quoque prematur & inflammetur, nulloque signo unius inflammatio ab alterius inflammatione discerni possit.

S. S. D. SUCCINCTÆ ANNOTATIONES AD W. A. LAUterbachii Compendium Digestorum.

Prostant Lipsiæ apud Joh. Ludovicum Gleditsch, 1697. in 4.
Constant 5. alph. & 7. plag.

NOn tam ex literis, quas nomen illustre Autoris initiales habet, quam ex styli decora gravitate, ac rerum, quæ proponuntur, per-

ſpicuitate & ſtudio indefeſſo, ad Auditorum commoda unice directo, noſcibilem ſe ſatis reddit, qui annotationes haſce in Compendium Lauterbachianum exhibere ſuſtinuit. Animadvertit Autor illuſtris, famam ſingularem in plerisque per Germaniam Academiis Compendium modo dictum obtinuiſſe; animadvertit tamen & illud, libellum iſtum inſtituto Doctorum magis, quam Auditorum, qui poſt Inſtitutiones ſimplici forte vice prælectas ad hunc Autorem præpropere accedunt, eſſe accommodum. Sane dum pleraque brevisſimis verbis, & ſæpius per ſimplices remisſiones ad textus ſingulares aut ad Commentatores propoſita ſunt, Interpres quidem promtam ſemper diſſerendi occaſionem habet; Auditor vero cum ea, quæ notatu digna, nec calamo accurate concipere, multo minus omnia memoria tenere poſſit; hinc vix aliter evenire poteſt, quam ut ſpes concepta & incrementum ſtudiorum retardetur ſæpisſime. Iſtum proinde uſum præſtant Autoris celeberrimi annotationes, ut cupida LL. Juventus poſt prælectionem Compendii Lauterbachiani a Doctore factam, privata induſtria ea, quæ tradita ſunt, repetere facilius & animo imprimere posſit. Theſes etenim nervoſe, ſed & ſæpe obſcure in Compendio Lauterbachiano conceptæ, in notis perſpicuæ ſunt redditæ. Adjectæ ſunt & rationes, quibus theſes innituntur, & ſimplices remisſiones ad textus ſingulares & Commentatores ſupplementa neceſſaria impetrarunt.

ALEXANDRI ARNOLDI PAGENSTECHERI JCTI ET Antehac in Academia Duisburgenſi, jam in Groningenſi P. P. Sicilimentorum ad Compendium Juris Lauterbachianum Manipuli Tres

Coloniæ Agrippinæ apud W. & Fr. Metternich, 1694. & *1696*, 8.
Conſtant 2. alph. & 4. plag.

NOtis anterioribus ab illuſtri Viro editis proxime adjicimus Sicilimenta a celeberrimo Pagenſtechero ad eundem Lauterbachii libellum ſparſim hactenus exhibita. Sunt autem iſtæ meditationes a prioribus & genere & ordine commentandi non minus, quam ſcopo diverſæ. Placuit videlicet conſultiſſimo Autori, occaſione Compendii Lauterbachiani Auditores ſuos, quos habuit frequentes, exercitiis diſputatoriis inſtruere; quem in finem ea præ cæteris ſelegit loca, quæ vel

vel controversiam in se continent, vel spatiosum differendi campum aperiunt; unde factum, ut unius sæpe theseos explanatio per plures paginas decurrat. Cumque trium, qui oblati hactenus fuerunt, Tomorum seu Manipulorum quilibet ex toto Compendio Lauterbachiano per saturam quasi, servato tamen pagellarum ordine, sit collectus mutua ideo inter eos semper collatio est instituenda. Quemadmodum autem hac ratione de Lauterbachio, imo potius de studiosa Juventute optime sunt meriti Duum-Viri celeberrimi: ita optandum foret, ut unum, quod superest, incommodum, quodque usum libelli haud leviter affligit, removeretur. Est illud incommodum sphalmatum multitudo, quæ per iteratas editiones hac sub proportione inducta videtur, ut, si in prima editione mille circiter sphalmata circa Autorum allegationes & textus juris potissimum (obveniunt etenim subinde & theses sensum a jure alienum referentes) irrepsisse non temere supponamus, in singulis recentioribus editionibus quingenta ad minimum nova sphalmata non tantum prioribus circa ea, quæ notavimus, oca accesserint, sed etiam integræ subinde lineæ omissæ sint. Cui depravationi si non propediem sedula adhibeatur cura, quid de Compendio Lauterbachiano sperandum denique sit, facili conjectura quilibet assequi poterit. Ut autem querelæ huic ceu juste motæ fidem aliquam conciliemus, ad has diversas sphalmatum sectas demonstrandas loca nonnulla ex Lauterbachio conferre juvabit. In Tit. de Stat. Hom. pro *licet sint quodammodo imperfecti, & illico voce emissa decedant*, legendum, *illico voce non emissa decedant*. In Tit. de Adopt. pro *causa cognita adoptant major LX annis*, legendum *minor LX annis*. In Tit. de in jus voc. pro *qui contra edictum in jus vocatus est & haeredi*, legendum, *non haeredi*. In Tit. de Inoff. testam. pro *Nepotum repræsentantium stirpes, succedentium capita numerantur*, legendum, *Nepotum repræsentantium stirpes Parentes numerantur; quando soli nepotes & ex unico filio adsunt, succedentium capita numerantur*. In Tit. de Jurej. ubi de Juramento Purgatorio agitur, pro *Expensæ autem ipsi non etiam adjudicantur*, legendum, *Expensæ inter accusatorem & accusatum compensantur, non vero uni adjudicantur*. In Tit. de Compensf. pro *Compensari potest quod debet hæres cum eo, quod debebatur defuncto, licet hæreditas cum beneficio inventarii &c.* legendum, *Compensari potest quod debet hæres, cum eo quod debebatur defuncto, & vicissim*

cissim quod defunctus debet, cum eo quod debebatur haredi &c. In Tit. Depositi, ubi de directa actione agitur, pro *nec (admittitur) exceptio rei non tradita contra depositi instrumentũ &c. quod tamen de jure civili non est certum*, legendũ, *nec (admittitur) exceptio rei non tradita contra depositi instrumentum; ut nec libellus nec sententia requiratur, sed statim ab executione incipiatur, quod (posterius) tamen de Jure civili non est certũ.* In Tit. de Leg. & fideic. sub finem, ubi de Jure accrescendi agitur, pro *Et quidem hareditas ac pars mixtim conjuncti cum onere; re vero tantum conjuncti absque onere,* legendum, *Et quidem hareditas semper cum onere; in legato autem pars verbis & mixtim conjuncti cum onere; re vero &c.* Simili modo ex pag. 498, in qua conjunctim tituli de Conditionibus institutionum & de Jure deliberandi exhibentur, textus Juris corruptos speciminis loco notamus. Lin. 4. pro §. *5. I. de H. I.* legendum, *l. 4. pr. & §. f. ff. de H. I.* lin. 9. pro *5. f. C. de Instit. lib.* legendũ §. 5. *Inst. de exhared. lib. f. C. de lib. prater.* lin. 12. pro *8.* legendum *16.* lin. 16. & 17. pro 15. 41. legendum *15. 6. 4. 41. de testam. milit.* lin. antep. pro *19. §. 3. C.* legendum *21. §. 13. C.* Quæ denique in editione quarta integræ deficiant lineæ, obiter notamus: pag. 150. lin. antepen. post verba *si sunt indivisibiles.* pag. 201. lin. 11 & 12. post verba *quod vero in diem.* pag. 216. lin. 6. post verba *ubi directa actione.* pag. 302 lin. 4. post verba *in perpetuum, Pistor.* pag. 667. lin. antepen. post verba, *ante usum cœna dominica.* pag. 712. a lit. E. lin. 15. post verba *tantum priori accusationi.* Hæ lineæ, quæ uti modo dictum, in editione quarta desunt, non tantum desunt & in editione quinta, sed in ista adhuc aliæ lineæ noviter sunt omissæ, pag. 237. a num. 3 lin. 3. post verba *hanc pratergressus.* pag. 705. a num. 3. lin. 4. post verba *non tamen publicam accusationem.* Quæ ita deficiunt lineæ, ex collatione priorum editionum facile suppleri possunt. Et hæc speciminis loco sufficiant.

A PHYSICO-MEDICAL ESSAY CONCERNING ALKALY and Acid &c.

Id est:

Tentamen Physico-Medicum de Alcalibus & Acidis, quatenus habent respectum ad morborum curationem &c. Auctore JOHANNE COLBATCH, Medico.

Londini apud Dan. Brown, 1696. 8. plag. 10.

Sa-

SAtis decantata est illa de acido & alcali hypothesis, quæ sensim ad ipsam traducta Medicinam, opinionem peperit: Acidum omnium morborum esse causam, solaque ideo alcalia remedia in usum vocanda. Quæ quamvis confutata a plurimis doctissimis viris jam fuerit, suas tamen Auctor vires experiri hoc in argumento etiam voluit, ostendendo, plurimorum morborum causas esse alcalia, usumque remediorum alcalinorum multum quandoque afferre damni. Quod ut probet, de variolis agit in cap. primo, putatque pulverum testaceorum, aliorumque diaphoreticorum usum huic morbo non satis convenire, quoniam frangantur ita dividanturque globuli sanguinis ab his remediis, ut non solum copiosæ expellantur pustulæ, sed ipse quoque sanguis per glandulas cutaneas transeat, purpureas pingens in cute maculas, certissimæ necis nuncias, & parvos cerebri mæandros ingressus animalium spirituum motum per nervos impediat, deliriaque producat. Cui accedat, quod sanguis ita rapide a diaphoreticis moveatur, ut vasis suis difficulter contineatur, profluviaque sanguinis consequantur; cumque serum per sudores omne prodigatur, pustulæ, quæ ad maturitatem pervenire non possunt, concidant, & acris corrosivaque materia in sanguinem resorbeatur. Alcalibus ergo & diaphoreticis repudiatis, suam profert methodum, quam non fefellisse expectationem in plus quam 500 ægris affirmat. Primum ergo, si stomachus viscida materia repletus, lene propinat emeticum, hujusque operatione finita, syrupum e meconio, aut aliud opiatum. Ut vero inordinatum sanguinis motum, ortum ab intromissis heterogeneis particulis, quas natura expellere conatur, sedet, texturamque sanguinis confirmet, julepum ex sacharo, decocto hordei, aqua cinnamomi, succoque aurantiorum vel limoniorum componit, ab ægro pro lubitu bibendum, cui etiam concedit potum cerevisiæ secundariæ acidulatæ. Si delirat jam æger, sanguinem mittit, acidaque adhibet validiora, v. g. spiritum volatilem vitrioli, nitri, sulphuris, decocto hordei & aquæ cinnamomi admistum, sacharoque aut syrupo convenienti dulcoratum. Si spiritus ægri sunt languidi, cordialia non omittit, & postquam pustulæ evanuerunt, quinquies vel sexies lenia præscribit purgantia, hisq; in usum vocatis, tandem corroborantia. Capite secundo scorbuti symptomata non ab acidis, sed acribus potius, lixiviosis, alcalibusque particulis deducenda esse contendit, quippe cum chymica analysis

ostendat, sanguinem scorbuticorum majorem continere copiam particularum volatilium alcalium, quam sanorum sanguis habet, & praeterea partem aliquam alcali fixi lixiviosi, quo sanguis sanorum hominum plane destituitur. Idem quoque hinc probat, quod scorbuto laborantes nautas esu malorum aurantiorum & limoniorum hoc morbo levari, experientia testatur In hoc autem affectu tincturam antimonii a Glaub. Part. 1. Oper. Miner. traditam, & in decocto granorum juniperi propinatam, maxime commendat. In tertio capite, ubi de podagra agit, neque hanc ortum suum acidis debere concedit, cum materia ex nodis extracta manifeste sit alcalina. Nodos autem illos oriri existimat, cum spiritus vinosus, congressus cum volatili alcalico sanguinis sale, in offam coagulatur, quae obstructiones, doloresque acutissimos parit, tandemque accedentibus particulis terreis in cretaceam substantiam induratur. Unde infert, non ideo podagra laborantibus infestum esse vinum Rhenanum, quod sit acidulum, sed quod spirituosis particulis plus quam alia vina abundet. Eodem modo cap. quarto & quinto, ubi de rheumatismo & phthisi agitur, acida ad morborum horum curam commendantur. Rheumaticorum enim sanguinem alcalibus magis particulis quam sanguinem sanorum esse refertum, nullumque continere acidum, & viscidìtatem ejus a copia salis volatilis alcalici, ut in gelatina cornu cervi, ortam asserit Auctor. Unde huic morbo potius acida remedia, v. g. tincturam antimonii commemoratam, & chalybeata, quam alcalica convenire judicat. Chalybeata enim non alcalibus, sed acidis annumerat, cum non agant, nec prosint, nisi in vitriolum redacta. Laudat autem inprimis chalybis praeparationem Willisianam, (dum calcinatur cum sale ammoniaco) contra rheumatismos pariter ac inveteratas mensium obstructiones, nec non cinnabarim tum antimonii, tum vulgarem, mixtam cum gummi guajaci, & satis magna quantitate exhibitam. Si autem pulvis ille Willisianus vertatur in oleum Martis per deliquium, 50 aut 60 guttas ejus, bis de die exhibitas in forti corticis quercini decocto, seminalem fluxum feliciter sedare affirmat. In phthisi sanguinis globulos nimium comminutos in glandulas pulmonum delatos existimat, atque hinc obstructiones, inflammationes & exulcerationes consequi; quibus malis occurri possit, si principio statim acida convenientia in usum vocentur. Conclusio libri historiam continet tympanitidis in juvencula decen-

decennali curatæ per submersionem in aqua frigida maris, nec non de remediis specificis nonnulla, quæ quandoque neque acida neque alcalia esse concedit. Sua enim confirmat experientia, quæ Boyleus memoriæ prodidit de virtute paronichiæ foliis rutaceis, in curandis scrophulosis tumoribus; provocatque ad corticem Peruvianum, quem febres certo, sine recidivæ metu, exstirpasse observavit, sequente in eo assumendo methodo adhibita. Duabus ante paroxysmum horis lene detur ægro emeticum, ejusque operatione finita, opiatum, paroxysmo autem cessante quantitas nucis moschatæ de electuario, quod ex cortice febrifugo & syrupo limoniorum paratum, cum quarta parte sextarii (pint) decocti corticis Chinæ, radicis gentianæ, & herbæ centaurii: eademque remedia quaternis semper horis repetantur, spatio quinque aut sex dierum, ita tamen ut æger elapsâ hora post singulas doses assumat parum cibi digestionis facilis. Sex diebus elapsis, mane tantum & post meridiem hora quinta idem assumatur electuarium & decoctum, eodemque modo per hebdomadem integram. Hac methodo si assumatur cortex, ejus uncias tres aut quatuor quartanam sine recidiva curasse asserit, frustra vel integra libra adhibita secundum morem vulgarem. Denique optat Auctor, ut diligentius observentur communicenturque cum publico specifica remedia, inter quæ etiam refert recens inventum illud a Domino Pitt Pharmacopœo Worcestriensi, folia nimirum *Assarabacca*, contra vehementissimam cephalalgiam. Nempe tria, quatuor aut quinque grana pulveris foliorum arefactorum cubitum euntibus instar sternutatorii exhibentur, quæ, non turbata ægri quiete, efficiunt, ut mane sequenti per nasi glandulas materiæ serosæ non parva quantitas exoneretur. Restat ut moneamus, promittere diligentissimum Auctorem editionem completæ Historiæ humani sanguinis, tam in naturali quam morbido ejus statu, quam procul dubio non sine applausu eruditus Orbis excipiet: falli vero eundem, dum in Præfatione, ubi Pharmaceuticam commendat, beatum *Ettmullerum* nostrum, quem inter eminentissimos Europæ Medicos merito numerat, *octo annis pharmacopœo cuidam serviviſſe* refert.

* * *

IN-

INDEX AUCTORUM quorum Libri aut Inventa hoc volumine recenſentur.

I. Theologica & ad Hiſtoriam Eccleſiaſticam ſpectantia.

Exne-

II. *Juridici.*

III. *Medici ac Physici.*

Bor-

IV. Mathematici.

V. Historica & Geographica.

Be-

VI. Philologica, & Miscellanea.

INDEX RERUM NOTABILIORUM
in hoc Volumine obviarum.

Alci-

Aphe-

Da-

Gen-

Loga-

Mathe-

omnium

Pau-

Pul-

ver-

Spel-

ERRATA.

In Actis A. 1696. pag. 118. lin. 25. pro *Canonici Regularis* lege *ex Clericis Regularibus, vulgo Theatinis.* In Actis hujus anni pag. 49. lin. ult. lege *indignitatem.* Pag. 50. l. 1. pro *Gothofredus* lege *Georgius.* Pag. 366. l. 7. pro *fratribus Knauthiis*, lege *Fratri ipsius & Knauthio.* Pag. 391. l. 17. pro *quos* lege *quæ.*

